

קונטרס

ימי האור

דוג החנוכה

לקט

הלכות סגולות והנהגות

על סדר השולחן ערוך

סימן עת"ד - תרפ"ד

קונטרס

ימי האזד

חג החנוכה

חודש 'כסלו' – חג החנוכה

'תקופה' – 'ניטל'

שבת מברכין – ראש חודש

סדר לימוד לשמונת ימי חנוכה

'מגילת אנטיוכוס' – 'מעשה יהודית'

סדר ברכת הדלקת נרות חנוכה השלם

לקט

'הלכות סגולות והנהגות'

על סדר ה'שולחן ערוך'

סימנים עת"ד – תרפ"ד

ליקט וערך בס"ד בה"ע

מאיר יצחק ישראל בצלאל נר"ו

כסלו שנת התשפ"ג

ליקט וערך בס"ד בה"ע
מאיר יצחק ישראל בצלאל נר"ו
'חודש האור'

מהדורה שלישית
שנת התשפ"ג

תוספות, ביאורים, הארות והערות
בעניין הקונטרס ולקונטרסים נוספים
במעגל השנה

mb651990@gmail.com

054-8459993

כל הזכויות שמורות
ושארית ישראל לא יעשו עולה

ההלכות המובאות כאן, ללא ציון מקור,
ע"פ פסקי מרן החזו"ע והילקו"י
'כל המובא אינו בא לפסוק ולהכריע
בהלכה כלל! אלא ציטוט המקורות וכל
אחד ינהג כרבותיו! לעורר לב הלומד,
להגדיל תורה ולהאדירה, ה' יזכנו'.

עיצוב ועימוד

שלמה. נ. באר שבע

0504158840

shlomo131375@gmail.com

תוכן ענינים

הקדמה..... ז

א' – חודש 'כסליו'..... יג

פרק א' - כסליו - שם החודש ומהותו..... יג

פרק ב' - כסליו - מזל החודש..... יד

פרק ג' - חודש 'כסלו' בתורת החסידות..... טו

פרק ד' - רמזים לחודש כסלו..... טז

פרק ה' - 'זכור ימות עולם'..... יז

ב' – סימן עת"ד – מאי חנוכה?..... מז

פרק א' - מקורות לחג החנוכה ומעשה הניסים שארעו בו..... מז

פרק ב' - עיון במקורות 'נס חנוכה', וההבדלים ביניהם..... נג

פרק ג' - עיון בברייתא 'מאי חנוכה?'...... ס

פרק ד' - עיון בתפילת 'ועל הניסים', 'בימי מתתיה'..... סז

פרק ה' - 'ימי נס חג החנוכה'..... עה

פרק ו' - 'מעלות הנהגות וסגולות חג החנוכה'..... פז

ג' – סימן עת"ד – 'האסוד והמותר בחג החנוכה'..... קד

פרק א' - הספד בחג החנוכה..... קד

פרק ב' - תענית בחג החנוכה..... קה

פרק ג' - 'מלאכה בחג החנוכה'..... קה

ד' - סימן עת"ד - הנהגות ב'חג החנוכה'..... קט

פרק א' - 'סעודות בחנוכה'..... קט

פרק ב' - 'מנהגי אכילה בחנוכה'..... קיד

פרק ג' - 'צדקה בחנוכה'..... קב

ה' - סימן תרע"א - 'נר חנוכה'..... קלו

פרק א' - 'הזהיר בנר'..... קלו

פרק ב' - 'מניין נרות חנוכה'..... קלט

פרק ג' - מקום החנוכה..... קמו

ו. - סימן תעד"ב - זמן הדלקת נר חנוכה..... קנח

פרק א' - זמנה משתשקע החמה, מהו?..... קנח

פרק ב' - זמן הדלקת נר חנוכה לכתחילה..... קס

פרק ג' - זמן הדלקת נר חנוכה בדיעבד, וסוף זמנה..... קסא

ז. סימן תרע"ג-תרע"ד - נר שמן ופתילה הכשרים לנר חנוכה... קסד

פרק א' - השמן והפתילה..... קסד

פרק ב' - נר חנוכה בשמנים והפתילות האסורים בשבת..... קסז

פרק ג' - אסור להשתמש לאור נרות החנוכה אלא ב'שמש'..... קסח

פרק ד' - הדלקה עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה..... קעא

פרק ה' - כלי ההדלקה..... קעב

פרק ו' - החלפת הפתילות הישנות..... קעד

פרק ז' - הדלקת נר חנוכה מנר חנוכה..... קעה

ח. - סימן תרע"ה - 'הדלקה עושה מצוה'..... קעו

פרק א' - מצות נר חנוכה הדלקת הנר..... קעו

פרק ב' - שמן כשיעור וראויה להדלק בזמן ההדלקה..... קעו
 פרק ג' - אישה, חש"ו וסומה, אונן ואבל, בהדלקת נר חנוכה..... קעט

ט. - סימן תרע"ו - 'סדר הברכות וההדלקה'..... קפב

פרק א' - סדר ונוסח הברכות בלילה הראשון..... קפב
 פרק ב' - הברכות בשאר לילות..... קפז
 פרק ג' - ברכת הרואה נר חנוכה..... קפח
 פרק ד' - הנהגות קודם הדלקת נר חנוכה..... קפט
 פרק ה' - סדר ונוסח 'הנרות הללו'..... קצד
 פרק ו' - סדר הדלקת הנרות..... קצז
 פרק ז' - ענין תפילה בשעת מצוה..... קצח
 פרק ח' - מזמורים לאחר הדלקת הנרות..... ר
 פרק ט' - פיוטים לאחר הדלקת הנרות, ולחנוכה..... רי
 פרק י' - הנהגות לאחר הדלקת הנרות..... רכא
 פרק יא' - 'התקופה'..... רלא
 פרק יב' - ה'ניטל'..... רמו

י. - סימן תרע"ז - 'אכסנאי בנר חנוכה, ומותר השמן'..... עדר

פרק א' - אכסנאי..... עדר
 פרק ב' - קטן בהדלקת נר חנוכה..... רעז
 פרק ג' - במקום שאין יהודים..... רעח
 פרק ד' - הנותר מהשמן ביום השמיני..... רעח
 פרק ה' - 'זאת חנוכה'..... רפ

יא. - סימן תרע"ח-תרפ"א - נר שבת ונר חנוכה..... רפו

פרק א' - אין ידו משגת אלא לנר אחד לשבת או חנוכה..... רפו
 פרק ב' - תפילת מנחה ערב שבת של חנוכה..... רפח

פרק ג' - הדלקת נר חנוכה קודם נר שבת..... רפט
 פרק ד' - מקום הנחת נר חנוכה בע"ש..... רצב
 פרק ה' - 'שבת חנוכה' מסוגלת מאוד..... רצב
 פרק ו' - נר חנוכה במוצש"ק..... רצג

יב. - סימן תרפ"ב-תרפ"ד - התפילות בחנוכה..... רצו

פרק א' - 'ועל הניסים'..... רצו
 פרק ב' - 'הלל תחנון ושינויים בתפילה בחנוכה'..... ש
 פרק ג' - 'קריאת התורה בחנוכה'..... שג

יג. סימן תי"ז-תכ"ה - 'ראש חודש'..... שיב

פרק א' - 'שבת מברכין'..... שיב
 פרק ב' - 'ערב ראש חודש'..... שב
 פרק ג' - 'ראש חודש'..... של
 פרק ד' - תפילות וסגולות לר"ח..... שסז

יד. - סדר לימוד לחנוכה, וספורי הניסים שארעו בחנוכה..... שעג

פרק א' - סגולת הלימוד בחנוכה בפסוקים השייכים למדות ימים אלו:..... שעג
 פרק ב' - 'מגילת אנטיוכוס'..... שפ
 פרק ג' - סיפור ניסי מלחמת חשמונאי ממדרש אגדה:..... שפה
 פרק ד' - מעשה יהודית:..... שצ

טו. - 'סדר ברכת הדלקת נרות חנוכה השלם'..... תב

הקדמה

מובא בספרים הקדו', שבימי האור של חג חנכה הקדושים, מאיר אור הנר שהדליקו הכהנים בבית המקדש.

ואומר האר"י ז"ל הקדוש, שכל מה שקרה לעם ישראל בעבר, נמשך ועובר על עם ישראל עד סוף כל הדורות, בכל חג מאיר אור חדש לעם ישראל, כגון: פסח, ביציאת מצרים, שבועות, בחג מתן תורה, סכות, בהיותנו מסוככים בענני כבוד וכו', כמו כן חנכה, שעמדו עלינו אז היונים, וגזרו גזרות רעות, ועם ישראל נצלו מהם, וכן פורים, שעמד עליהם המן הרשע מזרע עמלק, ורצה להכחיד את נשמות ישראל, נתהפך עליו והוא נפל.

אותה הארה יש בכל שנה ושנה מחדש, בשבא חג מחגי ישראל, אותה הארה שהאירה על נשמות ישראל, מאירה שוב.

מובא בפוסקים (מ"ב ס' ריח' ס"ק לב), מי שנעשה לו נס, יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי תורה ויאמר 'הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חיב בזמן המקדש, וראוי לומר פרישת תודה, וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר, ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות להשם יתברך ולשמח ולספר חסדו. ע"כ.

דבר גדול בפני עצמו הוא לזכר חסדי ה', אך זכרון מעשה פרטי של חסד ה' ונסו אינו משנה את המציאות הכללית היהודית.

לכן טועים כל אלה הסבורים שמועדי ישראל, כמו חנכה, או פורים, נקבעו זכר למאורע היסטורי מסים, בעין אותה הלכה של עשיית זכר לנס שארע לאדם, או לצבור.

כשם שפשוט שחג הפסח הנו יסוד קנין החרות של כלל ישראל, כלומר שאין זה רק יום שבו אנו זוכרים את נס יציאת מצרים, אלא "היום הזה נהיית לעם" (דברים כז ט), ללא חג הפסח אין קיום לעם היהודי.

וכן פשוט וברור שלולי חג השבועות 'זמן מתן תורתנו' לא היה בעולם כלל ישראל, וללא חג הסוכות בו זוכים אנו לחבוק ונשוק מאת הקב"ה גם כן לא היה קיום לעם היהודי.

כך גם ימי החנכה ונס החנכה ומצותו הנם המרפבים המרפזיים ביהדות אשר נשמת העם היהודי תלויה בו.

האר"י ז"ל נתן בענין זה רמז: לעם היהודי יש שלשה עמודים עליהם הוא נסמך ועומד והם שלשת הרגלים, פסח שבועות וסוכות.

וכנאמר בגמרא (שבת כא), 'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק'. נרמז רגל בחנכה. משמעות הדבר שחנכה אף היא רגל שבלעדיה הכל נופל.

והנה ענינם של פסח ושבועות וסוכות פשוט וברור. פסח הוא היום שיצאנו ממצרים ונעשנו עם ה' ומתוך כך זכינו בו לחרות עולם. בשבועות קבלנו את התורה דעליה נאמר 'אין לך בן חרין אלא מי שעוסק בתורה'. וסוכות הנו זמן של דבקות בין הקב"ה ועמו.

המסר המיוחד הטמון בנס חנכה הוא הגלוי והלמוד כיצד נתן להתמודד עם החשך, כיצד עלינו לנהג בחשכת הגלות. וכיצד להאיר את האור.

ישנה אמנם הטבה לאדם על ידי מניעת הפרעות, אבל בסופו של דבר יצטרך להתמודד עם בעיות ומפריעים. ההטבה האמתית עם הזולת היא להעניק לו דרך להתמודדות עם צרותיו ובעיותיו ולא להציע לו להתעלם או לשכח מהן. מהי אותה דרך?

לעמת כל המועדים שהנם 'מקראי קדש', זמנים של קדשה. חנכה, בעצם הוא יום חל ומתיר בעשית מלאכה. אלא שהחשמונאים חדשו שנתן לקבע 'מועד' בתוך ימי החלין. וכיצד? על ידי מסירות נפש. 'מסירות נפש' ענינה שבירת הטבעים האנושיים, נתינת הנשמה עבור קדוש ה', אלו חיים למעלה מהשגת העולם. על ידי מסירות נפשם המפלאה של החשמונאים התבטלה מלכות יון

מהעולם. ומתוך כך התחדש, שנתן לחיות חיי קדושה וקדוש ה', גם במהלך הטבעי של החיים, בימי החלין.

וכמו שהיה אז, שמתתיהו כהן גדול עם בניו, יצאו לחוץ, וגלו ופרסמו לכל: "מי כמוך באלם ה'", כמו כן עלינו לגלות ולפרסם ולהאיר את האור לכלם.

וכמו שהיה בימי החשמונאים, שעשה הקדוש ברוך הוא נס, ורבים נפלו ביד מעטים, טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, כמו כן בדורנו אנו ישפיע הנס למוסרים נפשם בעבורו יתברך. שזהו פך שמן שלא נגעו בו היונים, וזה מה שמחזק ומחיה אותנו.

וזה סוד "אור הנר" של חנכה, שמורידים את האור למטה מעשרה טפחים, שאפלו אלו שנפלו בעשרה בתרין דמסאבותא, שהם כלל כל החטאים והעוונות והפשעים, עדין יש להם תקוה לתקן הכל, אם רק יאירו עליהם את "אור הנר".

וידוע שעקר האמת הוא הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב (ירמיה י, י), "זה אלקים אמת", ועקר האמת הוא כשזוכים לקרב את נשמות ישראל אל הקדוש ברוך הוא, ולהוציאם מהבץ והלכלוך שנפלו לשם, וזה בעצמו האמת, כי אין אמת אחרת,

ולכן זה נקרא חג האורים, חג שמאיר בו האור אין סוף ברוך הוא. וזהו שכתוב בספר הקדוש "בני יששכר", שבימי חנכה הקדושים, נפתח האור הגנוז שהאיר לאדם הראשון, ומי שמתבונן בנרות ובמסר שלהם לדורות, מאיר לו גם כן האור אין סוף ברוך הוא.

מובא ב'לקוטי מוהר"ן' (ח"ב ס"ב), שימי חנכה הקדושים הם ימי הודאה, שעלינו להודות ולהלל ולשבח ולפאר להקדוש ברוך הוא, על הנסים ועל הנפלאות שעשה עמנו בימים ההם בזמן הזה.

כותב הרמב"ן (סוף פרשת בא), "כונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לעליון בתחתונים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, וכונת רוממות הקול בתפלות, וכונת בתי בנסיות, וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה

לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו: בריותיך אנחנו". ע"כ

אמרו חז"ל על דוד המלך ע"ה, שהיה עוסק כל הלילה בשירות ותשבחות, עד שחבר ברוח הקדש את ספר תהלים הנפלא, שבו כלל כל מיני שירות, זמירות ותשבחות שבעולם, ויש לשירות הללו שיבות לכל הנבראים בלם.

וכמו שאומרים ב"נשמת כל חי": "שכן חובת כל היצורים לפניך, ה' אלקינו, להודות, להלל, לפאר, לדומם, להדר ולברך ולקלס כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך". ע"כ. הרי שחובת כל אדם להודות ולהלל לה'.

כתב בספר 'פלא יועץ' (ערך הלול), "ראוי להלל לה' על כל הטובה שעושה עמנו. ואף שאלו פנו מלא שירה וכו' לא נספיק להללו, ולו דומיה תהלה, על כל פנים בלא כלום אי אפשר, וראוי לכל אדם מעת לעת ומפקידה לפקידה להודות ולהלל את ה'. ובפרט בשמספר איזה ענין שעשה והצליח תכף יהיה שם שמים שגור בפיו, ויאמר: שבח לאל יתברך כי הפליא חסדו לי ועד כה עזרני לעשות כך וכך. אפלו אם יש לו יסורין יש לו להלל לה' שזכהו להיות מכלל אשר יאהב ה' יוביח, ושאינו מכלל משלם לשונאיו, ושלא יסרו ביסורין יותר קשים ומרים, כי הוא רחום בדין וגובה חובתו של אדם בטובתו. ואם העדיף ה' לו טובה יותר על אחרים ראוי לו להלל לה' המעדיף טובו עליו שלא בזכות רק ברחמיו ובחמלתו, כי כמה טובים ממנו חסרים כל טוב. ויבנע מאוד ויקבע בלבו אמונה שלמה כי הוא הנותן לו כח לעשות חיל ומידו הכל, ולו נתבנו עלילות". ע"כ.

ודיקא בימי חנכה הקדושים, שאז מדליקים את "אור הנר" שהדליקו הפהנים בבית המקדש, שהכניעו את מלכות יון, שהם כלל הכפירות והאפיקורסות, דיקא אז נתגלה סוד ההוד שהיא ההודאה, להודות ולהלל ולשבח להקדוש ברוך הוא;

ולכן עקר כונת הדלקת נר חנכה והארת "אור הנר" של חנכה היא כדי לתקן את ההוד, הינו להודות ולהלל ולשבח את הקדוש ברוך הוא, ועקר האמת הוא להכיר בחסדיו וברחמיו יתברך על האדם, ותכף ומיד כשאדם מכיר בחסדיו

יתברך, הוא נותן תודה והודאה להקדוש ברוך הוא על כל החסד חנם שעושה עמו.

וימים אלה של חנכה הם ימים קדושים מאד, ואומרים אז בכל יום ויום את כל ההלל, כי על ידי גדל האמת נתגלה רחמנותו יתברך, שמרחם על נשמות ישראל ועל בן מודים ומהללים להקדוש ברוך הוא על כל החסד חנם שעושה עמנו, שזה היה עקר עבודת הצדיקים האמתיים, של מתתיהו ובניו, שלחמו נגד היונים.

ולכן נקרא 'חנכה', מלשון 'חנוך', על שם "אור הנר" של חנכה שהדליקו הצדיקים הקדושים מתתיהו ובניו, וכן כלל הצדיקים שבכל דור ודור, המדליקים ומאירים את "אור הנר" הזה בכלל נשמות ישראל להאיר עיניהם בחשכות הגלות, כדי שיזכו לראות אור האמת.

ועל בן צריכים להזהר מאד מאד לנצל את הימים הקדושים האלה, ימי חנכה הקדושים, ולתן תודה והודאה להקדוש ברוך הוא על כל החסדים והרחמים שעשה עמו, וכן צריכים לעסוק הרבה בעבודת הצדקה והחסד, לעשות צדקה וחסד עם כל בר ישראל, ועקר הצדקה, שעושה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. וכל זה סוד "אור הנר" של חנכה.

וזו התודה הכי גדולה שאנו יכולים לתת להקדוש ברוך הוא בימי חנכה הקדושים האלו.

קראנו שם קונטרס זה, 'ימי האור'.

'ימי', בו רמוז שמי, בנוטריקון, מאיר יצחק ישראל. 'האור' ע"ש האור המאיר בחדש כסלו וחג החנכה, כמבאר לעיל ובקונטרס זה.

ובעת הזו "במקהלות ברכו אלהים", "עד הנה עזרונו רחמיה ולא עזבונו חסדיך", נודה ונהלל נשבח נפאר ונרומם לאל עליון, בכל לבב, על כל הטוב אשר גמלנו גומלנו ויגמלנו, ועל נסיו שבכל יום עמנו, בהתמדת בריאותנו, בישוב והרחבת הדעת, ברוח וגשם, בבני חיי ומזוני רויחי, לעבודתו יתברך.

יהי רצון שְׁנֹזְכָה בְּלֵנוּ יַחַד שְׁיִמִּי הָאוֹר שֶׁל חַג הַחֲנֻכָּה הַקְדוּשִׁים יֵאִירוּ לָנוּ מִהָאוֹר הַגָּנוּז שֶׁהָאִיר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, וְנִזְכָּה לְהִתְבּוֹנֵן בְּנֵרוֹת וּבִמְסָר שְׁלֵהֶם לְדוֹרוֹת, וְעַל יְדֵי כֵן יֵאִיר לָנוּ הָאוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. בְּלֵב שְׂמֵת, וְהִרְחַבְתְּ הַדַּעַת, שְׁפַע רֹ"ג, לְעַבּוֹדְתּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְנִזְכָּה לְהַגְאֵל בְּגֵאֶלֶת עוֹלָם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן וְאָמֵן!

ע"ה מאיר יצחק ישראל בצלאל נר"ו

א' - חודש 'כסליו'

פרק א' - כסליו - שם החודש ומהותו

נוצרים אחרי החרישה שנעשית אחרי היורה בעונת הזריעה שהיא חודש כסלו.

וחודש כסלו הוא חודש התלמים. בשנים כתיקנן עיצומה של עונת הגשמים הוא בחודש כסלו, וכפי שנאמר בספר עזרא על כסלו: "והעת גשמים, ואין כח לעמוד בחוץ" (עזרא י' יג). לפי זה בא השם "כסלו" לרמז על התלמים שנחרשו בשדות בחודש כסלו, או בסמוך לו, ועל המים הזורמים בהם ומרווים את הזרעים.

ה' - יש הדורשים את השם 'כסלו' מלשון כסל או כסלה, מילים שפירושם "תקווה", וכונתו תוחלת לגשמי החורף. למשל: "וישימו באלהים כסלם ולא ישכחו מעללי אל" (תהילים עח' ז). אם שמתי זהב כסלי ולכתם אמרתי מבטחי" (איוב לא' כד). וכן עוד.

שם זה יאה לחודש כסלו, שהוא מן החודשים המלמדים אמונה וביטחון. ייתכן שהאמונה היא אמונתו של הזורע המחכה לגשם, וייתכן שזו אמונתו של כל אדם הזקוק למים לשתייה.

א' - החודש השלישי למניין החודשים לבריאת העולם, והחודש התשיעי למניין החודשים בתורה ליציאת מצרים, הוא חודש כסלו.

ב' - החודש נזכר בתנ"ך פעמיים, בספר זכריה (ז' א) "בארבעה לחודש התשיעי בכסלו". ובספר נחמיה (א' א) "ויהי בחודש כסלו".

בזכריה נכתב החודש בכתיב חסר "כסלו" בעוד בנחמיה הוא נכתב בכתיב חסר אך נקרא כ"כסליו".

לפי ההלכה, בכתיבת החודש בגט יש לכתוב את שם החודש בכתיב חסר, **כסלו**. (ש"ע אה"ע סימן קכו, כד), אך בספרי הפוסקים בדרך רגילות הלשון כתוב פעמים רבות **כסליו** עם יו"ד.

ג' - שם החודש כמו כל החודשים, הגיע מבל, ובאשורית נקרא החודש "כסילימו", שפירושו עבה ושמן, כמו 'כסלים' בלשון הקודש. כי החודש מעובה בגשמים.

ד' - רש"י מסביר את השם 'כסלו' מלשון תלם, על שם התלמים אשר

על שם הפסוק: "אם שמת י זהב כסליו",
שעיקר הנס בחנוכה בא מתוך אמונה
וביטחון.

ח' - בחודש כסלו מתגברים
הגשמים ואם לא מתחילים לרדת
חלילה, בית דין גוזרים שלוש תעניות
על הציבור.

ט' - כסלו לעתים חודש חסר בן
עשרים ותשעה ימים, ולעתים חודש
מלא בן שלושים יום.

כאשר שניהם מלאים, נקראת
השנה שנה מלאה. כאשר שניהם
חסרים נקראת שנה חסרה. וכאשר
חשוון חסר וכסלו מלא נקראת השנה
שנה כסדרה (מכיוון שסדר השנה הרגיל
הוא שאחרי חודש מלא מגיע חודש חסר).

י' - בכ"ה בכסלו מתחילים ימי
החנוכה להודות לה' על הניסים שעשה
לנו בימים ההם בזמן החשמונאים.

מאוחר יותר, כאשר יצאו המכבים
להילחם ביוונים בידיים ריקות כמעט,
מעטים נגד רבים, חלשים מול גיבורים,
וניצחום, קיבלה משמעות זו שבשם
החודש מובן חדש ועמוק, כחודש של
אמונה ותקווה. וקבעו חז"ל בחודש
כסלו את חג החנוכה "לפרסומי ניסא"
של ניצחונם הגדול על היוונים.

ו' - "כסיל" הוא גם שמה העברי של
קבוצת הכוכבים אוריון הזורחת
בשמים בעיקר בכסליו. הנראית בארץ
בשמי הערב בתקופת החורף, תקופה
המתחילה בכסלו. כפי שנאמר: "כוכבי
השמים וכסיליהם" (ישעיהו יג' י). וכן
"עשה כימה וכסיל והפך לבקר צלמות
ויום לילה החשיך" (עמוס ה' ח). "עושה
עש כסיל וכימה וחדרי תמן" (איוב
ט' ט). ועוד.

ז' - בספרי החסידות נקשר שם החג
עם חנוכה, וכסלו הוא מלשון ביטחון

פרק ב' - כסליו - מזל החודש

כי חודש כסלו זמן גשמים הוא והגשם
והשמש מתערבבים זה בזה והקשת
נראית בענן.

א' - מזל חודש כסלו, הוא מזל קשת,
על שם הפסוק ביחזקאל: "כמראה
הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם",

שפיכת דם האדם, וברת עמו ברית החיים, והראהו הקשת: (ס' התודעה)

ג'- מזל החודש מסמל גם את הקשת של החשמונאים שניצחו בחודש זה את מלכות יוון והביאו ישועה לישראל.

ד'- לפי המדרש רבה, מזל הקשת מרמז על יוסף הצדיק שעליו נאמר "ותשב באיתן קשתו".

ה'- בחודש כסלו, נראית מערכת כוכבים בשמים שנקראת "כסיל" (כיום: אוריון) על שם החודש כסלו.

ו'- כתב הג"ר חיים פלאגי זיע"א בספרו 'מועד לכל חי' (סימן כ"א אות ה) - 'זכן כל חודש כסליו, כי מזלו גד, יהיה מוצלח להרים מזלו לכל עסקיו וכל עניניו בעזרתו יתברך שמו'.

ב'- ואף הקשת הראשונה שנראתה בענן אחר המבול, בכסלו נראתה. שכך כתוב (בראשית ט): "ויאמר אלקים זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם, את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ".

'זאת אות הברית' - הראהו הקשת ואמר לו: 'הרי האות שאמרת' (רש"י שם).

ופרשה זו נאמרה לנח בראש חודש כסלו או באמצע החודש, שהרי בעשרים ושמונה לחשון יצא מן התבה, ואחר כך נאמר: ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח, עד שכלה חודש חשון והתחיל כסלו. כיון שהתחיל כסלו ברך אלקים את נח, התיר לו את הבשר לאכילה, ואסר לו

פרק ג' - חודש 'כסלו' בתורת החסידות

ב'- המצווה המיוחדת של הדלקת נר חנוכה, המהווה ביטוי למשמעות המיוחדת של חג החנוכה, מוכיחה את העבודה הנצחית לכל עובר אורח שרואה את נרות החנוכה, כי גם כאשר יש חושך ואפילה ברחוב, שהרי

א'- לכל חג בישראל משמעות מיוחדת, שמי שמתבונן בה מתעורר בקרבו הרגש מיוחד שמחיה כאילו מחדש את האירועים שהביאו לחג זה, והרגש זה צריך להשפיע על חייו היום יום במחשבה, בדיבור ובמעשה.

שליחותו של הידיים ידי עשיו, והאור הרוחני והקדוש מתגבר על חשכת החומריות ומניס אותו.

ה' - בדורנו, שהוא דור עקבתא דמשיחא, **נר מצווה ותורה אור** מניס את החושך הכפול השורר בחוץ. על כל יהודי להתחזק ולשמוח בדביקותו בתורה ובמצוות, ולא זו בלבד שהוא מחזק את עצמו אלא צריך גם להאיר על פתח ביתו מבחוץ. כלומר, להשתדל להקרין מאורו אל החוץ, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ואז גם כוחות היפך הקדושה מתבטלים והחולין נהפך לקדושה, החושך מתהפך לאור.

ו' - בחודש כסליו יש להוסיף בעניין השמחה ביתר שאת וביתר עון, באופן **ד'מרבנים בשמחה'**, עד לריבוי גדול ביותר וכו'. (הרבי מחב"ד, התועדויות תשמ"ו)

מדליקים את נרות החנוכה דווקא לאחר שקיעת החמה, למרות זאת דולק האור בביתו של היהודי באור של שמחה, אור המתפשט ומאיר גם על פתח ביתו שמבחוץ.

ג' - בחנוכה אנו מזכירים שאפילו חזקים ורבים, יכולים ליפול בידי חלשים ומעטים, כאשר החזקים והרבים הם רק מבחינה חומרית וגשמית, ואילו החלשים והמעטים הם בעלי גבורה רוחנית ומסירות נפש לשמירת המצוות לתורתך וחוקי רצונך.

ד' - מצב זה הוא המצב בכל זמני עם ישראל, כימים ההם בזמן הזה. בני ישראל היו תמיד המעט מכל העמים, מבחינה חומרית אין כוחם אתם, אולם גבורתם הרוחנית היא שמביאה בסופו של דבר שרב יעבוד צעיר. הקול קול יעקב מבטל את

פרק ד' - רמזים לחודש כסליו

ב' - 'ויאמר אלהים יהי אור', יהי בגימטריה כ"ה, לרמזו על כ"ה כסליו (שבו חל חג חנוכה), שאז הזמן לאור התורה. התיבה **אור** היא התיבה ה-כ"ה בתורה.

א' - 'כסלו' אותיות 'סך לו', לרמזו שמדליקים בחנוכה לו נרות (ללא השמש).

'סך' בגימטריה 'שמןנים', מרמז על 'השמןנים' שמהם מדליקים את לו נרות.

ואת הלב לחסדים, שזאת אחדות אמיתית.

ולכן חג חנוכה נרמז במצות הצדקה: "הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל... וְרַעַה עֵינֶךָ בְּאֶחִיךָ הָאֲבוֹיֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל יְהוָה וְהָיָה כִּךָ חֲטָא. נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יִרַע לְבַבְךָ בְּתַתָּךְ לוֹ כִּי בְגַלְלֵה הַדְּבַר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֶׂךָ."

(בדילוג אות שמיינית, מתקבלת התיבה חנוכה), רמז שבשמונת ימי החנוכה מצוה להרבות בצדקה לאחינו בית ישראל - "כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלהיך בכל מעשך".

[עיינן לקמן באריכות בעניין הצדקה בחג החנוכה]

ג'- חודש כסלו הוא זמן של אחדות בישראל, כפי שרומז הכתוב במגילת אסתר (ה, טז): "לָךְ בְּנוֹס' אֶת כָּל הַיְהוּדִים (בדילוג אותיות כסלו), לרמז שרק על ידי ההידיבקות והאחדות בישראל יוסיפו לך שנות חיים, כפי שכתוב (משלי ט' יא) "כִּי בִי יִרְבוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים. (בדילוג אותיות כסלו).

ד'- כשאתה מונה עשרים וחמש חניות במסעות בני ישראל במדבר - ויחנו בחשמנה (במדבר לג), רמז לחשמונאים שנחו בכ"ה (בכסלו): (ס' התודעה)

ה'- שמו של חודש כסלו מרמז לשתי מילים בים-לב. שצריך לפתוח את הכיס לצדקה (ובמיוחד בחג החנוכה),

פרק ה' - 'זכור ימות עולם'

בתפארת והוא תאום לחודש סיון. וכל החודש מוצלח להרבות בו עסק תורתנו הקדושה. ויזהר מרכילות ולשון הרע וביטול תורה יותר משאר חודשים.

(ליקוטי צבי, תורת חכם, מועד לכל חי, וכן בשם החת"ס)

א' כסליו:

- מובא בספה"ק כי **השבוע של פ' תולדות הוא השבוע השישי מפ' בראשית בריאת העולם, וקדושתו כימי השוככים לתיקון ולתשובה. וערב ר"ח, וראש חודש, ימי מחילה כיום הכיפורים.** כיון שיש מ' יום מהושענא רבה עד ר"ח כסליו, שהם כנגד מ' יום שנתנה תורה. וחודש זה שורשו

ומביא הליקוטי צבי' בשם הקדמונים, טעם מדוע יום המסוגל למחילת עוון ולכפרת פשע, שכל החטאים שאדם עובר למן ראש חודש 'ניסן' ועד לירח האיתנים, מוחלים לו בבוא יום הכיפורים כששב בתשובה. ובאם אינו שב בחודש תשרי עד יום הושענא רבה, אזי ממתנינים לו עד 'יום צום' זה ראש חודש כסליו.

כי ביום זה נשלמים ארבעים יום מהושענא רבה, והם נגד ארבעים יום של קבלת הלוחות. על כן בזה היום יש כח גדול לכל הפושט ידיו בתשובה לפני אביו שבשמים. כי הוא מסוגל ביום הכיפורים ממש.

(ובחנוכה זה גמר חתימה טובה, וההארה של חנוכה מתחלת כבר מראשית החודש).

ג' כסליו:

היום יום טוב במגילת תענית (פרק ט'), על שהיום הוצאו מהעזרה הסימואתא (הצלמים) שבנו היוונים בעזרה כשגברה יד חשמונאי.

ד' כסליו:

[שנת ג' תיב']. נאמר בזכריה (פ"ז פ"ח), 'וְיִהְיֶה בְּשָׁנָת אַרְבַּע, לְדַרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ, הִיָּה דָבָר יְהוָה אֶל זְכַרְיָה, בְּאַרְבַּעָה לַחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי בְּכֶסֶל. וַיִּשְׁלַח, בֵּית אֵל, שְׂרָאֶצֶר, וְרָגַם מֶלֶךְ וְאַנְשָׁיו לַחֲלוֹת, אֶת פְּנֵי יְהוָה. לֵאמֹר, אֵל הַכְּהֻנִּים אֲשֶׁר לְבֵית יְהוָה צְבָאוֹת, וְאֵל הַנְּבִיאִים,

פעם בר"ח כסליו הקיץ המגיד הקדוש משרנוביל זצ"ל, ואמר שזה עתה היה בעולם העליון ושמע רעש גדול, ושאל 'מה יום מיומיים' וענוהו, שהיום ר"ח כסליו הוא בבחינת יום כיפור. והוא יום מחילה, סליחה, וכפרה לישראל, כי בחנוכה גמר החתימה לטובה וההארה מתחילה כבר מראשית החודש. (ילקוט מאורי אור מ536)

כתב ב'פרי צדיק' (מלוכלין), בחודש זה צריך שכל אחד מישראל יהיה לו מבטח עוז בה', וזה רמוז בפסוק, "כי ה' יהיה בכסלך", שיוכל לקנות עולמו בשעה אחת, אם אך יפנה לעמל התורה.

- מובא בשם הגר"ח פאלאג'י זיע"א, **'מי שיזכה לשמור פיו ולשונו ויימנע מלהליך** (להתלונן) על הנהגתו של הקב"ה בכל הקורות אותו, החל מר"ח 'כסלו' ועד לשמיני של חנוכה, יזכה לראות נס, כבר באותה שנה'.

- כתב בספר 'ליקוטי צבי', הנה מצאנו ברש"י ישן על הפסוק (ירמיהו לו ט') 'וְיִהְיֶה בְּשָׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי קָרְאוּ צוּם לְפָנָי יְהוָה כֹּל הָעָם בִּירוּשָׁלַם וְכָל הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם'.

ופרש"י, 'קראו צום'. **היה יום הצום ההוא בר"ח 'כסליו'**, והוא יום סליחה ביום הכיפורים.

הלוי זצ"ל והצדקת גיטל ע"ה

מחבר 'פירוש המהרש"א' חידושי הלכות וחידושי אגדות על כל הש"ס. נפטר בשנת ה'שצ"ב.

א' - חיבורו נתקבל בכל כלל ישראל כאבן יסוד בלימוד הגמרא בעומק הפשט לאמיתה של תורה בפירוש דברי הגמרא ורבותינו הראשונים, וידוע שבחידושי אגדות רבינו המהרש"א רומז על דברים עמוקים בסודות הקבלה מבלי לפרש יותר מדאי.

ב' - מתורתו:

- הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים (ברכות ל"ג ע"ב), כותב המהרש"א:

הכל בידי שמים, כאשר אדם מתפלל על כל דבר שהוא, בידי שמים להחליט אם לשמוע לתפילתו - חוץ מיראת שמים, אם יתפלל אדם על יראת שמים יהיו חייבים משמים להישמע לתפילתו ולהגשים את רצונו.

- דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב.

ורבי יוחנן אמר לך מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו. (ברכות לד:)

לאמר: האבכה, בחדש החמשי הנזר, באשר עשיתי זה כמה שנים. ויהי דבר יהוה צבאות, אלי לאמר. אמר אל כל עם הארץ, ואל הפהנים לאמר: כי צמתם וספור בחמישי ובשביעי, וזה שבעים שנה הצום צמתני, אני. וכי תאכלו, וכי תשתו הלוא אתם האכלים, ואתם השתים. הלוא את הדברים, אשר קרא יהוה ביד הנביאים הראשנים, בהיות ירושלם ישבת ושלוה, ועריה סביבתיה; והנגב והשפלה, ישב. ויהי דבר יהוה, אל זכריה, לאמר. כה אמר יהוה צבאות, לאמר: משפט אמת, שפטו, וחסד ורחמים, עשו איש את אחיו. ואלמנה ויתום גר ועני, אל תעשקו; ורעת איש אחיו, אל תחשבו בלבבכם.

לאחר התוכחה והמוסר באים דברי ניחומים והבטחת כריתת ברית מחדש. והיא הנבואה האחרונה שנאמרה ברוח הקודש (רש"י יומא כא).

כנאמר בזכריה (פ"ח פ' יט), כה אמר יהוה צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, ולמעדים, טובים. והאמת והשלום, אהבו.

ה' כסליו:

ה' כסליו יום פטירת רבינו הגדול המהרש"א רבי שמואל אליעזר הלוי איידלס (איידליש) זצוק"ל בן רבי יהודה

וכן היה לחרדת כל השומעים ולבסוף נתן רבינו המהרש"א את פסק ההלכה שלו שנתקבל גם בבית דין של מעלה.

- בשיבחו אמר הבעל שם טוב: "לו ידע העולם את גדולת המהרש"א - היו גוחנים ונושקים את עפר קברו". (שאריית ישראל)

- ה"חזון איש" כותב עליו באיגרותיו: "מתנה טובה ניתנה על ידו לישראל, לזכות בו הדורות הבאים אחריו".

ד' - סגולה לרפואה:

אדל הצדקת, ביתו של רבי נחמן מברסלב חלתה, והיה לרבי נחמן צער גדול מכך, והיה מבקר אותה כמה פעמים ביום. ופעם אחת כשנכנס אליה, ראה איך המחלה ר"ל מתגברת עליה, ומרוב צער נרדם רבי נחמן, והבעל שם טוב הקדוש הגיע אליו בחלום, ואמר לו: "על מה אתה כל כך בצער?" והשיב לו רבי נחמן: "הלא בתי כל כך חולה!".

והשיב לו הבעל שם טוב הקדוש: "מגדיל ישועות מלכו, ועושה חסד למשיחו, לדוד ולזרעו עד עולם" (תהלים י"ח, נ"א). פרש הפסוק כך: 'מגדיל ישועות מלכו' - הצדיקים נקראים מלכים, ומי שמשיח ומספר, את גודל הנפלאות והישועות שהיו לצדיקים: 'ועושה חסד למשיחו' - שה' יתברך עושה עימו חסד. נמתק הדין מעליו - ונמשך עליו

כתב המהרש"א - שבעלי תשובה עומדין וכו'. גם שלפי הנראה דבר זה רחוק מהשכל שיהיה לבעלי תשובה מעלה יתירה על הצדיקים גמורים כבר כתבו המפרשים טעמים ונימוקים בזה ע"ש.

ואענה חלקי גם אני לפי דקדוק לשונו שאמר ר"י 'ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו', דלא איירי בחטא ועבר עבירה בפועל, דא"כ לא הוי קרי לה קרוב לדבר עבירה, אלא דר"ל שהיה קרוב לפי מחשבתו לעבור עבירה וגבר על יצרו ולא עבר, והיינו בעל תשובה ממחשבתו, שחשב לעבור עבירה, דודאי בזה שגבר על יצרו ולא עשה העבירה סבר רבי אבהו דיש לו מעלה יתירה על הצדיקים גמורים שלא היה בהן הסתת היצר הרע כלל ולא קרבו לעבירה, ור"י סבר דאעפ"כ צדיקים גמורים יש להן מעלה יתירה שלא חטאו כלל גם במחשבה, משא"כ זה הקרוב לדבר עבירה עבר מיהת במחשבה ותו לא מידי ודו"ק.

ג' - ממעלותיו:

ידוע הסיפור שמעיד על עוצם קדושתו הנוראה של רבינו המהרש"א זי"ע, כאשר כשהיה דין תורה עם בנים של יהודי שכבר הלך לעולמו הורה רבינו המהרש"א לעשות מחיצה והודיע שהנשמה של המנוח הנפטר תרד מן השמים ויאמר את טענותיו

הרבנים של כל הקהילות לבוא לפני הרב דמדינה, לקבל פניו, וליטול ממנו רשות. אך הרב המהרש"א ז"ל, הוא לא בא אליו אף פעם, רק היה תמיד יושב ולומד בהתמדה רבה. והרב דמדינה היה דן אותו לכף זכות, כי יצא שמו בכל העיירות, שהרב המהרש"א ז"ל הוא לומד בהתמדה רבה, ולא פסיק פומיה מגיראסא. ועל כן מחמת שהוא טרוד בלימודו, לכן, אינו בא אליי (כך חשב הרב דמדינה). ונתיישב שהוא יסע אל מקום המהרש"א ז"ל. הרב המהרש"א לא רצה לצאת כנגדו ולקבל פניו, אף על פי כן, גם אז, דן אותו הרב דמדינה לכף זכות, ותלה דבר זה בביטול תורה, שאינו רוצה לבטל מלימודו. ונתיישב, שהוא ילך אל בית מדרשו. הלך הרב דמדינה אל בית המדרש, והמהרש"א ז"ל לא קם ולא זו ממקומו, ולא הפסיק לרגע בלימודו, ומכל שכן שלא נתן לו שלום כלל. אף על פי כן דן אותו הרב דמדינה לכף זכות ואמר בליבו: אולי גם זה מחמת שאינו רוצה לפסוק פומיה מגיראסא. בתוך כך שהוא חושב כך, נכנס לבית המדרש, בחור אחד יפה עיניים וטוב רואי, ומיד חרד המהרש"א לקראתו, וקם מלפניו מלא קומתו וחלק לו כבוד גדול ודיבר עמו הרבה מאוד. אז קצף הרב דמדינה מאוד מאוד כאחד הריקים, וכך צעק עליו ואמר: "בתחילה כשלא באתם אליי למקומי, דנתי אתכם לכף זכות,

חסד! וסיפר רבי נחמן לביתו שלושת סיפורים על המהרש"א - ונרפאה.

- אחד משלושת הסיפורים על המהרש"א שנביא לכבוד היארצייט, הינם סגולה לכל הרפואות, שאין הרפואה יכולה להביא ריפוי - כי הכל ממנו יתברך!

ויש ביכולתה של סגולה זו, לרפא כל חולי ומחלה.

הקדים רבי נחמן לספר לביתו אדל: "כשהייתי בעיר אוסטרה, וסיפרו לי שיש בעירם פנקס ישן נושן, מזמן הגאון האלוקי המהרש"א ז"ל, ונכתב שם כל מה שארע עם המהרש"א ז"ל.

והפנקס היה כתוב באופן כזה, שבכל דף היה כתוב סיפור אחר ממנו.

ומי שהיה רוצה לקרות איזה דף (שהוא סיפור אחד), היה צריך לשלם זהוב אחד. נתתי להם שלושה זהובים, והם פתחו לי את הפנקס בשלושה מקומות, ואלו הסיפורים שקראתי בהם: - הבחור יפה התואר שהיה גלגולו של אחאב:

המהרש"א ז"ל, קודם שהיה רב בעיר אוסטרהא, היה רב באיזו קהילה קטנה והיה יושב ולומד עם בני הישיבה שלו כל היום כולו. והיה אז שם, הרב הראשי על כל העיירות והקהילות, והיה נקרא "הרב דמדינה", וכל הרבנים היו כפופים תחתיו, והיו מוכרחים, כל

רעש בעיר, שהביאו הרוג אחד. אז שאל הרב דמדינה ברוב פחד ואימה את המהרש"א ז"ל: "מה זאת?"

והשיב לו המהרש"א ז"ל וגילה לו את כל הענין: "היות שזה הבחור היה גלגול אחאב מלך ישראל, ומחמת זה חלק לו כבוד, כל כך. ומחמת שאחאב מלך ישראל נהרג, היה מוכרח זה הבחור להיות נהרג גם כן. ותכף שיצא לעולם זה הבחור, אזי תכף נברא משחית אחד בשביל להרוג את אותו הבחור. והיה עומד במקום מסוים, סמוך לעיר הזאת והיה מחכה, עד שיבוא הבחור אל המקום ההוא ובזמן ההוא, שיהיה נהרג על ידי המשחית הזה. אך מחמת שערכבתם אותו כנ"ל, עד שנהרג על ידי האדון הנ"ל – על ידי זה היו מוכרחין ליתן למשחית הנ"ל איש אחר במקומו. וזהו ההרוג שנהרג על ידו – על כן צריכים אתם לקבל תשובה, כי על ידכם נהרג זה ההרוג, כי אתם סיבבתם זאת, על ידי העיכוב שערכבתם את הבחור פה. אז נפל הרב דמדינה לפני רגלי המהרש"א ז"ל, ופייס אותו, והתחנן לפניו שימחול לו, וביקש אותו שיתן לו תשובה. ענה ואמר לו המהרש"א ז"ל: "תשובתך שתסלק מידך את כתר הרבנות ותהיה בעל עגלה". וקיבל על עצמו כך ונעשה בעל עגלה.

[עד כאן הסיפור הראשון המופלא על המהרש"א שסיפר רבי נחמן לביתו, מצויים שני סיפורים נוספים].

ותליתי בביטול תורה. אחר כך, כשבאתי למקומכם, ולא באתם אליי, דנתי אתכם גם כן לכף זכות ותליתי גם כן בביטול תורה. אחר כך, כשבאתי לבית הכנסת, ולא נתתם לי שלום, גם כן דנתי אתכם לכף זכות ותליתי זאת שוב בביטול תורה, שאין אתם רוצים להפסיק מן התורה כלל. עכשו אני רואה, ששקר הוא, כי הלא את הבחור כיבדתם מאוד ודיברתם עמו הרבה באמצע הלימוד. כעס עליו הרב דמדינה מאוד, וחמתו בערה בו, ולא היה יכול להשקיט כעסו. ענה ואמר לו המהרש"א ז"ל: "דעו לכם, אל תכעסו אליי, כי עם הבחור הזה היה לי ענין אחר לגמרי, ותראו לאות ולמופת, שבעוד שתי שעות יהרג הבחור הזה. ולא רצה הרב דמדינה להאמין ולקח את הבחור, והלך עמו הנה והנה ודיבר עמו הרבה, ושמר עליו מאוד לבל יניחנו להתעלם מן עינו, למען שיוכל להכחיש דברי המהרש"א ז"ל. ויהי מידו עברם בעיר, וחלף והלך אצלם איזה אדון, והיה מושך בקנה שרפה לפי תומו לירות באיזה עוף וכיוצא בדרכם, אך החץ נכנס בלב הבחור, ונהרג בדיוק בגמר השתי שעות כדברי המהרש"א ז"ל. ואמר לו המהרש"א ז"ל: "הוי! הוי! מה עשית? וראה מה גרמת? וכו', בסמוך יביאו לכאן הרוג אחד, ואתה חייב בדבר. ועמד משתומם, וארכבותיה דא לדא נקשן מרוב פחד ואימה. בתוך שהם מדברים, נעשה

ו' כסליו:

לומר בהן כהוגן (כשבוע מהיום), ומדברי הגר"א ועוד כמה אחרונים משמע, דהעיקר תלוי רק בל' יום, בין להקל ובין להחמיר, ונראה דלמעשה יש להקל, דספק ברכות להקל.

כתב בילקו"י, מי שנסתפק אם שאל טל ומטר בתפלתו או לא, אם נזכר להסתפק לפני ברכת שמע קולינו, שואל טל ומטר בשומע תפלה, ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה, אם הוא בתוך שלשים יום מיום שמתחילים לשאול בו טל ומטר, חוזר לברכת ברך עלינו, שחזקה עליו שאמר ברכנו כפי שהיה שגור בפיו קודם זמן שאלה.

אם הוא לאחר שלשים יום אינו חוזר, שחזקה עליו שאמר כהוגן. ושליח צבור קבוע שאומר החזרה בשחרית ובמנחה די לו בשמונה עשר יום להרגיל לשונו לומר ברך עלינו, לפיכך אם נסתפק לאחר מכן אינו חוזר.

ה' כסליו:

היום **תענית צדיקים** על שריפת הקינות שכתב ברוך בן נריה מפי ירמיה הנביא, בידי יהויקים המלך (בשנת ג' שכב), וברוך ועוד קראו את מגילת נבואות ירמיהו הנביא באזני כל העם בירושלים פתח שער בית ה' באסיפת השרים בבית המלך שהיה

חמישים יום אחר יו"ט ראשון של

סוכות (ה' כסליו - בשנה שחשון וכסליו ל' יום). היה ראוי להיות היום חג "שמיני עצרת", כלשון מדרש תנחומא (פינחס טו) 'זהיתה (עצרת) ראויה להיות אחר החג חמישים יום, כשם שעצרת אחר הפסח חמישים יום. אלא אמר הקב"ה חורף הוא ואינם יכולין להניח בתייהן לבא לכאן [כלומר לעלות לרגל שוב כשהדרכים משובשות], אלא עד שהן אצלי יעשו עצרת'.

ז' כסליו:

- **יום טוב במגילת תענית** (פ"ט). בו' ביה יום טוב, שמת הורדוס מפני שהיה הורדוס שונא את החכמים, ששמחה היא לפני המקום כשהרשעים מסתלקים מהעולם וכו'. ובאותו היום שמת הורדוס, עשאוהו יום טוב.

- החל מתפילת ערבית **המסופק אם שאל גשמים כברכת השנים** (ברך עלינו), אינו חוזר, שכבר הושלמו ל' יום. (ה' כסליו - בשנה שחשון וכסליו ל' יום).

כתב המ"ב (ס' קיד' ס"ק לז') ולענין שאלה שאין בל' יום צ' תפילות, מפני תפילת שבת ויו"ט, שאין בהם רק שבע ברכות, ויצמח מזה חומרא, דיהא צריך לחזור מספיקא, אפילו אחר ל' יום, עד שיושלם צ' תפילות שהורגל לשונו

ז'בתשעית נענה ישראל על הים, ושעה תשיעית שעת ששון והברכה והשמחה היא שעת המנחה, בזו השעה נענה אליהו כדכתיב "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו וגו'", (מ"א י"ח ל"ז).

'קבלה יהיה בידך שהשנה התשיעית ליובל שנה מובחרת, חודש ה' חדש טוב מן הטובים וחדש רצון, ויום ה' לחדש מן המובחר שבכל החדש, ושעה תשיעית של יום שעה טובה ומובחרת משעות היום'.

וכסדר הזה למעלה בין העליונים התשיעית היא המובחרת, כי גלגל ה' יותר מובחרת מן העשירית מפני שהעשירית אינה פועלת כמו התשיעית, כי השפע לכל הדברים מן גלגל ה' הוא בא ובו נשרשים וממנו הם מתפשטים. והמאור הזה ה' שהוא מתפשט להתפשטותו מן שורש המנוחה בלי עמל מן שורש עץ החיים ובהיותו תשיעית הוא מובחר משאר המאורות גם מהז' נבחר, גם השבת התחתון הוא מעלה השביעית ושבת התיכון הוא מעלה השמינית ושבת העליון הגדול שהוא שורש תורתנו הוא מעלת ה', על כן כל איש שנולד בשנה ה' ליובל בחודש השני ביום התשיעי בשעה ה', ושיתחיל לצמוח הוא כמו צומח של כל אלו, הרי זה עולה למלוכה בלי ספק, אם לא מפני האריכות הייתי מביא ראיה מכמה צדדין. (עיי"ש באריכות).

"יושב בבית החורף... ואת האח לפניו מבוערת". קצף המלך וקרע את המגילה בתער הסופר ושרפה באש", (ירמיה לו ט).

והנה יש חילופי גרסאות בתאריך, דבשו"ע כתב בכ"ח. ובמגילת תענית (מאמר אחרון), כתב בז', ובכלבו כתב בה', ובה"ג כתב בח', וכן הסיק הגרא"י זילבר. וכתב השל"ה דאף המחמיר להתענות בכולן, לא יתענה בחנוכה.

ט' כסליו:

סגולת השעה התשיעית - ט' בכסלו.

- כיון שרבו הדעות מהי השעה התשיעית, (נחלקו ממתי מחשבים את שעות היום, ונחלקו מתי תחילת עלות השחר וכו'), לכן בין השעה 13:42 ל-13:51 [9 דקות] הם לכל הדעות בתוך השעה התשיעית. [השעה התשיעית לדעה הרווחת - 13:14 - 14:08]

- המקור לסגולה:

א'- כתב הרמב"ן, "השעה התשיעית היא שעת ששון ושמחה, היא שעת המנחה. ודע כי השנה התשיעית ליובל היא השנה המובחרת, וחודש התשיעי הוא החודש הטוב והרצון, ויום התשיעי לחודש מובחר מכל ימי החודש, ושעה התשיעית מובחרת מכל השעות".

ב'- כתב בספר 'ברית מנוחה' (הדרך השניה - דרך האהבה - ניקוד ה') -

כל הגלגלים בעולמות העליונים נרעשים ומתקיים 'אוצרך הטוב עלינו תפתח'."

ד' - בספר הקבלה 'חסד לאברהם' כתב - 'מצאתי בשם ספר 'ברית מנוחה' שכתב כי חודש תשיעי ובו יום תשיעי ובשעה התשיעית היא מוכנה מאוד להצלחה, שזה נגד גלגל תשיעי שהוא בבחינת יסוד צינור כל השפע.

ה' - הרבי מסלונים זצ"ל כותב - 'קבלה תהיה בידך שהחודש התשיעי הוא חודש טוב מן הטובים, וחודש רצון, והיום התשיעי בחודש המוכרח שבכל החודש, והשעה התשיעית של היום היא המובחרת מכל שעות היום, ושעה זו מוכנה להצלחה ובה צינור השפע, והנולד בשעה זו יעלה לגדולה ויצליח בלי ספק.

ו' - כשחל בשבת קודש:

אין לבקש בקשות פרטיות בשבת. (ירושלמי מסכת שבת פרק טו הלכה ג, ומשנה ברורה סימן קפח סק"ט, וסימן רפח ס"ק כב, וסימן רצד סק"ב, וסימן תקפד סק"ד, וסימן תרכב ס"ק יג). חוץ ממה שקבוע בנוסח התפילה (ירושלמי שם, ומשנה ברורה סימן קפח שם).

טעם האיסור הוא משום שמכלל עונג שבת הוא שיחשוב האדם כאילו כל מלאכתו עשוי, והשואל צרכיו הוא

[ספר 'ברית מנוחה' ספר קבלה המיוחס לרב אברהם ב"ר יצחק מרימון (גרנדה) הספרדי, {בשנת הק"פ לערך} תלמידו של האר"י הקדוש, ויש מיחסים לרב חמאי גאון, מלפני תקופת הרשב"י. ויש מיחסים לרבי אברהם מרימון הספרדי אשר חיבר ע"פ נשמת רבי חמאי גאון. ויש שכתבו שהוא מבית מדרשו של הרמב"ן].

- רבנו חיים ויטאל זיע"א, מציין ספר זה בהקדמתו לשער ההקדמות, וכן בהקדמה לספרו 'עץ חיים' - 'בעניין ספרי הקבלה האמיתיים הנמצאים, אמר לנו מורי האר"י זלה"ה כו' דספר 'ברית מנוחה' הוא אמיתי, וחברו חכם גדול בתורה ובחכמה ונאמן רוח, וכיסה את דבריו בעומק, ונעשה על פי נשמת צדיק אחד קדמון שנגלה אליו אליהו ז"ל ולמדו'.

ג' - רבנו חיים ויטאל זיע"א מבאר את מהות הסגולה: "קבלה יהיה בידך שהשנה התשיעית ליובל - שנה מובחרת. חודש הט' - חודש טוב מן הטובים וחודש רצון. ויום הט' לחודש - מן המובחר שבכל החודש. ושעה תשיעית של יום - שעה טובה ומובחרת משעות היום".

ומוסיף: "פעם אחת בחמישים שנה, מגיעה השנה התשיעית ליובל, ובה מגיע החודש התשיעי, ובו יש יום תשיעי ובו יש שעה תשיעית - שבה

בנים מאירים בתורה. ולכאורה היאך הותר לאישה לבקש בקשות לאחר שקיבלה עליה את השבת (ראה רמ"א אורח חיים סימן רסג סעיף ה, ומשנה ברורה שם ס"ק כז). ולהאמור נחא, כי מדובר בבקשות רוחניות שהותרו בשבת (אמנם ראה בשו"ת רבבות אפרים חלק ו' סימן קל, ובשו"ת עטרת פז חלק ב' חלק יורה דעה סימן ב' הערה ז מה שכתבו לתרץ בזה).

ומה שכתב בספר הליכות שלמה הנ"ל (פרק יז הערה 31) שכאשר חל ט"ז בשבת בשבת, שמותר לבקש על אתרוג מהודר רק בהרהור, לכאורה אינו מובן, שהרי איהו גופיה התיר לבקש בפה מלא בקשות על רוחניות בשבת, וצ"ע (ובאמת מהאי טעמא הובא בשו"ת ישא יוסף חלק ג' סימן עט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל להתיר לומר תפילה זו בט"ז בשבת שחל בשבת. ע"ש).

יש שהקלו אם יתפלל בעד כלל עם ישראל ויכלול עצמו עמהם, ויפרט גם בקשותיו... דשבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא.

ז' - אמנם, לא כל שנה זו השנה התשיעית ליובל, אבל חודש תשיעי (כסליו), יום תשיעי (ט), ושעה תשיעית, איכא!

לפי המקורות הנ"ל משמע שהסגולה פועלת במלוא עוזה דווקא בשנה התשיעית למחזור היובל, (הייתה בתשע"ד/ז). אולם, משמע מהמקורות

מראה בהיפך, וגם מביא דאגה בלבו (קרבן העדה על הירושלמי שם).

אולם ניתן להקל לבקש בקשות על דברים רוחניים בשבת.

[אמנם דעת הגר"ב זילבר זצ"ל בשו"ת או נדברו חלק י"ד (סימן כג) להחמיר שאין לבקש בקשות רוחניות בשבת. וכן דעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספר דרך שיחה חלק א' (עמודים רסט-ער). וע"ע בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ג' (חלק אורח חיים סימן לו אות יב) ובשו"ת נשמת שבת חלק ב' (סימן שפה)].

אולם הנה מדברי הראשית חכמה (שער הקדושה פרק יד אות לה) והשלחן ערוך הרב (סימן רפח סעיף ח) מבואר יוצא, שמותר להתפלל על דברים רוחניים בשבת. וכן דעת האדמו"ר ממזנונקאטש זצ"ל בספר דברי תורה חלק ד' (אות קז). וכן פסקו הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי איש חלק אורח חיים חלק ב' (פרק ט סעיף לא-לה, וכן הוא בשמו בשו"ת ישא יוסף דלקמן) והגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר הליכות שלמה חלק א' (פרק יד סעיף יא) ובספר מעון הברכה על מסכת ברכות (דף כח עמוד ב).

ולכאורה כן מוכח ממה שכתב המשנה ברורה (סימן רסג סק"ב) שראוי שתתפלל האישה אחר שתגמור ההדלקה והברכה, שיתן לה הקב"ה

שיש עניין מיוחד גם בשעה התשיעית, ביום התשיעי, בחודש התשיעי.

ישראל ואת חלומו ושאיפתו לעלות לארץ הקודש.

יב' כסליו:

יב' כסלו, יום ההילולה של בעל ה'בת עין', הרב אברהם דב בער בן רבי דוד ממאוריטש זיע"א, שהיה רב חסידי לקהילה בצפת.

- סגולה לישועות:

- בת עין' נוטריקון "ישראל נושע ב'השם ת'שועת ע'ולמים". (הרה"צ ר' מייכל בידרמאן שליט"א)

- נקרא 'בת עין' על שם הספר שחיבר, שהינו אחד מספרי היסוד בתורת החסידות והוא מלא עצות והדרכות מלהיבות בעבודתו ה' לצד פירושים וחידושים מופלאים.

- סגולה נפלאה היא לערוך סעודה לרגל יום פטירתו של הצדיק.

מובא כי העורך סעודה בתאריך זה זוכה לישועות גלויות ובפרט בזיווגים ובזרע של קיימא.

- בשנת תק"ך נולד בעיירה חמלניק שבחבל ויניצה שבאוקראינה, לרבי דוד שהיה ידוע בכינויו רבי דוד מגיד מישרים ולאמו שהייתה ביתו של רבי נתן מאבריטש.

- כתב מרן הרה"ק מטאהש זצוק"ל, ידוע לי על משפחה אחת מארץ ישראל שנצרכו לישועה, ופעם נתן השי"ת בליבם לעשות סעודה ביום ההילולא של ה'בת עין', ונושעו עי"ז בישועה רבה, ומאז ממשיכים בכל שנה לערוך סעודה לכבוד ההילולא שלו. (ס' עבודת עבודה' - {קאנאדא תשנ"ד} - ה"א ע' מ"ט)

- כשבגר והתגלה כנער מתמיד בלימודי התורה החל ללמוד אצל רבי מנחם נחום מצ'רנוביל, בהמשך למד גם אצל בנו רבי מרדכי מצ'רנוביל וכן זכה ללמוד תורה מפיו של 'סנגורן של ישראל' רבי לוי יצחק מברדיצ'וב זצ"ל.

הזקוקים לישועה נהגו לקבל על עצמם שאם יושעו, יערכו סעודה לכבוד הצדיק בשנה הבאה ביומא דהילולא. (כבאר הפרשה פר' ויצא, הובאו סיפורי ישועות רבות מבלי המעשה שנושע בזכות הצדיק)

- כשקיבל סמכות לרבנות שימש כרב בשתי ערים באוקראינה. בעיר ז'יטומיר ובעיר אבריטש. בכל דרשותיו ובכל כתביו (ספר 'בת עין, ועוד), הביע את אהבתו לארץ

- כתב הרה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א כי מלבד הסעודה שיש לערוך לעילוי נשמתו של הצדיק, יש להדליק

הדרך לערוך סעודה לכבודו של אותו צדיק.

- בספרו 'בת עין', מרבה הרב לדבר אודות ההכנעה וההתרחקות מכל שמץ של גאווה וגסות רוח.

מסופר עליו שכאשר נפרד מבני קהילתו באירופה טרם עלותו על הספינה שהובילה אותו לארץ ישראל, התקשו בני הקהילה להיפרד. השיב להם בעל ה'בת עין': "חז"ל אמרו על הפסוק: 'ולדבקה בו', וכי אפשר לו לאדם להידבק בשכינה? אלא הידבקות במידותיו מה הוא רחום וחנון וגומל חסדים, אף אתה רחום וחנון וגומל חסדים", ומכאן - שעל ידי שדבקים במידותיו של אדם נחשבים כדבוקים בו עצמו - אף אתם דבקו עצמכם במידותי אשר הורגלתי בהם מנעוריי עד היום הזה, ותהיו כדבוקים בי ממש. המידות שהורגלתי להיזהר מנעוריי הם - לשון הרע, שקר וגסות הרוח.

- בעל ה'בת עין' הרבה לומר כי על ידי ההכנעה זוכים להנהגה ניסית מן השמיים.

- ידוע מעשה הנס ברעידת האדמה בצפת בשנת תקצ"ו, כאשר המונים נקברו תחת המפולת, ורק עשירית מתושבי העיר נותרו חיים.

בעת שאירע הרעש, עמדו בבית מדרשו של ה'בת עין' באמצע תפילת

נר לעילוי נשמתו וללמוד את דברי תורתו.

וכבר אמרו, שהנה ידוע גודל העניין בהדלקת נר לעילוי נשמה, אשר סגולתו נוראה לפעול לטובת הנשמה ולזכות אותו המדליק נר לכבוד נשמת הצדיק, אמנם כבר אמר הכתוב (תהלים קיט' קה) 'נר לרגלי דברך', וכלומר שעיקר ה'נר' הוא 'דברך', וכשהם נר לרגלי ואור לנתיבותי - כשחוזרים על דבריו הקדושים והולכים לאורם...

"משמעות המילה 'הילולא', מבאר הרב בידרמן "היא שמחת נישואין, וכשם שבנישואין המנהג הוא להעניק מתנות, אף ביום זה מעניק הקב"ה מתנה לחתן, הוא הצדיק, והיא קבלת תפילותיו על היהודים הסובלים בעולם הזה.

משום כך ראוי להתקרב אל הצדיק אם ע"י סעודה, אם ב'לחיים', אם בהשתטחות על הציון, ובעיקר ללמוד מדרכיו - לילך בהם ולעבוד את האלוקים".

- כתב הרה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - ועצה טובה קמ"ל. כשחל יומא דהילולא קדישא בעצם יום השב"ק - לערוך קידושא רבא בצפרא דשבתא אחר התפילה או לנדב סעודה שלישית וכיו"ב, ואפילו מלווה מלכה רבת, וכל אחד ימצא לעצמו את

של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, אך ה'בת עין' התנגד לכך בכל תוקף, וטעמו עמו, כי בערבי פסחים מילתא דשכיחא היא שמתעורר איזה ענין של אי שלום וטינה בלב בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ובאותה שעה משמש ביהמ"ד כ'עיר מקלט' עבור הנעלבים, ואם יסיידו ויסגרו את ביהמ"ד לא יהיה להם לאן לברוח...

- כאשר פרצה מגיפה בצפת בשנת ה'תר"א, הודיע ה'בת עין' לתושבים המבוהלים כי לאחר פטירתו המגיפה תיפסק ואכן כך היה.

בי"ב כסלו רבי דב השיב את נשמתו ליוצרה והוא היה קרבנה האחרון של המגיפה, שנעצרה מידיית. הוא נקבר בבית הקברות העתיק בצפת.

רבי אברהם לא השאיר אחריו ילדים. ספריו ותלמידיו הם ילדיו וזרעו בעולם הזה.

- מתורתו:

- אמר הרה"ק הבת עין זי"ע"א - 'מי שאינו מאמין שהקב"ה שוכן עם בני ישראל בתוך טומאתם, גם הוא לאפיקורוס יחשב'. (הובא ב'בת עין' מהדור"ח בהוספות שבסוף הספר, הליכות חיים - בלק)

- אמר הרה"ק הבת עין זי"ע"א - איתא בגמ' (פסחים קיח), 'ק'שין מזונותיו

מנחה. מיד ציווה הרב שכל הנמצאים בבית המדרש יתאספו ויעמדו סביבו, כאשר הוא עצמו נשכב על הארץ בפשוט ידיים ורגליים לפעול את אשר פעל, ואכן, כמחצית מבית המדרש התמוטט ונפל הגג שמעליו, ואילו המחצית השנייה, ששם עמדו המתפללים תחת צלו של ה'בת עין' נשאר על תילו. המבקר בבית מדרשו של ה'בת עין' בצפת יכול לראות פלא זה.

- לאחר מעשה הנס, הסביר ה'בת עין' טעם השתטחותו על פני הארץ, כי ראה שאירע הדבר שלא בדרך הטבע - כי לא נפלו האבנים לארץ כדרכם, אלא נזרקו מדרום לצפון ולמצפון לדרום והבין שיד השטן בדבר - להחריב את עיר הקודש צפת, ובאופן כזה אין עצה מלבד ה'התבטלות', ולכן השתטח על הארץ ב'התבטלות גמורה.

- בהתקפת הדרוזים על תושבי צפת בשנת ה'תקצ"ח חטפו אותו ואיימו לרצוח אותו אם לא ייתן להם כופר נפש, לאחר שביקש מים לשתייה וברך "שהכל נהיה בדברו..." חלף במקום אדם בלתי מוכר וציווה על החוטפים כי אם יגעו לרעה ביהודי נכבד זה מרה תהיה אחריתם, לשמוע דבריו נפל עליהם פחד גדול ושיחררו אותו.

- באחת השנים בערבי פסחים רצו הגבאים לסייד וליפות את בית מדרשו

זייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, וז"ל - כשיש לאדם הכנעה באמת ונחשב בעיניו כעפר, אז יהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, היינו אזי יכול לדבר דיבורים שיפעלו על ידם ברכה ושפע רב.

וכבר איתא בזוה"ק (ה"א קכב) 'מאן דזעיר איהו רב, ומסמיך לכך הבת עין' (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) בדרך רמז מה שאמר יעקב (בראשית לב י) 'קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', והנה הטעם שבתבת אמת הוא 'זקף קטן', לרמז שמי שמקטין עצמו (כיעקב שאמר קטונתי) אזי האמת שהוא זקוף למעלה, ולא עוד אלא שזוכה שיתנהגו עמו מן השמים בהנהגה ניסית שמעל דרך הטבע.

ובכך ביאר (חנוכה ד"ה ונוכל) הטעם שנהר חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה (שבת כא) ואז מברכין שעשה ניסים, כי רק על ידי שיכניע עצמו - לכופף עצמו למטה מעשרה (אף מבלי 'רודף' אבל לבו לב נשבר), יזכה לברך על הניסים שייעשו לו בזמן הזה כאבותינו בימים ההם. (הובא בבאר הפרשה - ויצא)

- **זיהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה**
רבי אברהם דב מאווריטש זיע"א

של אדם כקריעת ים סוף, מדוע נקטו מזונותיו של אדם, וכי במזונותיהן של הבהמות מיירי כאן? אלא, כי אכן, אותם הנכנעים ואינם מחשיבים עצמם ל'ישות' בפני עצמם מזונותיהן אינם קשין, רק מזונותיו של 'אדם' המחזיק עצמו ל'אדם', אלו קשין ח"ו.

- אמר הרה"ק הבת עין זיע"א -
'זעיקר גמילות חסדים הוא, להשתתף בצערו של חבירו כמו בצערו ממש, וזהו בחינת 'אחד', אח-דלת, היינו להיות אחיו של דל. (חוקת, ד"ה א"י זאת חוקת)

- אמר הרה"ק הבת עין זיע"א -
'כתוב בפסוק (ויקרא כה א) 'וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר' כי 'בהר' הוא ס"ת של 'לב' נשבר' ונדכה", המרמז לבחינת ענוה והכנעה, שע"י בחינת 'ענוה', מגיעים להיות מרואי פני המלך, בחינת השראת השכינה.

- אמר הרה"ק הבת עין זיע"א -
'המחזיק במידת הענוה יהא ניצול על ידה מן היצר, וכמו שכתב הבת עין' (וישלח ד"ה ויאבק) ש 'ענוה' בגימטריא 'סמא"ל, וגדול כח ענוה העולה קל"א להכניע ולהשפיל את הס"מ העולה ג"כ קל"א לבל יתן לו שום מקום להחטיאו.

וע"י ההכנעה זוכה שתתקבל תפילתו, ובכך מפרש הבת עין' (וארא ד"ה וגם אני) מה שנאמר (בראשית ב' ז)

ומתחזקת, ונגזר דינם של ישראל לרעה. **"וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמִּיָּה לֵאמֹר"** – ואז, כאשר עם ישראל שרוי במצב קשה זה, שולחת כנסת ישראל לבורא עולם ואומרת לו: אומנם נכון הדבר שהלכתי אחר תאוות ליבי וסרתי מדרך הישר, אך אין זה נכון שאני דבוקה בפנימיותי לתאוותיי ולמעלליי, כי **"לְאִישׁ אֲשֶׁר אֱלֹה לֹו אֲנֹכִי הָרָה"** – בפנימיותי ובשורש נשמתי אני דבוקה וקשורה בבורא עולם, וחפצה אני לעשות את רצונו. מה שלפעמים אני סרה מן הדרך, אין זה אלא מחמת טרדות היצר וטרדות הזמן. **"הַכֹּהֵן נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמְטָה הָאֱלֹהִים"** – ממשיכה כנסת ישראל ואומרת: הבט נא, בורא עולם, וראה כיצד בזמן ששלטה ממלכת יוון האדירה וגזרה גזירות קשות שאיימו לכלות

את התורה ואת היהדות, קמו קומץ חשמונאים ונלחמו ביוונים במסירות נפש. אף שידעו כי המה מתי מעט, בכל זאת יצאו למלחמה נגד אימפריה עצומה, כי בטחו בך ונשענו עליך. זו ההוכחה שבאמת בתוך תוכנו היננו דבוקים בך וחפצים לעשות רצונך. על כן שלח לנו ישועה ורחמים בזמן הזה, כשם שהושעת את אהוביך בימים ההם. **"הַכֹּהֵן נָא לְמִי הַחֲתָמָת"** – הבט וראה את אותו פך של שמן שהיה חתום בחותמו של הכהן הגדול. **"וְהַפְתִּילִים"** – אלו הפתילות של הנרות

בספרו **"בת עין"**. ביאר בדרך דרוש את הפסוקים בפרשת וישב, הנקראים בתקופת **חנוכה**:

"וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֲדָשִׁים וַיִּגַּד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תִמְרָךְ כַּלְתָּךְ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנּוּנִים, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹוּהָ וְתִשְׂרַף; הִיא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמִּיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֱלֹה לֹו אֲנֹכִי הָרָה, וְתֹאמַר הַכֹּהֵן נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמְטָה הָאֱלֹהִים; וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשִׁלְהָ בְנֵי וְלֹא יִסַּף עוֹד לְדַעְתָּה" (בראשית לח, כד-כו).

"וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֲדָשִׁים" – כאשר עוברים שלושה חודשים מראש השנה, יום הדין, וממשמשים ובאים **ימי החנוכה**, שבהם גמר חיתום דינו של האדם, כפי שכתב האריז"ל. **"וַיִּגַּד לַיהוּדָה לֵאמֹר"** – השטן המקטרג בא לפני הקב"ה, אשר שמו מרומזו בתיבת **"יהודה"**, ואומר לו: **"זָנְתָה תִמְרָךְ כַּלְתָּךְ"** – **"תמר"** זו כנסת ישראל, שנמשלה לתמר, **"זאת קומתך דמתה לתמר"** (שיר השירים ז, ח), והיא זנתה, עזבה באר מים חיים והלכה אחר תאוות ליבה. **"וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנּוּנִים"** – לא די שהלכה אחר תאוותיה, אלא שהיא **"הרה"** אליהם, כלומר דבוקה בתאוותיה ובמעשיה הרעים. משכך, אומר השטן, בדין הוא שייחתמו כל ישראל לרעה. **"וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹוּהָ וְתִשְׂרַף"** – אכן מידת הדין מתעוררת

בתאפיללת שבמרוקו. הוצא להורג במרוקו, בידי מנהיג מקומי. המרוקאים החשיבו אותו לגדול ביותר במשפחת אבוחצירא וחששו אף להזכיר את שמו ולכן הוא מכונה בפיהם 'עטרת ראשינו'.

- תולדות חייו:

- נולד בשנת ה'תרכ"ו. כבנו הבכור של רבי מסעוד אבוחצירא בעיר תאפיללת שבמרוקו, בשיא תקופת הנהגתו של סבו רבי יעקב אבוחצירא. למד תורה מסבו, ונודע כעילוי. לאחר פטירת הסב קיבל אביו את הנהגת הקהילה והישיבה. באותן שנים עסק רבי דוד לבדו בתורה, נהג במנהגי פרישות, ולא התערב בהנהגת הקהילה.

- לאחר פטירת אביו בשנת ה'תרס"ח, בגיל 42 קיבל על עצמו רבי דוד את הנהגת הקהילה, אולם פחות משנה לאחר מכן חילק את סמכויותיו לקרובי משפחתו: דודו, הרב יצחק אבוחצירא נטל על עצמו את הניהול הכספי של הישיבה. בן דודו הרב אליהו אבוחצירא היה אחראי על הקשר בין הקהילה היהודית לממשל המרוקאי. אחיו הבכא סאלי, שהיה באותו זמן בן שמונה עשרה, מונה לראש הישיבה.

- משנת ה'תרס"ט ועד סוף שנת ה'תרע"ד, הסתגר רבי דוד עם חמיו

שהדליקו במקדש, וכן הנרות שאנו מדליקים בכל שנה ושנה זכר לאותו הנס. **'והמטה'** - "המטה" בגימטרייה **"כלי"**, רמז **לפך השמן** שממנו מדליקים את נרות החנוכה. **'ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני'** - הקב"ה מקבל את דבריהם של ישראל ודוחה את כל קטרוגי השטן. אכן, **צודקים בניי הכיביי**, שבאמת רצונם לעשות רצוני. והסיבה שטועים והולכים אחר יצרם. **"כי על כן לא נתתיה לשלה בני"** - משום שעדיין לא שלחתי את **"שילה"**, **מלך המשיח**. הם נאנקים תחת עול הגלות, והסבל מעביר את האדם על דעת קונו.

יג' כסליו:

הילולת רבינא, דהוא רב אבינא בריה דרב הונא, מסדר התלמוד. נלב"ע שנת ד' רס'.

יד' כסליו:

- נולד ונפטר **ראובן בן יעקב אבינו ולאה אמנו ע"ה**. מיב' שבטי יה'.

- יד' בכסליו יומא דהילולא של 'עטרת ראשנו' האדמו"ר הרה"ק **רבי דוד בן רבי מסעוד אבוחצירא** זצוקלה"ה זיע"א.

- רבי דוד אבוחצירא זיע"א, נולד בשנת תרכ"ו. נפטר ביום י"ד בכסלו תר"פ. היה ממנהיגי הקהילה היהודית

מולאי מוחמד בן קאסם ונלחמו בצרפתים, ולאחר תקופה ארוכה נסוגו הצרפתים. מולאי מוחמד נלחם אז מול משפחת המלוכה המרוקנית, הרגם ותפס את כס השלטון. בשנת ה'תר"פ הוציא גזירה להרוג את כל היהודים הדרים במחוז תאפיללת, בטענה שהם קושרים קשר חשאי עם הכובש הצרפתי על מנת לגרש את שלטון המורדים בראשותו. על מנת להגביר את החרדה לא פרסם תאריך לביצוע הגזירה, בשבת י"ד כסלו ה'תר"פ, לבש רבי דוד בגדי חול שחורים במקום בגדי השבת הלבנים שאותם נהג ללבוש.

בשבת בצהרים החל מולאי מוחמד לרכז את יהודי האזור, על מנת להוציאם להורג. החיילים של מולאי מוחמד הקיפו את המלאח וגרמו לפחד רב. אז החל רבי דוד לעודד את הקהילה, באומרו כי התפלל לריבונו של עולם שבמקום שיהרגו כל אנשי הקהילה, ימות רק הוא עצמו. לאחר שהתקבצו כל היהודים אל הכיכר המרכזית, שיכנעו יועציו של מולאי מוחמד אותו שכדאי לו להרוג רק את רבם של היהודים, מאחר שאם ימותו כולם לא יוכלו לגבות מהם מיסים ותשלומים אחרים. מולאי מוחמד ציווה לקחת את רבי דוד ואת שני עשירי העיר רבי יצחק בן שמחון ובנו רבי דוד להציב את גופם מול לוע

הרב אליהו ועם הרב משה תורג'מן בעליית הגג של ביתו, שם עשו תעניות וסיגופים ולמדו את תורת הנגלה והנסתר.

- רבי דוד התחתן והתאלמן פעמיים, ונולדו לו שמונה בנים ובת אחת. כל בניו, למעט הצעיר שבהם נפטרו בחייו. אחת מבנותיו, אסתר, התחתנה עם אחיו הקטן רבי יצחק אבוחצירא, ולאחר מותה הוא נישא בשנית. אף שסבל ממחלות רבות, היה אדם שמח.

- מהנהגותיו:

נמנע מלצאת אל הרחוב. בית המדרש והמקווה שלו היו בביתו. כאשר היה יוצא החוצה, לא היה הולך ברחוב אלא מדלג מגג לגג, ובאותה שעה היו מכריזים לבל תהיין אישה לצאת מפתח ביתה עד אשר ישוב לביתו. לא אכל בשר, צם פעמים רבות ומיעט לאכול. לא ישן על מיטה אלא על כיסא. מדי בוקר לפני לימודיו היה מסתגר בחדרו, ושם היה נכנס בתוך ארון קבורה ומכסה עצמו באפר על מנת לזכור את יום המיתה ולהתגבר על יצר הגאווה. לא נתן רשות לצלם אותו, ולא נשארה ממנו שום תמונה.

- פטירתו:

בשנת ה'תרע"ז כבש צבא צרפת את מרוקו. הערבים התארגנו בראשות

איפה זה נמצא והלכו והוסיפו לקבורה בדיעבד, כך סיפר הבבא סאלי שנים אחר כך].

ספריו: 'פתח האהל', 'רישא וסיפא', 'שכל טוב'.

- מתורתו:

'זכותו של יעקב במלחמה עם שרו של עשיו'

כתב בספרו "פתח האוהל" על פרשת וישלח, שכל העניין של המלחמה שיכל יעקב אבינו להילחם בשרו של עשיו ולנצח היה בזכות שני דברים: א. בזכותו של יוסף. ב. ובנוסף היא "עד עלות השחר" והיא תפילת שחרית שתיקן אברהם אבינו. מסביר שם שיעקב אבינו שנלחם וניצח את שרו של עשיו היה דוקא בזכות יוסף הצדיק וכמו שהפסוק מעיד "והיה בית יעקב לאש ובית יוסף להבה, ובית עשיו לקש. כלומר, שהבחינה של מי שיכול לשרוף ולנצח את עשיו היה הלהבה של יוסף - "ויוסף הוא השליט", ונותן שם כמה רמזים על זה, כגון שהגימטריא של המילים לבדו ויאב"ק הם הגימטריא של המילה יהוס"ף ועוד, שהמילים ב"י ל"א יב"ל ל"ו (כלי ו במילה יכול) הם בגימטריא קנ"ז שהיא הגימטריא של יוס"ף עם הכולל, ועוד מצא שם שהמילה לבדו היא בגימטריא של המילה להב"ה.

של תותח ולירות ממנו. לפי גרסה עממית הוא הוכנס לתוך התותח ונורה ממנו.

לאחר מותו גזר מולאי מוחמד כי אסור להתאבל על מות רבי דוד, ומי שיימצא מתאבל יוצא גם כן להורג. מספר ימים אחרי הירצחו של הרב אבוחצירא הועברה גופתו אל ראשי הקהילה, והוא נקבר בלוויה צנועה שאף בה בלשו חילי המורדים לבל יעיו איש להתאבל ולככות על רבי דוד.

- בהוראת אחיו הצעיר "בבא סאלי" יצאו יהודים לאתר את חלקי גופתו, ולהפתעתם מצאו את גופו שלם ונקי משל לא נורה עליו זה עתה פגז שאמור היה לרסקו לרסיסים.

[י"א - מספרים כי, כשבאו אנשי חברא קדישא של תפילאלת לאסוף את חלקי גופתו לקבורה הם לא מצאו חלק מיד שמאל באזור השריר איפה שמניחים את תפילין של יד ולאחר שלא מצאו קברו את רבי דוד בלי החלק הזה. אנשי חברא קדישא סיפרו שרבי דוד בא אליהם בחלום לאחר הקבורה ואמר להם שלא יצטערו כי זה עונשו משמים על כך ש'פעם אחת בשעת הנחת תפילין, בין תפילין של יד לתפילין של ראש הוא הרחרר בדברי תורה ועל כך נענש' וגילה להם

יודעים שהטומאה הכי הגדולה תהיה באות ברית קודש, ומי שלא שומר את הברית קודש נחשף מייד למלחמה עם עשיו ושרו של עשיו.

ועל דרך זו מסביר את כל הפרשה כולה של מלחמת יעקב אבינו עם שרו של עשיו.

ואם כן מובן ששמירת הברית הוא זו שתציל משרו של עשיו.

ויוסף הצדיק הוא נקרא בשם "צדיק" משום ששמר על אות הברית קודש, ובזה נבדל מהאחווה שהציעו לו הגויים.

ואם כן פירושו של מרן האביר יעקב הסבא זיע"א נשלם על ידי פירוש נכדו, עט"ר ה"ה רבי דוד זצוק"ל שיוסף הוא המבודד בין האחווה של עשיו לבין עם ישראל. (כ' ה"ה אברהם בליקשטיין)

- פיוט שחיבר הרב הי"ד:

ה' אֱלֹהֵינוּ לָקַח טוֹב נָתַן לָנוּ. עַל יַד מִשָּׁה רַבְּנוּ הוֹדוּ לָהּ כִּי טוֹב. דּוֹדֵי יִרְדּוּ לָגֵנוּ וּכְכֹלָה קִדְשָׁנוּ. בְּמִצּוּוֹתָיו צִוְּנוּ סוֹר מִרַע וְעָשָׂה טוֹב. וּבִיּוֹם הַשְּׁבֵת קִדְשׁ הוּא יוֹם שֶׁשָּׂה לַחֲדָשׁ. חָתַן פָּלְתוּ קִדְשׁ בְּשֵׁבֶת אַחִים מִה טוֹב. דִּגְלוּ עָלַי אֲהֵבָה דּוֹדֵי דְגוּל מִמְרַבְּבָה. ה' מְסִינִי בְּאֵ וְהִרְאֵ אוֹתוֹ בִּי טוֹב. אֲנוּכִי וְלֹא יִהְיֶה דָבָר מִמִּית וּמְחִיָּה. הִיָּה הָוָה וַיְהִיָּה הוּא

- ביאור אדמו"ר הרה"ק רבי יעקב אביחצירא זיע"א על הזכות לשלוח מלאכים ממש:

והנה, רבי יעקב זיע"א זקנו של בעל ההילולה אומר דבר דומה אבל בדרך שונה מעט.

מבאר את הפסוק "וישלח יעקב מלאכים לפניו", מהו לפניו? ומבאר שהרי הוא שלח מלאכים ממש, בזכות מה היה לו האפשרות לשלוח מלאכים ממש? על זה אומר שזה בזכות ה"לפניו".

ומהו ה"לפניו" שיש לכל אדם? זהו הברית קודש, ובזכות שמירת הברית המיוחדת שהיתה ליוסף הצדיק וכפי שהתורה בעצמה מעידה עם אשת פוטיפר - היתה לו הזכות לשלוח מלאכים ממש לבדוק מה קורה עם עשיו.

ונראה שה"סבא" וה"נכד" הלכו באותה הדרך, שאחרי זה שואל מה זה "זיאבק איש עמו" - שהעלו אבק? מדוע התורה כתבה בלשון "אבק"?

ומבאר, שכל מה שיהיה אחרי כן לדורי דורות ומה שתהיה המלחמה "עד עלות השחר" זה על קדושת הברית, ולכן אב"ק הוא ראשי התיבות של אות ברית קודש, וזאת תהיה כל המלחמה, וזה יהיה כל העניין של ההתערבות בין הגויים, כי הגויים

בזמן שהותו בארץ ישראל ו"רבי" בזמן היותו בבבל.

- לפי הנמסר לנו מחז"ל, נולד רבי יהודה הנשיא בתקופת גזירות השמד של אדריאנוס, מעט לאחר מרד בר כוכבא. (כשנת ג' תת' לערך).

- בתקופת נעוריו למד, בין היתר, מפיי רבי שמעון בר יוחאי (מחבר ספר הוהרה) ומפיי אביו, רבן שמעון בן גמליאל. כבר בהיותו בן שלושים נתמנה רבי יהודה לנשיא הסנהדרין - תפקיד שהחזיק בו עד אז, לא פחות ולא יותר, הלל הזקן.

- רבי יהודה שלט במספר שפות, ביניהן ארמית, עברית, יוונית, רומית וסורית. הוא דיבר יוונית, שהייתה אז שפת החכמים וגדולי המדינה, והתנגד ללשון הסורית המדוברת בין ההמון. בביתו, לעומת זאת, הקפיד על דיבור בלשון הקודש. מסופר על השפחה בביתו ששלטה במכמני הלשון העברית, עד כדי כך שחכמים למדו ממנה פירושן של מלים שלא הכירו מן ההלכה ומן המקרא.

- המפעל המרכזי והחשוב ביותר של רבי יהודה הינו כמובן עריכת התורה שבעל פה - הלא היא המשנה - וחתמתה הסופית. המשנה חולקה על ידו לנושאי אב (סדר), וביחד לששת סדרי משנה: זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים וטהרות.

הישר והטוב. ברוך הוא וברוך שמו אשר צנה לעמו. לא תשא לשוא שמו אמר אלהים לא טוב. יום השבת מנוחה לא יגון ואנחה. קול ששון וקול שמחה והנה האור כי טוב. היום וחסד לך אם תכבד כל ימך. אביך ואמך אמך ארך ימים וגם טוב. צלם אלהים ודמות לא תרצח כי מות תמות. גם חיות גם בהמות כי ה' לכל טוב. ישר חיל לא תנאף איזי לא יחרה אף. לא מלאך ולא שרף אהב ימים לראות טוב. רחוק תרחק לא תעשה לא תגנב לא תכסה. כי אם בתורת משה טעמו וראו טוב. אמת קנה אל תמכר לא תענה כשפו. לא תחמוד זכר תזכר ומצוות אל תמנע טוב. חסין קדוש חננו נך וישר עננו. קבל תפלתנו חסדך מחיים טוב.

טו' כסליו:

הילולת 'רבנו הקדוש' רבי יהודה הנשיא בן רבן שמעון בן גמליאל הנשיא זיע"א. נלב"ע ג' תתקנד'. [י"א תתקעג'. י"א תתקעט'. י"א תתקפ']

עובדות על רבי יהודה הנשיא:

נשיא הסנהדרין, עורך ומסדר המשנה, תנא בדור החמישי, נצר לשושלת הלל הזקן וחותם תקופת התנאים.

- רבי יהודה הנשיא, שזכה לכינוי המקוצר 'רבנו הקדוש', נקרא "נשיא"

גמליאל ובנו, כדי להיווכח באמיתות ההלשנה. הוריו של יהודה התינוק יצאו לכיוון חצר המלך, אך בדרך נכנסו לבית הוריו של אנטונינוס, ואמו הציעה להשאיר את בן חברתה המהול בביתה ולקחת לקיסר את בנה התינוק - אנטונינוס. לאחר ההחלפה, בכה אנטונינוס והרבנית הניקה אותו. כשנקראו רבן שמעון ואשתו לחדר המלך ונשאלו מדוע עברו על גזירתו ענה רבן שמעון למלך שייקח נא את הילד ויבדוק האם הוא מהול. בדק המלך את הילד וראה כי הוא ערל גמור. המלך כעס על שר העיר שרימה אותו, ולחנים הטריח את רבן שמעון להגיע אליו. שר העיר הומת בתליה עפ"י צו המלך, ורבן שמעון קיבל את פיצויו בביטול הגזירה. כך בעצם, בזכות אנטונינוס, ניצל יהודה התינוק ממוות.

- הקרבה הגדולה בין השניים באה לידי ביטוי בקשר נפשי שהתבטא בשיחותיהם המרובות על אמונה, דת, הלכה ומלכות, ובקשר פיזי - אך נסתר מן העין: בין בתיהם נחפרה מנהרה תת קרקעית שהובילה מביתו של הקיסר לביתו של רבי יהודה. בסופו של דבר החליט אנטונינוס להתגייר, ואף עבר ברית מילה.

- ב-17 שנות חייו האחרונות חי רבי יהודה בציפורי, כשבשנים האחרונות לחייו חלה במחלה קשה ונפטר.

- מעבר לצדקותו הגדולה, נודע רבי יהודה בעושרו כמאמר התלמוד "תורה וגדולה במקום אחד". הוא תמך בבתי המדרש ובתלמידי חכמים והיה ידוע בנדבנותו. בימיו נוספו על נכסי בית הנשיאות שטחים רבים בעמק יזרעאל, בגולן וכנראה אף בעמק הירדן שם גידלו את פרי האפרסמון היקר, ממנו הפיקו בשמים ומרקחות רפואה. לתוצרת הזיתים, היינות והבשמים של בית רבי נוספו גם מינים משובחים לתעשייה וליצוא כגון פשתן לאריגה ודגים. למרות עושרו הרב, והפאר והשררה שנהג בהם כלפי חוץ, כלפי עצמו נהג רבי בהסתפקות במועט ואף בסגפנות.

- מעבר לקשריו המצוינים עם שלטונות רומי, ידוע כי רבי יהודה היה בקשר מצוין גם עם אנטונינוס קיסר ונשאלת השאלה איך ולמה. מסתבר שהקשרים החלו עוד מאמהותיהם של השניים שהיו מיודדות מאוד. המדרש מספר על כך ששתיהן ילדו באותו הזמן - זו את יהודה וזו את אנטונינוס. באותו זמן ממש הייתה גזירה של מלכות רומי על עם ישראל שלא ימולו את הבנים, ומי שימול את בנו יומת. רבן שמעון בן גמליאל, אביו של רבי יהודה הנשיא, החליט למול את בנו בכל זאת, ועשה זאת בסתר. השר של אותה העיר שמע על כך, והלשין עליו אצל המלך. בהמשך לידיעה זו ציווה המלך להביא אליו את רבן שמעון בן

להלכה כתב מרן הבית יוסף (תכט) שאין חובה לעשות כן אלא בערב הפסח שהלכותיו מרובות, ואילו בשאר מועדים אין זה אלא מנהג.

למרות זאת, מ"מ בודאי חובה קדושה על האדם להכין עצמו לקראת המועד, ואפילו מועדים דרבנן, בכדי שידע כיצד לנהוג, וכגון בחנוכה שהלכותיו מרובות, היכן הנחת הנר, וסדר ההדלקה, על הניסים ועוד, **ואם לא ילמד, כיצד ידע?** (עיין בשל"ה - שבת תוכחת מוסר ב', בעניין לימוד המצוות...)

וכן העידו רבים מגדולי ישראל על הנהגה קדושה זו של לימוד הלכות חנוכה וענייניה קודם החג.

- לימוד הלכות חנוכה בחנוכה:

כתב רבינו ירוחם (בנתיב ט' ח"א) על ימי החנוכה, "וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל ולהזכיר דינם ולהודות עליו והם שמונה ימי חנוכה".

והוכיח מדבריו ה'ציץ אליעזר' (חי' ס"א) שגם בחנוכה איבא להאי דינא דמשה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין ושואלין מענייניו של יום.

וראיתי שברבינו ירוחם כת"י ליתא לזה, וצ"ע. ואמנם בבן יהוידע (עירובין נ"ד ב) פירש את דברי רבא שאמר עשה מועדים לתורה: נ"ל בס"ד הכונה

- בצוואתו לבניו הנחה אותם כיצד יתנהגו בעתיד כשאמר: "היזהרו בכבוד אמכם. נר יהא דלוק במקומו. שולחן יהא ערוך במקומו. מטה תהא מוצעת במקומה. יוסף חפני, שמעון אפרתי, הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי".

- בשעת פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר: "ריבנו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותיי בתורה, ולא נהייתי מן העולם הזה אפילו באצבע קטנה. יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתי. רבי יהודה הנשיא נקבר בבית שערים שבעמק יזרעאל.

- עיין בשיטה מקובצת כתובות דף קג', ושם קה' קו'. וירושלמי כלאים ט' ג', על הניסים שארעו אז בזמן ההספד והלויה.

ח"י כסליו:

- 'חסידים ואנשי מעשה נוהגים ללמוד הלכות חנוכה' מתוך ספרי הפוסקים שבוע ימים קודם 'החנוכה' - ח"י כסליו:

הלכה רווחת היא שיש לעסוק בהלכות החג קודם החג. מקור דין זה נאמר לגבי ערב פסח, (פסחים ו', ש"ע או"ח תכט). דעת רש"י (סוכה ט', ובעוד מקומות) שאין זה דין מיוחד בפסח, אלא בכל מועד ומועד. וכן דעת התוספות (מגילה ד').

מ' שישמח בשמחתי אוציאנו מן המצר אל המרחב - מן הגשם אל הרוח ומן הגיהנום'.

מ' שישתתף ויקח חלק בשמחתי - יזכה לראות נחת מיוצאי חלציו'.

מדי שנה מתכנסים רבבות חסידי חב"ד ביום י"ט בכסלו, לחגוג את "חג הגאולה". מדוע הוא מכונה כך, מהי הסיבה שבגללה חוגגים, מי היה ר' שניאור זלמן מליאדי ואיך כל החגיגה הזו קשורה אליו? הנה כמה עובדות שיאירו לכם את הכל!

- ר' שניאור זלמן מליאדי זיע"א (המכונה גם האדמו"ר הזקן ובעל התניא) הינו מייסד תנועת חסידות חב"ד והאדמו"ר הראשון שלה, שלמד בבית מדרשו של המגיד ממזריטש (ממשיכו של הבעל שם טוב).

- יום זה נקרא יום חג, היות וביום זה שוחרר ר' שניאור זלמן מליאדי זיע"א מבית האסורים של רוסיה הצארית בשנת 1798. היות ונהג לקבץ כספים להחזקת היישוב היהודי בארץ ישראל, יצא מעשה שטן והעלילו עליו כי הוא שולח את הכסף לאויבי הצאר הטורקיים. כשעל העלילה הזו התווספו עוד ועוד טענות מסולפות ושקריות, שנועדו לשים קץ לתנועת החסידות כולה - אז נלקח הרב למאסר. אלא שבית הכלא של המשטר הרוסי

שתלמוד הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות ר"ה בר"ה, הל' יוה"כ ביוה"כ, הלכות חג בחג, הלכות חנוכה בחנוכה, הלכות פורים בפורים, דאם לומד הלכות בעיתם חשיב לימודו הלכה למעשה, ועל ידי כך יתייסדו בלבם ולא ישכחם, וכ"כ השל"ה ראה לקמן.

כתב השל"ה הק' (מסכת שבועות פרק נר מצוה): העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא, כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם (סנהדרין ק"א א). על כן בני יצ"ו, הזהירו ללמוד בימי ניסן פרק ערבי פסחים והרי"ף של פסחים, וכן הטור עם הבית יוסף, ובחג השבועות מאמרים של מתן תורה המוזכרים בפרק רבי עקיבא, וכן בתשעה באב הלכות תשעה באב ותענית, וכן בראש השנה הרי"ף והטור של ראש השנה, וכן ביום הכיפורים מסכת יומא וכו', וכן בסוכות מסכת סוכה, וכן בחנוכה הלכות חנוכה, ובפורים מסכת מגילה. ומסכת יום טוב מישך שייך בכל הימים טובים, תלמודו מן התלמוד ומן הרי"ף והטור כפי אשר תוכלון שאת. כי זו התורה היא ביותר חביבה ומביאה לידי מעשה כהוגן, ותורה זו חביבה במאוד מאוד לפני הקב"ה, כי יפה היא ובזמנה היא.

יט' כסליו:

י"ט בכסליו - חג הגאולה - ראש השנה לחסידות:

על כן נוהגים חסידי חב"ד להסב יחדיו ביום זה, על מנת לספר את פרשת המאסר והגאולה של הרבי, לעורר את הלבבות ולחזקם בדברי מוסר וחסידות.

- באחת מאגרותיו, מכנה ר' שלום דובער מליובאוויטש (הרשב"ב) את יום י"ט בכסלו - כראש השנה לחסידות'. ומסביר שכשם שראש השנה משפיע שפע וחיות לשנה כולה, כך גם י"ט בכסלו משפיע את האור והשפע של פנימיות התורה.

ב'חג' זה מקדשים עצמם החסידים ביתר שאת, ולומדים הרבה על ענייני הגאולה וביאת המשיח.

- מסופר כי לאחר שחרורו של האדמו"ר הזקן, פנו אליו חסידים בבקשה לכתוב 'מגילת י"ט בכסלו' לזיכרון מעשה המאסר והשחרור, אולם הוא אסר על כך ותחת זאת אמר ש"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל, אשר בו יתגדל ויתקדש שמייה רבה, ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב, כי המעשה חקוקה בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא.

בדברים אלו 'חזה' הרבי את שעתיד להיות ביום זה, ואכן יום זה נקבע כיום חג הגאולה, ובו מתוועדים החסידים ומקבלים על עצמם קבלות טובות.

באותם ימים, היה מבצר מטיל אימה בשם 'מבצר פטרופבלובסק'. שם נחקר הרב במשך שעות ארוכות, ובין היתר התבקש להסביר לפרטי פרטים כל מהות החסידות ולתרגם את מושגיה העמוקים מני ים, לשפה 'חומרית' שתהיה מספיק ברורה לחוקרים הרוסיים.

- למרבה הפלא, דווקא שיתוף הפעולה הזה הוא שעתיד להניב את הישועה. הרבי בחוכמתו הצליח להרשים כל כך את חוקריו, עד שחיש קל נפוצה לה השמועה כי מדובר באיש בעל חוכמה מופלגת, שכדאי להרחיב את הדיבור עמו. בעקבות זאת נשלחו לתאו אנשי ממשל בכירים, שאף הם התעמקו עמו בדברים, וגילו התפעלות עמוקה מדבריו ואישיותו.

- הרבי שוחרר ביום י"ט בכסלו בשעת המנחה, לאחר שריצה 53 ימים בבית האסורים - כמניין נ"ג פרקי ספר ה'תניא' שחיבר.

- עם צאתו לחופשי, כתב הרבי איגרת שפותחת במילים 'קטונתי מכל החסידים'. באיגרת זו, הוא מלמד את חסידיו להשפיל רוחם וליבם כנגד המתנגדים, כפי שהשתדל הוא לעשות במהלך המאסר, מול שוביו ומתנגדיו.

- במהלך הימים בהם ישב בכלא, נהג האדמו"ר הזקן לומר: *מי שישמח בשמחתי - הוציאנו מן המיצר אל המרחב.

כד' כסליו:

א' - היום (בשנת ג'ת"י) הונחה **אבן היסוד לבית המקדש השני** והתחילה בניית בית המקדש השני. כמפורש בנביא חגי פ"ב בנבואה מפורשת מהשם לחגי הנביא באריכות שם.

וכלשון אחד הפסוקים שם בפ"ב פסוק י"ח - "שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מיום כ"ד לחודש התשיעי (כ"ד בכסלו) למן היום אשר יוסד היכל השם". ונוהגים ללמוד נבואה זו היום כמובא לקמן מהבן איש חי.

ב' - כתב גע"ו מרן רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו 'בן איש חי' - **ביום כ"ד כסליו ילמדו בספר חגי פרק ב' פסוק י' בעשרים וארבע וכו' עד סוף הספר.**

בעשרים וארבעה לתשיעי בשנת שתיים לריוש היה דבר יהוה אל חגי הנביא לאמר. פה אמר יהוה צבאות שאל נא את הכהנים תורה לאמר. הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיר ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא. ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא. ויען חגי ויאמר בן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם יהוה וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא. ועתה שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מטרתם

- "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך" (בראשית - "וישלח")

האדמו"ר הזקן - בעל התניא פירש: קטן אני בעיני, אומר יעקב אבינו, לנוכח כל החסדים והאמת אשר עשית עמדי. אם מתחילה גדול הייתי בעיניי במידת מה, הרי כעת אני למד לדעת עד כמה קטן אנוכי, כמה חסר הייתי, כמה תלוי אני בך, ישתבח שמך לעד.

(בעל התניא זיע"א באיגרת לחסידיו בצאתו ממאסר בי"ט כסליו)

כא' כסליו:

יום טוב במגילת תענית, יום הר גריזים, על מעשה שמעון הצדיק ואלכסנדרוס מוקדון והריגת הכותים, ע"ש ובגמרא יומא סט', ושם כה' טבת.

כב' כסליו:

סגולה לכל הישועות להכין את החנוכיה ג' ימים קודם החנוכה ולהשאירה ג' ימים אחר החנוכה. [י"א כ"א]. (זכר דוד - רבי דוד מודינא)

כג' כסליו:

בשנת ה' קט', **עלילת הדבר השחור**, הודאת היהודים המאולצת על הרעלת בארות, גרמה לפרעות ורציחות המונית של יהודים בכל ארצות אירופה מפולין ועד ספרד הי"ד.

האחרונים זי"ע ומגדולי פוסקי הדורות. נפטר בשנת ה'תרס"ה.

- מרן ראש הישיבה רבן של ישראל הגאון הגדול רבנו אהרון יהודה לייב שטיינמן זצוק"ל בן ר' נח צבי זצ"ל - בעל ה'איילת השחר'. נפטר בשנת תשע"ח.

כה' בכסליו:

א' - היום (בשנת ברנ"ו) **נטמן יעקב אבינו ע"ה** על ידי בניו במערת המכפלה שבעיר הקודש חברון לאחר 70 יום מפטירתו במצרים. (לפי שיטה אחת - הובא באריכות 'בחתם סופר' ועוד מספרי רבותינו הק' - אבל לפי שיטות רבות יעקב אבינו נקבר ונטמן בעשרה בטבת כך לפי רוב הדעות ברבותינו הראשונים והאחרונים או בתחילת חודש טבת)

יודגש שיעקב אבינו נפטר במצרים ולאחר 70 יום הובא לא"י לאחר כל ההלויה הארוכה.

ב' - היום (בשנת בת"ן) **נגמרה מלאכת המשכן**. והיה מונח מפורק ומקופל עד כג' אדר וי"א א' ניסן. ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה, מה שילם לו הקב"ה, חנוכת חשמונאי, (פסיקתא רבתי פ"ו ס"ה. וראה שמור"נ ב' במ"ר י"ג ד). (חנוכת המשכן נדחתה לא' ניסן על פי ציווי ה' בגלל הולדת יצחק אבינו ע"ה עמוד העבודה בניסן)

ג' - היום (בשנת ג'תרכ"א) **נחנך המזבח ע"י החשמונאים**.

שום אָבן אֶל אָבן בְּהִיבֵל יְהוָה. מִהֵיוֹתֶם בָּא אֶל עֲרַמַּת עֲשָׂרִים וְהִיְתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל הַיָּקֵב לְחֹשֶׁף חֲמִשִּׁים פּוּרָה וְהִיְתָה עֲשָׂרִים. הִכִּיתִי אֶתְכֶם בְּשִׁדְפוֹן וּבִירְקוֹן וּבִבְרָד אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְאִין אֶתְכֶם אֵלַי נָאִם יְהוָה. שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִיּוֹם עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵסֵד הִיבֵל יְהוָה שִׁימוּ לְבַבְכֶם. הַעוֹד הַזֶּרַע בְּמַגּוּרָה וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוֹן וְעֵץ הַזֵּית לֹא נִשָּׂא מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֶבְרָךְ. וַיְהִי דְבַר יְהוָה שְׁנִית אֶל חֲגִי בְּעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לְחֹדֶשׁ לֵאמֹר. אָמַר אֶל זָרְבָבֶל פַּחַת יְהוּדָה לֵאמֹר אֲנִי מְרַעֵשׂ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהִפְכִּיתִי כֶּסֶא מִמְּלֻכּוֹת וְהִשְׁמַדְתִּי חֹזֶק מִמְּלֻכּוֹת הַגּוֹיִם וְהִפְכִּיתִי מְרַכְבָּה וּרְכִבָּיָה וַיִּרְדּוּ סוֹסִים וּרְכִבָּיהֶם אִישׁ בְּחָרֵב אַחֲזִיו. בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת אֶקְחָךְ זָרְבָבֶל בֶּן שָׁאֲלִיתַיֵּאל עַבְדִּי נָאִם יְהוָה וְשִׁמְתִּיךָ פַּחוֹתֶם פִּי בְךָ בְּחִרְתִּי נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת.

ג' - יום הילולתם של:

- שמעון בן יעקב ולאה ע"ה - מי"ב שבטי יה'.

- רבינו ה'שדי חמד' הגאון האדיר חכם רבי חיים חזקיהו מדיני זצ"ל בן רבי רפאל זצ"ל מחבר הספרים 'שדי חמד', 'מכתב לחזקיהו. ראב"ד העיר קראסו - בזאר בקרים.

בעלותו ארצה שימש בקודש כרבה של עיה"ק 'חברון' ת"ו. מגדולי רבותינו

בבנין בית המקדש, ובעצת המשטינים נפסקה העבודה עשרים ושתים שנה, ואחר כך חזרה ונתחדשה עבודת הבנין, והקימו יסודותיו של היכל ה' ביום עשרים וארבעה לכסלו, ובלילה שלאחריו, הוא כ"ה בכסלו, שמחו בשמחת היסוד.

וכן הנביא אומר (חגי ב): "שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מיום עשרים וארבעה לתשיעי (הוא כסלו) למן היום אשר יסד היכל ה' שימו לבבכם: ועוד רמז יש כאן: שימו לבבכם מן היום הזה ומעלה, כלומר, אל תחוגו אותו היום, אלא למעלה - בבוא עתו. אל תחוגו אותו ביום זה שהוא כ"ד בכסלו, אלא 'למעלה' - למחר, מיום כ"ה והלאה. וסימנך: 'לבבכם' וחג 'החנוכה' - גימטריא אחת לשניהם, תשעים וארבע: (ס' התודעה)

כו' כסליו:

בשנת א' תרנז', תמו ארבעים ימי המבול שהתחילו ביז' מרחשון לדעת ר"א, (ולגירסת רש"י בכ"ה כסלו), ועד שבנה שלמה המלך את בית המקדש וביקש רחמים שיפסק, היה מטר כל שנה ארבעים יום בימים אלה כנגד מי המבול (תנחומא נח י"א)

ל' כסליו:

חג הבנות: יום ראשון של ראש חודש טבת נקבע לחג לבנות הרווקות,

ד' - בעשרים וחמשא ביה חנוכה תמניא יומין דלא למיספר בהון וגו'. (מגילת תענית)

היום (בשנת ג'תרכ"א) גברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. (רמב"ם)

ה' - יום מוכן לגדולה:

אותו יום כ"ה בכסלו שנטל כתר חנוכת המזבח בימי החשמונאים, כבר היה מוכן לגדולה זו עוד מימות משה רבינו וחזר ונועד לגדולה שניה בימי חגי הנביא, אלא שזכו החשמונאים ונתגלה אורו וישעו של יום זה בימיהם. וכך אמרו חכמים: אמר ר' חנינא: בכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב (שמות ז'): "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד". והיו ישראל ממלמלין על משה לומר, למה לא הוקם מיד, שמא דופי אירע בו? והקדוש ברוך הוא חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק וכו' ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה - אמר הקב"ה: עלי לשלם. מה שלם לו הקב"ה? חנוכת חשמונאי: וכשחזרו עולי הגולה מבבל והתחילו

אברהם (פרק יב, דף מ"ז) דראוי והגון לכל בר ישראל **שיתנדב בימי חנוכה** ו**כפרט ביום ראש חודש טבת**, לקופת התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס זיע"א וישלחו מעות לאדמת קדש קרתא דשופריא טבריא ת"ו, ליד חכמי ורבני עיה"ק הנ"ז. והוא דבר גדול בימים האלה לעשות כזאת, ויראה פועל ה' מפלאות תמים דעים, עי"ש בטוב טעם ודעת.

והן אמת דבכל עת ובכל זמן חיובא רמיא עלן להיות דעתן עליו בכל עסקנו ובכל מעשה ידינו, ועל כל צרה שלא תבוא להפריש לעילוי נשמת הצדיק רבי מאיר בעל הנס זיע"א ולשלוח המעות למכון שבתו, כי ממקומו יפן ברחמיו להתפלל בעדנו לפני שוכן מעונה. ומידע ידיע דאין תפילתו חוזרת ריקם, כל שכן וקל וחומר בחנוכה.

ושבח לאל יתברך דגם אשר הם חיים הצדיקים היושבים שם, מתפללים בעד המתנדבים ולומדים בעד הצלחתם. וזכות גדול צריך כדי שיזכה האדם להתנדב לשם שב"ו נפש היפה גם חסידא רבי מאיר בעל הנס זיע"א, והוא בדוק ומנוסה דאשר הם מבני היכלא דמלכא יש להם הארה גדולה מהצדיק, ובעינינו ראינו ואבותינו סיפרו לנו, כמה עניינים נפלאים שאירע לשלוחי עיה"ק טבריא

והוא נקרא בפי כל ראש חדש לבנות 'אלבנאת'. בנות המשפחה וחברותיהן היו מתאספות לסעודה חגיגית שבה מגישים כל מיני עוגיית דבש, והארוס היה מקפיד ביום זה להגיש מתנה לארוסתו.

יש שנתנו טעם למנהג זה כי ר"ח הוא מועד לנשים שלא נצטרפו לחטא העגל, ור"ח טבת עולה על כולנה שבו אומרים הלל השלם. ויש אומרים שחגיגה זו היא זכר למעשה הנס שאירע עם יהודית, מיהו מובא בכן איש חי (וישב) שמעשה יהודית קדם בכמה שנים לנס חנוכה, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון על כן עושין לנס זה גם כן זכר בימי חנוכה. ע"ש. וכנראה שכתב כן הבן איש חי לאפוקי מדעת ה'חמדת ימים' אשר כתב שמעשה יהודית היה בימי חנוכה. (עלי הדס סיטבון)

א' טבת:

- מנהגינו להדליק שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א ביום ראש חודש טבת. (מ"ח. בא"ח ש"א וישב. עיין זכות יצחק ח"ב ע' רפה)

- מובא ברבנו חיים פאלאג'י זצוק"ל (מועד לכל חי, סי' זך) וז"ל, כיוצא בזה המציא לנו דבר חידוש זה בני נאמן אברהם אוהבי נר"ו בספרו והוכיח

ב' טבת:

זמן עצי כהנים והעם, יום זה הוא אחד מתשעה ימים בשנה הנקראים "זמן עצי כהנים והעם" (ראה תענית כו, ורש"י ד"ה תשעה), דכשעלו בני הגולה, לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו שמונה משפחות והתנדבו להביא עצים למערכה בתשעה זמנים קבועים בשנה. משום כך התנו נביאים שביניהם, שאפילו אם הלשכה מלאה עצים, יהיו אלו מתנדבים משלהם, וכל אותן המשפחות קבעו יום טוב לעצמן כל אחת ביום שמביאה בו עצים, והיו מקריבות באותו יום קרבן עולת נדבה.

תוב"ב שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, ואין כאן מקומו להאריך בזה עב"ל.

- יום ראש חודש טבת הוא **יום הלידה ויום הפטירה של אברהם אבינו בן אמתלאי ע"ה**. טוב להדליק נר לע"נ, ולבקש שימליץ עבורנו טוב בשמים.

- **סגולה להתפלל על הילדים שעזבו את הדת.** (ס' הקדמון 'קרנים', כ"כ בספר הק' 'בת עין').

- סגולה להתפלל בר"ח טבת על מי שנמצא בתערוכת עם גויים, כי ביום זה גרש עזרא הסופר את הנשואים בנישואי תערוכת.

ב' – סימן עת"ד – מאי חנוכה?

פרק א' - מקורות ל'חג החנוכה' ומעשה הניסים שארעו בו

ב'. מגילת תענית:

איתא ב'מגילת תענית' (כסליו א' כג),
'בעשרין וחמשה ביה חנכת תמניא
יומין, די לא למספד בהון. [תרגום:
 בעשרים וחמשה בו חנוכת שמונה
 ימים, שלא לספוד].

שבשנכנסו יונים להיכל טמאו כל
 השמנים שבהיכל, וכשגברה יד בית
 חשמונאי ונצחום, **בדקו ולא מצאו אלא**
פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן
 גדול שלא נטמא, ולא היה בו להדליק
 אלא יום אחד. ונעשה בו נס והדליקו
 ממנו ח' ימים. לשנה אחרת קבעום
 ח' ימים טובים.

ומה ראו לעשות חנכה שמונה ימים,
 והלא חנוכה שעשה משה במדבר לא
 עשה אלא שבעת ימים, שנאמר
 ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת
 ימים וגומר, ואומר ויהי המקריב ביום
 הראשון את קרבנו וגומר, ובשביעי
 הקריב אפרים! וכן מצינו בחנוכה
 שעשה שלמה, שלא עשאה אלא
 שבעת ימים, שנאמר כי חנכת המזבח

כתב מרן בשו"ע (או"ח ס' תר"ע ס"א),
'בכ"ה בכסלו (מתחילין) שמונת ימי
 חנוכה.

א'. הגמרא בשבת:

איתא בגמ' בשבת (כ"א:), **מאי חנוכה?**
 [כלומר על איזה נס קבעוה, (רש"י שם,
 ועיין ב"ח שהביא פירוש אחר ודחה)], דתנו
 רבנן [במגילת תענית] **בכ"ה בכסליו**
יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד
 בהון ודלא להתענות בהון.

שבשנכנסו יוונים להיכל, טמאו כל
 השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות
 בית חשמונאי ונצחום, **בדקו ולא מצאו**
אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח
 בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו
 אלא להדליק יום אחד, (אפילו יום אחד,
 גירסת שאלחות דרב אחאי, פ' וישלח), נעשה
 בו נס והדליקו ממנו ח' ימים, לשנה
 אחרת קבעום ועשאו ימים טובים
 בהלל והודאה.

- בברייתא זו בולט הנס העיקרי
 של **'פך השמן'**.

ג. 'על הניסים':

תפילת 'על הניסים וכו' בימי מתתיה וכו', הנאמרת בחנוכה. כוללת אזכור של הנסים שנעשו בימי החנוכה.

- בשאלות דרב אחאי גאון (פרשת זי'שלה' סימן כ"ו), כתב - 'ומיחייבינן לאדכורי בצלותא 'על הנסים', ואינו חייב להזכיר בברכת המזון וכו'.

- נוסח מלא לתפילת 'על הניסים', הובא בסדר רב עמרם גאון (חנוכה) - 'ובחנוכה מתפלל שמונה עשרה ובהודאה מזכיר, "על הניסים ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות ועל הפדות ועל הפורקן שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

"בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה עליהן מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, לשכחם מתורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה. ואחר כן באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונה ימים בהלל ובהודאה

עשו שבעת ימים, והחג שבעת ימים. מה ראו לעשות חנוכה זו שמנה ימים?

אלא: בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל, ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד. וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת. חנכת בית חשמונאי לדורות.

ולמה היא נוהגת לדורות? אלא שעשאוה בצאתם מצרה לרוחה, ואמרו בה הלל והודאה, והדליקו בה נרות בטהרה.

לפי שנכנסו יונים בהיכל וטמאו כל הכלים, ולא היה במה להדליק. וכשגברה יד בית חשמונאי הביאו שבעה שפודי ברזל, וחיפום בבעץ, והתחילו להדליק.

ומה ראו לגמר בהם את ההלל? ללמדך שכל תשועה ותשועה שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל, הם מקדימין לפניו בהלל ובשבח. וכך הוא אומר בספר עזרא: ויענו כל העם בהלל ובהודות לה' כי טוב, כי לעולם חסדו על ישראל. וכל העם הריעו תרועה גדולה בהלל לה' על הוסד בית ה'. ואומר: לה' הישועה על עמך ברכתך סלה. להקדוש ברוך הוא לעשות נסים ונפלאות, ולנו להללו ולברכו. שנאמר" על עמך ברכתך סלה.

- במגילה זו בולט הנס העיקרי של 'פך השמן'.

ביתך ופננו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל גמור ובהודאה, ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה:

- בתפילה זו אין זכר לנס של פך השמן. בולט בו נס הניצחון במלחמה של רבים ביד מעטים.

ד'. מגילת אנטיוכוס:

ב'מגילת אנטיוכוס' כתוב, 'אחרי כן באו בני חשמונאי לבית המקדש, ויבנו השערים הנשברים, ויסגרו הפרצות, ויטהרו העזרה מן ההרוגים ומן הטומאות.

ויבקשו שמן זית וזך להדליק המנורה, ולא מצאו כי אם צלוחית אחת, אשר הייתה חתומה בטבעת הכהן הגדול, וידעו כי היתה טהור, והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד.

ואלוהי השמים אשר שיכן שמו שם, נתן בה ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים.

על כן קיימו בני חשמונאי קיום, וחזקו איסור ובני ישראל עימהם כאחד, לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה, כימי מועדים הכתובים בתורה, ולהדליק בהם נרות, להודיע אשר עשה להם אלוהי השמים ניצוחים.

לשמך. וכשם שעשית עמהם נס, כן עשה עמנו ה' אלהינו נסים ונפלאות בעת הזאת ונודה לשמך הגדול סלה.
(וכן הובא ברס"ג)

- במסכת 'סופרים' מובא נוסח אחר, שהיה נהוג בנוסח א"י (סופרים פ"כ), "וכניסי פלאות ותשועות כהניך אשר עשית בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כן עשה עמנו ה' אלהינו ואלהי אבותינו נסים ונפלאות ונודה לשמך לנצח. ברוך אתה ה' הטוב."

נוסח התפילה [ע"מ]

"על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה."

"בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו בשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשבחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, ויודים ביד עוסקי תורתך, לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן בהיום הזה, ואחר כך באו בניך לדביר

יתר על מאתים שנים עד החורבן השני:

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש **אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק** **אלא יום אחד בלבד**, והדליקו ממנו נרות המערכה **שמונה ימים** עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור:

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס.

וימים אלו הן הנקראין 'חנוכה', והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים, כקריאת המגילה:

- בדברי הרמב"ם הוזכרו 'נס פך השמן' ו'נס ניצחון המלחמה רבים ביד מעטים'.

ו'. מחזור ויטרי:

כתב במחזור ויטרי (ס' רלד) - 'רמו לחנוכה מן התורה, דכתיב אחר כל המועדות בפרשת אמור, "ויקחו אליך שמן זית זך", וכן אמרינן במגילת תענית, 'שנכנסו יוונים להיכל וטמאו השמנים כולן, לבד פך אחד שנמצא

על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם, שומרים את הימים האלה, ויקראו להם ימי משתה ושמחה **מחמשה ועשרים לחודש כסליו שמונה ימים**. מן העת ההיא ועד העולם לא יסורו מהם אשר היו בבית מקדשם הכהנים והלויים וחכמיהם, אשר קיימו עליהם ועל בני בניהם עד עולם.

האל אשר עשה עמהם נס ופלא, הוא יעשה לנו נסים ונפלאות, ויקוים בנו מקרא שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". (מגילת אנטיוכוס, הובא לקמן בשלמות עם מקורות המגילה)

- במגילה זו הוזכר נס פך השמן ונס ניצחון המלחמה רבים ביד מעטים, ובולט 'נס פך השמן'.

ה'. הרמב"ם:

כתב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה' א'-ג) - **בבית המקדש השני**, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל

וראיתי עוד ב'למדנו' וכן במדרש רבה: אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן: אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן. הקרבנות, כל זמן שבית המקדש קים - הן נוהגין, אבל הנרות - לעולם, אל מול פני המנורה, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם'. והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קים והקרבנות בטלין מפני חרבנו, אף הנרות בטלים; אבל לא רמזו אלא לנרות של חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן וכו'. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל: (ס' התודעה)

ז'. חג החנוכה לא נזכר בתנ"ך, אבל התאריך שלו נרמז בספר חגי'.

"בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי, בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ, הָיָה דְבַר ה' אֶל חֲגִי הַנְּבִיא לֵאמֹר... שִׁמּוֹ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וְיַמְעֹלָה, מִיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָסַד הַיֵּכָל ה', שִׁמּוֹ לְבַבְכֶם". (חגי ב' י')

בתאריך כ"ד בכסלו, שנת ב' לדרייוש מלך פרס, ייסדו שבי ציון את היכל ה'.

הנביא הבטיח להם, שמאותו יום ומעלה ה' יברך וירבה את כל תבואתם: "הַעוֹד הַזֶּרַע בְּמַגֹּרָה, וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוֹן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נִשָּׂא - מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרְךָ". (רמז לברכת פך השמן).

בחזתמו של כה"ג, ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים, ומדכתביה עם המועדות, למדנו שהוא יו"ט כשאר ימים טובים. ע"כ.

[מנה הכתוב בפרשת 'אמור אל אהרן' את כל מועדי השנה. שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום כיפורים וסוכות. מה כתיב אחר כך? ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלת נר תמיד. מה ענין נר תמיד למועדים? אלא בא הכתוב לרמז, שעתיד הוא יום הדלקת נר תמיד להעשות יום טוב מדי שנה בשנה אחר חג הסוכות].

- ולמה הסמיך פרשת המנורה בהעלותך את הנרות לפרשת הקרבת הנשיאים בחנוכת המזבח?

כתב הרמב"ן בפרושו על התורה: ז'כלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבנו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר: ראייתי במדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים (בחנוכת המזבח) ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו וגו', יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שנקראת על שמם, היא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח'.

לבבכם. העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרמון, ועץ הזית לא נשא, מן היום הזה אברך" (חגי ב, יח-ט).

הסיבה לתאריך בכסלו איננה השהיית הזריעה של תבואות החורף מחמת בצורת (כפי שמפרש ר"מ זר כבוד, דעת מקרא, שם), אף על פי שזו כמובן עובדה סבירה. הסיבה הגלויה היא, כאמור לעיל, שעונת הזית היא האחרונה בעונות שבעת המינים, וזמנה מתשרי עד כסלו - ובכלל זה גם דריכת השמן בבתי הבד.

בסוף החודש התשיעי מסתיימת עונת הזית והשמן, ולפיכך גם תם לוח הביכורים של שבעת המינים, לא בסוכות, כי אם בחנוכה! "חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך" (דברים טז, יג) - אבל היצוה מתחיל רק בסוכות, ונגמר בחנוכה.

אותה שנה - שנת בצורת חמורה הייתה. ביחס לגורן וליקב ניכר היה הדבר כבר בחודש הששי והשביעי (אלול - תשרי). אבל עונת הזית רק התחילה אז, והיבול טרם נמדד. בפרק ב, טז, מוסר לנו חגי דין וחשבון מפורט ומלא על היבול הממוצע בגרנות (חמשים אחוז) ואחר כך ביקבים (ארבעים אחוז). מכיוון שסיכום היבול חשוב מאוד בעיני הנביא, כבעיני שומעיו, מובן הדבר שרק לצורך סיכום

כמו כן, הנביא מבטיח להם שיעורר מלחמות שיורידו מגדולתן את הממלכות החזקות, ויעלו את יהודה: "וְיִהְיֶה דְבַר ה' שְׁנִית אֶל חֲגֵי בְעֵשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ לְאֹמֹר. אָמַר אֶל זָרְבָבֶל פַּחַת יְהוּדָה לְאֹמֹר: אֲנִי מְרַעֵשׂ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהִפַּכְתִּי כְּסֵא מַמְלָכוֹת, וְהִשְׁמַדְתִּי חֹזֵק מַמְלָכוֹת הַגּוֹיִם, וְהִפַּכְתִּי מְרַכְבָּה וּרְכָבִיָּה וְיָרְדוּ סוּסִים וּרְכָבֵיהֶם אִישׁ בַּחֶרֶב אֲחִיו. בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם ה' צְבָאוֹת אֶקְחָךְ זָרְבָבֶל בֶּן שָׁאֲלֻתִי אֶל עֶבְדִּי נָאֵם ה' וְשַׁמְתִּיךָ כַּחוֹתֶם פִּי כִּךְ כַּחֲרָתִי נָאֵם ה' צְבָאוֹת".

זו נבואתו האחרונה של חגי, והנבואה הזאת היא סיבה לחגיגה. **ייתכן שבני ישראל חגגו את הנבואה מייד למחרת היום שבו יסדו את בית המקדש - בתאריך כ"ה בכסלו.**

- מפני מה חותמת נבואת חגי בעשרים וארבעה לתשיעי (כסלו)? מפני מה יום ייסוד היכל ה' הוא דווקא בו ביום או למחרתו? האם יש קשר בין כל אלה לבין חנוכת בית חשמונאי באותו תאריך (או למחרתו) כעבור כמה דורות?

פסוקי המפתח לכל השאלות הללו קשורים בבצורת הקשה שפקדה את הארץ: "שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה, מיום עשרים וארבעה לתשיעי, למן היום אשר יסד היכל ה' שימו

- האם מקרה הוא כי חנוכת בית ה' בימי חשמונאי בכ"ה בכסלו נראית כה מתאימה לנבואת חגי האחרונה שנאמרה בעשרים וארבעה לתשיעי (כסלו), ערב ייסוד היכל ה'!?

נבואת מראות זו של זכריה, שכולה נחמה וגאולה ומראות הישע מלווים אותה, מעידה בבירור, שאכן בכ"ה בכסלו התחילו לבנות את בית ה', בסמוך ובצמידות לנבואה של חגי (הראשונה) מיום כ"ד בכסלו. מסתבר גם שבגלל התחלת הבנייה של בית ה', בית המקדש, זכו לנבואות הנחמה והישועה, במראות זכריה.

מתוכנה של הנבואה ברור ומודגש גם עד כמה חשוב ומרכזי מקומם של הזית והשמן, שיבוץ הזיתים והמנורה בנבואת הגאולה וחזרת השכינה אל בית שני, שנים רבות לפני חנוכת חשמונאי! (יום ייסוד היכל ה' על פי נבואות חגי וזכריה / הרב יואל בן נון).

ה'. טור:

כתב בטור (או"ח ס' תר"ע) - 'מאי חנוכה? דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון וכו'. [כלשון הגמ' בשבת כא']

עונת השמן המתינה הנבואה עד לסוף החודש התשיעי.

"מן היום הזה אברך" בפי חגי, אין פירושו, שעכשיו יישא הזית פרוי במאוחר, אלא שמכאן ואילך, עם יסוד בית ה', תתחיל שנה מבורכת, שנה שבה יזרעו אולי מאוחר, אך יהיה קציר מבורך ואסיף מלא. אמנם רק בניסן שאחר-כך יוכלו הבריות להתחיל לראות שהשנה הייתה טובה, אך ייתכן שכבר בשבט הבינו זאת, בעקבות כמויות הגשם שירדו.

יום ייסוד היכל ה', ככל הנראה, לא היה בעשרים וארבעה לתשיעי אלא למחרתו - בעשרים וחמשה - שהרי חגי אומר על עשרים וארבעה לתשיעי שהוא: "מְטָרָם שוּם אֲבָן אֶל אֲבָן בְּהִיכַל ה'" (ב, טז).

הקשר בין נבואת חגי לבין חנוכה לפי רש"י הוא אפוא ישיר - החשמונאים הם המשלימים את ייסודו ובניינו של הבית השני ואת השראת השכינה בתוכו, עם חילוצה של יהודה משלטון זרים בימי שמעון החשמונאי. האם כך הבינו ופירשו גם בני הדור החשמונאי? - קשה לדעת בביטחון אך נראה לי שכן; ובכל אופן

פרק ב' - עיון במקורות 'נס חנוכה', וההבדלים ביניהם

דבר, אמאי רבינו הקדוש לא שנה במשנה דיני חנוכה, כי אם כלאחר ידו במגילה בחנוכה בנשיאים וכיוצא, ובקמא אם היה נר חנוכה פטור, והי"ל לשנות לפחות פרק אחד מדיני חנוכה.

ובו בפרק ענה הרב החסיד כמהר"ר יוסף בן סמון זלה"ה ואמר, **דמגילת תענית נשנית קודם המשנה**, וכדתנן במתניתין (פ"ב דתענית) כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו', וכבר במגילת תענית קתני דיני חנוכה, והם הברייתות שהביאו בש"ס, **ומש"ה לא הוצרך רבינו הקדוש לשנות דיני חנוכה.**

ב' - **הא דלא נוכר במשנה נס חנוכה**, היינו טעמא, משום דרבינו בעל מסדר המשנה הוא מזרע דוד המלך ע"ה, ונס חנוכה נעשה ע"י החשמונאים, והמה תפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד, להכי לא הזכירם במשנה. (חתם סופר, הובא בשו"ת מהרי"ץ או"ח ס' ע"ח מספר 'חוט המשולש' נכד החת"ס)

- עיין ברמב"ן (ויחי מט' י') **'לא יסוד שבט מיהודה וכו'.** וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה

א. מהו עיקר הנס וסמל חג החנוכה:

מהמקורות שהובאו לעיל, **הברייתא בשבת** (וכן במגילת תענית. ומגילת אנטיוכוס והרמב"ם שהזכירו את ב' הניסים), היא המקור שמזכיר את **'נס פך השמן'**, והופכתו לעיקר הנס וסמל החג, ומאידך **'בתפילת על הניסים'**, (וכן בעוד מקורות קדמונים) מוזכר **'נס הניצחון במלחמה'**, של רבים ביד מעטים, בעיקר הנס וסמל החג, **ונס פך השמן** לא הוזכר כלל.

נראה לכאורה, שלא נס פך השמן היה האירוע המרכזי במערכת הניסים והנפלאות, התשועות והמלחמות שנעשו לאבותינו בימים ההם, ולא המפורסם שבניסים הרבים שנעשו לאותו דור, אלא אדרבא, נס פך השמן היה מפורסם רק בין הכהנים ובאי המקדש, ואלו שאר הנסים גלויים היו וידועים להמונים.

ב. צ"ב, מדוע רבי יהודה הנשיא לא הזכיר כלל את עניני חנוכה במשנה?

הסבר העניין:

א' - מרן החיד"א בספר 'דברים אחדים' (דרוש לב' דף קסז) כתב - ואני שמעתי דנורקה מפי החבורה חקור

אפשר, דכיוון שהחת"ס אכן אמר את הדברים, ומאחר שבוודאי לא התכוון לחשוך את רבינו הקדוש בנקמנות חלילה. אם כן ההסבר הפשוט הוא שרבי רצה לתקן את החטא שלהם, וצ"ב.]

ג'– מבאר הרבי מחב"ד שהטעם שרבי סידר המשניות נגד הכלל שדברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומן בכתב, היה מצד הטעם שנתמעט הלב והתורה משתכחת, שראה ששוכחים ההלכות לכך הוצרך לכותבן, משום עת לעשות להשם הפרו תורתך.

אך כל זה דוקא בדברים שראו שהולכים ומשתכחים, משא"כ בדברים ידועים לא כתב משניות, כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות (מנחות ד'), [וכן תירצו כך עוד אחרונים] "ודיני הציצית והתפילין והמזוזה וכו', אין ראוי כפי קבלת חיבורינו לדבר בהן, לפי שאינו אלא מפרש. והמשנה לא דברה על אלה המצות דבר מיוחד לכלול דיניהן עד שיהא חייב לפרש אותן, וסיבת זה בעיני לפי שהיו הדברים האלו מפורסמים בזמן חיבור המשנה, והיו עניינים ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל, וכו'". ע"כ.

לכן כך גם בענינו נס החנוכה אירע בתחילת תקופת המשנה וממילא הכל

אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג) כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא אבדו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום:

ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא במלכותם, מפני שהיו כהנים ונצטוו (כמדבר יח' ז) "תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהנתכם", ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה'. ע"כ

ע"פ דברי הרמב"ן, ביאור החתם סופר מבואר יותר.

[הרבי מחב"ד מביא כמה קושיות על התירוץ הנ"ל דהוי מצד זה שהחשמונאים תפסו המלוכה, ואחד מהם לשון השואל בשו"ת מהריא"ץ מארגרעטן, שיש בענין זה חילול השם שבעבור כבוד בית אביו יסתיר לפרסם הנס, ועוד. (בפרט שחז"ל אמרו על רבי משמת רבי בטלה ענווה ויראת חטא).

מפורסם בעם ולא היה זקוק לפרסום, (ולכן בשאר המקורות) (כמו ב'על הניסים'). נס זה היה המפורסם), בניגוד לנס פך השמן שנעשה בבית המקדש בהצנע, ונדחק לקרן זוית ע"י המון העם שהיו מחבבים את הנס המפורסם של נצחון המלחמה, כיון שנעשה בפרהסיא גמורה, ולרבים אף היה לחויה אישית.

וכיון שהיתה סכנה שהמון העם, במשך הזמן, יזכור את נס הגבורה ונצחון המלחמה כניצחון טבעי וככוחי ועוצם ידי, לכן חכמי ישראל הדגישו את הנס של פך השמן, שהוא ההוכחה המוחשית העל טבעית, כי ה' הוא הנלחם לישראל, ואב לבנו כי יספר על גבורת ישראל בימי מתתיה בן יוחנן כה"ג חשמונאי ובניו וכו', יפתח בנס פך השמן, ויסיים בלהודות ולהלל לשמך הגדול.

ולכן הרמב"ם בהלכותיו מסכם את שני העניינים יחדיו. (זמנים ומועדים - הרפנס)

ה' - ימי החנוכה, הושרשו עמוק בחיי העם היהודי בתקופת בית שני ובכלל, ויתכן שמשום הכי לא נזקקו להנצחת ניסי חג החנוכה והמצוות שנקבעו לזכרו. [כביאור הרבי מחב"ד].

להלן נמנה את יסודי ההלכות של עניני חנוכה המפורזים במקורות התלמודיים:

היה 'ענינים ידועים ונהוגים'. לכן לא היה לרבי היתר לכותבם.

ד' - דורו של רבנו הקדוש היה בדור שלאחר המרד הגדול נגד 'אנטיוכוס' הרומאי (אדריאנוס), היחסים בין רבי יהודה הנשיא לקיסר רומי היו טובים, כמו שכתב רבנו שרירא גאון 'ושקטו רבנן ביומיה מן כל שמדא, משום רחמנותא דאנטוניאנוס לדיליה'.

רבנו הקדוש ערך באותו זמן את 'המשנה' - 'מתניתין' (משנתינו), הכוללת סיכום כל התורה שבעל פה, מיום סיום הנבואה בישראל ועד זמנו, (של רבנו הקדוש).

אבל פוסחת על עניין חנוכה, משום רגישותו של הנושא באותו זמן שלאחר מרד בר כוכבא, משום ההשוואה עם מלחמת החשמונאים וכו'.

מאיך לעצם קיומו של חג החנוכה לא נשקפה סכנה, (מחוסר הזכרתו במשנה), כיון שהיה מושרש במסורת ובהוי החיים, כמו שמוכח מהמשניות שבהם מוזכר דרך אגב נר חנוכה.

(ב"ק סב', שבת ועוד, הובא להלן).

ולכן רבי השאיר את ענין חנוכה מחוץ למשנה, והיא נשארה ברייתא, (משנה חיצונית).

ומהאמור לעיל, הנס של ניצחון המלחמה של רבים ביד מעטים, היה

מענות ומטפחות בזה וזוה, אבל לא מקוננות,

משנה זו אף היא מוכיחה את חשיבות חג החנוכה.

- במסכת מגילה (פ"ג מד) **לכל מפסיקין, בר"ח בחנוכה ובפורים.** (מ"ו) **'בחנוכה, בנשיאים.'**

[המשנה מחייבת את הקריאה בתורה בחנוכה, וקובעת איזו פרשה יקראו בימי החנוכה].

משנה זו מוכיחה את חג החנוכה, בסמל החגיגות המובהק של יום פגרא מקורי, הוא הקריאה בתורה, שום תאריך חגיגי בתולדותינו לא זכה מזה כאלפיים ומאה שנה לאות כבוד זה, שיצרפוהו לרשימת הימים בהם מפסיקין ביום חול את סדר הקריאה השבועי וקורין "מענינא דיומא", ובשבת מוציאים לכבודו ב' ס"ת, ומפטירין בשני מעניינו של יום.

- במסכת תענית (פ"ד מה) **'באחד בשבת לא היה בו מעמד, שהיה בו הלל וקרנן מוסף וקרנן עצים.'**

[אנשי המעמד היו שליחי העם בהקרבת קרבנות ציבור, היו מתענים בימים ב'-ה', וקוראים בתורה כל יום במעשי בראשית בשחרית ובמוסף מתוך ס"ת, אולם יש ימים הדוחים את קריאת התורה של המעמד, אחד מהם הוא קריאת ההלל (השלום) של מצוה.

(בששה סדרי משנה מוזכרים ימי החנוכה שבע פעמים: ביכורים [פ"א מ"ו]. ראש השנה [פ"א מ"ג]. תענית [פ"ב מ"י]. מגילה [פ"ג מ"ד]. - פ"ג מ"ו]. מ"ק [פ"ג מ"ט]. ב"ק [פ"ו מ"ז]).

- במסכת ביכורים (פ"א מ"ו) **'מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא.'** [המשנה קובעת את זמן הבאת הביכורים לבהמ"ק, וקריאת פרשת הביכורים].

משנה זו מוכיחה כי מועד חנוכה ידוע היה ומפורסם בעם.

- במסכת ראש השנה (פ"א מ"ג) **'על ששה חודשים השלוחין יוצאים וכו', על כסלו מפני חנוכה.'** [שלוחי ב"ד היו יוצאים לפרסם בכל מושבות ישראל, את היום בו קידש ב"ד את החודש, לשם קביעת החג שחל באותו חודש, וכו'].

משנה זו מוכיחה כי חנוכה נחשב לחג חשוב, ושליחי ב"ד היו חייבים להודיע לציבור אימתי נקבע ראש חודש, כדי שיוכלו לחוג את ימי החנוכה במועדם.

- במסכת תענית (פ"ב מ"י) **'אין גוזרין תענית על הציבור בר"ח, בחנוכה ובפורים.'**

משנה זו מוכיחה כי חנוכה נחשב לחג חשוב ומיוחד.

- במסכת מועד קטן (פ"ג מ"ט) **'בראשי חודשים, בחנוכה ובפורים'**

וניסיו בעם ישראל. (זמנים ומועדים - הרפנס)

ו' - בספר 'אור גדליהו' (כד) ביאר שהיום הראשון אף שלא נעשה נס בשמן, מ"מ נס השמן היה סימן על הנצחון, שהיה נצחון לנצחיות, ובזמן שהדליקו המנורה בטהרה, ראו שגברה חכמת תורה שבעל פה על חכמת יוון, ונתברר להם שהנצחון הוא עניין ניסי, ולכן קבעו יום כה' ליום ראשון להדלקה, ועושים זכר במנורה שעל ידה נתאמת הנצחון. שהוא נס השייך לנצחיות ולכל הדורות.

ועפ"ז יש להסביר מה שהקשו רבים שלא נזכר בתפילה נס פך השמן רק ברמז, שכתב והדליקו נרות בחצרות קדשך, ועיקר ההודאה נקבע שם על הנצחון, ולהנ"ל הדברים מבוארים.

ג. חשיבות נס פך השמן מהניצחון במלחמה:

צ"ב, הברייתא בשבת (כא), ובמגילת תענית) שביארה מאי חנוכה, מסתפקת בתיאור הנס הצנוע של 'פך השמן', ומחשיבתו כעיקר הנס, ואת 'נס הניצחון במלחמה' מזכירה אגב אורחיה?

ואיתא בגמ' בשבת (כא) - "לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

משמע שההלל וההודאה נקבעו על נס פך השמן.

ולכן קריאת 'הלל השלם' של ר"ח טבת דוחה את המעמד, כיון שהוא חל תמיד בחנוכה שבו גומרים את ההלל].

משנה זו אף היא מוכיחה את חשיבות חג החנוכה.

- המשנה ב"ק [פ"ו מ"ו], בפרק הכונס 'רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור'.

[המשנה מדברת בגמל טעון פשתן שעבר ברה"ר והניח חנוני נר דולק בחוץ ונדלק פשתנו של זה בנרו של זה, החנוני חייב, ובנר חנוכה פטור, כיון שבעל הגמל היה צריך להזהר משום שרגילות להניח נר בחוץ בימי החנוכה].

משנה זו מוכיחה עד כמה מושרשת היתה מצות הדלקת נר חנוכה בציבור הרחב, עד כדי כך שהדלקת נר חנוכה ברחוב הוא מעשה רגיל, חוקי, ומובן מאליו, שבעל הגמל חייב לקחת בחשבון מראש להזהר ממנו.

- הגמרא במסכת שבת (כא-כד) דנה במפורט על פרטים שונים גבי הדלקת נר חנוכה, זמן ההדלקה, מקום ההדלקה, טיב הנרות, מי מדליק, כמה נרות, וכו' וכו'.

- במסכת סופרים (פ"כ ופ' כא) מבוארים ענייני חנוכה באריכות ושיטתיות.

כל המקורות הנ"ל מספקים הבנה להשתרשות חג החנוכה, מצוותיו

כך שלמעשה גם אם לא היה נעשה על פך השמן ולא היו מדליקים את המנורה, לא היו עוברים החשמונאים על שום איסור, שכן "אנוס רחמנא פטריה".

ולכן יש לשאול מדוע בכלל עשה להם ה' נס.

וכן הקשה ה'שפת אמת', **"דלכאורה קשה, אנוס רחמנא פטריה, ומה היה צריך לעשות להם נסים"**.

עוד כתב ה'שפת אמת', **דחלקו הפתילה לשמונה חלקים**, ובא הדליקו, והיה צריך להיות דולק מערב עד בוקר באור קלוש, **ונעשה נס ודלק יפה כהרגלה**, ולכן אנו מוצאים בחנוכה מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו בשאר מצות, משום דגם הקב"ה **עושה נס רק לצורך הידור שיהיה אור גדול כמו בפתילה עבה**, שבעיקר המצוה יכלו לצאת י"ח באור הקלוש מהפתילה הדקה.

לפי האמור, השפת אמת מבאר כי למעשה **הנס נעשה על הידור מצווה**, להורות על כך שהקב"ה חפץ מאוד במעשיהם של ישראל, דבר המעיד על החיבה שיש לה' יתברך אלינו: **"ובאמת הנס דחנוכה חביב מאוד והיא חיבה יתירה, כי כל הניסים להצלת ישראל, אבל נס לעשות המצווה אף כי אנוס רחמנא פטריה, הוא הוראת**

מדוע קבעו ימים טובים של הודאה על נס פך השמן ולא על המלחמה, לכאורה הניצחון במלחמה היה הרבה יותר חשוב מאשר נס פך השמן?

א' - ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל - בשעת הניצחון, שה' עשה לאבותינו בניסים ונפלאות, נוסף על הניצחון עצמו ה' נתן להם עוד "נשיקה של אהבה" - וזהו **נס פך השמן**. ודאי שהניצחון הוא העיקר, אבל **את החג קבעו על נס פך השמן, על "הנשיקה"**.

ב' - למרות שהיו שני ניסים בימים ההם, עיקרו של חג החנוכה נקבע ונסוב סביב **נס פך השמן**, שכן את החנוכייה אנו מדליקים שמונה ימים לזכרו של נס זה, וגם הסיבה שחג החנוכה נמשך שמונה ימים היא **שנס פך השמן נמשך שמונה ימים**.

ולכן יש להתבונן **היטב בנס זה, כיצד הוא היה, ומהי משמעותו**.

- מבחינה הלכתית **לא היה צריך נס פך השמן להתרחש כלל**, זאת מכיוון שבהלכה ישנו כלל האומר **"אנוס רחמנא פטריה"**, כלומר אדם שאנוס מלקיים מצווה מסויימת, הוא פטור מלקיימה. ולכן למרות שיש מצווה להדליק את המנורה בבית המקדש בכל יום ויום, אם אין שמן הראוי להדלקה, הכהנים נקראים אנוסים לעניין מצווה זו, והם פטורים ממצות הדלקת המנורה.

אבל רישומו של נס השמן נשאר לעד, ולזכרו של נס זה ישראל מדליקין נרות חנוכה בכל מקומות מושבותיהם בכל שנה ושנה:

וכן כתוב בספרים: כל מקום שנזכר שמן בתורה ובדברי חכמים לענין הדלקת המנורה - רומז לחכמת הלב ולמחשבה שבמח. וכשנכנסו היונים להיכל, טמאו כל השמנים, כלומר פגמו בחכמה ובמחשבות הלב אצל רוב ישראל, שהתחילו גם הם נוהים בלבם אחר החכמה של היונים וחשבו שיש בה ממש:

וכשחזרו החשמונאים ונכנסו להיכל לא מצאו אלא פך אחד של שמן טהור שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, כלומר, עם כל מה שפגמו היונים במחשבות הלב של ישראל קדושים, עדין מאירה בלבותם מחשבה טהורה אחת וניצוץ אחד של חכמת אמת, לידע שהם קדושים ובחירים מכל האומות וכל הגויים ילכו לאור ישראל, ולא ישראל ילכו לאורם:

ברם, לא היתה בשארית זו כדי להדליק 'נר תמיד', שכל שאר המחשבות פגומות היו ומעורבות, שנגעה בהן חכמה יונית. 'ונעשה בו נס והדליקו שמונה ימים':

כלומר, מן השמים סיעו בידם ללבבות בקרבם ניצוץ זה של חכמת

חיבתן של ישראל, שהקב"ה הפץ במעשיהם ועשה להם נס שיוכלו לקיים המצווה. (שפת אמת חנוכה, תרל"ד).

עוד ניתן להוסיף על דבריו, כי למעשה בכך שעשה ה' יתברך נס על הידור מצווה, הוא הראה לישראל כי בשורש הויכוח בין חכמי ישראל לחכמי יוון, צודקים ישראל. ואכן יש מעשה רצוי לה' יתברך, והראיה היא שעשה לנו ה' נס על הידור מצווה. לכן מובן מדוע קיבלו כל ישראל על עצמם להדר במצוות נר חנוכה ולהדליק נרות לפי שיטת המהדרין מן המהדרין, שכן כל עניין חג החנוכה הוא להעיד על חיבתנו וקרבתנו למקום ברוך הוא ועל קרבתו אלינו. זאת אנו עושים על ידי פרסום הנס, שבו הוברר קשר זה והתגלגלה החיבה היתרה של ה' הטוב לישראל. (לקראת שבת)

ג'- לשעתו, בימי החשמונאים וקרוב להם, עיקר השמחה בנס המלחמה, באבוד הרשעים ובביטול גזרותיהם שגזרו על השבת, ועל החדש, שלא יקדשו ראשי חדשים ויבטלו כל המועדות, ועל המילה. **ואולם לדורות**, עיקר השמחה בנס השמן, שהרי בטלה מלכות החשמונאים אחרי כן ונכרתו זרעם בעוד בית המקדש קים, והבית חרב וישראל חזרו ונסתעבדו בין האומות.

מפורענות קשה זו, אלא על ידי סיוע מן השמים בדרך נס. ואימתי זוכים לנס זה? כל זמן שלא כבתה הגחלת האחרונה ועוד נשתמר בקרבם 'שמן' להדליק יום אחד, אז הם זוכים לנס, שמן השמים מסייעים להם ומדליקים ממנו אור תמיד:

אור זה שהדליקו החשמונאים במקדש מפך השמן הטהור היחיד, והיה דולק 'שמונה ימים', הוא שמאיר להם לישראל תמיד בחשכתם ובו משתמרת קדושתם של ישראל והבדלתם מכל האומות.

נס זה בלבד נשאר לדורות, והוא קבוע וקים תמיד בכל הדורות, מה שאין כן נס המלחמה שלא כל הדורות זוכים לו. לפיכך אין מזכירין נס חנוכה לדורות, אלא לענין הנרות בלבד: (ס' התודעה)

אמת עד שהאיר להם באור מלא ואור תמיד. (שבעה ימים הוא מחזור שלם של הזמן, ויום השמיני - הזמן כולו וגם למעלה מן הזמן. ראה לעיל בעמוד רט):

ולנס זה של טהרת הלב והנשמה, צריכים ישראל בכל הדורות, וביותר, בזמן שהם משועבדים ונתונים תחת עול הגויים. שכל זמן שאמונת לבם ומחשבתם טהורה - הם גאולים ועומדים אפילו בשעבודם, אבל בזמן שהאמונה והחכמה שבלב פגומה - הם משועבדים אפילו בחרותם; כל גזרות שהגויים גוזרים על ישראל עשויות ליבטל, אבל כשהאמונה מתעררת בלב וכשהחכמה מסתלפת, היא עשויה להשתקע וישראל עלולים ח"ו להיות אובדים ונידחים בין האומות:

ואין ישראל יכולים להינצל

פרק ג' - עיון בברייתא 'מאי חנוכה?'

ב' - הקשה המהר"צ חיות (מאמר דרכי משה ח"א) - מה השאלה? **הא ידענו שכל ענין חנוכה הוא ע"י שהחשמונאים גברו על היוונים וכו'?**

וביאר, אמת הדבר שזה היה עיקר הנס, אולם כיון שהיה בדרך הטבע

א. 'מאי חנוכה', מאי שנא?

א' - כתב הב"ח (א"ח ס' תרע) - **והא דנקט תלמודא לשון שאלה טפי בחנוכה, וקאמר מאי חנוכה? זהו לפי שכל המועדים וכן ימי הפורים וארבע צומות מפורש בכתוב, מה שאין כן בחנוכה.**

לא נטמא דכלי חרס אינו מיטמא מגבו אלא מתוכו, מ"מ ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא?

א' – תירצו בתוספות (שבת כא), שאם כבר גזרו על הגויים להיות כזבים, צ"ל שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי.

וכ"מ מדברי רש"י שכתב 'בחותרו בהצנע וחותרו בטבעתו, והכיר שלא נגעו בו'.

ב' – הר"ן (שבת ט) תירץ שאם הסיטוהו היו שוכרים אותו, לראות אם יש בו זהב או מרגליות, כיון שראוהו נחתם בחותם של כהן גדול, אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו.

ואפשר שגם לזה כיון רש"י במה שכתב 'זהכיר שלא נגעו בו'.

ג' – כתב הב"ח, בהגהות חדשות למרדכי (שלטי הגבורים שבת פ"ב ס"ג) כתב י"א שהיה מונח בתוך שידה קבועה ככותל שלא היו יכולים האויבים להסיטה, והיה פתחה סגור וחותרו בחותרו של כהן גדול, ובסגירת הפתח בחותרו הכירו שלא נגעו בכף.

וי"א שזה היה קודם שגזרו עליהם, עכ"ל.

כלומר קודם שגזרו על הגויים שיהיו כזבים לכל דבריהם וזב מטמא בהיסט. עיי"ש.

קצת ולא נשתנו סדרי בראשית, א"כ אין נופל ע"ז אמירת ההלל שהותקן רק על התחדשות נסים יוצאים מגדר הטבע, כמו שהיה ביציאת מצרים, וזהו שדקדק רש"י ז"ל וכתב 'על איזה נס תקנוהו, וקאמר הש"ס שבפך נעשה נס שלא כדרך הטבע, ומפני זה תקנו חנוכה בהלל והודאה, היינו שבאופן זה מותר לתקן אמירת הלל בחנוכה, ולולי נס זה היה ימי חנוכה ימי שמחה בלא הלל. עיי"ש באריכות. (עיין ילקו"י שביאר בפשטות)

ג' – דורשי רשומות פרשו, מאי חנוכה? מה עיקר חג החנוכה? דתנו רבנן, לימוד התורה.

דעיקר ומהות חג החנוכה, זהו הלימוד תורה, שבזה מעלים על נס, את נצחון תורת ישראל והיהדות, מול תרבות היוונים שדגלו בכוחי ועוצם ידי, ובהנהות העולם הזה.

– 'חנוכה רומז לחינוך העולם, שכן העולם נברא בשביל התורה, והיוונים רצו לבטל את שמירת התורה, כשגברו החשמונאים גבר כוח התורה והמצוות והעולם נחנך מחדש'. (רבי ישעיה הלוי הורוויץ זיע"א, השל"ה הקדוש)

ב. 'חתום בחותרו של כה"ג, מאי המעליותא?

הקשה מרן ה'בית יוסף' (או"ח ס' תרע) ואיכא למידק כי חתום בחותרו של כ"ג מאי הוי? נהי דאפי' נגעו בו מבחוץ

ועוד במדרש שם אמרו 'ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח'. והיינו שיתין. כדפרש"י בסוכה (מח).

ולפי"ז י"ל שלא חששו להיסט בני יון, כיון שהיה טמון תחת המזבח בשיתין ואין יד אדם נוגעת שם.

ג. מה החותם הזה, היכן מצינו שצריך שפך השמן יהיה חתום בחותמו של כהן גדול? מהיכן ומאימתי החביאו שמנים פרטיים בכהמ"ק? ומהי הכמות הלא מקובלת שהיתה בפך שמצאו?

א' - השמן שהיה בפך, הוא השמן שיעקב אבינו יצק על המזבח שהקים, שנאמר "וישכם יעקב בבוקר, ויקח את האבן אשר שם מראשותיו, וישם אותה מצבה, ויצוק שמן על ראשה", (בראשית כח' יח).

וממנו משחו את אהרון הכהן ובניו ע"ה, וממנו משחו את המשכן וכליו, וממנו היה נס דחנוכה, וחתום בחותמו של כה"ג הוא אהרון כהנא ע"ה, וממנו עתיד להיות תחיית המתים.

את השמן הזה בודאי שלא יכולים היו היונים למצא, כי הוא נספג עמוק בארמה, ורק אחר שהם עובו את בהמ"ק, הוא חוזר לצוף. (ש"ך עה"ת בראשית, החיד"א, עיין בקו הישר)

ד' - אפשר עוד לומר שהיה פיו צר, שאינו יכול להכניס בו אצבעו, וכיון שאי אפשר ליטמא במגע בעודו בכלי, אינו מיטמא נמי בהיסט, דלהכי אפקיה רחמנא להיסט בלשון נגיעה, לומר לך שכל שאינו מיטמא במגע אינו מיטמא בהיסט.

וצריך שיהיה חתום, דאם לא כן איבא חששא שמא הוציאו קצתו ונטמא והחזירוהו בתוכו. אי נמי נטמא באהל המת כשלא היה צמיד פתיל עליו.

ה' - בפיוט 'וצר' (לשבת שניה של חנוכה, כמנהג פולין ואשכנז. להפייטן ר' מנחם בר מכיר מרענגשבורג זיע"א מגדולי הראשונים) 'אודך כי עניתני יסד "חנכו וכבדו היכל להעלות נר באמן, חפשו ומצאו בשיתין פך שיש בטמן, כי אם אסוך שמן".

ומכאן שמצאו פך השמן בשיתין תחת המזבח. (עיין בספר עזרת כהנים על מס' מידות - בני יוסף מידות פ"ג משנה ג)

- כתב בס' שם בצלאל (סימן י) - מצאתי במדרש לחנוכה (הנדפס בספר בהמ"ד ח"א דף קלו) שמפורש בו שמצאוהו לפך בשיתין. 'על בית חשמונאי וכיוצא בהם נאמר זכר צדיק לברכה, וחזרו לכיתם לשלום, ולא מצאו שמן טהור אלא פך קטנה שהיה בשיתין המזבח. ולא היה שמן אלא כדי להדליק לילה אחד ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים ולפיכך קבעו ח' ימי חנוכה.'

חותם את השמנים, הרי על זה היו ממונין שהיו מספקין יינות שמנים וסלתות כמבואר במשנה בשקלים (יג), עיין שם שיישב ע"ד הסוד, וכתב **שהיה הדבר כן בדרך נס.**

ה' - בספר עיני יצחק (ע רנה) הביא שדרשו חז"ל על הפסוק, "ויקחו אליך שמן זית זך", **ויקחו אליך - שיהיה חותמך עליו, או חותמו של כהן גדול.**

א"כ א"ש שבמצוה זו היה הכה"ג אחראי על שמירת השמן וחתימתו. (עיין ילק"י באריכות)

ד. מה הועיל השמן הטהור במנורה טמאה?

כיון שנכנסו להיכל יש לחוש שנגעו במנורה וטמאוהו כמו שחששו לשמנים שהיו שם וא"כ מה מועיל לשמן טהור, כשנתנוהו במנורה נטמא?

מיהו עיין במסכת ע"ז דף מ"ג ע"א ששם כתוב **שעשו מנורה של עץ יעו"ש.** וא"כ משמע שעשו חדשה.

[אנטיוכוס הרשע, לקח את מנורת ה**זהב**, (שנעשתה מזהב הנשים של שבי ציון העולים מגלות בבל), בזמן שחילל את בית המקדש, וכשמצאו את פך השמן לא היה להם היכן להעלות את נר התמיד, ויעשו כהני בית חשמונאי מבני יהויריב, **מנורה משפודי ברזל מצופים בדיל**, וברדת הערב העלה

ב' - **הטעם לפך שהיה חתום בחותם כ"ג**, עיין 'מחזיק ברכה' לחיד"א (ק"א אות ב) שכתב בשם ספר 'כף ונקי' מה ראה לזה הכה"ג, ועוד אמאי לא הצניע כלי יותר גדול? ותירץ **שהיה מנהגם להניח השמן בצלוחיות קטנות**, בכל צלוחית שיעור הדלקת לילה א', וכולם חתומות בחותם הכ"ג, ולוקחים צלוחית בכל לילה להדלקה, וכשבאו היונים טמאו כולם, ונעלם פך זה מהם **בהשגחה אלהית**, יעו"ש.

ג' - השמן שהיה בפך, הוא השמן של אחד הקרבנות שנקרא **"חביתי כהן גדול"**, שהיה מקריב בכל יום, ג' לוגין שמן. את השמן הזה הביא הכהן מביתו, וכדי שלא יתערב עם שאר השמנים שהיו שם, חתם וסגר אותם בפח פרטי ונפרד, והחביאו במקום שונה משאר השמנים, ואפשר לומר שזה סיבה נוספת שלא מצאו את הפך, כיון שרצו לטמא את השמנים של המנורה, משא"כ השמן הזה. (זכר דוד פ' צא' ע' תרמא, עין יעקב)

ואע"פ שהשמן למנחות לא היה שמן זית זך, כמו השמן של המנורה, הפך של שמן שהכין הכה"ג היה חשוב וזך במיוחד עד שהיה ראוי למנורה, ודו"ק (חזו"ע חנוכה)

ד' - כתב ה'בני יששכר' (כסליו מאמר ד', ויא) - מה שהיה מונח בחותמו של כה"ג הוא לפלא, **וכי ס"ד שהכה"ג היה**

וכן צריך לומר להר"ן שכתב שהיה להם שמן טהור והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה, דקשיא ג"כ דהר"ל לעשות שמן מיד? אלא צ"ל **שלא היו בקיאינ בעשייתו**.

[לענ"ד אפשר לומר שלא היה להם **זיתים טהורים**, לעשיית השמן, והוצרכו להביאם מחלקו של אשר כתירוז הר"ן, ולכן לא הואיל שהם טהורים]

והשתא אין צריך לפרש שהדליקום ע"י פשוטי כלי עץ, אלא הכהן שלא נטמא הדליקום, דהדלקת נרות אין צריך כ"ג.

ותדע דהא קשיא **היאך נתנו השמן לתוך הבויכין הלא נטמא מיד כשאחו בפרך? אלא ודאי דכהן טהור אחו בו ונתנו לבויכין**.

ומה שקשה הא **הדלקת נרות דוחה את הטומאה?**

תירץ הרא"ם **דשאני עשיית השמן שהוא ממכשירי ההדלקה ואינה דוחה**, דומיא דמכשירי מילה בשבת ע"ש.

ה. איך טמאו היוונים את השמנים?

צ"ב, למאן דאמר משקי בי מדבחיא דכן (פסחים יז), שכל המשקים שבמקדש אינם מקבלים טומאה, איך נטמאו כל השמנים שבהיכל?

הכהן את נר התמיד, וכששמעו בנות יהודה כי נשדדה מנורת הזהב ונר התמיד מודלק **במנורה העשויה ברזל**, ותתעצבנה, ותאמרנה הן נבצר ממנו להרים תרומת זהב כי בזו האויב מבתינו כל כלי זהב, ולמה נגרע מלנדב שארית כלי כסף אשר בידינו, ויעשו הכהנים להיכל **מנורת כסף**. ויעלו בה את נר התמיד. ולאחר זמן עשו **מנורת זהב** להיכל כבתחילה, (עיין מנחות כח:)

- הקשה הב"ח (שם סק"ג) - איכא להקשות **היאך היו הכהנים מודליקין הנרות בטומאתן?**

תירץ הרא"ם **שהדליקוה על ידי פשוטי כלי עץ שאינן מטמאין**.

ומה שהקשה **הלא גם המנורה היתה טמאה**, (א"כ מה הועיל פח השמן הטהור)?

תירץ שהחשמונאים **עשו מנורה של עץ**. כדמוכח בפרק כל הצלמים בפירוש רש"י. (עיין לעיל איזה סוג מנורה עשו)

אך קשה **הלא נטמאה המנורה כגמר עשייתה**, (דאינה נחשבת פשוטי כלי עץ)?

ויל' **דלא נטמאו כל ישראל**, ומי שהיה טהור עשאה.

ול"ק **א"כ יעשו הטהורים ג"כ שמן?** דאפשר שלא היו בקיאינ בעשיית שמן כשר למנורה.

על הדרשה 'תמיד אף בטומאה' (נדפס במהדורות מוסד הרב קוק ומכון ירושלים): "ואיתא ביומא דף ז' גבי מנחת העומר שנטמאה אי ליכא אחרת קריבה בטומאה, ואם כן תימה שנעשה נס בחנוכה בשמן לפי שטימאו כל השמנים, הלא מותר להדליק בטומאה ובפרט למ"ד טומאה הותרה בציבור דהיתר גמור הוא. ואי לאו דמיסתפינא הוה אמינא דהא דקאמר שטימאו כל השמנים היינו שטימאום לעבודה זרה, כדאיתא בעבודה זרה דף נב ששיקצו אבני מזבח לעבודה זרה. ובזה אין אנו צריכים להדוחקים שבלבוש".

ביאור דבריו, דהנה במסכת מידות (פרק א משנה ו) שנינו: "ארבע לשכות היו בבית המוקד וכו', מזרחית צפונית בה גזזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון". ובגמרא עבודה זרה (נב:) איתא: "לימא מסייע ליה, מזרחית צפונית בה גזזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון, ואמר רב ששת ששקצו לעבודת כוכבים. אמר רב פפא התם קרא אשכח ודרשו, דכתיב (יחזקאל ז כב) ובאו בה פריצים וחללוה".

ופירש רש"י שם: "דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה - מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, וכיון דנפקי לחולין קנינהו בהפקירא והוה להו דידהו, וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו".

ועוד באיזה טומאה טימאו היוונים את השמנים, הרי מן התורה אין גוי מקבל טומאה בחייו, ורק בגזירות י"ח דבר של תלמידי שמאי והלל, אז גזרו עליהם להיות כזבים, והם הרי היו מאוחרים מתקופת החשמונאים יותר ממאתיים שנה.

ועוד, למה היו כל השמנים בחזקת טמאים, הלא ספק טומאה ברשות הרבים טהור, והעזרה רשות הרבים היא לענין טומאה כדאיתא בפסחים (יט:).

המגן אברהם נקט ביאור מחודש בכוונת הברייתא שטימאו כל השמנים, ולפי מהלך זה מתיישבות להפליא כל הקושיות והתמיהות באופן שקושיא מעיקרא ליתא.

דהנה מדברי הראשונים והאחרונים מבואר שהכוונה ב'טמאו כל השמנים' היא למשמעות הרגילה של טומאה בכל מקום. אולם בעל המגן אברהם מחדש בזה על פי דברי הגמרא בעבודה זרה, שאפשר לומר שאין הכוונה כאן למשמעות הרגילה של טומאה, אלא הכוונה היא שהיוונים שיקצו את השמנים לעבודה זרה, וכדרך שחיללו ושיקצו את המזבח וכל כלי המקדש לעבודה זרה. ולשון טומאה האמור כאן מובנו לשון שיקוץ וחילול לעבודה זרה.

וזה לשון המגן אברהם בפירושו זית רענן על ילקוט שמעוני (אמור רמז תרנו)

את מחניהם - הרי זה אמור כנגד שעבוד יון. ולכך לא נאמר בזה שילוח שלא הגלום מארצם. ולכך נאמר בזה טומאה, שטמאו יונים את ההיכל בעבודה זרה שלהם".

ועל פי זה מתיישבות בפשיטות כל התמיהות והקושיות שדנו בהם האחרונים, שכן הנאסר על ידי שיקוף וחילול לעבודה זרה אינו ניתר ונדחה בציבור. ומשום דין טומאה אכן לא חששו, לפי שטומאה הותרה בציבור או משום שהשמן שבמקדש אינו מקבל טומאה.

חילול המקדש וטהרתו במדרשי חנוכה וספרי העתים

במדרשי חנוכה וספרי הקורות של מאורעות חנוכה, כמו מגילת אנטיוכוס, ספר חשמונאים ויוסיפון, מסופר בהם בהרחבה על מאורעות ניסי חג החנוכה. ומפני קוצר היריעה נאמר רק בקצרה, שעיקר המסופר שם הוא על חילול בית המקדש בעבודה זרה ושאר תועבות על ידי היוונים, וטהרתו וחינוכו מחדש על ידי החשמונאים.

והמבואר מלשונם שקראו לשיקוף זה של המזבח בעבודה זרה וסילוקו בלשון של טומאה וטהרה. וכן מבואר מדבריהם, שעיקרו של חג החנוכה הוא על טהרת בית המקדש וחנוכת המזבח, שבכ"ה בכסלו טיהרו

ומבואר מדברי הגמרא שהיוונים שיקצו את המזבח לעבודה זרה, ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מכיון שנכנסו יונים להיכל חילולה ויצאו כלי המקדש לחולין, ועל כן כשהשתמשו בהם לעבודה זרה נאסרו.

ועל פי זה יש לומר שגם טומאת השמנים על ידי היוונים היתה על דרך זו, והכוונה היא ששיקצו את השמנים על ידי שניסכו אותם לעבודה זרה ונאסרו. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, כשהחותם העיד על כך שהיוונים לא פתחו אותו ולא השתמשו בו לעבודה זרה.

ומצינו פעמים רבות בתנ"ך לשון של 'טומאה' במובן של 'שיקוף וחילול' לעבודה זרה או לשאר תועבות, וכגון: 'שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו' (ירמיה ז' ל). 'יען את מקדשי טמאת בכל שקוציך ובכל תועבותיך' (יחזקאל ה' יא). [וכן עוד: ויקרא יח' כג-ל, ב' ג, במדבר לה' לד, ירמיה ב' ז, יחזקאל כג' לח, לו' יח, מג' ח, זכריה יג' ב, תהלים קו' לט, דברי הימים-ב' לו' יד].

ובמדרש במדבר רבה (נשא פרשה ז') נאמר לשון של טומאה על שיקוף זה גופא של ההיכל לעבודה זרה על ידי היוונים. דאיתא שם: "ולא יטמאו

בעבודה זרה ושאר תועבות. והדלקת הנרות היא המבטאת ומסמלת ביותר את שמחת הנצחון בחידוש העבודה בכלי המקדש הטהורים.

מהלך זה מאיר באור חדש את מהותו של חג החנוכה, וכמה עניינים מתבארים לפי זה, וכן כמה תמיהות בתפילת 'על הניסים' ובפיוט 'מעוז צור'.

החשמונאים את בית המקדש מעבודה זרה, ובנו מזבח חדש וחינכו אותנו, וחיידשו את העבודה בבית המקדש.

ולפי האמור מבואר שהמאורע של חילול בית המקדש בעבודה זרה והמאורע של טומאת השמנים, אינם שני מאורעות נפרדים, אלא סיפור אחד הוא על מגמתם ומטרתם של היוונים לחלל ולשקץ את מקדש ה'

פרק ד' - עיון בתפילת "ועל הניסים", "בימי מתתיה"

תחומים ונתן לזה יופי, לזה גבורה, לזה עושר ולזה חכמה, שיכול כל אחד להתגדר בשלו ואינו צריך להכנס לתוך תחומו של חברו. רק לישראל בלבד הועיד להיות סגולה מכל העמים. שכל טוב ויופי הנמצא בכולם, יכול ישראל לסגל גם לו, ועוד הוא עולה על כולם בסגולה שלו - הדבקות בה' אלקיו:

ליפת ולבניו נתן ה' סגולת היופי והחכמה וגם נח אביהם ברכם: יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם (בראשית ט) - 'פיותו של יפת באהלי שם'. כלומר, כדאי הוא היופי של יפת שיבוא באהלי שם וימצא שם את תיקונו:

א. "בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו".

א' - מלכות יון:

שבעה בנים היו לו ליפת בן נח, ויון, הוא הרביעי ביניהם. אלף ושבע מאות שנה נתגלגלה משפחת יון בעולם עד שעלתה קרנה והיתה לראש ממלכות בימי אלכסנדר מוקדון:

צבאות הארץ כצבאות השמים. מה צבאות השמים כשבראם הקדוש ברוך הוא, קבע להם תחומים, לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה וכו', אף צבאות הארץ, כל לשונות הגויים, עמים וממלכות, הועיד להם בוראם

לא התחרות של כח היתה שם, שכן היתה יהודה למס עובד לכובשיה. אלא התחרות של רוח. בהתחרות של כח היתה יד יון על העליונה, ובהתחרות של רוח – ידה של יהודה היתה על העליונה, למורת רוחם של שליטי העמים:

תורת ישראל שלאחר שתורגמה ליונית, היו מושליה הראשונים של מלכות יון משתעשעים בה, עד כי סלחו למחזיקיה על היותם מנושאים בעיני עצמם בגללה – עתה היתה לצנינים בעיני מושלי יון החדשים, ותקצר נפשם בה, ויאמרו לעקרה מקרב לב מאמיניה לבל יגבה לבם בדרכיה, ולמען ישתעבדו למושליהם שעבוד הגוף עם שעבוד הרוח. כך היתה תורת ישראל מטרה לחצי האויב, וכך נתגלע הריב בין מלכות יון האדירה הרוצצת עמים, למלכות יהודה החלשה רצוצת העמים:

– אימתי היופי הופך לכיעור:

כצבאות השמים כך צבאות הארץ ליעוד, אבל לא לבחירה. צבאות השמים אין להם בחירה ואינם יכולים לשנות תפקידם לעולם, צבאות הארץ יש להם בחירה ויכולים לשנות תפקידם לרע להם ולרע לעולם. יפיותו של יפת כשהוא נתון באהל שם ומשרת אותו – יופי הוא ודאי. ברם, שפחה כי תבוא לירש גבירתה, יפיותו

כשהעלה אלכסנדר מוקדון את מלכות יון למרום הפסגה, כבש עמים וארצות ועשה את בירתו מרכז לחכמה ומדעים, אז דרשו חכמי ישראל מקרא זה האמור למעלה וסמכו עליו לאחר שנים לתרגם את התורה ללשון יון, למען יוכלו מבקשי החכמה שביון לראות את שעריה החיצוניים של תורת שם, תורת ישראל. אף אלכסנדר מוקדון העריץ את חכמי ישראל וכפף קומתו לפני שמעון הצדיק שבימיו. מלכות יון של אלכסנדר, תפסה את מקומה של מלכות פרס קודמתה, ויהודה היתה משועבדת תחת יד יון, כשם שהיתה קודם משועבדת למלכות פרס. ואולם כל ימיו של אלכסנדר לא נגע לרעה ביהודה והראה לה פנים מסבירות:

משמת אלכסנדר, ויהודה נפלה תחת יד יורשיו, מלכי סוריה, עדין נשאר מרכז החכמה באתונה בירת יון, אבל מרכז הממשל עבר לבית הסיליקוסים, מלכי סוריה. ומאז נעשה השעבוד על ישראל קשה והוא הלך והכביד עד כי כבד מאד:

צר היה להם לראות בשכנותם ממלכה קטנה, ממלכת יהודה, שאף כי היא כבושה בידם, הרי היא שוכנת לה לבדד, ובכל תורת יון וחכמתה לא תתחשב, והיא בווה בלבה לעטרת כבודם ואינה נותנת לרוח היונית שתחדור אליה:

הוא כרצונו. קדשו בית דין החדש, מקודש הוא, ומקודשים המועדים, והם נעשים מעינות שופעים קדושה והתרוממות בגופים ובנפשות; לא קדשוהו בית דין - הכל חולי חולין, ואפילו יבואו כל מלכי מזרח ומערב לרומם נפש אחת משפלותה ולקדשה, אינם יכולים: חדש זה יעקר מישראל וישכח זכרונו; אנחנו קובעים זמנים ומועדים; שמחתם ותוגתם בידינו קבועים הם וקיימים; נבלה בהם כדי שלא יבלו אותנו:

ברית מילה מזכירה לכורתיה ולכל רואיהם, כי הגוף כנפש - שניהם יחד, ממחצב אחד חצובים. כשם שהנפש באדם יש לה אחיזה בעולם התחתון ובעל כרחיה היא נשמעת לחוקיו ומושפעת ממנו, כך הגוף אחיזה יש לו בעולמות העליונים להיות נשמע לחוקיהם ומשפטיהם, שכל העולמות יחד - עולם אחד הם, עולמו של הבורא; וכל הנמצא בכולם, הכל עבדיו ועושים רצונו; - ברית זו תעקר מישראל ולא תהא למזכרת עוון לחכמי יון, האומרים: שני עולמות הם, הגוף שולט בעולמו ואין מעצור לו מפני תאוותיו; והנפש שולטת בעולמה ואין מעצור לה מפני העפלותיה למרומי שחק לשיר שם את שיריה ולחלום חלומותיה - לא הגוף נכנע לנפש ולא הנפש נכנעת לגוף. גוף של חזיר ונפש של מלאך:

של יפת כשהיא אומרת לשעבד לה אהלי שם שישרתוה - אין לך כיעור גדול מזה:

הגבורה הופכת לעריצות אכזרית, החכמה הופכת למזימה, והאמת הופכת לסילוף, למה? שאלמלא העריצות והמזימה והסילוף, במה תכנע הגבירה לשרת את שפחתה - היכן הוא היופי?:

נכונים הם שליטי יון להסכים לרוב גופי תורה, הללו שבדמיונם נתנים לערוי אל תוך הכלים היוניים. שלש מצוות בלבד הם רוצים לבטל מישראל שאם ייבטלו אלה, לא ישארו כל המצוות האחרות אלא פולחן יוני נעור ורק שסופו להשתכח מן הלב:

- שבת, חדש ומילה:

השבת מזכירה לשומריה ולכל רואיהם, כי יש מנהיג לבירה, ובדברו, האין נעשה ליש, ובמאמרו היש הופך לאין - תנו כבוד לבוראכם והשתחוו לו כל הארץ! שבת זו תעקר וישכח זכרונה; אנחנו אדוני הארץ וכל יושביה - רק לנו ישתחוו:

החדש מזכיר למקדשיו ולכל רואי אותם, כי כח אלקים פועל בזמן. לא הכל קבוע וקים בזמן, ולא הזמן שולט על החיים בו, אלא הכל תלוי בקידוש שמקדשים יראיו של הקדוש ברוך

ויפנו עורף למסיתים וישנאום בלבם ויבכו לאלקיהם על אחיהם הסוררים ועל כל עם ה' הנתון ביד צוררים מבחוץ וסוררים מבפנים:

ראה אנטיוכוס המלך הרשע, כי אין מלאכת המתיונים שלמה בידם, וידם אינה תקיפה די הצורך והרי הם כמנודים בעיני רוב העם, אז שלח את צבאותיו ביד מפקדיו האכזרים להכריע את העם לטבח או לכניעה:

ובכואם, רצחו, טבחו, שדדו ויעשו שמות בעם וענום בכל מיני עינויים ויהרגו מהם רבבות אנשים ונשים עוללים וטף שמסרו את נפשם על שמירת התורה וכל חוקיה ומצוותיה. מקצת מן העם נכנעו לפניהם וישתחוו לאליליהם ויבואו לתעלוליהם; מקצת מן העם ברחו למדבריות או התחבאו במערות. וגם יד אחיהם המתיונים היתה במעל להסגיר את המתחבאים ביד רודפיהם, ולהתעלל בנשאים ולהביאם למקומות התעלולים בעל כרחם ולפתותם לכל דבר עברה. וגם את בנות ישראל הסגירו לעריצי האויב לטומאה:

או באו לחצר העזרה שבמקדש ויפרצו בו שלש עשרה פרצות, ויבטלו את התמיד, ויטמאו את השמנים ויבוזו את המנורה הטהורה, ויבנו במה ויעלו עליה את החזיר ויביאו את דמו אל הקדש - וישמע העם ויחרד חרדה

עולם בלא בורא, שנה בלי קדושה, גוף בלי רסן - יש לך כיעור גדול מזה? מראות של יופי חיצוני במקום מראות אלקים, הילולא וחינגא במקום רוממות וקדושה, תבערת יצרים במקום קידוש בשרים - חיים כאלה למה? והלא מוטב לפרוח באויר ולצלול תהומות ולא לראות זועה זו.

- מתיונים:

תחילה חשבו היונים למשוך את לב העם לתורותיהם על ידי טכסיסים בלבד ובלי מלחמה. מה עשו? קנו את לבם של קלי הדעת אשר בעם ונתנו להם שלטון במדינה וגם במקדש, ומנום מושלים ושרים, כהנים גדולים ואמרכלים, זקנים שופטים ושוטרים. הללו נתאחדו כולם בכת אחת שקראו לה:

'מתיונים'. כלומר, לא מיוונים בכח גזרת המלכות, אלא מתיונים מרצונם. והם יצאו ופשטו בעם והרביצו בהם מתורת יון, הסיתו את העם ופתוהו לזנוח תורת ה' ולסגל לעצמו את אורח החיים היוני כמוהם. ערכו לו נשפי חשק וריקודי עם ויקימו במות לאלילי יון ויביאו להם תקרובות, ועשו כל ימיהם הילולא וחינגא, והקסימום בתפאורותיהם, ולהטום בתענוגותיהם:

ואולם מרבית העם לא שעה אחריהם ויחזיקו בתורת אבותיהם

ויאירו אור של תורה, שמחה ואמונה
ובטחון בה' בכל בתי ישראל בכל
מושבותיו ולכל דורותיו:

- מידה כנגד מידה:

הישועה הגדולה שעשה ה' לעם
בחירו על ידי כהניו בחיריו, פקחה
את עיני תועים רבים, וראו כל עמי
הארץ כי שם ה' נקרא על ישראל
והוא נוקם את נקמותיהם ומשלם
לאויביהם על פניהם מידה כנגד מידה:

יונים לאחר שכבשו את מרבית עמי
תבל ונעשו להם אדונים, נתגאו בלבם
לאמר, נעלה על במתי עב וגם את
בחיר העמים נכניע, נסיר ממנו עטרת
כבודו ונשפילנו עד עפר ככל משפחות
הגויים שהשפלנו - והיה זה גמולם
שלאחר נצחון החשמונאים עליהם,
נהפכו פניהם כשולי קדרה ונעשו
שפלים בממלכות:

הם אמרו להשכיח תורה מישראל
ולכבות אורם - והנה הוסיפו גם הם
יום טוב של זכרון ועדות לישראל כי
הם דבקים באור תורה והיא לא תמיש
מהם עד עולם:

רמו לדבר, מה שאמרו חכמים:
'מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעל
הבית וטלית מצויצת באמצע'. שלשה
אלה זכרונות הם המונעים שכחה.
מזוזה - לזכור מלכותו. ציצית - 'למען
תזכרו'. נר חנוכה הוא זכירה גם כן;

גדולה. וירא כל העם כי אין מנוס
מפני המלחמה הגלויה בחרב ובחנית
נגד הצר הצורר והאח הסורר:

- נס המרד:

הנס הראשון של מרד עם ה'
באויביו, נתן על ידי בנות ישראל, נשי
הנחבאים והמסתתרים, בן כי יולד
לאחת מהן - ותמל אותו לשמונה
ימים ותעל על חומת ירושלים ובנה
מהול בידה, ותפל בנה לארץ ותפול
אחריו וימותו שניהם כאחד; - לאמר
לבעליהם ולכל אחיהם המסתתרים
מפני המלחמה:

אם אין אתם יוצאים להלחם
באויביכם, לא יהיו לכם בנים ולא
נשים וסופכם להיות כלים עד אחד!
לא בסתר נשמור את קדשינו אלא
בפרהסיא לעיני הכל, ואם יש את
נפשכם להצילנו - צאו ממערותיכם
והלחמו באויב והשמידוהו, וה' עמכם:

אז קמו מתתיהו וחמשה בניו
החשמונאים, כלביאי אריות, ויאספו
אליהם כל אנשי אמנה גבורי החיל
אשר בעם, ויצאו להרוג באויבי ה'
ולהרג. ימים רבים עשו מלחמה רבים
נגד מעטים, חלשים נגד גיבורים,
ותושיע להם ימין ה' וישמידום ויטהרו
את הארץ מחילות אנטיוכוס ומכל
תועבותיהם, ויבואו אל העזרה ויטהרו
את המזבח ויבנהו מחדש, ויעשו
מנורה חדשה מעץ וידליקו בה נרות

העולם בקלונם, ונראו כפריצי חיות לזועה וכשדי שחת לתועבה:

תלמידיהם אשר קנו בקרב ישראל, המתיונים, לעגו לעם שוקט ובוטח העובד את אלקיו ומצפה לישועתו, ואמרו לו: הלא תלמדו מן היונים מלחמה וגבורה, ואל תשעו בתורתכם, ובתפילתכם, ואם תשעו בדברים אלה, והיה כי תקרנה מלחמה, והייתם מרמס לרגלי כל עם קטן וחלש אשר יתנפל עליכם - והנה באה הישועה בעצמת מלחמה ובעוזו גבורה, שהראו חלשי עולם אלה נגד גיבורי עולם אנשי שם, אשר נפלו למרמס תחת רגליהם:

ולא עוד, אלא שלא יצאה המלחמה מתחת ידי הגברתנים אנשי הכח ומלומדי המלחמה אשר בעם, ומדיהם יצאה? מבני הכהנים העובדים תמיד עבודת הקדש אשר כל גרון לא יונף שם. אלה ברכב ואלה בסוסים, וכהני ה' בשם ה' אלקיהם יזכירו. המה כרעו ונפלו, ועובדי ה' קמו ויתעודדו.

ללמדך, כי אין גבורים לפני ה' ולא לפני עם ה'; ואין רבים, אם הם טמאים ורשעים, ולא להם הנצחון אלא לחלשים ולמעטים, אם הם טהורים וצדיקים. כי אין גבורת אמת שעומדת לעד אלא בטהרה, ואין קשר אמת אלא בין צדיקים. קשר צדיקים - קשר של רבים הוא, ואילו קשר רשעים - אינו מן המניין ואין בהם כח של רבים: (ס' התודעה)

שכחה וחשכה - שוים באותיותיהם ושוים בענינם, והיפוכם - אור, המאיר לעינים לראות, 'וראיתם - וזכרתם'. ואמרו חכמים אחרונים, שההסתכלות בנרות חנוכה מביאה זכירה, כמו ההסתכלות בציצית:

וכן אמרו החכמים הקדמונים: וחשך (שכתוב אצל התהום - בראשית א) - 'זה יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל', ולכך תקנו נרות חנוכה:

וכן דרשו חכמים את הכתוב וירכתה די נחש (דניאל ב) על מלכות יון. שהנחש כפוי טובה הוא ואינו מודה על הטובה (ולכן אמרו מי שאינו כורע ב'מודים' נעשית שדרתו נחש). ואף היונים בקשו לעקור מישראל את כח הכניעה וההודאה לה' ולעשותם עזי מצח כמוהם - ותקנו בני ישראל הודאה נוספת על הנס:

הם רצו לעקור חדש (קביעת ראשי חדשים) מישראל, זה הכח של התחדשות תמיד - והוסיף להם הקב"ה התחדשות נוספת. מצות ראש חדש, היא התחדשות ראשונה שנתן ה' לישראל, וחנוכה היא ההתחדשות האחרונה עד עת קץ:

הם התגאו בגבורת כחם וברוב מנינם - והנה נפלו ביד אנשים מעטים בלתי מזוינים כללן:

הם התפארו ברוב חכמתם ובסדרי שלטונם היפים, הנה נתגלו לעיני כל

בספר 'חמש ידות' מופיע: כי חשמונאים הוא צרוף של ר"ת שמרמזות על הגזירות שגזרו היונים בימים ההם על היהודים והן: חדש, שבת, מלה, נידה ואישות.

- בני מתיתיהו היו חמשה: יהודה, שמעון, יוחנן, יונתן, אלעזר.

בני מתיתיהו וצאצאיהם נקראים "חשמונאים", והיו כותבים על דגלם 'מכבי', ר"ת מ'י כ'מוך ב'אלים ה', (צרוך המור' ואתחנן, שלה). וי"א ר"ת מ'תתיהו כ'הן ב'ן י'וחנן, (חתם סופר' מקץ), וי"א ר"ת ב'רוך כ'בוד ה' מ'מקומו, (שלה).

ג- חז"ל תיקנו ב"על הניסים", בימי מתיתיהו כה"ג חשמונאי ובניו, דדיקא דנס חנוכה ענינו הבנים, לא רק שהאבא הכה"ג מסר נפשו על התורה והיראה, אלא צריך שגם בניו אחריו.

ע"כ הדגישו חז"ל שבניו של מתתיהו חוננו באותה מסירות שלו ועי"כ בא הנס, וזהו חנוכה מלשון חינוך, חנוך לנער ע"פ דרכו. (תאיר נר' - מור' הצדיק רבי בנימין זאב בצרי זצוקללה"ה. עיי"ש באריכות)

ב. "רשעים ביד צדיקים".

שנמסרו רבים ביד מעטים' זהו נס מובן וברור, אך מהו הנס שרשעים נמסרו ביד צדיקים? מה החידוש בכך?

ב'- מתיתיהו הוא הראשון אשר הרים את נס המרד ביוונים, והיה בנו של יוחנן, ונכדו של שמעון הצדיק.

יש ספק אם 'כהן גדול' מכוון ליוחנן או לבנו מתיתיהו, במגילה (יא) איתא שמתיתיהו נתכנה שם בשם כהן גדול, ויש בזה כמה גירסאות, הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות כתב שהתואר כהן גדול מוסב על יוחנן.

- מדוע נקראו חשמונאים?

במשנה (מידות פ"א מ"ו), ובגמרא (שבת כא, ובבא קמא פב), מכונים מתתיהו ובניו 'חשמונאים'. פעם 'בני חשמונאי' פעם 'מלכות בית חשמונאי' ובפעם נוספת 'מלכי חשמונאי'. מה משמעותו של כנוי זה?

הרד"ק בפרושו על תהילים אומר: כי המלה חשמונאי הוא שם תואר ומשמעותו "גדול ונגיד", לקוחה מ'חשמנים' שפרושה שרים, נכבדים. כמו שנאמר (תהילים סח לב): "יִאֲתָיו חֲשֻמְנִים מְנֵי מִצְרַיִם" (תהילים סח לב).

ויש שפירשו שהוא שם כינוי לכל המשפחה על שם עיר מולדתם, "חשמון", (הוזכר ביהושע טו, כו), ושמעון הצדיק זקנו של מתיתיהו, נראה שנוולד בחשמון, ומאז כינוהו על זאת "חשמונאי", ונקראת כן כל משפחתו "בית חשמונאי".

הטבע, ושאינן זה אלא דרך השגחה מהשית, אשר לא יעזוב את חסידינו, מה שאין כן כשמוצאים עילה לסיבת הנצחון, ע"י פרשנים צבאיים מקצועיים, הנס מתכסה בעב הענן וערפל, אך בנס חנוכה כל העם ידעו שהיה הדבר בגדר נס, ושכל הנצחון היה אך ורק ע"י ההשגחה העליונה, והצדקות והטהרה והעיסוק בתורה היא הסיבה של הנצחון, ותו לא. ולכן אומרים 'רשעים ביד צדיקים'.

ג. "והדליקו נרות בחצרות קדשך" – למה בחצר?

את המנורה כידוע הדליקו בבית המקדש, המנורה לא היתה בחצר, אלא בפנים בהיכל. מדוע כתפילה אנו אומרים "בחצרות קדשך"?

תירץ ה'חתם סופר' זצ"ל, שכשנכנסו המכבים לבית המקדש, היה ההיכל מלא גילולים, עד שפינו אותם, כפי שאנו אומרים "פינו את היכלך וטהרו את מקדשיך...". לפיכך לא הדליקו המנורה בפנים, אלא בחוץ, בחצרות קדשך, בחצר עזרה.

מזה נתפרסם הנס, שכל ישראל ראו את הנרות דולקים שמונה ימים רצופים, ולפיכך תקנו להדליק בפתחי החצרות.

ד. "להודות ולהלל לשמך הגדול" מדוע בחנוכה אומרים בעל הניסים, שקבעו שמונת ימי הלל והודאה ולא

א'- בתפילת 'על הניסים' יש ב' מסרים: א- נס גשמי - 'גיבורים ביד חלשים', שהקב"ה עשה נגד הטבע. ב- המלחמה היתה גם מלחמה רוחנית, הם רצו 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', לא רק להרוג, אלא גם לאבד את הרוחניות, ועל כך סייע הקב"ה ברחמיו ובחסדיו להגביר כח הקדושה על הטומאה.

ניצחון חנוכה אינו רק על הנס גשמי, על הניצחון במלחמה, אלא גם על המלחמה הרוחנית, שאנו מדגישים בעל הניסים "טמאים ביד טהורים רשעים ביד צדיקים".

ב'- ביאר הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל - הרשע, לעולם חזק יותר מהצדיק, הוא משתמש בכלי מלחמה ללא הגבלה וללא כל רסן, הוא הורס ומשחית ללא כל בוש ורחם, ואילו הצדיק - מעשיו מחושבים ואינו נוהג באכזריות ואלימות מיותרת ויתכן שבמלחמה יגבור הרשע על הצדיק שזו היא הרי אומנותו...

במלחמה מול היוונים, הפלא הגדול היה שדווקא הצדיקים ניצחו ב"מגרש הביתי" של הרשעים... זה אכן הנס של 'מסירת רשעים ביד צדיקים', כי הוא זהה למסירת גיבורים ביד חלשים'.

ג'- ביאר מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א - עיקר חשיבות בנס, שהכל מודים שהדבר יוצא מגדר

היא לעולם ביני ובין בני ישראל, זה מקשר בין בני ישראל להקב"ה. קידוש החודש מראה שבני ישראל שולטים על הבריאה.

היוונים רצו להילחם נגד האותות בין בני ישראל לרבוננו של עולם ונגד כח השליטה של עם ישראל על הבריאה.

- היוונים ביקשו להטיל חשך על ישראל, חשך ר"ת חודש, שבת, כריתת ברית. והוא כנגד ג' הגזירות שגזרו היוונים על ישראל, שלא לשמור שבת, כי השבת אות היא בין ישראל לאביהם שבשמים, וכן גזרו על כריתת ברית, ועל ראשי חודשים, כדי לבטל מישראל מועדים וזמנים, ואנו מדליקים את נר החנוכה לרמוז כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. (מל"ח. ילקו"י. עיין עוד בענין הנ"ל לקמן)

מוזכרים כלל את מפלת יוון, ואילו בפורים, מוזכרים תליית המן על העץ, ולא אומרים כלל על קביעת משתה ושמה?

ביאר מרן רבנו שלמה זלמן אוירבך זצ"ל - שהשוני הזה נועד להראות את היפך כוונת הרשעים, שעמדו עלינו באותן התקופות: **בחנוכה עיקר כוונתם היתה להשכיחם - תורתך, ולכן, אנו מוזכרים את ההודאה לשמך הגדול. לעומת זאת, בפורים - היתה כוונתם להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים. ולכן, מוזכרים את מפלתם של עצמם.**

ה. מה מיוחד בשבת, חודש ומילה, מדוע היוונים רצו לבטל דוקא מצוות אלו?

כתוב בספר 'שם משמואל' שברית מילה זה אות בגוף, בין עם ישראל לריבוננו של עולם, ובשבת כתוב "אות

פרק ה' - ימי נס הג חנוכה'

של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליק ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

א. ימי הלל והודאה, והדלקת הנר:

א' - איתא בגמרא בשבת (כ"א) זכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד

הותרה בציבור, מדוע חיפשו פך שמן טהור, וכל ענין הנס הזה למה?

ונראה שהיו בטוחים שלאחר כל הניסים הללו, שיעשה השי"ת עמהם נס גם בפך השמן הטהור מבלי לסמוך על שום קולא, **שעיקר הנס לא נעשה אלא כדי להודיע להם חיבת המקום עליהם.** (יד אהרון, חכם צבי, חז"ע חנוכה עיי"ש).

- הקשה השפת אמת, **"דלכאורה קשה, אנוס רחמנא פטריה, ומה היה צריך לעשות להם נסים".**

השפת אמת מבאר כי למעשה הנס נעשה על הידור מצווה, להורות על כך שהקב"ה חפץ מאוד במעשיהם של ישראל, דבר המעיד על החיבה שיש לה' יתברך אלינו: **"ובאמת הנס דחנוכה חביב מאוד והיא חיבה יתירה,** כי כל הניסים להצלת ישראל, אבל נס לעשות המצווה אף כי אנוס רחמנא פטריה, הוא הוראת חיבתן של ישראל, שהקב"ה חפץ במעשיהם ועשה להם נס שיוכלו לקיים המצווה". (שפת אמת לחנוכה, תרל"ד).

ג. מה הטעם שתיקנו ימי חנוכה ח' ימים? הא לא נמשך הנס אלא ז' ימים, שהרי היה בפך שמן המספיק ליום א'!

א'- י"ל שחילקו שמן שבפך לח' חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה

ב'- כתב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה' א-ג) - **'כשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור:**

ג'- חכמי ישראל ז"ל תיקנו ח' ימי הלל והודיה והדלקת הנרות, על שם הנס שאירע בפך השמן, שהיתה בו מידת יום אחד ודלק ח' ימים.

ב. הטעם שהוצרכו לנס, להדליק ח' ימים מאותו פך שמן:

א'- משום שהיו צריכים לנסוע עד העיר תקוע אשר בצפון הארץ, בחלקו של אשר, ולהביא משם שמן טהור, והנסיעה ארכה ח' ימים [הלוך וחזור, וכן דא"א לח' ימים בלא שבת, ובשבת לא הלכו, חזו"ע]. (ירושלמי, תשובת הגאונים - ס' קד', ראשונים (הר"ן) - שבת ט'. ב"י שם, האשכול ח"ב ע"ב)

ב'- משום שהיו כולם בחזקת טמאי מתים, מחמת הטיפול בחללי המלחמה הארוכה שנמשכה ג' שנים, והיו זקוקים לו' ימי טהרה ויום א' לכתישת הזיתים ותיקונם להוציא מהם שמן טהור. (רמב"ם חנוכה פ"ג ה"ב, בית יוסף אר"ח תר"ע)

- הקשה הב"ח (שם) וכן הפני יהושוע' (שבת כא) הא למ"ד טומאה

בוקר באור קלוש, ונעשה נס ודלק **יפה כהרגלה**, ולכן אנו מוצאים בחנוכה מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו בשאר מצות, משום דגם הקב"ה עושה נס רק לצורך הידור שיהיה אור גדול כמו כפתילה עבה, שבעיקר המצוה יכלו לצאת י"ח באור הקלוש מהפתילה הדקה.

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (חזו"ע חנוכה) - **כיון שראו החשמונאים שהש"ת הפליא חסדו עמהם במלחמה**, ונלחם להם, ומסר רבים ביד מעטים, וגבורים ביד חלשים, ראו בנים את גבורתו שבחו והודו לשמו, **לכן היו בטוחים שימשיך הש"ת לעשות עמהם נס בפך השמן**, כדי שלא ידליקו בטומאה להראות חבתם לפניו.

ב'- נתנוהו בלילה א' כולו בתוך המנורה, **ולא החסיר מהשמן שבפך רק שמינית**. (ספר האשכול ח"ב ע' יט', תוס' הרא"ש - שבת כא', ארחות חיים - חנוכה, חזו"ע)

ג'- לאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור בלילה הראשון, **נשאר הפך מלא כבתחלה**, וניכר הנס אף בלילה הראשון. (תוס' הרא"ש - שבת כא', ארחות חיים - חנוכה, בית יוסף).

- הקשה הפרי חדש' - א"כ **ליכא שום נס בלילה האחרונה**, שלא היו צריכים לזה שהפך ישאר מלא.

חלק א' והיה דולק עד הבקר, ונמצא **שבכל הלילות נעשה נס**. (תוס' הרא"ש - שבת כא', ארחות חיים - חנוכה, בית יוסף - תר"ע, חזו"ע חנוכה).

- הקשה הפרי חדש' הא אמרינן (מנחות פט') **'מערב עד בוקר תן לה מדתה, שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר'**, וא"כ מה ראו לחלק השמן לח' חלקים?

ותירץ היינו היכא דאפשר, אבל היכא דלא אפשר שפיר דמי.

בתוס' הרא"ם על הסמ"ג הל' חנוכה תירץ תן לה מדתה, **היינו למצוה, אבל לא לעיכובא**. (עיין חזו"ע באריכות)

- הקשה המאירי (שבת כא) **דאיך סמכו על הנס בלילה א' לתת פחות מהשיעור?**

הביא גליון התוספות שהעדיפו שיהיה שמן מעט לכל לילה מאשר שלא יהיה כלום בשאר הלילות. (עיין בפרי חדש, חזו"ע - חנוכה).

- החיד"א בדברים אחדים' כתב דלא סמכו על הנס, אלא **שעשו פתילה דקה מאוד**, שיעור שיספיק השמן לשמנה ימים.

- האדמו"ר מגור זצ"ל פירש - **חלקו הפתילה לשמונה חלקים**, ובא הדליקו, והיה צריך להיות דולק מערב עד

ד' - בלילה א' נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, וכן בכל לילה ולילה. (בית יוסף - אר"ח תר"ע)

- הקשה ה'פרי חדש' - א"כ ליכא שום נס בלילה האחרונה, שלא היו צריכים לזה שהנר ישאר מלא בשמן.

- כתב בכה"ח (תרע"א) - מיהו על הטעם האחרון יש להשיב דמברייתא שהבאנו לעיל משמע שהנס נעשה בפך ולא בנרות? אלא י"ל מכיון שנתנו שמן בנרות בליל א' ונשאר בפך הרי הוא מתברך בשעת נתינה, וא"כ נמצא דגם בליל א' נעשה הנס וכן בליל אחרון שלא היה הפך מלא והספיק הרי שנעשה הנס גם ביום אחרון.

ה' - בשאלות דרב אחאי גאון (פ) וישלח, הובא לעיל) גרס - 'ולא היה בו להדליק אפילו יום אחד', (וכ"כ בשמו"ס 'האשכול ע' יט), ולפ"ז א"ש דגם ביום הראשון הוי נס פח השמן.

[וא"ת הא הוי כלי מיוחד שנתנו בו שמן כשיעור וכמידתה? י"ל שדפנות הפך אכלו מן השמן מעט ולאחר שנתנו השמן במנורה לא היה כדי להדליק אפילו יום אחד. כנלענ"ד]

- ב'ברכי יוסף' (ס' עת"ר סוס"ק א) כתב שעפ"ד השאלות קושיא מעיקרא ליתא, והביא שכ"כ ר' ירוחם, ובספרו

בט"ז (תרע"א) כתב - הא אין לנו רמז שכך נעשה הנס, וא"כ היה לרבותינו להזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילה הראשון.

ביאר הט"ז - למפרע אנו רואין שגם בלילה הראשון היה נס, כמש"כ בווה"ק עהפ"ס בנביא "מה יש ליכי בבית", שאין הקב"ה עושה נס ליתן ברכה והוספה אלא במה שיש כבר בעולם, ואפ' הוא דבר מועט, או הוא יתברך יתן ברכה להרבות המעט, משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה, ע"כ ניחא כאן, דאילו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון, לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, אלא ודאי דגם בלילה הראשון נשתייר ממה שהיה ראוי לה, וממנה באה ברכה שנעשה נס להרבות אותו.

וא"כ ראינו שגם בלילה הראשון נעשה נס.

כתב מרן הראשל"צ רבנו יצחק יוסף שליט"א בילקו"י, אלא שיש לדחות דאין לדמות מה שהיה אצל אלישע בנס השמן, לקב"ה, שבנביא אה"נ צריך שהנס יחול על דבר פשוט להרבותו, אבל קודשא בריך הוא כל יכול ואין מעצור לה' מלהושיע, ומדלא הוי הוי, ומוציא יש מאין, כמש"כ בגמ' בסנהדרין, ואין לדמות מה שהיה אצל הנביא לנס הנעשה בידי הקב"ה באופן ישיר

במיוחד עד שהיה ראוי למנורה, ודו"ק
(חזו"ע חנוכה)

ח' - לילה א' לא היה נס השמן,
אלא מברכין על הגאולה ועל הודאת
מציאת הפך, ושאר הלילות על נס
השמן. (מאירי)

ט' - בלילה הראשון מדליקים נרות
חנוכה על עצם נס מציאת הפך שנשאר
בקדושתו, ולא נטמא בידי היוונים.
(ספר האשכול)

י' - הדלקת לילה ראשון אינו משום
נס פך השמן, אלא משום נס הניצחון
במלחמה. ושאר שבעת הלילות הוא
משום נס פך השמן. (פרי חדש, יד אליהו
על הרמב"ם דף טז, חזו"ע דרך משמע מהב"י)

- עיין במאירי - (בית הבחירה שבת כא)
דס"ל דביום כד' היה הניצחון, ובליל
כה' הדליקו מפך השמן, וא"כ בלילה
הראשון אנו מברכים על הגאולה,
ושאר הלילות על נס השמן. (עיין
ברמב"ם ובפ"ת, ובספר בנין של שמחה א"ח
ס' יד, חזו"ע).

יא' - קבעו ח' ימים להודות ולהלל
על הניצחון וכיטול הגזרות, בלי שייכות
לנס השמן, אלא כשיעור יו"ט הארוך
מכל המועדות (חג הסוכות), וכשנכפל
להם הנס בשמן, הוסיפו להדליק
הנרות להזכיר כפילות הנס. (רבינו יונתן
מלוניל - שבת כא, עיין שם. ועיין במטה משה
טעם נוסף).

שו"ת 'יוסף אומץ' (פ' לב) כתב דע"פ
הרוב ספר השאלות ור' ירוחם הוא
ט"ס, וכל הראשונים העתיקו כגרסתינו,
וכו', עיי"ש.

בחזו"ע כתב השהה מיהא שראינו
שבעל האשכול הביא דברי השאלות
כהייתן, אין נראה לומר שהוא ט"ס.

ו' - קבעו שמונה ימים לזכר נס
השמן, ולא שבעה ימים, שהרי ידוע
דהלכה בבית הלל שמוסיף והולך ואם
היו קובעים שבעה ימים, א"כ ביום
הרביעי לא היה ניכר ההבדל בין ב"ש
לב"ה, שהרי לב"ש דס"ל כנגד הימים
היוצאים, ידליקו ביום הרביעי ד' נרות
כנגד הימים היוצאים, וגם לב"ה ידליקו
ד' נרות כנגד הימים הנכנסים, ולא
תהא ההלכה ניכרת, ודו"ק (אבודרהם)

ז' - בספר 'זכר דוד' (פ' צא' ע' תרמא)
כתב - הפך של שמן טהור שמצאו
שהיה חתום בחותמו של כה"ג היה
שמן של חביתין שהיה מקריב בכל
יום ג' לונים שמן, כמ"ש הרמב"ם (ר"פ
יג' מהל' מעשה הקרבנות), ואילו השמן
הנצרך להדלקת המנורה ג' לוגין
ומחצה, חצי לוג לכל נר מנרות
המנורה (מנחות פט), נמצא שלא היה
בו להדליק אפילו יום אחד, כמ"ש
השאלות, ונעשה להם נס והדליק
ח' ימים.

ואע"פ שהשמן למנחות לא היה שמן
זית זך, כמו השמן של המנורה, הפך
של שמן שהכין הכה"ג היה חשוב וזך

מן ז' ברכות שמונה עשרה של שבת יוצאים מן ז' אותיות אהי"ה יה"ו, וכוונת הג' ברכות אחרונות הם ג' שמות הנ"ל [א"ל אלהים מצפ"צ], אשר מספרן זי"ת, יוצאים מן ג' אותיות יה"ו הנ"ל.

ומעתה בין תבין, כשעמדה מלכות יון וכו' להשכיחם תורתך, כי מלכות יון היא 'חשך' כמו"ש לעיל, ויתבאר להלן אי"ה חשך שכ"ח, והש"י פעל הנס על ידי שמן היוצא מן זית אשר זה כוונתו לזכירה ג' שמות היוצאים מן יה"ו, על כן היה שם הכהן גדול אשר הפך היה חתום בחותמו מת"ת יה"ו.

ומעתה תתבונן, הנס המופלא הזה שמצאו פך שהיה חתום בחותמו של כהן גדול אשר היה שמו מת"ת יה"ו, דודאי לא היה המנהג כן שיהיה הכהן גדול חותם השמנים, דעל השמנים ויינות וסלתות היו ממונים וגזברים לספק המצטרך (שקלים פ"ה ה"א), אבל הדבר הזה היה ניסיי שהפך הזה שמצאו היה חתום עליו שם הכהן גדול מת"ת יה"ו להורות על הכוונה הנ"ל, מתת הש"י מן ג' אותיות יה"ו להפך עצת היונים שחשבו להשכיחם התורה, ותהי להיפך זכרון לבני ישראל עד עולם, הבן כי נחמד ונעים הוא.

ומעתה לא יקשה לך מה שהקשו הפוסקים מה היה הנס ביום הראשון,

יב' – כיון שחזרו ובנו את המזבח וסדוהו בסיד, והתעסקו בו ח' ימים, והדליקו את הנרות, ותיקנו כלי שרת. לכן קבעו שמונה ימים. (מגילת תענית, החיד"א ב'דברים אחדים' ד' קסו')

יג' – כיון שחנכו הבית מעבודה שביטלו היוונים, 'חנוכת המזבח', לכן היום הא' מצטרף לז' ימי נס פך השמן, ולכך תקנו ח' ימים. (ארחות חיים – חנוכה א"ב, תוס' יו"ט – פ"ג דמגילה מ"ו, החיד"א – ברכי יוסף, שלטי גיבורים)

יד' – קבעו חכמים שמנת ימי חנוכה, **לרמוז על מצות מילה שניתנה בשמיני**, ומסרו ישראל נפשם עליה, בשעת הגזירות של מלכי יון, שאסרו עליהם ברית מילה. [כמו"ש במגילת אנטיוכוס]. (ספר העתים הובא באורחות חיים הל' חנוכה א"ב, כל בו ס' מד', פרי חדש, החיד"א בברכי יוסף)

טו' – כתב הבני יששכר, הש"י פעל הנס ע"י שמן היוצא מן הזית שכוונתו לזכירה, ואומר לך עוד דבר נחמד, שם בעל הנס 'מתתיהו' הוא, על פי מה שידעת אכילת זית קשה לשכחה (הוריות יג), וכתב האר"י ז"ל הוא דוקא האוכלו בלא כוונה המצטרבת, אבל האוכלו בכוונה הוא טוב לזכירה, והנה כוונת זית הוא א"ל אלהים מצפ"צ בגימטריא זי"ת, ויוצאים מן ג' אותיות יה"ו, דהיינו כידוע לך ז' שמות המרגלא

בו ועושים באמונה תמה ואינם מהרהרים: (ס' התודעה)

יח' - צ"ב הטעמים הנ"ל שהיום הראשון אינו זכר לנס פך השמן, א"כ אמאי מדליקים נרות ביום זה, מה הקשר של נרות לנס הניצחון?

בספר 'אור גדליהו' (כד, הובא בילקו"י) ביאר שהיום הראשון אף שלא נעשה נס בשמן, מ"מ נס השמן היה סימן על הניצחון, שהיה נצחון לניצחיות, ובזמן שהדליקו המנורה בטהרה, ראו שגברה חכמת תורה שבעל פה על חכמת יוון, ונתברר להם שהניצחון הוא עניין ניסי, ולכן קבעו יום כה' ליום ראשון להדלקה, ועושים זכר במנורה שעל ידה נתאמת הניצחון. שהוא נס השייך לניצחיות ולכל הדורות.

ד. מה הטעם שתיקנו ח' ימי חנוכה, ולא ט' משום ספקא דיומא?

א' - כתב בארחות חיים (דף קיז ע"ג) בשם בעל העתים, לפי שחנוכה מדבריהם (דרבנן), לא החמירו כל כך. (וכ"כ האבודרהם ד' נד, ועיין ברכ"י תרע' מה שהוכיח, ועיין חזו"ע).

ב' - כתב מהר"ח אבועלפיא בספר 'עץ החיים' (סוה"ס ד"ד), וב'מקראי קודש' (דף קכט) בשם מהר"י פורך - בחנוכה לא היה ספיקא, שהשלוחים היו יוצאים בכסליו מפני החנוכה, (לעדכן מתי

כי הלא תראה שהיה נס נפלא שהיה חתום על הפך שם כהן גדול מת"ת יה"ו, דבר שלא נראה ולא נשמע מעולם, ומאת הש"י היתה זאת, ברוך המפליא פלאות.

טז' - על דרך דרש: שהיונים רצו להוציא מלב ישראל את האמונה שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם בהשגחתו, אלא הכל מתנהג בדרך הטבע, וכבר היו רבים מישראל נוטים אחר אמריהם. כיון שראו את הנס שלא כדרך הטבע, היו הכל רואים שהכל מהשגחתו יתברך, ואפילו בשעה שהעולם מתנהג בדרך הטבע - גם אז מיד ה' הכל ומהשגחתו. ולכך אנו אומרים בפיוט לחנוכה: 'בני בינה ימי שמונה קבעו' וכו'. כלומר, מתוך שהיו בני בינה, הבינו דבר מתוך דבר; מתוך הנס הבינו שהשמן הרגיל לדלוק בדרך הטבע - גם הוא נס:

יז' - על דרך מוסר השכל: שלא נתיאשו מלהדליק גם ביום ראשון כיון שאמרה תורה: נר תמיד (ויקרא כד), וידעו שמחר לא יהיה להם מה להדליק. והוא הנס הגדול שמקים את עם ישראל בכל דורותיו וגלויותיו. שאילו באו לעשות חשבונות מה יהיה ביום מחר לא יוכלו להתקים אפילו יום אחד, אבל ישראל אין עושים חשבונות, אלא שמים בטחונם באלקיהם, וכל רגע וכל מעשה קטן שיש בידם לקים דבר ה' - הם שמחים

כך המועדים האמורים בתורה, בחנינה נתנו להם לישראל שלא הקדימו זכויות משל עצמן, ואילו חנוכה ופורים בזכות מעשיהם נתנו להם לישראל, שחרפו נפשם על האמונה הטהורה בחנוכה, וברצון עצמם קבלו עליהם ברית התורה בפורים ולא כפו עליהם הר כגיגית. וכל זאת, בימי היותם נתונים ביד בוזזיהם ומשעבדיהם. אפילו יטלו מהם המועדים האחרים - חנוכה ופורים שזכו להם במעשיהם, לא יטלו מהם ולא יהיו נבטלים לעולם.

הואיל וחנוכה ופורים זכו בהם ישראל בזכות מעשיהם, לכך יש לימים טובים אלה אחיזה בכל נפשות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, והכל זוכין לקדושת ימים טובים אלה בשוה:

ואמרו החכמים האחרונים, שמפני הטעם הזה אין עושים בחוץ לארץ יום טוב שני של גלויות בחנוכה ופורים, כשם שעושים במועדים הכתובים בתורה. כי דבר זה שעושין בחו"ל יום טוב שני, חוץ מן הטעם של 'ספקא דיומא' שהזכירו חכמים, שלא ידעו בני הגולה את היום שנתקדש בו החדש, עוד טעם יש בו על דרך האמת, לפי שאין יום אחד מספיק בחו"ל ואין בנו כח להכנס בקדושת המועד, וצריכים שני ימים, מה שהיום הראשון חסר - בא השני וממלא.

ראש חודש), ובט"ו ימים שאחר החג היה אחרון שבישראל מגיע לנהר פרת, ועד חנוכה הכל היו יודעים מתי נקבע ר"ח כסליו.

ג'- בספר 'ערבי נחל' (סוף חלק בראשית, דרוש לחנוכה) וב'תולדות יעקב יוסף' (מקץ) כתבו ליישב ע"פ קושיית מרן הבית יוסף, אמאי עבדינן בחנוכה ח' ימים, הרי הנס היה רק בו' ימים, וקושיא אחת מתורצת בירך חבירתה.

באמת הנס היה רק ז' ימים, והיום הח' הוא משום ספיקא דיומא.

והקשה מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (חזו"ע חנוכה) - **אם כן, למה בארץ ישראל עושים ח' ימים חנוכה, הלא שם ליכא ספיקא דיומא?**

ועוד הקשה בספר 'נפש חיה מרגליות' (ס' עתר) - לדבריהם, **היו צריכים לברך 'שהחיינו' בלילה השני של חנוכה שבו נעשה הנס, עי"ש, ובחזו"ע שם.**

ד'- אמרו חכמים: אם כל המועדים יהיו בטלים - חנוכה ופורים לא נבטלים. משל למה הדבר דומה? לאחד שנתנו בידו ממון כדי שילך ויעשה בו סחורה. הלך ועשה בו סחורה והרויח ממון הרבה משלו. לאחר ימים, אפילו יבואו ליטול ממנו מה שנתנו לו - מה שהרויח משלו לא יטלו:

ג'- כתב הרב 'סדר היום' (חנוכה) - וכשראו כהני ה' ועם ה', הנס הגדול הנעשה להם, שמחו שמחה גדולה, וכו', ראוי לעשות זכר לנס הזה לדורות הבאים וכו', ומפני שעיקר זכר הנס היה בנרות כי משם נודע למפרע ההצלה הגדולה אשר עשה עמהם מרצון טוב ודרך אהבה וחובה, תקנו שבאלו הח' ימים תחלתם ליל כה' בכסליו שידליקו נרות בכל ישראל, יתרים על הנרות שמדליקים אותם לשימוש בתיהם, זכר לנס שנעשה להם בח' ימים אלו.

ד'- חז"ל תיקנו לדורות לקבוע זכר לנס על דבר רוחני, על שביקשו להעביר על הדת, ע"כ שהיוונים ביקשו להטיל חשך על ישראל, חשך ר"ת ח'ודש, ש'בת, כ'ריתת ברית. והוא כנגד ג' הגזירות שגזרו היוונים על ישראל, שלא לשמור שבת, כי השבת אות היא בין ישראל לאביהם שבשמים, וכן גזרו על כריתת ברית, ועל ראשי חודשים, כדי לבטל מישראל מועדים וזמנים, ואנו מדליקים את נר החנוכה לרמוז כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. (מל"ח. ילקו"י)

ה'- חביבים נרות חנוכה:

כמה חביבים הם נרות חנוכה, שהם זכר ודוגמא למנורה שהיתה במקדש, (ולא מצינו דוגמא כזו לשום עבודה אחרת שהיתה במקדש). וכמה חביבה המנורה

וכל זה מפני שהמועדים הם נעלים מתפיסת אדם וצריכים קדושת ארץ ישראל שתסיע לאדם שיוכל להתקדש בהם. אבל חנוכה ופורים, כיון שישראל זכו להם בכח מעשיהם, קרובים הם לנפשות ישראל יותר, ויכולות הנפשות להאחז בהם ולהנות מזיום בכל מקום שהם, אפילו בחוץ לארץ, ואינם זקוקים לתוספת יום שני: (ס' התודעה)

ה. 'תקנת חז"ל הדלקת הנרות זכר לנס'

א'- כתב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה' א-ג) - התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס.

ב'- תקנת חכמי ישראל לציין את נס החנוכה ע"י הדלקת נרות:

א.- כדי להזכיר את נס פך השמן בדרך פירסומי ניסא'. (רמב"ם, טור א"ח תרע"א).

ב.- כדי להזכיר את נס הניצחון במלחמה וביטול גזירות היוונים מעל ישראל. (מסכת סופרים פרק כ' ה"ו). [ועיין בשות גליא מסכתא א"ח ח"א ס"ו - דאין ב' הטעמים סותרים...]

שהם דבקים רק בו ונהנים מאורו בלבד, יותר מכל מעשה בראשית ומניח את כל פמליותיו ושמשיו ובוחר רק בזו, וכדאיתא במדרש:

משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב ואמר לו המלך: הוי יודע שאצלך אני סועד - התקן לי מקום. הלך והתקין לו מקום כפי כחו. כיון שבא המלך, באו עמו שמשים וסנקליטין מכאן ומכאן, ומנורות של זהב מכאן ומכאן. כיון שראה אוהבו כל הכבוד הזה, נתביש והטמין כל מה שהתקין לו. אמר לו המלך: לא אמרתי לך שאצלך אני סועד, ולמה לא התקנת לי כלום? אמר לו:

אדוני המלך, ראיתי כל הכבוד הזה שבא עמך ונתבישתי והטמנתי כל מה שהתקנתי. אמר לו המלך: חייך, שאני מניח את כל שהבאתי עמי ואיני משתמש אלא בשלך, בשביל אהבתך!

כך הקב"ה כולו אורה, והוא מצוה לישראל לעשות לפניו מנורה ולהדליקה תמיד. כיון שעשה משה משכן ומנורה ובאה השכינה - מה כתיב שם? ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות ז). מיד ויקרא אל משה. ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו וגו' (במדבר ז) ומהו הדבר? - בהעלתך את הנרת;

שהיתה במקדש שהעלאת נרותיה שקולה ככל הקרבנות:

ומה היא גדולתם של הנרות האלה, נרות הנוכה ונר המקדש? שהם עדות לישראל שכל אורה ושמחה שיש להם בעולמם, אינה אלא ממה שמאיר להם הקדוש ברוך הוא. ואפילו קטן הוא האור הזה, והאור שאומות העולם נהנים ממנו הוא גדול מאד - אין הם חפצים אלא באור הזה שהקב"ה מאיר להם ולא באור אחר:

כל עיני ישראל נשואות לבית המקדש ורק משם האור יוצא להם ומאיר את כל עולמם:

וכשבנה שלמה את בית המקדש כתיב (מלכים - א ו): ויעש לבית חלוני שקפים אטמים - שקופים כלומר, רחבים מבפנים. ואטומים כלומר, צרים מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא משם לחוץ ולא מן החוץ לשם. ללמדך שאין בית המקדש צריך לאור הבא מן החוץ, אלא כל העולם כולו ניזון מן האור היוצא מתוכו לחוץ:

ואף המנורה שהכהן הגדול מעלה נרותיה בכל ערב, לא להאיר לבית המקדש הוא צריך, אלא שיהא אורו יוצא ומאיר בכל בתי ישראל ובכל נפשותיהם מאור המקדש וקדשיו:

ואף הקדוש ברוך הוא, חביבה עליו עדות זו שישראל מעידים על עצמם

קטן משלך מאלפי נרות של בריותיך. והקב"ה משיב להם: מניח אני כל פמליותי ואיני משתמש אלא בשלך. אין דרך הטבע לישראל, אלא רצונו של המטביע לכל טבע. ואם הטבע פעמים מעכב - ידחה הטבע ולא תדחה האהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים - יבוא הנס ויאיר שוב את הנר הקטן הזה שהוא מכלה את כל המאורות הגדולים! (ס' התודעה)

ו. טעם קריאת הימים הללו "חנוכה"

א' - המזבח נטמא על ידי היוונים ובנאוהו החשמונאים וחנוכוהו בימים אלו, ונקרא 'חנוכה' על שם חניכת המזבח בקרבנות תודה ונדבה להשית על תשועתם. (רבנו פרחיה בפירושו על שבת כא, אור זרוע - ח"ב, ספר החשמונאים - פרק ב', מהרש"א - שבת כא, עיין הגה בשו"ע בשם מהר"א מפראג)

- כאשר חזרו החשמונאים לירושלים, ומצאו המזבח משוקץ, חזרו ובנו את המזבח ויעלו עולות על המזבח, ואש קדושה לא מצאו, ויצעקו אל ה' ותצא אש על המזבח וכו' ותהי האש כל הימים על המזבח עד החורבן. (החיד"א במחזיק ברכה ר"ס תרע)

- על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה, שהרי היוונים טמאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליו,

אמרו ישראל, הקב"ה ברא חמה ולבנה שמאירים את העולם כולו - והוא חפץ שנדליק לפניו נרות!

חפץ זה שראו ישראל שהקב"ה חפץ במעשיהם - הוא שרוממם מכל עם ולשון והוא שהאיר להם תמיד ולאורו הלכו:

לא בקשו היונים אלא לעקור מישראל אמונה זו של רוממות וקדושה שלמעלה מדרך הטבע, ושיהו ישראל עושים כל מעשיהם לפי הטבע, לכבד את החזק ולהבזות את החלש, להתבטל בפני הרבים ולבטל את המועטים, לכך אמר להם אנטיוכוס ראש צוררי ישראל מבין היונים, לחילותיו:

'מצוה אחת יש בידם, אם אתם מבטלין אותה - מיד כבר הם אבודים. ואיזו? זו הדלקת המנורה שכתוב בה 'להעלות נר תמיד'. כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדים וכו' עמדו וטמאו כל השמנים!'

ועכשו שלא כבה את הנר הזה, הרי הנר הזה עלה ונתעלה יותר והוא מאיר ודולק בכל בתי ישראל בכל מושבותם שמונה ימים בשנה, ובכל נפשות ישראל ונשמותיהם הוא מאיר ודולק כל ימות השנה. שישראל אומרים לפני הקדוש ברוך הוא: טוב לי נר

צריך להראות עליונות וגבורה על האויב, הוא אינו חי על חרבו.

כך היה בנצחון החשמונאים על היוונים, היהודים ראו את עיקר נצחונם בכך שמעתה יוכלו שוב לעבוד בבית המקדש, להקריב קרבנות, ללמוד תורה ולקיים את כל המצוות באין מפריע, ללא יוונים.

השם חנו-כה מתאים לימים אלו, כדי שנוכח שאיננו מצפים לנצחון כדי לגבור על האויב, אנו רוצים לעבוד את הקב"ה בשקט, ואת זה קיבלנו - חנו בכ"ה.

ג'- חן - כה, בכ"ה כסליו מצאו חנינה. (שבלי הלקט - סימן קפט)

ד'- חנוכה נטריקון - ח' ימים, ובכל יום העלו במנורת ביהמ"ק ז' נרות יחד הם נו', והיתה זאת כה' בכסליו. (ש"ת שלמת חיים - סימן תתרמא)

ה'- חנוכה נטריקון - ח' נרות והלכה כבית הלל. שאמרו יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. (הר"ד אבודרהם, שולחן גבוה, מ"ח, כה"ח שם א"ב)

ו'- חנוכה נטריקון ח' נביאים וכתובים ה' מגילות. לומר שמכאן והילך לא ניתן להיכתב, ולכן נס חנוכה לא נכתב. (יומא כט, ש"ת שלמת חיים - סימן תתרמא)

וכשגברו חשמונאים טיהרו את הכל ועשו חנוכה. (שבלי הלקט - סימן קעד; מהר"ל, יעב"ץ - מור וקציעה)

ב'- על שם שחנו החשמונאים ממלחמתם ביוונים ביום כ"ה בכסליו, ולכן רמזו שמו 'חנו - כה'. (הר"ן - שבת כא, כל בו, טור, פרי חדש. בש"ת שלמת חיים הביא רמז לדברי הר"ן בעניין מ"ב מסעות שהחניה הכ"ה היא 'חשמונה'. ועיין בזה"ק בתיקונים תיקון יג' דכ"ט ע"א)

- 'חנוכה' נקרא על שם שחנו ונחו בכ"ה בכסלו מהמלחמה, חנו-כ"ה.

מדוע נקבע השם על החנייה והמנוחה, ולא על שם הנצחון והגבורה?

נצחון יכול להיות מטרה בפני עצמה, ויכול להיות רק אמצעי. יש לוחמים ומצביאים שמטרת ניצחונם להראות לעולם את כוחם וגבורתם, להגדיל את כבודם, ולהגביר את הפחד מהם.

לעומתם, יש לוחמים שניצחונם הוא רק אמצעי, להגיע למטרה - חיים שקטים.

היהדות מלמדת כיצד צריך להראות מלחמה ונצחון - 'בנפול אויביך אל תשמח', יהודי אינו צריך להתבלט על פני עמים אחרים, אינו

ט'- באותו יום חנו ישראל לדגליהם.
(חנוכה בציון)

י'- שבו שרתה שכינה על ישראל
בימי החשמונאים. (חנוכה בציון)

יא'- עשו כלים חדשים לעבודה
וחנכו אותם. (רמב"ן במלחמות - ע"ז כד')

יב'- על שם תחילת בניית בית
המקדש השני בימי חגי הנביא, אשר
עודד את רוח שבי ציון לבנות את
בית המקדש. (יעב"ץ - מור וקציעה
סימן תרע')

יג'- עיין בן יהודיע. ואדרת אליהו.
- מקץ. רמזים ור"ת לשם חנוכה.
עיי"ש

ז'- מלאכת המשכן בומן משה רבנו
נשלמה בכ"ה בכסליו, והיתה לישראל
חניה ביום זה.

כתב במ"ב (תרע" ס"ק ז) - בכ"ה
בכסליו, כדאיתא במדרש דמלאכת
המשכן נגמר בכ"ה בכסליו, אלא
שהמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן
שנולד בו יצחק ואמר הקב"ה עלי
לשלם לכסליו ושילם לו חנוכה בית
חשמונאי. וגם שם בימי אנטיוכוס
טמאו ההיכל ועשו חנוכה הבית
בשמנה ימים אלו בבית: (מ"ב, חנוכה
בציון)

ח'- בזכות מצות מילה שבה חזרה
שכינה על ישראל ושרתה שכינה
הנקראת "כה". (חנוכה בציון)

פרק ו' - 'מעלות הנהגות וסגולות חג החנוכה'

ב'- 'חנוכה רומזו לחינוך העולם, שכן
העולם נברא בשביל התורה, והיוונים
רצו לבטל את שמירת התורה, כשגברו
החשמונאים גבר כוח התורה והמצוות
והעולם נחנך מחדש".

(רבי ישעיה הלוי הורוויץ זיע"א, השל"ה
הקדוש)

א. מעלת חג החנוכה:

א'- 'נר חנוכה' - "אמר הקב"ה
לישראל, בעולם הזה הייתם זקוקים
לאורו של בית המקדש, אבל לעולם
הבא, בזכות של אותו הנר, אביא לכם
מלך המשיח, שנמשל כנר, שנאמר,
"שם אצמיח קרן לְדוֹד עֲרֻכְתִּי נֵר
לְמִשְׁיחִי" (ילקוט שמעוני)

- כי המצוה צריך שיכוין לשם שמים ולא על מנת לקבל פרס.

וְנֵר נֹסֵף שְׂרִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, זֶה רָמְזוּ לְתַרוּץ הַר"ש פְּרִימוֹ דְתוֹסַפֵּת שְׂרִי, אִם יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ וּמוֹסִיף תוֹסַפֵּת בַּמְצוּהָ, כְּגוֹן שֶׁכָּבֵר יֵצֵא מִצְוֹת צְדָקָה, וְאַחַר זֶה מוֹסִיף וְאוֹמֵר "סֵלַע זֶה לְצְדָקָה", אִזּוֹ שְׂרִי עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, וְלִדְעַת הַר"ן מוֹכַח דָּאֵף אִם יוֹסִיף בַּמְצוּהָ מִתּוֹרַת חֲסִידוֹת, צְרִיךְ שֶׁיְהֵא שְׂלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, וְלִכֵּן חֲסִידוֹת שְׂלֵא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גַּם בְּנֵר נֹסֵף.

וְנֵרוֹת שְׂמוֹסִיף לְבֵית הַלֵּל כְּנֶגֶד יָמִים הַיּוֹצֵאִים - רָמְזוּ שֶׁיִּדְקַדֵּק בְּמָה הוֹצִיא יָמָיו, אִם הֵם מְאִירִים בְּנֵר מְצוּהָ וְתוֹרָה אֹר, וְאִי לֹא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ ז"ל אִם עָשָׂה חֲבִילוֹת שֶׁל עֲבָרוֹת, יַעֲשֶׂה חֲבִילוֹת שֶׁל מְצוּת, וְהוּא הַדְּבָר, אִם עָבַר, וְרָמְזוּ לְהוֹסִיף נֵרוֹת כְּנֶגֶד יָמִים הַיּוֹצֵאִים לַעֲשׂוֹת חֲבִילוֹת שֶׁל מְצוּת לְתַקֵּן יָמָיו. וּמְצוּהָ לְהַנִּיחָה לְמֹשֶׁה מַעֲשֶׂה, רָמְזוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְצוּהָ בְּצַנְעָה, וּמַעֲלָה מִכ' אִמָּה פְּסוּלָה, רָמְזוּ עַל יוֹהֲרָא שֶׁהִיא פְּסוּלָה. צְרִיךְ לְהוֹסִיף נֵרוֹת - רָמְזוּ שֶׁיִּבְקֹשׁ לְהוֹסִיף מַעֲשִׂים טוֹבִים תְּמִיד, וְלֹא יִסְפִּיק לוֹ בְּמָה שֶׁעוֹשֶׂה.

וּמְנָה בְּשִׁקִּיעַת הַחֲמָה - הַרוֹמְזוֹת לְהִיּוֹת בֵּין עֵינָיו הַמִּיתָה וּשְׁקִיעַת שְׁמֹשׁוֹ וְלְהֵאִיר נֵר מְצוּהָ וְתְּשׁוּבָה, וּכְמוֹ

ג'- כתב החיד"א (כסא דוד' דרוש ה', מנחת אשר' ס"ח) אותה השפעת רחמים ואורות עליונים שהייתה בימים שנעשה הנס, מתחדשת גם בזמן הזה, מידי שנה בשנה, שנות דור ודור.

וזה נכלל בנוסח שתיקנו חז"ל: "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", כלומר, כפי שנעשה "בימים ההם" כך נעשה "בזמן הזה".

ד'- "הכוח של יהודי בודד, נר בודד, להאיר את החושך הכבד שברחובה של עיר, נובע מהברכה שמברך "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר חנוכה". קדושתו של הקב"ה הטבועה ביהודי, היא זו שנותנת לו את כח ההארה הבלתי מוגבל..." (חסידות)

ה'- אִם לֹא חֲשַׁכּוּ הַרְאוֹת, לֹא יוֹצִיא הַיָּמִים הָאֵלֶּה הַמְקַדְּשִׁים בְּשִׁחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, כִּי בִיָּמֵי נְסִיִּים שֶׁחִיבִים לְהוֹדוֹת לְשִׁמּוֹ יִתְבָּרַךְ, בְּמִקּוֹם הוֹדָאָה אֵיךְ יִחַטֵּא וְאַשֶׁם?! וְלָמִי שֵׁיֵשׁ לוֹ לֵב יִסְפִּיק זֶה. (החיד"א - מורה באצבע, סימן ט, סעיף שג, כ"ב הגר"פ במל"ח)

ו'- "מקומו של השמש למעלה משאר הנרות ללמדנו, כי מי שעוסק בהדלקת נר ה' נשמת אדם שבכל יהודי מתעלה למעלה" (הרמ"א זיע"א)

ז'- פֶּלַע עֵינָיו חֲנֻכָּה, הֵם לְהוֹהִיר עַל עֵינָיו הַמְצוּוֹת: אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה

**להודות ולשבת] ושלֹא להיות כפוי
טובה ה'.**

ומזה ישכיל אנוש בימי חנכה אשר
קבלנו נסים ונפלאות אשר הגדיל ה'
לעשות עמנו, והצילנו מכף צר
אנטיוכוס ושריו בגרים ונקנור, והיה
לנֵס כמפרסם.

ובאשר תקנו רבותינו בנוסח על
הנסים "מסרת גבורים" וכו', מחיבים
אנו להודות לאלוהינו מרחם, ולא
להוציא הימים הקדושים האלה
בשחוק וקלות ראש ומשתאות של
רשות ויין ענושים המורם מהם יום
ולילה לדרוש אל המתים גיעול
הקרטי"ן [קלפים] להפסיד ממון ולפרק
על תורה ומצוות, ואדם לא זכר אם
יש תורה בעולם, **אוי להם פי גמלו
לנפשם רעה הגמול הזה מקוה ה' תחת
אשר הצילנו, ועשה נסים ונפלאות
לאבד הימים האלו בשאט נפש, בדבר
שמכעיסים בו לאשר עשה לאבותינו
ולנו הנסים ופרקו.**

ואם הראשונים היו עושים סעדות,
היו מעטרים אותם בשורות ותשבחות,
כי כל שלחנם מלאו יראת ה' ושמחת
הנסים והנפלאות, ובפיהם ירצו זה
היום עשה נגילה ונשמחה בו, **וילבש
פלל"א דמלתא פי בימי חנכה וחל
המועד, יזהר האדם לשמרם בקדשה
וגילו ברעדה.** (מרו החיד"א – לב דוד'
פרק כ"ח)

שאמרו ז"ל "שוב היום שמא ימות
למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה".

**"נר" בגימטריא רמ"ח וב' כוללים -
יראה ואהבה, והתקינו דמדליקין ה'
נרות בח' ימים - רמזו ימי שנותינו ע'
ואם בגבורות פ', להאירם במצות. (מרו
החיד"א - חרדי בטן, מקץ, ראשון ח"ד)**

ח'- **כל איש פשוט ביותר בגשתו
אל הקודש להדליק נר חנוכה, הרי
הוא עצמו נעשה ככהן גדול, וביתו
נהפך כבית מקדש, ויגש אל העבודה
בשמחה! על שאיש פשוט כמותו זוכה
לחלל עתה מהפכות גדולות בעולמות
העליונים'** (הישמח ישראל זיע"א)

ט'- **ויראי ה' וחושבי שמו יזהרו**
לבלתי נתון ק"צף למאריהון דדינין
בקרב הימים האלה חס ושלוש בשום
עון אשר חטא פן יתן מקום לשפחה
חרופ"ה הטמונה בנוקבא דתהומא
רבה עד נצח לא יראו אור וכדוב
אורב יארבו לדם לנפש החוטאת
למצוא מקום אחיזתם להחליף את
כחם, וכל העם ישמעו וייראו ולא
יזידון אחר המטים עקלקלותם לב
כסילים בבית משתה בשמונת ימי
חנוכה אשר לא הוקבעו כי אם להודות
ולהלל בהם אל המקום ברוך הוא,
ברוך האל המושיע כנזכר לעיל.
(חמדת ימים)

י'- **המקבל חסד פרטי נוסף על שאר
בני אדם, בעי לאודווי ולשבוחי [צריך**

המסוגלים לה, אלו הימים שמחודש אלול ועד הנוכה.

רמז יש לכך בפסוק (תהילים צ, ג): "תשב אנוש עד דכא", "עד" – אלו **שבעים וארבעת הימים שבין יום הכיפורים לחג הנוכה**, כי כולם מקשה אחת של ימי תשובה והמתקת הדין. "דכא" – בגימטרייה כ"ה, לרמז על כ"ה בכסלו, תחילת ימי הנוכה, שבהם גמר ימי התשובה וסוף חיתום הדין.

גם תיבות "כי אל מלך רופא נאמן" בגימטרייה "להדליק נר חנכה", לרמז **שימים אלו מסוגלים לרפואת הנפש, על ידי תשובה המנקה ומצחצחת כל פגם וכתם.**

מובא בספרים (צמח דוד עמוד רלז), כי כל מי שיש לו עיניים טהורות יוכל בימים אלו לראות בחוש כעין יד ברקיע, כפשוטה לקבל שבים.

על כן צריך כל אחד להכיר במעלת ימים אלו ולנצלם לתורה ולתשובה.

אסור לאף יהודי, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, לייאש את עצמו ולומר: "לי אין תקנה, כי אני חטאתי והתרחקתי מה' יתברך. אני אבוד!" לא כן! חלומות שזוא ידברון! אין יהודי שהתרחק מהבורא ואינו יכול לשוב ולהתקרב אליו. שערי תשובה לא ננעלו! גם מי שחטא והתרחק, לא עשה כן מרצון אמיתי, אלא מטרדות היצר

יא' – "נותן בים דרך" – מאלול ועד הנוכה:

מאז ומעולם הכין הקב"ה ימים אלו לתשובה, כמו שמביא תלמידו של רבי חיים ויטאל, רבי חיים הכהן, בספרו "טור ברקת" (הלכות ראש השנה תקפא, א): **"ובימים אלו [ימי הנוכה] נמצא תוספת הארה משאר ימות השנה, על כן מסוגלים ימים אלו לתשובה.**

מביא לעניין זה את דברי הירושלמי (שבת פ"ב ה"ו), הדורש על הפסוק (ישעיהו מג, טז), **"הנותן בים דרך וכמים עזים נתיבה"**: "הנותן בים דרך" – **מאלול ועד הנוכה**. אדם חושב בליבו: הן כבר עברו חלפו להם ימי התשובה של חודש האיתנים, עכשיו כבר מאוחר לעשות תשובה. לא כן! ולא רק משום שאין לך זמן הפנוי מן התשובה, אלא משום שבאלול ובתשרי נפתחו שערי התשובה, **והם נשארים פתוחים עד מועד זה חג הנוכה, וכ"זאת הנוכה גמר חיתום הדין.**

זהו שדרשו רבותינו: "הנותן בים דרך", "ים" זו התשובה, וכמו שאמרו (ילקוט שמעוני תהילים רמז תשפט): "מה הים הזה פתוח לעולם, אף התשובה פתוחה לעולם".

הקב"ה נותן בים דרך, הוא מודיע לנו את דרכי התשובה ואת הזמנים

ומטרדות הזמן. כל יהודי בתוך תוכו היה רוצה ללכת בדרכי ה' ולקיים רצון בוראו. גם אם התרחק מבוראו – הקב"ה יושב ומצפה לו שישוב אליו. (הרב יעקב חיים סופר שליט"א)

יב' – **וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוּדָה** רבי אברהם דב מאוריטש זיע"א בספרו **"בת עין"**. ביאר בדרך דרוש את הפסוקים בפרשת וישב, הנקראים בתקופת **חנוכה**:

"וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוּדָה לְאֹמֶר וַנְּתַה תְּמַר כְּלַתְךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנּוּנִים, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹה וּתְשַׁרְףָּ; הִיא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמְיָה לְאֹמֶר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָה לּוֹ אֲנֹכִי הָרָה, וְתֹאמַר הֲכֵר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלָה; וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשִׁלְהָ בְנֵי וְלֹא יִסַּף עוֹד לְדַעְתָּהּ" (בראשית לח, כד-כו).

"וַיְהִי כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים" – כאשר עוברים שלושה חודשים מראש השנה, יום הדין, וממשמשים ובאים ימי החנוכה, שבהם גמר חיתום דינו של האדם, כפי שכתב האריז"ל. וַיִּגְדַּל לַיהוּדָה לְאֹמֶר – השטן המקטרג בא לפני הקב"ה, אשר שמו מרומזו בתיבת "יהודה", ואומר לו: **"וַנְּתַה תְּמַר כְּלַתְךָ" – "תמר" זו כנסת ישראל, שנמשלה לתמר, "זאת קומתך דמתה לתמר" (שיר השירים ז, ח), והיא זנתה, עזבה באר**

מים חיים והלכה אחר תאוות ליבה. **"וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזַנּוּנִים" – לא די שהלכה אחר תאוותיה, אלא שהיא "הרה" אליהם, כלומר דבוקה בתאוותיה ובמעשיה הרעים. משכך, אומר השטן, בדין הוא שיחתמו כל ישראל לרעה. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֹה וּתְשַׁרְףָּ – אכן מידת הדין מתעוררת ומתחזקת, ונגזר דינם של ישראל לרעה. וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמְיָה לְאֹמֶר – ואז, כאשר עם ישראל שרוי במצב קשה זה, שולחת כנסת ישראל לבורא עולם ואומרת לו: אומנם נכון הדבר שהלכתי אחר תאוות ליבי וסרתי מדרך הישר, אך אין זה נכון שאני דבוקה בפנימיותי לתאוותיי ולמעלליי, כי **"לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָה לּוֹ אֲנֹכִי הָרָה" –** בפנימיותי ובשורש נשמתני אני דבוקה וקשורה בבורא עולם, וחפצה אני לעשות את רצונו. מה שלפעמים אני סרה מן הדרך, אין זה אלא מחמת טרדות היצר וטרדות הזמן. **"הֲכֵר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלָה"** – ממשיכה כנסת ישראל ואומרת: הבט נא, בורא עולם, וראה כיצד בזמן ששלטה ממלכת יוון האדירה וגזרה גזירות קשות שאיימו לכלות**

את התורה ואת היהדות, קמו קומץ חשמונאים ונלחמו ביוונים במסירות נפש. אף שידעו כי המה מתי מעט, בכל זאת יצאו למלחמה נגד אימפריה עצומה, כי בטחו בכך ונשענו עליך. זו

רבותינו הביאו לכך רמזים מהלכות חנוכה:

"נר חנוכה, מצווה להניחו בתוך עשרה [טפחים]". (שבת כא:) – לומר לך, כי אף שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים (סוכה ה), מכל מקום **בחנוכה יורד האור גם למטה מעשרה**. גם מי שנמצא במצב ירוד ושפל, שאינו דבוק בשכינה כלל, עתה יכול להדליק את האור ולהתעלות.

"פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת" (שבת שם) – **אותם אנשים שבכל השנה אינם מאירים [נפש האדם משולה לנר, פתילה, שמן – ראשי תיבות נפ"ש], עתה בימי החנוכה הם יכולים לדלוק ולכעור בעבודת ה', ומן השמיים יסייעו בידם.**

"מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק" (שם) – **סגולתם וייחודם של ימים אלו להאיר את נפשותיהם של אלו ששקעה עליהם החמה וחשך עליהם עולמם**. (הרב יעקב חיים סופר שליט"א)

יד' – **סגולת ימי החנוכה למעוכבי התשובה:**

בספר "טעמי המנהגים" (ענייני חנוכה עמוד קז) מביא בשם האדמו"ר רבי צבי

ההוכחה שבאמת בתוך תוכנו היננו דבוקים בך וחפצים לעשות רצונך. על כן שלח לנו ישועה ורחמים בזמן הזה, כשם שהושעת את אהוביך בימים ההם. **"הכר נא למי ההתקמת"** – הבט וראה את אותו פך של שמן שהיה חתום בחותמו של הכהן הגדול. **"והפתילים"** – אלו הפתילות של הנרות שהדליקו במקדש, וכן הנרות שאנו מדליקים בכל שנה ושנה זכר לאותו הנס. **"והמטה"** – "המטה" בגימטרייה "כלי", רמז **לפך השמן** שממנו מדליקים את נרות החנוכה. **"ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני"** – הקב"ה מקבל את דבריהם של ישראל ודוחה את כל קטרוגי השטן. אכן, **צודקים בניי הכיביי**, שבאמת רצונם לעשות רצוני. והסיבה שטועים והולכים אחר יצרם. **"כי על כן לא נתתיה לשלה בני"** – משום שעדיין לא שלחתי את "שילה", **מלך המשית**. הם נאנקים תחת עול הגלות, והסבל מעביר את האדם על דעת קונו.

יג' – **'חנוכה' – הזמן להאיר החשכה!**

לא זו בלבד שאין לו לאדם לייאש את עצמו ולומר כי אבדה תקוותו, אלא אדרבה, **חג החנוכה** מיועד במיוחד עבור אותם אנשים הנמצאים בחשכה, במקום תהו וישיומן. זה הזמן להאיר את נרם, **"נר ה' נשמת אדם"** (משלי ב, כז), ולשוב אל ה'.

אמר רבי ישראל מרוזין זצ"ל, כי מה שהצדיקים יכולים לפעול מה' יתברך בראש השנה וביום הכיפורים, יכול יהודי פשוט לפעול בזאת חנוכה.

החג והמועד האחרון שנקבע ונתקן לעם ישראל הוא חנוכה, לאחר מכן לא נתקנו עוד חגים ומועדים לישראל. הסיבה היא, כיוון שהיה זה כמאתיים שנה קודם חורבן הבית ויציאתנו לגלות. לכן ניתן לנו חג זה, כדי שגם כאשר יבואו על ישראל ימי חשכה בגלות הארוכה, גם כאשר יהיו כאלה שישקעו בתאוות ליבם ויצרם – בימים נעלים ונשגבים אלו יוכלו להאיר את החשכה ולשוב אל ה' בתשובה שלימה.

טו- 'וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זַיִת וְזַיִת זָךְ כִּתִּית לְמֵאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד' - אֲפָשֶׁר לְרַמּוֹז עֲנִינְךָ חֲנֻכָּה בְּרֵאשֵׁי תְבוּת: וְכִהְיֶה שְׂמִיד יוֹנִים קָבְעוּ חֲנוּכָּה, וְכָל אִישׁ לֹא יִחְסֹר כָּל שְׂמֻנָה מִהַדְּלֶקֶת נְרוֹת, זֶרַע יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה זְרִיזִים בְּלִבְכֶם כִּאֲשֶׁר תִּדְלִיקוּ, יִהְיֶה תְלוּי לְמַעַל מִהַנְרוֹת אֹר וְכוּ רְאוּ לְמַצּוֹת הַמְהַדְרִין עֲשׂוּ לְהַדְּלִיק תְּדִיר נְרוֹת תְּהַיְיְנָה יַחַד מִד'.
(מִרְן הַחִידָא - ס' פְּנֵי דוֹד')

- **"הִפְרָ נָא לְמִי הַחֻתְמָת וְהַפְתִּילִים"** - רְמוֹזֵי בְנוֹשֵׂא "הִפְרָ נָא לְמִי הַחֻתְמָת", עַל נֶס חֲנֻכָּה שְׂמֻצָּאוּ פֶּךָ חֲתוּם, מִי עָשָׂה כִּי אִם ה' יִתְבָּרֵךְ. "וְהַפְתִּילִים", שְׁלִבְשׁוּ גְבוּרָה יוֹחֲנָן וּבְנָיו כְּמוֹ שְׂמוּבָא בְּמַגְלַת אֲנָטוּכּוֹס, מִי

אלימלך מדינוב, בעל ה"בני יששכר", כי בימי החנוכה מקבלים את תשובתו של אדם אף אם לא קיבלוה בימי הרחמים והרצון.

זהו דבר נפלא, שאף אם יש לו לאדם דברים המעכבים את התשובה, שמחמתם לא קיבלו את תשובתו בימי התשובה, מכל מקום חג החנוכה הוא זמן מיוחד עבורו לצאת מחשכה לאורה, לחזור בתשובה שלימה ולהתקרב אל ה'.

אכן, ישנם כ"ד דברים המעכבים את התשובה, כמו שהביא הרמב"ם בתחילת פרק ד מהלכות תשובה. אך מוסיף הרמב"ם (שם הלכה ו): "כל אלו הדברים וכיוצא בהן, אף על פי שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה, אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה".

בכל פעם שיהודי עושה תשובה מסייעים בידו מן השמיים, אך מי שיש בידו מאותם כ"ד דברים אין לו אותה סייעתא דשמיא, והוא צריך להתאמץ בכפל כפליים להשלים את תשובתו. אך שערי תשובה לא ננעלים, ואם זכה לשוב – מקבלים את תשובתו.

כאמור, חנוכה הוא זמן שיש בו סייעתא דשמיא רבה לשוב בתשובה ולזכות לקרבת אלקים.

שיכפר עלינו בכל יום ומעת אשר חרב בית מקדשנו אין אנו יכולים לנקות עצמנו מן העוונות כי אין מי שיכפר בעדנו ומשה רבנו, עליו השלום, שידע כל זאת על כן מסר נפשו על ישראל, ובקש: סלח נא לעון העם הזה וכו' כי ידע שבזה החטא תלוי חרבן הבית, שהוא כולל כל החטאים כנ"ל וכשזכה לפעל בקשתו מזה נעשה בחינת חנכת הבית, **בחינת חנכה הפך חרבן הבית** וכן כל אחד כפי מה שזוכה לפעל בקשת סלח נא ביום הכפורים שעל ידי זה נתתקן פגם חרבן הבית כמו כן נעשה בחינת חנכת הבית, בחינת חנכה נמצא שחנכה נעשה על ידי סלח נא כנ"ל ועל כן רמז משה רבנו, עליו השלום צרוף חנוכה בפסוק "סלח נא", כי "סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה וכו'", הוא ראשי תבות חנוכה. כי חנכה נעשה על ידי סלח נא וכו' כנ"ל. וכן כל הבחינות הנ"ל כלם כלולים בבית המקדש כי בית המקדש כלול מבחינות בן ותלמיד כי אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (תענית טז). למה נקרא שמו הר המוריה, שממנו הוראה יוצאה לישראל זה בחינת תלמיד גם אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (מדרש שיר השירים על פסוק "ערשנו רעננה"). למה נקרא שמו חדר המטות שעל ידו פרים ורבים ישראל זה בחינת בן ועל כן בית המקדש במקום הגרן (שמואל ב כד) זה בחינת פרנסה

שהלביש הפתילים בגדי ישע האלו כי אם ה' יתברך, והמטה שבט מלכות הכהנים, מי פעל כי אם ה', להורות כי נמחל להם ושבנו בנים ידידים. (מחן החיד"א – ס' חדרים בטן)

טז' - כתב ליקוטי מוהר"ן (תורה ז תנינא), **וזה בחינת חנכה** כי ענין חנכה דע, כי כל אחד ואחד **כפי מה שזוכה לפעל בקשתו ביום הכפורים דהינו בקשת סלח נא פן יש לו חנכה כי על ידי סלח נא נעשה חנכה**, כי משה רבנו בקש (במדבר י"ד): "סלח נא לעון העם הזה" על חטא המרגלים, ועל ידי חטא המרגלים גרמו חרבן בית המקדש (כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה, תענית כט) שהשם יתברך אמר להם אתם בכיתם בכיה של חנם, אני אקבע לכם בכיה לדורות כי אותו הלילה ליל תשעה באב היה שבו נחרב הבית המקדש ומשה רבנו בקש על זה סלח נא, כי בזה החטא והפגם תלויים כל העוונות, כי על ידי זה הפגם נחרב הבית המקדש ובזמן שבית המקדש, היה קים, היינו נקיים מעוונות כמו שכתוב (ישעיה א) "צדק ילין בה" ופרש רש"י, כי תמיד של שחר היה מכפר על עברות של לילה ותמיד של בין הערבים היה מכפר על עברות של יום כי ישראל עם קדוש, לפי גדל רוחניותם ודקותם אין יכולין לשא עליהם המשא של עוון אפלו יום אחד על כן אנו צריכין את הבית המקדש,

לראות" (שמות ג) כי משה רבנו נתן לבו להסתכל בצרתן של ישראל וזהו: כי סר לראות לשון סר ונעף (מלכים א כ"א) (ועין מ"ד שמות פ"ב) ועקר צרתן הוא המשא של עוונות, חס ושלום, כנ"ל והשם יתברך בשראה, שהוא נותן לבו על זה קראו אליו ויאמר "משה משה. ויאמר הנני" הנני לכהנה, הנני למלכות כמו שדרשו רבותינו, וזכרוכם לברכה (מדרש רבה, שמות פרשה ב) הנני לכהנה זה בחינת חנכת הבית כי משה שמש בשבעת ימי המלוואים כמו שכתוב (תהלים צ"ט): "משה ואהרן בכהניו" (ובחים ק"ב) גם כהן הוא בחינת כלליות בן ותלמיד כי בכהן נאמר (ויקרא י'): "להורת את בני ישראל" להורות לשון הוראה זה בחינת תלמיד גם להורת לשון הריון, בחינת בן הנני למלכות זה בחינת מלכות הנ"ל, שעל ידו נמשך הפרנסה שבו נתגלה אור הפנים כנ"ל (בראשית י"ד). "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין, והוא כהן לאל עליון" מלכי צדק מלך שלם זה בחינת מלכות הוציא לחם ויין הינו בחינת פרנסה, שנמשך על ידי המלכות הנ"ל והוא כהן זה בחינת כהנה כנ"ל שהוא בחינת כלליות בן ותלמיד שמשם נמשך הפרנסה על ידי המלכות, כנ"ל. ע"כ.

יז' – ראוי לכל בר ישראל לשמוח מאד בימי החנכה הקדושים, שאז הוא חג של תורה שבעל פה, כי היונים

שנמשך על ידי כלליות בן ותלמיד כנ"ל וזה בחינת לחם הפנים שהיה בבית המקדש זה בחינת האכילה והפרנסה, שנמשך על ידי כלליות בן ותלמיד שבו נתגלה אורות המקיפים, שהם בחינת אור הפנים כנ"ל כי אור הפנים זה בחינת ש"ע נהורין, כידוע וש"ע הוא שתי פעמים הקף, כמובא (תהלים ק"ד). "להצהיל פנים משמן, ולחם לכב אנוש יסעד" הינו שבתוך האכילה מתגלה הארת המקיפים שהוא בחינת אור הפנים בחינת להצהיל פנים משמן ולחם וכו'. ועל כן מצות חנכה בשמן כי חנכה הוא בחינת חנכת הבית שעל ידי זה נמשך פרנסה, ונתגלה אור הפנים שזה בחינות לחם הפנים בחינות "להצהיל פנים משמן ולחם" וכו', כנ"ל (במדבר ו) "יאר ה פניו אלך ויחנך" ויחנך זה בחינות חנכה, שעל ידו נתגלה אור הפנים בחינת: "יאר ה פניו" וכו' כנ"ל ומשה רבנו זכה לסוד חנכה, על ידי שמסר נפשו בשביל ישראל ונתן לבו עליהם להסתכל בצרתם כי הוא היה רחמן ומנהיג אמתי כנ"ל ועקר צרת ישראל הוא המשא של עוונות, חס ושלום, כנ"ל ועל כן בקש עליהם סלח נא כנ"ל ועל ידי זה נעשה בחינת חנכה, בחינת חנכת הבית שבוה תלוי תקון כל הבחינות הנ"ל, כנ"ל וזהו חנוכה חנו כ"ה (תקרי' תי י"ג), הינו כ"ה בכסלו בסליו (עין בספר גט פשוט סימן קכו שכן הוא הגירסא בתרגום) הוא אותיות: "וירא יי כי סר

יט' - כמו שבשבתות ויו"ט ור"ח יש בהם תוספת קדושה על ימי החול, גם בחנוכה ופורים יש בהם תוספת קדושה יותר מימי החול, אמנם אין מדריגתם שווה למדריגת השבתות ויו"ט ור"ח וכו'. (שער הכוונות לארז"ל ריש חנוכה).

והרמב"ם (בפ"ג מהל חנוכה ה"ג) כתב שימי חנוכה הם "ימי שמחה".

ובספר סדר היום כתב "ימי חנוכה אין להתעצב בהם כי אם להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלוקינו בימים האלו וכו' וביום ר"ח טבת יוסיף שמחה על שמחתו".

אמנם הטור בשם מהר"ם מרוטנבורג כתב שחנוכה אינם ימי שמחה וכן בשו"ע (תר"ע ס"ב) שימי החנוכה לא קבעום למשתה ושמחה אלא רק אסורים בהספד ותענית.

ב. הנהגות וסגולות לחג החנוכה: א' - בשורות טובות:

- הכנת החנוכה ג' ימים קודם חנוכה והשאתה ג' ימים אח"כ, מסוגל לכל הישועות. (זכר דוד - רבי דוד מודינא)

- הדלקת נר חנוכה כדת וכהלכה, בכוחה למנוע בשורות רעות ולבטל כל גזירה קשה. (שבת סג)

- כוונה מיוחדת בברכת "שים שלום": בספר "ארץ צבי" כתב שבברכת שים שלום ג"כ יש כוונה נפלאה להאיר

רצו להשכיח את שמו יתברך, כי גזרו גזרות רעות נגד תורה שבעל פה, ולכן כשנצחו אותם והשפילום, מזה יצאה שמחה גדולה, ולכן ראוי לקבל על עצמו בימי חנכה הקדושים להתחיל ללמוד ולהתמיד בתורה שבעל פה.

עוד כתב, ש**פחנה צריכים למסור את נפשו להיות בשמחה**, כי אין עוד שמחה כמו השמחה הזו לראות במפלת הרשעים הארורים, שרצו לעקר את האמונה הקדושה מעם ישראל, ויען שבימי חנכה הקדושים נעשו נסים לעם ישראל, ונכנעה טמאת היונים, לכן הימים האלו הם ימי שמחה. (אמרי מוה"ר א"ש, ח"ג ס' א, ד)

ח"י - הזמנת האושפיון בחנוכה:

כתב רבי ישראל דב בר בן רבי יוסף, תלמיד רבי מרדכי מטשרנוביל זצ"ל, ישנו חידוש נפלא של ה"שארית ישראל" מוולודניק זצ"ל שבכל יום מימי החנוכה מאיר אחד משבעת הרועים כמו באושפיון, כנגד כל נר, בא אחד משבעת הרועים. לכן "ה-ז' רועים" עולים בגימטריה "נר חנוכה". ולכן צריך להזכיר מהלימוד עליהם, ולהתפלל לזכות כל אחד מהם ביומו, כמו באושפיון: אברהם, יצחק וכו'.

ושם שואל הרבי מוולודניק, מיהו השמיני? וכותב שצריך לומר שהוא משיח צדקנו.

"אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי: שרוי בלא אישה שרוי בלא שמחה שרוי בלא חומה", לכן זהו זמן מסוגל להתפלל על שידוך, ומן הסתם הקב"ה יתן לאדם אורה ושמחה.

ג' – זרע של קיימא:

- יזהר לחלק תמיד שמן לעניים יראי ה' לצורך נר שבת ויום טוב וחנוכה. סגולה לזש"ק ובנים צדיקים.

- "מבואר בספרים הקדושים שימי חנוכה מסגלים לפקידת עקרות, והעיקר בוא ביום 'זאת חנוכה', שבו מאירין התרי (שני) מזולות 'נצר' עד 'ונקה' הוא גימטריא עקרה". (פלא יועץ)

- כותב ה'בני יששכר', והנה כשבאתי לכלל זה, הנה אומר לך הדבר אשר מרגלא בפומייהו דרבנן רבותינו כת הקודמים אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקרות כעין ראש השנה. הנה לדעתי עיקר הענין עיקר הסגולה ביום האחרון הנקרא בפי כל זאת חנוכה אשר כוונתו מן 'נוצר' עד 'ונקה', מזל עליון ומזל תחתון, ובני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזל"א תליא מילתא (מועד קטן כח), ואף על פי כן יש לרמז על כל ימי חנוכה, ותבין מתוך הדברים שיתבארו להלן אי"ה, ואומר לך כעת מתתיהו בגימטריא רא"ש השנה ודי בזה כעת: (בני יששכר כסלו טבת מאמר סימן ט-י)

את אור שמונת הנרות, שבכל נר מאיר אחד מן הטובות המוזכרות בכרכה שאנו אומרים והם: שלום, טובה, וברכה, חיים, חן וחסד, צדקה ורחמים – שמונה, כנגד שמונה הנרות.

ב' – זיווג הגון:

- בער"ש חנוכה יאמרו מול הנרות "שמחם בבנין שלם". (הרבי מסלונים)

- סגולה לרווק או לרווקה שימצאו את זיווגם באותה השנה, שבעת ששורפים את כל הפתילות יחד ובנ"ל, יעבור מעליהם הרווק או הרווקה שבע פעמים על הפתילות בשעת שריפתן (כמובן כשהאש נמוכה). (אביעה סגולות עמוד 218).

- סגולה מיוחדת לערוך סעודה בליל נר חמישי של חנוכה – ליל כט' כסליו. לכבוד הצדיק רבי יצחק פרידמן זצוקללה"ה בן הרבנית ברכה דינה ע"ה מסוגל מאוד לזיווג הגון. (בשם הרב אדיר עמרזני שליט"א)

- זמן מסוגל לשידוכים:

חנוכה הוא זמן מסוגל לשידוכים, במגילת אסתר כתוב (בפרק ח' פס' ט"ז) "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". ומקור האורה לכל השנה הוא בחנוכה, ועל ידי האורה של חנוכה האדם זוכה לשמחה, ושמחה זו אשה כמבואר במסכת יבמות (דף ס"ב עמ' ב):

והרמז בדברי הגמרא (שבת כג, א):
"הנחה עושה מצוה" – הנחה בגימטריא חיים. (והארכת ימים בהוספות, אות סז).

ה' – חזרה בתשובה:

- ער"ח טבת סגולה להתפלל על הילדים שעזבו את הדת, הילולת אברהם אבינו שזכה ליצחק וישמעאל.

- סגולה להתפלל בר"ח טבת על מי שנמצא בתערובת עם גויים, כי ביום זה גרש עזרא הסופר את הנשואים בנישואי תערובת.

- ליל חנוכה שחל בר"ח טבת, סגולה גדולה להתפלל על מי שרוצים שיחזור בתשובה מפני שביום זה שב בתשובה ישמעאל בן אברהם אבינו ואז נפטר א"א, עד שזכה לראות את בנו שב בתשובה. נאמר על א"א "תקבר בשיבה טובה" ר"ת טבת. ואם את ישמעאל השיב ה' בתשובה, יכול להשיב כל אחד

- יום ראש חודש טבת הוא יום הלידה ויום הפטירה של אדונינו אבינו הקדוש אברהם אבינו עליו השלום "אבי האומה הישראלית". הדליקו נר לכבוד נשמתו, לכבוד אברהם בן אמתלאי זיע"א. (ספר הקדמון "קרנים" וכן כתוב בספר הק' בת עין).

- יקח חתיכת חוט או בד מבגדו של הבחור שפרש מדרך התורה,

- עוד כתב שם, ותתבונן לפי זה, מ"ש לעיל [במאמר אור תורה סימן י], מתתיה"ו בגימטריא רא"ש השנ"ה, אשר הוא יום הזכרון, אשר הוא מסוגל לזכירה לעקרים ולעקרות, והנה מקובל מרבותינו נוחי נפש אשר גם ימי חנוכה המה בסגולה מעין זה, והנה על פי דברינו הנ"ל תשכיל ותבין דבר מתוך דבר, אשר גם הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, הבן מאד, ועוד יתבאר אי"ה בטעמי יום השמיני הנקרא בפי כל ישראל זאת חנוכה:

(בני יששכר שם מאמר ד' סימן טו-טז).

- בכוחה של תפילה מעומקא דליבא בימי החנוכה, ובפרט ב"זאת חנוכה", "לפקוד עקרים ועקרות בעין ראש השנה". (טעמי המנהגים)

- מובא בשם רבותינו הקדמונים שימי החנוכה מסוגלים לפקידת עקרים ועקרות, דהיינו שבחנוכה ירבו בתפילות ובתחנונים ובעשיית סגולות שיזכו לזרע קודש בר קיימא. (סגולות ישראל ח, מא).

ד' – חיים טובים וארוכים:

- מי שזהיר במצוות הדלקת נרות חנוכה, יזכה לחכמה, וינצל מאויבים, ויזכה לקום בתחיית המתים, וינצל מדינה של גהינם (סג"י מערכת ח א מא). וכן יזכה לאריכות ימים. (א' סז).

ט' – **עת רצון:**

נהגו הנשים ביום השמיני של חנוכה בעודן עסוקות בניקוי החנוכיה לשנה הבאה, ממלמלות בפיהן "לשנה הבאה בירושלים הבנויה".

והטעם, כי בשעה שמחזירין את החנוכיה למקומה בסיום החג הוא "עת רצון", לפני ה' יתברך, שציוונו לשמוע דברי חכמים ונעשה רצונו, ולכן מנצלות נשים צדקניות שעה זו ומבקשות גאולה שלמה ולזכות לחנוכת בית מקדשנו בב"א. (נתיבות המערב ע' קסה)

- יש שמטמינים בחנוכיה ביום השמיני פתק עם בקשותיהם, (יש המניחים בכל כוס, או קנה, וכדומה. פתק). ומצפים שבס"ד תענה בקשתם לשנה הבאה. ואולי דמי לכדלעיל, דהוי עת רצון. והנח להם לישראל.

י' – **פרנסה:**

- להתפלל על פרנסה בשפע. (אבן בוחן).

כי **ימי החנוכה מסוגלים לפרנסה**, ויש רמז לכך בפסוק: 'לחם לפי הטף' - ט"ף בגימטריא חנוכה. (אביע"ה סגולות)

- ט"ף ר"ת: **פרנסה טובה**. וכפשוטו של מקרא, לחם (פרנסה) לפיותיהם של התינוקות.

ויסובב בו את הפתילה של נר חנוכה, בדוק ומנוסה להחזירו לדרך התורה.

(בשם צדיקים)

ו' – **משיח:**

- **בימי חנוכה זורח אורו של משיח.**

ר"ת מ'דליקים ש'מונת ימי ח'נוכה (בני יששכר).

- אדם המקפיד להניח את השמש במקומו באופן יציב, ואינו מניח לזוז השמש ממקומו, יזכה לראות את הנרות העתידים להדליק בבית מקדשנו במהרה בימינו אמין. (קב הישר' פרק צו)

ז' – **"נר"**

- מנהגינו **להדליק שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א ביום ראש חודש טבת**. (מל"ח. בא"ח וישב)

ח' – **נפש רגועה ושמחה:**

- להביט בנרות החנוכה, **נפש ר"ת נר פתילה ש'מן**.

- מי שיושב חצי שעה מול החנוכייה (לאחר ההדלקה) ומתבונן בנרות ובטוב שסביבו, יזכה ליישוב הדעת כל השנה (שו"ת חוות יאיר ועוד).

- **סגולה גם לסלק את העצבות והמרה השחורה**, להסתכל על שלהבת הנרות בחנוכיה. (הרה"ק רבי ישראל מאפטא).

ת"ו, ליד חכמי ורבני עיה"ק הנ"ז. והוא דבר גדול בימים האלה לעשות כזאת, ויראה פועל ה' מפלאות תמים דעים, עי"ש בטוב טעם ודעת. והן אמת דבכל עת ובכל זמן חיובא רמיא עלן להיות דעתן עליו בכל עסקנו ובכל מעשה ידינו, ועל כל צרה שלא תבוא **להפריש לעילוי נשמת הצדיק רבי מאיר בעל הנס זיע"א ולשלוח המעות למכון שבתו**, כי ממקומו יפן ברחמיו להתפלל בעדנו לפני שוכן מעונה. ומידע ידיע דאין תפילתו חוזרת ריקם, כל שכן וקל וחומר בחנוכה. ושבח לאל יתברך דגם אשר הם חיים הצדיקים היושבים שם, מתפללים בעד המתנדרים ולומדים בעד הצלחתם. וזכות גדול צריך כדי שיזכה האדם להתנדב לשם שב"ז נפש היפה גם חסידא רבי מאיר בעל הנס זיע"א, והוא בדוק ומנוסה דאשר הם מבני היכלא דמלכא יש להם הארה גדולה מהצדיק. ובעינינו ראינו ואבותינו סיפרו לנו, כמה עניינים נפלאים שאירע לשלוחי עיה"ק טבריא תוב"ב שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, ואין כאן מקומו להאריך בזה עכ"ל.

יב' – **רחמים:**

בזוהר הקדוש (פרשת במדבר) מובא **שיגולת המנורה בבית המקדש הייתה דוגמת השופר בראש השנה**, שמבטל מידת הדין ומעורר את הרחמים (סגולות ישראל ח, טל).

- **לטגן סופגניות** (ספינו) בשמן, סגולה לפרנסה בשפע כל השנה. (מאת רבינו מימון, אביו של הרמב"ם)

- מובא בספר 'יקרא דעלמא' בשם ספרי הקדמונים, **מי שיקנה ביום אחרון של חנוכה את העליה של זאת חנוכת המזוכה, שמוכא בה סך נדבת נשיאי ישראל לתרומת המשכן, זוכה בכרכת שמים עד כדי שהוא וזרעו אחריו ירבה ממונם ורכושם כדי להספיק לזקוקים לכך כל צרכיהם מעתה ועד עולם, בכל זמן שיקיימו רצון הבורא ית"ש ויזכו לשפע, לזרע של קיימא, ובנים זכרים, ומוזני רויחא, שלא יפסקו, כדבר שנאמר (מלאכי ג' י')** "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי שרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די". **וישתדל לקנות עליה זאת בלא פחות מ- די זהובים, עכ"ל.**

יא' – **צדקה:**

מובא ברבנו חיים פלאגי זיע"א (מועד לכל חי, סי' דף) וז"ל, **כיוצא בזה המציא לנו דבר חידוש זה בני נאמן אברהם אוהבי נר"ו בספרו והוכיח אברהם (פרק יב, דף מ"ז) דראוי והגון לכל בר ישראל שיתנדב בימי חנוכה וכפרט ביום ראש חודש טבת, לקופת התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס זיע"א וישלחו מעות לאדמת קדש קרתא דשופריא טבריא**

יג' – רפואה:

- ע"י **הבטה בנרות החנוכה, נעשה בריאה חדשה.** (זרע קודש – ראפשיץ.
חנוכה קב)

- סגולה **לרפואת העיניים**, להסתכל על שלהבות נרות החנוכה (רפאל המלאך, עיניים ח)

- לשמור את השמן הנותר בכוסיות, **למרוח במקום הצריך רפואה.**

- סגולה **לאדם שסובל משושנה ברגל, שימרח את השמן שנותר מנרות החנוכה על הרגל**, ובעזרת השם יבריא. ורמז לדבר מהפיוט "מעוז צור ישועתי" שאומרים: **"ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים"**. פירוש, מהנותר בקנקני השמן של נרות החנוכה – נעשה נס ל"שושנה". (הרבי מקוצק).

(לכתחילה יעשה תנאי על שארית שמן זה. שו"ע אר"ח תרעז ס"ד, ובמ"ב שם. ודוקא בשמן שנותר לאחר שכבר דלק חצי שעה, כי מותר השמן בתוך חצי שעה של ההדלקה אסור בהנאה. שו"ע תרעז ד).

- בתימן יש שנהגו לאחר ימי החנוכה **לקבץ הפתילות ולסחטן והשתמשו בשמן כסגולה לרפואת מכה או להדליק מהן נר בביהכ"נ.** (שלחן ערוך המקוצר – סימן ק"ב הערה נ"ד)

- הרבי מוולודניק בספר 'שארית ישראל' שער הזמנים דף ק"א, כותב

שמנהג הבעל 'משמיע שלום' רבי שלום שכנא מפרוביט שהיה לקחת מי דבש לערבב אותם בקצת שמן ולשתות, זה **ממתיק דינים**. אפשר לקחת דבש ולערב בו מעט שמן זית בכדי שלא יזיק, ולשתות. ובשם הבעש"ט מובא שדבש הוא טוב גם **לרפואה וישועה.**

יד' – שמחה:

אדם השמח בעת עשיית מצווה מקיים מצות עשה נוספת מן התורה. ומצווה זו, השנייה, חשובה עוד יותר מן המצווה שעוסק בה. (רבינו בחיי, תחילת פרשת נשא)

טו' – שמירה:

- סגולה **לשמירה לומר כל לילה אחר הדלקת נר חנוכה שבעה פעמים "ויהי נועם וכו", ומזמור "ושב בסתר",** וכנזכר בספר מועד לכל חי יעוין שם: (בא"ח וישב)

- סגולה **להנצל מהריגת דם**, לקחת 44 פתילות, ולקשור את כולם בפתיל ארוך, יחד 45 פתילות כנגד שם "מה", ולייחד אותם לחנוכה. (שבות יצחק)

- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א - **מצוה מן המוכחר להכין כלי מיוחד שעור הדולק כב' שעות**, לחלק בכל לילה שיעור חצי שעה, והוא מ"ד שעורים, וסגולתן **להנצל מהריגת דין מות,**

- ישמור כל יום את הפתילות והשמן שנשארו לאחר שכבו הנרות (לאחר שכבר דלקו חצי שעה), ובלילה האחרון ייקח את הכול וישרפם יחד.

וזו סגולה להינצל מכל אויבים וליסטים ומקטרגים בזאת השנה (האח נפשנו מערכת ה, ג).

- **מי שזהיר לקיים מצות הדלקת נרות חנוכה**, יזכה לחוכמה, יינצל מאויבים, יזכה לקום בתחיית המתים ויינצל מדינה של גהינום. (סגולות ישראל ח, מא)

טז' – תורה:

- **"הזהיר בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים"**, הזהיר בנר חנוכה ושבת, ע"י שמדליק בשמן זית זך ופתילות נאות, ובזמנה ובהלכתה, זוכה לבנים ת"ח ולתורה. (שבת כג)

- אדם שאינו מסתפק בהדלקת נרות חנוכה כפי דרישת ההלכה בלבד, אלא נוהר בכל פרטי המצווה ודקדוקיה ומוסיף להדר בה מכל הבחינות – איכות השמן והפתילות, החנוכייה, זמן ההדלקה ומקום ההדלקה – יזכו הוא ובניו להיות תלמידי חכמים. (שבת כג: "לבוש" ופרי חדש" תרעא; "סוד הדלקת נרות חנוכה" המייוחס לרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד)

- **והימים האלה נזכרים ונעשים לתורה ולתעודה יותר משאר הימים,**

ובשיעור השמן הנמצא טהור בחותמו של כהן גדול היה שלש מאות שבעים ושמונה דרה"ם, שהיה מגיע לכל נר שבע דרה"ם חסר רביע, שיעור לשעה וחצי שהוא שמינית מהלילה, ונעשה נס להיות דולק כל הלילה. (חמדת ימים. 'מועד לכל חי' ס' כו' א' יט)

כתב בספר "עטרת מרדכי" – **נראה שכוונת הדברים**, שבערב חנוכה, יכין כלי מיוחד שבו יתן שמן שיעור הדולק 22 שעות, ומשמן זה שבכלי יתן כל לילה לכל נר שמן שיעור הדולק חצי שעה, וא"כ בשמן זה יש מד' שיעורים, (44 ? חצי שעה, העולים יחד כב' שעות), וכאשר יכין כלי זה וימלא בו מ"ד שיעורים שמן, יכויין בסגולה שיש בענין זה, והיא להנצל מהריגת ד"ם. (עיין שם באריכות מקורות הסגולה וכו')

בשם חכמי ירושלים הובא **שאפשר שיקח בקבוק שמן ויאמר שמתוכו כמות שמן של 22 שעות מופרש לנר חנוכה וכמבואר לעיל, ובוה זוכה לסגולה הנ"ל.**

ובודאי שעדיף לעשות כמקור הסגולה!

- **סגולה למניעת גנבים** – יקרא מזמור סז' בתהילים (האח נפשנו, ערך גניבה, אות ד), וכן מזמור צא' שבע פעמים כל לילה לאחר הדלקת נרות חנוכה, וכוחם גדול לשמירה מגנבים וממרעין בישין וכדומה (בן איש חי ש"ר וישב, כג).

בתלמידי דבי רב. (הגר"ח פאלג'י, מל"ח כז פ')

יז' - תיקון פגמי הנפש:

- סגולה בכל השנה לתמוך ולסייע בידי לומדי תורה ובפרט בחנוכה, שזה מסוגל לתקן פגמי הנפש. (יסוד ושורש העבודה שער יב).

- נתינת צדקה בשמונת ימי החנוכה מועילה מאוד לתיקון פגמי הנפש ולטהרת הנשמה. אם הצדקה ניתנת ללומדי תורה, "אזי הנפש מתרפאת לגמרי מכל פגמיה". (בני יששכר)

- בשם הרבי מסלונים: הסתכלות על אור הנרות בכוחה לשרוף מראות אסורים שראינו כל השנה.

- בזמן שקורא את המזמורים יסתכל בנרות ומועיל לפגם העיניים ברוחניות ובגשמיות. (פר"צ - עטרת ישועה. עבודת ישראל - קוונ'ן. זרע קודש.)

[סגולות והנהגות נוספות תמצאם במקומם לפי העניין...]

אשר אמרו לבטל מישראל תורה ומצוות וגברה הערלה ובטלו ממנו חדש שבת ומילה, ועצום עשה דברו והפר עצתם וקלקל מחשבותם למען לא יכרת בריתו ותורתו מאיתנו וזכרם לא יסוף מזרעינו.

וכן מילה שחל להיות בתוכם, צדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחתם מאד מאד על יתר הימים, וחסידים הראשונים מבטלים תלמוד תורה בקרב הימים האלה ובאים לשמוח בשמחת כורתי ברית עלי זבח יען כי באלה הימים עבר על נפשינו המים הזדונים להפר מאיתנו בריתו של אברהם אבינו עליו השלום בקום עלינו גוי נבל הצפיר והשעיר מלך יון, עד אשר הופיע ה' ממכון שבתו והזריח אור ישראל וליהודים היתה אורה ושמחה וששון זו מילה, על כן ראוי לשמוח בה ביותר בקרב הימים האלה. (חמדת ימים)

- ירוץ לכרית מילה בחנוכה, אפילו שיתבטל מתלמוד תורה, וכן למתעסק

ג' - סימן עת"ד - 'האסוד והמותר בחג החנוכה'

פרק א' - הספד בחג החנוכה

יש אומרים ש**מותר** לבקר אצל **קברי הצדיקים**, התנאים והאמוראים, בימי החנוכה וחול המועד. [בן איש חי]. **ויש חולקים**. [מועד לכל חי]. והמיקל בזה **יש לו על מה לסמוך**, שהרי אין רגילות לבכות שם כמו שבוכים ליד קבר ביום השבעה או השלשים

ג'- יש שנהגו שהאבלים על אב ואם, **אינם אומרים קדיש בחנוכה, והוא מנהג גרוע**, ואם אפשר לבטלו בהסברה נעימה, הנה מה טוב, ואם לאו לא יבטלוהו ביד חזקה מפני המחלוקת.

- **מי שנפטר לו מת בימי החנוכה**, נוהג בימים אלה כל דיני אבלות, וקורעים על הקרובים, וכן מבקרים ומנחמים את האבל בחנוכה. וראה להלן דין האונן.

- **אם חל יום השלשים בחנוכה**, מותר לעשות סעודה ולימוד, כשאומרים שם דברי תורה ומוסר לעילוי נשמת המנוח, אבל לא יאמרו דברי הספד המעוררים לבכי.

א'- **כתב מרן בשו"ע** (תרע"א-ג), בכ"ה בכסליו (מתחילין) שמונת ימי חנוכה ואסורים בהספד ותענית, אבל מותרין בעשיית מלאכה.

- כיון שחז"ל קבעו את שמונת ימי החנוכה לשמחה והלל, לכן **אין להספיד בהם על מת, אלא לחכם בפניו**.

וגם בזמן הזה יש דין תלמיד חכם לפי ערך הדור.

מלמד תינוקות של בית רבן וקובע עתים לתורה, דינו כתלמיד חכם שמוותר להספידו בפניו, דהיינו בעת ההלוייה.

ב'- מה שנוהגים במלאת שבעת ימי האבל **לעלות לבית הקברות**, וכן ביום השלשים, וכמו שכתב בשלחן ערוך (יו"ד ס"ס שדמ), **אין לעשות כן בימי חנוכה, וכל שכן בראש חודש**, שהרי מתעוררים לבכי ולמספד על יד הקבר, כשרואים קברו של הנפטר ביום השביעי או השלשים. ולכן ידחו הביקור לבית הקברות לאחר ימי החנוכה.

פרק ב' - תענית בחג החנוכה

לקמן בש"ע סי' תרפ"ו סעי' א' ודעת
האחרונים ית' שם בס"ד: (כה"ח א"ה)

- **מי שהתענה תענית חלום בחנוכה,**
צריך להתענות יום אחר לאחר ימי
החנוכה, לכפר על מה שהתענה
בחנוכה, כמו שכתב מרן בשלחן ערוך
(סי' תקסח ס"ה).

- **אסור להתענות בחנוכה,** ולכן אם
חל יום פטירת אביו או אמו בחנוכה,
לא יתענה בימי חנוכה, אלא יקדים
להתענות קודם חנוכה, שבימים שלפני
חנוכה או לאחריהם אין איסור תענית.
ואסורים בהספד ותענית. אבל מותר
להתענות לפנייהם ולאחרייהם כמ"ש

פרק ג' - 'מלאכה בחג החנוכה'

וכ"כ בתשו' ח"צ סי' פ"ט דהעיקר
כדברי הב"י דכנוהגות **שלא לעשות**
כל היום מוחזן בידם כי הבטלה עבירה
היא יעו"ש.

אמנם הב"ח כתב כדברי הטור שאין
להקל להם. וכ"כ הט"ז סק"ב.

ובשה"ג אשר סביב הגהות המרדכי
דפ' במה מדליקין כתב **דטוב לבטל**
מנהגם מפני שהבטלה מביאה לידי
שעמום, ויש נשים רבות **בטילות יום**
א' ויום ח' ודי להם בזה, כדן תורה
בפסח וסוכות, עכ"ל, והב"ד כנה"ג
בהגה"ט.

א. מלאכה בשמונת ימי חנוכה:

א'- כתב בשו"ע (תרע' א) - **בכ"ה**
בכסליו (מתחילין) שמונת ימי חנוכה,
ואסורים בהספד ותענית **אבל מותרין**
בעשיית מלאכה.

ב'- כתב הטור (שם) **אם יש מקומות**
שנוהגין איסור בכל היום אין להקל
להם, משום דברים המותרים ואחרים
נהגו בהם איסור אי אתה רשאי
להתירם בפניהם.

הב"י כתב **דאינו מוכרח דאיכא**
למימר דכיון דאין בו צד סרך איסור
לית לן בה. וכתב הפר"ח דכן עיקר.

שכתוב בראש חודש יעוין שם, ועיין מועד לכל חי סימן ז"ך אות ס"ה יעוין שם, וכך אני דורש בציבור שטוב להזהר בזה, ורק לאותם הנשים שפרנסתם ע"י מלאכה אין להחמיר בזה.

ושאלתי להרב הגאון החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג עיר הקודש תוב"ב בדבר זה וכתב לי שמנהגם לעשות מלאכה בכלל מימי חנוכה, אמנם יש להם קבלה שאם אשה נפלה בסכנה תדור נדר לא לעשות מלאכה בחנוכה ותנצל, ויש נודרים יום אחד ויש נודרים שני ימים, כפי מה שירצו, אך הנשים הבאים מחוץ לארץ כל אשה אינה משנה מנהג שהיה לה בחוץ לארץ, עד כאן דבריו נר"ו: (בא"ח חנוכה)

ב. מלאכה לאחר הדלקת נרות חנוכה:

א' - כתב בשו"ע (תרע"א) - בכ"ה בכסליו (מתחילין) שמונת ימי חנוכה, ואסורים בהספד ותענית אבל מותרין בעשיית מלאכה, ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ויש מי שאומר שאין להקל להם:

- נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה, כגון תפירה וסריגה, בעוד שנרות החנוכה שכבית דולקות, במשך חצי שעה מהדלקתם, ואין להקל להן בחצי

וכ"כ בדרשות מהרי"ל ה' חנוכה די"א גם ביום א' וה' מנהג רבותינו לאסור מלאכה עכ"ל, והב"ד שכנה"ג בהגה"ט או' ד'. מ"א סק"ב. א"ר או' י"ג.

ולענין מעשה לבטלן ממנהגן אי אפשר דהא טובא בטילי איכא בשוקא, אלא אם באים לשאול ולנהוג מנהג מחדש יש להראות להם שיבטלו יום ראשון ושמיני בלבד. (שו"ג א"ו).

וכתב המל"ח סי' כ"ז או' ס"ה דלפי דברי הכנה"ג והשו"ג ראוי להזהיר לנשים דלא יעשו הכיבוס ביום א' וביום אחרון של חנוכה, ומכ"ש בר"ח, וכן שלא לעשות מעשה מחט בשני ימים אלו וכן שאר מלאכות כיוצא בהן יעו"ש.

והב"ד בן א"ח פ' וישב או' כ"ז וכתב וכך אני דורש בציבור שטוב להזהר בזה ורק לאותם הנשים שפרנסתם ע"י מלאכה אין להחמיר בזה עכ"ל.

וה"ד לנשים, אבל לאנשים ודאי אין שייכות למנהג זה. ב"ח. ט"ז שם. פר"ח.

ובענין דברים המותרים ונהגו בהם איסיר עיין ביו"ד סי' רי"ד כי שם מבואר יעו"ש: (כה"ח)

ג' - כתב ב'שולחן גבוה' (הובא בבא"ח) ראוי שיהיו הנשים שלא לעשות כבוד ומעשה מחט וכן שאר מלאכות, ביום ראשון וביום אחרון של חנוכה. וכמו

וי"ל גם כיום הראשון וכיום האחרון
מנהג רבותינו נ"נ לאסור מלאכה עכ"ל.

ונראה קצת ראייה מדקראו להו
חנוכה לומר חנו בכ"ה, דאי אין איסור
כלל במלאכה מאי חנייה שייך כאן,
דדוחק הוא לומר דר"ל חנייה
ממלחמה.

ועוד דרז"ל במדרש שחנוכת
הנשיאים היתה בחנוכה, והקב"ה שילם
להם שכרם בימי מתתיהו וכו', הנה
כשם שהנשיאים כל אחד עשה ביומו
יום טוב, גם בחנוכה יש להם לעשות
י"ט בענין ביטול מלאכה.

ומטעם זה נהגו להרבות בסעודות
ובפרט הנשים שהנס נעשה ע"י אשה,
והוא הדין לענין מלאכה שאסור
לנשים, וכדין ראש חודש.

ד' - 'בעוד שהנרות דולקות'.

כתב במ"צ פי' כל זמן שנרות בהכ"נ
דולקות והוא עד כחצות עכ"ל מ"א
סק"ב.

והיינו חצות הלילה שהיה דרכן
לעשות נרות חנוכה שבבהכ"נ שידליקו
עד חצות. לבוש.

והא"ר או' י"ב כתב בעוד שהנרות
דולקות בביתו קאמר והיינו עד חצי
שעה כמ"ש סי' תרע"ב יעו"ש. וכ"פ
דה"ח או' ב' מ"ב או' ד' וכ"מ מהטעמים
שכתבנו באו' הקודם: (כה"ח שם א"ח)

שעה הראשונה של הדלקת הנרות.
אבל בבישול ואפיה וצרכי אוכל נפש
מותרות.

- צריכין הנשים להזהר שלא יעשו
מלאכה בעוד שהנרות של חנוכה
דולקות, כי כן קבלו עליהם מזמן
קדמון. (בא"ח)

ב' - 'ונוהגות הנשים'.

- דוקא נשים לפי שנעשה נס על
ידיהם. [מט"מ סי' תתקצ"ד. מ"א סק"א].

אבל במהרי"ל משמע קצת שגם
לאנשים יש למנוע, [וכ"מ בב"ח, א"ד]:
(כה"ח תרע' א"ז)

- נוהגות הנשים וכו' וגם אם יש
מקומות שנוהגין איסור וכו', פי' גם
אם יש מקומות שנוהגין הנשים איסור
כל היום אין להקל, אבל באנשים אין
מנהג כלל לאיסור, והכי משמע בספר
צידה לדרך: (ב"ח שם)

ג' - כתב הב"ח (שם) - ומ"ש משום
דדברים המותרים וכו' - גבי חנוכה
כיון שנעשה הנס ע"י אשה וקבלו
עליהם איסור מלאכה כדין י"ט, שויוה
עליהו חתיכה דאיסורא ואין להקל
להן, וכ"כ בספר צידה לדרך.

וז"ל מהרי"ל קבלה בידינו שאין
לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות
דולקים בחנוכה.

ג'- גזרו על בנות ישראל בכניסתן לחופה שיבעלו לאגמון תחילה, ונתבטלה הגזירה.

ד'- להראות שגם הם מחכבות את המצוות.

ה'- שלא נאמר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ופטורות, דכיון דגם הם היו באותו הנס לכן מחוייבות.

ו'- כדי שלא להסיח דעתן מזוכר הנס, עושין לפחות אותה שעה כמו יו"ט (לבוש).

ז'- שמא יכבה הנר שמשתמשים בו (השמש) ויכשלו להשתמש לאורה. (מט"מ שם).

ח'- כתב מרן גע"ו רי"ח זיע"א - ואנא עבדא אמרתי טעם ע"פ הסוד, כי מצינו מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שיש תוספת קדושה אל המלכות העליונה בחנוכה כמו ענין ראש חודש, דבחנוכה מקבלת הארותיה מן ההוד ע"י עצמה שלא ע"י בחינת התפארת, שאינה טפילה אל בחינת התפארת כמו בימי החול, ולכן מאחר שהנשים מושרשים הם במלכות שיש לה תוספת בחנוכה, על כן עשו תוספת לעצמן באיסור עשיית מלאכה להתקדש בכך בשעת הדלקת הנרות דוקא, והוא טעם נכון בעזרת השם יתברך: (בא"ח חנוכה)

ה'- יש נשים שנהגו שלא לעשות מלאכה בכלל בחנוכה, ויש לבטל מנהגן, כי הבטלה מביאה לידי שעמום.

ומכל מקום יש אומרים שטוב לנשים להמנע ממלאכות כבדות, כגון טויה וכביסה, שיש בהן טירחא, על כל פנים ביום ראשון ושמיני של חנוכה. [לפמ"ש ארחות חיים. וכ"כ בכנה"ג הגה"ט סק"ד]. אבל האנשים אינם נמנעים משום מלאכה.

[כ"כ במטה משה, ב"ח ט"ז ופר"ח. וכתב בפר"ח (פי' תיז), שאם האנשים החמירו על עצמם שלא לעשות מלאכה בר"ח, הוי מנהג בורות, וא"צ התרה לבטלו. אמנם בספר חסידים (סי' קכא) מוכח שגם לאנשים יש להמנע ממלאכה. וכ"ה בב"ח בשם מהרי"ל. ונראה דאין הכי נמי אם נהגו האנשים להחמיר ישארו במנהגם. אבל מסתמא לא נהגו האנשים להחמיר בזה, וכ"ש כיום שיש אור חשמל, ואין חשש פן יבואו להשתמש לאור החנוכה]. (ילקו"י)

ג. הטעם להמנע מעשיית מלאכה בחנוכה:

א'- כדי שיהא להם היכירא שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה, (בי"ז).

ב'- משום שהנס נעשה ע"י אשה. היא יהודית שכרתה ראש מלך יון.

ד' - סימן עת"ד - הנהגות ב'חג החנוכה'

פרק א' - 'סעודות בחנוכה'

ואין בו מכיר כי לכולם יהיה חליפות שמלות היו לנשים כי על כל גבר יהיו כלי אשה, וכל הנשים יתנו על פניהם כסות עיניהם עד אשר כל רואיהם לא יכירום לא ידעו ולא יבינו מי ומי ההולכים עדרים עדרים פעם בחוץ פעם ברחובות, אצל כל פינה יארובו לחקור איזהו מקומן של זבחים ואיזה מקום יין נסיכם, וילכו להם בתופים ובמחולות מפוזים ומכרכרים בכל עוז ואשה כלי זי"נה עליה וחמושים עלו בנות ישראל מזיינים בכל שלטי הגבורים וכל איש מישראל חרבו על יריכ"ו וחיציו שנונות.

וגם הנערים ישיתו להם עדרים לבדם בשנותם את טעמם וריחם לקושש קש ולהביא עצים בבתים ובחצרים, ונשמע קולם בבואם קול ענות בחירופים ובגידופים כבולות ושחוזות בחרוזות ובדברי הבאי והיתול צחוק וצחוק עשו להם כל השומע יצחק, גם אלה ביין שגו בשכר תעו מדרך השכל שתו וישכרו עד אשר הם מריקים את גופתם קיא צואה

א. סעודות בחנוכה מצוה או רשות:

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע' ס"ב) - **ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמחה.**

- כתב הרמ"א (הגה שם) - **ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות,** משום דבאותן הימים היה חנוכת המזבח (מהר"א מפראג).

ונוהגין לומר **זמירות ותשבחות** בסעודות שמרבים בהם **ואז הוי סעודת מצוה,** (מנהגים).

- **ולא כאשר ראיתי בימים אלו שהוקמו לשמוח בהם לשם שמים ולספר בנסים ונפלאות שעשה לאבותינו בעצם הימים האלה וימי הפורים,** כי נשמע קול צוחה על היין בראש כל חוצות יתהללו ותבקע הארץ לקול היוצא מבית בליעתם, וישנו את טעמם ומראיהם לתת על פניהם מסוה עד כי נהפך לאיש אחר

בסעודות שעושים בימי החנוכה.
(חנוכה בציון)

ב' - המהר"ש קלוגר כותב **שדעת הרמב"ם דחנוכה הם ימי שמחה, ויש מצוה בסעודות שעושים בחנוכה, ותמה על הפוסקים שלא הזכירו דברי הרמב"ם בזה.**

- כתב הב"ח (שם) - **ולענין הלכה יראה לע"ד דלא כמהר"מ, דמנהג זה שמרבים בסעודה כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים, ומהרש"ל כתב גם כן דברמב"ם משמע דימי שמחה הן, וכן כתב המרדכי הארוך עכ"ל, ועיין ברמב"ם פרק שלישי הלכה ג', וז"ל מהר"ש מאוסטרייך דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה, וכן מוכח קצת ברמב"ם, ויש מביאין ראיה מפ"ב דשבת במרדכי והוכיחו קצת מרבינו יואל שפסק בברכת המזון אם לא אמר על הנסים מחזירין אותו, ש"מ דשאני משאר הימים ולא סגי בלא פת עכ"ל:**

אבל רוב הראשונים והאחרונים כתבו שאין בחנוכה מצות שמחה. וכך פסק בשו"ע דריבוי הסעודות שמרבים בהם בחנוכה הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה.

ג' - איתא במגלת תענית ובמדרש בהעלותך (ואני מצאתי במדרש תנחומא פ' פקודי) **שקבעום למשתה ושמחה שנגמרה מלאכת המשכן בזה"ו.** [וכ"פ

בלי מקום כהריק האשפות מן הזבל, ויאספו אליו כל העדרים וגללו אותו ברחובות קריה במקומות המטונפות חבקו אשפתות, הכזה יהיה יום משתה ויום רצון לה' ומאין להם סמך למנהגים מקוללים האלו.

הגמול הזה יקוה האל המושיע אשר גאלנו וגאל את אבותינו להכעיסו במעשה ידינו בזמרת נבלים ושירי עגבים ותבער אש בעדתינו בחורים עם בתולות זקנים עם נערים, זמרן נשי ועניין גברי בשירי עגבים הלא המה דברי חשק ונבלות לשבח היפה ביופיו, והשכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, הסר מעלי המון שיריך וזמרת נבליך לא אשמע.

והרי"ף כתב על אותה שאמרו זמרא דפומא אסיר, שזה נאמר על השירים של אהבת אדם לחבירו ולשבח היפה ליופיו והם הנקראים שירי עגבים, ולא הותר לזמר אחר החורבן אלא שירות ותושבחות וזכרון חסדיו של מקום בלבד, וכמו ששירי התורה גורמים דביקות בשם יתברך כך השירים שהנשים אומרות גורמים להפריש הנשמה מצרור החיים, וכל שכן כד זמרן נשי ועניין גברי דדמיא כאש בנעורת ויצר סמוך להסיתם לעשות כל רע. (חמדת ימים)

- **ויש להזהר שלא להקל ראש בשחוק והיתול ודברי ליצנות**

כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים ומהרש"ל כתב גם כן דברמב"ם משמע דימי שמחה הן וכן כתב המרדכי הארוך עב"ל ועיין ברמב"ם פרק שלישי הלכה ג' וז"ל מהר"ש מאוסטרייך דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה וכן מוכח קצת ברמב"ם ויש מביאין ראיה מפ"ב דשבת במרדכי והוכיחו קצת מרבינו יואל שפסק בברכת המזון אם לא אמר על הנסים מחזירין אותו ש"מ דשאני משאר הימים ולא סגי בלא פת עב"ל:

ה' - ומנהג מקומות הללו לעשות הסעודה בר"ח, ונכון הוא, והעושה סעודה בכל יום של חנוכה ה"ז משוכח. [שכנה"ג בהגה"ט או' ה' א"ר אות ט"ז.]

וירכה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות, וכ"ש אם חל בו ר"ח ג"כ, וכן ירבה בר"ח טבת שהוא בתוך ימי חנוכה, בשביל פרסום הנס. (כה"ח שם א' יג')

ו' - ונוהגים לאמר זמירות ותשבחות ואז הוי סעודת מצוה, ר"ל בצירוף זה.

וכתב שם היש"ש שכל שעושה כדי ליתן שבה למקום או לפרסם הנס או המצוה הכל סעודת מצוה יעו"ש. והב"ד ביאורי הגר"א. מ"ב אות ט': (כה"ח שם א' יד')

ז' - כתב בילקוט יוסף (חנוכה) - יש אומרים שריבוי הסעודות שמרבים

ביש"ש פ"ז דב"ק סי' ל"ז וב"ח. מ"א סק"ג. א"ר אות ט"ז].

ואיתא שם בתנחומא **דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסליו**, אלא שהמתין בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק, ואמר הקב"ה **עלי לשלם לו לכסליו, ושילם חנוכה בית השמונאי יעו"ש.**

[וכן איתא בפסיקתא רבתי, והובא בילקוט מלכים סי' קפ"ד. א"ר אות י"ז. ביאורי הגר"א].

וכתב שם הא"ר וא"כ דין ימים אלו כאלו היה חנוכה המזוכה שבמדבר, עב"ל. ור"ל ולכן נקראו ימים אלו חנוכה המזוכה. ועיין לקמן סי' תרפ"ד או' א': (כה"ח תרע' א' יב')

ד' - כתב הב"ח (שם) דרז"ל במדרש **שחנוכה הנשיאים היתה בחנוכה**, והקב"ה שילם להם שכרם בימי מתתיהו וכו', הנה כשם שהנשיאים כל אחד עשה ביומו יום טוב, גם בחנוכה יש להם לעשות י"ט בענין ביטול מלאכה.

ומטעם זה נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה ע"י אשה, והוא הדין לענין מלאכה שאסור לנשים, וכדין ראש חודש.

ולענין הלכה יראה לע"ד דלא כמהר"מ דמנהג זה שמרבים בסעודה

ותפארתינו, מלך ביפיו תחזינה עינינו. במהרה בימינו אמן. [ועיין במגיד מישרים "שחנוכה ופורים אינם בטלים לעולם". וכ"ה ברמב"ם, והיינו כמ"ש במדרש תנחומא (ר"פ בהעלותך), לך אינה בטלה לעולם, דהיינו נר חנוכה]

ב. מדוע לא תיקנו חכמים לעשות בהם סעודות כמו בימי הפורים?

א' - מאחר וגזירות היוונים היו נגד לימוד התורה וקיום מצוותיה, לכן תקנו להודות ולהלל שזה מה שרצו לבטל. ולא הריגה כמו בגזרת המן שרצה להורגם והוא ביטול אכילה ושתייה. (לבוש, ע' ט"ז הא גדול המחטיאו יותר מההורג? היינו כשמחטיאו ברצון, אבל באונס לא).

- כתב ב'משנה ברורה' (שם סק"ו) - שלא קבעום למשתה ושמחה - אלא להלל ולהודות. ונראה הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים, כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות שהוא ביטול משתה ושמחה ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקב"ה ממנו קבעו להללו ולשבחו ית' ג"כ ע"י משתה ושמחה.

משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם [כמו שאנו

בהם בימי חנוכה, אינם אלא סעודות הרשות. שלא קבעום חכמים למשתה ולשמחה. [מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (סי' תרה). טור וש"ע (סי' תרע)].

יש חולקים ואומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות הללו. [כן משמע מלשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג), שקבעום לימי שמחה והלל. וכ"ה בתוס' תענית (יח:). וכ"כ רבינו יונה, הרי"צ בן גיאת, והכל בו, ועוד. וכ"כ המהרש"ל ב"ק (פ"ז סי' ל)].

ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' יתברך בסעודות הללו, ואז נחשבות לסעודות מצוה. [כמבואר בתשובת מהר"ם ובמרדכי. וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' עתר ס"ב). ומהרש"ל].

ומה טוב ומה נעים לנצל מסיבות אלו לדרשות בדברי תורה ויראת ה' טהורה, לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, ואז בודאי שסעודות הללו נחשבות לסעודות מצוה. [ים של שלמה (ספ"ז דב"ק). וחזות יאיר (סי' ע). ודגול מרבבה (סי' שצא ס"ב). וכנה"ג].

ויהי רצון שהש"ת יעשה עמנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ונוכה לביאת משיח צדקנו (ראשי תיבות: מדליקים שמונת ימי חנוכה), ונדליק המנורה בבית קדשנו

נפשם על העבודה הושיעם ה' ע"י כהנים עובדי העבודה בבית ה', ע"כ נעשה הנס ג"כ בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב. (ב"ח תרע), עיין ילקו"י באריכות יסודות מוסריים מהב"ח)

ג'- בפורים ע"י המשתה באה הגזירה, וע"י משתה שעשתה אסתר לאחשוורוש והמן ניצולו, ועל כן תיקנו לעשותו יום משתה ושמחה לזכור טעם הגזירה ועשיית הנס, משא"כ בחנוכה נעשה ע"י פח השמן לכן תיקנו הדלקת הנר. (החיד"א - מח"ב, מאמר מרדכי)

ד'- בחנוכה היה הנס ע"י מלחמה שהיהודים נלחמו באויביהם ונצחום, ויש בדבר קצת דרך הטבע, משא"כ בפורים שהנס נעשה מאליו בלתי מלחמה, ולא עוד אלא שהמלך היה עב"ם ונתן רשות להרוג בעב"ם, והוא פלא פלאות ונמצאת השמחה כפולה *וע"כ קבעום גם למשתה ושמחה. (החיד"א, כה"ח)

ה'- בפורים קיבלנו את התורה ברצון, לכן תיקנו סעודה בעבור התורה. (החיד"א)

ו'- כיון ששמחה לא שייכת רק במלכות בית דוד, כמש"כ בדברי הימים, בעת שהמליכו את דוד, כי שמחה בישראל, וכן בשלמה, "אוכלים

אומרים להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך] ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרין לאמונתם ח"ו לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקב"ה יד ישראל ונצחום לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו ח"ו ובעזרתו ית' לא הפיקו זממם וגברה דינו, לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו. [לבוש]:

ב'- דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו, (של אחשוורוש), ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור, ושמחה ומשתה של איסור, וכשעשו תשובה עינו נפשותם, וכמ"ש אסתר "לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו'", ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס, אבל בחנוכה, עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא 'שגזר עליהן לבטל התמיד, ועוד א"ל מצוה אחת יש בידן אם אתם מבטלין אותן מידם כבר הם אבודין, ואיזה זה הדלקת מנורה שכתב בה להעלות נר תמיד, כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין בו', עמדו וטמאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור

קבעו להלל ולהודות, כי אין מזה שמחה בעוה"ז, והצלת נפשות היה טפל, ע"כ עשו עיקר מן הנס המפורסם שהוא מורה על הודאה, כי כך רצונו ית' בזה. (ט"ז שם)

ח' - ידוע שמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו, וכל זה בנס שנעשה לגוף, וממילא אי אפשר לשמוח בנס כזה, משא"כ נס השמן אין לנו הנאה לגוף מזה, וא"כ לא ניקו לנו מהזכויות, ולכן תיקנו להודות ולהלל, ולא שמחה ומשתה. (ילקו"י)

שותים ושמחים, ובחנוכה הוי מלכות בית חשמונאי.

וטעם הדבר שלא שייכת שמחה אלא במלכות בית דוד, 'כי מלכות בית דוד היא המרכבה למלכות שמים'. (בני יששכר, זמנים ומועדים - הרפנס)

ז' - בפורים היה נס מפורסם להצלת נפשות, וע"ז יש שמחה בעוה"ז, משא"כ בחנוכה דאף שהיתה ישועה ממנו יתברך במלחמה, מ"מ לא היה מפורסם הנס, רק בנרות היה הנס מפורסם, ע"כ

פרק ב' - 'מנהגי אכילה בחנוכה'

וירדם, ויהי לה כן וישכב וירדם, ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים, וכראות החיל כי מת גבורם וינוסו.

ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה. (כלבו סי' מ"ד. וכו"ה בהר"ן פ' במה מדיליקין, וב"י ססי' תרע"ה, ופר"ח בסי' זה, אלא ששם בהר"ן כתוב בסגנון אחר יעו"ש. רמ"א, מהרש"ל, לבוש, ספר יהודית פרק י', חמדת ימים)

ב' - אוכלין מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שנעשה בחלב, שהאכילה יהודית

א. נוהגים בימי החנוכה לאכול מאכלי חלב.

- כתב הרמ"א בהגה (סי' תרע"ב) - יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב.

א' - זכר לנס שאירע ליהודית בת של יוחנן כהן גדול, כמ"ש בהגדה בת היתה ליוחנן כ"ג והיתה יפת תואר מאד ואמר המלך יון שתשכב עמו, והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב

וזכר לזה שבימים אלו הוא כעין נתינת התורה, ובשבועות יום קבלת התורה נהגו לאכול מאכלי חלב, הנה הנס נעשה ג'כ ע"י מאכלי חלב שהאכילה את האוייב שרצה לבטל התורה מישראל, וע"י זה היה התחלת הנס, לכן נהגו כך. (בני יששכר)

ד'- נראה לי בס"ד לרמוז טעם בחלב לשלשה מצות שגזרו (היוונים) לבטלם, שהם חודש שבת מילה, ומסרו ישראל עצמן עליהם, דאות ח' דחלב הוא אות ראשונה של חודש, ואות ב' דחלב הוא אות שנית של שבת, ואות ל' דחלב הוא אות שלישי של מילה:

ה'- יש נוהגים להרבות במאכלי גבינה בימי חנוכה, זכר לנס שנעשה על ידי "יהודית". ומנהג ישראל תורה הוא.

[כתב הר"ן (פ"ב דשבת), נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, שהיוונים גזרו על כל בתולות ישראל הנישאות שיבעלו להגמון תחלה, וע"י אשה נעשה נס, שבתו של יוחנן כהן גדול שהיתה יפת מראה הובאה להגמון, (ובחמדת הימים (הל' חנוכה פ"ב) כתב, שראש האוייבים היה אליפורנו מלך יון. וייחס הנס ל"יהודית". וכמ"ש התוס' (פסחים קח:) ובתוס' מגילה ד.), והאכילה אותו מאכלי גבינה כדי שיצמא מאד, והשקתה אותו יין עד שנשתכר, וירדם, ואז בעזה"י חתכה

את האוייב שהיה ממלכי יון, והמעשה הובא בספר 'חמדת הימים', ונס זה נעשה קודם נס העקרי של חנוכה בכמה שנים, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון וגם הוא היה רוצה להעבירם על דת לכך עושין לנס זה גם כן זכר בימי חנוכה, על דרך שאמרו לאכול זרעונים בפורים זכר לנס של דניאל עליו השלום וחבריו עליהם השלום. (בא"ח חנוכה)

ג'- משום שביקשו לבטלנו מהתורה אשר קיבלנו בהר סיני, [בזכות אברהם אבינו שהאכיל את המלאכים חלב ובשר, וע"כ הסגור הוציא מיידם את התורה ונתנה לישראל, כ"כ בספר 'תורת חיים' (לבבא מציעא פו:) הטעם שאוכלים מאכלי חלב ביום מתן תורה, על פי האגדה, שכשבא הקב"ה ליתן את התורה לישראל קיטרגו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם, אמר להם הקב"ה ככולהו זמנין מקטרגין עליהון, ואתון בשעתא דאתיתו לגבי אברהם אכילתו בשר וחלב, שנאמר "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה", ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד, מיד הלכו להם בפחי נפש. ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה, ואחר קינוח והדחה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזהרים יפה בדיני בשר וחלב וכו'. (כ"כ בספר 'בגדי שש', וב'בני יששכר' חנוכה).]

הלבנה. שבת – לא לשמור שבת. מילה – לא לעשות ברית מילה.

והיינו הריבה האדומה מרמזת לדם הברית. ואבקת הסוכר הלבנה מרמזת ל'לבנה'. והסופגניה החומה לחלת השבת.

ה' – מנהג אכילת מי דבש בשמן:

הרבי מוולודניק בספר 'שארית ישראל' שער הזמנים דף ק"א, כותב שמנהג הבעל 'משמיע שלום' רבי שלום שכנא מפרוביט שהיה לקחת מי דבש לערבב אותם בקצת שמן ולשתות, זה ממתיק דינים. אפשר לקחת דבש ולערב בו מעט שמן זית בכדי שלא יזיק, ולשתות. ובשם הבעש"ט מובא שדבש הוא טוב גם לרפואה וישועה.

ו' – 'ערב לכיבות': (באידיש: לאטקעס-אָווענט)

אירוע משפחתי חגיגי אותו נוהגים חסידי חב"ד לחגוג בימי חג החנוכה, כפי שנהגו בזה רבותינו נשיאינו.

– המנהג התחדש בזמנו של אדמו"ר הזקן, שהיה עורך התוועדות באחד מלילי חנוכה עם בני הבית, באירוע שקיבל את השם "לאטקעס אווענט" (ערב לכיבות).

גם שאר רבותינו נשיאינו החזיקו במנהג זה, והיו נוהגים לומר דברי

את ראשו בסייף. כראות אנשי צבאו כי מת מלכם, נסו על נפשם, ולכן נהגו לאכול מאכלי גבינה בימי חנוכה. והביא כ"ז מרן הב"י בדפוס ישן, ס"ס [תראה]. (עיין חמ"י, ילקו"י)

ב. מנהג עשיית סופגניות ספינג' וכדו':

א' – כתב רבינו מיימון אביו של הרמב"ם ע"ה 'אין להקל בשום מנהג, ואפילו מנהג קל, ויתחייב עשות משתה ושמחה בחנוכה לפרסומי ניסא, ופשט המנהג לעשות סופגניות הנקראים בלשון ערבי אלספינג', והם כצפיחית בדבש, ובלשון המשנה האיסקריטין, ומנהג קדמונים הוא, והם מטוגנים בשמן זכר לברכת ה' בשמן. וזה סגולה לפרנסה. (קובץ שריד ופליט – ירושלים תש"ה, הערוך, חזו"ע חנוכה עמוד יט')

ב' – טוב לאכול מיני מזונות ולברך 'על המחיה' בחג החנוכה, כיון שרק בברכת 'מעין שלוש', מוזכר 'ועל מזבחך', וכידוע בחנוכה היה 'חנוכת המזבח'.

ג' – נוהגים לאכול בחנוכה סופגניות מטוגנות בשמן, זכר לנס השמן של המנורה, וטעמם כצפיחית בדבש. וכל מעשיך יהיו לשם שמים. (ילקו"י)

ד' – יש שהביאו רמז לאכילת הסופגניה בחנוכה, הרומזת לג' הגזירות שגזרו הייונים על ישראל, חודש – לא לקדש את החודש ע"י ראית

ריקים גדולים לאסוף בהם בשר ויין ושמנים וסלחות שמחלקים להם כל בית נדיב, וכאשר מתמלאים הכלים הולכים לבתיהם ומריקים אותם וחוזרים, וחסד זה יש לו תשלומין כל שמונה, מי שלא לקח היום לוקח למחר. גם כל היום השלוחים יוצאים מבתי נדיבים, והם עמוסים בקבוקי יין וצלחות מלאות גזרי בשר מטוגן, להוליך לבתי תלמידי חכמים ונסתרים וחולים שאינם יכולים לבוא ברגליהם, ויש נדיבים שהיו מוסיפין גם מתת כסף הגונה, ישלם ה' פעלם. וכל בעלי בתים אוכלים ארוחת הבקר כל שמונת הימים בסופגנים עם דבש, יש נשים היודעות לעשותם, ומי שאין

אשתו יודעת קונה מהחניות הנפתחות הרבה בימי חנוכה מאנשים בעלי מקצוע זה. ונמצא

על כולם לחץ גדול תמיד מרוב הקונים אנשים וילדים, כי המנהג פשוט לשלוח מהם מנות לבנות הנשואות ומשודך למשודכתו. ובכל בקר עין רואה קבוצות קבוצות נערים ונערות משרתים ומשרתות הלך ושוב ברחובות קריה עם צלחות גדולות של נחשת ממורט מלאות סופגניות, ובתוכם גבעולים מלאים דבש דבורים עם בקבוקי חלב ויין לארוחת הבקר.

גם היה מנהג פשוט אצל כל בעלי בתים לעשות משתה גדול פעם אחת

תורה ולספר סיפורי חסידים. בין הסיפורים שהיו מספרים בסעודה זו, היו סיפורים אשר בכל חנוכה היו משוחחים אודותם, אף שכבר סיפרו אותם בשנה שעברה. בערב זה השתתפו כל בני המשפחה.

- הרבי מסביר כי הטעם שערב זה נערך דווקא בימי חג החנוכה הוא משום שחג זה קשור במיוחד עם ענין החינוך, כפי שרמזו גם בשמו.

הרבי הוסיף, שהמנהג לערוך אירוע זה בשעות הערב דווקא (כפי שרמזו בשמו של המנהג), מתאים עם כך שכל התוכן של החג הוא להאיר את החושך דווקא.

- ישנם חסידים המדייקים לערוך את האירוע בלילה הרביעי של חג החנוכה, ומדייקים זאת מכך שהרבי קבע פתגם זה בלוח היום יום בלילה הרביעי דווקא.

ג. מאכלי חנוכה בעדות שונות:

- **במרוקו**, ערב חנוכה כל החניות היו מעוטרות בכל מיני פירות וירקות רעננים, ובפרט כרוב וקרא אדומה ובצלים ולפתות מכל המינים, כי כל אלו הם קישוט של חובה לתבשיל של כוסכוס בגזרי בשר מטוגן שעושים כל בני העיר לחנוכה, יחד עשיר ואביון. וכל היום עין רואה עניים מחזורים על פתחי נדיבים ובידם כלים

- **חג הבנות**, יום ראשון של ראש חודש טבת נקבע לחג לבנות הרווקות, והוא נקרא בפי כל ראש חודש לבנות 'אלבנאת'. בנות המשפחה וחברותיהן היו מתאספות לסעודה חגיגית שבה מגישים כל מיני עוגיות דבש, והארוס היה מקפיד ביום זה להגיש מתנה לארוסתו.

יש שנתנו טעם למנהג זה כי ר"ח הוא מועד לנשים שלא נצטרפו לחטא העגל, ור"ח טבת עולה על כולנה שבו אומרים הלל השלם. ויש אומרים שחגיגה זו היא זכר למעשה הנס שאירע עם יהודית, מיהו מובא בן איש חי (וישב) שמעשה יהודית קדם בכמה שנים לנס חנוכה, אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון על כן עושין לנס זה גם כן זכר בימי חנוכה. ע"ש. וכנראה שכתב כן הבן איש חי לאפוקי מדעת ה'חמדת ימים' אשר כתב שמעשה יהודית היה בימי חנוכה. (עלי הדס סיטבון)

- **בתימן**, קבעו סעודה לכל ילדי העיר, וכל ילד היה חייב להביא אתו גזר, שהיה מתוק באותה העונה.

ד. הנהגות עדות שונות:

- בתוניסיה, אצל כמה מעדות המזרח, נחשב החג **כחג של שלום**, והנערות מבקשות סליחה ושלוש אחת מרעותה.

בחנוכה לקרוביהם וכל בני משפחתם ביום או בלילה, בכמה תבשילין ובראשם כוסכוס בבשר מטוגן ויין חדש עם כל שיר ושבח שיש על חנוכה, ככה עוברים כל שמונת ימי חנוכה בשמחה ומשתה ורנה וצהלה. (מנהגי מקנאס לרבי יוסף משאש).

יש שנהגו לאכול בחנוכה כוסכוס עם בשר תרנגול זכר.

- **מנהג אמשטרדם**, היה לאכול אווזה פטומה. (מנהגי אמשטרדם ברילמן, ושארית ישראל לר"מ מן אמלאנדר)

בסעודת חנוכה היו אוכלים אוזים צלויים ולאטקעס, ושמעתי מרבינו הקדוש שהוא רמז לתקן הפרצות שעשו היונים בהיכל, בליל ה' דחנוכה וכן ביום ה' היה מרבה קצת יותר בסעודה, והיה שוחק עם בני ביתו בדרעדיל בליל ה' או לאחריו: (ספרן של צדיקים ערך הרה"ק ר' ירחמיאל משה מקאזניץ ז"ע. א' כח)

- **בכוכה**, נהגו לאכול בחנוכה דברים מתוקים כמו חלבה, וכן אכלו 'דושפירה' - ריקים הממולאים בשר או בצל חתוך דק ומטוגן, וכן דו-פיוזה, מעין מרק ירקות בצלים ובשר שבו שורים פיתות עבות.

- **בלוב** הביאו סופגנים הנקראים ספנג', לבתי כנסת ותלמודי תורה, וכן שולחות אותן לבנותיהן הנשואות ומנהג זה מכונה 'סנה'.

- **בימי חנוכה, נדקר אפם של יהודי עדן שבתומן** בריח של גופרית בצאתם מתפילת מעריב, כי רחוב בית הכנסת המה כולו ממוכרים וקונים כל מיני פצצות העשויות מגופרית הנידלקת בפתילה. כל מיני זיקוקין נידלקים ומתפוררים לכוכבים נוצצים בשלל צבעים מרהיבים, גפרורים מתלקחים וצובעים את האוויר. ברחוב שורות שלמות של שולחנות מוכרים, וילדים סובבים אותם. בני העשירים שיש בכיסם פרוטות של דמי חנוכה, קונים ומדליקים ומרעימים קולות ורעמים, ובני העניים צוהלים ומשתעשעים לא פחות מהם. העוברים והולכים שומעים פתאום קול 'בום' או כקול טרטור מכונת ירייה, וריח גופרית מתפשט לאורכו ולרוחבו של הרחוב. מי מאנשי עדן הנהיג את המנהג הזה להרעים ולטרטר ולבשם את רחובות היהודים בריח הגופרית, ולב מי נתעורר ועורר את הלבבות האחרים להזכיר למעשה את מלחמתם וגבורתם של המכבים מנצחי היוונים, לא ידוע, אף כי נשאלו על כך רבים מזקני הדור. (בין עדן לחימון).

- במרוקו נהגו לקרוא לבן הנולד בחנוכה בשם 'ניסים'. אחד השמות הפרטיים המקובלים בקרב יהודי המזרח הינו 'חנוכה', כך בבוכרה, פרס כורדיסטאן ועוד.

- במשנה, שם היו בעבר אנוסים יהודים, מדליקים גם כיום את נרות חנוכה בסתר.

מענין הדבר שהפלאשים בחבש אינם יודעים כלל על מהות חג החנוכה. (מחניים ט"ז)

- מרבית הגברים בעדה האפגאנית נעדרו מן הבית לרגל מסחרם במרחקים, והנשים היו מבקשות מן הילדים שידליקו בביתן נרות חנוכה, ובתמורה זכו אלה בדברי מתיקה ובמעות חנוכה. הילדים נהגו לשחק באגוזים ובשקדים. בחנוכה שלחה משפחת הארוס לארוסה מגשים עמוסים בשר ודגים, פירות ודורונות ובהם בגדים, נעליים ותכשיטים. כמו כן צירפו תרנגול לבן, שהיו מלבישים אותו 'מכנסיים' וצבעו אותו בצבעים עליזים. (מנהגי אפגניסטן)

- מועד החנוכה הוכר גם בקרב הגויים, ונתכנה בשמות ופתגמים שונים:

בסוריה נקרא בשם 'עיד אלשעלה', חג האבוקה. בתימן נקרא 'עיד אלסרג', חג האורות. בכורדיסטאן הוא מכונה 'אידת שרעאי', חג הנרות. ואולם בהיותו מציין את ראש החורף עד שפתגם כורדי עתיק אומר אורות קטנים של היהודים הם ראש החורף, או ליל אור החורף. (מחניים נב)

פרק ג' - 'צדקה בחנוכה'

א. צדקה:

אברהם אברהם אהבי נר"ו בספרו והוכיח אברהם (פרק יב, דף מ"ז) **דראו והגון לכל בר ישראל שיתנדב בימי חנוכה, ובפרט ביום ראש חודש טבת, לקופת התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס זיע"א** וישלחו מעות לאדמת קדש קרתא דשופריא טבריא ת"ו, ליד חכמי ורבני עיה"ק הנ"ז.

א- 'מצות נתינת צדקה בימי החנוכה יקרה היא עד למאוד, ויכולה להועיל ולהציל הנותנה מכל מיני מקטרגים, ומושך עליו חסד גדול ונורא. (יסוד ושורש העבודה שער יב, משנה הלכות - ח"ז סימן פח, משנה שכיר, בני יששכר)

והוא דבר גדול בימים האלה לעשות כזאת, ויראה פועל ה' מפלאות תמים דעים, עי"ש בטוב טעם ודעת.

ב- הרמב"ם כתב בהלכות חנוכה (פ"ג ה"ג) שהתקינו חכמים שימי החנוכה יהיו **ימי שמחה והלל**, ובהלכות מגילה כתב שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, והמשמחם דומה לשכינה, ולכן יש לתת צדקה בחנוכה מפני שהם ימי שמחה.

והן אמת דבכל עת ובכל זמן חיובא רמיא עלן להיות דעתן עליו בכל עסקנו ובכל מעשה ידינו, ועל כל צרה שלא תבוא להפריש לעילוי נשמת הצדיק רבי מאיר בעל הנס זיע"א ולשלוח המעות למכון שבתו, כי ממקומו יפן ברחמיו להתפלל בעדנו לפני שוכן מעונה.

ג- כתב בספר 'חנוכת הבית' (לבעל מח"ס 'טל אורות' הביאו המג"א ס' תרע) - וכבר זכרתי שמלת 'שמון', בא"ת ב"ש, מניין 'בי"ט', מנין שם אה"ה, הבן סוד נפלא שחנוכה בא"ת ב"ש, מנין 'סוד צדקה', שעיקר צדקה צריכה להיות ניתן בסוד, כמו ברכת שמן שהיה סמוי מן העין. (עי"ש)

ומידע ידיע דאין תפילתו חוזרת ריקם, כל שכן וקל וחומר בחנוכה. ושבח לאל יתברך דגם אשר הם חיים הצדיקים היושבים שם, מתפללים בעד המתנדבים ולומדים בעד הצלחתם. וזכות גדול צריך כדי שיזכה האדם להתנדב לשם שב"ו נפש היפה גם חסידא רבי מאיר בעל הנס זיע"א,

ד- כתב הגאון רבנו חיים פלאגי זיע"א (מועד לכל חי סי' זך) - כיוצא בזה המציא לנו דבר חידוש זה בני נאמן

שמונה ימים צדקה לעניים תלמידי חכמים, וילמוד סדר תיקון להנ"ל. וכו'.

(מל"ח - כו' עז, ע"ש באריכות)

ב. דמי חנוכה:

א'- כתב ה'מגן אברהם' (סימן תרע), **נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים**. ובס' 'חנוכת הבית' כתב טעם לזה.

- כתב בספר 'חנוכת הבית' (לבעל מח"ס 'של אורות' הביאו המג"א ס' תרע), ובחנוכה מחוייב ליתן בפרט לנערים לומדי תורה, **שסוד שמן הטוב** משפיע עליהם, לכן טי"ב נערים, שחוזרים על הפתחים, בחנוכה בזמרים.

מלות **טי"ב נערים**, עולה למנין **'שמן'**, שהנס נעשה בפך קטן, רמז על הפכים קטנים אלא הנערים, החוזרים לפרסם הנס, שהם מלאים שמן זית זך, כמו שיבא בעז"ה אח"כ בדרוש צפיחית השמן. עיי"ש.

- כתב בבני יששכר, **מה שנהגו העניים, לסבב על הפתחים בחנוכה**. רובם של עניים מן שבט שמעון שקילל אותם יעקב 'אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל' (בראשית מט י), להיות סופרים ומלמדים עניים, והנה נודע מדת יוסף הוא יסוד ברית קודש וכו', והנה שמעון שאמר 'זעתה לכו וכו' על יוסף וכו', על כן בעת הוא מקבל

הוא בדוק ומנוסה דאשר הם מבני היכלא דמלכא יש להם הארה גדולה מהצדיק, ובעינינו ראינו ואבותינו סיפרו לנו, כמה עניינים נפלאים שאירע לשלוחי עיה"ק טבריא תוב"ב שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, ואין כאן מקומו להאריך בזה עכ"ל.

ה'- **יזהר לחלק תמיד שמן לעניים יראי ה' לצורך נר שבת ויום טוב וחנוכה**. סגולה לזש"ק ובנים צדיקים.

ו'- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א - **יפריש מאה פרוטות של כסף בסוד כף אחת וכו', ויחלקם לתלמידי חכמים ירכי קשוט, וכן מילת כף עולה מאה כחושבן פ"ך, בסוד פ"ך אחד של שמן המנורה הטהורה שהיא התורה, וכו'.**

ואח"כ יפריש עוד ארבעים וארבע פרוטות, כנגד רבוע שם אהי"ה, ורמזו באות א'.

והנה ק' ומד' עולה קד"ם, אהיה במלואיו ברבוע גימטריא קדמ"ת, ולכך נקראת הבינה קדם, וכו', וכו', ויכול **לחלקם באיזה יום שירצה כלם בבת אחת, אבל מד' פרוטות הנשארות יחלקם אחת לאחת, וכו'. ומכאן תראה שנהגו לחלק המעות לתינוקות ולקטנים בימי חנוכה ופורים, שהם בסוד נצח והוד, עכ"ל.**

ובחמדת ימים כתב **דלתיקון פנס נשגז' (נדה שפחה גויה זונה) יתן בכל**

- כתב הגר"ח פאלאג'י זיע"א, ומכאן תראה שנהגו לחלק המעות לתינוקות ולקטנים בימי חנוכה ופורים, שהם בסוד נצח והוד. (מ"ח - כו' עז)

אפשר שחלוקת דמי חנוכה נהגו, ולא לקבץ על הפתחים.

ד' - מנהגי הילדים:

- בכורדיסטאן, נהגו לבנות בובה מעץ ומסמרטוטים וזקן על לחייה, מיקטרת בפיה ונר גדול בידה, את הבובה כינו 'חנוכה', והיו עוברים איתה ברחובות ומבקשים מתנות! הילדים האחרים ליוו את הילד ושרו שירים, בובת חנוכה היתה סמל לאנטיזוכוס הרשע, שאת 'מגילתו' קוראים בחנוכה. בסוף חנוכה היו הילדים תולשים את זקן הבובה ושורפים אותה.

- בדמשק, לפני שיצאו הילדים לאסוף מתנות לסעודה, הם התאספו בבית הרב ורקדו ושרו. הרב עמד במרכז וסביב הרב יחנו ובפה מלא הם יענו: לכו שובו שברו לנו מעט אוכל, והיו שבסעודה שנערכה לאחר מכן שרו פסוק זה 308 פעמים! כגימטריה של 'שבו'. הם יוצאים 'ובכל חוצות משוטטים' אוחזי חרבות בידיהם, כובע ארוך על ראשיהם וכלי נשק על מתניהם, תופסי מגן וצינה'.

מעניין שיש כאן תערובת של התחפשות בפורים ושל כלי נשק

על הפתחים בסיבובו, והנה שבט לוי שתיקן חטאו בעת ההוא במה שמסר נפשו כנ"ל, הנה על ידו זרח אור לישראל בפתחי בתי בני ישראל, ושמעון לא מסר נפשו לתקן כמו לוי, על כן נהגו העניים (שהם ברוב) מן שבט שמעון לסבב על הפתחים לקבל, והוא כעין הצדקת הדין וקיבול מאהבה ובזה יתכפר עונם, הבן הדבר: (בני יששכר כסלו טבת מאמר ד סימן לה)

ב' - יש נוהגים לתת לילדים 'דמי חנוכה'. (זיו המנהגים רסג).

הטעם - משום שהיוונים ביקשו לבטל את ישראל מלימוד תורה, וע"כ כנגד זה מוטל עלינו לעודד את התלמידים ללמוד תורה ע"י מתנות של מעות וכו'. (שערי הלכה ומשפט ס' רפג).

טעם נוסף - משום שנוהגים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, וכדי לא לכיישם נהגו לתת דמי חנוכה גם לילדים. (משנה ברורה ס' תרע).

ג' - בקהילות הספרדים לא נהגו במנהג 'מעות חנוכה' לילדים, הן בכדי שלא להקנות בנפש צעירי הצאן, תשב"ר, את המנהג המגונה של אסיפת כספים כמנהג הקבצנים, והן בכדי שלא להרגילם לגשת לכל אדם שאינם מכירים, ולבקש ממנו טובות, שע"י כך עלולים להיגרם מכשולים רבים, בחינוך ובטהרה, כידוע. (חנוכה בציון)

בלדינו ומודיעים על בואם, ומבקשים מצרכי מזון: שמן, קמח, שום, בצל. ומברכים את הנותנים. וזו לשון השיר: 'תנו לנו, כי אנחנו חפצים ללכת, יחי החכם עם התלמידים, הנה הם נותנים לנו, יחי החכם עם התלמידים, כה לחי וירבה טובכם'. מכל מה שנאסף היו מכינים ארוחת חג. (מחנים נב)

- **בדמשק**, מחלקים לילדים נרות חנוכה במקום דמי חנוכה, המלמדים היו שולחים לכל בית אב נר מחומש כעין כף היד. (חמסה) שיגן על התינוקות מעין הרע.

- **בבבל**, היו מכינים לילדים עוגות צפיחית בדבש וכל מיני קליות מתוקים, ומביאים את כל הכבודה לבית המדרש לסעוד יחד עם הרב, וכן היו לומדים את ספר חגי מתחילתו ועד סופו.

ג. מעלת החוקת לומדי תורה בפרט בחג החנוכה:

- **ימי חנוכה ופורים מיוחדים ביותר לתקון תמכין דאורייתא:**

והנה עת לדרוש את ה' בתקון עון זה הוא בשמונה ימי חנוכה ופורים אשר הוצק יסודם בתרין ירכי קשוט הנצח וההוד כמו שנתבאר למעלה פרק א' ולעתור ולרצות איש איש ממלאכתו אשר המה עושים העשיר בעשרו.

ומדורה כפי שהיה נהוג במקומות אחרים בל"ג בעומר. (מחנים נב)

- **מרוקו**, עוד שמעתי מוקני הדור כי בזמן הקודם היה אצלם מנהג פשוט בימי חנוכה, שכל מורי בתי הספר העניים היו שולחים את הילדים הלומדים אצלם לחזור על הפתחים לאסוף להם תבואה וקטנית, וכל אחד מבעלי בתים הוא או אשתו היו נותנים להם מלא חפנים חטים או קטנית וכל מיני פירות יבשים, כל אחד מהנמצא אתו בבית, גם ביצים וחתיכות סוכר גם פחמים ועצים גם פרוטות. וכשהיו מחזרים, היו אומרים בקול המולה נוסח אחד בשפה ערבית: מימנא מימנא מולאת אדאר שמימנא עטיוונא עטיוונא חפינא חפינא זראע וקטנייא וטחינא טחינא פוזה חנוכה ופוזנהא נעייסו פאמיליאי מגבונא דרבי די כא יקרינא לקראיאי בנייא משבחיאי חתיא לעסייא, וחוזרים מימנא מימנא.

(מנהגי מקנאס. פירוש 'מימנא' זהו מזל טוב, כמו שקורין לאסרו חג של פסח 'מימנא', שפירושו מזל טוב לפי שהוצאות פסח מרובין עד שנתרוקנה הכיסים, לכן אומרים מעתה שמתחילים במסחר ומלאכה מהקב"ה מזל טוב, והכפל מימנא לחזק הברכה עיי"ש).

- **בירושלים**, היה מנהג קדום שבימי חנוכה היו המלמדים עם תלמידיהם יוצאים אל הרחובות והיו שרים

אלו ביותר מטעם האמור שימים אלו נזכרים ונעשים על תרין סמכי קשוט לתקן עון דאינון סמכין דחלשין.

- מנהג לגבות קופת הלומדים בימי חנוכה:

ואני עם מורי נר"ו היינו יוצאים יום משמונה ימי חנוכה לחזור על כל איש מכרינו לגבות מהם להחזיק ידי הלומדים בתורה יראי ה' וחושבי שמו לתת עזוז וחיל לתרין סמכי קשוט.

כי על כל אלה נפל החיוב על כל אחד מאישי ישראל כל הימים וביותר בימים האלה ובזמן הזה לפתוח איש ידו לחונן עניים ואביונים מתופשי התורה ולהחזיק בידיהם איש כמתנת ידו, ומצא כדי גאולתו ומעוות לו יוכל לתקן מאשר הטיל חלשים באי"תנים מוסדי אר"ץ.

- מנהג להוליך מעות למלמדים בימי חנוכה ע"י התנוקות:

ומזה הטעם נתפשט המנהג בכמה מקומות שהתנוקות מוליכים מעות לרבן בחנוכה עם יתר מנות וגם עניים חוזרים על הפתחים בהם, אכן עיקר המצוה היא לעניי תורה כאמור, וביותר צריך להתחזק כל איש ישראל על כל אלה לעתור ולרצות לפני אלהיו בתתו מצות צדקה זו לעסקי תלמוד תורה לבטא בשפתים לתקן מעוותו בעליונים למעלה, כ"ל העובר על

- המלמד תורה הוא בכלל תמכין דאורייתא וח"ו להיפר:

ותופסי התורה גם המה רבים כשלו ונפלו בפגם זה במונעם הלכה מפי תלמיד ולית לאינון דלעאן בה על מה דסמכין ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, ואינון סמכין חלשין יותר בעון פשע זה מבעון הבלתי מחזיק בממונו עד אשר על זה אמרו בפרק חלק, הלומד תורה ואינו מלמדה בכלל כי דבר ה' בזה הכרת תכרת, והטעם לזה לעומת התומך סמכין דאורייתא דיש לו בעולם הזה ויש לו בעולם הבא בסוד ב' ההין כנזכר, וכן בהפכו הכרת בעולם הזה ויכרת בעולם הבא חס ושלוש.

- מנהג קדמונים להספיק צרכי התנוקות בימי חנוכה:

ומנהג חסידים הראשונים לבטל תלמוד תורה בשמונת ימי חנוכה להתעסק בצרכי התלמידים ותנוקות של בית רבן האביונים להחזיקם די מחסורם אשר יחסר למו לחם לאכול ובגד ללבוש לבל יצטרכו בשאר הימים להבטל מפתגמי אורייתא, ולהזהיר על מלמדי התנוקות להתחזק ולהיות נאמנים במלאכתן מלאכת שמים, גם להטיל חלשים על עשירי עם מי ומי יהיו מחזיקים על שלחנם בחורי חמד תופשי התורה כאחד מבני ביתם, וכל זה היו מתעסקים בימים

לומדי תורה, ובזמן הישועה וגאולה נתקנו הב' מועדים הללו לתיקון המדות הללו, על כן תיקנו חז"ל בשתי מועדות הללו להרבות בצדקה, ותדע מה שאמרו רז"ל בזהר [ח"ג רמג]. שהס"מ שנגע בכף ירך יעקב, היינו שנגע בתמכין דאורייתא, נמצא בב' מועדים הללו הוא תיקון לירך ישראל סבא שנגע הס"מ בכף ירכו, וזהו שאמר 'א"ך' [ראשי תיבות אדר כסליו], הם 'טוב לישראל' כפשוטו, וגם לישראל סבא וכו', ז'אני כמעט נטיו רגלי וכו', בהעדר המועדים הללו, ובהעדר מחזיקי לומדי תורה, עד שנתקנו הב' מועדים לטוב לישראל. (בני יששכר כסלו טבת מאמר ב סימן לז)

- החוקת תורה בקהילות ישראל:

בסוריה, נהגו להזמין נרות חנוכה מירושלים עיר הקודש. בהגיע הנרות לעיר, היו יוצאים במקהלות לקבל פניהם בהלל וזמרה, ובבית הכנסת היו נמכרים הנרות במכירה פומבית, וההכנסה מוקדשת לתלמוד תורה.

בפרס, היו מכינות נשים צדקניות פתילות לחנוכה, ובאשמורת הבוקר הן היו צובאות על פתחי בתי הכנסיות, ומחלקות את הפתילות בין לומדי בית המדרש.

במרוקו, היו מלבישים את התינוקות בטלית קטן, ונותנים להם סידורים במתנה למען ישננו את הברכות של

הפקוד"ים תרין סמכי קשוט ובר"כים כורעות יאמין.

- סגולת המחזיק בת"ח לתקן פגם נשגז:

ומורי נר"ו היה אומר שיש במעשה הצדקה למחזיקי התורה כל הימים וביותר בימי חנוכה תיקון למי שפגם בגלגול זה או בגלגול אחר בנשגז [נדה ש'פחה ג'יה ז'ונה]. והוא מטעם האמור בזהר פרשת בשלח דף ס' זה לשונו, נטירו דכנסת ישראל אסתמרותא דנדה נטירו דצדיק אסתמרותא דשפחה נטירו דנצח אסתמרותא דבת עובדי ע"ז נטירו דהוד אסתמרותא דזונה ע"כ, ובכך בתת עוז ותעצומות במצוה זו לירכ"תי המשכן יאיר מחשכם ואפילתם מאשר פגם בהם בעון פשעו והחשיך מאורם חס ושלום.

(חמדת ימים, ועיין מש"כ בעל הבני יששכר באגרא דפרקא' א' שו)

- תמכין דאורייתא בימי החנוכה:

'אך טוב לישראל וכו' ואני כמעט נטיו רגלי' [תהלים עג א]. נראה לפרש ברמז, חנוכה ופורים הם בחינת נצח הוד נקראו בשם רגלין המעמידין את הגוף, ומחזיקי לומדי תורה הם בבחינות הללו, וח"ו בהעדר מחזיקי לומדי תורה אין קיום ח"ו, וימי הצרות דהמן ויונים היה מחמת העדר מחזיקי

ודורשי רשומות אמרו חנוכה ראשי תיבות פעמיים: חולקות חכמות נשים נתחים ויין ושמן כתית כל הימים הללו.

בט"ו לחדש כסלו כל הישיבות ובתי הספר וכל כנופיות בעלי בתים הקובעות עתים לתורה בכל לילה היו לומדים הלכות חנוכה ומתעמקים בהם, וגם הילדים הקטנים היו המורים מלמדים אותם ברכות של חנוכה עם איזה שירים מיוחדים לחנוכה. ויומיים או שלש קודם חנוכה, היה רעש בכל הבתים והחצרות, שכל הנשים היו מזדרזות לנקות אותם ואת כל אשר בהם, ומסיידים בסיד כל רצפות הבתים וכל תורבצי החצרות וכל הפתחים כמו פסח בזעיר אנפין, ומוציאים נר חנוכה (מדליקון) של נחשת שיש לכל בעל הבית בציורים נאים מינים ממינים שונים, ומורטים אותם בחול פעמים שלש עד שמבהיקין כזהב טהור ותולין אותן במקומן על מזוזות הפתחים, והעניינים היו קונים חדשים של בדיל. (מנהגי מקנאס לרבי יוסף משאש)

בבוכרה, נהגו לשלוח למלמדים ולקרובים העניינים עוגות מאפה ובתוכן מטבעות. וכן לא היו הילדים בטלים מלימודים בימי החנוכה, והורי התלמידים היו מביאים למלמד שי נרות שעוה.

חנוכה. וכן היו עושים לביבות הנקראים בשם "איזבליאה", והן היו מחולקות בין התלמידים. ע"כ.

ההכנות לחנוכה היו מתחילים בארץ מולדתי (מרוקו) אצל עשירי עם נדיבי הלב מחדש אלול, אשר בו היו ממלאים חביות גדולות של חרס בגזרי בשר מטוגנים בשמן זית זך שקורין בערבית 'לכליע', כי חודש אלול הוא היה הזמן במרוקו שהבשר מרובה והמחיר נמוך הרבה, וכל נדיב לב היה ממלא שתי חביות גדולות המכילים יותר ממאתים קילו בשר, אחת לבני ביתו לימות החורף שברובם אין הבשר מצוי כלל אף בשבתות, ואחת שמורה לימי חנוכה.

לחלק לעניים נסתרים וגלויים מתנה יפה בהעדפה, ובפרט לתלמידי חכמים דדחיקא ליהו שעתא היתה המתנה כפולה וצנועה.

בשבת שלפני ר"ח כסלו שבו מברכין החודש, היתה מתעוררת שמחה גדולה בלב העניינים כי קרבו הימים שממלאים גרונם יין מכל המינים, וגם ממלאים כרסם בשר מטוגן, ומהשומן הנקרא עליו מבשלים הרבה מיני תבשילין מסלתות וקמחים בכל בוקר בימי הקור להתחמם בהם. והיה החזן מדגיש (בברכת החודש) 'בסימן טוב יהי לנו ר"ח כסלו המלומד בנסים.

אמנם היה חלף עבודתם אשר הם עובדים בבית המקדש לא לזולת זה, כי באמת אין הדבר כן אבל ציונו השם יתברך לתת להם התרומה והמעשר כדי שלא יפנה לבכם לעסקי העולם כלל ויעבדו במקדש בעת העבודה וכשיהיו פנויים מן העבודה יעסקו בתורה.

ולכן תמצא בספרי הקדש שלעולם הוא מזכיר הכהנים כשמדבר על עסק התורה ולימודה, אמר בפרשת שופטים כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' ובאת אל הכהנים הלויים וכו' והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן, אמר עוד שם ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה' אלהיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכו' הרי שלא בחרם לעבודה בלבד וכן אמר משה יורו משפטיך ליעקב, וכתוב הכהנים לא אמרו איה ה' ותופשי התורה לא ידעוני, וכתוב כי לא תאבד תורה מכהן ועצה מחכם ודבר מנביא, וכתוב שאל נא את הכהנים תורה וכו', וכתוב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וכו' ואין צורך להביא מהם יותר, ואמרו ז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי תרומה.

ובשמות רבה פרשת תצוה אמרו, כל כהן שהוא אוכל בתרומה ואינו בן תורה אינו כהן לעתיד לבא אלא ימאס משלשה דברים שנאמר כי אתה הדעת מאסת ואמאסאך מכהן לך,

ד. בענין כבוד תלמידי חכמים ותמכין דאורייתא:

כתב הרב 'חמדת ימים' - עם היות שכל פעל אלהים למענהו והאלהים עשה שייראו מלפניו, כבר הקיש מוראו למוראת חכמים וידועים יראי ה' וחושבי שמו, וכבר בא רבי עקיבא ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים כי השוה הכתוב כבוד תלמידי חכמים לכבוד המקום ומוראם למוראו, ונצטוינו לתומכם ולהחזיק בידם ככל הבא בידינו, העשיר לו ירבה והדל לו ימעט למען לא תשתכח תורה מישראל, והוא מאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, אשר לא ילמד לא נאמר אלא אשר לא יקים כי הבלתי מחזיק בידם קאי בארור.

- להחזיק ת"ח וההיקש למתנות כהונה ולויה מהר"ם לונזאנו ע"ה.

וזה לשון החכם הגדול מנחם לונזאנו עליו השלום, וראוי שתדע כי כשהיינו על אדמתינו היה באומתנו שבט מיוחד לזה והוא שבט לוי ובפרט מן הפרט הכהנים, כי לפי שהיה העסק בתורה גדול ונחמד בעיני השם יתברך ציוה את שבטי י"ה לתת להם כל צרכם כידוע מהכ"ד מתנות כהונה, רק כל מחסורם עלינו רק שיעסקו בתורה תמיד לא יחשו.

ואל תתעקש ותאמר כי כל מה שציונו השם יתברך לתת לשבט לוי

לתת להם וזה בכלל המצוה שציונו השם יתברך לתת צדקה לעני די מחסורו אשר יחסר לו אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו.

אבל ענין המצוה הזאת שאנו צריכים לייחד אנשים לעבוד ה' ולעסוק בתורתו כמו שהיה הענין בכהנים, ושנאמר להם לכו עבדו את ה' ואנו ניתן לכם כך וכך וערך בגדים ומחיייתכם וכל מחסורכם עלינו רק לא ימוש ספר התורה מפיכם והגיתם בו יומם ולילה.

סוף דבר אם יהיו בעינינו דוגמת הכהנים אז נצא ידי חובתינו ממצוה זו ואז נגל את חרפת מצרים מעלינו שנאמר כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם וגו' כי חרפה היא לנו ממלאכת כהנים שנגרע מהם חס ושלום.

- מאמרי חול במעלת תלמידי חכמים ושבת התומך בהן:

ובזוהר נתן טעם לזה וזה לשון רעיא מהימנא פרשת צו דף כ"ט ע"ב, תא חזי בנוי דמלכא אתקריאו שבתות וימים טובים ולית לון מדילהון כלום דלאו אינון בני מלאכה כשאר עבדין בנוי דחולין אגרא דיליהון בעלמא דין ובעלמא דאתי לאענגא לון בכל מיני מאכל ומשקה ולאוקרא לון בלבושין שפירין כגוונא דשבת דאתמר ביה

שלשה אלפי"ן יש בו שנמאס מן הכהונה מן המקדש ומן הלוייה ע"כ, ופסוק מלא בדברי הימים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' וגרסינן בפרק חלק, מנין שאין נותנים תרומה לכהן עם הארץ שנאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה', המחזיק בתורת ה' יש לו מנה ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנה.

וכיון שנתבאר זה מעתה גם כי בעונותינו חרב המקדש ואין אנו מפרנסים הכהנים והלויים כמקדם מכל מקום לפטור מצוה זו בלא כלום אי אפשר כי כבר ביאר הרב בעל עקידה בשער נ"א שאף על פי שבזמן מהזמנים תבטל מצוה מן המצוות דוגמתה לא בטלה, ולכן אחרי שידענו שציונו השם יתברך לפרנס הכהנים והלויים לשיעבודו עבודתו ויעסקו בתורה, עכשיו שאין אנו יכולים לעשות מצוותו ממש בשבט לוי אנו צריכים לקיים המצוה ההיא באשר נדבה רוחם אותם לעבוד את ה' ולעסוק בתורה.

וכשתתבונן היטב כמה שכתבנו אז תבין כי אנו עדת ישראל לא נצא ידי חובת המצוה הזאת בתיתנו לחכמים ולתלמידים העוסקים בתורה כאשר ישאלונו כשיצטרכו וישאלו הם עצמם או שיבואו אחרים ויודיעו לנו צערם, הנה ממקום אחר אנו מצווים

בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך קדמו
הכתוב שנאמר עץ חיים היא
למחזיקים בה ולא אמר לעמילים בה,
ובגמרא אמרו **כל המארח תלמיד חכם
בתוך ביתו כאילו הקריב תמידים**
שנאמר עובר עלינו תמ"ד, וביומא
אמרו **הרוצה לנסך יין על גבי המזבח
ינסך בגרונו של תלמיד חכם.**

ובכתובות פרק דייני גזירות אמרו,
אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינן חיים
שנאמר רפאים כל יקומו במרפה עצמו
מדברי תורה הכתוב מדבר אמר ר"י
כל המשתמש באור תורה טל תורה
מחיהו וכל שאינו משתמש באור של
תורה אין טל תורה מחיהו כיון דקא
חזי דקא מצטער אמר ליה מצאתי
להם תקנה מן התורה ואתם הדבקים
בה' אלהיכם חיים כולכם היום וכי
אפשר להדבק בשכינה והכתיב כי ה'
אלהיך אש אוכלה הוא אלא **כל
המשיא בתו לתלמיד חכם ועושה
פרקמטיא לתלמיד חכם והמהנה
תלמיד חכם מנכסיו מעלה עליו הכתוב
כאילו דבק בשכינה.**

- הדבק בתלמידי חכמים כדבק
בשכינה וזוכה לתחיית המתים:

הנה שעל ידי מצוה זו יזכה לעמוד
חי בתחיית המתים, והטעם כמו
שכתבו המקובלים שאי אפשר להדבק
בשכינה כי אם באמצעות הנשמה ולא
בנשמה כי אם באמצעות הרוח ולא

כבדהו בכסות נקיה כל מה דעבד בר
נש לשבתות וימים טובים אית לון
למעבד לון ומאן דמחלל לשבת חייב
סקילה.

והכי הוא המשתמש במי ששונה
הלכות דמחלל תורתיה וכל שכן
דמבזה ליה כאילו מבזה שבתות וימים
טובים ואוקמוה מארי מתניתין כל
המבזה את המועדות כאילו כופר
בעיקר כגוונא דכל מאני בית המקדש
אתקריאו קדש הכי כל דמשמש
תלמידי חכמים אתקריאו קדש
ותלמידי דרב דאינון לקבל איברים
דגופא אתקריאו קדש קדשים ורזא
דמלה והבדילה לכם הפרוכת בין
הקדש ובין קדש הקדשים ע"כ.

ובא בדברי חכמים סגולות רבות
לזה ויתר השכר למחזיקים בה, הם
אמרו בזוהר ויחי דף רמ"ב זה לשונו,
**מאן דסעידי למארי דאורייתא נטיל
ברכאן מעילא ותתא ולא עוד אלא
דזכי לתרי פתורי זכי לעותרא דמתברך
בהאי עלמא וזכי למיהוי ליה חולקא
בעלמא דאתי הדא הוא דכתיב זבולון
לחוף ימים ישכון בעלמא דין לחוף
אניות בעלמא דאתי כמה דאת אמר
שם אניות יהלכון דתמן הוא נגידו
דעלמא דאתי ע"כ.**

ואתמר במדרש, זבולון לחוף ימים
ישכון קדם זבולון ליששכר לפי
שיששכר עוסק בתורה וזבולון

שתים אלה שלא תחיה נפשו בתחיית המתים ואף גם זאת לעבור עליו כוס התרעלה להשחט בסכין פגום, ויתן לב לשוב להחזיק ידים רפות יראי ה' וחושבי שמו ולהדבק תמיד עמהם.

- המתקרב לת'ח מתקרב לשם ה' - ודבק בסוד החיים:

ואמרו המקובלים כי כפי מה שיתקרב האדם אל החכמים ועובדי ה' כן הוא מתדבק בסוד החיים הנצחיים, כי אם יתדבק במארי מקרא יתדבק בסוד ה' שבשם הויה עולם העשיה, ואם יתדבק במארי משנה יתדבק בסוד ו' דהויה עולם היצירה, ואם יתדבק במארי תלמודא יתדבק בסוד ה' דעולם הבריאה, ואם יתדבק במארי קבלה יתדבק בסוד י' דאצילות ובלבד שיהיו מעשיו מרובים מחכמתו.

והנה איש כזה המחזיק ידי לומדי תורה יכול לעסוק במלאכה ובמשא ומתן אף יותר מכדי פרנסתו, ואף אם לא יוכל לקבוע עתים מפני הטירדא יוצא בקריאת שמע שחרית וערבית כי עליו נאמר שמח זבולון בצאתך, והרי זה דומה למה שאמרו פ"ק דקידושין היה הוא צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת לשניהם ובנו ממולח יותר ממנו בנו קודם לו כן הדבר הזה, ועל כל פנים בשעה שהוא פנוי מעסקיו אינו רשאי להבטל וילמוד כפי כחו והשגתו.

ברוח כי אם באמצעות הנפש, ובזוהר נאמר שאין זוכין לרוח ונשמה אפס התלמידי חכמים, ולכן אם הוא דבק בתלמיד חכם והתלמיד חכם בשכינה לכן כולם יכולים לחיות בתחיית המתים.

ונוסף גם הוא כי לתלמיד חכם יש גם בימי החול נשמה דאצילות ולכן אין לו בעולם הגשמי כלום ועושה העם הארץ עצמו תיק ולבוש אל התלמיד חכם במה שמאבילו ומשקהו, ומזה הטעם הקדים זבולון ליששכר כי הלבוש קודם אל הגוף כי הוא מבחוץ והגוף מבפנים.

- התומך בתלמיד חכם ניצול מסכין פגום:

ואמרו ברעיא מהימנא פרשת צו דף כ"ט, תלמידי חכמים לית לון מדילהון ואי עם הארץ סביל ליה בממוניה ואתנהיג ביה כפום רעותיה לשמשא ליה ולאנתהגא בפקודין כפום רעותיה אתקיים ביה אדם ובהמה תושיע ה' יושיע ליה משוד וגזילה יושיע ליה ממלאך המות דלא שליט עליה וישחוט ליה בסכין פגים דאתמר ביה לכלב תשליכון אותו דאיהו ס"מ וכו', ועונש שחיטת סכין פגום מר ממות מאד מאד כאשר נתבאר בדברי הראשונים.

ומה מאד יחרד לב האיש הישראלי ויתר ממקומו בשומו לעומת פניו

כנבלה להשליט עליו כל החיצונים
רחמנא ישזבינן, ועוד אמרו בפרק חלק
כל שאינו מהנה תלמיד חכם מנכסיו
אינו רואה סימן ברכה לעולם, וכן בפרק
הספינה אמרו **כל מי שעניו צרות**
בתלמידי חכמים בעולם הזה מתמלאות
עיניו עשן בעולם הבא.

- כשאין תומכין בלומדי תורה
מתכלה הממון במסים וארנוניות:

עוד יגדל הכאב לכללות ישראל
שגורם שממונם של ישראל הולך
וכלה בארנוניות ובמסים כמו שאמר
ברעיא מהימנא פרשת בהעלותך זה
לשונו, ובגלותא בתראה לית מיתה
אלא עוני ועני חשוב כמת ואילין
עתירים דאשתארין בהון יתקיים בהון
נרפים אתם נרפים נרפים הם
מאורייתא נרפים הם למעבד טיבו עם
מארי אורייתא ואנשי חיל מסובבים
מעיר לעיר ולא יחוננו ונרפים הם
בכובד המס עלייהו ולא עבדין טיבו
בגין דא תכבד העבודה על האנשים
ויעשו בה דכובד המס עלייהו ואל
ישעו בדברי שקר דאינון משקרין
ואמרין דכובד המס עלייהו בגין דלא
יעבדון טיבו משקרין במלוליהו.

- דברי הוזהר שעל ביטול סמכין
דאורייתא מאריכין הגלות:

ובוזהר פרשת וישלח הפליגו בעונש
הדבר מאד שגורם אריכות הגלות

- עונש מי שאין מחזיק תלמידי
חכמים:

ומכל מקום לא יתברך בלבבו
העשיר לומר הואיל ומחויבני ללמוד
בעתות הפנאי אינני צריך להחזיק ידי
לומדי התורה ועל זה אמרו בירושלמי
פרק אלו נאמרין, רבי אחא בשם ר'
תנחום ב"ר חייא אמר למד ולימד
ושמר ועשה והיה סיפק בידו להחזיק
ולא החזיק הרי הוא בכלל ארור, ר'
ירמיה בשם רבי חייא בר אבא אמר
לא למד ולא לימד ולא שמר ולא
עשה ולא היה סיפוק בידו להחזיק
והחזיק הרי זה בכלל ברור.

ובר מן חומרי הדברים אשר תתבונן
ממה שכתבנו דקאי בארור שבו חרם
בו שמתא ושלא תהיה תחיה לו בתחיית
המתים כנוכר בגמרא, וכן בזהר פרשת
בראשית מנו שם חמשה מיני ערב
רב וחד מנהון כת רפאים אם יחזון
לישראל בדוחקא ואית לון רשו
לשזבא לון ומתרפאן מנייהו רפאים
בל יקומו בזמנא דייתי פקידה
לישראל אתמר בהון ותאבד כל זכר
למו ע"כ.

וזה אמרו אם יחזון לישראל
בדוחקא, כל שכן וקל וחומר כי יגדל
כאבם ותאבד כל זכר למו בהרפות
ידיהם מלהחזיק ביד תופשי התורה,
ואף גם אשר אמרנו דשחיט ליה ס"מ
בסכין פגום אוגרת ומסוכסכת לטמאו

מלימודם) מה עבד מיד ויגע בכף ירכו דאתחכם לקבליה אמר כיון דאתברו סמכין דאורייתא מיד אורייתא לא אתתקף וכדין יתקיים מה דאמר אבוהון הקול קול יעקב והידים ידי עשו וכתוב והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך ובדא אתחכם לקבליה דיעקב וכו' וכד לא ישתכח מאן דסמך לאורייתא כדין לא יהא קול קול יעקב ויהוון ידיים ידי עשו וכו' ע"כ.

- תוכחה לשאין מחזיקים בתלמידים הנועדים להוראה מהר"ם לונזאנו ע"ה

כי על כל אלה יש לעשירי עם ולמנהיגי הקהל והגבאים ולראשיהם לפקוח עיניהם לחומלה על התלמידים שהתחילו להצליח בלימודם, ובפרט לאותם שהגיעו למדריגה טובה בלימוד ובעיון עד שכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' ושאם יתמידו בלימוד בלי ספק יהיו אנשים גדולים בתורה חכמים ונבונים מורי הוראות בישראל, ועל הכל לאותם אשר מלבד מה שניכר ונראה בהם שיצליחו בתורה בודאי עוד נראו בהם סימני טהרה וקדושה וסימני יראת שמים כי זה כל האדם ואינם לומדים לקנטר רק לשמה, והם זהירים בקריאת שמע ובתפלה ומדקדקין במצוות ושונאים החנופה והליצנות כל מן דין סמוכו לנא, על אלו וכיוצא באלו יהיה חוזק ההשתדלות והזהירות ושימת עין

וכובד הגלות הנמר ושתשתכח תורה מישראל זה לשונו דף קע"א, ומאן דלעי באורייתא ולית מאן דסמך ליה ולא אשתכח מאן דאטיל מלאי לכיסיה לאתתקפא על דא אורייתא קא משתכחא בכל דרא ודרא ואתחלש תוקפא דאורייתא כל יומא ויומא בגין דלית לאינון דלעאן בה על מה דסמכין ומלכו חייבא אתתקף בכל יומא ויומא, תא חזי כמה גרים חובא דא דבגין דלית מאן דאסמך לאורייתא כדקא יאות אינון סמכין (פי' נ"ה) חלשין וגרמין לאתתקפא להווא דלית ליה שוקין ורגלין לקיימא עליהו.

פתח ואמר ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה על גחונך תלך מאי על גחונך תלך דאתברו סמכין דיליה וקציצו רגלוי ולית ליה על מה דקאים כד ישראל לא בעאן לסמכא ליה לאורייתא אינון יהבין ליה סמכין ושוקין לקיימא ולא אתתקפא בהו.

תא חזי כמה עקימו וחכימו אתחכם בהווא ליליא דרכיב נחש לקבליה דיעקב דהא איהו הוה ידע דכתיב הקול קול יעקב והידים ידי עשו ואי פסיק קלא דיעקב כדין והידים ידי עשו בגין כך אסתכל לכל סטרין לאבאשא ליה ליעקב ולאפסקא קליה וחמא ליה תקיף בכלא וכו' כדין וירא כי לא יכול לו (להפסיק תלמידי חכמים

וכבר צווח בכל זה הר"ם לזנואנו ע"ה וישא משלו ויאמר, הא למה זה דומה לאיש שעלה במחשבתו לבנות לו בית ולעשות בו גן והניח כל עסקי סחורתו ומעשהו והתעסק בבנין, ויסד הבית אבני גזית ועשה חומות הבית רחבות וגבוהות ועשה שם תחתיים שניים ושלישים ועליות מרווחות וחדרי חדרים ויצף בארז ומשוח בששר, ובכתלים צייר כרובים ותמורות וציצים ופרחים, ועוד עשה סמוך לו גן ופרדס ונטע בו מכל מיני אילנות ויעזקהו והשקה את הגן ונתעסק בעבודתו ארבע וחמש שנים עד שגידלו האילנות ונעשה הגן כגן ה', וכיון שהגיע להעמיד דלתות לפתחים ולחלונות ולקרות את הבית בתקרה ומעזיבה או רעפים כמשפט והגן לא היה חסר רק מלונה ובה שומר וחוף לגן סביב גדר, אז שב ממחשבתו והתרפה מן המלאכה ועזבה ושב לעסקי סחורתו כאשר בתחלה.

ויהי כאשר נשאר הבית מבלי מחסה ומסתור מזרם וממטר כיון שירדו גשמים נמחו כל הציורים וכל המעשים אשר בבית מעץ נרקבו וגם החומות נתקלקלו, וישאר הבית להיותו משולח ונעזב היה למחוראות ובלילה ילינו בו הכלבים ושועלים הלכו בו שמה קננה קפוז וכו' וכל יום הולך וחרב יותר, וכן הגן מבלי גדר

לתמכם להכינם ולסעדם להחזיק בידם שיוכלו להתמיד בעסק התורה ולהאדיר ולהעריץ קיימין דלעילא ירכתי המשכן.

ואני הגבר ראה בעני עמי ישראל

כמה וכמה אשר מקטנותם ומנעוריהם עסקו בתורה ועשו והצליחו, וכשהגיעו למבחר זמנם שהיה ראוי שיפוצו מעינותיהם חוצה בעת שהגיעו עצי תבונתם להוציא פירות אז פתע פתאום בא שברם ויבש המעין ונקצץ האילן כי הכריחם החוסר כל לפרוש מן התורה כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם, ובראותם כי יד החוסר כל הולכת הולך וקשה עליהם גם הם נאנחו וישבו אחור מן התורה ונזור מאחר אלהינו, רחמנא ליצלן מעונשא דילהון, כי באמת אם מנהיגי הקהל וראשיהם הם נענשים כשאינם משתדלים על התנוקות שילמדו כל שכן וכל שכן שיענשו כשלא תחוס עינם על אלה.

הטוב כי ישים איש אוכל ופסולת בכברה לברור לו האוכל ואחר כך ישליך האוכל, והנה כן הדבר הזה בית הספר הוא הכברה והתנוקות ששם הם אוכל ופסולת והזמן הוא הבורר, והתנוקות אשר יצליחו הם האוכל והשאר פסולת וראוי לכל בעל נפש היפה לברור לו האוכל וישים עינו עליו.

שארית הפליטה תאבד תורה לגמרי חס ושלום, וחוסו על כבוד שמו יתברך המחולל בין עמי התועבות ומידי יום יום קול ברמ"ה נשמע ממעון קדשו יתברך לאמר, אוי שהחרכת את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני בין אומות העולם ומה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

- המתרפה מהחזיק בתלמידי חכמים מגביר כח עשו:

וכל זמן שמדה זו מצויה בינינו להעלים עין מלהחזיק ולתמוך תמכין דאורייתא הנה עשו בא מצידו וצפיר העזים הגדיל עד מאד ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו בגלות המר הזה זה כמה שנים רבים ורעים, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה כי מידינו היתה זאת למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ולגרום בכיה לאבינו שבשמים באריכות הגלות המר והנמהר שאין שמחה לפניו כל עוד שאין בניו סביב לשלחנו.

וכל האיש אשר הלך אחרי בע"ל פעו"ר במדה הגרועה הזאת לקפוץ ידו מתמוך לעוסקים בתורה, יחוס על כבוד קונו ותורתו התמימה וישוב וניחם על העבר ויתמרמר בקול מר לאמר, אוי לי כי נדמתי ואנכי מרה מריתי כי חנני אלהים עושר וכבוד

ושומר היה למשלח שור ולמרמס שה וכל מיני זרעים יבשו וגם האילנות זה נקצץ וזה יבש וזה נשבר וזה נשבה אין רואה והאדמה תשאר שממה, והנה כן תלמיד חכם שעשה והצליח בתורה ובמבחר זמנו הוצרך ליבטל מן התורה, אין ספק שבכל יום הולך ושוכח מה שידוע ואף במעשה המצוות לא יוכל להזהר כבראשונה.

- התעוררות לעשירי עם לכל יעלימו עין מלתמוך בת"ח:

והמכשלה הזאת תחת יד הגדולים עשירי עם אשר כל חשוקיהם כסף למלאות אמתחותיהם ולא פנו להחזיק ידיים רפות, אוי להם אויה להם אהא עליהם רפאים כל יקומו באשר המה נתנו כתף סוררת מלהחזיק ביד תופשי התורה וסמכין דלעילא חלשין וגרמין לאתתקפא להווא דלית שוקין ורגלין חס ושלום כמו שאמרו בזוהר.

על כן בואו אחי בואו ריעי יראת ה' אלמדכם, חזקו והיו לבני חיל להיות עיניכם פקוחות לחומלה על תופשי התורה איש איש כמתנת ידו כברכת ה' אשר נתן לו, העשיר לו ירבה והדל לו ימעט לכל תשתכח תורה מישראל, כי הן בעוונותינו הרבים בגלות החיל הזה אבדה חכמת חכמים ובינת נבונים נסתרה ויום יום חכמת סופרים הולכת הלוך וחסר, ואם נעלים העין מיתר

ובכן ימצא כדי גאולתו החיים והשלום כמו שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, כאשר ביארו בזוהר פרשת מצורע דף נ"ג ע"ב, ותומכיה מאושר מאן תומכיה אילין אינון דמטילין מלאי לכיסן של תלמידי חכמים כמה דאוקמוה ותומכיה זכי לנביאי מהימני דיפקון מיניה מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו אינון תמכין לאורייתא מראשו ועד סופו מראשו דא רישא דכלא דאקרי ראש דכתיב מעולם נסכתי מראש וראש דא חכמה דאיהו רישא לכל גופא וגופא אתפשט ביה עד סיומא דשית סטרין ותומכיה כמה דאת אמר שוק"ו עמודי שש דאינון דמטילין מלאי לכיסן של תלמידי חכמים אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא וכל מהימנותא ביה תלייא ואתמך וזכי לבנין דיתחזון לנביאי מהימני.

להחזיק ידיים רפות עבדי ה' ההוגים בתורתו ואנכי אחור לא נסוגותי מלקפץ יד ולקבץ על יד למלאות אמתחותי כסף אוי לי על שברי אנה אוליך את חרפתי אשר הטלתי חלשי"ם על הקדשים יבין ובוועז שני העמודים, והגברתי כח השעיר עשו הרשע לקום ולהתעודד על הברכים ועל השוקים והוא נח"ש ינח"ש בעם הקדש בחירי ה', והאחרון הכביד כי המר שדי לו מאד על אורך גלות המר והנמהר בעון פשעי וחטאתי, ובכן ישפוך את נפשו לפני ה' ככל צדקותיו יפליא חסדו לו לכפר עליו, יעתר אל אלוה וירצהו אם ישוב מדרכו הרעה מן היום אשר נתן אל לבו אל זאת ופתוח יפתח את ידו להחזיק יד עני ואביון ולתמוך בכבוד והדר לתופשי התורה.

- התומך בתלמידי חכמים זוכה לבנים נביאים:

ה' - סימן תרע"א - 'נר חנוכה'

פרק א' - 'הזהיר בנר'

לו אלא רק נר אחד לכל לילה. ואינו חייב למכור כסותו בשביל ההידור. ולאפוקי ממ"ש האור שמח (פ"ד מחנוכה), וכ"כ הא"ר, והפמ"ג].

וחייב להשכיר עצמו לפועל שכיר כדי שיוכל ליקח שמן להדלקה, שיעור נר אחד לכל לילה.

לכן מצווים כל גבאי צדקה להשגיח על העניים, ולתת להם שמן להדלקת נרות חנוכה, אלא שאינם מצווים לתת להם אלא כדי נר אחד בכל לילה, כפי עיקר הדין של המצוה.

ד' - אלמנה הניזונת מנכסי היתומים, צריכים לספק לה שמן להדלקת נר חנוכה, שתוכל לברך ולצאת ידי חובתה, כיון שאף הנשים חייבות בנר חנוכה, שגם הן היו באותו הנס.

וראוי לתת לה שמן באופן שתוכל לנהוג כמנהג המהדרין, תוספת נר לכל לילה, כפי שנהג בעלה בעודו בחיים.

ה' - אף על פי שמצות צדקה נרחבת מפני נר חנוכה, [שהרי אין לך צדקה גדולה יותר מלתת לעני כסות ומלבוש,

א. זהירות בהדלקת נר חנוכה:

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"א) - צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק:

ב' - צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, כי היא מצוה חביבה עד מאד, שיש בה משום פרסום הנס בהודאה לה' ית' על הנסים שעשה לנו. וזוכה לבנים תלמידי חכמים

כדאיתא בגמרא (שבת כג ע"ב) "א"ר הונא הזהיר בנר הויין ליה בנים ת"ח".

ג' - אפילו עני שאין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, מוכר כסותו או נותנו בעבוט (משכון) כדי להשיג דמי שמן או נרות שעוה להדלקת נרות חנוכה כדי שיעור נר אחד לכל לילה.

[כ"ה ברמב"ם (הל' חנוכה פ"ד ה"ב). וכ"פ בשו"ע (ס' תרע"א ס"א). ונלמד ממה שאמרו שאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מוד' כוסות, משום פרסומי ניסא. וכתב בחמד משה שא"צ לתת

ומכל מקום קיימא לן שמוכר כסותו לצורך נר חנוכה]. מכל מקום אין מצות נר חנוכה דוחה מצוה דאורייתא.

ומה שנר דוחה לקידוש היום, היינו מפני שיוצאים ידי חובה מן התורה על הפת או בתפלה.

והב"ד ב"י. (עיין בחיד"א בברכ"י מה שהביא בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל. עיין במהרש"א ביאור לשון 'הרגיל - הזהיר').

ו' - 'הזהיר בנר', ומהי הזהירות? ר' יצחק בן הראב"ד גילה שקיבל מאליהו ז"ל שאין מצווה זו מתקיימת ופועלת באדם שיהיו לו בנים ת"ח כדברי ר"ה - אלא במי שמקיים אותה בכל פרטיה ודקדוקיה בשלמות. ובאמת יש בה פרטים רבים ורמזים נפלאים בצורת ההדלקה ובמיקומה, במספר הנרות שמדליקים, ובמה מדליקים. ובשביל זה אדם צריך ללמוד שולחן ערוך סי' תרע"ג תרע"ד, איך להדליק נרות חנוכה.

ב' - לא שייך לומר הוא יזכה לתורה כי עם האיש השלם ידבר, שהוא בשלמותו. (לבוש).

והב"ח כתב אי לאו בר הכי הוא ע"ע זוכה לבנים ת"ח. (כה"ח תרע"א א"א, עיין פרי חדש ומהר"ל 'הוי"ן לו בנים. והוא עצמו מאי? ועיין ברבנו יצחק בן הראב"ד לעיל, וכן במבי"ט ובעיון יעקב בביאור הא דלא כולם זוכין לבנים ת"ח).

ג' - מנודל מעלת הדלקת הנרות, לזכות לבנים תלמידי חכמים, ע"כ, בשעה שנרות החנוכה דולקים, יבקש האדם על בניו, שיהיו כולם צדיקים וחכמים.

ד' - טוב ליתן לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם נר הנוסף כדי לחנכם במצות, שגם בזה הנר הנוסף יש קצת מצוה, וכן אני נוהג וראוי לעשות כך, את נשמתם.

א' - יזהר ביותר בהדלקת נרות חנוכה, הן בהכנת מקומה, הן בבחירת והכנת השמן והפתילות, הן בהדלקה בזמנה ובכל שאר הלכותיה.

ב. מעלת הכנת והדלקת הנרות:

א' - יזהר ביותר בהדלקת נרות חנוכה, הן בהכנת מקומה, הן בבחירת והכנת השמן והפתילות, הן בהדלקה בזמנה ובכל שאר הלכותיה.

גם הלימוד של הלכות חנוכה יש לו סגולה עצומה לפעול ניסים ונפלאות לאדם ובפרט בחנוכה עצמו, זה בוודאי משפיע על האדם את כל הניסים, את כל הנפלאות, את כל הדברים הטובים, ויש בזה הרבה מעלות.

גם הלימוד של הלכות חנוכה יש לו סגולה עצומה לפעול ניסים ונפלאות לאדם ובפרט בחנוכה עצמו, זה בוודאי משפיע על האדם את כל הניסים, את כל הנפלאות, את כל הדברים הטובים, ויש בזה הרבה מעלות.

- סגולה לזיווג הגון לרווקה להדליק את נר ה'שמש'. (בשם צדיקים)

ה' - הכנת המנורה: בספר 'קב הישר' לרבי צבי הירש מקוידנוב (פ' צ"ז), כתב שבכל מצווה שאדם עושה נבראים מלאכים, ובפרט בשבת וחנוכה המלאכים הקדושים באים לבית בו נעשית ההדלקה או הקידוש. ומכיוון שהמלאכים באים אלינו הביתה, צריך שתהיה ההדלקה כראוי. ראוי לנקות את המנורה, לבדוק את הפתילות, וכו', שהכל יהיה באופן הראוי שיתקבל לפני הקב"ה.

- בספר "בינת ישראל" לגאון העצום ר' ישראל ב"ר חיים מאיר יחיאל שפירא המגיד מקוז'ניץ (דף ס"ז) כתב **גודל המעלה של ההכנה למצוות הדלקת נרות חנוכה**, שרק בקניית שמן לחנוכה, כבר נשפע אור גדול שיכול להחזיר כל העולם כולו למוטב.

- זהירים וגם זריזים **מכינים השמנים והפתילות בנרות החנוכה כבר משחרית**, פן יהיה טרוד ביום וישבת, וכשיגיע זמן ההדלקה עלול להתעכב בהכנת השמן הפתילות וכל הנחוצן להדלקה. ויש מהדרין מכינים ב' ימים **קודם**. (חנוכה בציון)

- סגולה לכל הישועות להכין את החנוכה ג' ימים קודם החנוכה ולהשאירה ג' ימים אחר החנוכה. (זכר דוד - רבי דוד מודינא)

אבל לא יתן להם להדליק מנרות של חיוב ודלא כמאן דהתיר בזה: (בא"ח חנוכה)

- ומ"ש (בא"ח) **ליתן הנר הנוסף**. הוא הנר הנוסף שכתוב בש"ע סי' תרע"ג סעי' א', דנהגין להדליק נר נוסף וכו', (השמש), יעו"ש: (כה"ח שם א' פג)

- נהגו לתת לאחד מבני הבית הקטנים להדליק את נר ה'שמש', לשתפו במצוה יקרה זו.

- כתב הרב 'הליכות עולם' (פרשת וישב הלכה יז). מותר לתת לבניו הקטנים שהגיעו לחינוך להדליק נרות ההידור וכו', ונר השמש יכול לתת לבנו הקטן אפילו לא הגיע לחינוך.

- כתב הגר"ח פלאגי בספר 'מועד לכל חי' (סימן כז' א' לו'), מה שנתן בעה"ב לבניו הקטנים להדליק שאר הנרות מן המהדרין, אין קפידא, כיון שכוונתו לחנכם במצות ולשמחם. ע"כ. וכן מנהגנו במרוקו. וכך נהג בקודש הרה"צ כליפה אלמליח זצ"ל רב העירה אולדמנצור, אחר שהדליק הנר הראשון היה נותן לילדיו להדליק. וכן בהדלקת הנרות בבית הכנסת, וכן הרה"צ בבא הנה זצ"ל רב העיר רמלה (חתנא דבי נשיאה הרה"ג רבי אברהם מוגרבי). וכן נהג בקודש הגאון הרב יהושע מאמאן לאחר שהדליק נר החיוב, נתן לבניו הקטנים שהגיעו לחינוך להדליק שאר הנרות כדי לחנכם למצות. (הרה"ג רבי רפאל מאמאן רב קהילת יד רמ"ה י-ם).

וכל העוסק בה היה מקבל מלא חפנים מי וורדים.

- טוב שהאישה תכין את הנרות (הגר"ח פלאגי זיע"א, הובא לעיל)

בבוכרה, הנשים היו מתקשטות לכבוד הדלקת הנרות, ובשעת ההדלקה נהגו הנשים הקשישות לבקש מבורא עולם שזכות אברהם יצחק ויעקב תגן על בני ישראל ושיבנה את בית המקדש במהרה ואנו עבדיו נזכה לדרוך מהרה על אדמת ארץ ישראל.

אלמנה או גרושה החיה לבדה, היתה דואגת מבעוד יום למצוא מולא - ג'ה, דהיינו תלמיד חכם צעיר או נער היודע מעט תורה וקטעי תפילה שיברך לה על הנרות, והיא נותנת לו מתנה עבור עשיית המצוה. הארוס היה נוהג לבוא לכלתו לביקור רשמי, ומביא לה מתנות, כנהוג בימי חג ומועד. (יהדות בוכרה פוזיילוב)

ו'- מנהגי עדות בהכנה להדלקת נרות חנוכה:

בתונים, היו תולים את החנוכיה על הקיר בגובה של שבעה טפחים, מול המזווה, במרחק של ארבע אצבעות מהדלת, והיא היתה נשאת תלויה על הקיר עד פורים. הכנת הפתילות שעשויות פשתן היא עיסוק הסבתא או בעלת הבית. ליד החנוכיה מדביק בעל הבית עלון מיוחד, הכולל מלבד הברכות והנרות הללו, גם את 'מוזמור שיר חנכת הבית', הנאמר בכל ערב בשעת ההדלקה. העלון שנדפס לפני דור אחד כלל את מגילת אנטיוכוס. (מבשר טוב)

נהגו לקשט את החנוכיה בפרחים,

פרק ב' - 'מניין נרות חנוכה'

שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. - כתב הרמ"א (הגה שם) - **ויש אומרים דכל אחד מבני הבית ידליק** (רמב"ם), וכן המנהג פשוט, ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום

א. כמה נרות מדליק?

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"ב) - **'כמה נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה, עד שבלייל אחרון יהיו**

אין כאן היכר לתוספת הנס כי יאמרו שיש הרבה בני בית ולכל א' אין שם רק נר א', וזהו דעת הטור והש"ע.

אבל הרמב"ם פי' שאף לאותן שמדליקין נר לכל אחד יעשו לכל אחד ב' נרות כליל שני וכן עד שמונה וזהו הי"א שכתב רמ"א בהגה.

ובכאן יש חידוש במנהג שהספרדים נוהגין כתוספות, והאשכנזים כהרמב"ם, וזה לא מצינו בשאר מקומות. (ט"ז סק"א).

ואין זה חידוש! שהרמב"ם עצמו (פ"ד דחנוכה) כתב שכן נוהגין, ודלא כמ"ש אליבא דדינא, יעו"ש. וא"כ מנהג מוקדם הוא זה. (חמ"מ א"ד) ור"ל קודם הרמב"ם והתוספות: (בה"ח תרע"א א"ו)

ג' - כתב בילקו"י - **כמה נרות צריך להדליק בחנוכה,** אמרו חז"ל (שבת כא:) מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, בית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. והיינו, כי מעיקר הדין די בנר אחד לכל בית ובית מישראל, בין שבני הבית מרובים, בין שהם מועטים.

אולם המהדרים במצוה זו, כלילה הראשון מדליקין נר אחד, מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה עד שבכלילה האחרון יהיו שמונה נרות, ואפילו אם היו בני הבית מרובים לא ידליקו

מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג):

ב' - איתא בגמ' בשבת (כא) - ת"ר **מצות חנוכה נר איש וביתו,** והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך.

אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא, **חד אמר** טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, **וחד אמר** טעמא דב"ש כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין.

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש, ואחד עשה כדברי ב"ה, זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין.

- **והמהדרין מן המהדרין בית הלל אומרים יום ראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך.** פי' התוספות (שם) דזה קאי אנר איש וביתו, דהיינו שכל בני הבית אין להם אלא נר א' כליל הראשון, ממילא כשרואין בבית ב' נרות כליל שני ירגישו בתוספת הנס, אבל לאותן שמדליקין כלילה הראשונה נר לכל א' מבני הבית אז אם ידליקו כליל שני שנים לכל א'

להדליק נר חנוכה, מוטב שידליק רק נר אחד, שהוא מן הדין, ואת היתר ישאיר למחר. ובליל ב' אם יש לו ב' נרות, ידליק את שניהם, ולא ידליק את נר השמש.

- אם יש לו שמן שיעור של ב' נרות בלבד, והוא עומד בליל שלישי, ולמחר יהיה לו שמן, ידליק בליל ג' נר אחד כשיעור, ויחלוק השמן הנשאר לשני הנרות האחרים. ורק אם אין לו אלא נר שעה שאי אפשר לחלקו לשתיים, ידליק נר אחד בלבד.

- מי שאין לו שמן הרבה בלילה השמיני, כדי שיספיק לכל שמונת הנרות עם ההידור, יתן בנר השמיני כשיעור הדלקת חצי שעה, שהוא מן הדין, והנותר יחלק לכל שאר הנרות, ולא יחלק השמן באופן שיתן בכולם שוה בשוה, שאז לא יצא ידי חובת ההדלקה כלל, וגם לא יוכל לברך להדליק נר חנוכה, הואיל ואין באף אחד מהם כשיעור הנדרש לפי הדין.

- מי שטעה והדליק בלילה הראשון ב' נרות, או שהדליק בלילה השני ג' נרות, יצא ידי חובתו, ואין צריך לחזור ולהדליק לפי הראוי לאותו לילה. ואם חוזר להדליק כפי מנין היום, ומברך, הוה ליה ברכה לבטלה, אחר שיצא כבר ידי חובה.

- אם בליל שני או בשאר הלילות, הדליק רק נר אחד, מפני שלא היה

יותר. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סי' תרעא ס"ב). **וכן פשט המנהג בכל תפוצות ספרד, וכמו שהעיד הרמב"ם.**

[ומ"ש הט"ז, שזהו חידוש, שהספרדים נהגו בזה כד' התוס' והאשכנזים נהגו כעין דברי הרמב"ם להדליק חנוכה לכל אחד ואחד, כבר העיר עליו החמד משה, שמנהג הספרדים קדום הוא, ונוכר להדיא בדברי הרמב"ם. וכ"כ הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא, הובא בשדי חמד חנוכה, א"ט סק"ד].

- מי שאין לו שמן לכל שמונת ימי חנוכה, אלא רק כדי הדלקת לילה אחת, שהוא שיעור חצי שעה, אין לו לחלק את השמן שבידו לשמונה חלקים, כדי שידליק מעט בכל לילה לפרסם הנס, אלא ידליק כשיעור בלילה הראשון, ואם לא ישאר ללילות אחרים, אין בכך כלום, דאנוס רחמנא פטריה.

- מי שיש לו שמן לכל שמונת ימי חנוכה כמנהג המהדרין מן המהדרין, בצמצום, ולחבירו אין שמן כלל, מוטב שידליק כל לילה נר אחד בלבד, ויתן שמן לחבירו לזכותו לברך ולהדליק נר חנוכה. שהרי מן הדין אין צריך אלא נר אחד.

- מי שיש לו שמן בלילה השני או השלישי כשיעור החיוב וההידור בלבד, וחושש פן למחר לא יהיה לו שמן

עולה, דשאני הכא שהקנים היוצאים ממנה מובדלים במחיצה, ולא חשיבי כמדורה. ע"כ. וכתב הפר"ח דמ"ש הרמ"א שיש להזהר להעמיד הנרות בשורה בשוה, ולא בעיגול, לי נראה שא"צ להזהר בכך, שכיון שכל אחת מובדלת מחברותיה דמי לקערה שכפה עליה כלי. ע"כ].

- **לכתחלה צריך להניח נר החנוכה בכלי, ולא כאלה שמדביקים נר שעוה על הרצפה, או על אבן קטנה, שאין זה כלי. ויש אומרים שהנר שהוא הכלי מעכב למצוה.**

- **אולם המהלך בדרך וחונה בלילה, ואין לו שם בית ולא אהל, חייב להדליק נר חנוכה, אם יש לו חתיכות שעוה יתלה אותם בעץ גבוה, או על שלחן, או ספסל, וידליקם, לקיים מצות הדלקת נר חנוכה ולברך עליהם.**

- **כלי הניקה מעב"ם להדליק בו נר חנוכה אינו צריך טבילה, שדוקא כלי סעודה צריכים טבילה. [ודלא כמאן דס"ל שיש משום הקריבהו נא לפחתך, שהרי אין כאן מיאוס בכלי כלל].**

- **יש מי שכתב שאם השתמשו בכוס של זכוכית במי רגלים לבדיקה רפואית, אפילו רק פעם אחת, אין להדליק בו נר חנוכה, משום הקריבהו נא לפחתך. אבל לעשותו שמש לנרות חנוכה שפיר דמי. וצ"ע. [מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול סי' צב].**

לו יותר שמן, ושוב נודמן לו עוד שמן שיובל להספיק לשיעור של המהדרין, ידליק ההידור בלי ברכה.

- **מי שמילא קערה שמן והקיף אותה פתילות, אם כפה עליה כלי קודם ההדלקה, עולה לכמה בני אדם, כגון המהדרין שכל אחד מבני הבית מדליק נר אחד. אבל אם לא כפה עליה כלי, עשאה כמדורה, ואפילו לאדם אחד אינה עולה. וחוזר ומדליק נרות כדין בברכה. ואם הדליק ואחר כך כפה עליה כלי, יכבה הנר ויחזור להדליק בלא ברכה.**

ואם הרחיק את הפתילות זו מזו כשיעור אצבע (2 ס"מ), והפתילות בינוניות, שאין השלהבת של האחת נוגעת בחבירתה, יש אומרים שיצאו ידי חובת נר חנוכה, אף על פי שלא כפה עליה כלי.

- **חנוכויות מכסף או מנחושת עגולות שיוצאים מהם קנים סביבותיהן בעיגול, ועל כל קנה נר אחד, ובין כל קנה מרחק כעובי אצבע, כשרות להדליק בהן נרות החנוכה.**

ואף שהרמ"א הזהיר שלא להדליק נר חנוכה בעיגול, מודה שאם יש ריוח ביניהם יכול להדליק. [בשו"ת תרומת הדשן (סי' קה) כתב להתיר בנ"ד, דלא דמי כלל לקערה מלאה שמן והקיפה פתילות, דקי"ל שאם לא כפה עליה כלי, עשאה כמדורה ואפי' לאחד לא

ב. מנין הנרות, ומהותו:

א' - מדליקין בחנוכה ל'ו נרות, (ללא השמש) לפי שבחנוכת העולם "ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר" (בראשית א' יז), איתא בפסיקתא רבתי **'אותה אורה שנשתמש אדם הראשון היתה ל'ו שעות'**, כדאיתא בבראשית רבה (יא ב) יום ו'-יב' שעות, וליל ז'-יב' שעות, ויום ז'-יב' שעות, וכשיצאו ל'ו שעות החשיך העולם.

ואיתא בפסחים (נד) נטל ב' אבנים וטחנן זה בזה ויצא מהן אש וברך 'בורא מאורי האש'.

כך מתוך שחשכו עיניהם של ישראל בגלות יוון והוציאם הקב"ה מאפילה לאורה, **לכן מדליקין ל'ו נרות.** (רוקח - חנוכה רכה).

ב' - כידוע **שהרבה רמזים נרמזו על מספר נרות החנוכה** כמנין 'דם' (44) שהוא חצי 'פח' (88). והרמז **"הפך"** (88) נשבר (הוא החצי 44) ואנחנו נמלטנו.

ושאלוני **הרי עיקר הנרות של חנוכה הרי הם ל'ו** (36), ורק עם השמש הוא דם' (44), ולכאורה השמש הוא לא חלק מהנרות?

ויש לתרץ כי **חשיבותו של השמש היא גדולה מאוד שאפילו שהוא עצמו אינו קדוש, אבל על ידו ניכר ששאר הנרות הם קדושות, ולכן חשיבותו היא**

גדולה, כי הוא המביא את הייחודיות והמעלה של קדושת הנרות האחרים.

וזהו שאומרים שהשמש עושה את הרבי, שהרבי רבי ע"י השמש, וזהו שאמרו רבותינו "עשה לך רב" שאתה עושה את הרב לרב.

והאמת **שכל רב לבני קהילתו הוא השמש**, ולכן צריך להניחו במקום גבוה וניכר שהוא השמש וע"י ניכרים כל קדושת הנרות הם הקהל הקדוש, ככל שהרב גדול, כך אנשי קהילתו אנשים גדולים וחשובים.

וזהו שמש מלשון חמה, ושמש מלשון משמש, דהיינו אם **השמש נקוד בצירי שתי נקודות קטנות הרי הוא עולה וזורח כשמש**, אך אם הוא נקוד בפתח, הוא מתגאה שהוא שמש אין זו ראייה שהוא גבוה, כי הוא חשוב, אדרבה זה מראה שהוא רק שמש.

(תאיר נרי' - הצדיק רבי בנימין זאב בצרי זצוקלה"ה)

ג. מהדרין מן המהדרין:

א' - כל מצווה ניתן לקיימה בכמה רמות. ניתן לקיימה לפי עיקר הדין, ניתן לקיימה בהידור מסוים, וניתן לקיימה בהידור רב.

בדרך כלל רוב הציבור מקיים את ההלכה לפי עיקר הדין, מיעוטו מהדר

אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד:

ג'- רוב עם ישראל מקיימים את מצוות חנוכה לפי שיטת המהדרין מין המהדרין.

וכולם למעשה מדליקים ביום הראשון נר אחד וביום השמיני שמונה נרות לפי שיטת המהדרין מין המהדרין.

עצם העובדה שכל ישראל קיבלו עליהם את מצוות החנוכה בהידור רב הוא תופעה מעניינת מאוד וצריכה ביאור.

ד'- כאשר אנו מתכווננים בפרטי נס פך השמן אנו מגלים כי **הנס נעשה דווקא סביב עניין השמן**. כמו כן, הפך שנמצא היה פך השמן שהיה חתום בחותמו של **הכהן הגדול**. ונראה שלשני פרטים אלו משמעות רבה.

ה'- **שמן מייצג את החוכמה.**

- הגמרא מבארת כי מי שרוצה להחכים עליו לגור בדרום, זאת מכיוון שבבית המקדש המנורה, שאותה היו מדליקים בשמן, נמצאת בדרום.

"אמר רבי יצחק הרוצה **שיחכים ידרים**... וסימנך... מנורה בדרום" (בבא בתרא כה:). מכאן ראייה **שהמנורה רומזת על החוכמה.**

בה במעט, וחסידים ואנשי מעשה. מהדרין מן המהדרין בקיום המצווה.

ב'- במצוות הדלקת נר חנוכה אנו מוצאים תופעה מעניינת.

מעיקר הדין - חייב להדליק בכל בית נר אחד בלבד במשך כל שמונת הימים, דהיינו בכל יום ויום יש חובה להדליק נר אחד לכל בני הבית, "נר איש וביתו".

המהדרין - צריכים להדליק נר לכל אחד ואחד מבני הבית בכל יום, דהיינו משפחה בת חמש נפשות צריכה להדליק ביום הראשון חמישה נרות וביום השני חמישה נרות וביום השמיני חמישה נרות.

והמהדרין מן המהדרין - צריכים להדליק ביום הראשון נר אחד וביום השני שני נרות ובשלישי שלושה נרות וביום השמיני שמונה נרות. (כך מנהג הספרדים, ומנהג האשכנזים מדליקים חנוכיה לכל אחד מבני הבית).

וכך כותב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד) - **'כמה נרות** הוא מדליק בחנוכה. **מצותה** שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד. **והמהדר** את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. **והמהדר יותר** על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל

וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם
וְדַרְשֵׁת וְהִגִּידוּ לָךְ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט.
וְעֲשִׂיתָ עַל פִּי הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ.
(דברים יז, ח - י.)

הכהנים הם מלמדי החוכמה, והכהן הגדול, שהוא ראש הכהנים, מייצג את שורש החוכמה.

לא בכדי מובא בתורה כי הכהן הגדול נמשח בשמן, שאף הוא מייצג את החכמה.

"וְהִכֵּהן הַגָּדוֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֵאשֵׁי שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה" (ויקרא כא, י.)

ז' - כל מלחמה הפורצת בעולם, שורשה הוא מחלוקת בדעות, בתפיסה.

כלומר, מכיוון שישנה איזה מחלוקת בתפיסה של עניין מסוים, נגרמת מלחמה בפועל.

חז"ל מתארים כי גם המאבק החיצוני בין היוונים לחשמונאים היה בשורשו מאבק בתפיסה.

"וחושך - זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהייתה אומרת להם: כיתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל" (בר"ב, ד). כלומר שורש המאבק בין היוונים לחשמונאים היה בענייני דעה.

ח' - הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל מבאר כי עצם העובדה שהנס

- בספר שמואל מסופר כי יואב קרא לאישה חכמה שגרה בתקוע, על מנת שתשכנע את דוד המלך שיסלח לבנו אבשלום.

"וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוּעָה וַיִּקַּח מִשָּׁם אִישָׁה חֲכָמָה" (שמואל ב יד, ב).

הגמרא שואלת למה הוא חיפש אישה חכמה דווקא בתקוע, והיא מבארת שהוא חיפש אותה דווקא שם מפני שבתקוע רגילין בשמן זית ולכן הם חכמים, וזו לשון הגמרא: "וישלח יואב תקועה, ויקח משם אישה חכמה. מאי שנא תקועה? אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית - חכמה מצויה בהן" (מנחות פה:). כלומר, השמן מייצג את החוכמה.

ו' - הכהנים אף הם מייצגים את החוכמה.

תפקידם של הכהנים (מלבד לעבוד את עבודת בית המקדש) הוא ללמד תורה את בני ישראל, כפי שאמר משה לשבט לוי בברכתו (משבט לוי יצאו הכהנים): "וּלְלֹוֹי אָמַר...יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג, י.).

ובמקום אחר בתורה מובא כי בכל עניין שבו אנו מתקשים, עלינו ללכת לכהנים לשאול אותם מה לעשות:

"כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דְבַר לַמִּשְׁפָּט... וקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בו... וּבֵאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם

מתעניין במעשינו וחפץ בהם. (עיין ברמב"ם במורה נבוכים ח"ג פ' י"ז - נ"א, אמרי פינחס' מקוריץ, ובס' התניא פרשיות ע' קי', בעניין השגחה פרטית)

י- **שורש הויכוח בין חכמי ישראל לחכמי הפילוסופיה הוא האם יש מעשה רצוי מאת ה', או שמא לא.**

- **כל מצווה שציוונו הבורא מעידה למעשה על הקשר שיש בינינו, שכן אם לא היה קשר הוא לא היה מצוונו שום ציווי.**

משל לאב שיש לו שני ילדים - אהוב ושנוא, עם השנוא הוא אינו מדבר כלל לטוב ולרע, ואינו מצווהו בשום דבר, ואילו על בנו אהובו הוא מרעיף ציוויים רבים, כדי שהם יהיו בקשר.

הבן האהוב מקיים את מצוות אביו בשמחה, מכיוון שעצם הציוויים מעיד על הקשר העמוק שיש בינו לבין אביו, ובקיומם הוא מתחבר אליו.

- בתורת החסידות מבואר כי **המילה "מצווה" באה משורש "צוּתָא".** "צוה" הוא מלשון צוּתָא. (מאור ושמש, פרשת חוקת).

"וְזֶה לְשׁוֹן מְצִוָּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת, מִלְּשׁוֹן צוּתָא וְחִבּוּר, כִּי עַל יְדֵי כָּל מְצִוָּה וּמְצִוָּה מִמְצוֹת הַתּוֹרָה

נעשה בחותמו של כהן גדול, מעיד על כך שמטרת הנס היא להראות שבשורש חוכמת ישראל לא נגעו היוונים.

וזו לשון קודשו: **"עניין כהן גדול רומז על שורש החכמה דישראל, כי על הכהנים נאמר "ורו משפט"ך" ונאמר "ובאת אל הכהנים", שהם עיקר חכמי ישראל המורים. והכהן הגדול הוא הגדול והראש שבהם, וחותמו הוא המעיד שלא נגעו בשורש החכמה (של ישראל) עדיין".** (רסיסי לילה' אות נו).

ט'- בספר הכוזרי מתאר רבי יהודה הלוי את **שורש המחלוקת בין תפיסת יוון, דהיינו תפיסת הפילוסופיה, לבין תפיסת ישראל.**

הכוזרי מבאר כי תפיסת הפילוסופיה היא שהאלוה הוא נאצל, הוא מעל העולם, ואין לו שום ידיעה במעשי הנבראים, ואין לו שום רצון או ציווי מהנבראים, וזו לשונו: "האלוה, לדעת הפילוסופים, מעל ידיעת הפרטים... נמצא שאין האלוה מכיר אותך, ועל אחת כמה וכמה אינו יודע כוונתך ומעשיך, וכ"ש אינו שומע תפילתך ולא רואה תנועותיך" (כוזרי מ"א, א"א).

לעומתם, תורת ישראל כולה מדברת על מצוות מפורשות שציווה ה' יתברך אותנו. מציוויים אלו עולה, כי ה' כן

פטריה, הוא הוראת חיבתן של ישראל, שהקב"ה חפץ במעשיהם ועשה להם נס שיוכלו לקיים המצווה. (שפת אמת לחנוכה, תרל"ד).

יב' - עוד ניתן להוסיף על דבריו, כי למעשה בכך שעשה ה' יתברך נס על הידור מצווה, הוא הראה לישראל כי בשורש הויכוח בין חכמי ישראל לחכמי יוון, צודקים ישראל.

ואכן יש מעשה רצוי לה' יתברך, והראיה היא שעשה לנו ה' נס על הידור מצווה.

לכן מובן מדוע קיבלו כל ישראל על עצמם להדר במצוות נר חנוכה ולהדליק נרות לפי שיטת המהדרין מן המהדרין, שכן כל עניין חג החנוכה הוא להעיד על חיבתנו וקרבתנו למקום ברוך הוא ועל קרבתו אלינו. זאת אנו עושים על ידי פרסום הנס, שבו הוברר קשר זה והתגלגלה החיבה היתרה של ה' הטוב לישראל. (לקראת שבת).

מצותין ומקשרין ומחברין... שעל ידי זה מקשרין בו יתברך. (ליקוטי הלכות, הלכות נט"ז, רות ד).

מדבריהם עולה, כי על ידי המצווה, כביכול, מתחברים ישראל לאביהם שבשמים, וכביכול נמצאים בצוותא.

יא' - כפי שבארנו לעיל, נס חנוכה לא היה נצרך כלל וכלל כיוון שאנו פטור מקיום מצוות. ולכן יוצא שנס חנוכה נעשה לצורך הידור מצווה, שכן מעיקר הדין לא הייתה חובה להדליק את המנורה מדין אונס. רק החשמונאים רצו להדר במצווה זו ולהדליק את המנורה בכל מחיר, ועל דבר זה נעשה נס פך השמן.

ה'שפת אמת' מבאר כי למעשה הנס נעשה על הידור מצווה, להורות על כך שהקב"ה חפץ מאוד במעשיהם של ישראל, דבר המעיד על החיבה שיש לה' יתברך אלינו: "ובאמת הנס דחנוכה חביב מאוד והיא חיבה יתירה, כי כל הניסים להצלת ישראל, אבל נס לעשות המצווה אף כי אנוס רחמנא

פרק ג' - מקום החנוכה

א. מקום הנחת החנוכה:
- נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, אם הבית פתוח

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"ה)

ב. השמש:

א'- כתב בשו"ע (שם ס"ה) - **וצריך נר אחר להשתמש לאורו**, ואם יש מדורה אין צריך נר אחר, ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה צריך נר אחר.

ב'- **וצריך נר אחר להשתמש לאורו**. פירש"י **משום היכרא**. ור"ל שאפי' אם לא ירצה כלל להשתמש לאורה מ"מ צריך נר אחר שיהיה היכולת בידו להשתמש לאורה, **ועי' מינכר שהנר הראשון הוא לשם מצוה**, דאל"ה כיון שעומד על השלחן יאמרו שלצרכו הדליקה.

ונראה דוקא במניחה על שלחנו אבל כל שמניחה סמוך לפתח א"צ לנר אחרת אעפ"י שעומד לו לשם הואיל ואינו בא להשתמש לאורה איזה תשמיש.

אכן מנהג העולם וכן מנהג רבותינו דבכל נר חנוכה המודלקת בתוך הבית צריך נר אחרת אפילו לא היה צריך לתשמיש שלא יאמרו לצרכו הדליקה. (כה"ח שם א' מא)

ג'- **אדם המקפיד להניח את השמש במקומו באופן יציב**, ואינו מניח לזוז השמש ממקומו, יזכה לראות את הנרות העתידים להדליק בבית מקדשנו במ"ב אמנן. (קב הישר' פרק צו)

לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית **מניחו על פתח החצר**, ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים **מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים**, ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות, מניחו על שלחנו ודיו.

וצריך נר אחר להשתמש לאורו, ואם יש מדורה אין צריך נר אחר, ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה צריך נר אחר.

ב'- **הדר בעלייה**, (בית בבנין קומות), מצוה שיניח נרות חנוכה **בחלון או במרפסת, או בנוזטרא הסמוכה לרשות הרבים, כדי לקיים פרסומי ניסא**.

וטוב להניח נרות החנוכה בתוך פנס של זכוכית ולהעמידם במרפסת, כדי שייראו לעוברים ושבים שברשות הרבים.

ואם הוא גר בקומה שהמרפסת גבוהה מקרקע רשות הרבים עשרים אמה, **יניח הנרות בפתח הדירה מכפנים**, הואיל ואין בזה היכר כל כך לבני רשות הרבים. (ילקו"י)

ג'- **הנחה עושה מצוה**, (למ"ד בגמ', להלכה הדלקה עושה מצוה), **'הנחה' גימטריא 'חיים'**, **הדלקת הנר סגולה לחיים טובים**.

ג. גובה הנחת החנוכה:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"ו)
 - מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה
 להניחו למטה מי' טפחים, ואם הניחו
 למעלה מי' טפחים יצא אבל אם מניחו
 למעלה מכ' אמה לא יצא.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - ואפילו
 לקחה כך דלוק והניחה למטה מכ' לא
 יצא דהדלקה עושה מצוה (בית יוסף
 בשם תוספות):

ג'- מניחו למעלה מג' טפחים וכו'.
 כ"כ הטור בשם הר"מ מרוטנבורג ז"ל.

והטעם כתב ב"י משום דכל למטה
 מג' כארעא סמיכתא דמי.

וב"כ הלבוש, דכל שהוא למטה מג'
 כארעא סמיכתא דמיא, ואין הבריות
 משגיחין עליו וליכא פרסומי ניסא.
 (כה"ח שם א' מה, והטעם בסוד עיין שם
 א' מו')

- מצוה להניחו למעלה מעשרה
 טפחים. אפילו לדידן שמדליקין
 בפנים, דכשהוא למטה מעשרה ניכר
 בהם לכל שהם משום פרסומי ניסא
 טפי, דדבר העשוי לאור אין דרך
 להניחה כ"כ למעלה, דעיקר תשמישו
 של אדם למטה מעשרה. [לבוש].

וכן במקום שיש מזוזה מימין
 ומדליק בשמאל הוי האי שיעורא,
 דליהוי מזוזה מידלא פורתא לארעא

ימינא על שמאלא. [ברכ"י בשו"ב אות
 ג' בשם הרמ"ע]. (כה"ח שם א' מז)

ד'- כתב במ"ב (שם ס"ק כח) - למעלה
 מעשרים אמה וכו' - דלא שלטא ביה
 עינא, ואין נ"מ בין אם מדליק מבחוץ
 ובין אם מדליק בבית.

ה'- כתב הבא"ח - מניחה למעלה
 משלשה טפחים, ומצוה להניחה למטה
 מעשרה טפחים, ובדיעבד אם הניחה
 למעלה מעשרה יצא, וע"פ הסוד טוב
 להניחה מעט למעלה משבעה, ואם
 הניחה למעלה מעשרים אמה לא יצא
 י"ח:

ו'- מצוה להניחה למטה מעשרה
 טפחים, כדי שהכל יראו ויכירו
 שהודלקה לצורך מצוה. (שו"ע, עיין כה"ח
 דלאו דוקא למעלה מזו, ר"ח פלאגי במל"ח
 ובא"ח בעי דוקא למעלה מזו).

ז'- כתב במ"ב (שם ס"ק כו) למטה
 מי"ט - דאיכא פרסום הנס טפי כשהוא
 למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך
 להניחה כ"כ למטה. ועיין בא"ר שכתב
 דהא דאין העולם נוהרין בזה, משום
 דסומכין על המרדכי שכתב דעכשיו
 שהורגלו להניח בפנים אין קפידא בזה,
 אכן הטור סתם בזה, ומשמע דס"ל
 דאין לחלק בזה, וכן נוהגין כל
 המדקדקים, כמ"ש בב"י.

ואם דר בעליה מניחה בחלון שהוא
 לצד ר"ה, אפילו אם החלון גבוה יותר

ח' - הרה"ק הבת עין זיע"א ביאר (חנוכה ד"ה ונובל) **הטעם שנה חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה** (שבת כא:) ואז מברכין שעשה ניסים, כי רק על ידי שיכניע עצמו - לכופף עצמו למטה מעשרה (אף מבלי 'וודף', אבל לבו לב נשבר), **יזכה לברך על הניסים שיעשו לו בזמן הזה כאבותינו בימים ההם.** (באר הפרשה זיצא)

ד. הנחת החנוכיה בפתח הבית:

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"ז) - **מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל**, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין, ואם הניחו בדלת עצמו יניחו מחציו של כניסה לצד שמאל.

- **כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל.** ויכנס ויוצא בין שתי מצות, וכתוב "הנה מלאך ה' סביב ליראיו", [לבוש].

בשאלות דרב אחאי כתב 'מזוזה מימין ונר חנוכה בשמאל, ובעה"ב בטלית מצויצת עובר ביניהם, לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק. פי' חוט ציצית בין שניהם. [תשו' מהרי"ל סי' מ' א"ר אות י"ג]. (כה"ח שם א' ח"ו)

- **ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין.** והטעם כתב בהגמ"ר משום **דכל מידי דמצוה, ימין עדיף.** ואפי' תפילין קשירה בימין, והנחה (של תפילין בשמאל) שאני,

מי"ט מקרקעית העליה. ואם יש לו שתי חלונות אחד למעלה מי"ט ואחד למטה מי"ט ודאי יניחנה בחלון שהיא למטה מי"ט. **ובנרות בהכ"נ המנהג שהמנורה במקום גבוה:**

- כתב בכה"ח (שם א' מט) - ומצוה להניחו למטה מי"ט. ומשמע **דאף בנרות בהכ"נ להניח בפחות מי"ט,** ואנו אין נוהגין בפחות מי"ט בבהכ"נ, ואיני יודע למה, מאחר דמצוה איכא, **ומ"מ המנהג במקום גבוה.** [א"א סי' תרע"ה או' ב].

- כתב בילקו"י - **מצות הנחת נרות חנוכה, היא בתוך עשרה טפחים** (כשמונים סנטימטר) מקרקע הדירה. ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים יצא.

ויש להניחם למעלה מג' טפחים, ואם השלהבת של נר השעוה שהודלק למצות החנוכה הוא למעלה משלשה טפחים, אף על פי שגוף הנר הוא למטה מג' טפחים, שפיר דמי, **שהעיקר הוא השלהבת.**

אין להדליק נר חנוכה המונח למעלה מעשרים אמה מקרקע הדירה. (כל אמה 48 סנטימטר - 9.60 מטר). ואם עבר והדליק למעלה מעשרים אמה, לא יצא אף בדיעבד.

וצריך לכבות את החנוכיה ולהניחה במקום הכשר ויחזור וידליקנה, אך לא יברך שנית.

אם לא במקום דשכיח הזיקא. [מ"א שם]. **דפרסומי ניסא עדיף מסברא שיכנס בין ב' מצות.** [לבוש]. ועיין לעיל או' מ"ח [דיזוהר להניח למטה מי' טפחים, ועוד עיי"ש]: [כה"ח שם א' סד] -

ג' - כתב ה'בן איש חי' (חנוכה) - **מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח אפילו בזמן הזה שמדליקין בפנים,** ואם אין מזוזה בימין יניחה בימין, ואם יש מזוזה יניחנה בשמאל הנכנס, **והרי שלשה מצוות ביחד,** כי האדם הנכנס ולובש ציצית שהוא טלית קטן שעליו, וראשי תבות שלהם **צמ"ח ציצית מ'זוזה ח'נוכה, וזכות זה יבא משיח צדקינו, צמ"ח שמו** (זכריה ו, יב), ויתקיים "פתחו שערים ויבא גוי צדיק" (ישעיה כו, ב) כי "ימין ושמאל תפרוצי", (ישעיה נד, ג).

- **וכשיניח החנוכה על מזוזה הפתח**

בשמאל, יניח בלילה הראשונה את הנר בקצה השני של מנורת החנוכה שהוא הרחוק מן הפתח, ובליל שני יניח נר השני בצידו שיהיה קרוב לפתח יותר מן הראשון, ובו מתחיל להדליק עד שנמצא בליל שמיני אותו נר הנוסף יהיה סמוך לפתח ממש, ובו מתחיל להדליק כדי שיפנה לצד ימין בהדלקה בכל לילה.

אבל אם אין מזוזה בימין דאז מניח החנוכה בימין יעשה להפך דמניח בליל ראשון הנר קרוב לפתח, ובליל

דגלי לן קרא, אבל כל שאר דוכתא ימין עדיף, וכ"כ בתשובת מהרי"ל סימן מ', ועוד אפשר **דכיון דצריך להדליק בפתח לפרסומי ניסא במקום שנכנסין ויוצאין, וכל פינות שאדם פונה אינו אלא לימין, הילכך צריך להדליק בימין ששם הכל פונין, ונזכר לנס מיד כשרואה הנרות דולקות.** [ב"ח]. [כה"ח שם א' נט]

ב' - כתב הרמ"א (הגה שם) - **ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים,** ואין היכר לבני רשות הרבים כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, **ומכל מקום המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם,** ואין לשנות, אלא אם כן רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד, מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין.

ומכל מקום יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מכל מקום היכר קצת מיהא בעיא.

- **ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח וכו'.** כדי שיכנס בין שתי מצות. [ד"מ. מ"א שם]. [כה"ח שם א' סג]

- **ואין לשנות וכו'.** ומ"מ אם יש לו חלון הסמוך לר"ה יניחנו בחלון, דבוה"ז (כן הגיה ביא"פ) ליבא חשש סכנה

ולא כלום, אך דבריו תמוהים מאד, ואינם נכונים לדינא. (ילקו"י)

ה. הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת:

א'- כתב הרמ"א (הגה שם ס"ז) ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום (כנרות המנורה, ומסדרן ממזרח למערב) (תרומת הדשן סימן ק"ד, בית יוסף).

ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא.

כתב הרמ"א (הגה שם) - ואין אדם יוצא בנרות של בית הכנסת וצריך לחזור ולהדליק בביתו, (ריב"ש סימן קי"א).

ונוהגין להדליק בבית הכנסת בין מנחה למעריב, ויש נוהגין להדליק בערב שבת קודם מנחה (כל בו ואבודרהם).

אם רוצה למהר להתפלל לאחר שבירך השליח ציבור והדליק אחד מהן יוכל השמש להדליק הנשארים והשליח ציבור יתפלל (מהרי"ל):

ב'- ובבהכ"נ מניחו בכותל דרום. זכר למנורה שהיתה בדרום. [טור].

ועיין ב"י שכתב בשם התה"ד סי' ק"ד שיש מקומות שמסדרים אותם בין מזרח למערב, ובמקומות אחרים מסדרים אותם בין צפון לדרום, והא מילתא תליא בפלוגתא דתנאי בפ'

שני מניחו בצידו וכן על זה הדרך כדי שיהיה בכל לילה פונה לצד ימין כשהוא מתחיל להדליק נר הנוסף: (בא"ח)

ד'- ישנם מנהגים שונים בעניין מקום הנחתה וכולם מקורם טהור.

פשט המנהג להדליק את נרות החנוכה בפנים הבית, סמוך לפתח או לחלון או על שולחנו, ויש לכך סמך בהלכה. וכן נהגו חכמי הקבלה, להדליקם בפנים הבית אצל הפתח. (בא"ח)

ה'- כתב בילקו"י - יש אומרים שבזמן הזה שאין סכנה להדליק נר חנוכה בחוץ, צריכים להדליק נר חנוכה בחוץ, ויש אומרים שגם בזמן הזה אפשר להדליק נר חנוכה בבית, דהואיל ונהגו להסתפק בפרסום הנס לבני ביתו, יכולים להשאר במנהגם, וכן נהגו גדולים וגם טובים.

ומכל מקום מי שיכול להניחה מבחוץ, מניחה מבחוץ, ואם לאו על פתחו מבפנים.

- יש מי שכתב שבזמן הזה מצות נר חנוכה צריכה להיות רק מבפנים, ואין אדם יוצא ידי חובה כלל אם הדליק נרות החנוכה בחוץ, אע"פ שאין שום סכנה בדבר, שכיון שחז"ל עקרו מצות ההדלקה מבחוץ וקבעוה בפנים, לכן אם הדליקה מבחוץ לא עשה

נר חנוכה לכל אחד בביתו הוא **בצאת הכוכבים**, מכל מקום הואיל ואי אפשר לעכב את הקהל שיוצאים מבית הכנסת מיד אחר ערבית, לכן מדליקים עם שקיעת החמה בין מנחה לערבית, כדי שבמשך כל הזמן של תפלת ערבית הצבור יראו את נרות החנוכה, ואיכא פרסומי ניסא.

ואילו היו צריכים להמתין עד אחר ערבית, לא היה פרסומי ניסא כל כך בהדלקתם בבית הכנסת, כי מיד הקהל יוצאים לקיים מצות הדלקת נר חנוכה בביתם.

- **בכותל המערבי** המנהג פשוט שמברכים ומדליקים נרות חנוכה בברכה, בין מנחה לערבית, ויש בדבר פרסומי ניסא.

- **אין יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה שכבית הכנסת, ואף המדליק בברכות בבית הכנסת, חוזר ומדליק בביתו, שמצות חנוכה נר איש וביתו.** [הריב"ש בתשובה סי' קיא].

וחוזר ומברך את כל שלשת הברכות לפני הדלקתו, כדי להוציא את בני ביתו ידי חובתם.

ואם הוא גר לבד בביתו, והדליק נרות חנוכה בבית הכנסת במעמד הצבור בלילה הראשון ובירך שלשת הברכות, כשמדליק בביתו לא יברך אלא ברכת להדליק נר חנוכה בלבד,

שתי הלחם (מנחות דף צ"ח ע"ב) נרות המנורה היאך היו מונחים וכו' אלא שסיים ב"י, **והמנהג פשוט לקבעם בכותל דרום ונמצאו מסודרים בין מזרח למערב**, עכ"ל.

וכתב עליו בד"מ אות ז' **וכן המנהג בגלילותינו**, עכ"ל.

וזהו שכתב כאן בהגה **ומסדרם ממזרח למערב**, והוא על פי המנהג שכתב ב"י וד"מ.

ומיהו עיין מ"א סק"ט שכתב **שהנוהגין לסדרם מצפון לדרום אין לזוז מהמנהג דישי לו על מה לסמוך** יעו"ש: (כה"ח שם א' סו)

- **בטעם הדלקת החנוכה בבית הכנסת**, הובא בראשונים (כל בו, אורחות חיים, ועוד) א' - להוציא י"ח את מי שאינו בקי, ב' - משום האורחים שישנים בבית הכנסת ואין להם בית דירה להדליק, ג' - זכר לבית המקדש, ד' - משום פרסום הנס. (ועיין בשבולי הלקט שכתב שלא נודע הטעם וכו').

ג' - כתב בילקוט יוסף - **המנהג פשוט להדליק נרות חנוכה גם בבתי הכנסת בברכות, משום פרסומי ניסא, והוא מנהג ותיקין.**

- נהגו להדליק נרות החנוכה שבבית הכנסת, **בין מנחה לערבית, עם שקיעת החמה**, ואע"פ שזמן הדלקת

- יש מי שאומר שאין צריך לתת שמן כשיעור הדלקה של חצי שעה בנרות חנוכה שבבית הכנסת, אלא כדי שיעור תפלת ערבית, שנמצאים הקהל בבית הכנסת, ואיכא פרסומי ניסא, ואפילו אם נתן בה שמן הרבה, מותר לשמש לכבותה מיד לאחר שהקהל עזב את בית הכנסת, ואין צריך להניחה עד שתדלק חצי שעה.

ונכון להחמיר שלא לכבות נרות החנוכה שבבית הכנסת, עד כלות חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

- נוהגים במסיבות הנערכות באולמות בלילי חנוכה, שמשמיעים בהם דברי תורה לקרב את ישראל לצור מחצבתם, להדליק נרות חנוכה עם ברכה בשם ומלכות, משום פרסומי ניסא, ויש להם על מה שיסמוכו.

דמאחר וקהל רב מתאסף במקום, לא גרע מבית הכנסת שמדליקין בו נרות חנוכה לפרסומי ניסא. וטוב להתפלל שם ערבית בצבור, מיד לאחר ההדלקה. אך אין זה מעכב.

- המנורה של נרות החנוכה בבית הכנסת מניחים אותה על שלחן לימין ארון הקודש, שהוא צד דרום של בית הכנסת, שכן המנורה שהיתה בהיכל של בית המקדש היתה בצד דרום. וכמו שאמרו בב"ב (כה:) שלחן בצפון ומנורה בדרום.

ולא יחזור לברך בביתו שעשה נסים ושהחיינו, מפני שכבר בירך ברכות שעשה נסים ושהחיינו, ויצא ידי חובה.

- אם חל ליל כ"ה כסליו בליל שבת, שכל אחד ואחד מן הקהל הדליק נר חנוכה מבעוד יום, ובירך כל שלשת הברכות, ואחר כך הולכים לבית הכנסת להתפלל, המדליק נר חנוכה בבית הכנסת לא יברך אלא ברכת להדליק נר חנוכה, ולא יברך ברכת שעשה נסים ושהחיינו, מאחר שכל הקהל בירכו ברכות אלה בביתם ויצאו ידי חובה. ורק ההדלקה והברכה נעשית שוב בבית הכנסת משום פרסומי ניסא.

- מצוה על כל אחד להמציא עצמו להדלקת נרות חנוכה בבהכ"ס, ולברך עליהם בצבור.

ואף מי שהדליק בברכה בבית הכנסת, וגם בביתו, אם נזדמן לו להיות בבית כנסת אחר לתפלת ערבית או לשיעור תורה יומי, רשאי לחזור ולהדליק בבית הכנסת האחר בברכה, לכבוד הצבור שבבית הכנסת כי פנים חדשות באו לכאן.

- מי שהדליק בביתו בלילה הראשון ובירך כל הברכות, לרבות שהחיינו, וכו' להדליק בבית חבירו, פשוט שחזור ומברך גם שהחיינו.

עשרה מהקהל, אפשר לברך ולהדליק נרות חנוכה, כיון שעל כל פנים עתידים לבוא ולראות הנרות אחר כך, חשיב שפיר פרסומי ניסא, ויש חולקים. והמדליק בכרחה יש לו על מה שיסמוך.

- בית כנסת שעדיין לא הגיעו המתפללים להתפלל מנחה בערב שבת, ויש שם רוב מנין, וגם כמה נשים הנמצאות בעזרת נשים שבבית הכנסת, אפשר לצרף את הנשים למנין עשרה להדלקת נרות חנוכה שבבית הכנסת, ובפרט כשיבואו אחר כך עוד אנשים ויהיה מנין בבית הכנסת.

- יש מי שכתב שקטן יכול להדליק נר חנוכה ולהוציא אחרים ידי חובתם. ויש חולקים ואומרים, שאין הקטן מוציא ידי חובת נר חנוכה את הגדולים. ובפרט לדעת רוב הפוסקים הסוברים שמצות חינוך היא רק על האב ולא על הבן. וכן עיקר לדינא שיש להחמיר אף לגבי נר חנוכה, שאין הקטן מוציא אחרים ידי חובתם.

ולגבי הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שהוא רק משום פרסומי ניסא, יש מקום להקל להדליק על ידי קטן.

ומכל מקום מהיות טוב משום פרסומי ניסא הראוי, כדאי שאיש גדול ידליק נרות החנוכה בבית הכנסת. ומיהו בדיעבד אם הדליק קטן בבית הכנסת שפיר דמי.

יש שמסדרים את הנרות בין מזרח למערב, ויש שמסדרים את הנרות בין צפון לדרום, ונהרא נהרא ופשטיה.

ונוהגים להניחם בבית הכנסת במקום גבוה לפרסום הנס.

- יש נוהגים שהשליח צבור או הרב של בית הכנסת, מדליק בבית הכנסת את נרות החנוכה, ויש נוהגים שהשמש מדליק.

- אין האבל תוך שבעה מדליק נרות חנוכה כלילה הראשון בבית הכנסת, בגלל ברכת שהחיינו שמעורר בקהל הרגשה לא נעימה, שיש בברכת שהחיינו התעוררות של שמחה בצבור.

ואם אין אדם אחר הרוצה להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, נראה שהאבל ידליק בבית הכנסת, וגם יברך שהחיינו.

אבל בשאר לילות, רשאי לברך ולהדליק גם בבית הכנסת. ובביתו מדליק נרות חנוכה בברכת שהחיינו בלי כל פקפוק.

- אין מברכים בבית הכנסת על הדלקת נרות חנוכה, אלא בעשרה, כי פרסומי ניסא לא שייך בפחות מעשרה.

- יש אומרים שבערב שבת שהזמן דחוק להדלקת נרות חנוכה, וטרם הגיעו

רוחות צריך להדליק בשתיהן מפני החשד ואם שני הפתחים ברוח אחד (והם בבית אחד) די לו באחד מהם.

ב' - כתב הרמ"א (הגה שם) - ואם מדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם, ובשני מדליק בלא ברכה (ר"ן).

מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש ואין היכר לבני רשות הרבים כלל אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים כן נראה לי וכן המנהג פשוט:

ג' - כתב בילקו"י - חצר שיש בה שני פתחים, משני רוחות, בזמן הגמרא היה צריך להדליק בשניהם, מפני החשד, שאם יראו פתח אחד שאין בו הדלקת נרות חנוכה, יחשדוהו שלא הדליק נר חנוכה כלל. ולכן ידליק בשניהם, אלא שיברך על נר החנוכה שבפתח הראשון, ויפטור מן הברכה הדלקה שבפתח השני (ש"ע סי' תרעא ס"ח).

אולם בזמן הזה שהכל מדליקים בתוך הבית מכפנים ואין שום היכר לבני רשות הרבים, אף על פי שיש לחצר כמה פתחים אין צריך להדליק אלא בפתח אחד בלבד. וכן המנהג פשוט.

- נוהגים שבכל יום מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת גם בשחרית, בלי ברכה, ובפרט כשמתפללים בהשכמה.

- בית כנסת שנוהגים להדליק מנורת חשמל שעשויה כתבנית חנוכה, ומניחים אותה על גג בית הכנסת במרומי קרת, לפירסומי ניסא, אין לברך כלל בהדלקת מנורה זו.

שאין יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה במנורת חשמל, ולכן יש להם לברך תחלה בבית הכנסת על נרות שמן או שעוה, ובזה יפטרו הדלקת מנורה זו מברכות.

וכן הרואה מנורה חשמלית דולקת לשם חנוכה, אינו מברך שעשה נסים ושהחינו, אפילו אין מדליקים עליו בביתו, הואיל ואין יוצאים בה ידי חובה.

ד' - באופן שמתפללים בחצרות בתי הכנסת וכדו', כיון שיש את הטעם של פרסום הנס, יכולים להדליק נר חנוכה בחצר בית הכנסת והבתים בכרכה, וזה דומה להדלקת נר חנוכה במסיבות חנוכה וכדו' שהרבה פוסקים סברו שמברכים, משום פרסום הנס. עיין ודו"ק.

ו. ב' פתחים:

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"א ס"ח) - חצר שיש לו שני פתחים משני

ואם ירצה להחמיר על עצמו ולהדליק בחדרו, אינו רשאי לברך. (ילק"ו)

- הנוסע בספינה או ברכבת, ואפשר להדליק שם נרות חנוכה, נכון להדליק, שאין צריך בית קבוע לך, כל שלא יגיע לביתו באותה לילה, וגם אין מדליקין עליו בביתו.

- אורח שמייחדים לו חדר בפני עצמו ללון שם, אף שיש לחדר פתח בפני עצמו, אינו צריך להדליק נרות חנוכה בחדרו, שבזמן הזה אין חוששין לחשד שיחשדוהו שאינו מדליק נרות חנוכה, שבלאו הכי כל ההיכר הוא רק לבני הבית, והם יודעים שהוא יצא ידי חובתו בהדלקת הנרות של בעל הבית.

ו. - סימן תער"ב - זמן הדלקת נר חנוכה

פרק א' - זמנה משתשקע החמה, מהו?

- זהירים וגם זריזים מכינים השמנים והפתילות בנרות החנוכה כבר משחרית, פן יהיה טרוד ביום וישבת, וכשיגיע זמן ההדלקה עלול להתעכב בהכנת השמן הפתילות וכל הנחוץ להדלקה. ויש מהדרין מכינים ב' ימים קודם. (חנוכה בציון)

- כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א - לפי מה שאמרו חז"ל דהרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים ת"ח כמו שאמרו בשבת, דהוא כמו סגולת נר שבת, כאשר יעוין שם, אם כן, לאישה שייכא טפי סגולה זו ותהא זריוה לתקן הפתילות וליתן השמן, ומכ"ש אם מדלקת ברצון בעלה דתועיל למקצת בניה שיהיו ת"ח, וכו', ומה גם דהנס היה ע"י אשה יהודית, כנודע, כמש"כ בכנה"ג. (מועד לכל חי - כו' כה)

- בימי חנכה, יזהר מאד בהדלקה בזמנה הוא בעצמו, ואל יסמך על ילד ומשרת, דמצינה בו. (החיד"א - מורה באצבע, סימן ט, סעיף רצט)

ג' - כתב במ"ב - היינו צאת הכוכבים, שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתו

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ב ס"א) - אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים.

ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק:

ב' - אלא עם סוף שקיעתה. שאז העם עוברים ושבים ורואים, וגם הנרות מאירים, ואיכא פרסומי ניסא, משא"כ ביום דשירגא בטיהרא מאי אהני. (לבוש): (כה"ח תרע"ב א"א)

- מצות הדלקתו משתשקע החמה, ואם הדליקו ביום אין ניאותרין ממנו ואין מברכין עליו, שכך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. (מ"ס פ"כ מ"א שם). (כה"ח שם א"ג).

- ומ"מ צריך לתקן הנרות ולתת בהם שמן ופתילה ולהניחם במקום מושבם מקודם תפלת ערבית, כדי שאחר תפלה ימצא הכל מתוקן ולא יצטרך להתעכב: (כה"ח שם א"ז)

לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו והוא חצי שעה מדינא דגמרא.

ואיבא פרסומי ניסא. אכן בע"ש מקדימין וכדלקמן בסי' תרע"ט.

ד' – כתב בילקוט יוסף – זמן הדלקת נרות החנוכה הוא בצאת הכוכבים, שהוא כרבע שעה אחר שקיעת החמה, לא מאחרים ולא מקדימים, ונמשך זמנה עד שתכלה הרגל מן השוק, דהיינו כמו חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

והנה המחבר סתם כדעת הטור וסייעתו דס"ל דמה שאמר הגמרא דזמן הדלקת נר חנוכה הוא משתשקע החמה, היינו סוף שקיעה.

אבל באמת יש הרבה ראשונים דס"ל דכונת הגמרא הוא על תחלת שקיעה שניה, והוא בערך רבע שעה מקודם.

וצריך ליתן שמן בנרות שיעור שתדלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

ועיין בביאור הלכה שביארנו דלאותן האנשים הנוהגין להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צאת הכוכבים, נכון לנהוג כן לכתחלה להדליק קודם מעריב, וכ"כ במור וקציעה וכן נהג הגר"א [אכן יטיל בה כ"כ שמן שידלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים]. ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן צה"כ יקדים להתפלל מעריב דהוא תדיר וגם יש בה מצות ק"ש שהיא דאורייתא, [שע"ת].

ה' – וי"א יש להדליקה מיד אחר השקיעה, דהיינו בתחילת זמן בין השמשות, עד כחצי שעה לאחר השקיעה, וכן מנהג האשכנזים. (רמב"ם)

וכאשר הדבר מתאפשר טוב לנהוג כדברי הרמב"ם שלא לאחר ההדלקה יותר מחצי שעה מהשקיעה. (ההדלקה לא לפני צאת הכוכבים).

ו' – י"א כיון שעיקר מצות הדלקת נרות חנוכה היא פרסומי ניסא, לכן ככל שיתרבו בני הבית כן יגדל הפרסום, וימתין שיתאספו כולם אף אם יפסיד זמן ההדלקה למהדרין (תוך חצי שעה).

ודע דאפילו הנוהגין תמיד להדליק אחר תפלת ערבית מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק, דאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית, בודאי יש

פרק ב' - זמן הדלקת נר הנוכה לכתחילה

ארוכות, ומ"מ אין לעשותם גדולות יותר מדאי. (מ"ב שם סק"ו)

- ואם נתן בה יותר יכול לכבותה וכו'. וכן יכול להשתמש לאורה וכו' דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך בלבד. [ב"י סי' תרע"ז]. והיינו כשנתן השמן בסתם.

ורש"ל בתשו' סי' פ"ה כתב דיכול לכבותה, אבל בלא כיווי אין להקל להשתמש לאורה מפני הרואים.

והב"ח כתב דאין להקל לא לכבותה ולא להשתמש לאורה, וכ"כ בשם צ"ד, דיש מדקדקים שלא לכבותה ולא להשתמש לאורה הואיל ושם השמן למצוה יעו"ש. [והב"ד מ"א סק"ד, וכן הסכים הפר"ח סי' תרע"ז להחמיר כדברי הב"ח יעו"ש וכן הסכים השו"ג או' ט].

והא"ר א"ב כתב דטוב שיתנה בפ"י שאין מקצה השמן אלא כשיעור מצוה, ואז מותר לכבות להנות אחר חצי שעה, אבל כשעדיין דולק יש לחוש לדברי רש"ל, מפני שהרואה סבור שמותר להשתמש לאורו, עכ"ל. ועי"ש מ"ש להשיב על דברי הט"ז שכתב להתיר אפי' בשלא התנה יעו"ש. [ועיין

א'- כתב בשו"ע (ס' תרעב' ס"ב) - שכח או הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן.

ב'- כזה השיעור. אבל אין מצוה בנרות ארוכות, דהא לאחר שדלקו כשיעור הזה מותר להשתמש בהם אבל בנרות שעה כשהם ארוכים הם נאים יותר. [מ"א סק"ג. וכ"כ ח"א כלל קנ"ד אות כ"א. מ"ב אות ו' ומ"מ אין לעשיתם גדולות יותר מדאי. שה"ג שסביב המרדכי. מ"ב שם].

מיהו הא"ר א"ז כתב על דברי מ"א הנז' לפי מאי דק"ל דאסור להשתמש בהם כ"ז שדולקים, (כמ"ש לקמן אות כ"א) אפשר שמצוה אפילו בנר של שמן הרבה. [ועיין לקמן סימן תרע"ג אות טו"ב]: (כה"ח תרעב' א' ח"י)

- ואף בזמנינו צריך לשיעור הזה, אבל אם נותן בה שמן הרבה שידליק יותר אין בו שום מצוה, אבל בנרות של שעה יש הידור מצוה כשהן

יעו"ש. וכ"כ דה"ח או' ד': (כה"ח שם א' כב)

ג' - כתב הרמ"א (הגה שם) - יש
אומרים שבזמן הזה שמדליקין בפנים
אינו צריך לזוהר להדליק קודם
שתכלה רגל מן השוק (דברי עצמו וטור
בשם התוספות), ומכל מקום טוב יותר
ליזוהר גם בזמן הזה.

עוד לקמן סי' תרע"ז או' כ"ו]. (כה"ח
שם א' כא, עיין מ"ב סק"ז)

- כתב בליקוטי מהרי"ו סי' ל"ג דאין
לטלטל נרות חנוכה עד שדלקו כבר
חצי שעה, והא"ר שם כתב דלפי מ"ש
דיש לחוש לדברי רש"ל הנז' אין
לטלטלם כלל כל זמן שהם דלוקים

פרק ג' - זמן הדלקת נר חנוכה בדיעבד, וסוף זמנה

והולך כל הלילה בכרכה, כל זמן שלא
עלה עמוד השחר.

ואין לחוש בזה לספק ברכות, מאחר
שכך המנהג להדליק בכרכה גם אחר
חצי שעה מצאת הכוכבים. ואם לא
הדליק עד שעלה עמוד השחר, ידליק
אז בלי ברכה.

- מי שהגיע לביתו עשרים דקות
לפני עלות השחר, אף שלא נשאר לו
מן הלילה חצי שעה משעת הדלקת
נר החנוכה, מכל מקום ידליק בכרכה,
כלשון השלחן ערוך שידליק כל
הלילה, ונכלל בזה ממש עד לפני
עלות השחר.

- חיילי הצבא, שאינם יכולים
להדליק נר חנוכה עם זמן צאת
הכוכבים, מסיבה בטחונית, (ואין מדליקין

א' - כתב מרן בשו"ע (שם ס"ב) -
ומיהו הני מיילי לכתחלה, אבל אם עבר
זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל
הלילה, ואם עבר כל הלילה ולא הדליק
אין לו תשלומין.

ב' - כתב הרמ"א (הגה שם) - ובלילות
האחרות ידליק כמו שאר בני אדם,
אף על פי שלא הדליק בראשונה (מצא
כתוב בשם מהר"ל ואגודה ודברי עצמו):

ג' - כתב הרו"ח מעשה באחד שלא
הדליק לילה אחד ופסק לו כדברי
מרן ומור"ם ז"ל, וכשראה שהוא
מצטער אמר לו יש תיקון שיוסיף
בשמן כשיעור שתי הלילות יעו"ש:
(כה"ח שם א' כט)

ד' - כתב בילקו"י - ומכל מקום אם
לא הדליק בתחלת הלילה, מדליק

לימודם להדלקת נרות חנוכה בצאת הכוכבים, ולחזור מיד ללימודם. אבל אם הדבר גורם לביטול תורה דרבים, עדיף שינהגו כנזכר.

- בעל חנות שסוגר את חנותו בשעת ערב מאוחרת, יאמר לאשתו שתדליק נר חנוכה בביתו בצאת הכוכבים ויצא ידי חובה בהדלקתה.

ועדיף לנהוג כך מאשר שבעל הבית ידליק בעצמו בלילה אחר חצי שעה מצאת הכוכבים.

- מי שהגיע לביתו בלילה בשעה מאוחרת בימי חנוכה, ולפניו מצות תפלת ערבית, ומצות הדלקת נר חנוכה, יקדים להתפלל תפלת ערבית, שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם.

ועוד שיש להקדים קריאת שמע שהיא דאורייתא, ואחר כך ידליק נר חנוכה, ויקיים גם פרסומי ניסא.

- בן המתארח אצל אביו בשבת חנוכה, ויוצא מביתו ביום ששי אחר פלג המנחה כדי ללכת לאביו, ועתיד לחזור לביתו בלילה, יש אומרים שידליק בביתו אחר פלג המנחה, באופן שהנרות ידלקו עד אחר חצי שעה מצאת הכוכבים, שמאחר וחוזר לישן בביתו, החיוב הוא על הבית.

ובן חתן שנושא אשה בלילה, כיון שבשעת ההדלקה היה עדיין רווק

עליהם בבתיהם), ורוצים להדליק נר חנוכה לפני השקיעה ולכבותו עם רדת החשיכה, **אין להם לברך בהדלקה זו, דחשיב ברכה לבטלה לכולי עלמא,** כיון שאינו נשאר דלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

- בתי כנסת שמתקיימים בהם בכל יום שיעורי תורה עם קהל המתפללים, בין תפלת מנחה לערבית, או לאחר ערבית, אם נראה למגיד השיעור שהקהל יחזרו לשיעור לאחר הדלקת נרות חנוכה, יש להעדיף קיום מצות ההדלקה בזמנה, דהיינו שהצבור ילך לביתו להדליק עם צאת הכוכבים. אבל אם קיים חשש שאם ילכו לביתם להדליק נר חנוכה, ימנעו מלחזור לשיעור, יש לקיים את השיעור כמו בכל יום, ולאחר השיעור ילכו להדליק נר חנוכה בביתם.

- אברכי ישיבות יכולים להמשיך בסדר לימודם בימי החנוכה כרגיל, וימנו את האשה להדליק נר חנוכה בזמן צאת הכוכבים.

[בשם צדיקים איתא "מאי חנוכה? דתנו רבנן", מה עושים בחנוכה? לומדים...]

ואם אין הדבר מתאפשר, ידליקו נר חנוכה אחר סיום לימודם, כדי שלא לגרום ביטול תורה דרבים. **ואם האברכים קובעים לימוד מיד לאחר ההדלקה, יכולים להפסיק מסדר**

כמו פת, שאסור לאכול יותר מכביצה.

יש להתמיר חצי שעה קודם זמן ההדלקה שלא לאכול סעודת קבע, דהיינו יותר מכביצה פת. אבל סעודת עראי ואכילת פירות ושתיית משקים קלים מותר.

ב' – איסור אכילה קודם ההדלקה הוא גם לאשה אלמנה או גרושה המדליקה לבריה.

אולם אשה שבעלה מדליק עבור כל בני הבית, יכולה להקל לאכול סעודת קבע קודם הדלקת הנרות, ובפרט אם בעלה מאחר לבוא להדליק את הנרות, ובלבד שיש צורך בדבר. ואם נהגה האשה להתמיר בזה, תמשיך במנהגה.

ג' – וכן אסור להתחיל במלאכה קודם הדלקת נרות חנוכה. ואפילו ללמוד תורה אסור משיגיע זמנה. ובלמוד תורה אין להתמיר חצי שעה קודם שיגיע זמן ההדלקה, משום ביטול תורה.

וסמוך על שלחן אביו, יוצא ידי חובה בהדלקת הנרות של אביו.

ואם ירצה טוב שיחמיר להדליק נר חנוכה בלא ברכה כשמגיע לביתו אחר החתונה.

– מי שנאנס ולא הדליק לילה אחת, אין לו תשלומין למחר, אלא מדליק למחר כמספר הנרות שמדליקים כל העולם.

ד. אכילה לימוד ומלאכה קודם הדלקת נר חנוכה:

א' – אסור לאכול סעודת קבע קודם הדלקת נרות חנוכה. ואפילו התפלל מנחה וערבית מבעוד יום.

ודוקא סעודת קבע, שהוא יותר מכביצה פת, [והיינו ביצה בלא קליפתה כחמשים גרם]. אבל בפחות מכן, וכן אכילת פירות וכדומה מותר. ועוגה דינה

ז. סימן תרע"ג-תרע"ד - נר שמן ופתילה הכשרים לנר חנוכה

פרק א' - השמן והפתילה

וכן מצוה מן המובחר לעשות הפתילה מצמר גפן.

ובמקום שאין שמן מצוי כלל נוהגים להדליק נרות חנוכה בנרות שעה כי גם הן אורן צלול כמו השמן. (רמב"ם, המאירי, דרכי משה, השל"ה. בא"ח - הרגיל בשמן זית מחכים)

- מ"מ מצוה מן המובחר ליקח פתילה מצמר גפן או חוטי פשתן. [ח"א כלל קנ"ד או' ח', קיצור ש"ע סי' קל"ט או' ד', מ"ב או' ב']. (כה"ח שם א"ג)

- נהגו לתלות בסוכה שמן זית ולהשאירו עד סוף החג כדי שישאב את קדושת האושפיזין. לאחר מכן, בשמן זה סגולה עצומה להדליק נרות חנוכה.

- נכון להדליק בשמן זית מצוה מן המובחר, ויהדר המצוה בנרות נקיים ונאים, והכל לשם שמנים. (מורה באצבע סימן ט', סעיף ש')

- הכף החיים (סי' רס"ג) מביא מעשה מספר חסידים (סי' רע"ב) שהיה אחד

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ג ס"א) - כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות.

- כתב הרמ"א - (הגה שם) ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר, (מרדכי וכל בו ומהר"ל).

ואם אין שמן זית מצוי, מצוה בשמנים שאורן זך ונקי, ונוהגין במדינות אלו להדליק בנרות של שעה כי אורן צלול כמו שמן.

ב' - כל השמנים והפתילות כשרים להדלקת נר חנוכה, אף על פי שאין השמנים והפתילות נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלה יפה בהן.

ושמן זית מצוה מן המובחר, מפני שאורו צלול ביותר, וכן מפני שנס פך השמן נעשה עם שמן זית. [לבוש, פר"ח]. וכן שבו מדליקים המנורה. [כה"ח שם א' יב']

ובודאי שעדיף לעשות כמקור הסגולה!

- זהירים וגם זריזים מכינים השמנים והפתילות בנרות החנוכה כבר משחרית, פן יהיה טרוד ביום וישכח, וכשיגיע זמן ההדלקה עלול להתעכב בהכנת השמן הפתילות וכל הנחוץ להדלקה. ויש מהדרין מכינים ב' ימים קודם. (חנוכה בציון)

- סגולה לכל הישועות להכין את החנוכה ג' ימים קודם החנוכה ולהשאירה ג' ימים אחר החנוכה. (זכר דוד - רבי דוד מודינא)

- טוב שהאישה תכין את הנרות (הגר"ח פלאגי זיע"א, הובא לעיל)

ד'- מי שהכין נרות שעה להדליק לנרות חנוכה, והדביקם בפמוט לצורך ההדלקה, ושוב נודמן לו שמן, יניח מידו נרות השעה, וידליק אך ורק בשמן, שעיקר המצוה בשמן, הואיל והנס קרה בבית המקדש בשמן.

ואפילו לא הובא לו שמן זית, אלא רק משאר שמנים, וכבר הדביק נרות שעה, בכל זאת יניח נרות השעה מידו, וידליק בשמן.

- 'פתיל צף' הנתון על השמן, אף על פי שהפתילה מצופה בשעה, ובתחלה נדלקת רק השעה, ורק אחר כך נדלקת הפתילה, וקיימא לן הדלקה

שחיפשו לו זכויות להצילו ולא היה לו שום זכות רק מצאו שהיה לו זכות שהיה מהדר להדליק נר של שבת בשמן זית ועי' נתנו לו אריכות ימים.

ג'- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א - מצוה מן המוכרח להכין כלי מיוחד שעור הדולק כב' שעות, לחלק בכל לילה שיעור חצי שעה, והוא מד' שעורים, וסגולתו להנצל מהריגת דין מות, ובשיעור השמן הנמצא טהור בחותמו של כהן גדול היה שלש מאות שבעים ושמונה דרה"ם, שהיה מגיע לכל נר שבע דרה"ם חסר רביע, שעור לשעה וחצי שהוא שמינית מהלילה, ונעשה נס להיות דולק כל הלילה. (חמדת ימים. 'מועד לכל חי' ס' כו' א' יט')

כתב בספר "עטרת מרדכי" - נראה שכוונת הדברים, שבערב חנוכה, יכין כלי מיוחד שבו יתן שמן שיעור הדולק 22 שעות, ומשמן זה שבכלי יתן כל לילה לכל נר שמן שיעור הדולק חצי שעה, וא"כ בשמן זה יש מד' שיעורים, (44 ? חצי שעה, העולים יחד כב' שעות), וכאשר יכין כלי זה וימלא בו מ"ד שיעורים שמן, יכין בסגולה שיש בענין זה, והיא להנצל מהריגת ד"ם. (עיין שם באריכות מקורות הסגולה וכו')

בשם חכמי ירושלים הובא שאפשר שיקח בקבוק שמן ויאמר שמתוכו כמות שמן של 22 שעות מופרש לנר חנוכה וכמבואר לעיל, ובוה זוכה לסגולה הנ"ל.

ע"י גז וכדומה, כיון שתתיקנו מצות הדלקת נרות **בדמיון המנורה שהיתה בבית המקדש, שהיו בה שמן ופתילות ממש.**

וכן אין יוצאים ידי חובה בהדלקת **נרות החשמל**, (כמה טעמים נאמרו בזה - עיין חז"ע).

ובודאי **שלא יברך על נרות ללא פתילה** משום סב"ל.

ולדעת המקובלים **יש סודות נפלאים בעניינים אלו בנר של שמן זית ופתילה בדוקא.** (ילקוט, שעה"ב)

ה' - **שמן שיש בו תערובת שומן מהותך של בהמה טמאה**, מן הדין כשר הוא להדלקת נרות חנוכה, ורק מהיות טוב להמנע מלהדליק בו נרות חנוכה. והוא הדין בשמן שיש בו חשש תערובת שמן חזיר, שכשר להדלקת נר חנוכה.

- **שמן שנמצא בו עכבר**, ומאוס עליו להשתמש בו לאכילה, אף על פי שיש בשמן ששים נגד העכבר, שאינו נאסר מן הדין לאכילה, מכל מקום **אסור להדליק ממנו נרות חנוכה**, כדין נר של בית הכנסת.

- **לכתחלה אין להדליק נר חנוכה בשמן של זיתי ערלה, שאסור בהנאה.** ואף על פי שאסור להשתמש לאורה, מכל מקום הוא נהנה במה שחוסך מלהוציא על שמן ופתילה לחנוכה.

עושה מצוה, מכל מקום הכל נחשב להדלקה אחת, וכשר להדלקת נר חנוכה לכתחלה.

- **לכתחלה לא ידליק חלק מהנרות בשמן, וחלק מהנרות בשעוה, בלילות ההידור**, אלא ישווה מדותיו וידליק את כל הנרות או בשמן או שעוה. ומכל מקום כשהשמן זית ביוקר, יכול להדליק נר החיוב לבד משמן זית, ונרות ההידור משאר מיני שמנים, ואפילו בנר שעוה.

- דעת רבים וכן שלמים מאחרוני דורינו, **שאינו יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות החשמל**, ויש פנים הנראים בהלכה לדבריהם, שצריך להקפיד על שמן ופתילה, בדומה להדלקת המנורה בבית המקדש, שבה נעשה הנס. ולא יהא אלא ספק אין להכנס בספק ברכה לבטלה, **ולכן לא יברך על נרות חנוכה בנורות חשמל.**

ואף אם יזדמן שאין לו שמן או שעוה לנרות חנוכה, יש להדליק החשמל בלא ברכה. וצריך שיהיה מונח במקום שאין רגילים להניח בו נר החשמל בשאר ימות השנה. ואם אחר כך נזדמן לו נר חנוכה הכשר להדלקה, ידליקנו בברכה. וגם בבית כנסת אין לברך על הדלקת חנוכה חשמלית.

יש להקפיד לכתחילה להדליק נרות חנוכה באמצעות פתילות דוקא, ולא

- **שמן שהונח תחת המטה וישנו עליה בלילה**, אף על פי כן כשר הוא להדלקת נרות חנוכה ונרות שבת, **ובפרט בזמנינו** שהקרקע של בתינו מרוצפת באבנים או בקורות. שאפילו לענין אכילה, מותר לאכול מאכלים שהונחו תחת המטה, ובפרט במקום שיש הפסד מרובה.

- **'פתילה' אותיות 'תפילה'**, לרמז לאדם, כמו שהפתילה היא המחברת בין השמן לשלהבת, כך תפילה היא המחברת בין השם יתברך ליהודי המתפלל אליו.

אולם אם אין לו שמן אחר זולת שמן של ערלה, ידליק בשמן של ערלה, אך לא יברך.

ובאופן כזה אין ליהנות מהנר לאחר חצי שעה מההדלקה. [שהרי אחר חצי שעה שנגמרה המצוה מותר ליהנות מנר חנוכה, ולכן אין לו ליהנות משמן של ערלה].

וכן מותר השמן שבנר יזהר שלא ליהנות ממנו, אחר שהוא שמן של ערלה. וגם יזהר שלא ידליק את נר השמש משמן של ערלה, אחר שהוא עשוי לשם הנאה.

פרק ב' - נר חנוכה בשמנים והפתילות האסורים בשבת

אחר הפתילה וכן יש פתילות שאין האור נתלה בהם יפה, ובשבת אסור להדליק בהם שמא יטה, כמ"ש לעיל סי' רס"ד, **וקמ"ל דלנר חנוכה כשרים**.

והטעם כתב הטור **דלא חיישינן שמא תכבה ויחזור וידליקנה**, שאף בחול אם כבתה קודם שעבר זמנה א"צ לחזור ולהדליקה, ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורן יפה, **שהרי אסור להשתמש לאורה**. (כה"ח שם א"א, ועיין א' כד')

א'- כתב בשו"ע (שם) - **ואפילו בליל שבת** שבתוך ימי חנוכה **מותר להדליק בנר חנוכה** השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם נר שבת. **לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה**, בין בשבת בין בחול.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - **אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו**, (תשובת הרשב"א סימן ק"ע, עיין כה"ח שם א"ב).

ג'- **כל השמנים והפתילות כשרות וכו'**. היינו כי יש שמנים שאין נמשכים

פרק ג' - אסור להשתמש לאור נרות החנוכה אלא ב'שמש'

בין תשמיש חול, אבל לנר הנוסף מותר, ויש מחמירין גם בנר הנוסף, וכפי הסוד אם נהנה מאורה עושה פגם גדול שיתאחזו החיצונים באור העליון, וכנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל, וכל זה הוא רק בזמן שיעור המצוה: (בא"ח)

- ולכן טוב שגם גוף הנרות יהיו שוים בגודלן ומראיהם ומינם משום הידור מצוה, וטוב שזה נר הנוסף שקורין שמש יעשהו משונה מנרות חנוכה, כדי שיהא ניכר שאין זה בכלל נרות חנוכה, וכן אני נוהג. [בן א"ח פ' וישב או י"ג].

מיהו בענין הנר הנוסף, יש שמניחין אותו למעלה משאר הנרות, או מן הצד ורחוק קצת, משום היכר, כמ"ש לקמן, ואפי' אינו משונה משאר נרות כי זהו ההיכר. (כה"ח שם א' כג)

- 'מקומו של השמש למעלה משאר הנרות ללמדנו, כי מי שעוסק בהדלקת נר ה' נְשַׁמֵּת אֲדָם' שבכל יהודי מתעלה למעלה' (הרמ"א זיע"א)

ד'- א"צ להוסיף נר אחר לשמש כמנהג אשכנז מאחר שיש לו אחר על שלחנו. [רש"ל בתשו' סי' פ"ה].

א'- כתב בשו"ע (שם) - לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה, בין בשבת בין בחול. ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור. ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה אסור. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה. ונוהגים להדליק נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון, ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - ובמדינות אלו אין נוהגים להוסיף רק מניח אצלן השמש שבו מדליק הנרות והוא עדיף טפי.

ויש לעשותו יותר ארוך משאר נרות שאם בא להשתמש ישתמש לאותו נר (מרדכי).

אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה, בשאר נרות אפילו אחד באלף לא בטיל, דהוי דבר של מנין (תרומת הדשן סימן ק"ג), אלא ידליק מן התערובות כל כך, שבודאי נר של היתר דולק עם נר של איסור, ואז מותר להשתמש אצלן (דברי עצמו):

ג'- כתב מרן רי"ח זיע"א - אסור להשתמש לאורה בין תשמיש קדושה

כשישתמש בהן, ועוד לתת היכרא שאינו מן המנין הצריך לאותה לילה. [לבוש].

- היינו לצד ימין, כדי שידליק על הסדר משמאל לימין, ולא יצטרך לחזור לשמאל להדליק השמש, או יניחנו למעלה מנרות חנוכה אם אפשר, וידליקנו אח"כ, כדי שלא להפסיק בהדלקת נ"ח שהם של מצוה.

ומשמע מב"ח ססי' זה דכשמדליקין למטה מי"ט יניח השמש למעלה מי"ט שהוא מקום תשמישו של אדם כדי שישתמש לאורו, אבל כשמדליק למעלה מי"ט יניח השמש למטה מן הנרות שמתפשט האור למעלה וממנו עיקר התשמיש. [א"ר או' יו"ד].

ומיהו אין המנהג כן, אלא דאפי' בבהב"נ שמדליקין למעלה מי"ט מניחין השמש למעלה מן הנרות, ואפשר מן הטעם שכתב הב"ח אח"כ בשם מהרי"ל דמשמע דאין חילוק וכמ"ש באו' שאח"ז: (כה"ח שם א' מא)

ז'- ויתן השמש למעלה מהנרות, וסימניך שרפים עומדים ממעל לו. [דרשות מהרי"ל ה' חנוכה. והב"ד הב"ח וכתב וכן נוהגין].

ומשמע דאין חילוק, דאפי' אם מדליק למעלה מי"ט יניח השמש למעלה מהנרות וכ"כ א"א או' ז' וכתב וכמדומי שכן נוהגין יעו"ש: (כה"ח שם א' מב)

אבל בס' פנים חדשות בשם הר"מ איסרלאש כתב שצריך להוסיף וכן המנהג. [כנה"ג בהגה"ט]. וכ"כ הפר"ח דנוהגין להדליק נר נוסף מלבד הנר שמניחין על השלחן, דחוששין כיון שמדליקין בפנים אולי ישתמשו מנרות של חנוכה ולא אדעתייהו, אבל מעיקר הדין כיון שיש לו נר על שלחנו א"צ להדליק נר נוסף. [וכ"כ מ"ב או' י"ד]. (כה"ח שם ל"ד)

ה'- אבל מ"מ אסור להשתמש אצלן, דהרואה אומר לצרכו הדליק כולן, דלפעמים אדם מדליק כמה נרות. [מ"א סק"ד בשם המלחמות], ור"ל לכתחלה אין להשתמש אצלן, אף כשיש שמש, דהרואה אומר לצרכו הדליק כולן, רק הנחת השמש שמא ישכח וישתמש דלא ליהוי ביזוי מצוה. [א"א א"ד, ולב"ש].

אבל הא"ר (א"י) כתב כיון שנוהגין לעשות השמש גדול מאחרים ולמעלה, ידוע דמשתמשין אצל השמש, ולפ"ז מותר לכתחלה להשתמש אצל השמש שאצל הנרות, ודלא כמ"א בשם המלחמות עכ"ל.

ומיהו נראה כיון דאין כל המקומות שוים, דיש עושין השמש כמו שאר נרות, וא"כ נתת דבריך לשיעורין, לכן יש ליוהר לכתחלה בכל מקום: (כה"ח שם לו')

ו'- ויניחנו מרחיק קצת וכו'. כדי שיהא ניכר שמשתמש לאורו

- מותר להשתמש במנורת החנוכה להאיר בסעודת מצוה וכדו', אחר שנגמר זמן מצותה.

- **כשם שאסור להשתמש לאור נר החיוב של החנוכה, כך אסור להשתמש בנרות של ההידור שמוסיפים בכל לילה.** אבל נר השמש של נרות החנוכה, הוא נר של חול גמור, ואין בו קדושה כלל, ורשאים להשתמש בו לכל דבר הרשות. [ומה שכתבנו לגבי נר השמש, כ"כ הפר"ח, ואמנם בספר קב הישר (פרק צו), כתב, שמכיון שכתבו המפרשים שהמנהג ליתן את נר השמש למעלה מנרות החנוכה, רמז לדבר שרפים עומדים ממעל לו, ל"ז נרות של כל ימי החנוכה. לפ"ז יש קדושה גדולה בנר השמש יותר מנרות החנוכה, דוגמת שרפי מעלה וכו', וצווח ככרוכיא על המשתמשים באור השמש לדברי חול וכו'. ע"ש. ונוראות נפלאתי, שע"י רמז קל של שרפים עומדים ממעל לו, הוציא הלכה מוזרה זו, שיש לשמש קדושה יותר מכל נרות החנוכה, וזה אינו, כי לא נעשה השמש אלא כדי שאם ישתמשו לדבר הרשות לא יהנו מנרות החנוכה אלא מן השמש, וכמ"ש המרדכי, ולעולם אין בו קדושה כלל. ומותר גמור להשתמש בו לכל דברי חולין. וראה ב'חזון עובדיה' חנוכה].

- אין איסור להשתמש לאור נר חנוכה, אלא בתשמיש שנהנה ממנו,

- אדם המקפיד להניח את השמש במקומו באופן יציב, ואינו מניח לזוו השמש ממקומו, יזכה לראות את הנרות העתידים להדליק בבית מקדשנו ב"ב אמנן. (קב הישר' פרק צו)

ח'- כתב בילקוט יוסף - אסור להשתמש לאור נרות חנוכה, ואפילו תשמיש עראי כגון לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, כדי שלא יהיו המצוות בזויות עליו (שבת כב.). ותשמיש עראי של מצוה מותר. ולכן אם נסתפק לו דין שהוא צורך חנוכה, מותר להשתמש לאורה. ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה אסור.

ולכן נוהגים להדליק נר נוסף שנקרא שמש, כדי שאם ישתמש לאורה, יהיה לאור הנוסף, שמדליקים אותו לאחרונה.

ונוהגים לתת הנר הנוסף יותר גבוה מנרות המצוה, ורמזו לדבר: שרפים עומדים ממעל לו", שמנין נרות המצוה בכל הלילות ביחד הם שלשים וששה כמנין לו".

ואם אי אפשר להניח נר השמש גבוה יותר משאר הנרות, יניחנו רחוק קצת מהם, כדי שיהיה ניכר שאינו מנרות המצוה.

- אחר שעבר זמן מצותה, שהוא חצי שעה משעת הדלקתה, מותר להשתמש לאורה.

צריך לחוש לזה, שלא אמרו צריך נר אחרת אלא במניח נרות החנוכה על שלחנו, אבל כל שמניחה סמוך לפתח הבית אינו צריך לנר אחרת, ואף על פי שהוא עומד שם, הואיל ואינו בא להשתמש בפרט לאורה לאיזה תשמיש, שפיר דמי. (ילקו"י)

אבל מותר ללכת לאורם כדי שלא יכשל, אם כבה החשמל בבית, ואיננו מחוייב לעצום עיניו.

- יש מי שכתב לאסור לדבר עם חבירו בפתח הבית לאור נר החנוכה, דנחשב בכלל משתמש לאורה. אולם לדינא אין

פרק ד' - הדלקה עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה

וע"כ אם כבתה אין זקוק לה. [ט"ז סק"ח].

וכ"כ הלבוש (סעי' א) **מיד שהדליק נעשית המצוה ונגמרה**, שלא תקנו זכר לנס אלא להדליק, לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה עב"ד. ועיין עוד לקמן רסי' תרע"ה: (כה"ח שם א' נב)

ד' - הדלקה עושה מצוה וכו'. ולא יסלק ידו אחר הברכה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מהשמן. [מהר"י מברונא סי' ט"ל. פ"ת]: (כה"ח שם א' נג)

א' - כתב מרן בשו"ע (שם ס"ב), **הדלקה עושה מצוה**, לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אינו זקוק לה, וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג אינו זקוק לה.

ב' - כתב הרמ"א (הגה שם) - **ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה אין לברך עליה**, (רשב"א סימן תקל"ט ור"ן):

ג' - **הדלקה עושה מצוה וכו'.** ר"ל כיון שהדליק תיכף קיים המצוה,

פרק ה' - כלי ההדלקה

[נלענ"ד דלפי האמור לעיל, יקפיד המשתמש בכוסיות זכוכית, שיהיו ראויים לעמוד ללא סמיכה, דהיינו שתחתית הכוסית תהיה ישרה ולא עם בליטה שעושים כדי שיעמדו בקני החנוכיה וכדומה].

- ועיין בסדר היום שהאריך לטרוח כל אחד לעשות לו מנורה יפה, ומי שידו משגת יעשה לו מנורה של כסף. [א"ר שם. ברכ"י א"ז, מל"ח] (כה"ח שם א' סד)

- מו"ר הצדיק רבי בנימין זאב בצרי זצוקללה"ה זיע"א, היה מהדר מאוד במצות הדלקת נר חנוכה, בפרסומי ניסא, ובחנוכיה גופא דתהא מפוארת, ואמר **שעיקר ההידור במעשה הדלקת הנרות הוא בכוסיות עצמם ולא בעצם החנוכיה**, שהיא רק המעמד לנרות, כי עיקר הנר המובא בש"ס ובהלכות, הכוונה היא לכוס עצמה, וכמדוקדק מדברי הכה"ח (דלעיל), במיני דרגות סוג הנרות, מזהב וכסף ונחושת והלאה עד קליפי ביצים ואגוזים, ומבואר שהכוונה היא על הכוס עצמה, וכך היה נוהג בעצמו להדר בעיקר בכוסות, והיה מדליק בחנוכיה מכסף טהור. שבתוכה מונחים כוסיות מזהב טהור.

ולכן היה מעודד את תלמידיו להדר מאוד בנרות חנוכה ושבת, לקנות נרות

א'- כתב בשו"ע (שם ס"ג) - **נר של חרס שהדליק בו לילה אחת, נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת**, אלא לוקח חדשים בכל לילה, ואם אין לו אלא ישן מסיקו בכל לילה באור.

ונר של מתכת אינו צריך חדש, ושל זכוכית או של חרס מכוסה דינו כמתכת:

ב'- ט"ו מיני כלים ראויים לנ"ח להדלקה וכל הקודם משובח.

א', כלי זהב. ב', כלי כסף. ג', נחושת קלל, דומה לזהב. ד', נחושת אדום. ה', של ברזל. ו', של בדיל. ז', עופרת. ח', כלי זכוכית. ט', כלי עץ. י', כלי עצם. יא', כלי חרס מצופה מאבר. יב', כלי חרם בלתי מצופה וצריך שיהיה חדש. יג', קליפות רמון. יד', קליפות אגוז הנדי. טו', קליפות האלון.

ואלו קליפות צריך לעשותם כלי, כמו כף מאוזנים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא, אבל קליפות בצלים וביצים וכיוצא אינם ראויים להדלקה.

וכל הט"ו כלים הנז' שאינם יכולים לעמוד מאליו בלא סמיכה אינם ראויין לנר חנוכה. [חסד לאברהם מעין ב' נהר נ"ח. שדה הארץ ח"ג סי' מ"א. עיקרי הד"ט סי' ל"ה א' י"א. שד"ח מע' חנוכה א"ז]: (כה"ח שם א"ס)

אם מדליק בחנוכה מכסף וכו' - ילקו, אבני נזר, חנוכה בציון).

ה' - **נותנים מים בתחתית הכוס, ועליו יוצקים שמן, כי יש במים רמז:**

א. - אות מ' רומזת למצוות השבת, בה אסורות מ' מלאכות חסר אחת. אות י' רומזת לאות ברית מילה [שבה מתגלה י' של שם שד"י]. אות מ' סתומה (ם) רומזת ללבנה כשהיא במילואה. **ואלו ג' מצוות שרצו היוונים לבטל.** (ר"י פלאג'י - יפה ללב)

ב. - ומה טוב להדליק בנרות הללו כמו שנוהגין ברוב בתי כנסיות שנותנין בהם **מים ושמן למעלה**, להורות על הנס שבו תרמוז בזה כי גבר ישראל שנמשלו לשמן על האומות שהם מים הזדונים. (יפ"ל ח"ב א"ב, כה"ח א לב)

ג. - לפי **שהשמן עולה על כל המשקין** (צ"ח), נמשלו ישראל לשמן, רמז שגברה ידם עליהם, וניצחום ע"י **חשמונאי** שבו אותיות שמן, ונשאר 'חואי' גימטריא כ"ה, **שביום כ"ה בכסליו היה הנס.** (ר"י פלאג'י - יפה ללב, כה"ח, חנוכה בציון)

מהודרים, ואמר שאמנם קשה לקנות את הכל בשנה אחת, לכן הדרך היא שבכל שנה ושנה יקנה כוס אחת מכסף או זהב, כיד ה' הטובה עליו, וכך מידי שנה ושנה להתחדש ולהדר עוד ועוד, עד שישלים את מניין הנרות כולם. (ס' לעבדך באמת)

- **יכול להדליק נ"ח בפנס שיש לו דפנות של זכוכית וטוב ויפה לעשות כן.** [ש"ת שאלת יעב"ץ סי' קמ"ט. ברכ"י א"ח], **ולא ראינו מי שנוהג כן.** [שע"ת או' י"ג]: (כה"ח שם א' סה)

ג' - **אין להדליק נרות חנוכה בכלי חרס הנשבר, או בקליפה של לימון, או של בצלים, דהוי ביזוי מצוה.** ויש אף שחוששין לומר שברכתו ברכה לבטלה. וכן בקליפי ביצים וכדומה. וכבר ביארנו לעיל (סימן תרע"א ס"ד) שיש אומרים **שההדלקה בכלי היא לעיכובא.**

ד' - **מנהג קדום אצל קהילות הספרדים, להדליק הנרות בכוסות זכוכית,** (חשיבי כלי, וכן אינם מורידים בהידור

פרק ו' - החלפת הפתילות הישנות

החיוב שמדליק בראשונה, והפתילה החדשה של אותו לילה יקח אותה לנר ההידור, משום שאם ידליק בלילה השני את הפתילה החדשה לנר החיוב, והפתילה של אתמול לנר ההידור, נמצא שהוריד את הפתילה של אתמול מקדושתה, שאתמול היתה לעיקר המצוה, והיום רק להידור, וקיי"ל מעלין בקודש ואין מורידין, לכן לעולם יקח את הפתילה שהדליק אתמול לנר החיוב של היום.

אולם אין דבריו מוכרחים, דתשמישי מצוה מותר לשנותם אף למצוה שהיא פחותה ממנה, שדוקא לגבי תשמישי קדושה אמרינן דמעלין בקודש ואין מורידין, משא"כ לגבי תשמישי מצוה. ולכן אף על פי שמדליק כל לילה את הפתילה החדשה, לנר החיוב, והפתילה של אתמול לנר ההידור, אין בכך כלום. וכן המנהג פשוט שמשאירים את הפתילות הישנות במקומם, ואת הפתילה החדשה נותנים בנר החנוכה שמברכים עליו. (ילקו"י)

א'- כתב בשו"ע (שם ס"ד) - **אין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה:**

ב'- **אין צריך להחליף את הפתילות של נרות חנוכה בכל ערב בפתילות חדשות,** אלא מדליק אותם עד שיכלו, ואדרבה הרי נוחים הם להדלקה יותר מחדשים.

ומכל מקום יש נוהגים לקחת פתילות חדשות בכל לילה, זכר למקדש.

ג'- **אין חוששין לפתילות להחליפם וכו'.** ובס' התניא כתב **מנהגינו להחליף, וכ"כ הכלבו סי' מ"ד,** דנהגו לחדש הפתילות בכל לילה ולברך על התוספת, **והטעם לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש.** ועוד טעם אחר לחדש הפתילות **זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בלילה אל מנורת המאור,** עכ"ל, [והב"ד א"ר אר"ח ט"ז. שו"ג או' י"ד]: (כה"ח א' עב)

ד'- **יש מי שכתב, שיש ליוהר** שהפתילה של אתמול יקחנה לנר של

פרק ז' - הדלקת נר חנוכה מנר חנוכה

ג'- כתב בילקו"י - מדליקים נר חנוכה מנר חנוכה הסמוך לו על ידי פתילות ארוכות, ומותר להדליק אפילו נר של המהדרין מן המהדרין, מנר החיוב, כיון שעל כל פנים שניהם נרות מצוה. אבל לא ידליק מנר חנוכה לנר חנוכה על ידי אמצעי, כגון שכבה הנר שבידו שמדליק ממנו את נרות החנוכה, אינו רשאי להדליקו מנר חנוכה כדי שימשיך להדליק את נרות החנוכה הנוספים.

- אם הדליק נרות חנוכה, וכבתה אחת מהן לאחר מכן, ורוצה להחמיר ולחזור ולהדליקה, לא ידליקנה מנר הסמוך לה, אפילו בלי אמצעי, דהיינו על ידי פתילה ארוכה, כיון שמן הדין קיימא לן כבתה אין זקוק לה, חשיב כנר הרשות שאין מדליקין אותו מנר מצוה. (מג"א בשם הגמ"י ומהר"ם טיקטין).

- אסור להדליק נר של חול או סיגריה מנר החנוכה, ורק אחר שעבר זמן מצותה, דהיינו חצי שעה לאחר ההדלקה, מותר להדליק ממנה, כמו שמותר להשתמש לאורה לדבר הרשות.

- נר של בית הכנסת, ונר של שבת, ונר של חנוכה, ונר של תלמוד תורה, כולם נחשבים נרות של מצוה, ומותר להדליק נר זה מנר האחר. (ילקו"י)

א'- כתב מרן בשו"ע (תרע"ד ס"א) - מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, ודוקא להדליק זה מזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול אסור.

ויש מתירים גם בזה, אלא אם כן הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה.

- כתב הרמ"א (הגה שם) - ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד, והשאר אינו למצוה כל כך, לכן אין להדליק זה מזה (הגהות מיימוני ומרדכי). וכל זה אינו רק בעוד שדולקין למצותו, אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה, כל שכן שמותר להדליק מהן (בית יוסף הלכות קטנות):

ב'- כתב בשו"ע (תרע"ד ס"ב) - יש מי שאומר, שנר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה.

- כתב הרמ"א (הגה שם) - והוא הדין נר של תלמוד תורה או נר לחולה הצריך נר, (נימוקי יוסף הלכות קטנות). ובענין נר של בית הכנסת, עיין לעיל סימן קנ"ד סעיף י"ד:

ח. - סימן תרע"ה - 'הדלקה עושה מצוה'

פרק א' - מצות נר חנוכה הדלקת הנר

ב' - הדלקה עושה מצוה וכו'. ה"ז לשון הטור, וכבר כתב רבינו דין זה למעלה סי' תרע"ג סעי' ב', ולא חזר וכתבו כאן אלא לדין עששית. [שי"ג או' א'], ועוד י"ל דבא להשמיענו גם שאם היתה מונחת וכו'. (כה"ח שם א"ב)

- הדלקה עושה מצוה וכו'. שבה ניכר פרוסום הנס. [לבוש].

- 'הדלקה עושה מצוה'. לכן לא יזו החנוכה חצי שעה מומן שהדליקה, וי"א כל זמן שדלוקה. וכן כבתה אין צריך לחזור להדליקה, ומ"מ ראוי להחמיר להדליק. (שר"ע)

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ה ס"א) - הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם ואינו צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה.

לפיכך, עששית שהיתה דולקת כל היום, שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה, למוצאי שבת מכבה ומדליקה לשם מצוה. ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה, וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה:

פרק ב' - שמן כשיעור וראויה להדלק בזמן ההדלקה

מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ה ס"ב) - יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה

ואחר כך הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו:

ב'- צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה. ולכן **צריך להשיג בנרות קודם ברכה אם יש בהם שמן כשיעור, ואח"כ יברך**, ולא יסמוך על אחרים כדי שלא יכנס בחשש ספק ברכות: (כה"ח שם א' טו).

ג'- כתב בילקו"י - **הדלקה עושה מצוה** ולכן צריך שבשעה שמדליק נרות החנוכה **יהיה בנר שמן כדי שיעור הדלקת נר החנוכה שהוא חצי שעה**, וכן אם מדליק נר שעה, צריך שיהיה בו כשיעור הנ"ל.

ואם הדליקה כדת, ואחר כך נשבה רוח וכיבתה את הנרות, או שילד הפיל את החנוכיה לארץ והנרות כבו בתוך חצי שעה להדלקתה, אינו זקוק לה לחזור ולהדליקה, שמיד בגמר ההדלקה נעשית מצותה, ויצא ידי חובתו. **וכן** אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. **וכן** אם לאחר שהדליקה נפתחה הדלת, או החלון, ונכבית על ידי רוח פרצים וכדומה, אין צריך לחזור ולהדליקה.

אבל אם נכבית מפני שהעמידה במקום שרוח מצויה מנשבת, והיה צפוי מראש שלא תוכל להחזיק מעמד בפני הרוח, ובכל זאת הדליקה בפני הרוח

וכבתה, לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולהדליקה בפנים באופן שלא יכבה הרוח, אך לא יברך שנית. ואפילו אם כיבה אותה במזיד, שבודאי חייב הוא מן הדין לחזור ולהדליקה, אין צריך לחזור ולברך. **ומכל מקום אפילו אם כבתה בשוגג, הרוצה לזכות במצוה שלימה, יחזור וידליקנה בלי ברכה, שאין זה גרוע מן המהדרין. ותבוא עליו ברכה**. אבל אחר שדלקה חצי שעה, מותר לכבותה אף לכתחלה, וכל שכן שאין צריך לחזור ולהדליקה.

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א - **מה שנהגו המהדרין במצוות להדליק נר חנוכה מחוץ לפתח הבית, בפנס** (בית מזכוכית לנרות), שיש בו פתח מן הצד, (או מקדימה) ועם גמר הדלקת נרות החנוכה, סוגרים את הפתח לכל יכבו הנרות מן הרוח שבחוץ, יש שכתבו לערער על זה, שהרי בזמן שיש רוח חזקה אין הנרות יכולים להשאר דלוקים, (אם לא היו סוגרים הפתח), ומכיון שההדלקה עושה מצוה, ובשעת ההדלקה היו הנרות עומדים להכבות, אינו יוצא ידי חובה, ובסתימת הפתח שבאה אחר כך, אין זו הדלקה, **אולם לדינא אין לחוש לזה**, דמה שאמרו שאם הדליקה בפני הרוח לא יצא היינו רק שבאמת שלטה הרוח ונכבית, אבל אם למעשה לא נכבית, אגלאי מילתא למפרע שההדלקה היתה כהוגן.

עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה. ואף על פי כן מהיות טוב יחזור וידליקנה שנית, ותבא עליו ברכה. (חזו"ע חנוכה, עיי"ש).

- אם בעת ההדלקה לא היה בנר שמן כדי שיעור ההדלקה או שהדליק בנר שהוא קטן משיעור הנזכר, אפילו אם אחר שבירך והדליק, הוסיף שמן כדי שיעור הדלקת נ"ח, לא יצא ידי חובתו. מפני שצריך להיות שמן כשיעור הדרוש לפי הדין בעת ההדלקה, שההדלקה עושה מצוה.

וצריך לכבותה ולאחר שיוסיף שמן כדי שיעור ההדלקה, יחזור וידליקנה "בלא ברכה", ולכן יש לכל אדם שבא להדליק נר חנוכה להסתכל ולבדוק היטב בנרות החנוכה, ועיניו יחזו ויבחנו אם יש שמן מספיק לשיעור חצי שעה, כי קורה לפעמים שלא נתן שמן מספיק בנרות, או שנשפך ממנו על ידי דחיפה או מקרה אחר, ורק אחר שיהיה נוכח שיש שמן כשיעור הנ"ל, יברך ברכות ההדלקה וידליק.

ואם אחר שבירך והדליק הרגיש כעבור זמן מה שלא היה שמן כשיעור בתוך הנרות, יש לו לכבותם, ולאחר שיוסיף שמן עד השיעור, יחזור וידליק בלי ברכה. (ילקו"י)

- צריך להדליק את נרות החנוכה במקום הנחתם, שאף על פי שהדלקה

ועוד שכיון שבשעת ההדלקה בידו לסגור הפתח שבצד ולמנוע כיבוי הנרות, וההדלקה היא על מנת שיסגור הפתח כדי שישארו הנרות דולקים, ובעודו עוסק בהדלקה ולא סילק ידו ממנה, סוגר את הפתח למנוע כיבויה, שפיר דמי, שנמצא שההדלקה נעשית באופן שהדלקתה תהיה קיימת. (חזון עובדיה - חנוכה).

- יש מי שכתב שאם הדליק נר חנוכה במקום שהרוח שולט, אף על פי כן יוצא ידי חובה, שכל שבפני עצמו היה ראוי להשאר דולק, אלא שדבר אחר גרם לו להתבטל, אזלינן בתר השתא, ונחשב לדבר בר קיימא כאילו היה כן תמיד. [הגר"ש קלוגר].

ודבריו תמוהים ונגד כל האחרונים, הריא"ז, והכנסת הגדולה, והטורי זהב, והמגן אברהם, והפרי חדש והגנת ורדים והגאון היעב"ץ, שכל שהדליקה בפני הרוח ממש לא יצא ידי חובה, [ויחזור להדליק בלי ברכה]. (חזון עובדיה חנוכה. ילקו"י, וראה לעיל).

- המדליק נרות חנוכה בערב שבת מבעוד יום, ואחר כך כבתה לפני קבלת שבת, בכל זאת אינו זקוק לה להדליקה שנית, שמכיון שהוא חייב להדליק בערב שבת מבעוד יום, וכבר בירך עליה "להדליק נר חנוכה", כבר התחילה המצוה כדת, והואיל והדלקה

הנחתן, והשליח יברך וידליק הנרות. אבל לא יברך בעל הבית והשליח ידליק, שבכל מקום העושה את המצוה הוא שמברך עליה, (ואיכא סב"ל), והשליח מברך "להדליק נר חנוכה", ואם בדרך "על הדלקת נר חנוכה", יש לו על מה שיסמוך.

כתב ב'בן איש חי' - **שהשליח ידליק ובעל הבית יברך.**

- המדליק נרות חנוכה צריך להדליק את רוב היוצא מן הפתילה, עד שתהא השלהבת עולה מאליה, ולא יסלק ידו מהדלקה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצאת.

עושה מצוה ולא ההנחה, הדלקה במקומה בעיניו. ואם היתה החנוכיה מונחת במקומה שלא לשם מצוה, אינו צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה, אלא מדליקה שם. לפיכך עששית שהיתה דולקת כל היום, שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה, במוצ"ש מכבה ומדליקה לשם מצות חנוכה.

- אם בעל הבית חולה, ואינו יכול לקום ממטתו להדליק נרות חנוכה, לא יביאו לו הנרות ליד מטתו כדי שידליקם, ואחר כך יניחום במקומם, אלא ימנה שליח שידליק הנרות במקום

פרק ג' - אישה, חש"ו וסומה, אונן ואבל, בהדלקת נר חנוכה

תחלה, וע"י אשה נעשה הנס, עב"ל. ועיין לעיל סימן עת"ר אות טו"ב: (כה"ח א' ח')

ג' - כתב הרמ"א (הגה שם) - ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק גם כן:

- יש נהגו לאחר שהדליק נר החיוב לתת לילדים להדליק שאר הנרות כדי לחנכם למצוות.

א' - אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה, אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום ואף על פי שהניחה גדול, ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר.

ב' - אשה מדלקת נר חנוכה וכו'. שאף הן היו באותו הנס. [שבת כ"ג ע"א].

ופירש"י שם שגורו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר

לחינוך, אין לתת להם להדליק בנרות החנוכה שהוא יוצא בה.

ונר השמש מותר להדליקו אפילו על ידי תינוק שלא הגיע לחינוך, הואיל ואין בו שום קדושה.

- נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה,

שאף הן היו באותו הנס. והאשה מוציאה את בעלה ידי חובת הדלקת נרות חנוכה. ולפיכך כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו בזמן ההדלקה, עד לשעה מאוחרת בלילה, **ראוי ונכון שימנה את אשתו להדליק נרות חנוכה עם צאת הנוכחים,** שהוא כרבע שעה אחר שקיעת השמש, ובוה גם הוא יוצא ידי חובה, ששלוחו של אדם כמותו.

והאשה מברכת בנוסח הרגיל 'להדליק נר חנוכה.' ואם בירכה "על הדלקת נר חנוכה" אינה מברכת שוב. דשאני מקרא מגילה שהוא כמו קריאת התורה, לכך אינה מוציאה את האישה י"ח מקרא מגילה. וכ"כ בספר האשכול ח"ב (עמ' ל), והוסיף, וי"א דשאני מגילה דאיכא משום קול באשה ערוה. וכ"כ בעל המאורות (מגילה יט): בשם בעל העיטור, דבהדלקת נר חנוכה כיון שא"צ שיהיו שם אנשים בשעת ההדלקה, **שפיר מוציאות י"ח את האנשים.**

- מי שלן בבית מלון לרגל עסקיו, ואשתו מדלקת עליו בביתו, אינו רשאי

כתב בספר 'בן איש חי' (פרשת וישב א' יח), טוב לתת לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם נר הנוסף (השמש), כדי לחנכם במצות, שגם בזה הנר הנוסף יש קצת מצוה. וכן אני נוהג, וראוי לעשות כך, אבל לא יתן להם להדליק מנרות של חיוב ע"כ.

וכתב הרב 'הליכות עולם' (פרשת וישב הלכה יז). מותר לתת לבניו הקטנים שהגיעו לחינוך להדליק נרות ההידור וכו', ונר השמש יכול לתת לבנו הקטן אפילו לא הגיע לחינוך.

וכתב הגר"ח פלאג'י בספר 'מועד לכל חי' (סימן כו' א' לו), מזה שנותן בעה"ב לבניו הקטנים להדליק שאר הנרות מן המהדרין, אין קפידא, כיון שכוונתו לחנכם במצות ולשמחם. ע"כ.

וכן מנהגנו במרוקו. וכך נהג בקודש הרה"צ כליפה אלמליח זצ"ל רב העירה אולדמנצור, אחר שהדליק הנר הראשון היה נותן לילדיו להדליק. וכן בהדלקת הנרות בבית הכנסת, וכן הרה"צ בבא הנה זצ"ל רב העיר רמלה (חתנא דבי נשיאה הרה"ג רבי אברהם מוגרבי). וכן נהג בקודש הגאון הרב יהושע מאמאן לאחר שהדליק נר החיוב, נתן לבניו הקטנים שהגיעו לחינוך להדליק שאר הנרות כדי לחנכם למצות. (הרה"ג רבי רפאל מאמאן רב קהילת יד רמ"ה י-ס).

- כתב בילקו"י - **טוב לחנך את בניו הקטנים שהגיעו לחינוך בהדלקת נרות ההידור שבכל ערב.** אבל אם לא הגיעו

- **אונן** פטור מכל המצוות, ולכן אינו מדליק נר חנוכה. אבל אם דרים עמו בבית בני ביתו, כגון אשתו ובניו הגדולים ידליקו הם ויברכו. ובליל ראשון של חנוכה, יאמר לאשתו או לאדם אחר לברך ולהדליק נר חנוכה. ולא יענה אחריהם אמון. וטוב הדבר שיכנס לחדר אחר לבל ישמע הברכות, ואחר שיקבר מתו, בלילה השני כשיבא להדליק יכול לברך גם שהחינו.

- **האבל**, אפילו בתוך שבעת הימים, חייב בכל המצוות כולן, לפיכך מדליק נר חנוכה ובברכה. ובלילה הראשון של חנוכה מברך בביתו גם ברכת שהחינו, ומוציא את בני ביתו ידי חובתם. וכבר נתבאר לעיל שבתום ימי האבל, לא יעלו קרובי הנפטר בימי חנוכה, ליד הקבר, עד לאחר ימי החנוכה, שמסתמא מתעוררים לבכי ביום השבעה.

לכזו בפירוש שאינו רוצה לצאת ידי חובתו בהדלקת נרות החנוכה שמדליקה עליו אשתו בביתם, ולהדליק עם ברכה בחדרו במלון, **שחובת נר חנוכה הוא חובת איש וביתו**, ואינו חובת גברא בלבד, ועל כרחו יוצא ידי חובתו במה שאשתו מדלקת עליו.

- **סומא** (עיוור) אם יש לו אשה, תדליק אשתו נר חנוכה ותברך. ואם אין לו אשה, ויש לו בית מיוחד **מדליק על ידי סיוע של אחר, ויברך כל הברכות**, כיון שהסומא חייב בכל המצוות, ובהדלקתו יש פרסומי ניסא לאחרים.

ואף על פי שיש אומרים שמדליק בלי ברכה, מנהג ירושלים שהסומא מדליק בברכה.

- **סומא שהדליק נר חנוכה** מוציא את כל בני ביתו ידי חובת ההדלקה.

ט. – סימן תרע"ו – 'סדר הברכות וההדלקה'

פרק א' – סדר ונוסח הברכות בלילה הראשון

שתי מילות. והעולם אין נוהגין להקפיד בזה [פמ"ג]. (מ"ב שם סק"א)

- **נוסח הברכה הראשונה**, "להדליק נר חנוכה", ולא "של" חנוכה. ואם טעה ובירך להדליק נר של חנוכה, יצא. [ואף שהנוסח בגמ' ובראשונים להדליק נר של חנוכה, הנוסח בש"ע "להדליק נר חנוכה". וכן הסכים האר"י ז"ל בשעה"כ (דף קח ע"ד). וכ"כ הפר"ח, והגר"א, והלק"ט, **כי הוא ר"ת נח"ל**, היוצא מפסוק "נוצר חסד לאלפים", וכן מפסוק "נ'פשונו חכתה ל'ה". וכתב ב'חמדת ימים' (דף נא ע"ג), **שהמשנה ממטבע זה, ואומר של חנוכה, מנרעות נתן בקדשי שמים**]. (ילקו"י חנוכה)

- **להדליק נר חנוכה**. כן מנהגינו, וכן הוא נוסח רבינו האר"י זצ"ל (שעה"כ דף ק"ח ט"ד).

אבל בליל שבת נוסח הברכה להדליק **נר של שבת**.

והטעם: כי נר חנוכה אסור להשתמש לאורה ולזה אומר נר

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ו ס"א) - **המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות**, להדליק נר חנוכה. ושעשה נסים. ושהחיינו, **ואם לא בירך זמן בליל ראשון**, מברך בליל שני או כשיזכור:

ב' – **להדליק נר חנוכה**. כן הוא עיקר הנוסחא המדוקדקת.

ונוסחת הש"ס והרי"ף והרמב"ם שכתוב בהם 'להדליק נר של חנוכה' אינה עיקר. [פר"ח. שו"ג אות ב'], וכ"כ הלק"ט ח"א סי' ג', **שיותר טוב לברך להדליק נר חנוכה ולא של, ע"פ הסוד ר"ת נח"ל**. [והב"ד י"א בהגה"ט. וכ"כ היפ"ל ח"ב אות ב', בן א"ח פ' וישב או' ב', ועי"ש שכתב כמה טעמים על זה. ועוד עיין באות שאח"ז:] (כה"ח שם א"א)

- **להדליק נר חנוכה** - בגמרא וכל הפוסקים איתא **נר של חנוכה**, וכ"כ המהרש"ל, אך שכתב שיאמר **שלחנוכה**, במילה אחת, ולא של חנוכה

סברית יהו"ה, שהוא תרגום של פסוק (בראשית מט, יח): "לישועתך קויתי ה'".
(כא"ח וישב)

- 'בשבת מברכין להדליק נר של חנוכה, ובחנוכה מברכין להדליק נר חנוכה, מדוע מוסיפים בשבת של ובחנוכה לא מזכירין של?

ידוע הטעם ע"פ הסוד, אך לפי המבואר לעיל יובן שפיר, **דמילת של הוא ביטוי לנתינה עבור דבר אחר ולא לעצם הדבר**, בשבת הנר הוא עבור האור שישתמשו בו בני הבית והנר הוא של שבת, אך נר דחנוכה הדלקתו היא מצותו, דהנר הוא האדם והמצוה היא על הנר שיהיה דולק, וזהו להדליק נר היינו האדם, שהוא הבן, חנוכה ע"י חינוך, ופירוש הדבר, להדליק באש ה' יתברך שהיא התורה הנקראת אש את הנר שהוא בן. נר ר"ת נפש רוח, חנוכה בחינוך.

וע"כ הנר של שבת שהוא חינוך הבית עיקר מצות הדלקתה היא על האשה "אל תיטוש תורת אמך", אך הנר דחנוכה דהוא החינוך לבחינת נר מצוה ותורה אור", ועיקר מצות החינוך היא על האב, ועל כן מצות האיש להדליק נר חנוכה.

'זמכאן לעניין החינוך, ידעו כל אבא וכל אמא, כל רב וכל מחנך, עם מי הם מתעסקים, שהרי כל יהודי מיום

חנוכה, להורות כי הנר אינו כי אם למצות חנוכה, משא"כ נר שבת הכוונה נר שאנו משתמשים בו ונרו יאיר לתועלתנו, וזה הנר המאיר הוא של שבת. [ברכ"י אות א', ובמחב"ר אות א' כתב עוד הטעם דבחנוכה ליכא מעשה אלא בנרות ולא ענין אחר במעשה כלל, וזהו נר חנוכה, דחנוכה הוא הנר דוקא, משא"כ שבת דיש בו כמה מצות מעשיות כגון סעודה וקידוש ובגדים נאים וכיוצא, ואחד מהמצות הוא הנר, וז"ש נר של שבת, דשבת יש בו כמה דברים וזה אחד מהם והיינו נר של שבת הנודע בכמה ענינים, לא כן חנוכה דאין בו מעשה אלא הנר, עכ"ל, והב"ד השע"ת אות א' ועיין עוד לקמן אות ט']: (כה"ח שם א"ב, עיין חז"ע חנוכה)

כתב מרן גע"ו רבנו יוסף חיים זיע"א בעל הבא"ח - **אע"ג דבנרות שבת נוסח הברכה הוא להדליק נר של שבת, בנרות של חנוכה מברכין להדליק נר חנוכה ואין אומרים של, כדי שיכוין המברך בראשי תבות נח"ל, שהוא שם קדוש הרמוז בראשי תבות נוצר חסד לאלפים, ובראשי תבות פסוק (תהלים לג, כ): "נפשינו חכתה לה", שגם הם ניצלו בשביל שבטחו בהשם יתברך וציפו לישועתו, ואמרתי בס"ד דלכן היה הנס בחודש כסליו, דראשו וסופו כ"ו מספר שם הוי"ה, ואותיות הנשארים באמצע הם ר"ת לפורקן**

- גם **גר צדק** שמדליק נר חנוכה יכול לברך שעשה נסים "לאבותינו", וכמו שאומר בתפלה אלהי אבותינו וכו', וכן בברכת המזון אומר על שהנחלת לאבותינו, ועוד כיו"ב.

- **בברכת שהחיינו** מצאתי כתוב ש"ל לזמן הזה הלמ"ד בפת"ח, משום ה"א שלאחריו, ויותר נכון לומר לזמן בחיריק תחת הלמ"ד. [מט"מ שם. מ"א שם. א"ר שם. ר"ח שם. מ"ב שם]: (כה"ח א"ו)

- **בברכת שהחיינו**, יש לומר והגיענו לזמן הזה, שוא תחת הלמד והז' דגושה, כי הוא הזמן הידוע. כמו בברכת "שעשה נסים", שאומרים בימים ההם בזמן הזה. (ילקו"י)

ד- כתב בילקו"י - **המדליק נרות חנוכה, צריך לברך בלילה הראשון ג' ברכות**, אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר חנוכה, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ושהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. **ובשאר לילות החנוכה** מברך שתי ברכות הראשונות בלבד. ואינו מברך **שהחיינו** אלא בלילה הראשון שזכינו להגיע לזמן הדלקת נרות החנוכה.

ונתנו המפרשים סימן לסדר ג' הברכות בלילה הראשון, עשה לך "שרף" (לשון שריפה להדליק), ושים אותו על "נס" (שעשה נסים), וראה אותו "וחי" (שהחיינו).

הולדו הוא נר השם, שזורחת עליו אור השכינה ממש, כמה יש להיזהר בכבודו ולא להשתמש בשימוש אישי, עצמי, אנוכי, מאותו האור שמאיר על הנר המיוחד הזה, שאורו הוא ממש גילוי השכינה, ולדעת לכון את אותו האור, רק כדי שגור זה ימשיך להאיר לכל באי עולם ולכל ישראל להחזירם בתשובה שלמה להקב"ה, עד שיתקיים נבואת השם ביד הנביא "וכל בניך למודי השם" דהיינו שכל הבנים והבנות שהם נרות הקודש, יהיו לימודי השם מחוכרים עם השם ומאירים לכל העולם את אור השם, אמנ'. (תאיר נרי - מו"ר הצדיק רבי בנימין זאב בצרי זצוקללה"ה)

ג- **להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו**. וסי' לדבר, עשה לך שרף (להדליק), ושים אותו על נס, (שעשה נסים), והיה כל הרואה אותו וחי', (שהחיינו). [מט"מ סי' תתק"ף. א"ר א"א]. (כה"ח א"ג)

- **בנוסח ברכת שעשה נסים**, יאמר **בימים ההם בזמן הזה**, וכן פי' עשה נסים בימים שעברו ממש בזמן הזה, ולא כ"א בימים ההם **ובזמן הזה**. [רש"ל בתשו' סי' ס"ד. כנה"ג שם. מ"א ריש הסימן פר"ח. א"ר א"א. ברכ"י א"ב. ר"ח א"ג. יפ"ל ח"ב א"ד. מ"ב א"א]. (כה"ח א"ה)

- **בברכת שעשה נסים לאבותינו**, אין לומר **ובזמן הזה**, עם ו', אלא **בזמן בלא ו'**. (ילקו"י)

דעה והשכל סי' יז) לפסוק ע"פ הקבלה, לברך להדליק קודם ההדלקה, וכאשר מדליק מברך שאר הברכות. ע"ש]. (ילק"ו)

- אחר שבירך על הדלקת הנרות, לא יפסיק אפילו ברמז עד שיתחיל במצות ההדלקה. ומכל מקום רשאי לרמז שיביאו לו שמן או גפרור, כיון שהוא צורך ההדלקה, ובדיעבד אפילו הפסיק בדיבור לצורך ההדלקה, אינו חוזר ומברך. (ילק"ו)

- אחר שהדליק נר אחד מנרות החנוכה, ועדיין לא הדליק את נרות ההידור, טוב להזהר שלא יפסיק בדיבור שאינו מענין ההדלקה. אבל בדיבור שהוא לצורך ההדלקה, כגון לבקש שיביאו לו שמן או גפרור, מותר אפילו לכתחלה, כיון שכבר חלה ברכתו על הנר הראשון.

- אחר שהדליק נר החיוב, מותר אף בשאר לילות, להפסיק לעניית קדיש וקדושה, ולאמן דברכות, ולשאול מפני היראה, ולהשיב מפני הכבוד, אע"פ שעדיין לא הדליק נרות ההידור.

- אם שכח לברך להדליק נר חנוכה ושאר הברכות, קודם ההדלקה, אם אירע כן ביום הראשון, לא יברך ברכת להדליק נר חנוכה. ואם אירע כן ביום השני, או בימים שלאחר מכן, אם

[מטה משה (סי' תתקפ). ואליה רבה ואדני פז (סי' תרעו), מועד לכל חי (סי' כז אות נט). ועוד. וראיתי בספר שיחת חולין של ת"ח סוף פרק כז שייחס הרמז הזה לרבי יצחק מוואלוזין, והרב ר"ל מימון בספר תולדות הגר"א (עמוד צה) ייחסו להגר"א. ונעלם מהם שכבר הובא בספר מטה משה ואליה רבה שקדמו להם]. (ילק"ו)

- שלושת הברכות הנוכרים לעיל, צריך לאומרם לפני ההדלקה, וכמו שאמרו חז"ל, כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן. ולא יתחיל להדליק עד שיסיים לברך את כל שלושת הברכות. [וג' הברכות שבלילה הראשון כולם נאמרים קודם ההדלקה, רמז לדבר ג' הברכות הראשונות שעל מקרא מגילה שנאמרים לפנייה. וכ"כ להדיא רבינו ירוחם (דף סא) ועוד. וכ"ד הרשב"ץ. ובש"ת מהרי"ל, והרמ"א בהגה, ומהרש"ל, וביוסף אומץ יוזפא. ואף שמנהג ק"ק בית אל אינו כן, אלא אחר ברכת להדליק נר חנוכה מתחילין להדליק, ותוך כדי הדלקה מברך את שאר הברכות, וסמכו על מ"ש הרש"ש, וכ"ה בלקט יושר (עמ' קנב), שכן נהג המהרא"י, מ"מ אנו אין לנו אלא דעת הפוסקים הנו' לברך כל הברכות קודם ההדלקה. וכמ"ש מרן הב"י (סי' תרעו). וכ"כ במאמר מרדכי, ובבן איש חי, ובספר נתיבי עם. ודלא כמ"ש בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז (בקונט

ואם שכח גם אז, יש לו תשלומין כל שמונה, בשעת ההדלקה או תוך חצי שעה להדלקה, ולא יותר.

- מי שלא היה בביתו בלילה הראשון של חנוכה, והדליקה עליו אשתו, או אחד מבני ביתו, ובירכה כל הברכות, ובא להדליק בלילה השני, יש אומרים שלא יברך שהחיינו, ויש אומרים שצריך לברך שהחיינו. וכן עיקר.

- מי שקנה בליל שני של חנוכה מנורת כסף חדשה, ושמוח בה, אין לו לברך ברכת "שהחיינו" בעת ההדלקה, דאף אם מברכים על כלים חדשים, אין זה אלא בשעת הקנין, ואין להפסיק בין הברכה להדלקה. אלא אם יש לו מנורה חדשה כדאי להביאה בלילה הראשון של חנוכה, וכשמברך שהחיינו יכוין לפוטרה.

- כשם שבכל המצות אין ברכות מעכבות, ה"ה לגבי נר חנוכה, שאם הדליק נר חנוכה, ולא בירך כלל, יצא ידי חובה, ואינו רשאי לכבות הנרות ולחזור ולהדליק בברכה. (ילק"ו)

- כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו, וממנה שליח להדליק בשבילו נרות חנוכה בביתו, יש לשליח לברך כנוסח הרגיל 'להדליק נר חנוכה', ואם השליח בירך 'על הדלקת נר חנוכה', יש לו על מה לסמוך, וכמו שנתבאר לעיל, שהרי אפילו מי שטעה ובירך

נזכר קודם שסיים את הדלקת נרות ההידור של אותו לילה, רשאי לברך 'להדליק נר חנוכה' ושאר ברכות ההדלקה, אפילו לא נשאר אלא נר אחד של הידור.

אבל אם סיים להדליק את כל נרות ההידור, לא יברך ברכת להדליק נר של חנוכה, ואפילו נזכר בתוך כדי דיבור אחר שסיים הדלקת כל הנרות. ואפילו אם עדיין לא הדליק את נר השמש, לא יברך עוד להדליק נר חנוכה, אבל יוכל לברך ברכת שעשה נסים, ושהחיינו בלילה הראשון בלבד, שהרי הוא רואה את הנרות דולקות, ולא גרע מהרואה את נרות חנוכה של חבירו, והוא לא הדליק, ולא הדליקו עליו בביתו, שצריך לברך שעשה נסים, ושהחיינו בלילה הראשון. (ילק"ו)

- מי שלא היה לו שמן אלא לנר אחד, ובירך והדליק. ואחר כך נזדמן לו עוד שמן שיספיק לנרות ההידור, בודאי שאינו רשאי לברך שנית ברכה מיוחדת על הדלקת נרות ההידור, כיון שכבר בירך על המצוה כדת.

- מי ששכח ולא בירך שהחיינו בלילה הראשון על נר חנוכה, ונזכר רק לאחר חצי שעה מההדלקה, יברך בליל שני בשעת ההדלקה, או תוך חצי שעה להדלקת נר חנוכה.

ההדלקה, ובטעות הדליק תחלה את הנר הנוסף הנקרא "שמש", **אין לו לברך פעם שניה**, אלא ידליק נרות החיוב על סמך ברכתו, שאף על פי שהוא כהפסק, שנר השמש חשיב כנר של חול לגמרי, שאין לו שייכות למצוה עצמה, ושהה אם כן יותר מכדי דיבור, מכל מקום **כיון שנר השמש הוא מענין הדלקת נר חנוכה, שבא לגדר וסייג של נרות חנוכה, הוה ליה קצת הפסק לצורך מצוה, ולפיכך אין לחזור ולברך.** (ילק"ו)

"על הדלקת נרות חנוכה" יוצא ידי חובה. (ילקוט יוסף)

- **נוהגים להדליק בכל לילה נר נוסף חוץ מנרות המצוה, והוא הנקרא "שמש",** טעם הדלקתו, כיון שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה, ושמא יבוא להשתמש בהם, לכן מדליקים נר זה בסיום ההדלקה. ויש שמדליקים אותו קודם, ומדליקים עמו כל הנרות. (שו"ע, רמ"א)

- **מי שבירך את הברכות לפני**

פרק ב' - הברכות בשאר לילות

שנעשה בו הנס, והיינו שנתן לנו חיות שנה תמימה על העבר, אבל מיום ליום אף שנתוסף הנס אין שייך לברך על נתינת חיות יום נוסף אלא די בתחנת הזמן. [ט"ז סק"א].

והמאמר או' ג' כתב דוה דומה לזמן שאומרים ביו"ט של פסח דסגי לכל הימים, ואין חוזרין ומברכין זמן ביו"ט אחרון, לפי שאינו יו"ט בפ"ע, וה"נ כל ח' ימי חנוכה שם יו"ט אחד הם, משא"כ ברכת הנס שראוי לברך אותה ליתן שבח והודאה על הנס שהיה מתחדש בכל יום יעו"ש. (כה"א א"כ)

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ז ס"ב) - **מליל ראשון ואילך מברך שתיים להדליק ושעשה נסים.**

כתב הרמ"א (הגה שם) - ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל):

ב'- **מליל א' ואילך מברך ב' להדליק ושעשה נסים,** שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך, אבל זמן משהגיענו, להתחלת זמן הגיענו. [רש"י שבת כ"ג ע"א].

ופי דבריו: שלענין זמן אנו מברכין לו יתברך שנתן לנו חיות עד זמן

פרק ג' - ברכת הרואה נר חנוכה

מיד ברכות הראיה, יכול לברך בתוך זמן המצוה.

- יש מי שכתב שאין לברך ברכת הראייה עד שיראה נר השמן עם הפתילה של נר חנוכה, אבל אם ראה את השלהבת בלבד, אף שיודע שהוא של חנוכה, אינו מברך ברכת הראיה.

ולדינא אין לחוש לזה, וכל שרואה השלהבת ויודע שהוא של נר חנוכה, מברך ברכת הראייה על פי המבואר לעיל.

- לא תיקנו ברכת הראייה אלא בנר חנוכה, אבל בשאר מצוות כגון סוכה ולולב לא תיקנו לרואה לברך, והוא מפני חביבות הנס. וגם יש בני אדם שאין להם בית לקיים המצוה. [תוס' סוכה מו סע"א].

- מי שאינו מדליק נר חנוכה, ואין מדליקים עליו, וכן אינו רואה נר חנוכה מאיזה סיבה שהיא, אין לו לברך ברכת "שהחיינו" בלבד, שברכה זו נתקנה על ההדלקה. וכל שכן שאין לו לברך ברכת "שעשה נסים". וכן הדין במי ששכח לברך שהחיינו בכל שמונת לילות החנוכה, שאין לו לברך שהחיינו ביום השמיני.

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תרע"ו ס"ג) - מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם אחר כך בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו:

ב'- כתב בילק"י - בזמן הזה יש לברך על ראיית נרות חנוכה, באופן שיתמלאו שלשה התנאים הצריכים לזה, שהם: שהוא לא הדליק נר חנוכה, שאינו עתיד להדליק באותו לילה, ואין מדליקין עליו בביתו, שאז כשרואה נרות חנוכה, בלילה הראשון מברך שתי ברכות, שעשה נסים, ושהחיינו, ובשאר לילות ברכת שעשה נסים בלבד. ואם חסר אחד משלשה תנאים אלו, אינו מברך על הראיה. ונראה עוד שאין הרואה מברך על נרות חנוכה של אחרים, אלא בתוך זמן המצוה, שהוא תוך חצי שעה משעת ההדלקה, אבל אם עבר זמן המצוה, אינו מברך. וכן אם הוא מסופק בדבר, אם עברה חצי שעה משעת ההדלקה או לא, לא יברך. ואף על נרות של בית כנסת יש לברך ברכת הראיה, ובלבד שיהיו תוך חצי שעה. ואם ראה נר חנוכה, ולא בירך

שבת, אף שבאותה שעה אינו ראוי להדליק.

- הרואה נרות חנוכה שהודלקו בבית הכנסת, בתוך חצי שעה של זמן הדלקתם, יברך ברכות הראיה, היינו שעשה נסים ושהחיינו בלילה הראשון של חנוכה, וברכת שעשה נסים בשאר הלילות. (עיין באריכות חז"ע חנוכה)

- בערב שבת שצריך להדליק נרות חנוכה מבעוד יום, אלא שיש ליתן שמן בנרות כדי הדלקתם חצי שעה אחר צאת הכוכבים בלילה שבת, הרואה את הנרות ההם רשאי לברך אפילו קודם צאת הכוכבים מכיון שהודלקו למצות נרות חנוכה, וזמן ממילא קא אתי.

וכן יכול לברך ברכת הראיה אפילו אחר צאת הכוכבים בלילה

פרק ד' - הנהגות קודם הדלקת נר חנוכה

ד' - יכוין היטב בברכת הדלקת הנרות, ולאומרם מתוך שמחה, באשר המצוה היא חביבה בשעתה לזמן פעם א' בשנה.

ולכבוד המלאכים קדישין הבאים להבית בשביל מצוה זו, ידליק הנרות כשהוא בכגד העליון כמו שהולך לבהכ"נ. [קב הישר פ' צ"ו. יפ"ל ח"ב א"ה].

- אם היו בני אדם יודעים את מעלת הדלקת הנרות הקדושים של חנכה, אז היו ששים ושמחים, כי מצוה זו אף שהיא מדרבנן, עם כל זאת אז מאיר אור כזה כמו שהאיר לפה"ק בעת שהדליק את הנרות בבית המקדש, ועל פן בעת שבר ישראל מדליק הנרות הללו של חנכה, ראוי לו

א' - קודם ההדלקה יש להתכונן בראוי וכפי שמסביר רבנו האריז"ל (פרי עץ חיים דרושים לחנוכה) י"ג מכילין דרחמי מתעוררים ומאירים בחנוכה בכל יום ויום לפני הקב"ה - ואנו יכולים להתקרב על ידם לה'.

ב' - כיון שמאיר אור גבוה, קודם שידליק את הנרות יטול ידיו בלי ברכה. (ויש שטובלים במקוה). וילבש את הבגד העליון בו הוא הולך לבית הכנסת. (קב הישר צו').

ג' - צריך המדליק לעמוד על רגליו בשעה שמדליק את הנרות, דוגמת הכהן המדליק את המנורה בבהמ"ק, שהיה עומד בעת הדלקתה. (חקל יצחק ס' ג).

להאיר את י"ג מידות הרחמים המתעוררים בימים אלו (כמובא לעיל).

- קב הישר (פצ"ו), והנה בברכה ראשונה של נר חנוכה יש י"ג תיבות וצריך לכיין שהן מעוררים י"ג מדות רחמים, וכן יש י"ג תיבות בברכה שניה שהן מעוררים י"ג רחמים, עכ"ל.

ביאר איך מרומז אור י"ג מדות הרחמים בברכות עצמם, שהרי בשתי הברכות שנתקנו על הנרות אנו מוצאים שמספר התיבות הוא י"ג.

וכתב בפע"ח לאריז"ל שער ר"ח חנוכה ופורים פ"ד: מהחברים - בברכה יש י"ג תיבין, נגד י"ג מכילין דרחמי, עכ"ל.

ע"ע בבני יששכר חנוכה, [ד, כ"ט]: הנה אמרו בגמ' [שקלים פ"ו ה"ב, יז.] תקנו י"ג השתחוואות בבית המקדש נגד י"ג פרצות שפרצו מלכי יון בבית המקדש וכשגברו החשמונאים גדרום, הנה כתבנו במקום אחר דהרשעים היונים בכוונה פרצו י"ג פרצות שלא הניחו לישראל לעורר הי"ג מדות של רחמים, והנה החשמונאים החזירו עטרה ליושנה, ואכ"מ להאריך, והנה מתתיהו ב"ן יוחנן י"ג אותיות לכוונה הנ"ל, עכ"ל.

וציינו לשון הזוה"ק: מה שושנה אית בה תליסר עלין, אוף כנסת ישראל אית בה תליסר מכילין דרחמי דסחרין

להתלהב מאד מאד, פי הוא כְּדָגְמַת הַכֶּהֵן שְׁמֹדְלִיק אֶת הַנְּרוֹת שֶׁל הַמְּנוֹרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל כֵּן מְאֹד מְאֹד צְרִיכִים לְהִשְׁמֵר מִפְּעֵס וּמְרִיבוֹת וּדְבָרִים בְּטָלִים, כִּי אִזּוּ הוּא זְמַן וְעַת רְצוֹן גְּדוֹל בְּשָׁמַיִם; אֲשֶׁרֵי מִי שְׁיִשִּׁים לְבוֹ אֶל כָּל זֶה. (אמרי מוהרא"ש ח"ב, תקנ"ה)

ה' - כתב הגר"ח פלאגי זיע"א - **בשעה שבא להדליק נר חנוכה, כלילה הראשונה לפחות, יבדוק הציציות בעת ההיא אם הם כשרים, כדי שיקים בו והחוט המשולש לא במהרה ינתק, דהם מזווה בימין, ונר חנוכה בשמאל, ובעל הבית באמצע בטלית מצויצת.** (מ"ח כו עה)

ו' - **קודם הברכות יאמר:** "לשם יחוד קבה"ו וכו' הריני בא לקיים מצות הדלקת נ"ח לתקן את שרשה במקום עליון. ויהי נועם וכו'".

[כה"ח שם א"ח, לשם יחוד מהבא"ח בלשון חכמים, ועוד, הובא לקמן]

ז' - **יכוין בברכה א'** לי"ג מידות של רחמים, וכן **בשניה**, דעולין כמספר אחד, ושניהם גי' כ"ו שם הוי"ה ב"ה, כמ"ש בס' קב הישר, וזה נמי סניף יותר שלא להוסיף לומר של כי מוסיף על המספר, (דאיכא יג' תיבות בברכה). [רו"ח אות ג']: (כה"ח א"ט)

- בשעת הברכה על הנרות צריך לכוון שיאיר לנו האור הגנוז, ולכוון

תיקונים אחרים, ביום השמיני, שאז נמשך המידה של "נוצר", ובו נכללין גם שאר התיקונים – עד "ונקה".

מתיקון "נוצר" עד ו"נקה", שזה בחינת התלהבות אור האמת, שמתלהב על ידי הצדיק בחינת יוסף. והעיקר, לזכות לבחינת רצון, שהוא בחינת תיקון "נוצר" אותיות "רצון", כידוע.

ועיקר הארת התלהבות האמת, שמאיר הצדיק בחינת יוסף, העיקר הוא הארת הרצון, שהאמת יאיר וילהיב בלבו תמיד בהדרגה, ובמידה, עד שרצונו יהיה חזק, יכסוף וישתוקק תמיד להשם יתברך, ולתורתו, ולצדיקו, ברצון חזק מאד, שזה העיקר, כמבואר במקום אחר.

ועל כן כשמגיעים לבחינת "נוצר חסד", אין מדליקין עוד יותר באיתגלייא, כי אי אפשר להאיר איתגלייא יותר, אי אפשר להאיר יותר, רק שאר תיקוני דיקנא, שהם בחינת שמות הוי"ה, ואקיה כלולים שם בהעלם. כי אי אפשר לגלות ולהאיר עתה יותר כנ"ל.

יוסף הוא בבחינת משיח, שהוא יגמור הגאולה, שהיא בבחינת אמת, כמו שכתוב, "שלח אורך ואמיתך". אבל גמר הגאולה שהוא גמר התגלות האמת, אי אפשר עתה להאיר באתגלייא כמובן, בכל דברי רבותינו ז"ל.

לה מכל סטרהא, עכ"ל. וזהו "נעשה נס לשוונים" היינו מכח מה שישראל נמשלו לשושנה המרמזת על י"ג מידות של רחמים.

עיין עוד שפ"א חנוכה, ובת עין חנוכה וכו' שהביאו והאריכו בדברים.

- בעניין האור הגנוז המאיר בחנוכה, ישנו רמז נפלא שאם סופרים כ"ה מילים מ"בראשית ברא אלוקים" – המילה הכ"ה זה 'אור', ויאמר אלוקים יהי אור. וזהו האור הגנוז שביום בריאת העולם נשפע דוקא בכ"ה בכסלו.

- יג' מידות בימי החנוכה:

והנה תליסר מכילין אלו, הם בחינת שלוש עשרה פעמים שם הוי"ה ברוך הוא, שזה בחינת יעקב ויוסף, כי "יעקב" ו"יוסף" – גימטריא י"ג פעמים שם הוי"ה, כידוע.

ועל כן בשבעת הימים הראשונים של חנוכה, ממשיכין הו' מידות שהם עד "אמת", שזה האמת בחינת יעקב כידוע, בחינת "תתן אמת ליעקב", ו"יעקב" – גימטריא ז' פעמים שם הוי"ה, שזה הו' מידות עד "אמת". זה בחינת אור קדושת יעקב.

ואחרי הו' ימים הראשונים, צריכין עוד להמשיך הארת יוסף, שגימטריא שש פעמים הוי"ה, בחינת הששה

בנר החמישי - 'אפים' מתוך מידת 'ארך אפים' שהיא אריכות אף גם לרשעים.

גם היום החמישי הוא יום חשוב במיוחד וכמו שאומר ה'נחלת יעקב' שחנוכה כולה היא בספירת 'הוד' והיום החמישי של חנוכה הוא הוד שבהוד, כמו ל"ג בעומר והוא כנגד אותו היום ומרבים בו בשמחה ובישועות.

בנר השישי שחל בר"ח טבת - מתעוררת מידת "רב חסד" והוא כנגד ספירת היסוד.

אומר ה'פרי צדיק' מלובלין, בו נשפע מהאור של הראש חודש להאיר העינים בקדושה כל החודש. ובכלל, ידוע שההסתכלות על הנרות עוזרת לטהר העיניים מפגם הראיה.

בנר השביעי - מתעוררת מידת "זאמת"

אומר ה'תשובת השנה' שיכוון להמשיך הארת האמת ושנזכה להתקרב לנקודת האמת.

ח' - הזמנת אושפיון בחנוכה:

אמר רבי ישראל דב בר בן רבי יוסף, תלמיד רבי מרדכי מטשרנוביל זצ"ל, ישנו חידוש נפלא של ה'שארית ישראל' מוולודניק זצ"ל שבכל יום מימי החנוכה מאיר אחד משבעת

כי לבא לפומא לא גלי. וגם שלא יתלהב האור יותר מדי, שזה בבחינת "פן יהרסו, כמבואר בליקוטי תנינא, סימן ט'. על כן כשמגיעין בלילה השמיני להתחלת התיקון של יוסף, וממשיכין שם אחד, בלילה השמיני, תקון "נוצר", שהוא בחינת התגלות אור יוסף שהוא מלהיב האמת, עד שמאיר הרצון, ומימלא גם שאר התיקונים נכללין בוה.

וכך הסדר:

בנר הראשון - מידת 'אל' שהוא החסד העליון, ובית שמאי אומרים שהוא כולל את כל אורות חנוכה, בדומה למה שאומרים בית הלל על היום השמיני.

בנר השני - מתעוררת מידת 'רחום' שהיום מוכשר לקבל על עצמו מידת הרחמנות וכך מושך רחמים וחסד גם על עצמו, שביום זה מתעוררת מידת הרחמנות בשמים וכח הנסים והנפלאות שהושפע אז.

בנר השלישי - מידת 'חנון' וזה הזמן, לצעוק בכל לבינו רק על הגאולה השלימה. (שער יששכר)

בנר הרביעי - מידת 'ארך אפים' שזה גם קשור לרפואה לכל תחלואיו בגוף ובנפש וגם לטהרת המח הקשורה למידת היסוד.

להבלתי יודעין לכיין מעשה המצוות במדרגות העליונות, אף על פי כן מעשה ידיו מעורר מדריגות העליונות ועשה פרי למעלה, ועל כן מדרכי חסידים הראשונים עליהם השלום להתעורר ולומר טרם כל מעשה המצוות הכתוב הזה כאמור. (חמ"י)

- כתב מרן החיד"א (מחזיק ברכה א"ח רל"א ובקונטרס שמחת הרגל, חלק שבועות סוף לימוד ב), שאין להשגיח בדברי הנודע ביהודה (מהדו"ק י"ד סי' צ"א), שנחלק על דבר אמירת "לשם יחוד", וההכנה למצווה.

י' - 'הכוח של יהודי בודד, נר בודד, להאיר את החושך הכבד שברחובה של עיר, נובע מהברכה שמברך "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר חנוכה". קדושתו של הקב"ה הטבועה ביהודי, היא זו שנותנת לו את כח ההארה הבלתי מוגבלת..." (חסידות)

- 'כל איש פשוט ביותר בגשתו אל הקודש להדליק נר חנוכה, הרי הוא עצמו נעשה ככהן גדול, וביתו נהפך כבית מקדש, וייגש אל העבודה בשמחה! על שאיש פשוט כמותו זוכה לחלל עתה מהפכות גדולות בעולמות העליונים' (ה'ישמח ישראל' זיע"א)

הרועים כמו באושפיזין, כנגד כל נר בא אחד משבעת הרועים. לכן "הו' רועים" עולים בגימטריה "נר חנוכה". ולכן צריך להזכיר מהלימוד עליהם, ולהתפלל לזכות כל אחד מהם ביומו, כמו באושפיזין: אברהם, יצחק וכו'.

ושואל הרבי מוולודניק, מיהו השמיני? וכותב שצריך לומר שהוא משיח צדקנו.

ט' - טעם אמירת פסוק 'ויהי נועם' קודם עשיית המצוות.

אשר על כן אשרי אנוש יעשה זאת לבלתי סור מן המצוות ימין ושמאל אף אם לא ידע וישכיל בטיב המצוה מה היא ומה נעשה בה, רק יהא זהיר להיות רגיל בפיו טרם עבודתו לומר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', וכן אמרו בזוהר פרשת יתרו זה לשוננו, על מה דצלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו, מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקן תקונא לעילא כדקא יאות, עלינו אף על גב דלאו אנן ידעין לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודו, מעשה ידינו כוננהו להווא דרגא דאצטריך לאתקנא וכו' ע"כ.

הרי מבואר שעיקר תפילה זו היא

פרק ה' – סדר ונוסח 'הנרות הללו'

מנרות הללו. ועיין א"ר או' ח' שכתב שאין לומר תיבת הם, רק הנרות הללו קדש, יעו"ש, ועוד עיין מחצה"ש שכתב **דגם תיבות הנרות הללו קודש וכו', שתי תיבות הנרות הללו, אינו מן המנין, ואז החשבון מכון יעו"ש.**

ומיהו יש מחסרין תיבת ועל, וכך אומרים: כדי להודות לשמך על נפלאותיך ניסך ישועתיך, ובזה יבא החשבון מכון.

והם כנגד ל"ו נרות שמדליקין בכל **ח' ימי חנוכה,** דהיינו בליל ראשון א' בליל שני ב' וכו' סך הכל של ח' לילות הם ל"ו: (כה"ח שם א' כח)

נוסח הספרדים:

הנרות הללו אנחנו מדליקים, על הניסים, ועל התשועות, ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו, ע"י פהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות לשמך על נסיוך נפלאותך ותשועותיך.

נוסח האשכנזים:

הנרות הללו אננו מדליקין, על הניסים ועל הנפלאות (ועל התשועות ועל

א' – כתב מרן בשו"ע (תרע"ו ס"ד) – **אחר שהדליק אומר 'הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו':**

ב' – **אחר שהדליק אומר הנרות הללו וכו'. ויברך כל הברכות עובר לעשייתן, ומיד אחר גמר הדלקת הנר הראשון שהוא עיקר,** יאמר 'הנרות הללו ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות וכו'. [רש"ל בתשו' סי' פ"ה. ט"ז סק"ה. מ"א סק"ג.]

ומ"מ מי שאומר הנרות הללו לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי. [מש"ז א"ה, מ"ב א"ח.]

וזו הנוסחא: "הנרות הללו אנו מדליקין, על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסוך ועל ישועתיך."

לא תשנה, ולא תוסיף, ולא תגרע, והטעם מפורש, וסי' ל"ו תיבות, לבד הנרות הללו, כאלו אמר הנרות הללו ל"ו הן. [רש"ל שם]. וכ"ה הנוסחא בטור.

ומיהו נוסח יש בו ט"ל תיבות לבד

בהעלותך את הנרות כתיב הנרת חסר
ו' לב"ש: (כה"ח שם א' בט)

ג' – **אחר שבירך והדליק נר אחד,**
אף על פי שהוא עדיין צריך להדליק
את נרות ההידור, **יש לו לומר את**
הנוסח של הנרות הללו אנו מדליקים
וכו', ויאמר זה לאחר שסילק ידו
מהדלקת הנר הראשון, ולא קודם לכן,
מפני חשש הפסק.

יש אומרים שצריך לומר "הנרות
הללו וכו'" קודם שיברך ברכת "שעשה
נסים", אולם **אין זה נכון להפסיק בין**
הברכות, אלא יאמר כן אחר כל
הברכות ואחר שהדליק נר אחד,
וכמבואר. ואחר כך יאמר מזמור שיר
חנוכת הבית וכו'. (ילקו"י)

ד – **מיד** לאחר הדלקת נר א', יתחיל
ויאמר נוסח "הנרות הללו". ויש בהם
ל"ו תיבות (מלבד תיבות "הנרות הללו), לא
פחות ולא יותר. (סופרים פ"ב ה"ו,
ראשונים, בא"ח), ויש שנהגו לומר **לאחר**
הדלקת כל הנרות (פרי מגדים).

ד' – **"הנרות הללו קודש הם ואין לנו**
רשות להשתמש בהם אלא לראותם
בלבד כדי וכו'".

נרות חנוכה אלו הכנים, נרות שבת
הם ההורים, וכידוע שהנר הוא עניין
האדם וחיינו כמבואר במסכת הוריות
(דף ט) 'מי שרוצה לדעת איך תהיה
לו השנה ידליק נר מראש השנה ועד

המלקחמות), **שעשית לאבותינו בימים**
ההם בזמן הזה, על ידי כהניך
הקדושים. וכל שמונת ימי חנכה,
הנרות הללו קדש הן, ואין לנו רשות
להשתמש בהן, אלא לראותן בלבד,
כדי להודות ולהלל לשמך הגדול (יג:
לשמך). על נסיד ועל נפלאותיך ועל
ישועתיך:

– **"הנרות הללו מופיע לראשונה**
במסכת סופרים (פ"ב ה"ו), וזהו הנוסח
שם:

הנרות האלו אנו מדליקין: על
הישועות ועל הנסים ועל הנפלאות,
אשר עשית לאבותינו, על ידי כהניך
הקדושים. וכל [מצוות] שמונת ימי
החנוכה הנרות האלו קודש, ואין לנו
רשות להשתמש בהן, אלא לראותן
בלבד. כדי להודות שמך, על נפלאותיך
ועל ניסיך ועל ישועתיך.

– מקור אמירה זו במסכת סופרים
(פ"ב ה"ו), ונהג בה המהר"ם מרוטנבורג,
(הובא ברא"ש שבת פ"ב ס"ח, וכן בתשובות
מהר"ם ס' טו). ואחריו נהגו והורו תלמידיו
וראשונים אחרים, (עיין בטור תרע"ו שכן
נהג הרא"ש, ובהגהות מיימוניות חנוכה פ"ג ה"ד
א"א, ותשב"ץ קטן, והגהות מרדכי שבת ס'
רסח, ועוד). ונפקע להלכה בטור ובשו"ע
ס' תרע"ו.

– וכתב שם המ"א **ובהני תיבות**
"הנרות הללו יש ח' אותיות, רמו לח'
ימי חנוכה, עכ"ל. ור"ל כי בפסוק

לצורכו, אלה פיקדון מאת השם להעלותם בתורה וקדושה, **אלא לראותם בלבד** דהיינו שיביט ויראה לאן הולכים ולמי, מה רואים ומה שומעים וזה צריך הבטה, **כדי להודות** שהוא מטרת הבריאה ולזכות שהבן יהיה ממקדשי השם בעולם.

ומדרכי החינוך והעליה להניח את נר חנוכה מעל ג' טפחים מן הארץ, דהיינו לרומם את הבן ולנתקו מן הארץ שהרי בתוך ג' טפחים נחשב הדבר כמחובר עדיין, וכדי לרוממו צריך לנתקו במינימום ג' טפחים שהוא ניתוק מוחלט, ולהניחו בתוך עשרה טפחים, **בטפח השביעי** דהיינו להכניסו לתוך הקדושה בעשרה מידות, ובעיקר עבודת הם מידות שהם ז' טפחים, דג' טפחים העליונים המידות החכמה והבינה והדעת שהם מה' בלבד, כדכתיב "כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", אבל שאר המידות חסד גבורה תפארת נצח וכו' הם עבודת האדם וזהו תפקידו בעולם הזה. אך **המניחה מכ' אמה פסולה דלא שלטא ביה עינא,** ואין יכול לראותם ולהדריכם, **ומצותו להניח בפתח החצר מבחוץ,** דהיינו שצריך להוציאו מן הבית דעיקר עליה והצלחה היא מלימוד בבית המדרש, צא ולמד מה ביקש וכו', ואמרו בעלי הרמוז אם אתה רוצה ללמוד צא, צא הוא בגימטריא הויה אדנות, חיבור שמים

יום הכיפורים במקום שאין רוח, וידע מצב חייו באותה שנה, כדאמר רב אמרי 'האי מאן דבעי לידע אם מסיק שתיה אי לא, (אם תעלה שנתו או לא), ניטלי שרגא בעשרה יומא דבין ראש השנה ליום הכיפורים, בביתא דלא נשיב זיקא, אם משיך נהורא נדע דמסיק שתיה ע"כ. וכתב רש"י, ניטלי ידליק, אי משיך נאורא שדולק כל זמן שהשמן בתוכו. עכ"ל. וכתיב "נר השם נשמת אדם", ומבואר בזהר הקדוש פרשת בלק (עיי' בספר התניא פרק לה) דהשמן הוא הנשמה, והגוף הוא פתילה, השמן אותיות נשמה, הגוף כולו מפותל, והשכינה היא האש הדולקת מעל ראש האדם, דכתיב "ושמן על ראשך לא יחסר", השם יתברך נאמר עליו "כי ה' אלוקיך אש אוכלה הוא", "הלא כה דברי כאש נאום ה'", ועוד.

והנה הדלקת הנר דמצוה הוא, בבחינת הבאת השכינה על גוף האדם, בשבת שתי נרות, כי נר ועוד נר בגימטריא הם חמש מאות שהם כמניין איברי האיש רמ"ח איברים, והאישה רנ"ב איברים, יחדיו הם חמש מאות, ונר שבת משום שלום בית, שלום שמו של הקדוש ברוך הוא בבית, וכוונת מצותו שיאיר לנו ונהנה לאורו. **אך נרות חנוכה הם הבנים,** ולכן נרות חנוכה נרות שצריך לחנך, ועל כן **הם קודש ואין רשות להשתמש בהם,** אינם כדי שיעשה בהם שימוש

שיהיו הבריות אומרות עליו, כמה משובח אדם זה כדכתיב "ישראל אשר בך אתפאר".

(תאיר נרי' - מו"ר הצדיק רבי בנימין זאב בצרי זצוקלה"ה. עיי"ש באריכות)

וארץ, לחבר אדון העולם להויה, דהכל מהווה בכל רגע ועת, ובעיקר, שיגיע לאופן שנמצא מחוץ לבית, ועדיין הוא **נר דולק ומאיר לאחרים להיות לומד על מנת ללמד, וכדברי הרמב"ם** שהשאיפה אליה צריך לשאוף לזכות

פרק ו' - סדר הדלקת הנרות

וכן בלילה השלישי יתחיל בנר החדש, הקרוב לפתח, ואחר כך הנר של אתמול, ואחר כך הנר של שלשום, וכן **על זה הדרך מידי יום ביומו**, עד שבליל שמיני ידליק תחלה הנר הסמוך ממש לפתח, שהוא הקיצוני משמאל, וממשיך להדליק משמאל לימין, ויסיים בנר שהודלק הראשון, ונמצא שתמיד מברך על הנר הנוסף, כי בתוספת הימים נתווסף הנס, וכן המנהג.

- אם אין מוזה בימין הפתח, שאז מניח את החנוכיה מימין הפתח, יעשה להיפך, שבליל ראשון מדליק את הנר הקרוב לפתח, ובליל שני ידליק הנר החדש שבצדו ואח"כ פונה לימין וידליק הנר שהדליק אתמול. וכן על זה הדרך. (בא"ח, חזו"ע, ילקו"י)

א' - כתב מרן בשו"ע (תרע"ו ס"ה) - **יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני**, ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי, **כדי להפנות לימין**, וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחד סמוך לשני נרות הראשונות יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואחר כך יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה, **נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס:**

ב' - כשמדליק הנר בלילה הראשון, ידליק את הקיצוני מימין, הרחוק ביותר מהפתח, ובלילה השני ידליק הנר (הנוסף) החדש תחלה, ואחר כך הנר שהודלק אתמול, **וסדר ההדלקה משמאל לימין**, (כסדר כתיבת אנגלית וצרפתית).

פרק ז' - ענין תפילה בשעת מצוה

[וכיו"ב אמרו בתוספתא (מעשר שני פ"ה הלכה יד), שכל העוסקים במצות נכון פיהם ולבם לתפלה לפני השי"ת, שנאמר (איוב כב, כח), ותגזר אומר ויקם לך. ואומר (דברים כו, טו), השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל וכו'. ע"ש].

וכ"כ בהגהות מיימוני (סוף סדר זרעים).

וכ"כ הרה"ג רבי ישראל אנקאוה בספר מנורת המאור (ח"ג עמוד תקצד), שיש לאשה להתפלל בעת הדלקת הנרות על בניה שיצליחו בתורה ובמצות וביראת שמים, כי נר מצוה ותורה אור. ע"ש.

וכ"כ הרב מטה משה (ס' תיזו). וכ"כ בספר חמדת ימים (דף לג ע"ב), שכתבו הראשונים שראוי לכל אשה להתפלל בעת הדלקת הנרות בערב שבת, שהיא המצוה המוטלת עליה, על בניה שיהיו מאירים ומזהירים בתורת ה', ולאור באור החיים היא ואישה ובניהם בקרב ישראל.

וע"ע בכף החיים סופר (ס' רסג ס"ק לד). וכשתתפלל האשה אחר הדלקת הנרות, טוב שתתפלל גם על גאולת ישראל. וכמו שאמרו בילקוט (ר"פ בהעלותך), אמר הקב"ה אם שמרתם

איתא בגמרא (שבת כג:) הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, רב הונא הוה רגיל דהוה חליף אפיתחא דר' אבין, חזא דהוה רגילי בשרגא טובא לשבתא, אמר גברי רברבי נפקי מהכא, נפקי מנייהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין וכו'.

והכי איתא בזוה"ק (פרשת בראשית דף מח ע"ב), דבעיא איתתא לאדלקא בוצינא דשבתא בחדוה דלבא, דהא יקרא עילאה הויא לה, וזכו רב יהבי לה למזכי לבנין קדישין דיהון בוצינא דעלמא באורייתא ובדחלא, ויסגון שלמא בארעא, ויהיבת לבעלה אורכא דחין, ע"ש. (וע"ע בתיקוני הזוהר תיקון טז).

וכ"כ רבינו בחיי (פרשת יתרו יט. ג), שראוי לאשה שבשעת הדלקת הנרות של שבת, שהיא המצוה המוטלת עליה, תתפלל להשי"ת שיתן לה בנים בעלי תורה המאירים באור תורתם, **כי התפלה בשעת עשיית המצוה נשמעת ביותר וכו'.**

וכן כתב רבינו יונה באגרת התשובה (ליום ו אות פא), שראוי לאשה להתפלל בעת הדלקת הנרות על בניה שיהיו מאירים לכל העולם בתורה ובמצות וכו'. **לפי שתפלתו של אדם נשמעת ביותר בעת שהוא עושה מצוה.**

לפעל אצלו יתברך שיפתח לבו בתורה, ויזכה להשיג האור הגנוז שבתורה, ולטעם מערכות, ידידות, זיו, אור וחיותו יתברך הגנוז בתורה, וכן יכולים לזכות או להפקד בזרע של קימא ולפרנסה בשפע גדול; ועל כן, אחי היקר, שב לפני הנרות כל עוד שהם דולקים, ותפרש שיחתך אליו יתברך, ותבקש ממנו יתברך בלשון שאתה רגיל בה, ותספר לפניו יתברך את כל לבך בתמימות ובפשיטות גמורה באשר ידבר איש עם רעהו והבן אל אביו, ותתן לו יתברך תודה והודאה על כל החסד שעשה עמך מיום היותך על האדמה עד היום הזה, ועל ידי זה יתרחב לבך ודעתך לבקש ולהפציר על להבא, שיעזר לך השם יתברך למצא זיוגך ושלוש בית ותקון הברית, ולזכות להשיג את האור הרוחני של התורה, ולהפקד בזרע של קימא ולפרנסה בהרחבה ובשפע רב. ולמען זכות את הרבים אמרנו להעתיק במה תפלות, באפן שיהיו שגורים בפי כל, אבל גם מזה אל תנח ידך, שאתה בעצמך ראה לפרש שיחתך אליו יתברך, ותבקש בלשונך בפי שתמציא תפלות ובקשות מדעתך; והשם יתברך השומע תפלות ישמע את תפלתנו, ונזכה לפעל כל מיני ישועות וחסדים בתוך כלל נשמות ישראל, אמן כן יהי רצון.

בעת הדלקת נרות חנכה, או הוא עת רצון גדול בשמים, ויכולים לפעל או אצלו יתברך הרבה דברים, ועל

נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון, שנאמר (צפניה א, יב), והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות וכו'.

וכן מובא בשם 'החפץ חיים' זצ"ל שהעת הרצון הגדולה ביותר לקבלת בקשותיו של אדם ולמילוי משאלותיו היא מיד לאחר עשיית מצווה.

ולכן, לאחר הדלקת נרות חנוכה, ישא תפילה לה' יתברך ויבקש כל אשר יחפוץ.

- חזוק לתפלה בשעת הדלקת הנרות:

מבאר בכתבים, שבשעה שהנרות הקדושים דולקים, או מאיר אור הגנוז שהאיר לאדם הראשון בשעת בריאתו, כמו שאמרו חז"ל, ועל כן הם שלשים וששה נרות כנגד השלשים ושש שעות שהאיר לו האור הגנוז. ואמרו חז"ל: אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו וכו', עין שם; ועל כן אז בזמן הדלקת הנרות בעוד שהנרות דולקים, זוהי סגולה נוראה ונפלאה לישב כנגדם ולהסתכל בהם, ולהתבודד אז הרבה עמו יתברך, ולומר לפניו שיחות ותפלות ובקשות, ואז הוא עת רצון גדול עד מאוד שתתקבל תפלתו. ובפרט לבחור שיזכה למצא את בת זוגו, ושיזכה לשלוש בית ולתקן את כל אשר עות בפגמי הברית, רחמנא לצלן, או הוא זמן נורא ונפלא לזה, וכן הוא אז עת רצון גדול עד מאוד שיזכה כל אדם

בְּרֵאשִׁית, וַיֵּאִיר עַל נַפְשׁוֹ זֵיו וְחַיּוֹת
וְדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ. (אמרי
מוהרא"ש, חלק ב', סימן תקנד)

בן אֲשֶׁרֵי מִי שְׁמַנְצֵל אֶת הַזְּמַן הַיֶּקֶר
כֹּל זְמַן שֶׁהַנְּרוֹת הַלְלוּ מְאִירִים, וַיֵּאִיר
עַל נַפְשׁוֹ אֹר הַגְּנוּז מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי

פרק ח' - מזמורים לאחר הדלקת הנרות

אמרו על צרת עצמו מכל מקום מה
ראה על ככה לספר את כל אשר קרהו
במזמור זה המדבר בחנוכת הבית.

אך אמנה ראה המשורר וניבא וידע
מה ניבא, שבאחרית הימים יקום מלך
עריץ וישליך משמים ארץ תפארת
ישראל ובימים ההם שק ואפר יצע
לרבים, ואחר כל הצרות ההם יקום
איש מזרע אהרן וירפא את מזבח ה'
ההרוס והיכל יוסד ויתחנך, ועל החינוך
ההוא אמר ארוממך ה' כי דלתני ולא
שמחת אויבי לי, הם צרי צבאות
ישראל שהיו שמחים לאידם בעת
ההיא.

ואחר כך אמר העלית מן שאול
נפשי חיינני מירדי בור, זמרו לה'
חסידינו כנודע שבשעת הצלתם צעקו
כולם הודו לה' כי טוב, וזהו שאמר
והודו לזכר קדשו ואני אמרתי בשלוי
בל אמוט לעולם כי כל הצרה ההיא

א' - "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד"

- אחר אמירת "הנרות וכו", יאמר
"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" כולו.
(חמד"י ח"ב).

- אחר שיאמר הנרות הללו וכו',
יאמר מזמור שיר חנוכת הבית וכו',
ולמנצח בנגינות מזמור שיר וכו', [פת"ע
או' יו"ד]. ועיין לעיל סי' עת"ר סוף או'
כ"ו. (כה"ח שם א"ל. יסוד ושורש העבודה שער
המפקד פ"א)

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד", מה הקשר לחנוכה?

- שכל המזמור ההוא קשה להבינו
על החינוך שהיה בימי שלמה כי לא
היו ישראל בזמנים ההם בצרה כמו
שייעד במזמור הזה, ואדרבה ישב כל
איש ישראל תחת גפנו ותחת תאנתו
ואך שלום ואמת היה בימיו, ואם דוד

אכן תואם הוא 'מזמור שיר חנוכה הבית לדוד' להיות שיר של יום לימי החנוכה.

(זמנים ומועדים' - הרפנס, ע"ש באריכות והבן)

ב' - 'זיהי נועם', 'יושב בסתר עליון'

א. סדר אמירת 'זיהי נועם' ו'יושב בסתר':

- אחר אמירת "הנרות וכו", יאמר "מזמור שיר וכו". אח"כ יאמר ז"פ פסוק "זיהי נועם", ואח"כ יאמר מזמור "יושב בסתר עליון" כולו, פ"א, וי"א ז"פ. ויועיל להנצל כל השנה כולה מכל דבר רע, ולשמירה. (הגר"ח פאלאגי - מועד לכל חי. תשב"ץ)

- כ"כ בבן איש חי (ש"א פ' וישב א' כג), סגולה לשמירה לומר כל לילה אחר הדלקת נר חנוכה שבעה פעמים 'זיהי נועם' וכו', ומזמור 'יושב בסתר'.

- מרן הראש"ל חכם מרדכי אליהו זיע"א ס"ל, יאמר מתחילת 'זיהי נועם' עד סוף מזמור 'יושב בסתר' כולו שבע פעמים. (סידור קול אליהו עמ' תשע"ד ס"ב. ועיין קול צופיך מקץ תשס"ו גליון מס' 339. וכן נהג הרב זצ"ל בביתו למעשה, ולא כאותם שחשבו שאומרים פסוק 'זיהי נועם' ו' פעמים, ואת המזמור רק פעם אחת).

- בסידור רבי שבתי מרשקוב זיע"א הביא סגולה מהרמב"ן שיאמר ויהי

באה לישראל על כי חשבו שבשלוותם בל ימוטו לעולם וישמן ישורון ויבעט ולא זכרו את ידו יום אשר פדם מיד צר, על כן באה הצרה הזאת למען יכירו וידעו שבהסתרת פניו יתברך יהיו לאכלה בכל פה, וזהו שאמר הסתרת פניך הייתי נבהל לפיכך אליך ה' אקרא וגו' מה בצע בדמי ברדתי אל שחת בין האומות הפכת מספדי למחול לי וכו', וסיים למען יזמורך כבוד ולא ידום להורות כי לא הוקמו ימי חנוכה כי אם להלל ולהודות ולא לימי משתה ושמחה, וזהו שאמר ה' אלהי לעולם אודך ולא לחול במחולות של רשות. (חמדת ימים)

- ע"פ המבואר בספה"ק, מזמור זה כתבו דוד כתפילת הודיה שיצא מחוליו, וכידוע נס חנוכה נעשה ע"י החשמונאים שמלכו בזמן ההוא, וממלכת בית דוד לא נזכרה בסיפור הנס, וכיון שחנוכה זהו זמן אורו של משיח, כמש"כ רבי פנחס מקוריץ זצ"ל 'בכל חנוכה בשעת הדלקת הנרות מתגלה האור הגנוז, והוא אורו של מלך המשיח', ומשיח הוא מבית דוד, לכן הוזכר מזמור זה בחג החנוכה, כי אכן שמחת החנוכה שמחת דוד היא והחשמונאים הקדושים, חוליית זהב המקשרת בין כנסת ישראל למלכותו של משיח בן דוד, שאורו יתגלה עלינו במהרה בימינו.

ב. מעלת וסגולת 'זיהי נועם' ו'יושב בכתר':

- ה'קדושת לוי' (בראשית לחנוכה) ביאר **טעם אמירת 'זיהי נועם' בהדלקת נרות חנוכה**, לפי שמה שנאמר בו 'זמעשה ידינו כוננה עלינו', רומז על נס חנוכה שהוא קצת 'מעשה ידינו' במלחמה, אמנם השם יתברך 'מעשה ידינו כוננה עלינו', שהקב"ה הוא שהצליח לנו מעשה ידינו להתגבר במלחמה, ולא כמו ביציאת מצרים שהשם יתברך פעל הכל בחסדו הגדול מבלי שום התעררות מלמטה.

- **'יושב בכתר עליון' נקרא 'שיר של פגעים', שבכת המזמור להגן מפגעים וכו', החשמונאים היו אומרים את המזמור הזה ז' פעמים לפני שיצאו למלחמה עם אויבנו**, ולכן ניצחו כי הוא מזמור המסוגל לחיזוק האמונה והבטחון בהשם יתברך.

- האריז"ל אומר שמזמור זה מסוגל להתגלות האור הגנוז של שבעת ימי בראשית המתגלה בחנוכה.

- עיין במסכת שבועות (טו), **שאומרים מזמור זה בשיר של תודה על המזבח**, וכמו שידוע שחנוכה היא זמן להודות... וכן המזמור הזה בימים אלו מסוגל לכל, לנצח את כל המלחמות של כל אחד מאיתנו עם היצר הרע שבו, ולכל הישועות הניסים

נועם וגו' **כל תיבה שבע פעמים** אחר הדלקת הנרות, והוא טוב מאוד.

ובשם מורי הרב רבינו ישראל בעל שם טוב נר"ו, לומר שבע פעמים 'זיהי נועם', 'יושב בכתר' **כפשוטו**, והיה נוהג לומר כן גם כן לימים נוראים ובכל עת צרה שלא תבוא, ויכוון שני נונין. עב"ל.

הובא גם בס' בעל שם טוב עה"ת (ס"פ מקץ), ושם (בליקוטים עניני סגולות א"ו) לומר אחר הדלקת נר חנוכה שבע פעמים 'זיהי נועם' ו'יושב בכתר'.

- בספר הזכירה (דף סט) כתב, מצאתי כתוב, שסגולה לשמירה מעולה כל השנה, לומר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות, שבע פעמים 'זיהי נועם'. והובא במל"ח סי' כז' א' יג'.

ויש שהביאו מספר זכירה לומר **זיהי נועם' ג' פעמים**.

- בסידור ר' שבתאי מראשקוב בשם הבעש"ט הובא, **דטוב לאמר ח' פעמים**. והפעם הח' בלחש. וראוי לכוון בפסוק ד' באמרו "באברתו יסך לך" שהשכינה הקדושה תעטוף את האדם ותסכך עליו, ועי"ז יתבטלו מעליו כל הצרות והיסורים.

[מזמור זה מסוגל לזיכרון, להציל מאויבים, משמד, מגזרות רעות, ועוד]

המרובים שהיו ליונים, ואף ניצחו אותם ניצחון גדול.

ושם (סי' רנז) כתב התשב"ץ, ב'זיהי נועם' נעלם זי"ן, לומר לך שכל האומר ז' פעמים אין יכול להזיק לו כלי זיין.

- ונראה קצת הטעם בזה שאומרים מזמור זה בחנוכה משום שבשנת ג' אלפים תמ"ב, שלטה הקליפה של מלכות יון הרשעה, ובכל שנה בחנוכה נזכר שוב החושך של יון בעולם, ועל ידי הנרות וההלל של כל היהודים אנו מתקנים את החושך הגדול שהביאו היונים, ובזכות ישראל מאירים כל הדברים הטובים וכל הנפלאות. ומהטעם הזה אנו מבקשים להינצל מהחושך והקליפה של היונים.

- במדרש "שחר טוב" על פרק צ"א מובאים דברי רבי יוחנן שעד שלא היה קיים המשכן היו מזיקים הולכים ומתלכשים בבריות, ומיום שהוקם המשכן "זיהי ביום כלות משה להקים את המשכן" כילה המשכן את כל המזיקים והתבטלו המזיקים מן העולם. והדלקת נרות החנוכה הם זכרון של המנורה, וזכרון של הבית המקדש, של התכלית, של דברים שהם ענינים נשגבים, עמוקים ברומו של עולם. זה השכינה הקדושה, זה דבקות בקב"ה, אין אור כזה בכל השנה כולה, לא נשפע כזה אור כמו בחנוכה. ולכן בזמן הזה ראוי לומר "יושב בסתר

והנפלאות כמו שהיו בימי אבותינו בימים ההם בזמן הזה.

ג. סוד הענין:

- כתב בספר תשב"ץ קטן (סי' רנח, לגבי מוצש"ק), שהכהנים בני חשמונאי ובניו כשהיו הולכים למלחמה, היו אומרים ז' פעמים 'זיהי נועם', וב"פ 'אורך ימים אשביעהו', וניצחו.

ולכן היה מהר"ם מרוטבורג כופל במוצאי שבת פסוק "אורך ימים וגו'", ב"פ. שאז יש בו כמנין כהנים.

[פירוש, שמפסוק 'זיהי נועם' ועד 'אורך ימים', יש קבט' תיבות, אם יכפול פסוק 'אורך ימים' וגו' ב"פ, ועם הכולל של הכל, עולה קל'. כגימטריא של "הכהנים" קל']

מוסיף התשב"ץ קטן (שם סי' רנח) שכאשר נמנה את מספר המילים שבפסוק 'זיהי נועם וגו'', ומזמור 'יושב בסתר עליון' שאחריו, וכאשר נכפול את הפסוק האחרון של המזמור "אורך ימים אשביעהו וגו'" פעם נוספת, נקבל מאה עשרים ותשע מילים, ויחד עם עצם קריאת המזמור (ראה מגן אברהם סי' רצה) הרי זה מאה ושלושים, כמספר תיבת "הכהנים", לרמזו שכאשר יצאו הכהנים החשמונאים להלחם בצבא היונים, אמרו את פסוק "זיהי נועם" ומזמור "יושב בסתר עליון" ז' פעמים, ועל ידי כן לא חששו כלל לכלי הזיין

ב. מעלת וסגולת 'למנצח' בצורת המנורה:

- בספר 'שלמי ציבור' כתב והאומרו בצורת המנורה בכל יום בנץ החמה, **לא יקרה לו שום מקרה רע, וכאילו הדליק המנורה בבית המקדש.**

- ע"י אמירתו בצורת המנורה, **מאיר את נשמתו.** (בשם צדיקים)

- ב'אמרי אמת' (בראשית חנוכה) כתב טעם נוסף מדוע תקנו ח' ימי חנוכה ולא שבעה, לפי שהמנורה יש בה שבעה קנים, וכן משה עשה שבעה ימי חינוך המשכן (כמו שהקשו במגילת תענית פרק ט), אלא שרצו לעשות הכנה מחנוכה, בשביל לעתיד לבא, כדכתיב (תהלים קלב, יז) ערכתני נר למשיחי (מאור עינים מקץ) ואיתא במדרש (במדב"ר טו, ח) ז' נימין היו בכנור וכו' ולימות המשיח נעשית שמונה, שכן דוד אומר בניגון למנצח בנגינות על השמינית (תהלים ו, א). ע"כ.

וידוע שדוד המלך היה חקוק על מגינו צורת המנורה, כמו שכתב באגרא דפרקא (אות קעו), וביאר שעל זה אמר דוד "כי אתה תאיר נרי" (תהלים יח, יט), ולכן כשגברה יד בית חשמונאי נעשה נס במנורה, והושם זכרון לדורות להגביר הגבורות על אויבנו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות'ת הם החסדי"ם אשר יאירו

עליון, להמשיך את האור של ביהמ"ק לכלות את כל המזיקים.

- מזמור צ"א מדבר על הצלת כלל ישראל בכל הדורות, ויש בו סודות נוראים, והאריך בהם בספר 'ימלט נפשו' לרבי אברהם חמוי בסימן ה', שם כתב את כוונות המזמור.

ו**כתב שטוב לכתבו על קלף עם השמות שצריך לכוון, וללמוד אותו כל בוקר,** (הסגולה של המזמור ללמוד אותו בבוקר), וכתב שיכון את שמו במזמור זה ג' פעמים.

- כאשר מגיעים לתיבות "באברתו יסך לך" יש לכוון את השם של האדם ושם אימו. וכן בהמשך שכתוב "אליך לא יגש". כשאומר "אליך" גם יכוין את שמו. וכן בהמשך שכתוב "כי אתה ה' מחסי" כשאומר "מחסי" גם כן יכוון את שמו.

ג' - 'למנצח בנגינות מזמור שיר'

א. - **אחר שיאמר הנרות הללו וכו',** יאמר מזמור שיר חנוכת הבית וכו', **ולמנצח בנגינות מזמור שיר וכו',** [פת"ע א"י]. ועיין לעיל סי' עת"ר סוף א' כ"ו. (כה"ח שם א"ל. יסוד ושורש העבודה שער המפקד פ"א)

- נהגו לאמר **'למנצח בנגינות'**, בצורת המנורה. (החיד"א 'מדבר קדמות' ד' כא).

לנו. ולכן מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז אלקים יחננו וכו' בכל גוים ישועתך וכו' בצורת המנורה דייקא. עכת"ד.

ושם (אות קעב) כתב, שיש הרבה עניינים נפלאים במעשה המנורה רמז לתורה, ולכן כשרצו היונים לבטל התורה מישראל נעשה נס במנורה, וכשאדם אינו מבין איזה דבר בתורה, יאמר פרשת המנורה בתורה ויאירו עיניו.

- מזמור ס"ז (ס"ז גי' בינה) בתהלים, "אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה", מסוגל להבין את התורה, כי המנורה היא סוד אורה של תורה. ומזמור זה רבו סודותיו, ויש בו מ"ט אותיות כנגד מ"ט שערי בינה המריקים שפע לז' קני המנורה (חמדת ישראל כ"י למהרש"ו, הובא ביוסף תהלות תהילים שם. הקדמת סידור הרש"ש, שבט מוסר פרק לא והאריך בסודות מזמור זה). וכנגד מ"ט כחות שבנפש האדם (אדרת אליהו להגר"א דברים א, א. וס' אור תורה להגר"י חבר אות לא).

וכתב הרצ"א מדינוב זיע"א בס' אגרא דפרקא (סי' קע"ו) שמקובל בידינו לומר מזמור "למנצח בנגינות" בציור המנורה.

ורבינו מהרש"ל בקונטרס מנורת זהב האריך בזה, והביא מקונטרס יראת אל לרבינו אליעזר מגרמיזא זיע"א בעל הרוקח, שהרחיב מאד בענין מעלת ה"למנצח".

וע"ש, שהמנורה היא נ' שערי בינה, ולכן היה בה כ"ב גביעים וי"א כפתורים וט' פרחים סה"כ מ"ב, כנגד לד, שם מ"ב שבו נברא העולם, וז' קנים הרי מ"ט שערי בינה, והגוף של מנורה הוא שער נ' שכולל כולם, ולכן נתקשה משה במנורה. והנה יש עוד י"ז פריטים, ז' נרות וה' מלקחים וה' מחתותיה, סה"כ ס"ז כמנין בינה. (שיח יצחק ח"א לסיום הש"ס א' יח).

ורבינו הרוקח שם כתב שהרואה אותו מצויר בצורת מנורה ימצא חן וחסד בעיני אלקים ואדם, והאומרו בכל יום קודם הנץ החמה, לא יקרה לו מקרה רע, וחשוב לפני הקב"ה כאילו הדליק המנורה בבית המקדש ומובטח שהוא בן העולם הבא. עכ"ל.

ועוד כתב רבינו הרוקח, שאם יציירו מזמור זה בבית הכנסת בארון הקודש, יגן לכל הקהל מפני גזירות. (וע"ע בס' זכירה ח"ב דף נב).

ובשו"ת צמח צדק הקדמון לרמ"מ קרוכמל תלמיד הב"ח (סי' נ) נשאל, אם אפשר להניח על דלתות ארון הקודש, קלף למנצח בצורת המנורה, ורואים שכך נהגו בזמנם.

ובאבודרהם (שיר של יום) כתב, שהקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש וכאלו מקבל פני שכינה. וכ"כ בהקדמת סידור הרש"ש, שכל השונה מזמור זה, כאילו

אמנם יותר מכל הסגולות, הוא עסק התורה לשמה בענוה, עם כבוד לזולת והארת פנים לכל אחד, ויקבל כל אדם בסבר פנים שזה חסר לו יותר, וזה טוב ממשקו חלב, (החיד"א, 'ציפורן שמיר' פי"א א' קס'. ע"פ אבות א, טו. וע' ברמב"ם דעות ב, ז. שכן ציוו חכמים), שבזה משלים.

- 'ויבא יעקב שלם עיר שכם, אשר בארץ כנען, בבואו מפקדן ארם ויחן את פני העיר'.

פירש רש"י: שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן.

ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל, 'הקורא מזמור ל'מנצח בנגינות' בצורת המנורה בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא'.

וקשה, הלא אפילו רשעים יכולים לקוראה בכל יום, וכי יובטח להם שיזכו לחיי עולם הבא.

אלא הביאור הוא, לפי שסופי תיבות של שלושת הפסוקים האחרונים שבפרק 'למנצח בנגינות' הוא 'צום': ארץ, אלוהינו, כולם. וגם גימטרייה 'קול', וגם גימטרייה 'ממון'.

וזהו כוונת רז"ל, שבאו להודיענו שצריך אדם להיות כלול בשלושה דברים אלו, בתענית בצדקה ובתפילה,

הדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו הקביל פני שכינה, ואין מזונותיו חסרים ועוד הרבה דברים שמועילים לאדם. ע"כ.

וטוב לאמרו כשהוא כתוב על קלף בצורת המנורה (החיד"א 'ציפורן שמיר' ס"ב א' יח. החיד"א 'מדבר קדמות ד' כא), והביא ששכרו רב ועצום, ולעשות נח"ר ליוצרינו נאמר אותו בכונה בציור מנורה כתוב על קלף. וזו סגולה גדולה לכל ימי השנה.

וכן הוא סגולה להולך בדרך, יאמר קודם שיסיים העמידה מזמור 'למנצח בנגינות וכו' אלהים יחננו', בצורת המנורה כתובה על קלף. (החיד"א 'כף אחת' א' כו)

- **נחלקו בסדר צורת קני המנורה,** אם סדר הפסוקים מימין לשמאל, או משמאל לימין, עי' ברוקח ובמהרש"ל שם, ובס' אגדות אזוב (עמ' רכא), ובעקידת יצחק (שער ס"ז פרק ד'. וע"ש ג"כ שמזמור זה שייך לימי העומר), שהסדר הוא **מימין לשמאל.**

ומאידך במנורת זהב למהרש"ל, ובסידור הרש"ש מכ"י, ובסידור האר"י לרבי שבתאי מראשקוב (דף טו:), וע' גם באגרות הרמז (אגרת ט).

ונראה שהיותר מכוון הוא כדעת הרוקח מימין לשמאל.

של בית הכנסת של קהילתנו זה לשונו: מובא בספר חסידים שהראה הקדוש ברוך הוא למשה רבנו את המנורה על טס של זהב, וכתב שם מי שרואה את המנורה בכל יום, ומכווין בה, מעלה עליו כאילו הדליקה, ומובטח לו שהוא בן העולם הבא. עיין שם באורך.

א, כל מי שיראה מזמור זה בצורת המנורה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם.

ב, אם יצויר בבית הכנסת על ארון קודש, יגן על כל צרה, שלא תבוא, על קהילת קודש. ג, מי שאומר בהנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע.

ד, האומרה בכל יום שבע פעמים כאילו מקבל פני שכינה, ולא יחסר מזונו.

ה, דוד המלך היה כותבו על טס של זהב ויצא איתו למלחמה ונוצח אויביו.

ו, האומרו כל יום מימי ספירת העומר אחר ברכת כוהנים, לא יקרה לו שום נזק כל השנה. ז, כל האומרו שבע פעמים כשיוצא לדרך, ילך לשלום ויחזור לשלום.

(חכם ששון בן משה פרסידאו זיע"א – מראשי ישיבת המקובלים בית אל – שמן ששון ח"ג דף קי"ד ע"ג. דרושי ספה"ע ה' אות כג)

על דרך אומרם ז"ל, תשובה תפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה. ואז יסייע מזמור 'למנצח בנגינות' בידו, שתתקבל תשובתו ויהיו מעשיו רצויים לפני הקדוש ברוך הוא, ובכך יזכה לחיי עולם הבא. אולם אם עשה שני דברים מתוך השלושה, לא יועילו לו. כגון אם התענה והתפלל ולא נתן צדקה, לא יועיל לו, אלא צריך לעשותם בשלושה.

והוא שרמזו רז"ל, כל הקורא 'למנצח בנגינות' בצורת המנורה ועושה גם תענית תפלה וצדקה, בשלושתם יחד, אזי מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וזה שרמז לנו רש"י, שהיה יעקב אבינו שלם בכל וקיים את שלושתם יחד. דהיינו שלם בגופו, היינו צום, שהיה מתענה ומכניע את גופו. שלם בממונו, היינו ממון שהיה נותן צדקה. שלם בתורתו, היינו קול שהיה לומד ומתפלל בשלמות. (חכם שלמה סלימאן פרץ זיע"א, חכמת שלמה, עמ' עג-עד)

- כתב ב'שמן ששון', ראיתי למורי ז"ל, מקפיד וזהיר מאוד, לומר אחר ספירת העומר מזמור 'אלהים יחוננו ויברכנו' (מזמור סו' בתהילים) מעומד.

וצריך להבין מה סודו של מזמור זה עיין לעיל דף כ' ששם כתב לאמרו ג' פעמים בזמן המגפה, בר מינן, וגם לאמרו בתיקון חצות.

ומצאתי כתוב בכתב יד במנורה

הנשמה בעלותה לעולם העליון, ומכלה כל המקטרגים והמזיקים, ואין להם כח לשלוט כלל. כי השם הראשון שבתפילה הוא אבגית"ץ, גימטריא "תולע", והאחרון הוא שקוצי"ת, גימטריא "תולעת", המכלים ומרקיבים כל האויבים והשונאים.

- יש שנהגו לומר, **'אשת חיל'** (משלי פ' לא).

חז"ל, שפירשו את ספר משלי כנכתב כולו על ידי שלמה המלך, פירשו את מושא השיר **כאמו של שלמה, בת שבע.**

בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקסד) מובא, דמדובר **במשל לתורה, או לחכמה.**

פרשנים אחרים ראו בו שיר הלל **לאישה האידיאלית, ללא כוונה לאישה מסוימת.**

יש שפירשו על **רות המואביה, סבת סבו של שלמה המלך, שעליה נאמר: "יודע כל שער עמי, כי אשת חיל את",** (רות ג' יא). על פי פירוש זה, הפסוק **"נודע בשערים בעלה; בשבתו עם זקני ארץ"** מתייחס לבעו, עליו נאמר שישב עם זקני הארץ בשער: **"ובעו עלה השער וישב שם... ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר: שבו פה; וישבו"** (רות ד' א)

ד'- תפילות ומזמורים נוספים:

- יש שנהגו לומר, **חמישה עשר מזמורי "שיר המעלות" שבתהילים** בחלוקה לשמונת לילות החנוכה, (כל לילה שני מזמורים, למעט ערב שבת). (ליקוטי צבי החדש)

- יש שנהגו לומר **מזמור קי"ט, הערוך לפי סדר האותיות, כל לילה מלילות החנוכה, יאמר שלוש אותיות, למעט ערב שבת.** (כגון: בלילה הראשון יאמר אותיות א, ב, ג, וכו').

- יש שנהגו לומר גם את המזמורים: **יט', לג', מה', ק', קיא', קיב', קכד', קלג', קנ'.**

- יש שנהגו לומר (יא ז"פ ויא פ"א) תפילת **'אנא בכח'** מול הנרות, שיש בה כוונה גדולה להאיר האור של חנוכה. ויש בה רמז לימי החנוכה, ממה שיש בה שבעה פסקאות וקטע נוסף של **"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"**, והם כנגד שבעת ימי החנוכה וכנגד זאת חנוכה שהוא השמיני.

תפילת **'אנא בכח'** חיברה רבי נחוניא בן הקנה (כספר הבהיר), וגדולה מאוד מעלת אמירתה, (בזוה"ק האריך במעלתה וסגולתה), והשמות היוצאים מראשי תיבות שבה, כוחם וסגולתם רבים למאוד, והיא מעלה התפילות והעולמות. וגם בלילה מלוה ומעלה

אמנו. היתה כאניות סוחר, זו רחל אמנו. ותקם בעוד לילה, זו בתיה בת פרעה. זממה שדה ותקחהו, זו היא יוכבד. חגרה בעז מתניה, זו מרים. טעמה כי טוב סחרה, זו חנה. ידיה שלחה בכישור, זו יעל. כפה פרשה לעני, זו אשה אלמנה הצרפית, שכלכלה לאליהו בלחם ובמים. ועוד שם: רחב, בת שבע, מיכל, אמו של שמשון, אלישבע, האשה החכמה מאבל מעכה, אשתו של עובדיה, האשה השונמית. והוא חותם במי שעלתה על כולנה: "רבות בנות עשו חיל, ואת עלית על כולנה, זו רות המואביה, שנכנסה תחת כנפי השכינה".

- יש שנהגו לומר, **מומור 'ותתפלל חנה'** (שמואל א' פ"ב).

תפילת חנה היא תפילה שהתפללה חנה לה' על הולדת בנה, שמואל הנביא, לאחר עשר שנות עקרות. את התפילה התפללה כאשר העלתה והקדישה את בנה לעבודת ה' במשכן שילה, ולהתלמד אצל עלי הכהן. על פי פשוטו של מקרא חנה היא שחיברה תפילה זו, כתפילת הודיה על הולדת שמואל. (כך פירש האברבנאל). אך יש שכתבו שייתכן כי תפילה זו הייתה ידועה קודם לכן, וחנה מצאה תפילה זו כמתאימה למצבה.

במדרש תנחומא (פ' חיי שרה סימן ד'), נכתב השיר **כהספד לשרה אמנו, על ידי אברהם אבינו ע"ה**. מדרש זה, הדורש את מזמור אשת חיל על שרה, מופיע במספר מקורות. אנו שמנו את תנחומא הנדפס (הרגיל, ורשא) כטופס הראשי ועליו נעיר מהמקורות האחרים (קדומים יותר, מאוחרים יותר) אשר הם: תנחומא (בבובר) [חיי שרה ס"ג], אגדת בראשית (פרק לד א וילקוט שמעוני משלי רמז תתקסד), כפי אשר תשיג ידינו וזמננו.

במדרש תהלים (בבובר) [מזמור קיב] כותב, "ואף המזמור אשת חיל נאמר על שרה אשתו מאלף ועד תי"ו, שנאמר: אשה יראת ה' היא תתהלל (משלי לא ל'), אבל אין הוא מפרט פסוק אחר פסוק.

במדרש הגדול מחלק את עשרים ושניים פסוקי השבח לאשת חיל, שערוכים עפ"י סדר אותיות האלף-בי"ת, בין **עשרים ושתיים נשים צדקניות ששיבחן שלמה** (אחרי אלף נשותיה...). ושרה מקבלת שם את הפסוק: "בטח בה לב בעלה".

במדרש משלי (בובר) פותח בשרה וסוקר את **מרב הנשים הכולטות בתנ"ך**: בטח בה לב בעלה, זו שרה אמנו. גמלתהו טוב ולא רע, זו רבקה אמנו. דרשה צמר ופשתים, זו לאה

שבכל יום מימי החנוכה מתנוצץ עוד ועוד מאור האמת.

- בזמן שקורא את המזמורים יסתכל בנרות ומועיל לפגם העיניים ברוחניות ובגשמיות. (פר"צ - עטרת ישועה. עיין לקמן במעלת ההסתכלות בנרות החנוכה).

- ה'מנחת אלעזר' ממונקטאש זיע"א, היה נוהג לומר תיכף כשהיה מסיים את ההדלקה, את תפילת "אמת ויציב ונכון וקים וישר", ו"עזרת אבותינו" עד "עושה פלא".

ויש גם בה רמז לימי החנוכה במה שמוזכר בה ח' פעמים המילה "אמת",

פרק ט' - פיוטים לאחר הדלקת הנרות, ולחנוכה

והמחרוזת החמישית מספרת על נס פך השמן.

המחרוזת השישית המסיימת את הפיוט, ומתחילה במילים "חשוף זרוע קדשך", הופיעה לראשונה לפני כמאתיים שנה, יש ספק האם גם היא חוברה על ידי מחבר הפיוט והושמטה "מאהבת השלום" מפני החרוז "נקום נקמת דם עבדיך מאומה הרשעה" שנמצא בו, והושמטה רק מפני הצנזורה הנוצרית או חשש ממנה. ויש סוברים שהיא תוספת מאוחרת מאחר שלא נמצא בשום כתב יד או דפוס קדום.

יש הסוברים ש"אדמון" שמוזכר במחרוזת זו רומז על קיסר האימפריה הרומית הקדושה פרידריך ברברוסה (אדום הזקן), ממנהיגי מסע הצלב

א.- נוהגים לשורר את הפיוט הקדוש "מעוז צור ישועתי".

(חיברו אחד מהראשונים רבי מרדכי בן רבי יצחק ז"ל, והמנהג לאמרו יסודו קדמון, וכ"כ בספר לקט יושר).

- המשורר מייחד בית לכל גלות, ולהצלה המיוחדת לה. המחרוזת הראשונה, שכתובה בלשון הווה, מביעה תקווה לבניית בית המקדש (תיכון בית תפילתי) ומייחל טבח לאויבי ישראל, ה"מנבחים" עליו וחורצים לשונם כנגדו. שאר טורי המחרוזת מתארים את הפעמים שבהן נגאל עם ישראל מידי צריו לאורך ההיסטוריה: המחרוזת השנייה מספרת על יציאת מצרים, המחרוזת השלישית מספרת על גלות בבל ושיבת ציון, המחרוזת הרביעית מספרת על נס פורים,

וביָדוֹ הַגְּדוּלָה הוֹצִיא אֶת הַסְּגָלָה. חֵיל פְּרֵעָה וְכָל יָרְעוּ יָרְדוּ כְּאֶבֶן בְּמִצּוּלָה.

דְּבִיר קִדְשׁוֹ הִבְיֵאֵנִי וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטֵתִי. וּבֹא נֹגֵשׁ וְהִגְלֵנִי כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי. וַיִּין רַעַל מִסְכְּתִי בְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי. קֶץ בְּכָל זָרְבָבֵל לְקֶץ שִׁבְעִים נוֹשְׁעֵתִי.

פְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בְּקֶשׁ אֲנִי בֶן הַמְּדַתָּא. וְנִהְיֵתָה לוֹ לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ וְגֵאוֹתוֹ נִשְׁבְּתָה. רֹאשׁ יְמֵינִי נִשְׁאֵת וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מְחִיתָ. רַב בְּנֵי וְקִנְיָנָיו עַל הָעֵץ תְּלִיתָ.

יְוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזֵי בִימֵי חֲשֻׁמְנִים. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְּדָלִי וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים. וּמִנּוֹתֵר קִנְקָנִים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים. בְּנֵי בֵינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וְרַנְנִים.

תְּשׁוּף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקָרַב קֶץ הַיְשׁוּעָה. נִקֵּם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ מֵאֵמָה הִרְשָׁעָה. כִּי אֲרַכָּה הַשְּׁעָה וְאִין קֶץ לִימֵי הִרְעָה. דְּחָה אֲדַמּוֹן בְּצַל צִלְמוֹן הֵקֵם לָנוּ רוּעִים שִׁבְעָה.

תוספת שהוסיף הרמ"א מופיע בספר 'אשל הגדולים'

מַעוֹלָם הֵייתָ יִשְׁעֵי, כְּבוֹדֵי וּמְרִים רֹאשִׁי, שְׁמַע נָא קוֹל שׁוֹעֵי, מַלְכֵי אֱלֹהֵי קְדוּשִׁי, הַעֲבֵר חֲטָאֵי וּפְשָׁעֵי, גַם בְּגִלוֹת הִרְבִּיעֵי, חֲזַק יִשְׂרָאֵל, וְתַכְנִיעַ יִשְׁמַעְאֵל, וּמֵאֲדוּם תִּפְדֶּה נַפְשִׁי.

השלישי. אחרים טוענים כי הביטוי "דחה אדמון בצל צלמון" אינו מתייחס בהכרח לדמות ספציפית, והוא שם כינוי לכלל הנוצרים (בספרות היהודית, אָדוּם היא סמל לרומא העתיקה, ובעקבות התנצרותה של זו, סמל לעולם הנוצרי בכלל), והמשורר מתפלל לאלוהים שידחה (ידחוף) את ממלכת אדום ('אדמון') "בצל צלמון" (לחושך ולצלמוות), כלומר שיוריד אותה לגיהנום ולשאול תחתית (או רמוז לצלם הצלב הנוצרי).

פירוש אחר הוא "דחה את בני אדום המאמינים באלילים (צלמיות) והקם את עם ישראל לתפארתו" על ידי שבעת הרועים. בשל חשש מתגובת הנוצרים, מחרוזת זו הושמטה מסדר הדלקת נרות חנוכה שבסדורי תפילה רבים, בעיקר במהדורות שהודפסו בגרמניה ומערב אירופה, או לדעת החוקרים האחרים אף פעם לא נתקבל בקהילות אלה. עד היום יש יוצאי קהילות גרמניה, הולנד ואנגליה שאינם שרים מחרוזת זו.

מַעוֹז צוֹר יִשׁוּעֵתִי לָךְ נֶאֱהָ לְשִׁבְתָּ. תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשֵׁם תּוֹדָה נְזַבַּח. לַעֲת תִּכְיִן מִטְּבַח מִצֵּר הַמְּנַבַּח. אֲזִי אֲגַמֵּר בְּשִׁיר מְזֻמּוֹר חֲנֻכַּת הַמְּזַבַּח.

רְעוֹת שִׁבְעָה נִפְשֵׁי בִּיגוֹן כַּחֲזֵי כְּלָה. חֲזֵי מְרָרוּ בְּקִשֵׁי בְּשַׁעְבוֹד מְלֻכּוֹת עֲגָלָה.

לישועה אחרת. אבינו, אב הרחמן, **"חשוף זרוע קדשך, וקרוב קץ הישועה... כי ארכה לנו הישועה", הקדם והבא במהרה את הישועה השלמה.**

- בפיוט "מעוז צור" כתוב - **"ומנותר קנקנים נעשה נס לשובנים".**

מדוע נקראים עם ישראל ובני חשמונאי "שובנים"? לא רק בחנוכה מצאנו שנים ישראל כונו בשם "שובנים", אלא גם בפורים. הפיוט שנהגו לאומרו לאחר קריאת המגילה בפורים נפתח **"שושנת יעקב צהלה ושמחה"**. מה עניין "שושנת" לכאן?

בילקוט שמעוני על תהילים (רמז תרעא) דרשו רבותינו על הפסוק (תהילים מה, א): **"למנצח על ששנים לבני קרח": "כל העושה תשובה מעבירה שבידו, הקב"ה מוסיף וקורא לו שם חביב.** בוא וראה בבני קורח, עד שלא עשו תשובה לא נקראו **שובנים** וידידים, משעשו תשובה נקראו **שובנים** וידידים, שנאמר: **"על ששנים לבני קרח"**.

נמצא ש"שובנים" הוא שם של חביבות למי שעושה תשובה.

יש לבאר את הטעם לכך:

השושנה יש לה שתי תקופות. בתקופה האחת היא יבשה וכמושה, ובתקופה שלאחר מכן היא פורחת

- **ב'מעוז צור' אומרים:** "חשוף זרוע קדשך, וקרוב קץ הישועה... כי ארכה לנו הישועה, ואין קץ לימי הרעה... אנו מבקשים שהקב"ה ילחם באויבנו ויקרב את הגאולה, הואיל ותקופת גלות אדום התארכה לנו יותר מהגלויות ואין בכוחנו להמתין עוד.

- **מדוע אומרים "כי ארכה לנו הישועה"** נכון יותר היה לומר "כי ארכה לנו הגלות"?

משל לראובן שלוה מעות מחברו. בהגיע מועד הפירעון התברר לו שלא יוכל להחזיר את החוב. ראובן פגש באותו יום ברחוב ידיד אחר וביקש שילוה לו את הסכום לחודש. גם כעבור חודש לא הצליח לפרוע את ההלוואה החדשה ופנה לידיד נוסף... וכך שנים גלגל את הלוואתו מחודש לחודש.

אפשר לומר שראובן בר מזל שנושע פעמים רבות, אך מצד האמת הוא לא זכה לישועה האמיתית, לא עלה בידו להשיג באמת סכום **שיוכל לפרוע בו את ההלוואה לצמיתות.**

אנו מתחננים לקב"ה: **"כי ארכה לנו הישועה"**, אלפי שנים אנו מתגלגלים ע"י עזרת הקב"ה מישועה לישועה. כך נחלצנו מרומי, ממסעי הצלב, מהנאצים וממשיכים לשרוד. אך פונים להקב"ה בבקשה, בכל פעם אנו זקוקים

רק בזכות התשובה שעשו זכו לכל הניסים הגדולים, שהרי אמרו בגמרא (עבודה זרה יח.): "אי לא אתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא, אי עבדה איסורא לא אתעביד לה ניסא".

הרי לנו יסוד גדול, שמי שעושה איסורים ועובר עבירות רחמנא ליצלן, אין אפשרות שיתרחשו לו ניסים.

בספר "אגרא דכלה" (פרשת תצוה) כתב: "אין נס נעשה בדבר טמא, כי הטומאה היא מצד הסטרא אחרא". אך כאשר שבו ישראל בתשובה, "והיו רודפים אחר גמילות חסדים והיו עוסקין בתורה יומם ולילה", כלשון רבי אחאי גאון, נעשו נקיים ומצוחצחים מכל טומאה וזוהמה, כמו שאמרו רבותינו (ברכות ה.): "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים מוחלין לו על כל עוונותיו".

בימים ההם התרצה הקב"ה לישראל, חולל להם ניסים ונפלאות, ואף קרא להם בשם החכיבות "שושנים".

מאז ככל שנה ושנה מתעוררת בימים אלו הארה זו, וזמן זה מסוגל לתשובה ולקרבת אלקים. (הרב יעקב חיים סופר שליט"א)

ב'. - פיוט נוסף נהגו לשורר **זה הצל יונה מחכה.**

זה הצל יונה מחכה, הוא פיוט לחנוכה שזוהת מחברו אינה ידועה,

ומפיצה סביבה ריח טוב ונעים. אף בעל תשובה כן הוא, מתחילה הוא היה 'יבש' ו'כמוש', אך לאחר ששב בתשובה הריחו פורח ומלבלב ומפיץ ניחוחו הערב לכל סביבתו.

לפי זה מובן מדוע אומרים בפורים "שושנת יעקב", שהרי לאחר שנגזרה גזירת המן על ישראל – "לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנְעַר וְעַד זָקֵן, טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד" (אסתר ג, יג) – **שבו כל העם בתשובה שלימה,** כמו שנאמר (אסתר ד, ג): "שָׁק וְאַפֵּר יַעַץ לְרַבִּים". אמרו חז"ל (מגילה יד): "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב".

על כן, **הואיל ושבו בתשובה שלימה, בדין הוא שייקראו בכינוי החיבה והחכיבות "שושנים" – "שושנת יעקב."** כך היה גם בימי החשמונאים.

מובא בספר שאילתות דרב אחאי גאון (הנדפס מכתב יד ח"ב שאילתא לחנוכה): "והיו ישראל בזמן החשמונאים באימה ופחד גדול, וחזרו כולם בתשובה שלימה לפני הקב"ה, והיו רודפים אחר גמילות חסדים, והיו עוסקין בתורה יומם ולילה". מאחר שכל ישראל שבו בתשובה שלימה, הם היו רצויים וחביבים לפני הבורא, ונקראו בשם החיבה **"שושנים"**.

ימי חֲנֻכָּה: וְתִשְׁמַח בְּךָ אֶתְּהָ מַלְכָּה,
בְּשִׂמּוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה:

דְּרִשׁוּ לְאֵל כָּל לִבְבוֹת, כִּי גָמַל עָלֵינוּ
טוֹבוֹת, שִׁמְחוּ בָנִים עִם הָאֲבוֹת, בְּדַת
מִנֵּי יָם אֶרְכָּה: וְתִשְׁמַח בְּךָ אֶתְּהָ מַלְכָּה,
בְּשִׂמּוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה:

הָאֵל יְמִינוּ יְחַדֵּשׁ, וְצַר לְהַרְיָגָה
יְקַדֵּשׁ, יִשְׁלַח עֲזָרְךָ מְקַדֵּשׁ, וּמְצִיּוֹן
יִסְעֲדֶךָ: וְתִשְׁמַח בְּךָ אֶתְּהָ מַלְכָּה,
בְּשִׂמּוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה:

ג. – פיוט נוסף נהגו לשורר **יחד**
בְּאוֹרְךָ.

פיוט לחנוכה שחיבר רבי יהודה
הלוי. ורמזו שמו באקרוסטיכון השיר,
יהודה חזק. הפיוט עוסק בבקשה
לגאולה, ומשתמש באור כסמל לה.

יחד בְּאוֹרְךָ אֵל נְאוֹר, נִרְאָה אור.

הַעַם אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשֵׁךְ, שִׁבְרוּ עַד אֵן
יִמְשָׁךְ, יַגֵּד עֵקְבוֹ חֲטָא נִשְׁךְ, עָלָיו כָּחַם
צַח עָלֵי אור, יִשְׁכֵּן אור, וְצִנִּיף עָלֵי
רֹאשׁ פְּרוּעַ.

ויקר מקום סות קרוע, תלבוש וגל
אור זרוע, שנית כמאמרך יהי אור,
ויהי אור.

דִּגְלָךְ עָלֵי כִשְׁלֵי בְּרָךְ, הָרַם, וּלְפָנֵיהֶם
דָּרָךְ, פָּנָה כְּמִלְאָךְ וּתְבַרְךָ, זֶרַע יִשְׂרָאֵל
יוֹם תְּאוֹר, מְרַדֵּי אור.

השם יהודה חתום באקרוסטיכון
בראשי הטורים וייתכן שזהו שם
מחברו. הפיוט נפוץ בעיקר בקרב
יוצאי יהדות בבל.

המשורר פותח בבקשת הצלה
לכנסת ישראל (כינוי לעם ישראל)
המשולה ליונה שנתונה בעצב,
ודמעותיה זורמות מבכי על מצבה
בגלות, ועל הגאולה שטרם הגיעה.
המשורר קורא להודות ולשמח על
הטובות שכבר גמל האל, מתוך ציפייה
שיחדש ימינו כקדם.

כל בית בפיוט נחתם במילים
"וְתִשְׁמַח בְּךָ אֶתְּהָ מַלְכָּה בְּשִׂמּוֹנֵת יְמֵי
חֲנֻכָּה", המשורר מתאר את השמחה
הגדולה שכנסת ישראל רוצה לשמוח
ותשמח במלכה בשמונת ימי החנוכה
כשם ששמחו בחנוכה לאחר חידוש
העבודה בבית המקדש, בבחינת
בימים ההם בזמן הזה.

**יְהִי הַצֵּל יוֹנָה מְחֻכָּה, וְדַמְעָתָה לְךָ
מִמְּפָה, וְתִשְׁמַח בְּךָ אֶתְּהָ מַלְכָּה,
בְּשִׂמּוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה:**

הודו לגאה על גאים, ונורא על כל
נוראים, הציל את נין חשמונאים, מיד
צר כי בהם הבה: ותשמח בך אתה
מלכה, בשמונת ימי חנוכה:

וישירו עמך שירות, וזמירות מפז
יקרות, בהדליקם את הנרות, בשמונת

התקוף וה' השקיף משמי קדשו, גבורים
נפלו וטמאים חדלו, וגאים שפלו הרב
עם עבדו, עם נאמני זרע אמוני הודו
לה' פי גבר חסדו, חלשים נצחו צדיקים
צלחו, וטהורים שמחו איש ומחמדו,
באו למקדש שרו שיר חדש, לאל
הנקדש גדול כבודו, עם נאמני זרע
אמוני הודו לה' פי גבר חסדו, וטהור
שמנים טמאו יונים, וקהל כהנים חש
להפקדו, ובחפוש יחד מצאו פך נכחד,
רק לילה אחד ספק לבדו, עם נאמני
זרע אמוני הודו לה' פי גבר חסדו,
עוד שבעה משכה מדתו ארכה, פי
הברכה שרתה על ידו, ימים שמונה
גמרו רננה, לאל אמונה אין מבלעדו,
עם נאמני זרע אמוני הודו לה' פי גבר
חסדו.

ה'.- פיוט נוסף נהגו לשורר חג
המכבים'.

פיוט לחג החנוכה, ייחודי למסורת
התורכית. מחבר הפיוט, ר' חיים בז'רנו,
שימש כרבה הראשי של איסטנבול
בשנות חייו האחרונות.

חג המכבים הוא חג לאומי.

יחזק לבבי ולב בת עמי.

יחד נרים קול בקהל אמוני.

מי כמוך באלים ה'. בימי מתתיה
בהן אל עליון, נפל על עמי יון הגאיון,

הומה בעבד ישאף צל, הוד ישעך
עליו האצל, וקרא עד מתי עצל, תשכב
בבית חשך קום אור, כי בא אור.

חן חן קרא ושתי שורות, זיתים
להאיר הנרות, קומם והיו למאורות,
שמנם במקדש אל נאור למאור.

ד'.- פיוט נוסף נהגו לשורר עם
נאמני'.

פיוט זה מספר את סיפור נס חנוכה,
את מלחמת החשמונאים המעטים
ביוונים הרבים. הפזמון החוזר מהדהד
את מלות הפסוק החוזר המושר
בהלל. כך יצר המשורר, ר' דוד בוזגלו,
קישור בין שירו, שהוא שיר הלל
והודאה לקב"ה, ובין ההלל, הנאמר
אף הוא כל שמונת ימי החנוכה. ואכן
חלק מהשיר מבוצע בשירת מקהלה
וחלקו בשירת סולן וקהל, דבר
המזכיר אף הוא את ההלל. ר' דוד
בוזגלו אף שיבץ בשירו מלים
מתפילת "על הנסים", הנאמרת
בחנוכה בתפילת העמידה ובברכת
המזון.

עם נאמני זרע אמוני הודו לה' פי
גבר חסדו, בימי מתתיה זקן ידיד יה,
רב עליליה פקד צאן ידו, בניו חניכיו
יוצאי ירכיו, הלכו בדרךיו לבשו את
מדו, עם נאמני זרע אמוני הודו לה'
פי גבר חסדו, עם יון תקיף את ציון

שמאלה. שוכן... חזק נא דגל בן ישי.
קרנו תרום למעלה. מבשר תשלח
אליה. הוא יקדים בתחלה. יאמר סולו
פנו דרך. סקלו המסלה. שוכן...

ז'. - פיוט נוסף נהגו לשורר שני
זיתים'.

שני זיתים נכרתים, פיוט מאת ר'
שלמה אבן גבירול מסוג "מאורה",
כלומר מיועד להיאמר בברכת יוצר
המאורות לפני החתימה. הפיוט נהוג
בשבת חנוכה (אם ישנן שתי שבתות בחנוכה,
בשבת הראשונה) בנוסח אשכנז המערבי
והמזרחי. במגנצא אמרוהו גם בשבת
השנייה של חנוכה, ובפוזנא הוסיפו
לאמרו גם בשבת בהעלותך. על אף
שרבי שלמה אבן גבירול היה מפייטני
ספרד, פיוט זה השתמר בקהילות
אשכנז בלבד. הנוסח המובא כאן הוא
נוסחו המקורי של הפיוט, בנוסח שהיה
מקובל בקהילות ישנם שינויים רבים,
וניתן למצוא אותו בסידורים שונים.

הפיוט עוסק במנורת הזהב ובעיקר
במנורה שבחזון זכריה הנביא
(זכריה, ד'), המופיעה בהפטרה לשבת
חנוכה. תוכן הפיוט הוא בקשת
הגאולה, והשבת הכהונה ומלכות בית
דוד למעמדן. הכהונה ומלכות נקראות
"שני זיתים" ע"פ פרשנות לשני הזיתים
בנבואת זכריה, והפיוט עושה שימוש
בביטויים ומוטיבים נוספים הלקוחים
מתוך אותה נבואה: המנורה, שמן

מהר עשה בם כליון ורצח שמה ושאייה
אבדון לנצח. יחד נרים קול בקהל
אמוני, מי כמוך באלים ה'. בשם אל
שדי יצא לקרב, ידי האויב עשה הרג
רב, גאון הפריץ לארץ הגיע את שאון
זרים מתתיה הכניע, יחד נרים קול
בקהל אמוני, מי כמוך באלים ה'. ראו
זאת ידידים בנים והורים, את שם ה'
כבדו באורים, נצח ישראל אל תמישו
מלב, וחוגו חנכה בכ"ה בכסלו, יחד
נרים קול בקהל אמוני, מי כמוך
באלים ה'.

ו'. - פיוט נוסף נהגו לשורר יביעון
שפתי'. (יהדות בבל)

יביעון שפתי שירה. לאל נורא
עלילה. למשיח מטה מעלה. מחזיר
גלגל חלילה. את סיבת על כל סבה.
ועלת על כל עלה. שוכן סנה מחר
יבנה מנורת זהב כלה. ושבעה נרות
עליה. הם יאירו למעלה. ושנים זתים
עליה. יוצקים שמן למעלה. האחד
מימין הגולה. ואחד על שמאלה. שוכן...
סוכב סוכב מארבע רוחות. נפוצי עם
סגולה. יבואו בנים בחוצן. עת קבוץ
הקהלה. ירעם נא בתום לבכו. כל ישוכו
לכסלה. שוכן... פודה מציל נפש עבדיו.
מקים ארץ על תלה. אשר עמד נגד
אויביהם עורם ובשרם כלה. אשר חשבו
לכטל. שבת ראש חודש ומילה. שוכן...
יונתי בחוגי הסלע. הרימי קול בתפלה.
וקראת ישועה חומותיך. ושעריך תהלה.
בן דוד מימין הגולה. בן יוסף על

והכניסם/ לָגֵן בַּשָּׁם/ וּחִפְתָּם בְּהוֹד
תְּכַלִּיל. וְהוֹלִיכֶם/ וְהַמְלִיכֶם/ בְּהַר צִיּוֹן
וְהַגְלִיל. וְחַק יִשְׂרָאֵל/ אֲזִי יוֹשֵׁר/ עָלַי נָבֵל
וְגַם חֲלִיל. זַעַם עֲזָבִי/ שָׁמַר וְאַהֲבִי/
חֲזוֹן שָׁקֵר וְשׂוֹא וְאַלִּיל. וְעַם פְּרוֹכִים/
יְהוּ בְרוּכִים/ כָּל רְאִיָּהֶם יִפְּרוּ. הֵן
בְּמַחְנֶה/ אֶל מוֹל פְּנֵי/ הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ.

ח. – פיוט נוסף נהגו לשורר 'אבני יקר'.

אבני יקר הוא פיוט לחנוכה שחיבר רבי אברהם אבן עזרא. הפיוט התקבל במיוחד אצל יהודי תימן. תוכן הפיוט מתאר את השפל של יהודי ארץ ישראל והמקדש עד השלב בו התחזקו החשמונאים כנגד מלכות יון, כאשר ניצחו את ממלכת יון חנכו מחדש את בית המקדש, ונקבעו הימים להודאה לה'.

אבני יקר על הר צבי התפרקו. באו ימי שלום עדי התחזקו. רמה ימינם יום יונים דלקו. היכל אזי חנכו ונרות דלקו. מצוף ישועות אל לכבות מתקו. על זאת לברך שם כבודו חשקו.

ט. – פיוט נוסף נהגו לשורר 'אכלו משמנים'.

אכלו משמנים. הוא פיוט אשכנזי לחנוכה שזוהת מחברו אינה ידועה, השם אברהם חתום באקרוסטיכון בראשי הבתים וייתכן שזוהו שם מחברו. הפיוט נפוץ בעיקר בקרב

המשחה, ועוד. אין בפיוט אזכור מפורש לחנוכה, ולא ניתן לדעת אם הפיוט נכתב מעיקרו לייעוד זה או דווקא לפרשת בהעלותך, שגם בה מפטירים הפטרה זו.

שְׁנֵי זֵיתִים/ נִכְרְתִים/ בְּגֵן נְעוּל
יִצְהִירוּ. לְרֵאשׁ קְהֵתִי/ וְאַפְרָתִי/ שְׁתֵּי
עֶטְרוֹת יִכְתִּירוּ. מוֹל מְנוֹרָה/ הַטְּהוֹרָה/
כְּמוֹ נְרוֹת יִזְהִירוּ. הֵן בְּמִשְׁאֵת/ כָּל אִישׁ
אֶת/ רְעוּהוּ יַעֲזְרוּ. הֵן בְּמַחְנֶה/ אֶל מוֹל
פְּנֵי/ הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ. לְבֵן פֶּרֶת/ וְצִיץ
יִקְרֵת/ אֲשֶׁר הָיָה כְּצִיץ נוֹבֵל. וְלִנְמֹשׁח/
אֲשֶׁר הוֹשַׁח/ כְּמוֹ אֲנִיָּה בְּלִי חוֹבֵל. זָכַר
מְרָאָה/ אֲשֶׁר רָאָה/ זָכְרִיהוּ בְּעִיר בְּבֵל.
כְּמוֹ זִכְרָתָם/ וְהוֹשַׁעְתָּם/ אֲזִי עַל יַד
זָרְבָבֵל. זָכַר זֶרַעִם/ לְהוֹשִׁיעֵם/ בְּעַת
תְּקֵרָא שְׁנַת יוֹבֵל. וְשִׁים אוֹתָם/ מְקוֹם
אֲבוֹתָם/ הָיִית מוֹשְׁלִים בְּכָל תְּבֵל. וּמַעַל
יַד/ אִישׁ צִיד/ טַבְעָתָם יִסִּירוּ. הֵן
בְּמַחְנֶה/ אֶל מוֹל פְּנֵי/ הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ.
מִמְּלֻכָה/ מִמְּשֻׁכָה/ לְעִיר צִיּוֹן תִּשְׁיַבֵּנָה.
וּבַת כְּבוֹדָה/ בְּרַב-עַבְדָּה/ לְבֵית אִמָּה
תְּבִיאֲנָה. וְהַגְבִּירָה/ וְהַצְפִּירָה/ לְרֵאשׁ
דוּדָה תְּקִימָנָה. וּמִצְנַפְת/ מַעֲלַפְת/
לְרֵאשׁ אַהֲרֹן תִּשְׁיַמְנָה. וְהַתְּמִיד/ אֲזִי
תַעֲמִיד/ וְהַמְּנַחָה תִּרְיַמְנָה. וְהַמְּרוֹקַח/
אֲשֶׁר לָקַח/ וְלֹא רָאִיתִי עַד הַנְּהָ.
וְהַקְטֵרֶת/ מְקַטֵּרֶת/ לְאַהֲרֹן יִקְטִירָנָה.
וְהַנְּרוֹת/ בְּמְנוֹרוֹת/ בְּנֵי אַהֲרֹן יִבְעִירוּ.
הֵן בְּמַחְנֶה/ אֶל מוֹל פְּנֵי/ הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ.
הַנְּכֹאָה/ וְהַצְמֵאָה/ אֲשֶׁר תְּמִיד לָךְ
תִּלְלִיל סְמוּךְ יִדָּה/ בְּבֵן דוּדָה/ אֲשֶׁר
נִקְרָא שְׁמוֹ חֲכַלִּיל

המבחין ישתומם להתערב שוא וכזב והבל שיש בו חטא בתוך סידורי קודש... ובילדותי שמעתי מאנשים חשובים חשבוהו לשחוק שמחברו היה מכת ליצים ופוחזים... ומי שבידו למחות למדפיסים הרי זה משובת. (מאורי אור חלק באר שבע דף פ"א). בקרב שיטת החסידות היו שהכשירו את הפיוט בטענה כי קיימים בו כוונות ורמזים נסתרים, ביניהם רבי פנחס מקוריץ. (אמרי פנחס, ענייני חנוכה). ורבי יצחק יעקב רבינוביץ האדמו"ר מביאלא. (דברי בינה, פרשת מקץ). אך האדמו"ר ממנוקאטש רבי חיים אלעזר שפירא כתב כי לפיוט אין טעם וריח של תורה. (שער יששכר)

אכלו משמנים וסולת רבוכה. תורים
ובני יונה שבת וחנוכה.

פזמון - האי האי בית פור המפור
תחבור.

תשבור בית כור לצורך שבת חנכה.
ברבורים אבוסים בשפודים צלזים
ובליל לאישים אחד מן המנוים. פזמון.

רך וטוב ושמן צלי אש ומצות. ענו
ואמרו אמן ואכלו בדיצות. פזמון.

הקולות יחדלון מנסוף המים. בבית
היין גלון בכל יום פעמים. פזמון.

מקולות מים רבים תצלנה אוניקם.
ובל משרת דם ענבים לא ימוש מפיקם.
פזמון.

יוצאי יהדות פרנקפורט, ומספר חצרות חסידיות. בכמה מהדורות של זמירות שבת מיוחס הפיוט לרבי אברהם אבן עזרא, אך ייחוס זה ככל הנראה אינו נכון.

הפיוט בשונה ממרבית הפיוטים העוסקים בחגים, אינו עוסק בסיפור החג או בהלכותיו, אלא באופן היתולי בפרט שולי בו, סעודת החג, הפיוט קורא להרבות בסעודה ובמאכלים, הפזמון שלו חוזר ואומר כי לצורך סעודה זו, מכור או תשכור שטח תבואה של בית כור, זוהי דרישה מוגזמת כמו גם הבית העוסק בשתיית היין, ויש להחליף כל שתיית מים בחג בשתיית יין.

לשון הפיוט ומטרתו עוררו עליו עוררין בקרב חלק מפוסקי ההלכה שהרי אין סעודת חנוכה מצווה כלל, כגון המהר"י ברונא שכתב כי עוד הגידו לי שמהר"ר אברהם הכהן לא רצה להניח הבחורים לנגן הזמר 'אכלו משמנים' על השלחן, לפי שמשמע כאילו נתקן על פי תלמידי חכמים, וזה אינו כלל, שהרי כתב מהר"ם שסעודת חנוכה אינה סעודת מצווה, והזמר מתחיל 'אכלו משמנים' וכו' עד 'תמכור לצורך חנוכה' משמע דסעודת מצווה היא (שו"ת מהר"י ברונא סימן קל"ז). הרב אהרן וירמש (רב במץ במאה ה-18), כתב בחריפות: ואגב אזכרה מה שהדפיסו זמר 'אכלו משמנים'... כל

המאורות לפני החתימה. הפיוט נתקבל במנהג אשכנז המזרחי לשבת שנייה של חנוכה וכן לשבת בהעלותך.

הפיוט עוסק בהדלקת המנורה, ומדגיש את הפליאה על כך שבורא העולם, שברא את מקורות האור, ואיננו זקוק לאורה של המנורה, מצווה להדליק עבורו נרות. ורואה בציווי על הדלקת המנורה, ביטוי לאהבה כלפי עם ישראל. הפיוט מסיים בבקשה לגאולה.

[שני הבתים הראשונים של הפיוט].

אֲשֶׁר יֵצֵר / אֹרֶךְ יָצַר / וְנֵר עֹרְכִים
לְךָ לְפָנַי.

בְּנֵי יֵצֵהָר / לְךָ צֵהָר / הֲלֵא מִמֶּךָ מְאוֹר
עֵינַי.

גְּבוּל שְׁמֵשׁ / לְךָ יִשְׁמֵשׁ / וּמָה יָפוֹ
לְךָ שְׁמֵנִי.

דְּבָרְךָ אֹרֶךְ / וּמָה מְאוֹרֶךְ / אֲשֶׁר עָרְכוּ
לְךָ בְּהֵנִי.

הֲלֵא תִהְלַךְ / בְּנֵי מְלָךְ / בְּעַמּוּד
הָאֵשׁ לְפָנַי

וּמֵי יָאִיר / לְךָ מְאִיר / וְאַתָּה נֵרִי
יְיָ.

זְבוּל מְקַדֵּשׁ / אֲשֶׁר יִחַדֵּשׁ / וּמִמֶּנּוּ
אֹרֶךְ יְקָרוֹת

חֲזוֹת אֲשַׁנֵּב / וְחֲלוֹנָיו / שְׁקוּפִים פְּנֵי
הַמְּאוֹרוֹת.

י'. – פיוט נוסף נהגו לשורר **אֲעֲדִיף כָּל שְׁמוֹנָה**.

'אֲעֲדִיף כָּל שְׁמוֹנָה', הוא פיוט לחנוכה מסוג קדושת י"ח לחזרת הש"ץ של תפילת שחרית, פרי עטו של רבי אלעזר בירבי קליר. חשיבות מיוחדת נודעה לפיוט זה בשל המסורות המדרשיות וההיסטוריות שהוא משמר על גזרות אנטייכווס ומרד החשמונאים, וכן בשל פרטי הלכה מחודשים שיש בו בהלכות חנוכה. בימי הביניים המוקדמים אמירת הפיוט הייתה נפוצה בקהילות במזרח ועותקים שלו נמצאו בגניזת קהיר. בנוסף הוא התגלגל גם למנהגי אירופה, ובימי הביניים נאמר בחלק מקהילות נוסח רומניא, נוסח איטליה ונוסח אשכנז, בהן במנהג מגנצא. כיום הוא אינו נאמר באף קהילה.

**אֲעֲדִיף כָּל שְׁמוֹנָה בְּשׁוֹשׁ נְרוֹת.
זָכַר לְיֵשַׁע דְּשׁוֹן מְנוֹרוֹת.
כְּבַחֲלִילִים וְכְנוֹרוֹת אֵהֲלֵל בָּם עָלַי
נוֹרָאוֹת. אֲשֶׁר הִפְלִיא מִגֵּן לְגוֹנְנֵי
בְּנֵי חֲנֻכָּה.**

המחרוזת הראשונה של הפיוט, לברכת מגן אברהם.

יא'. – פיוט נוסף נהגו לשורר **אֲשֶׁר יֵצֵר אֹרֶךְ**.

'אֲשֶׁר יֵצֵר אֹרֶךְ', הוא פיוט של רבי אפרים מרגנסבורג מסוג "מאורה", כלומר מיועד להיאמר בברכת יוצר

קורא אז בשמם, אז יעופו ויבואו, חיש אליו באשר הוא שם.

טהר טהר/ וזהוהר/ לך כחשכה אורות.

ועל אנהו לו ילחשו, זכר אותנו ילד טוב, פי תגדלה אז כמונו, את עמך אך אהב.

יקר חסדך / לאיש חסדך / בלאותיו לך מאירות.

כאהבתך/ וחבתך/ תצוה לערך גרות

הנה אגמור...

לך אים / באישון יום / שמש ומגן יי. ומי יאיר / לך מאיר/ ואתה גרי יי.

[נוסח העם]

על החלון גר הדלקתי, גר חנכה ילד נעים, רבים המה הזכרונות, והזכרונות מה נפלאים.

יב'.- פיוט נוסף נהגו לשורר על החלון גר הדלקתי'. (חברו: יעקב שטיינברג)

[נוסח המשורר]

הנה אגמור תפלתי, אז לימיני אושיבך, רבות רבות לך אספר, אם לדברי הט אזנך.

על החלון גר הדלקתי, גר חנכה ילד נעים, רבים העיר בי זכרונות, והזכרונות מה נפלאים.

גדוד פרשים אנשי קומה, כי יתיצבו לפניה, אל נא תפחד ילד נעים, ואל תעצם עיניך.

הנה אגמור את תפלתי, אז לימיני אושיבך, רבות רבות לך אספר, אם לדברי תט אזנך.

אלה הם החשמונאים, שיקומו מקבריהם, בליל ראשון של חנכה, לראות מה שלום אחיהם.

גדוד פרשים, אנשי קומה, אם יתיצבו לפניה, אל תפחדה, ילד נעים! גם אל תעצם עיניך!

יראו תינוק ולו ירמזו, זכר אותנו ילד טוב. גם פי תגדל היה כמונו, ואת עמך אהוב.

אלה המה המכבים, שיקומו מקבריהם, בכל הלילות של חנכה. לראות פה את שלום

על החלון... אחיהם, והגבורים אך ישמעו. ילד

פרק י' - הנהגות לאחר הדלקת הנרות

בעלמא קני", הוא רואה ומשיג את כל הניסים והנפלאות, ומושך אותם עליו, ואפשר להשיג כל התיקונים בראיה של הנר.

הרב הקדוש רבי חיים מרדכי מנדבורנה בן רבי איתמר הזקן מנדבורנה זי"ע, היה יושב מול הנרות שעות רבות, הוא היה צופה מסוף העולם ועד סופו דרך הנרות. אפשר לתקן תיקונים נפלאים דרך ההבטה בנרות חנוכה, ידוע שדבר זה מסוגל לתיקון פגם העינים, (עבדת ישראל קוניץ, [חנוכה]. זרע קודש ראפשיץ' [מועדים חנוכה ק"ב ע"ב]). גם אם האדם פגם בעיניו, ע"י ההבטה בנרות הוא נעשה בריאה חדשה.

ב' - מצוה לספר בכל לילה לאחר הדלקת הנרות, על הניסים שאירעו לאבותינו בימים ההם, למתתיהו ובניו.

ויש להקפיד על כך בעיקר ביום הראשון, הוא יום נס המלחמה, בו ניצחו את היוונים וכוחות הטומאה, ובו חנו מאויביהם. (יסוד ושורש העבודה - שער המפקד פ"א).

ג' - מנהג ה'סביבון'.

נהגו לסובב בסביבון, וטוב שיהיה מעץ ויכתוב עליו נגה"ש. (בני יששכר,

א' - מנהג טוב ונכון להתעכב אחר הדלקת נרות חנוכה בכל לילה לפחות חצי שעה, על יד הנרות הדולקים ולהתבונן בהם, ויעסוק אז בענייני הניסים ופרטיהם. ויש בהנהגה זו תועלת מרובה לנשמה, וכן לבני הבית, כפי שכתבו הפוסקים. (שרת שב יעקב - ס' כב'. חוות יאיר במקור חיים תער"ב. אמרי פנחס ע' קט' א"ח).

ההבטה בנרות חנוכה, ידוע שדבר זה מסוגל לתיקון פגם העינים, (עבדת ישראל קוניץ, [חנוכה]. זרע קודש ראפשיץ' [מועדים חנוכה ק"ב ע"ב]). גם אם האדם פגם בעיניו, ע"י ההבטה בנרות הוא נעשה בריאה חדשה.

- מעלת וסגולת ההבטה בנרות החנוכה:

ב"אמרי אמת" מגור זי"ע, מובא שאדם שאינו יכול להדליק את הנר מברך על הראיה בלבד, ומבואר שבראיה עצמה פועלים את ענין התיקון של נר חנוכה, ובזה מתגלה שה' ברוך הוא "עשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", דהיינו מבואר שבתוך הנר עצמו, בהתקשרות של הלהבה, מאירים כל הניסים והנפלאות, ומאיר אור כזה שיכול לתקן את כל הנפש רוח נשמה חיה יחידה של האדם. וכשיהודי מביט בנרות, "בראיה

ב. רמזים למנהג הסביבון:

משחק הסביבון בחג החנוכה הוא מנהג ישראל קדום ויש בו רמזים נשגבים.

- כתב ב'בני יששכר'. הג"ה, ובוזה תבין מנהג אבותינו תורה הוא, אשר המנהג בימי חנוכה (אשר הוא חינוך לגאולה העתידה ב"ב וכמו"ש לך כמ"פ), משחקין הנערים בחתיכת עץ מרובעת, ועליו בד' קצותיו חקוקין אותיות גשנ"ה בפירוד, אות אחד לכל רוח, והעץ הזה מתגלגל על נקודת קוטב מרכז האמצעי, להורות שהמלכיות הללו המרומזין בתיבת גשנ"ה כנ"ל המנגדים בפירודם בקצוות, הנה כולם סובבים על המרכז נקודה האמצעית ישראל המאחדים הקצוות, על כן הקצוות סובבים על המרכז וכולם יתבטלו אל המרכז, ואז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרוא כולם בשם הוי"ה, ואז תתבטל לגמרי זוהמת נח"ש בגימ' גשנ"ה, אז הוי"ה מל"ך הוי"ה מל"ך הוי"ה ימל"ך (בגימ' כנ"ל), וזה יהיה בביאת משי"ח (בגימ' כנ"ל) צדקנו במהרה בימינו אמן. (מאמרי חודש כסלו, הערות מאמר ב', אור תורה).

- יש הרבה צדיקים שידעו את הכונות של הסביבון, והוא יכול לפעול הרבה פעולות טובות.

לכן טוב שהאדם יקח את הסביבון, יסובב ויאמר, "על דעת כל הצדיקים והקדושים היודעים לכוין בזה".

מאמר ב' א' כה). (י"א - בא"י נגה"פ, בחו"ל נגה"ש)

א. הטעם:

- זכר לנס שהיה לאבותינו שניצלו בזכות משחק הסביבונים ובלבלו את האוייב. (בני יששכר, מאמר ב' א' כה).

- הילדים משחקים בחנוכה במשחק גלגלן (דריידיל), הטעם כי גזרו שלא ללמוד תורה, כמו שאנו אומרים בעל הניסים 'להשכיחם תורתך', ובזמן ההוא למדו כלם בעל פה ובאגודה אחת למען יזכירו איש את אחיו פן שכח דבר, והיתה הגזירה שלא יתאספו במקום אחד אגודות אגודות, מצאו חכמים בעת הגזירה עצה נפלאה כזו, שעשו משחק דריידיל להראות את אויביהם אם ימצאו ששחקו במשחק הגלגלן ולא למדו, ובהמצאה כזאת יכלו ללמוד וללמד, לכן נשאר לנו המשחק לזכר הנס שבעבור לא שכחו תורת ה' שעמדה לאבותינו ולנו. (אוצר כל מנהגי ישורון סימן יט' א"ד)

- ב"אבני נזר" כתב שכיום המנהג הוא לשחק עם התינוקות בסביבון, כדי שלא ישנו וצריכים להיות בני הבית נעורים ושיהיה בכך פרסומי ניסא.

- עיין עוד טעמים לקמן מספר 'חבל נחלתו'.

מפרשים העולם שהוא ראשי תיבות
נס גדול היה שם.

והרב ז"ל אמר שהוא מרמז על כל
מצות שהם בחנוכה, היינו הדלקה
ואמירת הלל, וזה **נש נרות שמונה,**
הג הלל גמור. ואמר הוא נ"י כיון
שמנהג ישראל תורה, כשם שיש ע'
פנים לתורה כך יש ע' פנים למנהגים.

ונראה לי רמז לזה על פי דברי
הרז"ל שאמר שכל הניסים באים
מהיכל משיח, וגם בחנוכה יורד אור
של משיח כנ"ל, וזהו הרמז **שהד'**
אותיות בגימטריא משיח:

(אמרי פנחס סימן סח, בשם הרב בעה"ח ס'
עבודת עבד על מגילת רות וספר תפארת צבי)

- כן נראה לי על מנהג ישראל
הקדושים שמשחקים בימי חנוכה
הנקרא דריידיל של מתכות או של
עץ, ונרשם בד' רווחותיו ד' אותיות אלו
השנ"ג, ואומרים שד' אותיות אלו הם
ר"ת **היה שם נס גדול,** ואאמור הרב
הקדוש (מהרי"א מקאמארנא), אמר שד'
אותיות הם ראשי תיבות **נר שמן**
הלל גדול.

ועל ד' תיבות אלו שנרשם בדריידיל
אמרתי כוונה על מנהג שמשחקים
בדריידיל, כי שמעתי מכמה צדיקים
קדושי עליונים שהיו משחקים רק
בדריידיל הזה, וכן ראיתי כמה פעמים
אצל אאמור זלה"ה בימי נעוריו שיום

- הרב צבי חקק, משמשו בקודש
של מרן זיע"א, אמר למרן, 'אדמוריים'
אומרים, בסביבון יש עניינים גדולים
מאוד, גבוהים מאוד'. אמר לו מרן
רבנו הגדול חכם עובדיה יוסף זיע"א,
'תורה יש עניינים שאר דברים אני לא
יודע. ברי ושמא – בריא עדיף'

ג. רמז המנהג לסביבון מעץ:

כתב ב'בני יששכר', והנה המנהג
הזה היה מקודם נהוג בישראל דוקא
בחתירת עץ, על שם הנאמר בנבואה
ליחזקאל (הוא הפטרה לפרשת ויגש אליו
יהודה) "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד
וכתוב עליו ליהודה וכו', ולקח עץ
אחד וכתוב עליו ליוסף וכו', וקרב
אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד
וכו'". וכל הענין שם עד, "ועבדי דוד
מלך עליהם". עיין שם. [יחזקאל לז'
טז], בין והתבונן בפנים מה שכתבתי
בפסוק "ואת יהודה שלח לפניו אל
יוסף", תרין משיחין, סמיכות גאולה
לתפלה, הנה נעשה הוראה זו דוקא
בעץ "כי האדם עץ השדה" [דברים
כ' יט], וכבר ידוע לך שם הוי"ה בגימ'
ע"ץ בכפל האותיות ביחודם כידוע
הבן הדברים. ע"כ. (מאמרי חודש כסלו,
הערות מאמר ב', אור תורה).

**ד. רמזים באותיות הכתובות
בסביבון:**

- הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זיע"ע, מה
שנוהגים לרשום על הדריידיל **נה"ש**

- יש לומר רמז למה שנהגו הנערים לשחוק בחנוכה כמה שקורין דרעדיל, וכותבין עליו ג' שנה, דאיתא בספרים הק' כי בחנוכה הוא הגמר טוב מהשנה, כמו שכתוב (תהלים צ' ג). 'תשב אנוש עד דכ"א, שגימטריא כ"ה שהוא כ"ה בכסלו, ולכן כותבין ג' שנה שהוא ר"ת **גמר שנה**, שאז הוא הגמר מהשנה, וצריבין לשוב בתשובה שלימה שיהיה לטובה. (צמח צדיק חנוכה - הרה"ק ר' מנחם מענדיל מוויזניצא זי"ע)

ה. הנהגות צדיקים במשחק ה'סביבון':

- איזה פעמים סיבב גם כן מה שקורין דריידיל עם ילד שנתגדל בביתו.

(זכרון טוב' עניני תפלתו א' יט' - הרה"ק ר' יצחק מנעסכיו זי"ע)

- הרה"ק בעל חתם סופר זי"ע, קיים מנהגן של ישראל, ושחק באחד מלילות חנוכה בטרענדל של כסף שהיה לו. (אלף כתב' אות שצ')

- בעיני ראיתי למרן אלקי קדוש הוא הרה"צ מ' יחזקאל שרגא אבד"ק שיענעווא ז"ל, שהיה מגלגל בחנוכה בדריידל בחברת נערים, זכר למנהג הקדום: (רמזי אלול הקדמה)

- כ"כ ב'אמרי נועם' חנוכה דף ס"א ע"א. וכן היה נהגו הרה"ק מהר"א מבעלזא כ"ק אדמו"ר בעל 'אמרי חיים' מוויזניץ וכ"ק אדמו"ר מצאנו

אחד מימי חנוכה היה משחק בדריידיל עם התלמידים שלו, אבל אחר כך לא התנהג בזה כלל, ולא שמעתי מעולם כוונתו בזה, וכן שמעתי מאיש כשר שהרב הצדיק ר' מאיר מפרימישלאן היה גם כן שוחק עם בניו ועם תלמידיו בימי חנוכה בדריידיל, לזה אמרתי כוונה מה שנוהגים אם יפול הדריידיל על אות נ' מוסיפים עוד מעות ולא באות ש', וכן אם יפול על אות ה' נוטלין חצי המעות, ואם יפול על אות ג' נוטלין כל המעות, נראה לי וכו'.

וראיתי מאאמו"ר זלה"ה שהקפיד שלא לשחוק בדריידיל רק פעם אחת בכל ימי חנוכה בזמן שישב בסעודת צהרים וקנה בעד המעות הזה משקה לסעודה זו, אבל יותר מפעם אחת שייך ליצר הרע רחמנא ליצלן, וכן אפילו בפעם אחת הזה אינו ראוי ונכון לשחוק יותר מחצי שעה, והשאר שייך ליצר הרע כנודע למשכיל, ואני בעיני לא נהגתי כלל לשחוק בדריידיל כי עתה מתפשט היצר הרע הזה בשאר ענינים שביוצא בזה, לזה קבלתי עלי וכל בני יחיו שלא לשחוק כלל, כי בדור הזה הוא כולו יצר הרע, ובעל נפש דקדושה ירחיק גם מזה ומכל שכן בשאר שחיקות רעים וד"ל: (בן בית' להרה"ק ר' אליעזר צבי מקאמארנא לחנוכה)

וגזרו שק ותענית 'שק ואפר יצע לרבים', והיתה התעוררות דלתתא לכך מגלגלין העץ מלמטה. (קרבן עני בשם הריצ"א בעל בני יששכר, הובא בטעמי המנהגים אות תתנ"ט).

- לפי זה מובן מדוע בחנוכה אומרים 'רַבַּתְּ אֶת רִיבֶם דְּנַת אַת דִּינָם וכו', " (לשון נוכח). מה שאין כן בפורים (לשון נסתר) הנוסח הוא "הרב את ריבנו הדן את דיננו". (אזור אליהו, הובא בקונטרס אחרון שם)

- **בסביבון**, יכולים אנו למצוא סמליות המיוחדת שיש בו כדוגמת עם ישראל, שהרי אם לא נסובב את הסביבון, הוא ירבוץ ולא יוכל לעמוד בכוחות עצמו, **ורק אם יקחנו בעליו בידו ויסובבו באצבעותיו, מיד ירקד כאילו הפיחו בו רוח חיים, ויפוז בשמחה.**

כך עם ישראל היו תחת שלטון היווני מאה ושמונים שנה למרמס, לדיכוי רוחני נורא, ולפתע העיר ה' את רוח החשמונאים, והעם התנער ברגע, ולכן המעטים נצחו את המרובים, חלשים הניסו את החזקים, צדיקים וטהורים גברו על הזדים הטמאים.

וכעת אנו נושאים את עיננו למרום שהשם יתברך יערה רוח ממרום ויחיש לבאלנו גאולת עולמים, כי בכוחנו אין

קלויזענבורג זצ"ל ששיחקו בדריידיל מעץ דייקא". ואסר שם משחק בסביבון לשם רווח כספי וכתב שכמה מן האחרונים היו משחקים מעט בסביבון פעם אחת בחנוכה.

1. הטעם שמשחקים בחנוכה בסביבון, ובפורים ברעשן:

יש רמז יפה בסביבון בחילוק בין פורים לחנוכה. (טעמי המנהגים א' תתנ"ט, בשם בעל ה'בני יששכר'), שבפורים עושים את הסיבוב ברעשן מלמטה, ששם העבודה היתה באופן של איתערותא דלתתא, שמצד עבודת התחתונים הדור קיבלוה מאהבה, וע"י כך ניצלו. ובחנוכה מסובבים את הסביבון מלמעלה, שגילוי הנס בא באתערותא דלעילא ועל ידו שבו בתשובה.

שמעתי בשם הצדיק המפורסם מו"ה צבי אלימלך שפירא זי"ע הטעם דבחנוכה נוהגין לעשות לנערים עגול שקורין דריידיל ואוחזין מלמעלה ומגלגלין, ובפורים נוהגין לעשות לנערים גראגער"ס להכות את המן ואוחזין העץ מלמטה ומגלגלין, ואמר הטעם דבחנוכה לא היה התעוררות דלתתא רק מלעילא, כי לא עשו תשובה כהוגן רק הש"י ברוב רחמיו ריחם עליהם, לכן מגלגלין העגול מלמעלה להורות על התעוררות דלעילא, לא כן בפורים שהיו ביניהם מרדכי ואסתר ואנשי כנסת הגדולה

ד' – משחקי הקוביה בחנוכה:

- היה מנהג בקהילות אירופה לשחק בקלפים בחנוכה.

כתוב בשו"ת מהר"י ווייל (סי' קלה):
 "ומה שאמר ראובן והמורשה מחמת
 בתו על בעלה שמעון איך שהוא
 מבזבז את שלו בשחוק ובבית
 משתאות של גוים ומשתכר ומקיא
 וטוענת מאיס עלי ותובעת כתובתה.
 ושמעון השיב שאינו עושה שום שחוק
 שלא כהוגן רק בחנוכה כמנהג וגם
 לעתים הוא הולך לאכול ולשתות עם
 מריעיו כמנהג מדינה".

עוד מובא בשו"ת מהר"י מברונא
 (סי' קלו): "עוד מעשה שהקהל עשו
 תקנה שלא לשחוק, אלא א"כ [ביום]
 שאין אומרים תחנה, ובחנוכה וכה"ג
 מותר לשחוק, והלילה אחר חנוכה,
 שאלו את מוהר"י מרפורק יצ"ו והתיר
 להם לשחוק, שלא הגיע לכלל איסור
 עדיין, ולא חל התקנה, אלא א"כ הגיע
 היום שאומר תחילה. שאלה קמא הגיד
 לי הח"ר אייז"ק לוי יצ"ו, ותנינא הגיד
 לי הח"ר יושע יצ"ו".

ובשו"ת חוות יאיר (סימן קכו) כתב:
 "ונהירנא כד הוינא טליא נמנו ורבו
 בעלי תקנות ובראשם א"א הגאון
 מוהרר"ש זצ"ל לשנות מנהג קדום
 הנהוג שלא לשחוק כל השנה רק בימי
 חנוכה והרע בעיני א"א החסיד שיהיו

אנו יכולים לפעול מאומה, וזקוקים אנו
 לעזרת השם יתברך הן ברוחניות הן
 בגשמיות. (באר הפרשה, 'לבוש יוסף')

- באמת דע! שכל העולם כולו הוא
 בחינת גלגל חוזר שנקרא 'דריידל' -
 סביבון, והכל חוזר חלילה ונתהפך
 מאדם מלאך וממלאך אדם ומראש
 רגל ומרגל ראש'.

השגחה מסובבת את כל המאורעות
 בחיינו. הירידות והעליות, ההצלחות
 והכישלונות, על מנת ללמדנו את אשר
 באנו ללמוד כדי שנגיע אל התכלית,
 אל התיקון של נשמתנו.

(רבנו נחמן מברסלב זיע"א)

- זכורני בילדותי בעת שהותי בבית
 מדרשו של האדמו"ר מהר"א מבעלזא
 זי"ע בת"א, באחד מלילות חנוכה, חיפש
 משמשו דריידל מעץ עליו חרוט עם
 ש' ולא עם פ', והיה לי בכיסי דריידל
 כזה ומסרתיו, בשעה מאוחרת יותר
 כאשר נכנסתי אל הקודש פנימה אמר
 לי כ"ק אדמו"ר זי"ע: "האנט האב איך
 גישפילט מיט דיין דריידל, דער בני
 יששכר זאגט, אז מ'דרייט אונטן דרייט
 מען פון אויבן" [היום שחקתי עם
 הדריידל שלך, דע שהבני יששכר
 אומר שאם מסובבים למטה מסתובב
 למעלה]

(הגאון ר' נתן אורטנר שליט"א אב"ד לוד. ס'
 הרבי ר' צבי אלימלך מדינוב ע' תקפז. פניני
 החסידות ע' קכו)

בצורה תקיפה גדולי ישראל בכל מקום עד כדי חרמות ונידויים למשחק בהם. (ס' 'חבל נחלתו' יג.)

- איסור השיחוק בקרט"ן - (קלפים).

יש דברים שאסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם הרי זה גזלן מדבריהם: מפריחי יונים ומשחקים בקוביא וכו'. המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק יקח כך וכך. וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך, וכל כיוצא בדברים אלו, הכל אסור, וגזל מדבריהם הוא: (שולחן ערוך חו"מ סימן שע' ס' א'-ג.).

חלילה לאחד מבני החבורה לשחוק בקוביא וקארט"ן ובשאר מיני שחוק, ואם יתודע לבני החבורה מי שעבר על זה יתנהגו עמו כנזכר בסעיף ד' (ד"ל: בפעם הראשון יקנסוהו כפי שכלם, ובפעם הג' יסלקוהו מן החבורה). (תמכין דאורייתא סימן א סעיף ה)

ומזה תתבונן גודל האיסור והפגם הנעשה בנפש מי שעוסק ח"ו בשחוק הקרט"ן (בגימטריא שט"ן), אשר המציאה הקליפה בימי שליטת היונים ל"ו קלפים, שרצו לבטל על ידי זה התורה הנתונה בידינו בל"ו מסכתות זה לעומת זה ורצו להגביר חכמות החיצוניות,

ימי נס הקבועים להודות ולהלל מיוחדים לשחוק וקלות וביקש לאסרם ולקבוע תחתיהם ח' ימי אידם שאין בהם ביטול משא ומתן שבני אדם נשארים בבתייהם ולא עלתה בידו כי לא הסכימו לשנות מנהג.

ובספר 'נוהג כצאן יוסף' להרב יוסף יוזפא קושמאן הלוי (נדפס שנת תע"ח בחיי המחבר היינו לפני כ- שנה) כתב (עמ' קפח): "בכל הקהלות גזרו שלא לשחוק שום שחוק בכל השנה חוץ מחנוכה ופורים שהותר להם, והיינו כנגד יצה"ר. דמוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות. וכתבתי מנהג זה לכאן כדי להודיע במי שגנב בתוך המשחקין דין גניבה יש לו לכל הלכותיו". ומביא בס' נוהג כצאן יוסף את לשון ספר חסידים (סי' ת, ומסבירו שם בל"א): "אחד שחק עם חבירו בקוביא והרויח ואותו שהפסיד גנב אצל אותו שהרויח התיבה של עץ ששוחקין בהן כגון צחקת השקקי ודומיהן עד שחזר והרויח מה שכבר הרויח ממנו ושאל אם יש לו עוון א"ל בתר גנבא גנוב וטעמא טעים, ועוד יאוש עשית כשהרויח ממך ולא יכולת להרויח אלא דרך גניבה. אבל הגזול אחר הגזול עביד אינש דינא לנפשי'.

מתבאר שבארצות אירופה נהגו לשחק בחנוכה בקלפים ובמשחקי מזל אחרים על ממון ואע"פ שמשחקים אלו נאסרו בשאר זמנים, ויצאו כנגדם

לא כאל"ה חלק יעקב, ליהודים היתה אורה זו תורה (מגילה ט), ואתה דע לך:

(בני יששכר חדשי כסליו טבת מאמר ב סימן יב בהגה)

[עיינ מש"כ בחומרת ואיסור משחק הקלפים וכדומה, החמ"י, החיד"א והגר"פ, הובאו לעיל במעלת ימי חג החנוכה].

- היחס באחרונים למשחקי חנוכה.

כתב בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' רפג):
 "ואולי י"ל בזה בהא שבשו"ע לא נזכר כלל עיקר התקנה דנר איש וביתו ורק מוסיף והולך שמדינא דש"ס זה רק למהדרין, והארכתי בזה כמ"פ בבירור הלכה, ולהנ"ל י"ל בדרך אגדה כי חובת נר איש וביתו נתקנה מיד אחר הנס כשעדיין היו הרבה קטני אמנה וכנ"ל, שלהם אין כ"כ משמעות מיוחדת בשמחת הנס, והמהדרים שהם במדריגה למסור נפשם ונפש בני ביתם על אמונת השי"ת הם מדליקין נר, הרומז לנר ה' נשמת אדם [משלי כ' כ"ז], לכל אחד ואחד, ומהדרין מן המהדרין שהם במדריגה יתירה שכל עיקר שמחתם אינה בהצלה גשמית ורק במה שיכלו להדליק שוב את המנורה, הם מוסיפים והולכים עד ח' נרות דוגמת המנורה. ומכיון שאין דין עם הארץ בזמה"ז, וכל אחד מוכן

למסור נפשו על קדושת ה', לכן כל אחד נוהג כמהדרין מן המהדרין מעיקר הדין ודו"ק".

ובהנ"ל אפשר ליתן טעם להמנהג לשחק בדרייד"ל (=סביבון) וכך היה נוהג אצל אבוה"ק ג"כ [ועי' בני יששכר כסלו טבת מאמר ב' אות כ"ה], ועי' בשו"ת חו"י שנראה שכבר בזמנו היה נפוץ בין ההמון לשחק עיין שם, וי"ל שבזמן היונים אלו שלא היו במדריגה למסור נפשם שמרו את המצוות בסתר, וכשהיו מתאספים בשבת או לברית מילה וכדו' היו משחקים כדי להטעות את היונים, ולזה משחקים היום להראות שלא זו הדרך, ועיקר ימי החנוכה מיוסדים להורות שחייבים להתחזק במצוות בכל המצבים בריש גלי ולא בהיחבא, וכנ"ל שלכן מדליקים בחוץ והבן".

- גבי **משחקי מול** כתב בקדושת לוי' (בראשית לחנוכה):

"ואם כן שעיקר הנס היה רק על שרצו להעבירנו מתורתנו הקדושה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו הצילנו מגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, לשום בשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, ולא לילך בקול משחקים כלל חס ושלוש. ובפרט שראיתי היום בעונותינו

רק אז מברכין על הדלקה ולא כשהם ישנים, על כן נוהגין לצחוק כדי שלא ישנו התינוקות: (שיח שרפי קודש)

ו' – מנהג ניגון בכינור:

- מסורת הנגינה בכינור אצל צדיקי בית נדבורנא-קרעטשניף, מתחילה אצל האדמו"ר רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע, שנהג לנגן בכינור ואף הורה כן לבניו, והיה אומר: "מי ילך לקראת מלך המשיח לנגן לפניו, חיים המנגן? אולי אתם תזכו לקדם את פניו ולנגן לפניו..."

- על רבי מאיר מקרעטשניף זי"ע, בנו של רבי מרדכי זי"ע מסופר, כי בהיותו ילד קטן נסע אביו הק' לתקופה מביתו, וכיון שהשתוקק הילד ללמוד תורה, הלך מיוזמתו ל'חדר' עם שאר חבריו והמלמד למד אתו א' ב'. כשאביו הק' חזר וראה כי בנו יודע את אותיות הא' ב', התרעם על המלמד ואמר לו – "הלא בני הוא, ואני מחוייב ללמדו, ומדוע לימדת אותו ללא רשותי?". ואח"כ ציווה על בנו שלא יעיין בשום ספר עד שישכח את צורת האותיות, ולימד אותו בינתיים את כל הברכות בעל פה. וכיון שהיה הילד בעל זיכרון נפלא, ארך זמן עד ששכח את צורת האותיות, ובאותם ימים בנה במו ידיו כינור, והחל להתלמד לנגן עליו, עד שנעשה בקי בזה מאוד. עבודת הנגינה נעשתה אצלו עבודה

הרבים נפרצה פרצה באחינו בית ישראל לשחוק ב'קארטין', וקל בעיניהם דבר זה, אבל הוו יודעים שבכל 'קארט' יש בודאי קליפה גדולה אשר לא ראויה להזכירה, סהדי במרומים שלא לדרוש כוונתי רק להסיר מכשול מבני אדם."

"דעו אחי ורעי כמה מכשולות יש בשחוק הזה. א', שבודאי בעת הזאת נשכח ממנו יראת ה'. הב', שבודאי נראה בעיני שהוא גזל. הג', שמתמאים את עצמם בקליפות אשר אין ראוי להביא תוך הפה. בכך אחי ורעי, בקשתי מאד שאל יקל בעיניכם דבר זה, הלא יותר טוב שבעת הזאת ילמוד בתורת השם יתברך, או לילך אל תלמיד חכם הקרוב לו לבקש תורה מפיו, אזי בוודאי יאיר עליו הארת הנס, ויעשה לנו השם יתברך ניסים ונפלאות בתורתו יתברך במהרה בימינו אמן." (ס' חבל נחלתו יג)

ראה להלן בעניין ה'ניטל', הטעם למשחקים בח' ימי החנוכה, דנגר משום יום אידם ניטל'.

ה' – צחוק בחנוכה:

הרה"ק ר' אברהם מסאכטשוב בעל אבני נזר זי"ע, אמר בדרך הלצה על מה שנוהגין לצחוק בחנוכה, כי אנו מדליקין בפנים, והדין הוא רק אם הבני בית עודם נעורים ואינם ישנים

לי: 'אתה רואה, כך מנגנים'. ומאז למדתי לנגן. הוא היה מנגן רק פעמים אחדות בשנה – בל"ג בעומר, בחנוכה, ובשמחות בניו וכו' והיו תמהים, שאע"פ שאינו מנגן כל השנה ואינו מאמן ידיו בכינור, בכל זאת מנגן בעיתות אלו כבקי ורגיל".

- בתקופת השואה התגורר רבי איתמר בטשערנוביץ, ויום אחד נעלם הכינור מביתו, והצטער על כך מאוד. יומיים לאחר מכן הביט נכדו רבי יצחק אייזיק (האדמו"ר מקליוולנד) בעד החלון, וראה גוי עומד ברחוב עם עגלה, ומחביא את הכינור בתוך השחת שבעגלה. הוא סיפר זאת לסבו, מיד יצא רבי איתמר מהבית, ניגש לעגלה ונטל את הכינור באומרו, 'זהו כינורי', ושב אל ביתו. ולפלא היה שאותו גוי לא עשה מאומה, למרות שבאותם ימים היה דם ישראל הפקר בעיניהם.

ז' - להפריע למדליק בבית הכנסת:

מנהג מעניין אצל חלק מהחסידים שמקורו מפולין והונגריה, שבהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת מפריעים למדליק על ידי שמרעישים בקולות וזורקים עליו בלאי בגדים, מטפחות, מגבות וכדומה, ובאירופה, גם היו זורקים על המדליק כדורי שלג, יש אומרים שמנהג זה כבר היה קיים

גדולה וקדושה ביותר, עד שאביו הק' היה מעורר אותו לפעמים באמצע הלילה שיבוא לנגן לפניו.

- בספר 'רזא דעובדא' (ערך כנור אות ב ג) הובא, שפעם כששמע רבי מאיר אחד מנגן בכינור, נענה אליו: "הכינור צועק שאין אתה נוטל ידיך", אולם הלה כיחש. צווה עליו שינגן עוד פעם, ואח"כ אמר שוב: "הכנור צועק מרה שאין אתה נוטל ידיך", עד שהלה הודה והבטיח שיתנהג מעתה כשורה. עוד מסופר, כי פעם ראה רבי מאיר את בנו רבי אליעזר זאב מקרעטשניף ביום הפורים, כשהחזיק את הכינור בידיו והתאמץ לכוון כוונה כלשהי בעת הנגינה, ואמר לו: "אינך צריך לכוון אף כוונה מיוחדת, הכוונה היחידה היא לשמח את בני ישראל".

- לפני פטירתו אמר רבי מאיר מקרעטשניף, כי רוצה הוא לתת את הכינור לבנו רבי איתמר, אבל לא כן המנהג ועל כן יעשה גורל. והוסיף – שמי שייפול הכינור בגורלו, ישמור עליו כעל בבת עינו. וכל כך גדולה היא חשיבותו, כמו תפילת שמונה עשרה, ועל כינור זה יבין רק מלך המשיח. הכינור אכן נפל בירושה לרבי איתמר. על האופן שבו למד רבי איתמר לנגן בכינור היה מספר: "יום אחד ניגן אבי הק' לפני את הזמר 'ידיד נפש' ואחד יחיד ומיוחד, ואמר

בזמן האדמו"ר 'דברי חיים' מצאנו זי"ע ואפילו קודם לכן.

הג"ר גבריאל צינגער שליט"א ב'נטעי גבריאל', (חנוכה מ, כא הערה כט) כתב שבפשטות הטעם הוא כדי להראות שאין יוצאים ידי חוב בהדלקה זו.

הגאון רבי עזריאל יהודה, אב"ד דק"ק וויען, העיד בשם רבו הגדול הלבושי מרדכי, הג"ר מרדכי יהודה ליב וינקלר, שלא היה דעתו נוחה מהמנהג הזה, משום שנראה כאילו מפקפק על מנהג רבינו הרמ"א, שיש להדליק ולברך על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת.

פרק יא' - 'התקופה'

א. מהי תקופה:

- תקופה היא אחד מארבעה חלקים, ארבע התקופות, של שנת החמה.

(ד' התקופות הוא המושג המקביל ביהדות, לארבע עונות השנה המקובלות ברוב העולם) - ונקראת תקופה מלשון תוקף וחוזקה, או מלשון הקפה וסיבוב. (ספר העיבור' מאמר ג' שער ב, בשם יש מפרשים).

[היינו שבסיום זמן של תקופה אחת היא מגיעה לאחרית תוקפה וחוזקה (של התקופה הנוכחית) ומכאן ואילך הוא מתחלפת לתקופה אחרת, אלא שהוא מערער על טעם זה משום שחוזק התקופה היא באמצעה דווקא, ולא בתחילתה, לכך ראוי לתת שם זה על אמצע הזמן ולא על סופה.

לכן מפרש שהשם "תקופה" לקוח מלשון הקפה שעניינה חזרה והקף, והיינו שהקפה נקראת על שם סיבוב שהושלם עד הסוף.

לכן: "תקופה" ענינה השלמת סיבוב ממקום שהשמש עמדה באותה מקום לפני שנה.

אמנם היה מן הראוי לקרוא לכל יום תקופה, משום שבכל יום כדור הארץ משלים סיבוב מהמקום שבו עמד לפני שנה, אע"פ כן אנו קוראים רק לד' זמנים הללו תקופות וזאת משום סיבה נוספת, כי בזמנים הללו גומר עניין אחד ממידת הלילה והיום בחסרונם או ביתרונם.]

- התקופות קרויות על שם חודש תחילתן: **תקופת 'תשרי'** (סתיו), תקופת

מתחילים לשאול שישים יום לאחר תקופת שמואל.

- 'ברכת החמה', הנאמרת כל כח' שנים, נאמרת בהתאם לזמן התקופה.

ברכת החמה זמנה כשהחמה בתקופתה, (ברכות נט ב), והיינו לפי תקופת שמואל.

- יש מנהג האוסר שתיית מים בחילופי תקופות. (יבואר להלן באריכות).

ג. חישוב ומהות התקופות:

- הגדרתם של ארבעת התקופות תלויה באורך היום והלילה:

תקופת טבת – הלילה הארוך ביותר. תקופת תמוז – היום הארוך ביותר. תקופת ניסן ותשרי – היום והלילה שווים.

- זמנה של התקופה תלויה במיקום כדור הארץ. כידוע הארץ מסתובבת סביב השמש.

ובכן, אם נחלק את מעגל זה לד' חלק' שווים נקבל את מיקומו של כדור הארץ בזמן התקופה.

כיוון שהתקופה תלויה במקום הארץ ביחס לשמש, קל לחשב אותה ע"פ התאריך הלועזי, שהוא תאריך שמשי.

- בתלמוד בבלי הוזכרה רק שיטת שמואל.

'טבת' (חורף), תקופת 'ניסן' (אביב), ותקופת 'תמוז' (קיץ).

- ארבע התקופות מוזכרות בתלמוד הבבלי מסכת עירובין, דף נו'. עיי"ש, ובפרש"י.

- תקופת ניסן היא השעה והחלק שהשמש נכנסת בו לתחילת מזל טלה, תקופת תמוז היא החלק שהשמש בראש מזל סרטן, תקופת תשרי היא החלק שהשמש בראש מזל מאזניים, ותקופת טבת היא כשהשמש בראש מזל גדי. (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"ג)

ב. התקופה בהלכה:

- אמר רבי יונתן מניין שמצווה על האדם לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים". (שבת דף עה).

- ההלכות הקשורות לתקופה הן:

'עיבור השנה', כדאיתא בסנהדרין (יא), "תנו רבנן על שלשה דברים מעברין את השנה, על האביב, ועל פירות האילן, ועל התקופה" (בזמן שלא היה לוח קבוע), כדי שפסח יחול בתקופת האביב, וחג הסוכות יחול בסתיו (תקופת תשרי).

- זמן שאילת הגשמים בברכת השנים (ותן טל ומטר לברכה) בחו"ל.

שאילת גשמים בחוץ לארץ – זמנה שישים יום אחר התקופה (תענית י) –

[כפי הידוע שנת החמה עומדת בפיגור של כ-11 יום לעומת שנת הלבנה, ואילו לא היינו מעברים את השנה היתה השנה נגמרת בפיגור אחורנית של 11 יום לעומת שנת השמש, ואז היו מועדי השנה נעים אחורנית בהתאם, ואז היה פסח יכול לחול גם בתחילת החורף, ויש למנוע זאת, כיון שהתורה ציוותה "שמור את חודש האביב" והיינו שהתורה מצווה שפסח חייבת לחול באביב, ולכך תיקנו את עיבור השנים. בלוח הנוכחי עיבור השנים הוא קבוע, (משום שבזמן שקידשו ע"פ הראיה לא היה עיבור השנים קבוע, והיה הדבר מסור לבי"ד לעשות כפי מיטב הבנתם, והעיקר שבסוף ישתוו שנות הירח עם שנות החמה).

והם השנים גו"ח אדו"ט כידוע. עיבור השנים אמור לכאורה להשוות את שנות הירח מול שנות השמש, והיינו 19 שנות ירח בני 12 חודש בתוספת 7 חודשים נוספים שהוספנו בשנות העיבור, שאמורים להשוות את הפער, אלא בחישוב לפי שיטת שמואל עדיין נשאר פער של כשעה וחצי בין שנת החמה לשנת הירח, (הרמב"ם בפרק ט' הלכה ב', מערר נקודה זו וכותב שלפי שמואל ישאר בין מחזור החמה לירח שעה ועוד 485 חלקים (1:26:56.6)).

ועל אף שבמחזור אחד ההפרש עדיין קטן - הפרש זה המצטבר במשך

[מסכת עירובין, דף נו': אמר שמואל: אין תקופת ניסן נופלת, אלא בארבעה רבעי היום, או בתחילת היום, או בתחילת הלילה, או בחצי היום, או בחצי הלילה. ואין תקופת תמוז נופלת, אלא או באחת ומחצה, או בשבע ומחצה, בין ביום ובין בלילה. ואין תקופת תשרי נופלת, אלא או בשלוש שעות, או בתשע שעות, בין ביום ובין בלילה. ואין תקופת טבת נופלת, אלא או בארבע ומחצה, או בעשר ומחצה, בין ביום ובין בלילה. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה, ואין תקופה מושכת מחברתה אלא חצי שעה].

ובלוחות השנה מציינים גם את **שיטת רב אדא**,

אולם באמת ישנן חמש שיטות, (שמואל, רב אדא, הרמב"ם. ולהבדיל אסטרונומים וחכמי הודו והמזרח), שעיקר החילוק ביניהן הוא באורך שנת החמה, שמשפיע ממילא על אורכה של כל תקופה.

בכל השיטות - למעט שיטת האסטרונומים - ישנה סטייה מזערית, הגורמת עם השנים להפרש של ממש בזמן התקופות.

- **שיטת שמואל היא שהתקבלה בהלכה, חרף חוסר דיוקה לעומת שיטת רב אדא.**

[וז"ל: וכבר כתבו המחברים בענין התקופה, שלא נעלם דבר זה (ההפרש שנוצר בין החמה להירה-הוספת המהדיר) משמואל שהרי המתחילים בעיון בחכמה זאת יבינו זאת, כל שכן שמואל שקורין אותו בגמ' (כ"מ פה): שמואל ירחינאה, לפי שהיה בקי בקיבוע חדשים, ושלח קיבוע כמה שנים לר' יוחנן, ואמר (ברכות נח): נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרדעי, והיה משתבח בעצמו שהיה יודע לתקן הגולה בקידוש החודשים (ר"ה ב:) והאיך טעה בזה? אבל הוא ראה שתקופת רב אדא צריכה דקדוק חלקים ורגעים ובני אדם שאינם בקיין בחשבון, היו טועין בזה, מה עשה, הסיר כל אותן דקדוקים ועשה שנת החמה שס"ה יום ורביע על צד הקירוב, כדי שלא יצטרכו לדקדק בחלקים וברגעים, ולא דק, ועל זה אמרו תקופת רב אדא בצנעה, תקופת שמואל בפרהסיא עב"ל.

וכעין דברים הללו כתב החזון איש (סימן קל"ח אות ד) ע"פ הגמ' עירובין י"ד ע"א כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב והיינו כשיש לנו עיגול ואנו מעוניינים לדעת את מידת הקוטר, הפיתרון הוא: לאחר שנדע את מידת ההיקף, נחלק אותה לשלוש והיא מידת הקוטר, ומידה זו ידוע לחכמי התשבורת כתוצאה שאינה מדויקת אלא קרוב לפיתרון האמיתי, (היחס

עשרות מחזורים מביא להפרש בין ימות החמה לירח למעלה מחודש, (ולכן יוליוס קיסר רומי שהתקין את הלוח הלועזי התקינו לפי תקופת שמואל שהיתה ידועה באותו העת, ולכן היו עושים 3 שנים בני 365 יום ופברואר בן 28 יום, ובשנה הרביעית היו עושים את פברואר מלא בן 29 יום, ונקרא לוח זה בשם הלוח היוליאני, ובשנת ה-שמ"ב ראו שתקופת האביב באה לפני זמנה ב11 יום ואז קבע גריגוריוס ששנת החמה היא 365 יום 5 שעות 49 דקות (פחות 11 דקות משנת יוליוס) ונקבע בשם הלוח הגרגוריאני).

וא"כ קשה לפי שמואל שאין עיבור השנים מועיל להשוות את הפער, ולא עוד אלא שלפי חשבונו אין מקיימים את המצווה של "שמור את חודש האביב" משום שהתקופה כבר נעה אחורנית בכחודש.

א'- הראשונים ביארו כי סיבת התקבלותה היא משום היותה פשוטה לחישוב. (רבי יהודה הלוי 'כוזרי' מאמר רביעי אות כ"ט, רבי אברהם אבן עזרא 'ספר העיבור' מאמר ג' שער ד', רבי שמעון בן צמח דוראן 'ש"ת תשב"ץ חלק א' סימן ק"ח).

ב'- התשב"ץ (בחלק א' סי' ק"ח) מתרץ ששמואל ג"כ ידע את תקופת רב אדא, אלא היות ותקופת רב אדא צריכה דקדוק גדול מפני שהיא מחולקת לרגעים וחלקים, ואפשר לטעות בזה לכך כתב על צד הקרוב, אבל באמת ידע שחשבונו אינו מדוקדק.

תקופת שמואל, ואת תקופת שמואל הסתירו מהמון העם, אע"פ שידעו שתקופת שמואל אינה מדויקת, והטעם: כי רוב אומות העולם באותו העת סמכו עליה.

[עין בספר "דרכה של תורה" (עמוד 214) שהביא כעין זה שהיותו והנוצרים היו מתקנים את חגם (הג הפסחא) ע"פ הלוח שלנו לכן כדי להסתיר את סודות הלוח פירסמו לוח שאינו נכון, ולאחר שנתחלף הלוח בלוח היוליאני שכבר לא היה כפוף ללוח היהודי לא חששו לפרסמו].

ג' – עוד טעם הוא מביא שם בשם אחד הקדמונים מפני שכל מה שיהיה בעולם מרעב ושובע ומוות וחיים תלוי בתקופה, וחששו שמא יעמוד אדם שאינו הגון ויחריב את העולם לכן פרסמו דווקא את תקופת שמואל אע"פ שידעו שהיא איננה מדויקת.

[ובספר זכרון להרב שילה רפאל (הוצאת מוסד הרב קוק), מביא מכתב שכתב הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין לגיסו (חלק ממכתב זה כבר נדפס בשינויים בספרו שו"ת אור המאיר סי' י"ג) שלפי דבריהם הללו ששמואל בעצם ידע שזמן התקופה שונה ממה שאמר, אלא פירסם זמן אחר בדווקא, כדי שלא ידעו את יום התקופה, וע"י זה יזיקו. לפי"ז יתבאר היטב דברי הגמ' בשבת (קכט.) שמבואר שם שקיים חשש במי

האמיתי ידוע בשם פאי = 3.14159265) ולכן גם לעניינו אע"פ שמידת שמואל אינה מדויקת אבל מ"מ די לנו בפתרון זה שהוא קרוב לפתרון האמיתי, והטעם: כי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם הבריות, ולדקדק במצותיו ית' לקבלת מלכותו ית' וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוות, ולסוד הפנימיות, ולכל הני אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצימצום יהיה בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצוות המעשיות אף חלושי הדעת, עכת"ד.

כעין זה כתב ג"כ רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו ספר הזכרונות (ת"א תשט") עמוד 209.

אמנם הגאון ר' מיכאל בכרך (ממשיך דרכו של הנודע ביהודה) מקשה על דברים הללו, שלבאורה לפי ההסברים הללו יוצא ששמואל פירסם משך תקופה שאיננו אמיתי, א"כ בסנהדרין (י"ב:) מבואר בשם שמואל שאין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש, ולא יתכן לומר דקאי על תקופת רב אדא, כיון שלא מצאנו לו בהדיא, ומסתמא מה שאמר "תקופה" התכוון על התקופה הידועה שאמר במקום אחר, והאריך ליישב בתירוצים שונים (עי' בדבריו בקובץ ברם שלמה, קפז, תשנ"ז ח-יא)

ג' – הראב"ח (ספר העיבור מאמר ג' שער ה) – מביא שפירסמו רק את

את עיבור השנה לפי חשבון התקופה של רב אדא, (רמב"ם קידוש החודש פ"י ה"ז).

ויש שכתבו שגם שמואל ידע שתקופת רב אדא היא המדוייקת, אלא שכיון שתקופת רב אדא היא עם רגעים וחלקים, ובני אדם שאינם בקיאים בחשבון עלולים לטעות, לכך כתב זמן שאינו צריך דקדוק רב. (תשב"ץ ח"א סי' קח).

ויש שכתבו באופן אחר, שלא הודיעו לרבים את חשבונו של רב אדא אלא את חשבונו של שמואל, כיון שכך סברו חכמי אומות העולם באותו הזמן, (ספר העיבור לראנ"ח מג' ש"ה).

ועוד כתבו, שחששו שמא יקום אדם שאינו הגון וידע להשתמש בזמני התקופה לרעה, לכך לא פרסמו אותה בדקדוק, (ספר העיבור שם בשם קדמון).

- תקופת שמואל ותקופת רב אדא:

כל תקופה היא רבע מהשנה. ואורכה תלוי באורך השנה: ששנת החמה, יש מחכמי ישראל והם דברי שמואל (עירובין נו') שלדעתם היא שלוש מאות שישים וחמשה ימים ורבע, ויש אומרים וזו דעת רב אדא (ספר העיבור לראנ"ח מאמר ג שער ד, שכתב כן בכרייתא הנקראת על שמו; ספר העיבור לאבן עזרא; מאירי סנהדרין יג ב) שלדעתם היא שלוש מאות ושישים וחמש ופחות מרבע (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"א),

ששוכב מול השמש, ופעם אחת מצא אבלט (שהיה גוי בבלי בלדאי) את שמואל שוכב בחמה ואמר לו האם השמש בריאה לך, ענה לו שמואל שהיום היה לי הקזת הדם ולכן השמש מועילה לי, אמנם הסיבה האמיתית לשכיבתו לא היה בגלל סיבה זו, אלא סיבה האמיתית היא משום שהיה יום זה תחילת תקופת תמוז, וביום התקופה אין השמש מזיקה, אלא ששמואל לא רצה לגלות דבר זה לאבלט. ומבאר המהר"ם שפירא ששמואל פירסם את התקופה הנקראת תקופת שמואל, וגם אבלט שהיה מכשף ידע מתקופה זו, לכך כשאבלט מוצאו שוכב מול השמש ושואלו מדוע אתה שוכב כן לא רצה לענות לו את הסיבה האמיתית, כי הרי הוא גילה לציבור זמן אחר של התקופה, ולכן לא היה יכול לומר לו שהיום יום התקופה, כי הוא לא גילה את היום האמיתי, ועוד, אילו יגלה לו ישיב לו הגוי האריך פרסמת זמן אחר, לכך אמר לו שהסיבה הוא בגלל הקזת הדם].

ד' - שמואל עצמו הכיר בסטייה, אך העדיף לנקוט בדרך פשוטה יותר. (רבי אברהם אבן עזרא 'ספר העיבור' מאמר ג)

- התקופה המדוייקת:

תקופת רב אדא היא חשבון אמיתי יותר מתקופת שמואל, ולכך בזמן שב"ד הגדול היה מצוי היו מחשבים

- שיטת שמואל:

אורך השנה: 365 יום (כחישוב אורך השנה לפי, להבדיל, התאריך הלועזי לפני התיקונים שערכו בו).

אורך התקופה: 91 יום 7 שעות

הסטייה לשנה: 11 דקות 14 שניות (674 שניות) (הסטייה נובעת מכך שחישוב אורך השנה אינו מדוייק. ואכן המפרשים דנו כיצד שמואל הביא חישוב שיש בו סטייה כה גדולה כדלעיל)

הסטייה בימינו: כ- 15 יום (מובן בערך ע"פ חישוב הסטיות של כ- 1800 שנה, מאז זמנו של שמואל).

- שיטת רב אדא:

חישובו נוצר על ידי חילוק מחזור לבנה (19 שנות לבנה עם חודשי עיבוריהן = 6939 ימים, 16 שעות, 595 חלקים) ל-19, כשכל חלק מהווה את אורך שנת החמה. (רבי שמעון בן צמח דוראן 'שורת תשב"ץ' חלק ב' סימן קל"ד).

בהסתמך על כך שבמחזור של 19 שנה שנות החמה אמורות להשתוות לשנות הלבנה עם עיבוריהן.

אורך השנה: 365 יום 5 שעות 55 דקות 25.4 שניות בערך (במדוייק: 365 יום 5 שעות 997 חלקים (כל חלק הוא 1/1080 משעה) 48 רגעים (כל רגע הוא 1/76 מחלק)).

ובדקדוק: שלוש מאות שישים וחמשה ימים חמש שעות ותשע מאות תשעים ושבעה חלקים וארבעים ושמונה רגעים, (רמב"ם שם פ"י ה"א. ועי' רמב"ם שם שרגע הוא אחד משבעים וששה בחלק).

ואם כן, לדעת שמואל, אורך כל תקופה יוצא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, (עירובין נו א; רמב"ם שם ה"ב), ולדעת רב אדא, בין כל תקופה לתקופה תשעים ואחד יום, שבע שעות וחמש מאות ותשע עשרה חלקים ושלושים ואחד רגעים, (רמב"ם שם).

- התקופה הראשונה בבריאה:

תקופת ניסן השנה הראשונה לבריאה היתה ביום רביעי, (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"ד. ועי' שו"ת משאת בנימין סי' קא, שמברכים ברכת החמה לפי תקופת שמואל, עי' להלן, כיון שרק לפי שיטתו התקווה יוצאת ביום רביעי).

וזמן קדימתה למולד ניסן: לדעת שמואל, הרי שהיתה שבעה ימים תשע שעות ושש מאות ארבעים ושנים חלקים לפני מולד ניסן הראשון. (רמב"ם שם ה"ג).

ולדעת רב אדא, הרי שהיתה תשע שעות שש מאות ארבעים ושנים חלקים לפני מולד ניסן הראשון. (רמב"ם שם פ"י ה"ג).

סתירה בין חשבונות התקופה, אלא שני חשבונות נפרדים הם, שרב אדא חישב לפי סיבובי השמש ושמואל חישב לפי שנה ממוצעת, ולכך לענין עיבור השנה מחשבים כתקופת רב אדא, ולענין שאר דינים – עי' להלן – מחשבים כתקופת שמואל (עיין שו"ת משאת בנימין סי' קא. ועי' שו"ת חת"ס אורח סי' נו). ויש שכתבו שלענין עיבור השנה הלכה כשמואל, שכן היתה להם קבלה מעולם שהלכה כשמואל. (שו"ת צמח צדק הקדמון סי' יא. ועי' שו"ת להורות נתן ח"ד סי' יב).

ד. המנהג שלא לשתות מים:

- בשעה שהתקופות מתחלפות נוהגים לא לשתות מים מגולים מפני הסכנה.

[מובא בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן פ'), תשובות הגאונים מוסאפיה סימן י"ד], אבודרהם שער התקופות, מרדכי סוף פרק שני דפסחים, רוקח סי' ער"ה, וכן פסק הרמ"א ביורה דעה סימן קט"ו סעיף ה'].

- כתב הרמ"א (שו"ע י"ד סי' קט"ז, ס"ה) - זמנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה, וכ"כ הקדמונים ואין לשנות. (אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה, רוקח ער"ה, ומהר"ל ומנהגים).

- עיין בהחיד"א ב'מחזיק ברכה' סי' תנ"ה, הכנה"ג, מ"ב (ס' ר"ו סק' כו) דחששו למנהג זה.

אורך התקופה: 91 יום 7 שעות 28 דקות 51.3596 שניות בערך.

הסטייה לשנה: 6 דקות 39 שניות (399 שניות) (הסטייה נובעת מכך שחשבון המחזור עם עיבור השנים אינו מדוייק)

הסטייה בימינו: כ- 5 ימים

- בנוסף למחלוקתם באורכה של כל תקופה, נחלקו שמואל ורב אדא מהו זמן תקופת תשרי בחודש אלול שבשנה הראשונה לבריאת העולם:

לשיטת שמואל זמנה היה י"ח באלול, ולשיטת רב אדא זמנה היה כ"ה באלול.

למחלוקת זו כמובן אין השלכה מעשית ישירה, אך משמשת לציון נקודת התחלה עבור חישובי התקופות שבכל השנים, עד ימינו.

- להלכה:

אף על פי שחשבוננו של רב אדא יותר מדוייק, (רמב"ם קידוש החודש פ"י ה"ו).

יהירות גדולה היא לסבור ששמואל טעה בחשבוננו, (אג"מ אורח ח"ד סי' יז), וגם שיטתו נשארה להלכה, אלא שלענין עיבור השנה שצריך חשבון מדוייק מחשבים לפי התקופה של רב אדא, ואילו לענין שאר דינים שאין צריך לדקדוק רב כל כך, מחשבים לפי תקופת שמואל (אג"מ שם).

ובעין זה יש שפירשו שלהלכה אין

ותקופת תשרי לפי שבאותו פרק בא אברהם לשחוט את בנו וטפטפה הסכין דם ואותה הטיפה נתפרשה במימות.

[האבן עזרא דחה טעם זה בעבור שלמעשה לא עשה אברהם שום חבלה ליצחק.

בתקון יששכר דחה טענה זו ראשית דאפשר לפרש שיצא דם מהסכין עצמו, ואל תתמה עצמך על שינוי הטבע הוזה מכיון שהוא דומה לשינוי הטבע שהיה במצרים, עוד הוא מביא שם כמה מדרשים שאברהם הספיק קצת להעביר את הסכין על יצחק לפני קריאת המלאך, ומדרשים חלוקים איכא בזה].

ותקופת טבת היא לפי שבאותו הפרק נשחטה בת יפתח ונהפכו כל המימות לדם.

[גם בזה יש מחלוקת במדרש, האם יפתח אכן שחט בסוף את ביתו, או לא].

וא"א לעולם בלא צחצוח דם באותן פרקים והיא מלקת.

וי"א שארבעה מלאכים ממונין על המים בארבע תקופות אלו כל אחד ואחד בתקופתו ומתחלפין וכשזה יוצא זה נכנס ועומדין המים בלא שמירה.

וי"א כי עקרב מתגרה עם אריה ועקרב משליך טפת דם במים כשאומרים תקופה נופל.

ה. מקור המנהג, מהותו, וטעם הסכנה:

- המנהג מופיע לראשונה כמנהג רווח בתשובות הגאונים, ראשונים ואחרונים.

א'- כתב ה'אבודרהם' - מצאתי כתוב שיש לזהר בכל תקופה מארבעתן שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא ינוק ויתנפח.

[האבן עזרא מגיב על חשש זו שהיא שיחת הזקנות, היינו שאין חשש אמת בדבר.

הפרי חדש דוחה בתוקף נגד דברים אלו, וכה הוא מזהיר: ואל תחוש לדברי החכם אבן עזרא שכתב שדבר הניפוח הוא שיחת זקנות, שאף בזמננו זה שמענו כמה נפוחים משתיית מים בשעת התקופה, ומהם מתים ומהם מתרפאים].

מפני שתקופת ניסן היא לפי שנהפכו מימי מצרים לדם לפי רגע.

ותקופת תמוז לפי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ולאהרן (במדבר ב, ח) "ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו" וגומר והם לא עשו כן והכו אותו וזכו ממנו דם שנאמר (תה' עח ב) "הכה צור ויזובו מים" ואין זיבה אלא דם שנאמר "ואשה כי יזוב זוב דמה". ובאותה שעה לקו כל המימות בדם.

ג'- המנהג הוזכר גם בספרי ראשונים נוספים התרומת הדשן, המרדכי, ומהרי"ל, ורוקח.

ד'- המנהג הוזכר בספר 'בית יוסף', והובא להלכה בהגהות הרמ"א, על שולחן ערוך:

'ומנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה וכן כתבו הקדמונים ואין לשנות'. (אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה רוקח סימן ער"ה ומהרי"ל ומנהגים). (שו"ע י"ד, סימן קט"ז, סעיף ה')

ה'- כתב מרן החיד"א ב'מחזיק ברכה' (סי' תנה סק"א) כתב, ואנן בדידן נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופה דוקא, וכן המנהג בארץ הצבי, ובערי איטליה ובכל גלילות תורקיה. [עיין כנסת הגדולה, ובמשנה ברורה, סימן ר"ו, סעיף קטן כ"ו. ועיין להגר"ח פלאג'י זיע"א (מועד לכל חי ס"א א' יז) באריכות].

ו. הדעות שלא חששו למנהג:

א'- ישנם הסבורים כי אין ממש במנהג, כך עולה מדברי ר' האיי גאון הסבור כי המנהג הוא ניחוש בעלמא, דבריו הובאו גם בספרו של רבי אברהם אבן עזרא, בהמשך דבריו שלל האבן עזרא את מקורותיו המיסטיים, וכתב עליהם כי "דבר הניפוח - שיחת הזקנות". (הובא באבודרהם שער התקופות ע' שיא ד"ה וכתב).

(רבי דוד אבודרהם, אבודרהם השלם, שער התקופות).

ב'- כתב ב'תשובות הגאונים' - ששאלתם על מה שנהגו העם להזכר בשעת התקופה שלא לשתות מים?

אע"פ שלא ידענו טעם צריכין אנו לחוש, שלא על חנם פשט מנהג זה בישראל.

וקאמרי בגמרא דבני מערבה בפרק אין מעמידין אמר ר' אמי צריכין אנו לחוש על מה דבריינתא חוששין וכו' ובערבי פסחים (ק"ב א) אמרי אפי' מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם.

ויש אומרים לפי שבכל אחת ואחת מארבע תקופות מלאכים ממונים עליהן ובעוד שמתחלפים מלאכים אחרים ייתכן שיצא נזק לשום אדם, כמו מלך בשר ודם שמת ואח"כ מקימים מלך אחר תחתיו ואינם יודעים הבריות אם יהיה טוב [און] רע.

וי"א שהוא משום סימנא בעלמא לפי שאינם רוצים להתחיל בראש התקופה במים שהוא דבר הקל.

ודמיון לזה מה שאמר דוד הע"ה "והורדתם אותו אל גיחון", כלומר שתמשך מלכותו, אף כאן בעבור שהיא תחלת התקופה עשו זה המנהג. (רבי יעקב מוסאפיה, תשו' הגאון ס' יד).

להפחיד בנ"א מהשי"ת שישבו בתשובה, שהוא ע"פ מ"ש בזוהר פר' ויקהל ופרשת ויקרא שבארבע תקופות השנה הכרוז יוצא למעלה, דדינין מתערין, ומכריז על התשובה, ולכן הנהיגו לשפוך המים לזכרון התשובה, כמו שנאמר (שמואל ז' ו), "וישאבו מים וישפכו", ובתרגום ושפכו לבהון בתיובתא כמיא. ולכן המציאו דברים אלה להפחיד חלושי הדעת ביראת שמים, וכמו התשליך שעושים בראש השנה.

והפר"ח דחה בחזק יד דברי הראב"ע, ואילו ראה דברי רב האי גאון שהוא נוחש בעלמא, לא היה כותב כן. דרב האי גאון כל רז לא אניס ליה ואין בר סמכא כמוהו וחזי מאן גברא רבה דקא מסהיד עליה. ע"ש. (הליכות עולם ח"ז).

ב' – היעב"ץ בספרו מור וקציעה כתב בשם אביו, כי אין ממש למנהג זה, בנימוק כי "כל דבר שאין לו יסוד בתלמוד אין לחשוש לו".

בסידורו עמודי שמים הוסיף "והנה הכל הבל בדוי, מימינו לא נוהרנו בזה. וכך למדתי מבית אבא שהיה משחק בעניין הזו נפילת התקופה שהוא בדוי זקנות".

ג' – הרב עבדאללה סומך כתב כי בעיראק לא נהגו את המנהג כלל. (שו"ת 'זבחי צדק' חלק ב סימן קט"ז אות כב).

והציג את הטעם הרציונלי המופיע בגאונים.

[יש לציין כי הפרי חודש, לאחר שהביא את דברי האבן עזרא התנגד להם וכתב "ואל תחוש לדברי החכם אבן עזרא שכתב שדבר הניפוח שיחת זקנות היא, שאנו בזמנינו זה שמענו כמה וכמה ניפוחים משתיית מים בשעת התקופה, ומהם מתים ומהם מתרפאים. (וכנראה שלא ראה הפר"ח מ"ש רב האי גאון, שהוא חנא דמסייע ליה להראב"ע)]

וז"ל רב האי - וכבר שאלו חכמי קרואן לרבינו האי ז"ל למה נהגו שלא לשתות מים בשעת התקופה? והשיב, נוחש בעלמא הוא כי בעבור היות התקופה תחלת השנה על כן לא נהגו היהודים לשתות בה מים בעבור שאין להם דמים, על כן יאכלו כל מתוק להיות שנתם מתוקה. ואני אומר מתוקה שנת העובד השם בכל רגע.

ויש מהגאונים שאמר על התקופה כי לא נחש ביעקב ולא קסם, אבל הקדמונים תקנו אלו הדברים להפחיד שייראו את השם ולא יוסיפו הרשעים לרשוע וישבו מדרכם למען יצילם השם מהארבע תקופות... (רבי אברהם אבן עזרא, ספר העבור דף ט')

- בספר 'מאורי אור' (עוד למועד דף לב ע"ב) כתב להסביר דברי רב האי גאון, במ"ש שהקדמונים אמרו כן

ואפילו מים התלושים מן הקרקע, והעצה היא להניח בתוך המים חתיכת ברזל לפני התקופה, ואם המים מכוסים יש להקל גם בלי ברזל. וכל זה למי שיודע מעניני התקופה, אך מי שאינו יודע, אין צריכים להודיעו משום "שומר פתאים ה'". ע"כ. (עיין מ"ח, והליכות עולם ועוד דצריך להודיע).

ט' - כתב מרן רבנו הגדול ב'הליכות עולם' (ח"ז) ועוד נ"ל יסוד ועיקר גדול בזה כי התקופה הנהוגה בינינו ונדפסה בלוחות השנה היא לסברת מר שמואל, כמ"ש הרמב"ם (הל' קידוש החדש פ"ט), שבין תקופה לתקופה יש צ"א יום, ושבע שעות ומחצה, ולא כן החשבון ע"פ תקופת רב אדא שמביא הרמב"ם (שם פרק ז'). ושם כתב המפרש שתקופת רב אדא היא קרובה לתקופה האמתית בשני ימים, אבל תקופת שמואל רחוקה מן התקופה האמתית בכמו עשרה ימים. וגם הראב"ע פרשת בא כתב, שאין זה חשבון צודק, שיש תשעה ימים בין התקופה האמתית לחשבון זה. ולפי זמנו כתב כן, הרי שחשבון התקופה שלנו אינו מכוון לתקופה האמתית, ולפ"ז מ"ש הפר"ח שאין לחוש לד' הראב"ע, שאנו שמענו כמה וכמה נפוחים משתיית מים בשעת התקופה, לפי האמור אין לחוש לשמועות אלו, כיון שהרב עצמו אינו עד ראיה, ושמע שוא הוא, כי ודאי מי שמקפיד ורוצה לחוש לסכנה יש

ד' - בתימן (דברי הרב עזריה בסיס, הובא בהערות זית רענן, על ספר שתילי זיתים חלק ב' עמוד רצ"ח; הרב יצחק רצאבי שולחן ערוך המקוצר חלק ג סימן פו הערה ד'). ובעדן (ספר נחלת יוסף אות כב) לא נהגו מנהג זה.

ה' - כן פסקו כמה אחרונים שבזמן הזה אין לחוש. (מ"ק סי' תנה; שו"ת מלמד להועיל א"ח סי' קיג; ערוה"ש א"ח תנה סי' ז).

בדורות האחרונים רבים אינם מקפידים על מנהג זה.

ו' - כתב מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שבבית החזון איש לא חששו למנהג זה. (לוח דבר בעתו, תשע"א, א' שבט)

ז' - מרן חכם מרדכי אליהו זיע"א סובר - כיום אין צורך לחשוש כלל לתקופה וניתן לשתות מים כרגיל.

ח' - הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א בספרו 'מבשרת ציון' (ח"א י"ד סי' ב) כתב שלא נהגו אצלנו להקפיד להמנע משתיית מים בשעת התקופה, ולכן גם לא הכריזו על זמני התקופה, וסמכו בזה על דברי רב האי גאון ורבנו אברהם אבן עזרא, גם סמכו על דברי שבלי הלקט והמאמר מרדכי הסוברים שהחשש הוא רק במדבר ומחוץ לישוב.

ויש שחוששים שלא לשתות מים בשעת התקופה משום שבאותה שעה ניתנת רשות למזיקים לשלוט במים,

דר"ל רבע שעה קודם התקופה ורבע שעה אחריה, שבסך הכל הוא חצי שעה. ע"ש.

וכן הבין מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ומ"מ.

- הרב נהר מצרים (דף עו ע"ב) כתב בשם הכנה"ג, שצריך להזהר חצי שעה קודם התקופה וחצי שעה אחריה, ובסך הכל שעה אחת. וכמ"ש הכנה"ג.

וכ"כ הרה"ג ר' אליהו חזן בספר נוה שלום (סי' קטז אות ה), שבירושלים ובערי המערב נהגו להמתין חצי שעה קודם התקופה וחצי שעה לאחריה.

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג) - **יש להזהר שלא לשתות מים בעת ה'תקופה' מחשש סכנה. דהיינו, חצי שעה קודם התקופה, וחצי שעה לאחריה. וכן המנהג בארץ ישראל, ובשאר מקומות...**

וראו להדפיס בלוחות השנה להודיע על כך.

וכתבו האחרונים, שיש לתת ברזל בתוך המים בשעת התקופה.

ה. איזה מים אסורים:

א'- המהרי"ל כתב כי סכנה זו חלה רק על מי נהרות, אבל על מי בורות העיר אין סכנה.

לו לחוש רק לשעת התקופה האמתית וכו'. ואילו התקופה שבלוחות השנה רחוקה בימינו י"ב ימים מן התקופה האמתית. וא"כ אין להאמין על מה ששמע הפר"ח, ולא לחוש להם וכו'. ע"ש. וכ"כ בשו"ת כח שור (ס' יב) שאף שהמנהג בענין התקופה פשט בכל תפוצות הגולה, מ"מ יש בו פקפוקים רבים, והעיקר שהתקופות שלפי חשבונינו אינן אמתיות, ואפשר שעדות הפר"ח שיש שלא נזהרו ומתו מזה, היה בזמן התקופה האמתית.

מכל זה לא הייתי מוחה למי שמיקל לעצמו ודלא קפיד לא קפדי בהדיה. אלא דאחריות דאחרינא לא קבלית עלי, שאולי יש נפשות חלשות שיוזקו במעט. ועכ"פ אין ללמוד ענין התקופה מסכנת גילוי וכו'. ע"ש.

ז. זמן איסור שתיית המים:

- בתחילתה של תקופה (כשהתקופה נופלת) קיים ביהדות מנהג קדום שלא לשתות מים במשך שעה.

- ספר מנהגי מהרי"ל בליקוטים (סי' נו) כתב, שמהרי"ל היה נזהר בתקופה שלש שעות בין מלפניה בין מלאחריה.

- כתב ע"ז הכנה"ג (סי' קטז אות לו), ולא ראיתי עכשיו נוהגים כן, אלא רק כחצי שעה קודם התקופה ואחריה.

- פירש בשו"ת ויאמר יצחק (בסוף חלק אר"ח בדינים נפרדים אות א), נראה

שאף בדיעבד יש לאסור], מ"מ נהגו במילתא מציעתא, משום תשובת רב האי גאון לאנשי קירואן. וכמ"ש בשמו ר' דוד אבודרהם, ושכן דעת הר"א בן עזרא. [וכ"כ עוד מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן מב].

- בהגהות 'איי היס' (ס"ס פ) דקדק מלשון הגאונים, שאין לחוש אלא "בשעת התקופה", כמו שכן מנהגינו בכל ארץ הצבי ובטורקיה ובאיטליה, ולא כסברת המחמירים שלא לשתות המים שהיו בתלוש בשעת התקופה, אפילו לאחר כמה ימים, שזה אינו וכו'. ע"ש.

ובשו"ת שם אריה (חיד"א סי' כח) נשאל במעשה שהיה שלא שפכו המים לאחר התקופה, ואפו ובישלו במים ההם, ומורה אחד הורה לאסור כל התבשיל והפת, ושגם הכלים אסורים, וכתב ע"ז, ולדעתי הרב המורה הנ"ו הפריז על המדה בזה, ולא ראיתי לרבנן קשישאי שיחמירו כל כך במים של התקופה, דבדיעבד אם לא שפכו המים ובשלו ואפו בהם, אין לאסור, שהתורה חסה על ממונם של ישראל. ובפרט לפי מ"ש הרמ"א בדרכי משה בשם רב האי גאון דניחוש בעלמא הוא, וגם הגאונים אמרו שהוא להפחיד בני אדם וכו', ואע"פ שמדברי המרדכי והגמ"י משמע שהמים שהיו בתלוש נאסרים גם לאחר התקופה, כבר תמה על זה הב"י (סי' תנה).

- האחרונים כתבו כי האיסור הוא גם על מי בורות העיר, כי גזרו על מי בורות העיר מחשש בלבול.

- כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ועוד, שכתוב בדרשות מהרי"ל, שאין להקפיד בתקופה אלא על המים שבנהרות, אך גזרו עיר אטו נהרות. וכ"כ במטה משה (סי' תקג). וכ"כ בספר שבלי הלקט (סי' ריא). ע"ש.

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג) - ואין להחמיר אלא במים, אבל בשאר משקים אין לחוש.

- אין להשתמש במים ששהו בכלים בשעת התקופה ויש לשופכם. (ב"י ס' תנה מהמרדכי)

ב- מרן החיד"א ב'מחזיק ברכה' (סי' תנה סק"א) כתב, ואנן בדין נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופה דוקא, וכן המנהג בארץ הצבי, ובערי איטליה ובכל גלילות תורקיה. אבל לאחר זמן התקופה שותים מאותם מים שהיו בתלוש בשעת התקופה, ואין פוצה פה, ואע"פ שרבינו יהודה החסיד והמרדכי והגמ"י ס"ל שכל שהיו המים בתלוש בשעת התקופה, אין לשתותם ולבשל בהם, [וכן כתב בשבלי הלקט השלם (סי' ריא). וכן דעת מהר"י מברונא בתשובה סי' לו

בביאורו על התורה (פר' וארא) ס"ל דלא מהני לתת ברזל במים בשעת התקופה, מ"מ אנכי הרואה בחיבורו של רבינו אפרים על התורה בכתיבת יד, ובסופו חידושי רבינו אלעזר בעל הרוקח, שכתב להדיא שנותנים ברזל במים בשעת התקופה, לפי שאין ההיזק מצוי בכי"ב, ואילו ידע הרב מהרא"י מדברי הרוקח אפשר שהיה שב מידיעתו. ע"כ.

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג) - וכתבו האחרונים, שיש לתת ברזל בתוך המים בשעת התקופה.

עוד כתב ב'הליכות עולם' - 'ואין צורך להחמיר להניח ברזל במרק מבושל או מיני מלוחים או כבושים. (כנה"ג סי' קטז הגב"י אות לו). וכ"כ הש"ך והפר"ח. וכ"כ בשלחן גבוה (שם ס"ק יח), שאף הנוהגים לתת ברזל על המים שבתקופה, על משקים מבושלים או מלוחים וכבושים אין נותנים ברזל, כי אומרים שאין לחוש באלו. והוסיף וראיתי פה עיה"ק ירושלים, שנותנים כלי ברזל בחביות היין, בשעת התקופה. אבל בסאלוניקי ושאר מדינות לא נהגו כן.

ונראה שאין טעם להזהר ביין ושאר משקים, כי נראה שעיקר השמירה בעת התקופה הוא שלא לשנות מים מן הנהרות, כי נופלת עליהם מן השמים טפה מרה, והשותה מים

ובספר 'חסידים' (סי' תתנא) נראה דס"ל דהסכנה אינה אלא רק כששותה בשעת התקופה. ודלא כמ"ש המרדכי בשם ר"י החסיד להחמיר גם לאחר התקופה. וצ"ע.

[וכן העיר מרן החיד"א בספר ברית עולם סי' תתנא, שמדברי הספר חסידים שם מוכח שאחר שעת התקופה מותר לשתות המים התלושים שהיו בזמן התקופה וכו', וזה שלא כמ"ש במחבר"ר סי' תנה בשם ר"י החסיד]

ט. ברזל במים:

- יש מתירים להשתמש במים אם הכניסו לתוכם ברזל, הובא בראשונים ואחרונים, (רוקח, אור"ח, מהרי"ל, ש"ך, רמ"א תנה), היתר זה מתבסס על דברי התלמוד בעניין רוח רעה.

לפי דברים אלו דעת הרב יצחק רצאבי כי בימינו שכל המים עוברים בחלקם דרך צינורות מתכת, אין כלל את האיסור.

- כתבו הכנה"ג והפר"ח בשם מהרי"ל שנוהגים לתת ברזל במים התלושים במשך זמן התקופה, ששוב אין רשות למזיק לשלוט בהם. כ"כ הש"ך (סי' קטז סק"ו).

וכתב מרן החיד"א בשיו"ב (סי' קטז ס"ק יב), שאע"פ שמהרא"י בעל תה"ד

המנהג שאין נותנים הברזל לתוך המים, אלא מניחים ברזל ע"ג הכלי שהמים בתוכו, ושם נראה שהגר"ש קלוגר סמך בזה על המנהג. וע"ש. עכ"ל.

- ה'תרומת הדשן' חלק על ההיתר של נתינת ברזל במים.

- חכם כלפון משה הכהן זיע"א (ש"ת "שואל ונשאל" ח"א ס' מה) הציע מספר היתרים למניעת האיסור: א' - להרתיח את המים. ב' - להוסיף מעט מיץ למים, כך שיהיו עכורים. ג' - לשים את המים בכלי ברזל, שמפיג את הסכנה שבמים. ד' - להחזיק את המים בכלי חתום (סגור).

י. הכרזה:

ישנם מקומות שנהגו להכריז בשבת בבית הכנסת על יום התקופה. כך בוונציה (ר' דוד ניטו, כוזרי שני, ויכוח ה', קנב). ובמרוקו.

- כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (מל"ח ס' יב' א"ה) - יזהר המורה בעירו שיהיה לו סדור חלילה, כדי שיכריז התקופות בכל בתי ישראל, בין לדעת ר"א ובין לדעת מר שמואל, ותמיד אהב את השמא ושנא את מה בכך, וה' שומר ישראל. (עיין מש"כ הרב בחודש ניסן באריכות, מל"ח ס"א א' יז)

באותה שעה ניזוק, וגזרו מה שבעיר אטו הנהרות.

[וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ועוד, שכתוב בדרשות מהרי"ל, שאין להקפיד בתקופה אלא על המים שבנהרות, אך גזרו עיר אטו נהרות. וכ"כ במטה משה (סי' תקנ). וכ"כ בספר שבלי הלקט (סי' ריא). ע"ש].

משא"כ בשאר משקים וכו'. וכ"כ בשו"ת שם אריה (חיד"ד סי' כח) שאין לחוש אלא במים בלבד, ולא בחלב ויין ושאר משקים, שלא נזכר בראשונים אלא מים, והבו דלא להוסיף עלה.

- כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א בספר 'רוח חיים' א"ח (סי' תנה), **כשנותן הברזל בתוך המים, יאמר, שזכות האימהות בלהה רחל זלפה לאה** (ר"ת ברזל), שהעמידו שנים עשר שבטי יה, יעמוד לנו להצילנו מכל גזרות קשות ורעות. וכ"כ בספר 'קב הישר' (פרק מז). ע"כ.

- ע' בספר 'בית דוד' ביסטריץ (סי' קטז עמוד ב) שכתב, שהברזל צריך להיות על המאכל והמשקה ממש, ולא כמו שנהגו העולם להניח הברזל על הכלי שמונח בו המאכל והמשקה.

אבל הגאון מהרש"ם בהגהותיו לארחות חיים (ס"ס תכה) כתב, שעכשיו

**פלונית, וראוי להדפיס בלוחות השנה
להודיע על כך.**

[עיין לקמן באריכות הקשר של
'ניטל' לחג החנוכה]

- כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה
יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג) -
**והיה המנהג בירושלים שמכריוזים בבתי
הכנסת בשבת שלפני התקופה, ולהודיע
שהתקופה נופלת ביום פלוני שעה**

פרק יב' - ה'ניטל'

האיש הידוע אחר איזה דורות, ולכן
זמן לידתו היא תמיד בזמן מפלת
היוונים להורות שזה היה גמר מפלתם
שנדרחו מכלל ישראל לגמרי. [עיין
לקמן באריכות הקשר של 'ניטל' לחג
החנוכה]

א. מקור וטעם הכינוי 'ניטל'

כוונת הכינוי המובא בספרי
הראשונים הנ"ל, במילת 'ניטל',
שפעמים כתבו באות ט' ופעמים
באות ת'.

א' - מדברי הבני יששכר, שכתב
בספרו 'רגל ישרה' (א"י), מבואר, שהוא
ע"ש נטילתו ועקירתו מן העולם של
אותו האיש באותו לילה.

- יהודים לאורך הדורות נמנעו
פעמים רבות מלציין את שמו של ישו.
יש שכתבו שהכינוי הוא לאותו האיש
יש"ו משום שלא רצו להזכיר את שמו,
דשם רשעים ירקב, כינו אותו **התלוי**,

ניטל או ניתל (נהגה 'ניטל', בשווא נח),
וכן ניטל נאבט (ליל ניטל) או בלינדע
נאבט (לילה עיוור), הוא כינויו של ליל
חג המולד בפי יהודים מארצות
אשכנז, הנוהגים בין היתר להימנע בו
מלימוד תורה. המנהגים נשמרים כיום
בעיקר על ידי החסידים.

ב'שם משמואל' להרבי מסוכטשוב
(ח"ב דף ע"ה ליל ו' דחנוכה תרע"ז), מבאר
דהולדת אותו האיש היתה בסמוך
לחנוכה, מפאת היות הולדתו חלק
והשלמה מנס חנוכה.

דהיוונים הטילו זוהמא בנפשות
ישראל, וחכמי המשנה בקדושתם
התגברו ע"י כח התורה. ומדמה זאת
ב'שם משמואל' לזוהמא בתוך הקלחת,
שמחמת רתיחת הקלחת נדחה
הזוהמא אל שפתה עד שנסתלקת, כן
חכמי המשנה אורייתא הוא דמרתחא
בהו, ודחו בזה את הזוהמא מכלל
ישראל, ויצא מכלל ישראל אותו

האדון" (בלטינית עתיקה: "יום הלידה"), כך ש"ניטל נאכט" משמעו המילולי "ליל (חג) המולד".

- יש שרצו לפתור שהשם "ניטל" שרשו בלשון רומי (לאטינית) הוא 'נאטאל' שפירושה **יום הולדת**, כי לפי דעת הנוצרים ישו נולד ביום זה.

וכן הוא בס' הנצחון הנ"ל בפרשת בראשית על הפסוק "נעשה אדם", כתב שמילה "ניתל" **במשמעות יום לידתו של אותו האיש**. [וראה בס' תשובות וביאורים סי' קמ"ו ג"כ ביאר שזמן הולדת נקרא ברומית נאטאל. וראה ביגדיל תורה תשמ"א, סי' ק"מ].

- יום ט' בטבת, חל בסמוך לחג המולד, מוזכר כיום צום ברשימה של ימי צרה המופיעה בספר הלכות גדולות, (הל' ט' באב, חלק א). והביאו מרן בשו"ע. (ארח, ס' תקפ', ס"ב).

בניגוד לשאר הימים ברשימה, לצום זה כתב, "לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו".

בפי' 'תוס' חדשים' שם, כתב, **שיום הולדתו של אותו האיש שהיה בתקופת טבת חלה באותה שנה בט' טבת**, ולכן גזרו תענית באותו יום. ולזה התכוונו גם בס' הלכות גדולות ובספר ארחות חיים שכתבו על התעניות של ט' טבת שלא ידעו אבותינו על מה מתענין, ונסתר הסוד. ולפי זה מובן מדוע יראו

כיון שנהרג ונתלה על העץ, ולא מוכרח שתלו אותו באותו לילה, אלא כך קראו ליש"ו הנוצרי.

לפי הסבר אחר, קראו במקור לחג המולד "**חג הניתול**", כלומר החג של ה"תלוי", כינוי מקובל לישו בפי היהודים, משום שלפי המסופר בספר תולדות ישו, נתלה ישו בערב הפסח לאחר שנהרג במיתת בית דין "על ששישף והסית והדיח את ישראל".

המונח "תלוי" מופיע כבר בשם רש"י, אך לפי הסבר זה, משום פחד הגויים שונה עם הזמן צורת הכתיבה מ"חג הניתול" ל"**חג הניטול**" על מנת שהגויים לא יבינו.

(אלעזר בריזל, הערת המהדיר לספר האגודה, מס' עבודה זרה)

ב- **ר"ת של "נישט יידן טאָרן לערנען"** (אידיש, בתרגום חפשי **ליהודים אסור ללמוד תורה**), מעין ביטוי משובל כדי לשמור על ר"ת).

מזרח אירופה כונה הלילה "בלינדע נאכט" (יידיש: "לילה עיוור"), אולי מפני **שכבה בו אורו של לימוד התורה**.

- 'ניטל', שקראו על יום זה "ישב בדד וידום כי **נטל** עליו". (ר' יחיאל מיכל היבנר מניזנוב, שו"ת הד"ר תנינא סי' כ"ט א' רע"ז)

ג- מקור השם, **בשמו של חג המולד** בלטינית של ימי הביניים, "הולדת

אצלנו בחסרונות הש"ס לסנהדרין דף מ"ג ע"א, **שבערב פסח** תליוהו לישו הנוצרי על שכישיף והסית והדיח את ישראל, וא"כ עב"ח צ"ל שבליל התקופה לא נהרג.

ובסדר הדורות (ג"א תק"ס) כתב **שתי ישו הנוצרי היו**, והראשון היה תלמיד ר"י בן פרחיה, ובזמן ינאי המלך והילני המלכה. ואותו תלו בערב הפסח. ואחריו קם שני בזמן רבן גמליאל הנשיא שהיה במאה שנים אח"כ ובו מאמינים הנוצרים וסופרים ללידתו.

והמקור לדברים אלו הוא בתוס' הרא"ש על מס' סוטה דף מ"ז ע"א שכתב: "דמה שאמרינן ישו הנוצרי כישיף והדיח והסית את ישראל, אין זה ישו הנוצרי האמור בסנהדרין פרק נגמר הדין שתלאוהו בערב הפסח, שאותו היה בימי הילני המלכה סמוך לחורבן הבית, ויהושע בן פרחיה היה מדורות הראשונים סמוך לבנין הבית קודם לשמעון בן שטח שהיה בימי ינאי המלך".

וכ"כ המאירי במסכת סוטה שם ובפתיחה לאבות. ועיין בהגהו' יעב"ץ מס' סנהדרין דף ק"ז דשני יש"ו הוי. וכן הוכיח הרש"ש בהגותיו לסנהדרין דף ל"ז דשנים הוי. ועיין בשו"ת חוט השני לבעל חוות יאיר סי' י"ט.

ויש לצין דהוא שלא כמו שכתב בסדר היוחסין, ובמגילת ניטל. [מגילה

רבותינו ז"ל לכתוב במפורש שגזרו תענית על יום ט' טבת. (עיין עוד בהגהות והערות לטור ס' תק"פ, הוצאת מכון ירושלים)

[בט"ז ומג"א שכתבו שבו מת עזרא הסופר, ולכך קבעו בו תענית].

ויש שרמזו זאת בשם **ניטל שהוא ר"ת נולד יש"ו ט' לטבת**.

(כן הביא הרב אהרן אוסיבל במאמרו במחנה החרדי ט"ז טבת תשנ"א עמ' 22-23. ולא כתבוהו הפוסקים מפני פחד הנוצרים).

- בשם משמואל להרבי מסוכטשוב בח"ב דף ע"ה ליל ו' דחנוכה תרע"ז מבאר דהולדת אותו האיש היתה **בסמוך לחנוכה**, מפאת היות הולדתו חלק והשלמה מנס חנוכה. דהיוונים הטילו זוהמא בנפשות ישראל, וחכמי המשנה בקדושתם התגברו ע"י כח התורה. ומדמה זאת בשם משמואל לזוהמא בתוך הקלחת, שמחמת רתיחת הקלחת נדחה הזוהמא אל שפתה עד שנסתלקת, כן חכמי המשנה אורייתא הוא דמרתחא בהו, ודחו בזה את הזוהמא מכלל ישראל, ויצא מכלל ישראל אותו האיש הידוע אחר איזה דורות, ולכן זמן לידתו היא תמיד בזמן מפלת היוונים להורות שזה היה גמר מפלתם שנדחו מכלל ישראל לגמרי.

והנה מה שכתב הבני יששכר **שבליל התקופה נהרג**, צ"ע ממה שכתוב

זו מיוחסת לאחד מתלמידי החת"ס שהעתיקה מכתבים שהיה מונח אצל רבו].

וראה בסדר הדורות מע' תנאים ר' יהושע בן פרחיה שכתב: "ובידי העתק ממעשה שהיה בימי הילני המלכה ותלמיד ר"י בן פרחיה".

ואולי כוונתו למגילת ניטל הנו'. ועיין בזה בזכר יהוסף לגרי"ז שטרן בסוף תהלוכות האגדות.

ב. המקור למנהג ה'ניטל' – 'יום אידם'

א' – במשנה במסכת עבודה זרה נקבע כי "לפני אידיהן (חגיהם) של עובדי כוכבים שלשה ימים, אסור לשאת ולתת עמהם, להשאילין ולשאול מהן, להלוותן וללוות מהן, לפורען ולפרוע מהן".

המשנה מונה אלו חגים מדובר, "קלנדא, וסטרנורא, וקרטיסים, ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום הלידה (של המלך) ויום המיתה". (משנה, מסכת עבודה זרה, פרק א', משנה ג')

חג המולד הושפע במקור ממסורות מחגים אליליים עתיקים באירופה, בכללם החגים המוזכרים במשנה קלנדא וסטרנורליה, שנחגגו לקראת בוא החורף בסוף דצמבר ותחילת ינואר. הנצרות מילאה את החגים

העממיים הללו בתוכן דתי נוצרי כדי למשוך את המוני העם לדת החדשה.

בספרות ההלכתית התקיים דיון בשאלה אם יש להתייחס למאמינים הנוצרים כעובדי עבודה זרה שאסור לסחור איתם בימי חגיהם.

ב' – המקור הקדום ביותר לכינוי "ניטל", מובא בדברי הרשב"ם בשם רש"י זקנו, וכ"כ בעל 'התרומה' בסי' קל"ד. "ופירש רבינו שמואל בשם רבינו שלמה זקנו (רש"י), דמן הדין אינו אסור (לסחור) אלא ביום האיד שעושין בשביל ישו הנוצרי, כגון ניטל וקינה, אבל שאר איד שלהן אין תופשין בו ממשות, ולא שייך לומר בהן אזיל ומודי. ואפילו אותם שעושין בשביל התלוי [יש"ו הנוצרי השני שנתלה], יש להתיר מטעם דקיי"ל בגווייהו דלא אזיל ומודי".

וכן הובא אצל רבי מאיר הכהן (מהר"ם) מרוטנבורג: "ופירש רבינו שמואל בשם רבינו שלמה זקנו (רש"י), דמן הדין אינו אסור (לסחור) אלא ביום האיד שעושין בשביל ישו הנוצרי, כגון ניטל וקינה, אבל שאר איד שלהן אין תופשין בו ממשות".

ברוב הדפוסים הושמט אזכור זה ואלו שבאו אחריו על ידי הצנזורה או מטעמי צנזורה עצמית. (אולם שריד ממנו מופיע במפתחות, הגהות מיימוניות הל' עבודה זרה פ"ט ה"א)

(הנדפס לראשונה בויניציאה שנת שכ"ו) באות י': "לפי שנאמר (דברים כ"ז ט"ו) גבי אסור לשאת ולתת עם הנוצרים בכל יום ראשון, וכן בכל יום איד שלהן שעושין אותו כגון נט"ל ופשוטה, אבל שאר ימי אידם שעושים לשם הקדושים שלהם שאין תופסין בהם שם אלהות מותר", עכ"ל.

ד' – בתרומת הדשן' (ס' קצה), לרבי ישראל איסרלן זצ"ל כתב, על משלוח דורנות בראש השנה שלהם, "בכמה עיריות נוהגים היהודים לשלוח דורנות לכומרים ולשלטונים ביום שמיני לניתל כשמחדשין להם השנה, יש חשש זהירות בדבר או לא? תשובה: יראה דיש לזהר בזה שלא ישלחו ממש באותו יום אלא יום קודם או אחריו.

(הובא ברמ"א ס' קמה, וצונזר בשו"ע וילנא)

ה' – כן אוזכר יום אידם ניטל בספר הנצחון לרבי ליפמאן מלהויזן (שחי בפראג בשנות ה"א ק"ס בזמנו של הראשונים) ובהמשך הבאנו מש"כ לעניינינו.

ו' – אזכור מפורש אודות מנהגים מיוחדים עבור ליל יום זה הופיע בהגהות ל"ספר המנהגים" של ר' יצחק אייזיק מטירנא, המציין מנהג לומר את תפילת 'עלינו' בקול רם בליל ניטל, שכלולים בה המילים "שהם משתחוים להבל וריק", אף שלא נהגו כן כל

כן הובא ברבינו יונה (ע"ז ב), במשנה 'לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עמהן, וכתב, "ויש לתמוה האיך נהגו העולם לשאת ולתת עם הגוים בשלשה ימים אלו, ולא עוד אלא אפי' ביום אידם אינם נוהרים, ונראה דסמכו על מה שאמר רשב"ם ז"ל בשם זקנו רש"י ז"ל שאינו אסור אלא קצ"צ וניתל שעשוין עקרון בשביל יש"ו הנוצרי, שהם תופשים בהם ממשות ועיקר".

כן הובא בתוס' רבי אלחנן שם, ובאגודה, שהביאו שיטת רש"י. וכ"ה בפסקי תוס' ע"ז א"א, וכ"כ הסמ"ג דל"ת מ"ה, והגהו' מיימוניות ע"ז פ"ט, ובארחות חיים ח"ב הל' כ"א אות א', ובכפתור ופרח פ"י, וברא"ש ריש מס' ע"ז.

ג' – כן כתב רבי עובדיה מברטנורא, "ויום ראשון [בשבת] הוא יום אידם של נוצרים לפיכך אסור לשאת ולתת עם הנוצרים בכל יום ראשון, וכן בכל יום איד שלהן שעושין אותו כגון נט"ל ופשוטה, אבל שאר ימי אידם שעושים לשם הקדושים שלהם שאין תופסין בהם שם אלהות מותר", עכ"ל. (פירוש למסכת ע"ז פ"א מ"ב, דפוס ויניציאה שנת ש"ט. צונזר במהדורה המאוחרת מנטובה שנת שכ"ב)

כן כתב ב'ספר המנהגים' ליצחק אייזיק מטירנא, בהגהות המנהגים

דף ק"ז, שבת דף ק"ד ע"א. ובירושלמי שבת פ' י"ב הל' י"ד. ובתוספתא שבת פ"ב ו'.

ברם למרבה הצער בהרבה ספרים שלטו ידי (או מוראו) הצנזורים למיניהם, כך שהושמטו ונקטעו הדברים וזאת ראו להוציא מחמת חרפתם ובושתם, אך לא עלה בידם ונשתמרו הדברים לדורות, מהרבה ספרים שעדיין לא שלטו ולא הגיעו בהם ידי הצנזורים. ומהם יתד ופינה להלכות ומנהגים אלו.

איזכורים בספרי הקדמונים על יום אידם מוזכר בכמה ספרי ראשונים, אך בהרבה דפוסים שלטה יד הצנזור והושמט ונמחק כל הקטעים השייכים לעניניהם, מ"מ נשארו ספרים שלא הגיע בהם ידם הארוכה של הצנזור כמובא לעיל.

ג. מנהג ביטול הלימוד בליל ה'ניטל'

א' – 'מנהג ישראל תורה'

- ב'שיח שרפי קודש' (ח"א, א' תקכ"ב), הובא ממכתבו של הגרצ"י מיכלזון אב"ד פלונסק, שהרה"ק חידושי הרי"ם ז"ע סיפר, שפעם שאל כומר אחד את רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל הלא כתבו החכמים אשר העולם עומד על התורה, וא"כ בשעות הללו אשר אינכם לומדים על מה העולם עומד? והשיב לו הר"ר יונתן ש'מנהג ישראל תורה הוא, ומנהג

השנה מפני החשש לתגובת הסביבה הנוצרית.

ה'חוות יאיר' ב'מקור חיים' א"ח סי' צ"ז א"ב, מלין על שמזכירים את כינוי הגנאי של 'ניטל', בין היתר כתב גם על מנהגים שצריכים זהירות מאימת המלכות.

וכותב: "ולא יפה עושין הרוקין בעלינו לשבח' ממוסף ר"ה, וגם בכל השנה אני תמה על מנהגים כאלה פן יכולע גדי בין שבעים אריות ולא סמכינן אניסא. וכיו"ב אני תמה על הפיוט 'הגוים ומלכותם', אף כי שערי תירוצים לא ננעלו מי מכריחנו לאלה, ובכה"ג נדפס בקיצור פסקי הרא"ש דע"ז כגון כס"ח ניתל, וכדאי בזיון וקצף, על מ"ש הקדמונים קסח וניטל', עכ"ל.

בתלמוד ירושלמי שנחתם בשעה שנרדפו ונהרגו חכמי ארץ ישראל בחרבם של קסרי רומי שנתנצרו, כמעט ולא מוזכר אף מלה מהנוצרים, רק בתלמוד בבלי שנחתם בארץ בכל הרחוקה שלא שלטו בה רומיים נכתבו הדברים. וגם בו רק רמז בלבד, שלא להמציא לנוצרים פתחון פה על כל צרה שלא תבוא.

אבל מאוחר יותר גם זה הושמט ע"י הצנזור. [היום שבטלה הצנזור, מובאים ורשומים לפנינו בחסרונות הש"ס, במסכת סוטה דף מ"ז, סנהדרין

מנהג זה היה נפוץ באשכנז כיון ששם שלטו הנוצרים בחזקה. וכפי שכבר הבאנו לעיל מס' המנהגים של ר"א טירנא שבניטל היו אומרים 'עלינו לשבח' בקול. ובשאר ימים לא מחמת הפחד, כיון שיום אחד אפשר להיזהר שלא ישמרו.

- כמו"כ הוזכר מנהג זה שלא ללמוד בליל אידם ניטל, בספר "התאבקות" להיעב"ץ הבנוי ומיוסד על הפולמוס הידוע עם איש ריבו, בתוך הדברים מוזכר **שבהגיע ליל כותי הוא ניטל, אפי' גאוני ארץ בטלים בלימודם,** ועוסקים בענינים אחרים.

- היו ששקעו בקריאת **סיפורי צדיקים.**

בתולדות 'ערוגת הבושם' נכתב שבעל ערוה"ב הורה שמותר לעיין בניטל **בסיפורי צדיקים.**

בעבר נהגו בחסידות ויז'ניץ לקרוא סיפורי צדיקים בשעות אלו, אך האדמו"ר הרב ישראל הגר ביטל זאת, באמרו ששאל את זקיניו ה'אמרי חיים' האם מותר לספר סיפורי צדיקים והשיב לו בשלילה, מכיון שיש לסיפורי צדיקים את הכח הטמון בלימוד התורה.

ב'נטעי גבריאל' שם הביא מרבי מרדכי מנדבורנא שאמר סיפורי צדיקים ג"כ בכלל האיסור.

של ישראל שאינן לומדים - הוא בעצמו התורה שהעולם מתקיים עליו.

(טעמי המנהגים ע' ת"ק, אוצר כל מנהגי ישורון ע' 102).

כ"כ ב'לב שמח' החדש דף פ"ב בשם הגה"ק מהרי"ץ מראזלע **שהעולם קיים על מנהג ישראל שהוא ג"כ תורה.**

- מסופר על גדול אחד שהיה לומד בליל ניטל, פעם נכנס חכם אחד לבקרו ומצאו לומד, שאלו מדוע לומד בניטל, ענה לו ע"ד צחות שרוצה לראות הגיהנום של אלו הלומדים בניטל. אמר לו החכם שעל לימוד בליל ניטל אין גיהנום כ"כ, אבל **ללעוג על מנהג ישראל בודאי יש גיהנום.** וקיבל מיד את דבריו.

- 'שמענו ממגידי אמת שאירע מעשיות כמה פעמים בליל נטילתו ועיקרתו מן העולם שבא כלב לבתיהם של אלה שלמדו תורה בניגוד למנהג, ומנהג ישראל תורה היא'. (בני יששכר)

ב' - **מנהג ביטול הלימוד.**

- המקור הראשון שאין לומדים בליל ניטל הוא ה'חוות יאיר' בספרו (מקור חיים, א"ח סי' קנ"ה א'. ובס' קנ"ה אות א'), וז"ל, **"אודות מנהג הלימוד בליל חוגה פלונית..."**

והשאר לא נדפס, וכנראה שיד הצנזור שלטה בו.

כן היה נהוג באשכנז ובישיבת החתם סופר שבהם למד בצעירותו (ראה להלן).

וכן המהר"ם שיק, לא למד עם תלמידיו בליל חגם (ש"ת דברי ישראל לר' ישראל וועלץ אב"ד בודפשט, ח"ב סי' כ"א).

וכן הערוגת הבושם' היה נמנע מלימוד בליל זה. (ס' ערוגת הבושם ס"פ שמות. ובנטעי גבריאל הביא שאחיו בעל הקרן לדוד' היה מקיל קצת בליל ניטל ובחן את תלמידי הישיבה. עד שיצא לאור ספר ערוה"ב וראה את דברי אחיו, אז פסק מלנהוג כן).

כן היה מקובל מנהג זה באונסדארף ובמאטסדארף כפי שהעיד רבי ישראל טוסיג ממאטסדארף שרבותיו לא מסרו את שיעוריהם בליל ניטל (בית ישראל ח"ח עמוד ש' מנהגי מטסדארף אות קע"ב הערה צה. ומסופר שם שהוא עצמו, בליל ניטל באחת השנים ישב ולימד כדרכו, לאחר השיעור עמד אחד הלומדים, ואמר: רבי, ניטל היום. נודעו ר' ישראל, ושאל לבנו, מדוע לא הזכרתני שניטל היום. ענה שלא רצה להפריע לו משיעורו. אמר לו להבא אל תעשה לי כדבר הזה אלא תזכיר לי שניטל היום).

וכן נתקבל מנהג זה בכל חצרות החסידים, שלא ללמוד בליל ניטל, ואף את הת"ת ששם למדו תינוקות של בית רבן שע"ז אמרינן אין העולם מתקיים אלא על הבל פיהם של תשב"ר, ג"כ מנעו מהם מללמוד.

- ספרי מוסר וספרי חסידות נכלל ג"כ שלא ללמוד. (ש"ת קנין תורה ח"ה סי' צ"ב, ובתשובות וביאורים שם בסי' קמ"ו).

- לכתוב חידושי תורה ג"כ נמנעו בליל זה, כפי שכבר הבאנו לעיל מאוצר יד החיים אות פ"ח שראה בכתבים של המעתיק איזה ספר משנת רי"ו שלא כתב כלל באותו לילה, ונתן סימן בדרך צחות עה"פ "ישב בדד וידם כי ניט"ל עליו" (איכה ג, כח). אבל להעתיק דברי תורה בלא לימוד מותר, (נטעי גבריאל שם בשם האדמו"ר מפאפא זצ"ל).

- עיין בש"ת שבט הקהתי ח"א סי' ע' שנשאל בסופר סת"ם העוסק לפרנסתו בכתיבת ספרי תורה תפילין ומזוזות אם מותר לו לכתוב בליל ניטל. ובתשובתו מצדד להחמיר שלא לעסוק בכתיבת סת"ם שהיות ולחומרא צריך לברך ברכת התורה קודם כתיבת סת"ם כמו שהכריע הביאור הלכה. אך בכתיבת מגילה אפשר להקל, וזאת לפי מש"כ הבית אפרים דקריאת המגילה אינה בכלל לימוד, שאינה ממש ככתובים. ובפרט אם יכוין בפירוש שאינו רוצה לצאת בזה יד"ח לימוד התורה.

ג'- מנהג ביטול ישיבה.

בספרי קורות הימים, מובאים, כי מטעמים המבוארים לקמן סגרו את הישיבות וביטלו את תלמודם בליל זה.

מטותיהם. לקום ללימוד בחצות הלילה בליל הניטל הזהירו הרבה גדולים.

וכן צוה האדמו"ר רבי יוחנן מקארלין (ס' בית אהרן, תשד"ס), וכן ה'אמרי אמת' מגור, היה מקדים לעלות על משכבו בניטל והיה משכים קום לעסוק בתורה (בית ישראל ע' ש"א).

כן היה נהוג בישיבת המהר"ם שיק, והכתב סופר, והערוה"ב (כפי שביארנו לעיל). וכן היה נהוג בישיבתו של רבי הלל מקולימאי (ס' מדור דור ח"ד. ויבאר בהמשך מהנעשה שם). וכן הוא בישיבת מטרסדורף. (בית ישראל שם).

כמו"כ מכל הטעמים שאין לומדים, יש בזה נפק"מ לגבי איך לנהוג בהם, כיון דיש כמה זמנים ומנהגים שונים לגבי ניטל. כפי שמבואר בארוכה בספר "מועדים לשמחה", (ח"ב, כסלו טבת, סימן י"ג).

ד' – הטעם למנהג ביטול הלימוד.

- הטעם הפשוט שאין לומדים בניטל הוא **לפי שבימים הראשונים היו צוררי היהודים אורכים להם ומכים בלילה ההוא את אותם שמצאו ברחובות**, ע"כ גזרו חכמי הדור על אחב"י שישבו בבתייהם בלילה ההוא, ולא ישוטטו בחוצות. שפעמים היו מכים מכות אכזריות עד שמתו תחת ידם, שההמון חשבו זאת למצוה. כך

בספר 'בית ישראל הנ"ל מובא, שהאדמו"ר בעל הפני מנחם מגור זצ"ל סיפר לו, שבילדותו היה לומד בת"ת חיי עולם, ובליל ניטל שולחו הילדים לביתם. כאשר בא הביתה, שאלוהו אחיו (כ"ק אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל) מה זה מהרת לבוא הביתה בשעה מוקדמת כ"כ? ענהו שבלייל ניטל אין לומדים בחדר. הצטער אחיו על ביטול תורה, והלך ושיטח את טענותיו לפני אביהם בעל ה'אמרי אמת', היתכן לשלוח תשב"ר מת"ת קודם זמנם. ענהו אביו מנהג ישראל תורה היא.

המהרש"ב מליובאביטש התבטא פעם בחריפות: "די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיין נוגע בנפש, האב איך ניט האלט". - פי' המתמידים שאצלם שמונה שעות הללו נוגעים בנפש, איני מחבבם - (ליקוטי שיחות חלק ט"ו עמו' 554, וראה בלוח "היום יום" שנערך ע"י האדמו"ר מליובאביטש זצ"ל ב"ז בטבת).

- מה שביטלו מדברי תורה הוא רק **עד חצות**, ולכן כתבו והזהירו הגדולים לילך לישון במוקדם כדי שישכימו בחצות הלילה ללימוד התורה.

וכמש"כ החת"ס בתשובת הנ"ל לקום בחצות הלילה לעסוק בתורה, שלא ליתן מקום לבעל דין לקטרג באותה לילה שהעמים נועדים לבית טפלתם מחצות ואילך ועם ה' ישנים על

בענין לאסור ת"ת בליל חגם, לא שמעתי טעם מקובל, גם מה ששמעתי מאמ"ו מוה"ר נתן אדלער כהן צדק ז"ל, הוא אמר הטעם הוא **משום אבילות**, ולכן אסור ללמוד, כך שמעתי מאמור"ר הגאון החסיד ז"ל.

כדבריו כתב גם רבי יחיאל מיכל היבנר מניזנוב בשו"ת הד"ר תנינא סי' כ"ט אות רע"ו, הטעם שאסרו בלימוד בתורה ד'פקודי ה' ישרים משמחי לב' ובלילה ההוא ישב בדד וידום כי נט"ל עליו (איכה ג' כ"ח) ויען **שאינו שריים בשמחה**, לכן אסרו בלימוד, כמו אבל שאסור בתורה מטעם זה, ואז ימלא שחוק פינו בב"א.

שם בחת"ס הקשה אם הטעם הוא משום אבילות, א"כ יהא מותר ללמוד לימודים המותרים בעת אבילות רח"ל ובט' באב.

גם מה שאמרו שהוא עד חצות תמוה, מה ההבדל באותה לילה בין קודם חצות לאחרי חצות. ולכן כותב: "דאפשר שנהגו קדמונינו כן משום שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק ולשטן לקטרג בהיות באותה הלילה כל העמים נועדים לבית אלהיהם מחצות ואילך כידוע. ועם ה' אלו ישנים על מטותיהם אפי' לומדי תורה רובם ככולם נעורים תחילת הלילה וישנים אחר חצות. ולא רצו לגזור שיהיו כל ישראל עומדים השכם מחצות ואילך

בהסכמת גדולי הדור על המלמדים ועל התלמידים שישבו בבתים.

(כן הובא בספר המטעמים אות נ', שהביא משם ספרו של רש"י ליקוטי הפרדס' [לא ידוע היכן הוא בנמצא, ואלי הושמט ע"י הצנזור]. וכן העתיק בטעמי המנהגים עמו' ת"ק).

כטעם זה כתב באוצר מנהגי חסידים בשם הגה"ק מאלעסק, עמו' קי"ט, שראה בפוסקים קדמונים הטעם שלא למדו, **כי היו עושים פוגרומים, לכן גמרו שלא להאיר בליל זה ולכן לא למדו**, ומכיון שאנחנו מבני יוצאי אשכנז, לכן נמשך המנהג לא ללמוד.

- ב'קרבן נתנאל' כתב [דבריו הם בכת"י הועתק ב'נטעי גבריאל' חנוכה, בסוף מאמר ארוך על ניטל], שהטעם שאסור בלימוד התורה בליל ניטל הוא **משום אבילות שנולד בו אותו האיש**. וז"ל: "מה שאמרה גיטתי בשמי, אמת הוא כי לילה זו כמו יום שחרב בית המקדש, ומטעם זה אסור ללמוד כמו בתשעה באב, וטעם זה אסור לגלות, ומכח זה נשתרבב המנהג הרע ששוחקים, אפילו לומדים אינם שמים על לב, וברוך השם שהאיר עיני לעמוד על תוך הדבר". עכ"ל.

כטעם זה כתב החת"ס (נדפס באגרות סופרים סי' ב', ובקובץ תשובות סי' ל"א, נדפס בהשלמות לנדון תשנ"ד) שכתב: "על דבר אשר נשאלתי מאת מעלתו הרמה

הקליפה בלילה זה מפני שנהרג, ונרמו שמו בתורה ונוקב שם ה' ר"ת יש"ו, ושורשו מקליפות עורב וכלב...

ומסיים: "ושמענו ממגידי אמת שאירע מעשיות כמה פעמים בליל נטילתו ועיקרתו מן העולם שבא כלב לבתייהם של אלה שלמדו תורה בניגוד למנהג, ומנהג ישראל תורה היא".

- בקונטרס 'נובלות חכמה' א"ל, (בסוף ספר 'קדושת אהרן' לרה"ק רבי אהרן מסאדיגורא), כתב, "אבי הקדוש וזקני הקדוש לא למדו בלילה הזאת, והנראה לי כי הוא אותו האיש למד תורה ומדוע לא תגן התורה עליו, אך יען **שלא למד תורה לשמה** לזאת אינה מגנה עליו. והנה בין לומדי התורה יש חילוקי דיעות, יש שלומד לשמה ויש הרבה שלימודם כמו חכמה אחרת, וא"כ יוכל להיות קטרוג על אותן שאינם לומדים לשמה, מדוע לא יענשו ג"כ ח"ו כאותו האיש, לכן **למען טובת אלו בטלו לימוד התורה באותו הלילה והוא לשמה**". עב"ד.

- כע"ז כתב ב'לוח היום יום', בשם האדמו"ר הרש"ב מליובאביטש שהטעם שאין לומדים הוא **כדי שלא להוסיף חיות**, והכוונה שלא תעמוד לו זכות תורתו שלמד אצל יהושע בן פרחיה. [כ"כ ספר "שערי הלכה המנהג" חלק יורה דעה, עמ' סד].

הרבי השישי בשושלת חב"ד, הרי"צ כותב ש"נוהגים שלא ללמוד בניתל

באותה הלילה כאילו אנו נגררים אחר חוקותיהם, ע"כ בהשכל מנעו הלימוד קודם חצות לגמרי וממילא כל ת"ח ישן תחילת הלילה ויקום אחר חצות, ומכ"ש בעלי משא ומתן הקובעים עתים לתורה בכל יום מסתמא בתחילת הלילה, אותה הלילה נמנעים ללמוד מפני המנהג, וע"כ יעמדו אחר חצות לשלם חובתם דבר יום ביומו, וממילא יהיו כמה וכמה עוסקים בעבודת ה', אלו מפה ואלו מפה, וחמת המלך שכבה.

ומסיים החת"ס, וטעם זה הגון בעיני, ולא קשה מידי היכן מצאנו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר, כיון שהסברא נכונה כמו שכתבו תוס' פסחים שם ד"ה היכן מצינו. ומתוך הדברים אתה למד שיש לגעור בהקובעים מושב לצים שמחים לאיד"עב"ד.

לפיכך הוא מציין **שהאיסור ללמוד תורה נועד כדי למנוע מתלמידי החכמים ללמוד וממילא מחוסר מעש יילכו לישון מוקדם בלילה, ויקומו בחצות כאשר קמים הנוצרים לתפילתם, וזאת כדי למנוע מצב הפוך ומעורר קטרוג שבו היהודים ישנים בשעה שהנוצרים כבר קמו.** [שו"ת ודרשת וחקרת ח"א עמ' קמו בשם החת"ס באגרות סופרים סי' ב].

- טעמו של הבני יששכר כבר הבאנו לעיל שמחמת **התגברות**

וע"ז הוסיף מהרי"ד, שלכן נהגו שלא ללמוד בניטל, כי הוא זמן של התגברות הקליפות, לכן צריך להתעסק מאד בדביקות הבורא ולא להפסיק אפי' ללימוד התורה.

- בקדושת ציון (מבאבוב) עמו' קכ"ט, כ': "ורבים חתרו לדעת מדוע יבטלו ת"ת בלילה הזה, והגם שאפילו אם לא נדע הטעם בדבר, די לנו בזה מה שכן נהגו מעולם אבותינו ורבותינו, אמנם עלה ברעיונו מילתא בטעמא, דהנה ידוע דאותו האיש היה תלמידו של רבי יהושע בן פרחיה ולמד תורה הרבה, ולבסוף כישף והסית והדיח את ישראל כמבואר במס' סנהדרין דף ק"ז ע"ב, ומזה אנו רואים בחוש אומרם ז"ל (אבות פ"א) לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכמבואר בגמ' ב"ק י"ז ע"א גדול לימוד התורה שהלימוד מביא לידי מעשה, דאותו האיש אעפ"י שלמד הרבה, כיון שהיה תלמוד בלא מעשה יצא לתרבות רעה, עד כדי להסית ולהדיח, ולכן בלילה שנולד בו תיקנו שלא ללמוד, להראות כי לימוד התורה כזאת בלא מעשה אינו נחשב מאומה. כי התורה ניתנה לנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ואפשר להעמיס דבר זה בפסוק (תהילים קי"ט) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שיש עת אחת בשנה דהיינו ליל ניטל שצריכין להראות כי העיקר הוא לעשות לה'. ולכן הפרו תורתך,

עד חצות לילה, והטעם כפי ששמע מאביו, אדמו"ר הרשב"ב "כדי שלא להוסיף חיות" באותו האיש ובהולכים בשיטתו עתה".

הרבי החמישי בשושלת חב"ד, הרשב"ב, התבטא פעם: "המתמידים ששמונת השעות האלו נוגע להם בנפש, איני מחבב".

וע"ע לעיל מה שהבאנו מהרה"ק רבי שמואל מסוכטשוב, שמסביר כי ביציאת אותו האיש מכלל ישראל נדחתה הזוהמא לחוץ ונטהרו ישראל מזוהמת היונים, ולכן מבטלין אז מת"ת, לרמו הפסקת חיבור לישראל ולא תעמוד הזכות שהיה תלמיד יהושע בן פרחיה.

- בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע מביא בשו"ת דברי ישראל (וועלץ) ח"ב סי' פ"א, טעם על ביטול התורה בליל ניטל עפ"י דברי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, שפי' את דברי הגמ' (ברכות דף לא ע"א) אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה. פ' שהאדם צריך תמיד להיות מחשבתו דבוק בהשי"ת, רק בעת לימוד התורה פטור מדביקות הבורא כדי שיוכל להתעמק בלימודו. וזהו אל יפטר אדם מחבירו שהוא לשון חיבור היינו דביקות הבורא, אלא מתוך דבר הלכה שרק אז מותר לו להפסיק מדביקותו שמתוך כך זוכרהו.

רגע נפתחה הדלת בחזקה, שוטרי העיר עם מפקדם נכנסו בבהלה החדרה בלזית אותו "מוסר". כאשר ראו כי המהרש"א עומד כשספר בידו נסוג המוסר בכושה והשוטרים עזבו את הבית. כך הופרה עצתו של אותו מוסר, בהשגחה מיוחדת מלמעלה.

ב' - **ספרי מלחמות וטבע**. כן מסופר בדבר חנה' השלם ח"ב עמו' מ"ג על רבי חנה מקאלשיץ הי"ד שבצעירותו ראה אותו פעם זקיננו בעל הדברי יחזקאל משינאווא בליל ניטל מעיין בספר יוסיפון, אמר מדחזינן שאינו מבטל זמן, שמע מיניה שעתיד הוא להיות אדם גדול. ושם בח"א הליכות והלכות עמו' ל"א מסופר עוד, שבגדלותו כשנשאל רבי חנה ע"י אחד המתחדשים, מאיפה הוא יודע **גיאוגרפיה** בדיוק נפלא, השיב שבניטל היה מעיין בספר הברית במקומות שמדבר מענינים אלו.

ג' - מנהג נוסף הוא כאמור קריאה בקול של תפילת **"עלינו לשבח"** ובכלל זאת המשפט "שהם משתחוים להבל וריק", שהיה נאמר בדרך כלל בלחש, מפני זעם הנוצרים. (כדלעיל)

ד' - בחסידות מטרסדורף נוהגים **לטון מאכלים הנודפים ריח חזק** ומרתיע במיוחד, "רמז לסירחונם".

ה' - בחלק מקהילות החסידים נוהגים על פי מאמר הבעל שם טוב

שמותר לבטל אז מלימוד התורה, כי ביטולה של תורה אז, הוא **להראות שהעיקר הוא קיומה**.

ד. מנהגים שונים בליל הניטל.

א' - בספר 'תוכחת מוסר', מסופר: שגודל התמדתו של המהרש"א ידועה היא עד שהיה קושר את שערותיו לתקרה בלילה כדי שלא ירדם אף לרגע. אולם בליל ניטל לא עסק המהרש"א בתורה, אותו לילה נהג **לחשב את הכנסותיו** כדי לדעת כמה עליו להפריש מעשר לעניים.

אירע מקרה ואיש אחד קל דעת ופושע תושב העיר אוסטראה, שהיה בליבו טינא על המהרש"א, הלשין על המהרש"א שתמיד מחרף ומגדף את הנוצרים. כהוכחה לדבריו הביא את מנהגו של המהרש"א שלא ללמוד תורה בליל חגתם, כי אויר הלילה טמא. המהרש"א שלא ידע מאומה ישב כמנהגו בהגיע אותו לילה לערוך חשבונותיו. תוך עריכת חשבונותיו נפל פתאום ספר מתוך ארון הספרים ארצה, הוא מיהר לקום ממקומו גחן והרים את הספר, נשקו והעמידו במקומו. לא עברו דקות ספורות ושוב נפל ספר ממקומו, התכופף שוב והעמידו במקומו. כאשר חזר המקרה בפעם שלישית, נפעם המהרש"א והרהר בלבו הלא דבר הוא זה. נטל את הספר בידו ופתחו לעיין בו, באותו

התורה בליל ניטל: ומצורף בתוכו מגילת ניטל].

ז' – מסופר על החידושי הרי"ם מגור שהיה נוהג בליל ניטל **לגזור נייר** "אשר יצר" (טואלט) לכל השנה. מתוך ראיית הנצרות כפסולת אשר הופרשה מגוף העם היהודי. [הרב מרדכי גנוט, לוח דבר בעתו התשס"ו, בני ברק]. כן סיפר כ"ק האדמו"ר ה'פני מנחם' מגור זצ"ל, הובא בבית ישראל מטסדורף ח"ח עמו' ש"א.

וכן נהג הגר"ש רוזנברג זצ"ל אב"ד אונסדורף, ונתן טעם לדבר, שהוא לזכר צורת דינו של אותו האיש, כמבואר בגמ' גיטין דף נ"ז ע"א (בחסרונות הש"ס) 'אזיל אסקיה ליש"ו בנגידא באוב, (פי' שאונקלוס בן אחיו של טיטוס עמד להתגייר, לפני כן רצה לדעת מי חשוב בעולם הבא, והעלה באוב כמה וכמה אנשים אחד מהם היה אותו האיש). א"ל מאן חשיב בהאי עלמא? אמר לו: ישראל. דיניה דההוא גברא במאי? אמר לו בצואה רותחת, דכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת'.

בגמרות הנמצאות לפנינו הושמטה המילה יש"ו ובמקומה הוכנסו המילים פושעי ישראל, כך גם נוספה הערה מ"כוכבת", על המילים "דיניה דההוא גברא" שהכוונה על "בלעם"... שמשום מה נתכנה בתואר "פושעי ישראל"... וכל הכרכורים הללו לא היו אלא

שאסר לקיים מצוות עונה, וטבילה במקווה בלילה זה (נטעי גבריא), ויש מתירים לאחר חצות. באגרות קודש מהרבי מליובאוויטש (כרך י"ב עמ' תכ"ד) כתב: יכולה לטבול, ובאם אפשרי לדאוג שהמצוה תהיה לאחר חצות, בלי שהדבר יגרום לעניינים לא רצויים – עדיף. להשתדל לא לחשוב כלל על כך שזהו ליל "ניטל" בעת קיום המצוה. יש שהתירו לגמרי, [כך מביא בנטעי גבריא] מהחתם סופר והאדמו"ר מקלזנבורג].

החת"ם סופר כתב כי "מנהג העולם שאוסרים גם תשמיש וסוגרים שערי טבילה, ולדעתי מנהג שטות הוא ויש למחות ביד הנוהגים כן'. (שו"ת חתם סופר קובץ תשובות סימן לא).

וכן נהגו **להימנע מלהינשא** (חתונה) בלילה זה.

ו' – יש שנהגו לקרוא ביום זה את **ספר תולדות אותו האיש**, ספר עברי מימי הביניים המוקדמים שגם תורגם ליידיש, המציג את קורותיו של אותו האיש בצורה לעגנית.

כמו כן הופיע **"מגילת ניטל"**, המגוללת את קורות אותו האיש, ומיוחסת לאחד מתלמידי החת"ם סופר שהעתיק אותה מכתבים שהיה מונחים אצל רבו. [ספר מנהג אבותינו בידינו: מאמר ממנהג לבטל מלימוד

לרצות את הצנזור... והאמת היא כפי שמופיע הקטע המקורי ב"חסרונות הש"ס" והכוונה ל"אותו האיש".

ח'- הרה"ק בעל האמרי אמת' מגור זצ"ל **למד בניטל את השפה הפולנית.** בס' ראש גולת אריאל הובא שכן סיפר כ"ק אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל, כי במועד מסוים היה רצון מלפני אביו האמרי אמת' זצ"ל להתלמד לכתוב בשפה הפולנית, בכדי שיוכל לרשום בעצמו את הכתובת במשלוח מכתבים וכיו"ב. וכבר ניסו להביא אליו את פלוני המתעסק בהוראת שפה זו כדי שילמדנו. אבל הוא אמר שאין לו פנאי לכך כי אם אחת בשנה, בליל אידיהם ניטל שעה שבשירי ישראל נמנעים מלעסוק בתורה עד חצות.

יא'- על רבי הלל ליכטנשטיין מקולימאי מגדולי תלמידיו של החת"ס, כשהיה אדם בא אצלו על עסקי הרבנות, רבי הלל מפטרו מיד ושב לספרו ולתלמודו, אף הפרנסים לא היה סיפק בידם לדבר עמו בצרכי העיר. פעם אחת בליל ניטל מולד מושיעם, נכנסו הפרנסים אצל רבי הלל לדבר עמו בצרכי העיר, דחה אותם רבי הלל כדרכו, שאלו הפרנסים רבינו הלא ליל ניטל היום ואסור בתלמוד תורה? אם כן מחזיר רבי הלל: **מקדימים לישון ומקדימים לקום.**

יב'- הרבנים והאדמו"רים לא היו **מקבלים קהל ופתקאות** בליל ניטל. (כן נהג הרה"ק ממונקאטש כמש"כ בדרכי חיים ושלוש אות תתכ"ה).

וכן האדמו"ר הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע הי"ד, כששהה בא"י בשנת תרצ"ג וחל ליל ניטל לא קיבל קהל. וכן הוא בלב שמח החדש מהגה"ק מאלעסק סי' כ"ד אות ט' שלא קיבל פתקאות.

יג'- מנהגו של הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין הי"ד שהיה **מכסה בניטל את כל ספריו**, וכן בבית מדרשו הקפידו להכניס בניטל את כל הספרים לארונות. (בשם הרה"ח ר' אלעזר בריזל זצ"ל, וזה היה כשביקר בארץ הקודש). ותפילת מעריב התפלל בע"פ כיון שהסידור היה מכוסה. (בשם הרה"ח ר')

ט'- ליקוטי שיחות חנוכה תש"ג, שמע פעם תשובת תלמיד ישיבה שבלבושיו חסרו כפתורים, וכשנשאל מדוע אינו **תופר את הכפתורים** בלבושיו? השיב, כי אז לא ישאר לו מה לעשות בניטל, (ס' מדור דור ח"ד עמ' 77).

י'- על בעל 'ערוגת הבושם' מסופר שבלייל ניטל היתה קביעות מיוחדת **לאסיפה שנתית** של ראשי הקהל לאותו לילה, והיו דנים בדברים העומדים על הפרק ובחיזוק ותיקון בדקי הקהלה.

הרוב הנוצרי באותה מדינה. [הרב מרדכי גנוט, דבר בעיתו]

ה. משחקים בליל ניטל

א' - מצאנו לגדולים שנהגו לשחק בשח בליל ניטל.

בליקוטי שיחות חנוכה תש"ג מסופר שב"ק חמיו (הרי"ץ) העיד שאביו (הרשב"ב) נהג אז לשחק או לעמוד בשעת מעשה ולהציע האיך לשחק בשח.

וביאר שבזה לימוד הוראה שאפי' בזמן שאין יכולים ללמוד ינצלו הזמן לשחק במשחק שיש בו חכמה בעיני רשות שעושים לש"ש, בבחינת בכל דרכך דעהו, וזה מוסיף חכמה בראש בכדי שיוכלו להבין אח"כ תורה יותר טוב.

ועוד טעם שמקדש שם שמים ושבתו של ישראל לעיני העמים שמחשיבים את המשחק בראותם שבני ישראל הם עם חכם ונכון גם בחכמה זו.

וסיים: מזה ישנה גם הוראה כיצד לנהל את זמן הניטל לא להיות בטל ח"ו אלא לתועלת, ובפרט להוסיף בעיני חכמה או בהוספה בצדקה וחסד או בהנהגת הבית וכדומה.

- כן נהג האדמו"ר אור ישראל מסטאלין, לשחק בליל ניטל עם בניו

אהרן הויזמן ז"ל. הנהגה זו לקח מאביו הרה"ק מרן אור ישראל מפראנקפורט זיע"א, שפעם אחת חל ניטל בליל שבת קודש, אמר את הזמירות בע"פ ולא מתוך הסידור. (בשם הרה"ח ר' נתן מאיר בוקצין ז"ל שהיה נוכח בשעת מעשה).

ובעי"ז היה מנהגו של האדמו"ר הצמח צדיק מויזניץ, שלאמירת שלום עליכם והקידוש בליל ש"ק היה פתוח לפניו סידור מהר"י עמדין, ופעם אחת כשחל ניטל בליל ש"ק עמד הגבאי לפתוח הסידור לפני האדמו"ר, אך הרבי נגע בו בידו לבל יפתחנו, ואמר את הקידוש והסידור סגור. (מוריה גליון קס"ה עמוד צ"ה, בשם ר"א זינגר משאץ, שהיה נוכח בשעת מעשה)

יד' - זמן הניטל:

בחסידות גור וליובאוויטש נוהגים ניטל ב-24 בדצמבר, ובחסידות בעלזא נוהגים ניטל ב-5 בינואר מהשעה 12:00 בצהריים ועד ל00:00 בלילה, בהרבה חסידויות [כמו חסידות צאנז, סאטמאר, תולדות אהרן, ועוד] נוהגים ניטל ב-6 בינואר, ובחסידות ויז'ניץ נוהגים לעשות גם "ניטל גדול" וגם "ניטל קטן" - גם בערב חג המולד של הכנסיות המערביות (ה-24 בדצמבר), מהשקיעה עד חצות הלילה, וגם בערב חג המולד של הכנסיות המזרחיות (ה-6 בינואר), מחצות היום עד חצות הלילה, וישנם חסידים ה"בוחרים" בין שני מועדי חג המולד, בדרך כלל לפי מנהג

כמש"כ בדרשות חת"ס ח"א דף ע"ה ע"ג, בהספדו על רבינו משולם איגרא ז"ל: "מה נאמר ומה נדבר בשלנו הרעה הזאת בשמוח ישראל לאיד וחגא של ע"ז ועושים החגא לחג, אוי נא איך יערב לב איש הישראלי לישוב בסוד משחקים בפרט בימים של צער דבימים ח' ט' טבת היה חושך בעולם..." ורק לאנשים קלי דעת התירו המשחקים, כדי שלא יבואו לידי עבירות חמורות מחלוקת ולשה"ר וכדו', אבל לבני תורה אין שום היתר רק ילכו לישון בתחילת הלילה ויקומו מחצות ואילך.

וכמש"כ החת"ס בליקוטי תשובות סי' ל"ב וז"ל: "עמדתי על הנסיון כי אסרנו השחוק על זמן מה, ובתוך הזמן היו ימי חגם, וישראל קדושים נהגו בו איסור. וראיתי בעיני כי עי"ז באו כמה מחלוקת ולשה"ר בהיותם בטלים באותה לילה ממשא ומתן, ואין דרכם לעשות כי אם לישוב בסוד משחקים, ועתה כי ידם אסורות הבטלה מביאה לידי הרבה מכשולים, אמרתי ישראל בני נביאים הם וקדמונינו הנהיגו כן... ע"כ אם יסכימו בית צדק שבעירי להתיר קצת כגון קוויטליך שקורין בלעטין בלשון אידיש, מטינאשיבוא מכשורי. אמנם ללומדי תורה אשר יש להם כח לעסוק בתורת ה' לא מצאתי תקנה בכל מה שכתבא ומבואר בערכין דף ט"ו ע"ב א"ר חמא

במשחק השח (רשימות משמשו רבי צבי פאצ'עניק).

כמו"כ בעל אהבת ישראל מוויזניץ היה נוכח בעת שבניו שחקו שח בניטל.

וכן נהג אדמו"ר מסקווירא זצ"ל, אכן תיכף שבא חצות הלילה הפסיק ופתח את הגמרא. (נטעי גבריאל עמו' רנ"ט).

- וכן נהג האדמו"ר מליובאביטש זצ"ל לשחק עם חמיו שא"ך. (ימי בראשית, עמוד 337).

ב- מצאנו לגדולים ששחקו **בקלפים**.

כן היה נהוג בישיבות אשכנז בהן למד החת"ס בצעירותו, על רבו של החת"ס במגנצא מספר רבי מאיר להמאן, שמאן דהו הלשין על ר' טבלי שייאר, בעון משחק קלפים עם תלמידיו בליל ניטל. באותו לילה פרצו אנשי המסדר הנוצרי אל בית מדרשו. בנס היו אז כולם עסוקים בשאלה הלכתית שהופנתה זה עתה אל הרב, וכל אחד השתתף בויכוח בענין. משחק הקלפים נעלם מן השולחן, ורק ספרי גמרא, רי"ף, רמב"ם, טור ושו"ע היו מונחים לפנינו כשהם פתוחים (מובא בספר משפחת בונדי [אנגלית] עמו' 11, הועתק בקובץ מוריה גליון קס"ה עמוד צ"ב)

ג- היו גדולים שהתנגדו למשחקים בליל זה.

בליל שבת קודש, וישב החידושי הרי"ם בשולחנו הטהור **אמר דברי תורה כמנהגו בכל ש"ק**. והתייחסו לזמן ניטל אז, אמר: "צי חסידות האט ער קיין שייכות נישט". כך נהגו אדמורי בית גור אחריו לפי עדות חסידים נאמנים, כאשר חל ניטל בליל ש"ק אמר הבית ישראל דברי תורה בשולחנו הטהור כדרכו בקודש.

כמו"כ הוא מנהג בעלזא שלא ללמוד גם כשחל בש"ק, אך בשולחן שבליל שבת קודש היו האדמורי"ם אומרים דברי תורה, באמרם שה'דברי תורה' בעת השולחן הם תפילות ומותר לאמרם בניטל. וכן מסופר בס' ויגד יעקב בהקדמה עמו' ט"ו, שהרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא השיב לאחד ששאלו מדוע אינו מונע מלומר תורה בליל ניטל שמנהג ישראל למנוע אז מלימוד. השיב שתורותיו הם תפילות. כך גם נהג הרה"ק רבי אהרן מבעלזא שהיה אומר תורה על שולחנו הטהור, אף שחל ניטל בליל ש"ק, ואמר הטעם כי הד"ת שלנו בעת השולחן הם תפילות ומותר לאמרם בליל ניטל. (כן הוא במנהגי בעלזא לר"י קלפהולץ).

ועיין בתפארת שלמה פ' מצורע ד"ה **זאת, שצדיקו הדור ע"י אמירת תורתם ממשיכים השפעות טובות ורפואה עיי"ש באריכות.**

כעיי"ז אמר הגה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע (הובא בהקדמה לס'

בר חנינא מה תקנתא של מספר לה"ר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים". עכ"ד החת"ס.

1. ניטל שחל בשבת:

א' – גם כשחל ניטל בשבת קודש נהגו רוב שלא ללמוד בו.

על החידושי הרי"ם העיד רבי צבי יחזקאל מיכלזון (אב"ד פלונסק בעל תירוש ויצהר) במכתבו (הובא בטעמי המנהגים עמוד ת"ק, ובשיח שרפי קודש ח"א אות תקכ"ב, ובאוצר כל מנהגי ישרון עמו' 102). שמעתי מרב גדול ישיש, שהיה פעם אחת בימי החורף על ש"ק אצל אדמו"ר הגה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור, ואז היה אותה העת שנוהגים בכל תפוצות ישראל שאין לומדים בליל שחל תקופת טבת. ובאכלו סעודת ליל ש"ק עם קהל החסידים המסובים לשולחנו הטהור לא אמר אז דברי תורה לפני העם כדרכו בכל ש"ק, רק סיפר כי פעם אחת שאל כומר את הגה"ק הרבי יהונתן אייבשיץ, חכמיכם אמרו כי העולם עומד על התורה, הלא יש לכם היהודים זמן שאינכם לומדים תורה, על מה עומד העולם בשעות הללו? השיב לו רבי יהונתן מנהג ישראל תורה, וקיום המנהג שאין לומדים תורה הוא עצמו תורה, ועל זה קיים העולם. ולא אמר תורה רק סיפר סיפור זה".

ב' – מאידך מקובל בבית גור כי כאשר אירע פעם אחרת שחל ניטל

אפי' כשחל בשב"ק. וכן האדמו"ר הרש"ב מליובאביטש כשנפל ניטל בליל שב"ק לא יצא לאמירת התורה.

וכן מנהג קרלין שלא ללמוד בשבת אם חל בו ניטל. וכל זה הוא גם להעביר הסדרא **שנים מקרא ואחד תרגום**. בדרכי הישר והטוב החדש עמ' של"ב מסופר, שפעם אחת רצה הגה"ק מליסקא להעביר הסדרא שנים מקרא ואחד תרגום, וכאשר ישב ורצה ללמוד נפלה עליו תרדמה וגם כבה הנר ולא הספיק לעבור שמו"ת, והבין כי מן השמים עכבוהו ורגלי חסידיו ישמור.

ד' – אך היו אחרים שלא חששו כשחל ניטל בשבת, וכ"ק האדמו"ר ר"ש מקוידינוב זצ"ל, במשמרת שלום סי' כ"ז סעי' ג', בביאור מנהגם שאין חוששין לקדש בשעה שביעית, כתב: "ובאמת הוא פלא לחשוש בשבת בענינים כאלו, הלא אז"ל בזה"ק וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולוהו ערקין וכו', ולית שולטנא אחרא בכולוהו עלמין, ע"כ אני נוהג ללמוד בליל ניטל כשחל בליל שבת, הגם כי בחול נהגין שלא ללמוד, בליל שבת לפע"ד אין שום חשש מהא טעמא דכתבין".

וכן העיד הגה"ק מהרא"ש מסטרופקוב על מנהגו של אביו רבי יחזקאל משינאווא זי"ע שאמר ד"ת

בנישלים) כששאלוהו אודות אמירתו תורה בסעודה שלישית, דמזוה"ק משמע שבזמן זה עת פטירת מרע"ה אין לומר. ענה הרה"ק מזידיטשוב: "אונזרע תורות זענען תפילות". [פ', תורותיו הם תפילות].

ג' – לעומת זאת בהרכה חצרות החסידים שאין לומדים אפי' דברי תורה אין אומרים.

כן נהג בעל הקדושת אהרן מסאדיגורא כמש"כ בספרו. וכן היה נהוג אצל אדמורי ויוניץ כמו שנכתב בס' קדוש ישראל עמו' קפ"ד, וכן נהג בעל ערוגת הבושם מחוסט שלא למד בש"ק את מאמרי הזוהר, שו"ת דברי ישראל ח"ב סי' כ"א. וכן מנהג סקווירא שלא ללמוד בשבת ניטל. והאדמו"ר מסקווירא זצ"ל היה בא לשולחנו מוקדם יותר כדי שאחר חצות יוכל ללמוד.

ובנטעי גבריאל מביא בשם אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל שחמיו מזיר"ר הגה"ק בעל עצי חיים מסיגעט זצ"ל אמר שהואיל וניטל פוטר מלימוד התורה, נפטר עי"ז גם מאמירת דברי תורה. וכן הגה"ק מאלעסק לא אמר תורה בליל שבת ניטל, לב שמח הנ"ל. וכן בעל עטרת ישועה מדזיקוב זצ"ל לא אמר תורה דכתיב ישב בדד וידום כי ניטל עליו. וכ"כ בשו"ת קנין תורה ח"ה סי' צ"ב שרבותינו נמנעו מלומר תורה

לארץ, ואצל האשכנזים. אבל הספרדים בכל מקום, וגם האשכנזים הבאים לארץ ישראל לא קיבלו מנהג זה, וממילא ביטלו מנהג זה.

הגאון הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, ביטל מכל וכל את המנהג וגער במתבטלים מלימוד בנימוק שלא ראוי לפעול לפי מנהגי הנוכרים ובמיוחד במדינת ישראל שאין ממה לחשוש.

ב' – כמו"כ כמה חוגים מחכמי ליטא לא קיבלו עליהם את ניטל וכמו שנהגו תלמידי הגר"א.

כן החזו"א לא היה חושש לזה והיה אומר שעיקר הטעם הוא מפני פחד הנוצרים וזה ל"ש עתה, (כ"ה בס' שמירת הגוף והנפש ח"א סי' צ"א סעי' א' משם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל). והקפיד על הנוהגים שלא ללמוד, (כן נכתב בארחות רבינו ח"א עמו קצ"ג).

וכן הגאון בעל ה'קהלות יעקב' הסטייפלער היה לומד בליל ניטל. (ארחות רבינו שם). ושם נכתב שהיה לומד בע"פ ולא מתוך הספר. מפני חילול השם, כי היות והחסידיים אין לומדים ומסתכלים על מי שלומד כעובר עבירה. לכן למד בע"פ.

וסיפר הסטייפלער שבדידיה הוי עובדא שחסיד אחד נכנס אליו לשאול איזה ענין בליל ניטל וראהו לומד. תמה עליו, וסגר הסטייפלער את הגמ'

בש"ק שהיה בניטל, ואמר הטעם, משום דכל דינין מתעברין מיניה. כ"כ בספר לעטר פתורא עמו' נ"ג.

רבי שבתי ליפשיטץ אב"ד יולינצא במכתבו המובא בס' הדרת קודש דף מ"ז כתב, דכיון שהאיסור ללמוד בניטל הוא משום דפקודי ה' ישרים משמחי לב, לכן כשחל ניטל בשבת מותר ללמוד כמו בתשעה באב שחל בשבת.

ז. מקומות שלא קיבלו עליהם מנהג ה'ניטל'

א' – בקרב הספרדים ועדות המזרח, לא התקבל כלל המנהג לא ללמוד תורה.

מרן רבנו הגדול חכם עובדיה יוסף זיע"א, פסק על עניין זה ש"אין ממש בדברי האומרים כן, ואין לדבריהם כל יסוד כלל". (שרת' יביע אומר' ח"ז - יורה דעה ס' כב')

משום, דהייתה גזירה על הלומדים לא לשוטט ולצאת לבית המדרש וכך השתרבבה הטעות שאין ללמוד כלל.

כתב בתשובות וביאורים סי' קמ"ו, הטעם, כיון ששם לא שלטו הנוצרים רק הישמעאלים. לכן אין להם מנהג זה.

כ"כ מרן הראש"ל חכם מרדכי אליהו זיע"א, "כל המנהג הזה היה בחוץ

שמואל הלך ז"ל אב"ד דעה"ק צפת ת"ו, שבא"י אין לחוש לניטל כלל. וכתב דר"ז הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במאמרו הנדפס בקובץ מוריה - **סמך לדבריו** מד' הרמב"ן (פ' אחרי ית, כה) "כי ה' ברא הכל ונתן על כל עם מזלות בשמים ועליהם מלאכים שרים עליהם, כענין שר מלכות פרס ושר יון. אבל א"י נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מהמלאכים קצין שוטר ומושל, וז"ש והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ" עיי"ש.

ובזוה"ק (פ' יתרו דף ע"ט:) כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, מאי טעמא משום דזרעא קדישא לארעא קדישא סלקא, ושכינתא באתרה יתבה, והאי בהאי תליא.

וכתב ב'אור החמה' בשם הרמ"ק ז"ל שישראל מתייחסים במציאות נשמתם אל ארה"ק, והגויים מתייחסים לחו"ל ארץ העמים הטמאה שתחת שר שלהם. אבל ישראל הדר בחו"ל, אינם בשכינה שבא"י, ולא בשר שבחו"ל, אלא עצור ועזוב עיי"ש. (ועי' באריכות באוצר הפוסקים כרך כ' בקונטרס ישוב א"י, לגבי זה"ז).

ובחסד לאברהם למהר"א אזולאי ז"ל (מעין ג' נהר ג') כתב: ש"יש כיסוי ופרוכת ומסך הבדל סביב לא"י, אשר שומרים גבולים הללו, שלא תתפשט הקליפה ומגרשים בכל דור ודור

והתנצל בפניו שלא ידע, ולכן אינו רוצה ללמוד מתוך הספר. גם משום שציבור גדול נוהגים כן. והוסיף שאילו היה לו איזה מקום מסתור שאפשר שם ללמוד שלא יראוהו היה הולך ללמוד שם. גם ביקש שלא יגלו מתי הוא ליל ניטל כדי שלא יבטל הלימוד.

בעי"ז סיפר הרה"ח ר"א בריזל זצ"ל, שסידר פעם איזה ענין בליל ניטל והלך לקבל את חתימת הרב אליעזרוב אב"ד חברון, ומצאהו לומד, שאלו הלא ניטל היום ומדוע לומד? ומיד סגר את הספר ועשה עצמו כאילו לא ידע. וטעמו כנראה היה משום שבארץ ישראל אין לחשוש. אך לא רצה לזלזל בו כיון שציבור גדול נוהגים בו וכנ"ל.

וכן המהרי"ץ דושינסקי לא נהג לבטל הלימוד בליל ניטל. (כן הוא בס' בית ישראל מטסדורף ח"ח עמו' ש').

וכן כתב הגר"י ליברמן שליט"א במאמרו בקובץ מוריה, שעפ"י רוב למד ברבים בליל ניטל, ורק כשהעירו לו שהלילה ניטל, והיה כבר מאוחר אמר: "כבר מאוחר והלילה ניטל", השאיר את הספר פתוח וסיפר קצת סיפורי צדיקים.

ג'- יש הסבורים שבארץ ישראל אין כל סיבה לציין את הניטל, בשל קדושת הארץ.

מפורסם מה שאמר הרה"ק רבי מרדכי מסלונים ז"ל, בשם הגה"ק רבי

שנוצרים מהעולם באים אליהם, וצ"ע אפוא אם לחוש בירושלם.

וכמש"כ היערות דבש (סוף דרוש א), "שכאשר גבר החטא בעוה"ר, ונסתלקה השכינה וגבר סט"א, בעוה"ר ביותר סביב הקדושה יתהלכו רשעים וגברו כחות חיצונים" עכ"ל.

ד' – כמ"כ יש להקל מטעם נוסף בא"י, כי כאן בא"י חכמי הספרדים ותלמידי הגר"א שנמצאו בה לא חשו לניטל. ומתחילה לא קיבלו עליהם לנהוג מנהג זה. וא"כ גם החסידים שבאו אח"כ נגזרים אחריהם ולא שייך לתת עליהם חומרי המקום שיצאו משם, דחומרא זו במקום תליא, וכאן בא"י ששלטו הישמעאלים לא הי' ענין של חגא הניטל כלל, והנוצרים היו מיעוט שנתבטלו ברוב הישמעלים, ומה גם עתה שמתבטלים ברוב ישראל.

ה' – גם אין זו חומרא, אלא מחשש סכנת הנפש או הגוף שמרו עצמם בארצות מסויימות. והיכא דליכא סכנתא א"צ שמירה.

וכן הובא בליקוטי שיחות חלק ח"י אודות השמועה באה"ק שאין נוהגין בזה כלל, כתב דאולי הוא משום שפשטה שם ממשלת הישמעאלים, ושתלוי בשר של מעלה לא היה מלכתחילה ענין לניטל שם וממילא אין חשש דלהוסיף חיות.

מתוכה, אע"פ שארץ ישראל חרבה ושוממה וכו', עכ"ז החיצונים אינם שולטים בא"י, רק מה שהחריבו, ואח"כ נתגרשו, ועמדה א"י בחורבן ואין זר בתוכה" עכ"ד. (ותחילת דבריו שם מובאים בשו"ת הת"ס חיו"ד סימן רל"ד).

וזה שאמר הגר"ש הלר ז"ל שאין לחוש בא"י שאינו דומה לחול ששם שליטת שרי העמים ויש התפשטות הקלי', וישראל העצור ועוזב בחשש סכנה. משא"כ בא"י נחלת ה', שהחיצונים נתגרשו מתוכה.

אכן הגם שיפה אמר כן בעירו צפת, שהיא מהיחידות שבעיירות הקדומות שאין בה שום בית תיפלה לנוצרים [ואולי זה היה טעמם של הצדיקים שבחרו בצפת, שמרן החת"ס כ"כ התרעם עליהם, בהספדו על רעש צפת (בתורת משה ס"פ אמור), על שעזבו את ירושלים מקום השראת השכינה בכותל המערבי עיי"ש. כי הם שבאו מחו"ל המלאה בתי ע"ז, ומצאו בירושלים בעיר העתיקה ג"כ מלא בתי תיפלות מכל העדות, בחרו בצפת מטעם זה, כן י"ל]. אבל בעיה"ק ירושלם ת"ו שכל המקודש מחבירו חרב מחבירו (כבאגרת הרמב"ן), ובה בעוה"ר ריכוז גדול של כנסיות, שם אולי לא אמר שאין לחוש, וכן שמעתי מת"ח מובהק, שבעה"ק ירושלם ת"ו לא רק שיש בה כנסיות חשובות שלהם [שאומרים כאן נולד וכאן קבור], אלא

משיב לו רבי אלעזר פלקלס:

...ועל שאלת איש נכבד אה"ט
(אדוני הטוב) יחי', אם נקח מועד לבאר
המלות זרות השגורות בפי האספסוף
אבל תכלה העת והן לא תכלנה. **ואצלי
יסוד המוסד: כל דבר שאינו מובא
בתלמוד גדול וכהריף והרמב"ם
והרא"ש והטור לא אשיב עליהם דבר
והצי דבר.** כי המון עם לא בינות מכל
אום ואום ממצויאים ומאמינים מה
שלבם חפץ. והנה לא נמצא בספרים
הנזכרים שקראו ליל ארוכה בשם
ניטל. ואפשר שעם הארץ היו מכנים
ליל ארוכה בשם ניטל נאכט, בעבור
שהיא בתכלית ארוכה וכבדה על
האדם וחשבו לומר בשווערליכע
נאכט (=לילה נכד). ובדו מלכם ניטל
נאכט, ומלת ניטל מלשון נטל חול
שאמר שלמה. או שרצו לומר
עמפפאנג נאכט (=ליל הנטילה או העיבור)
כי לשון זו רגילה על מילדתיהן...
והעתיקו הבורים בלשון ניטל, אשר
בלשון המשנה והתלמוד פירושו נעמן
(=לקחה) עמפפאנג (=ליטול) וקראו ניטל
נאכט. והוא כמו עמפפאנג נאכט ודעת
לנבון נקל.

...ומה שכתב שאינם עוסקים בתורה
בליל ארוכה, מעיד אני עלי שמים
וארץ, אני, ורבותי, וחברי ותלמידי
למדנו מעולם בליל זה כשאר לילות.
ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

וכן רבי אברהם יעקב מסאדיגורא
שהיה גר בתל אביב לא חש לניטל.
וכן האדמו"ר ממכנובקה זצ"ל היה
מקיל בזה בארץ ישראל.

**ו- בתשובה מאהבה' לרבי אלעזר
פלקלס, הובא שו"ת מעניין.**

פראג יום ד' כ"א תמות תקע"ב לפ"ק
שלום, וכל טוב והצלחה תמידית להרב
הגדול ר' אלעזר פלעקלש, רבן של
כל ישראל במדינת בעהמען!... הנה
תמול נשאלתי... להודיע דעתי אם
אמת שהיהודים בליל ארוכה הנקרא
ניטל או ניתל וכבר קודם ליל ההיא
(ההוא) אינם עוסקים בתורה, כי אם
מצחקים ומשחקים ואוכלים שום ברב,
כדי שלא תהיה מנוחה לאותו רשע
— אבל לא יצטרך להאריך.

שאלה: אם מנהיג (מנהג) ההוא יוסד
בדת ודין תורת משה או בדת ודין
תורה שבעל פה או בתקוני הרבנים?
ומי אותו רשע אשר נידון בגיהנם?
ולמה נקרא ניטל? גם נשאלתי... אם
אני אוהב היהודים או אם אנכי מליץ
היהודים? אמרתי: כל מי שמדבר אמת,
ואוהב ערקה והולך בדרך ישרים יהיה
יהודי או מערי או יוני או ישמעלי
הוא חשוב וראוי לאהבה. הלא נודע
לכל אדם מה שאמר המלך החכם
פרידריך השני? אמר: כל תושבי
מדינותי יאמינו כרצונם ובחפצם וואן
זיא נור עהרליכע לייטע זינד (=כל עוד
אנשים ישרים המה)

אידיהם המקוריים היו מליל ניטל... בדצמבר עד... בינואר (סילבסטר) שהם שמונה ימים. וא"כ **לאותם שמונה ימים כיוון החוות יאיר שרצו להעביר את משחק הקלפים.**

שמונה ימים אלו מקבילים לשמונת הימים הנזכרים במשנה בע"ז (פ"א מ"ג): "ואלו אידיהן של עבד"ם קלנדא וסטרנורא וקרטסים".

ובגמרא (ה ע"א): "אמר רב חנן בר רבא: קלנדא – ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא – ח' ימים לפני תקופה, וסימנך (תהלים קלט): אחור וקדם צרתני וגו'. ת"ר: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה]. כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים".

היינו יש ששה מועדות שנקבעו לתקופה זו:

א. ח' ימים של תפילה לפני תקופת טבת, ח' ימים שאדה"ר קבע לו מתחילת תקופת טבת כמועד של שמחה.

אנחנו בני ישראל נצטוינו והגית בו יום ולילה. ומאכילת שום לא שמעתי ולא ראיתי מאבותי ומאבות אבותי. ועל דברות הראשונות אני חוזר: בכל אום ולשון בארץ ערב רב עלה אתם הנוהגים מנהגים הישרים בלבותם. זכור אני, בהיותי בילדותי ישבתי לכיסא שופט צדק במדינת מעהרין, ראיתי נשים זקנות היו מקלפות שומין במספר שנות בניהם ובנותיהם הקטנים והניחו בתשעה באב על מצבות בבית הקברות. ומי יודע החלומות וההבלים שחלמו להם. וזה הדבר אשר דברתי, מי יוכל לבאר ולפרש מלות ומנהגי חסרי דעת.

לכן כלל גדול בתורה, מה שלא נמצא בתלמוד ובהרי"ף והרמב"ם כנ"ל אין לו יסוד ואין להשיב.

[נערך ע"פ המקורות, הר' טוביה פריינד שליט"א (ס' מועדים לשמחה-הניטל ומנהגיו), 'המכלול']

ה. הקשר לחג החנוכה:

א'- הימים מסביב ליום התקופה בתקופת טבת.

בס' 'חבל נחלתו' (ח"ז סי' לז), הביא בעניין 'ליל ניטל' שהוא 'חג המולד' של אותו האיש.

הביא שם מהרב יוסף ליברמן בירחון מוריה (חוב' עט שנה יד א-ב) שימי

(בראשית א, ג) היה זה בכ"ה באלול, שנברא האור. ויש לאור ד' גבולים; הגבול האחד, שהאור הוא בתכלית התגברות שלו, והחושך בתכלית המיעוט, ומשם ואילך מתחיל האור להתמעט, והחושך להתגבר, וזהו בתמוז. ויש גבול, שהאור והחושך הם שוים, ומכאן ואילך מתחיל האור להתמעט והחושך להתגבר, וזה בחודש תשרי, שאז האור והחושך שוים ומכאן ואילך החושך מוסיף ומתגבר על האור. ויש גבול, שהחושך גובר על האור לגמרי, וזהו בחודש טבת, ומכאן ואילך מתחיל האור להתגבר. ויש גבול, שהאור והחושך הם שוים, ואחר כך הולך האור ומוסיף, וזהו בחודש ניסן, שאז האור וחושך שוים, ואחר כך מתגבר האור יותר עד חדש תמוז, וכן הוא חוזר חלילה. והנה התחלת האור שיוצא מן החשיכה הוא בכ"ה כסליו, כי בריאת אור עולם בזמן שהוא שוה היום עם הלילה, וזה היה בכ"ה באלול, או בכ"ה באדר למאן דאמר (ר"ה יא א) בניסן נברא העולם. אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסליו, שאז מתחיל האור להתגבר. ולפיכך נעשה הנס בשמן, והיה האור בכ"ה [בכסליו], אף שלא היה שמן להדליק. והיה הנס כל שמונה, כאשר אותו זמן הוא מיוחד להתחלת האור. ורבים הרבנים שהצביעו על הקשר הזה שחנכה מעוגן עם מועדיו של אדם הראשון.

ב. קלנדא וסטרנורא שהם קבעום לשם עבודה זרה.

ג. ח' ימים שבין 'חג המולד' לתחילת השנה הגרגוריאנית שקבעו הנוצרים לימי אידיהם בהמשכה של מנהגי ע"ז שלהם מתוך העתקת ימי אדם הראשון.

ד. חנוכה.

כמבואר בגמרא כל המועדים קשורים ליום התקופה של תקופת טבת כאשר בין המועדים הנזכרים בגמרא לבין מועדי אדה"ר מבררת הגמרא את הקשר.

בין ימי איד הנוצרים לבין קלנדא וסטרנורא מבארים כבר ת"ח וחוקרים רבים, כאשר בתחילה בינואר היה יום התקופה שבו החלה תקופת טבת ובו היום היה הקצר ביותר בשנה והלילה הארוך ביותר ולאחר שעברו מהלוח היוליאני לגרגוריאני הזמן נדחה ל... בינואר.

אף על הקשר שבין חנוכה לתחילת תקופת טבת הצביעו כבר ת"ח רבים.

הראשון ביניהם המהר"ל בספרו נר מצוה (ח"ב, עניני חנוכה): **"וראוי היה זה שיהיה בכ"ה בכסליו, שאז האור יוצא.** כי בכ"ה באלול נברא האור בעולם, כי העולם נברא באחד בתשרי, ובו נברא האדם, שנברא בששי [של] ימי בראשית. והאור שנברא ביום ראשון

וברחובות קריה בליל אידיהן ההוא, והיו מחזיקין זאת למצוה לנקום נקמת דם ישו הנוצרי. ודע עוד כי בהרבה מקומות היה בימים קדמונים חק המלכות הנוצרית שאסור לאיש יהודי לפסוע ממפתן ביתו והלאה בלילה הזאת. (וכן קריתי בנימוסי עיר וויירמו"ש אשר נעתקו מערכי ישנה שלהם, ובתוך החוקים השונים יש סעיף אחד, וזה לשונו, אסור לאיש ישראלי ללכת מפתח ביתו החוצה בליל האיד הזה, ומחוייבים היהודים לסגור או דלתי בתיהם, והעובר על זה יענש בפלילים)."

כאמור, **בימי אידיהם של הנוצרים היו פורעים ביהודים ועל כן היהודים היו מסתגרים בבתיהם, ולכן לא היה בהם ביטול משא ומתן, והמשחק בקלפים או בקוביא היה דרך להעסקת הציבור ושלא יצטרכו לצאת מבתיהם.** ולכן רצה הרב חיים יאיר בכרך (חוות יאיר), להעביר את היתר המשחק אליהם.

ונלע"ד שלא רחוק הדבר לומר שהמשחק בחנוכה התחיל מאותו טעם, מאחר וחנוכה חל בערך באותם ימים, התירו את המשחק בקלפים וקובייה על כסף כדי שישראל לא יסתכנו בפגיעת הנוצרים. והראיה שהמנהג הזה לא נהג כלל שלא בארצות הנוצרים. ובמנהגי יהודי בבל בדורות האחרונים, כתב שבפורים יהודים רבים היו משחקים קלפים (על כסף) עד שפורים היה נקרא בפי הנכרים:

עולה שחנוכה קשור במיוחד ליום התקופה וזמנו בשנה מקביל לימי אידיהם (ובין חכמי ישראל יש שסברו שבא לתקנם).

ב' – סכנת ימי אידיהם.

בשו"ת 'חוות יאיר' (סימן קכו), נימק את הרצון לביטול את המשחקים בחנוכה כך: "ונהירנא כד הוינא טליא נמנו ורבו בעלי תקנות ובראשם א"א הגאון מוהרר"ש זצ"ל לשנות מנהג קדום הנהוג שלא לשחוק כל השנה רק בימי חנוכה והרע בעיני א"א החסיד שיהיו ימי נס הקבועים להודות ולהלל מיוחדים לשחוק וקלות וביקש לאסרם ולקבוע תחתיהם **ח' ימי אידים** שאין בהם ביטול משא ומתן שבני אדם נשארים בבתיהם ולא עלתה בידו כי לא הסכימו לשנות מנהג."

היינו להעביר את היתר המשחק בימי החנוכה לח' ימי אידיהם. ונראה שאותם שמונת ימי אידיהם הם בין לדצמבר ל- בינואר שהוזכרו לעיל.

במאמר על ליל 'ניטל' שהוזכר לעיל הביא מס' משו"ת מפענח נעלמים (ס"ד) שכתב: "כי נשתרבב מנהג זה (שלא ללמוד תורה בליל ניטל) מפני סכנות נפשות, כי היה סכנה גדולה מלפנים בדורות שלפנינו ללכת לבתי מדרשות לקבוע עתים לתורה, כי הגוים היו מכין וחובטין מכות אכזריות כל איש ישראל אשר מצאו בשווקים

המשחק הביתי היה משחק דומה של מזל וממון.

לאחר שהמנהגים הללו השתרשו וחנוכה היה רחוק במעט מימי אידיהם ניסו לעקור את משחקי הקלפים ולא הצליחו.

וכדרך המנהגים חלקם קבלו הצדקה של לכתחילה שהם מכוונים כנגד דברים פנימיים, ומזליהו חזו וגרמו למנהג זה בעולם. (ס' חבל נחלתו יג)

"חג הקלפים", ובשנות תק"ע ותקע"ו פירסמו רבני בגדד הסכמה על איסור המשחק בקלפים. ועל כן נראה שהמשחק בקלפים ובקוביה נכנס מחמת פיקוח נפש והרצון להחזיק את הציבור בביתו כדי שלא ירד לרחובות שסכנת ההסתובבות בהם היתה רבה מאד.

נראה לומר שאף הסביבון נכנס כתוצאה מהכרח זה להעסיק את הילדים במשחק דוגמת המבוגרים, וכיון שהמבוגרים שיחקו על ממון, אף

י. – סימן תרע"ז – 'אכסנאי בנר חנוכה, ומותר השמן'

פרק א' – אכסנאי

הריני נותן לך פרוטה זו כדי שתזכה לי קצת שמן ופתילות בנרות חנוכה שלך שתדליק בזו הלילה, (או אם ירצה לומר) בכל מה שתדליק בלילות ח' ימי חנוכה. **ובעה"ב אומר:** הריני מזכי לך קצת שמן בפרוטה זו בנרות חנוכה שלי שאני מדליק בכל לילות ח' ימי חנוכה. **וגם בלא פרוטה יוכל בעה"ב לזכות לו אם ירצה,** כמ"ש לקמן אות ה', ויאמר הריני מזכה לך וכו'. **ויעמוד אצלו בעת הברכה ויכוין לצאת בברכתו של בעה"ב וגם בעל הבית יכוין להוציא כנודע:** (כה"ח א"ב)

ה' – כתב בילקו"י – **בעת שמדליק נרות חנוכה לכתחלה יש לו לקבץ את כל בני ביתו הסמוכים על שולחנו שיהיו נוכחים בשעת הברכות וההדלקה, כדי לפרסם הנס,** ומי שלא הדליק בתחלת הלילה, והגיע לביתו בשעה מאוחרת, וכל בני הבית כבר נרדמו, אם אפשר יעיר אחד או שנים מבני הבית, כדי שישמעו ממנו ברכת "להדליק נר חנוכה", הנה מה טוב, ואם לאו, **יברך וידליק נר חנוכה.**

א' – כתב בשו"ע (תרע"ז ס"א) – **אכסנאי,** (אורח), שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה, ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב.

והוא הדין לבן האוכל אצל אביו.

ב' – כתב הרמ"א (הגה שם) – ויש אומרים דבזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו (תשובת הרשב"א סימן תקמ"ב):

ג' – **אכסנאי וכו' – וה"ה הבחורים שלומדים שלא בביתם,** צריכין להשתתף עב"פ, ודוקא בבחור שאוכל בפ"ע, אבל **אם סמוך על שולחן בעה"ב הוא בכלל ב"ב,** וה"ה משרתיו, כיון שהם סמוכין על שולחנו בקביעות מדינא א"צ להדליק אא"כ רוצה להיות **מן המהדרין:** (מ"ב שם)

ד' – **וצריך לומר בעת שנותן הפרוטה:**

- מה שנוהגים בישיבות הקדושות להדליק נר חנוכה באולם בית המדרש, יש להנהיג בישיבות הספרדיות שלא להפסיק באמצע הלימוד להדליק נר חנוכה בבית המדרש, אלא רק לאחר סיום הלימוד. ואף שמעכבים ההדלקה לאחר שעתיים מזמן ההדלקה, מכל מקום כיון שעיקר ההדלקה בבית המדרש הוא לפרסומי ניסא, ומנהג ותיקין הוא, לפיכך אין לבטל תורה בשביל זה.

- מנהג בני הישיבות האשכנזים, שהבחורים מדליקין נר חנוכה בחדריהם בברכה, לפי מנהגם שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק לעצמו בברכה.

ומי שנעשה בר מצוה באמצע ימי החנוכה, למנהג האשכנזים מדליק בשאר הלילות, אף שבלילות הראשונים לא היה בו חיוב בהדלקה. ויכול להוציא הגדול בהדלקת הנר, דסמכינן אחזקה דרבא שהביא ב' שערות. וכן גר שנתגייר באמצע ימי החנוכה, מדליק בשאר הלילות בברכה.

- חיילי צבא נשואים, הנמצאים בקוי החזית, יוצאים ידי חובת נרות חנוכה בהדלקת נר חנוכה שמדליקות נשותיהם בביתם. וכן חיילים רווקים הסמוכים על שולחן הוריהם בביתם, בזמן חופשתם, יוצאים ידי חובת

- כל מי שהדליקו עליו בביתו, אפילו אינו נוכח בשעת ההדלקה והברכות, יוצא ידי חובתו.

וטוב שיהדר לברך על נרות חנוכה שבבית הכנסת כשאפשר לו להדליקם. וראוי לבני הבית להשאיר זמן מה בסמוך לנרות חנוכה אחר הדלקתם.

- אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית שלו להשתתף בשמן של נר החנוכה. ואם בעל הבית מקנה לו חלק בשמן במתנה שפיר דמי.

- בחורי ישיבה הלנים בחדרי הפנימיה של הישיבה, אינם צריכים להשתתף בפרוטות, וכן אינם צריכים להדליק נר חנוכה בפני עצמם, אפילו אם יש להם חדרים בפני עצמם. וגם אם ירצו להחמיר על עצמם ולהיות מהדרים להדליק בחדריהם, אינם רשאים לברך על ההדלקה, משום איסור ברכה לבטלה, אלא ידליקו בלי ברכה. (עיין חו"ע חנוכה באריכות, ובילק"י).

- בחור ישיבה בארץ ישראל שהוריו בארצות הברית, שהדבר ברור שבעת צאת הכוכבים בארץ ישראל עוד לא הדליקו הוריו נר חנוכה, מעיקר הדין יוצא ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה שמדליקין בישיבה, אך אם ירצה להדליק נר חנוכה בעצמו, רשאי לברך 'להדליק נר חנוכה'.

והוא הדין למי שמתארח אצל חבירו בימי החנוכה, ולן בביתו לילה אחד או יותר, ואוכל ושותה על חשבון בעל הבית. ואינו עושה עמו חשבון כלל, אינו צריך להשתתף עמו בפרוטות, שהרי הוא יוצא בהדלקת בעל הבית. **אלא שבוה ראוי ונכון להחמיר להשתתף בפרוטות עבור השמן או הנרות.** [דאף שכן המנהג שנהגו בו גדולי עולם, מכל מקום מצינו לכמה ראשונים דמשמע מדבריהם דבכה"ג שאינו בן משפחה צריך להשתתף בפרוטות].

והוא הדין אם הוא משלם לבעל הבית איזה סכום מסויים, אך בעל הבית אינו עושה עמו חשבון מדויק על כל ההוצאות שמוציא עליו, שגם בזה אינו צריך להשתתף בפרוטות עם בעל הבית, ויוצא ידי חובתו בהדלקת הנרות של בעל הבית.

ו' - דיני אורח בשבת חנוכה:

- **אכסנאי** (אורח) שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית שלו להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה, ואם בעל הבית מקנה לו חלק בשמן במתנה, שפיר דמי.

המתארח בבית מלון וכדו', מעיקר הדין צריך להדליק בחדר השינה שקיבל, אבל כיון שבעלי המקום לא מסכימים, לכן ישתתפו כמה

הדלקת נרות חנוכה, בהדלקה שמדליקים עליהם הוריהם.

ואם ירצו להחמיר על עצמם להיות מהדרים, ולהדליק במקום הימצאם בקו החזית, ידליקו בלי ברכה, ותבוא עליהם ברכה. והדין כן גם בחיילים אשכנזים הנמצאים בשדה.

- **בן נשוי הסמוך על שלחן אביו,** ויש לו חדר מיוחד בבית אביו שהוא לן שם, אינו חייב להדליק נר חנוכה בפני עצמו, וגם אין צריך להשתתף בפרוטות, כי הוא יוצא ידי חובה בנר חנוכה שמדליק בעל הבית שהוא אביו, ואם רצה להדליק בפני עצמו, לא יברך, כי היא ברכה לבטלה. (עיין ילקו"י באריכות)

- **חתן שבא להתארח מספר ימים אצל חמיו,** ואוכל ושותה ולן אצלו, יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בהדלקת חמיו, ואינו רשאי להדליק עם ברכה בחדרו המיוחד לו ללינה, **והוא הדין** לבן נשוי הבא רק להתארח אצל אביו לשבת חנוכה וכדומה. [וכל שכן אם החתן או הבן סמוכים תדיר על שלחנו, כמבואר בסעיף הקודם].

ואף אם יתכוונו בפירוש שלא לצאת ידי חובה בהדלקת הנרות של בעל הבית, אינם רשאים לברך בחדרם.

אביו, שמזכה לו כל מחסורו לאותו שבת, (אכילה שתיה ולינה), ובכלל זה דמי השמן של נר חנוכה.

מהאורחים בשמן וידליקו במקום המותר. או שיבקשו מבעל המקום שיזכה להם חלק בשמן.

- המתארחים בליל שבת, ואח"כ חוזרים לישון בביתם, צריכים להדליק נר חנוכה בער"ש בביתם.

- בן נשוי הסמוך על שולחן אביו, (מתארח אצל אביו בשבת), [וכן כל אורח שלא משלם על האירוח בחשבון מדוייק], ויש לו חדר מיוחד בבית אביו שהוא לן שם, אינו חייב להדליק נר חנוכה וכן אין צריך להשתתף בפרוטה, כיון שיוצא ידי חובה ע"י

- המתארחים בשבת, ובמוצש"ק חוזרים לביתם וישנים שם, צריכים להדליק במוצש"ק בביתם.

פרק ב' - קטן בהדלקת נר חנוכה

אבל לפי המנהג שכתב שם בהגה שכל אחד מבני הבית מדליק, **אם כן הקטן הזה בכל גוונא צריך להדליק,** וכ"פ הרמ"א לעיל ססי' תרע"ה בהגה יעו"ש, אבל דעת השה"ג והמאירי **דאפי' למנהג שכתב ההגה שכל א' מבני הבית מדליק אין לחנך הקטן להדליק אלא א"כ יש לו בית בפ"ע.** [וכ"כ המ"א סק"ח ומחה"ש. מ"ב אות י"ג]. ואם קטן זה יכול להדליק לאחרים עיין לעיל סימן תרע"ה אות כ"ו ואו' כ"ח. (כה"ח א' כב)

א' - כתב מרן בשו"ע (תרע"ז ס"ב) - **קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק:**

ב' - **קטן שהגיע לחינוך וכו'.** לפי מה שפסק הש"ע לעיל סי' תרע"א סעי' ב' דאפי' המהדרין מן המהדרין אין מדליקין רק נר א' לכל אנשי הבית, ורק שמוסיפין והולכין בכל יום נר א' יותר, **צ"ל דהכא מיירי שהקטן הזה אינו סומך על שלחן אביו, ויש לו בית בפני עצמו, וע"כ מדליק ומברך.**

פרק ג' - במקום שאין יהודים

א'- כתב מרן בשו"ע (תרע"ז ס"ג) - יש אומרים שאף על גב שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בכרכות.

ב'- מי שנמצא בכפר שכולו גוים, ואין בו ישראל, אף על פי שמדליקים עליו בביתו, מדליק נר חנוכה בברכות. ומכל מקום טוב שיכוין שלא לצאת ידי חובה בהדלקת אשתו.

כתב הרמ"א (הגה שם) - כי חייב לראות הנרות, (מרדכי) וכן נוהגין. ואפילו אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר על עצמו

פרק ד' - הנותר מהשמן ביום השמיני

א'- כתב מרן בשו"ע (תרע"ז ס"ד) - הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו, ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו:

ב'- כתב החיד"א - הנותר ביום השמיני מן השמן, עושה לו מדורה ושורפו, אם בעוד השמן הנותר בכלי שרתה ברכה בשמן, ובעל הבית הרגיש והיה ממלא פלים שמן, וכבר היה לעולמים פאשר באוננו שמענו ואבותינו ספרו לנו הן היתה פואת.

(תרע"ז)

להקצותו, מכל מקום טוב הדבר שיתנה קודם הדלקת נרות החנוכה ויאמר שכל שמן הנוטף בכלי אינו מוקצה למצוה כלל, והרי הוא חולין, ובאופן כזה אין ספק שיצא ידי חובת כל הדעות והשמן מותר.

- **צלוחית** (ה'ה לבקבוק) של שמן שהזמינה לנר חנוכה, ואחר שהדליק מן השמן כל ימי חנוכה, נשאר שמן בצלוחית, **אין השמן הנשאר בצלוחית אסור, כדן מותר השמן שבנר החנוכה, ומותר להשתמש בו כל צרכו, דהזמנה לאו מילתא היא.**

- **נר חנוכה האסור בהנאה**, (לאחר שהודלק וכבה באמצע מצותו), שנתערב בשאר נרות יש אומרים שאפילו אחד באלף לא בטיל, דהוי דבר שבמנין. ואפילו במקום שמוכרים הנרות במשקל, מכל מקום נרות של מצוה הכל מונין אותן בכל לילה. אולם אנן בדין קיימא לן כדעת הרמב"ם, שאף דבר שבמנין לא חשיב ובטיל.

לפי זה אף נר חנוכה שהודלק וכבה בימי חנוכה, ונתערב בשאר נרות, חד בתרי בטיל, אף על פי שהוא בתוך ימי חנוכה.

ד'- עיין לקמן, מה שנהגו לעשות עם השמן שנשאר.

וב"כ בספר 'לקח טוב' לר"י יוסף פינטו זצ"ל (עמי קיט). וב"כ בנר מצוה (עמ' 16). וב"כ בס' 'נוהג בחוכמה' (עמי סא).

ג'- כתב בילקו"י - **הנותר ביום השמיני של חנוכה מן השמן הצריך לשיעור ההדלקה, אין להשתמש בו לצורך חול, אלא עושה לו מדורה בפני עצמו, ושורפו, מפני שהוקצה למצותו.**

ואם נתערב בשמן כשר אחר, אם יש ששים כנגדו, הרי הוא בטל בששים. ואם אין שיעור ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו שמן לבטלו, שאין מבטלים איסור לכתחלה, (מין בש"ע או"ח סי' תרעז ס"ד), ויש אומרים שהואיל ואין איסורו אלא מדרבנן, מותר להוסיף שמן כשר עד שיהיה ששים לבטלו, וישתמש בו לכל צרכיו. **וכן עיקר.**

- **אם התנה בפירוש בשעה שנתן השמן והפתילות בנרות החנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו באמצע שיעור הדלקת הנרות (כלומר, בתוך חצי שעה), יוכל ליהנות מהן, שפיר דמי, ואין צריך לשרוף הנותר ביום השמיני.**

- **הנותן כלי תחת הנרות של חנוכה לקבל בתוכו שמן הנוטף מן הנרות הדולקות, אף שיש לצדד לומר, כי על מה שמנטף לתוך הכלי למטה מן הנרות, בודאי שלא עלה על לבו**

פרק ה' – 'זאת חנוכה'

לתשובה, שיחנך האדם עצמו לזכות יצרו ולעסוק בתשובה תפילה וצדקה.

(מגן אברהם' מטריסק)

ב. – טעם קריאת יום השמיני של חנוכה – 'זאת חנוכה':

א' – מהרי"ל כינה את יום השמיני של חנוכה 'חנוכת המזבח'.

ב' – כל ח' ימים היו עסוקים הכהנים בבניית המזבח שטימאו היוונים, ובשמיני חנכוהו. ואם כן יום זאת חנוכה הוא **יום חנוכת המזבח**. (אור זרוע - ח"ב)

ג' – ברוקח הביא טעמים נוספים לשם 'זאת חנוכת המזבח'.

ג. – סעודה לסיומה של מצוה:

– 'נוהגים לעשות סעודה ב'זאת חנוכה', כשם שעושים סעודה לסיומה של תורה, כך עושים סעודה לסיומה של מצוה. (אליה רבה)

– בלקוטי מהרי"ח כתב, היו גדולים במהלך הדורות שנהגו לערוך סעודה גדולה ב'זאת חנוכה', 'ובוודאי יש בזה כוונה גדולה'.

והליקוטי מהרי"ח בעצמו מסביר שיתכן שנהגו כן מפני שהוא היום בו

א. – טעם קריאת היום הח' של חנוכה – 'זאת חנוכה':

א' – בו קוראים בתורה את 'זאת חנוכת המזבח'.

ב' – הטעם דמילה בשמיני, להורות דאנו עומדין למעלה מן הטבע, דשבעה כוכבי לכת הוי הטבע ומידה השמינית הוא למעלה, ועל כן הדליקו בחנוכה שמונה ימים אף דהנס לא היה רק שבעה ימים, כדי להורות שאנו עומדים במידה השמינית שהוא למעלה מן הטבע, כמו שאנו רואים בהנס שנעשה לאותו הדור. **נמצא דעיקר החנוכה הוא ביום השמיני, על כן נקרא 'זאת חנוכה', להורות שיום זה הוא עיקר, שנגבהין בו לגבוה מעל גבוה לעמוד למעלה מן הטבע. והבן.** (מהר"ל – נר מצוה ח"ב).

ג' – 'הוא העיקר של חנוכה כי ע"י המדה הזאת (נוצר חסד) באו לתשובה בימי היוונים וממדה זו נמשך להם עוצם הנס'. וזהו טעם נוסף שקוראים ליום זה 'זאת חנוכה' כי זה עיקר החנוכה. וכן מתעוררות בו כל המידות (יג' מידות) של כל שמונת ימי החנוכה. (תשואות חן)

ד' – היום השמיני של חנוכה נקרא 'זאת חנוכה' על שום שבו קוראים בתורה 'זאת חנוכת המזבח' ומרמזו

"כשידע האדם שכל מה שבא עליו הוא רק מחסדו הגדול יתברך ולא מכחו ועוצם ידו, על ידי זה ינצור את חסדו ויתעוררו החסדים הנסים הנפלאים שנעשו לנו בימים הקדושים ובזמן הזה!" (דברי בינה' מביאלא)

ה' – אמר ה'בני יששכר, שמעתי מפה קדוש מדבר כ"ק דודי הקדוש רבי דויד מדינוב זצ"ל, ששמע מכבוד מר אביו הוא אא"ז הרה"צ רבי צבי אלימלך זצ"ל, שאמר בשם צדיקים, אשר מראש חודש אלול עד חנוכה מאיר ברקיע כעין תבנית יד הפשוטה לקבל אותם בעלי תשובה אשר מאיזה סיבה נדחו מלשוב בעשרת ימי תשובה, ומתקבלת תשובתם עד חנוכה. וסיים על זה דודי זצ"ל, שלדעתו אין היד עוברת עד 'זאת חנוכה' ועד בכלל. ואמרתי לפענ"ד רמז לזה בפסוק (ישעיה כו ט) 'בזאת יכופר עון יעקב', היינו בזאת חנוכה שאנו קורין 'זאת חנוכה המזכה' או היא גמר כפרת עון יעקב: [בני בנימין דרושים לחנוכה]

- שכשמגיע 'זאת חנוכה' אין למסטינים ולמקטרגים שום שליטה ונהיה משפטינו האירדה. (תפארת מנחם). ו- 'חנוכה' נוטריקון, ח'תימת כ"ל ה'אדם נ'עשה ו'נגמר.

ולא זאת בלבד שביום זה, אם נעשה תשובה, יכול משפטינו להגמר לטובה אפילו אם לא פעלנו כך בראש השנה ויום כיפור.

נגמר מצוות הדלקת נרות החנוכה, ועושים סעודה ל'גמרה של מצווה"

ד. – מעלת 'זאת חנוכה':

א' – מעלתו גדולה ויתירה על כל הימים שלפניו, כי הוא שמיני להם, ואין שמיני אלא יום נוסף ומעולה לשבעה, ובו נמשכו המשכן וכליו. גם יש בו רמז להתרחשות ניסים למעלה מדרך הטבע.

ב' – ההדלקה ביום השמיני של חנוכה היא הדלקה החשובה ביותר שכוללת בתוכה את כלל האורות המושפעים בחנוכה.

ג' – 'ביום זה יוכל להמשיך אורות הקדושים ומדת הרחמים על כלל ישראל'. (ישמח ישראל מאלכסנדר)

ד' – 'כמו שבסוכות כל יום מהחג רומז לאחד מהרועים, והיום השמיני נקרא שמיני עצרת, שעוצר ואוסף בתוכו את כל האורות הקדושים - כן הוא בחנוכה שכל הי"ג מידות רחמים מתעוררות ביום השמיני".

שזאת יש לדעת שבכל יום משמונת ימי החנוכה מתעוררת מידה אחת מי"ג מידות הרחמים: אל, רחום, וחנון, ארך אפים, ורב חסד, ואמת, נוצר חסד, לאלפים, נושא עוון, ופשע, וחטאה, ונקה.

בנר השמיני - מתגלה מידת 'נוצר חסד'. (קרן אורה)

ח' – ההארה הזאת יכולה להמשך לכל השנה, שכל שמונה הוא למעלה מן הטבע וכן הם שמונת ימי החנוכה, שיש בהם הארה גדולה ממקום גבוה מאד, וביום השמיני מאיר מה שלמעלה מהשבעה אל תוך השבעה, וממשיך את הארת הנס גם לתוך הטבע!

ה' – הנחלת יעקב' מבויאן אומר שבחנוכה יש התגלות חלק הנשמה וביום השמיני הוא של שבט מנשה – אותיות נשמה. (שם משמואל מסוכטשוב)

ט' – ע"פ המקובל יום הכיפורים ושמיני עצרת הם סוף האפשרות לתשובה, אך מקובל מפי הבעל שם טוב הקודש, שדווקא חנוכה הוא הסיום הסופי של הימים המסוגלים של עשיית התשובה.

כלומר, הדין הראשון בשנה נכתב בעיצומו של ראש השנה, אז כל אדם נכתב לגורלו. ביום כיפור הוא נחתם, ובהושענא רבה הפתקים נשלחים ולכאורה צפוי להתבצע גזר הדין. אלא, שהקב"ה, באהבתו אלינו, מרחם עלינו ומחכה לנו עד חג החנוכה. מחכה בעצם לכל אותם שלא הספיקו עדיין לעשות תשובה – על מנת לשוב אליו כדי להיחתם לטובה. – בספר נטעי גבריאל (10) מובא בשם גדולי האדמו"רים, "מי שלא נחתם דינו לטובה, יכול להיחתם לטובה בחנוכה".

יום זה הוא יום החיתום הסופי והיו מאחלים איש לרעהו "גמר חתימה טובה". (בן איש חי)

– כתב השער יששכר' (מאמר ימי אורה סימן ד), וז"ל "נודע בספרים ומקובל בשם הצדיקים רבותינו שגמר החותם אחרי ראש השנה יום כיפור וסוכות הוא נמשך עד החנוכה, ועיין בספר ליקוטי מהרי"ל (להרה"ק מהרי"ל זי"ע מזאקולקוב תלמיד רבינו הקדוש בעל נועם אלימלך זי"ע) בדרוש לחנוכה, וז"ל 'דהנה ידוע דחנוכה הוא הגמר החתימה של יום הכיפורים, ומיום הכיפורים עד חנוכה ע"ד ימים ובחנוכה גמר המתקה, עבלה"ק. [והיינו 'כי ביום הכיפורים יחתמו'ן אז מתחיל, ונגמר החתימה בחנוכה כנ"ל]. וכן בדברי קדוש זקני מהרצ"א זי"ע (בעל בני יששכר) בספר דברים נחמדים (לחנוכה א"ד), כתב דמה שכתב בזוה"ק ומקובלים 'אימא עילאה עד הוד איתפשטת', הרמו דאימ"א עילאה היא בחינת תשובה עילאה המתגלה ביום כיפור, ושמיני עצרת הוא הגמר, עם כל זה אתפשטת עד הו"ד שהוא חנוכה, ע"ש, והיינו כדאמרן":

ז' – 'מה שצדיקים גדולים יכולים לפעול מהשית' בראש השנה ויום הכיפורים יכול יהודי פשוט לפעול בזאת חנוכה! (רבי ישראל מרוזין זי"ע, אביר יעקב, ע"מ ס"ג)

חנוכה, כאשר עומד המלך להיפרד מאיתנו, אז מסוגלת העת להתפלל ולבקש על נפשנו.

ולכן גם **ב'זאת חנוכה'**, שהוא היום האחרון של חנוכה, או **הזמן מסוגל להיושע בכל מילי דמיטב**.

י- היום השמיני: יום תשיעי (שמיני) של חנוכה היו קורין לו במרוקו 'יום השמש'. והיו הנשים מוציאות הפתילות והשמנים הנשארות בנרות חנוכה ושורפות אותן בפתחי החצרות, והילדים היו מוסיפים עליהם ניירות בלות ושמרטוטים וכל הבא לידם כדי להגדיל המדורה, וקופצים ומדלגים עליהם, והיו אומרים בקול המולה נוסח זה בלשון ערבי בנועם שיח האגרא עוואיידנא... וזה תרגומו בעברית: כך מנהגנו נשרוף פתילותינו, ונבקש מאלהינו לשנה הבאה יחינו, ונחזור לארצנו וארץ אבותינו, ירושלים החביבה עלינו, ולתורה ולמצות יזכנו, וזכות אור הנרות אשר הדלקנו, יאיר עינינו ועיני בנינו, באור התורה שהיא חיינו ואורך ימינו, ובה נאבד שונאינו. (מנהגי מקנאס לרבי יוסף משאש)

- בירושלים ביום 'זאת חנוכה', היו מביאים קערות גדולות אל תלמוד תורה, ליד בית הכנסת 'יוחנן בן זכאי'. שם היה מתאסף כל הציבור **לתפילת הגשם**: הראשון לציון היה עומד על

- המהרי"ל בספר המנהגים שלו (הלכות חנוכה עמוד 57) מציין כי יהדות ריינוס (חלק מיהדות אשכנז) **נהגה ביום השמיני של חנוכה לשבות מכל מלאכה**.

- **מובא בשם רבי אלימלך מליזנסק זצ"ל**, שיש שלושה זמנים בשנה שהם עת רצון להתפלל: בעת סעודת מלווה מלכה, ביום שמיני עצרת ו**ביום 'זאת חנוכה'**.

והסביר הדבר **במשל** למלך שבא לבקר בעיר אחת, ואף שתושבי העיר היו עניים טרחו ועמלו להכין קבלת פנים וסעודה מפוארת כראוי לכבוד המלך, עד שלא היה ניכר גודל דוחקם ומחסורם. אבל כשהגיע הזמן שהמלך עמד לעוזבם וללכת לדרך, אז נפלו לפניו והתאוננו על גורלם המר ועל גודל עניותם, וביקשו ממנו שיחמול עליהם וייתן להם די מחסורם.

הנמשל הוא, שבשבתות השנה וכן בכל חגי ומועדי קודשנו, כאשר המלך יתברך שמו מופיע אצלנו ביקרו, אנו מכבדים אותו ביקר וגדולה וכבוד ותפארת, ואין ניכרים המחסור והלחץ זה הדחק השוררים אצלנו.

אבל כאשר מגיעה עת הפרידה בסעודת מלווה מלכה (שהיא ביציאת המלך מביתנו), וכן בשאר הזמנים שהם יום אחרון של חג (שמיני עצרת, **וזאת**

- את הפתילות המשומשות לשים בשקית ולשמור לערב פסח, לשרוף אותם עם החמץ.

ב'- סגולה לעשירות ולבנים זכרים: לעלות עליית שלישי בזאת חנוכה'.

מובא בספר 'יקרא דעלמא' בשם ספרי הקדמונים, מי שיקנה ביום אחרון של חנוכה את העליה של 'זאת חנוכת המזבח', שמובא בה סך נדבת נשיאי ישראל לתרומת המשכן, זוכה בכרכת שמים עד כדי שהוא זורעו אחריו ירבה ממנום ורכושם כדי להספיק לזקוקים לכך כל צרכיהם מעתה ועד עולם, ככל זמן שיקיימו רצון הבורא ית"ש ויזכו לשפע, לזרע של קיימא, ובנים זכרים, ומוזני רויחא, שלא יפסקו, כדבר שנאמר (מלאכי ג' י) "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די". וישתדל לקנות עליה זאת בלא פחות מ- די זהובים, עד כאן לשונו.

ג'- סגולה לזיווג: ביום האחרון לשרוף את הפתילות והשמן שנשאר ויעברו מעל ז' פעמים'. (אביעה סגולות, אם למקרא אליהו בן אמוז זיע"א).

- ישנו מנהג שביום שמיני של חנוכה שורפים הפתילות של חנוכה ומדלגין

הבמה, קוראים את שיר השירים ומתפללים על הגשמים. (מחנים' נב)

ה. - 'זאת חנוכה' - סגולות:

א'- סגולה לפקידת עקרות:

- "מבואר בספרים הקדושים שימי חנוכה מסוגלים לפקידת עקרות, והעיקר הוא ביום 'זאת חנוכה', שבו מאירין התרי (שני) מזלות 'נצר' עד 'נקה' הוא גימטריא עקרה". (פלא יועץ)

- 'מרגלא בפי רבותינו הקודמים אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקרות כעין ראש השנה, הנה לדעתי עיקר הסגולה היא ביום האחרון הנקרא בפי כל 'זאת חנוכה'... (בני יששכר מדינוב, כסלו ב', י)

- ישנו מנהג שביום שמיני של חנוכה שורפים הפתילות של חנוכה ומדלגין על האש, ונקרא 'יום השמש', ואומרים שיש בזה סגולה לאשה שלא זכתה להריון שע"ז תתעבר, וגם סגולה אם איזה בת לא זכתה להיות לאיש, כשתדלג על אש זו יבוא לה בן זוגה. (נוהג בחכמה, עיי"ש במנהג מעביר בנו באש ודרכי האמור"י).

- מובא ברבותינו הקדושים צוק"ל שבסוף ימי החנוכה יאסוף כל השמנים והפתילות, ויכבדם למקום אחד וידליק אותם, והוא ואשתו יעברו מעליהם ומועיל לשלום בית ולזרע בר קיימא. (תאיר נרי)

חזקות לרפואה ממחלות שונות, **למרוח על הגוף את השמן. למחלת השושנה ברגליים.** שנאמר "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים". (הרבי מקוצק זיע"א) **וסגולתה לכל חולי הלב ולחולי הריאות.** (הסבא קדישא מראדשיץ זיע"א).

בתימן ביום האחרון של החג, נוהגים לעשות מדורה גדולה המבשרת על תום החג. כל אדם חייב להכין חומר לשריפה. את טיפות השמן שנשארו מנרות החנוכה הם מחביאים, ומשמים סגולה לרפוי חולים וגירוש כוחות (שדים).

ז- **מי שבוכה ליד נרות חנוכה עד שמרוב בכי לא רואה כמה נרות יש, תתקבל תפילתו.**

ח- **כותב המהר"ל על הכח העצום שיש לנרות שבת הדולקים סמוך לנרות חנוכה כח לבניית משפחה.**

ט- **הכנת החנוכיה ג' ימים קודם חנוכה והשארתה ג' ימים אח"כ, מסוגל לכל הישועות.** (זכר דוד - רבי דוד מודינא)

על האש, ונקרא 'יום השמש', ואומרים שיש בזה סגולה לאשה שלא זכתה להריון שעי"ז תתעבר, וגם **סגולה אם איזה בת לא זכתה להיות לאיש, כשתדלג על אש זו יבוא לה בן זוגה.** (נוהג בחכמה, עיי"ש במנהג מעביר בנו באש דרבי האמורי).

ד- **סגולה לשמירה, להנצל מאוייבים ומקטרגים ולטיהור הבית:**

- 'ביום האחרון לעבור עם הפתילות הבוערות בכל הבית כולו'. (תאיר נרי).

- **עצם שריפת הפתילות סגולה שלא יהרג ח'ו באותה השנה.** (רבי שבתי מראשקוב זיע"א). - שריפת הפתילות **סגולה נגד גנבים.** - לשרוף השמן הנותר והפתילות ביום הח' אחר שכבו. (האח נפשנו מערכת ח' אות ג) - לשרוף השמן והפתילות **בפתח הבית.**

ה- **סגולה לפרנסה:** פתילות של נרות חנוכה לשומרם. **וכן לשרוף ולעבור מעליהם כנ"ל.**

ו- **סגולה לרפואה:** השמן שנשאר לאחר שכבו הנרות יש בו סגולות

יא. – סימן תרע"ח-תרפ"א – נר שבת ונר חנוכה

פרק א' - אין ידו משגת אלא לנר אחד לשבת או חנוכה

ואפשר דבוה"ז שמדליקים בפנים יקנה נר חנוכה ואעפ"י כן לא ישב בחושך, ואעפ"י שאסור לאכול לאורה, מ"מ כיון דא"א בע"א הוי כשעת הסכנה דמניחו על שלחנו אעפ"י שע"כ משתמש בו כמ"ש הר"ן ה"נ כן.

וה"ה בחול מי שאין לו אלא נר אחד. [מ"א סק"ב. וכ"כ הר"ח בשם ראש יוסף. ח"א כלל קנ"ד או' ל"ו]. אבל הא"ר או' ב' כתב להשיג על דברי מ"א הגז' ודעתו דאין לחלק בזה בין זמן הש"ס לזה"ז יעו"ש. [וכ"כ בס' בגדי יש"ע]. וכ"כ א"א או' ב' דמסתימת המחבר והרב משמע דבוה"ז נמי נר שבת קודם, ומיהו גם המ"א לא כתב אלא בדרך אפשר דהא בסימן תרע"ג סק"ב כתב לדקדק מכאן דאסור לאכול לאורה יעו"ש.

וכ"כ בשער הכוונות דף ק"ט ע"א דנר שבת קודם, ונתן טעם בסוד, כי נר שבת עולה המלכות למעלה עד הכתר שלו ממש, ונר חנוכה יורדים האורות

א'- כתב מרן בשו"ע (תרע"ח ס"א) - מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת מפני שלום ביתו (ועיין לעיל סימן רס"ג סעיף ג).

ואם יש לו לשל שבת, ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום, יקנה לנר חנוכה משום פרסומי ניסא.

ב'- כתב הרמ"א (הגה) - והוא הדין נר חנוכה קודם ליין הברכה, ועיין לעיל ס"רצ"ו ס"ה:

ג'- מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת וכו'. ואם יש לו נר א' לביתו סגי, ויקח המותר לנר חנוכה. [מ"א סק"א. א"ר או' א']. ואע"ג דטוב וראוי שיהיה ב' נרות לשבת, כדלעיל בס' רס"ג, מ"מ במקום הדחק די שיהיה נר אחד על השלחן שאוכל, והשאר לנר חנוכה ולהוי מן המהדרין. [מ"ב או' א' ועיין בדברינו לשם או' כ"ד]: (כה"ח שם א"א)

- יקנה נר שבת מפני שלום ביתו. - שמצטערים לישיב בחושך. [רש"י].

ד' - כתב בילקו"י - **מי שאין לו אלא נר אחד בלבד**, וכגון שנמצא בבית האסורים, והוא בערב שבת של חנוכה, וכן **מי שאין ידו משגת לקנות בערב שבת נר חנוכה וגם נר של שבת, יקנה נר של שבת, משום שלום ביתו.**

ואם יש לו נר חשמלי, ידליק הנר של השמן או השעוה לשם חנוכה עם הברכות, ואת אור החשמל ידליק לצורך נר שבת, **ורשאי אף לברך על הדלקת החשמל להדליק נר של שבת.**

ואם יש לו שתי נרות, ידליק נר אחד לנר חנוכה, ונר אחד לשבת, אף אם הוא בליל שני והלאה של חנוכה.

ואם יש לו לנר של שבת, ואין לו עוד אלא פרוטה אחת או לשמן לנר חנוכה, או ליין לקידוש היום, יקנה שמן לנר חנוכה, **דפרסומי ניסא עדיף.**

- **גבאי של בית הכנסת שאין בידו אלא לקנות שמן לנר חנוכה של בית הכנסת, או יין לקידוש של בית הכנסת, שנוהגים שם לקדש על היין בליל שבת ויו"ט, נראה שאף על פי שהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת אינה חובה מן הדין אלא מנהג, וכמ"ש הריב"ש, מכל מקום עדיף שיקח שמן לנרות חנוכה, שהפרסומי ניסא בבית הכנסת הוא יותר מהפרסומי ניסא שאדם פרטי מדליק בביתו, ועוד דכאילו האידינא שוויה חובה, בכל תפוצות ישראל.**

אליה למטה במקומה, ומטעם זה נמי בעינן הדלקה נר חנוכה קודם, כי אם ידליק של שבת קודם כבר עלתה ומה תועלת באחרת, אבל אם יעשו לה הכנה בהדלקת נר חנוכה וירדו בה האורות אח"כ תעלה בנר שבת עכ"ל. ועיין בסי' שאח"ז: (כה"ח שם א"ב)

- **יקנה לנר חנוכה משום פרסומי ניסא.** ואע"ג דקידוש היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן, כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף. [הר"ן. ב"י. לבוש].

ולא נהירא דקידוש דאורייתא אינו אלא כפה, בלא פת, ובלא יין, דזכור את יום השבת לקדשו וזכרון דברים קאמר, [וכן כתב המרדכי פ' מי שמתו ובסמ"ג עשין סי' כ"ט]. ולפ"ז אפי' אין לו לא יין ולא פת לקדש עליו נר חנוכה קדים דכיון דשניהם מד"ס מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס. [ב"ח. וכ"כ הפר"ח]. אבל הט"ז סק"ב כתב דפת קודם, וכ"כ הער"ה אות ד', דאע"ג דודאי יוצא י"ח בתפלה כמ"ש סימן רע"א, מיהו פת קודם דעביד ביה תרתי קידוש וסעודה, יעויין שם, ומיהו מ"ש שם הט"ז דג' סעודות דאו' הער"ה שם חולק וכתב דלא הוו אלא מדרבנן יעו"ש. וכ"כ החמ"מ. ופלוגתא זו כבר כתבנו אותה לעיל סי' רע"ד אות כ"ב יעו"ש: (כה"ח א"ט)

שאינו מקדש בביתו, מפני שהוא סומך על מה שהיה שומע קידוש בבית הכנסת, יכוין לצאת ידי חובה קידוש מן התורה בתפלת ערבית שחותמים בה בא"י מקדש השבת.

- מי שיש לו בערב שבת שמן לנר חנוכה של יום אחד בלבד, ופרוטה נוספת לקנות בה או שמן לנר חנוכה במוצאי שבת, או יין לקידוש היום של ליל שבת, נראה שאף על פי שפרסומי ניסא עדיף מקידוש היום, מכל מקום באופן כזה יקנה יין לקידוש היום, כמו שכתב רש"י (סוכה כה:), שמצוה קלה שבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני מצוה חמורה העתידה לבא, ואף כאן קידוש היום של הלילה עדיף מהדלקת נר חנוכה של מוצאי שבת. (ילקוט)

ואע"פ שעל ידי זה מתבטל הקידוש בבית הכנסת לגמרי, שאין מקדשים בבית הכנסת על פת, אלא על יין, מכל מקום סמכינן אשינויאי דהריטב"א שיוצאים ידי חובה קידוש מן התורה בתפלת ערבית.

ובכל זאת הואיל ויש אומרים שבזמן הזה שאין אורחים אין לקדש בבית הכנסת. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סי' רסט). יש להעדיף נר חנוכה על הקידוש שבבית הכנסת, שהרי בזמן הזה בהרבה בתי כנסת אין נוהגים כלל לקדש על היין בליל שבת. משא"כ בהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת כמעט בכל קצוי תבל נהגו להדליק.

וטוב הדבר שהש"צ יכריז קודם תפלת ערבית, שאם יש יחיד מן הקהל

פרק ב' - תפילת מנחה ערב שבת של חנוכה

- כתב בכף החיים, (ס' תרע"א א' עט), ומשמע דבביתו בערב שבת, יתפלל מנחה תחלה ואח"כ ידליק נרות, מטעם דמפלג המנחה הוה לילה באפשר, משא"כ אם מתפלל מנחה אח"כ הוי כתרתי דסתרתי אהדדי, ובהכ"נ שאני דרק פרסומי ניסא לרבים, וצ"ע קצת

כתב מרן בשו"ע (סימן תרע"ט), בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה ואחר כך נר שבת:

- כתב במשנה ברורה (שם סק"ב), כתבו האחרונים דנכון לכתחלה שיתפלל מנחה תחלה ואח"כ ידליק:

תמיד של בין הערבים, ונרות חנוכה הם זכר לנס שנעשה בנרות המנורה של בית המקדש, שמדליקים אותם תמיד אחר קרבן תמיד של בין הערביים.

אולם כל זה אם הוא מוצא בנקל מנין שמתפללים מנחה מבעוד יום בערב שבת, שאז יתפלל אתם מנחה ואחר כך ילך לביתו להדליק נרות חנוכה. אבל אם אין נמצא בנקל מנין שמתפללים מבעוד יום, **לא יתפלל מנחה ביחידות כדי להקדימה להדלקת נרות חנוכה**, אלא ידליק נרות חנוכה תחלה, ואחר כך ילך לבית הכנסת להתפלל מנחה בצבור. [ולפיכך גבאי בית הכנסת החוששים שיבואו כמה מהיחידים להתפלל ביחידות, אם יקדימו את תפלת מנחה מבעוד יום, עדיף להנהיג להתפלל מנחה כדרכם מידי ערב שבת].

בזה, ויראה אם אפשר ליה בביתו יתפלל מנחה קודם וגם בבהכ"נ לכתחלה עושין כן. [א"א א"י].

וכ"כ הברכ"י סי' תרע"ט א"ב בשם מהר"ש אבוהב בעל דב"ש בתשו' כ"י, **יש לזוהר להתפלל מנחה בע"ש של חנוכה ואח"כ להדליק נ"ח**, כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים, ונ"ח זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקות אחר תמיד של בין הערבים, עכ"ל. [והב"ד השע"ת שם. מל"ח סי' כ"ז או' מ"ה. וכ"כ בן א"ח פ' וישב א"כ]. ומיהו עיין בקש"ה ה' חנוכה שכתב **דאין להתפלל בביתו ולבטל תפלת צבור בשביל זה אלא אם לא אפשר ידליק קודם תפלת מנחה**, יעו"ש.

- כתב בילקו"י - **נכון להתפלל מנחה בערב שבת לפני הדלקת נרות חנוכה**, כדי שידליקו נרות חנוכה אחר מנחה, מפני שתפלת המנחה כנגד קרבן

פרק ג' - הדלקת נר חנוכה קודם נר שבת

ג'- חנוכה תחלה - כדי לצאת דעת היא דס"ל דאי ידליק של שבת תחלה קבליה לשבת ואיתסר עליה מלאכה. אבל רוב פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, וע"כ אם הדליק של שבת ולא קיבל

א'- כתב מרן בשו"ע (תרעט) - **בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה ואחר כך נר שבת**.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - **ומבורך עליהם כמו בחול**, אף על פי שמדליקין בעוד היום גדול. (תרומת הדשן סימן ק"ב):

דמעלין בקודש, וכן ראוי לנהוג. עכ"ל.
 וכ"כ בס' בגדי ישע דאין לזוז מפסק
 הש"ע. וכ"פ ח"א כלל קנ"ד אות ל"ה.
 וכ"כ לעיל סי' תרע"ח סוף אות ב'
 בשם הכו"ו והטעם בסוד יעו"ש:
 (כה"ח שם)

- כתב בילקו"י - בערב שבת נכון
 להדליק נר חנוכה תחלה ואחר כך נר
 שבת, ואם הזמן דחוק, די בהדלקת
 נר אחד למצות נר חנוכה, ובעודו
 ממשיך להדליק שאר הנרות, תוכל
 האשה לברך ולהדליק נרות שבת,
 ואינה צריכה להמתין עד שיסיים
 הדלקת כל הנרות.

**ויזהר לתת הנרות במקום מתאים
 מערב שבת, באופן שהרוח לא תכבה
 אותם בליל שבת בעת פתיחת וסגירת
 הדלת.**

ונוהגים שלא לומר 'כמה מדליקין'
 בערב שבת חנוכה.

- בדיעבד אם הקדימה האשה
 להדליק נר שבת, יכולה להדליק לאחר
 מכן נר חנוכה, כיון דנקטינן כד' מרן
 שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת
 הנרות כלל. וכל שכן שהאיש בעל
 הבית רשאי להדליק נר חנוכה אחר
 שהדליקה אשתו נרות שבת. כי אפילו
 אם קיבלה שבת בהדלקתה, לא הוי
 קבלת שבת לכל בני ביתה. וכן אם
 האיש מדליק נרות בבית [ונכונן אלמן,
 או מי שאשתו בבית חולים וכדומה].

שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ.
 וכ"ז באיש המדליק, אבל אשה
 המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא
 מקבלת שבת בהדלקתה א"כ לא
 תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר
 לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו
 להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה
 נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה
 בעצמה לברך: (מ"ב שם)

- בע"ש מדליקין נר חנוכה תחלה
 וכו'. כ"כ הבה"ג דאי מדליק של שבת
 ברישא איתסר ליה לאדלוקי של
 חנוכה דהא קבליה לשבת, והתו' כתבו
 שאין הקבלה תלויה בהדלקה ויכול
 להדליק של שבת תחלה ואח"כ של
 חנוכה כ"ז שלא קבלו לשבת. והב"ד
 הטור.

וכתב ב"י ולענין מעשה נ"ל דמדליק
 של חנוכה תחלה, דאף לדברי
 החולקים על בה"ג, אם רצה להדליק
 של חנוכה תחלה רשאי עכ"ל. ולכן
 פסק כן בש"ע.

וכ"כ בד"מ דאנו נוהגין להדליק של
 חנוכה תחלה. וכ"כ במנהגים שלנו,
 עכ"ל, וכ"כ הב"ח דהעולם נהגו כבה"ג.
 וכ"כ הברכ"י אות א' דהעיקר כמו
 שפסק מרן דבוה יוצא ידי כל הדיעות,
 וכן הסכים הרדב"ז בתשו' ססי' תשנ"ז
 והאריך בזה.

ועוד איכא טעם כעיקר על דרך
 האמת דנ"ח ברישא ואח"כ נר שבת,

יראה עב"פ אחת מהן שיהיה דולקת השיעור הזה. (מ"ב)

- כתב בילקו"י - **בערב שבת צריך לתת שמן בנרות החנוכה שיעור שידלקו חצי שעה אחר צאת הכוכבים בליל שבת**, ולכן לא יקדימו ההדלקה בערב שבת חנוכה, כמו שיש נוהגים בכל ערבי שבתות השנה, אלא **ידליקו נרות חנוכה כרבע שעה לפני השקיעה**, לאחר שיתנו שמן בנרות חנוכה שיעור שידלקו לכל הפחות שעה אחת, באופן שנרות החנוכה יהיו דולקים במשך רבע שעה לפני השקיעה, ורבע שעה של בין השמשות, וחצי שעה אחר צאת הכוכבים, בסך הכל שעה אחת.

ואם אין הנרות יכולים להכיל שמן כל כך, או שהנר שעוה קטן, ולא יספיק לדלוק כשיעור חצי שעה אחר צאת הכוכבים, אין יוצאים בזה ידי חובה, והברכות שבירך על הנרות הרי הן ברכות לבטלה, **ולכן יש להזהר בזה מאד, שלכל הפחות באחד מהנרות יהיה השיעור הנ"ל**, ואם א"א בלאו הכי, **ידליק בלי ברכה**, ורק אם יש לו על כל פנים נר אחד שידלק כשיעור שעה אחת, ידליק בברכה.

אינו מקבל שבת אלא עד שיאמר מזמור שיר ליום השבת, ולכן בדיעבד אם עבר והדליק נר שבת, ועדיין לא נכנסה השבת, ידליק נר חנוכה. אלא אם כן קיבל בפירוש שבת בהדלקתו, שאז אינו יכול להדליק בעצמו אלא ימנה שליח להדליק נר חנוכה קודם זמן כניסת שבת.

- **אשה מבנות אשכנז שנוהגות לקבל שבת בהדלקתן נרות שבת**, והקדימה והדליקה נרות שבת תחלה, כיון שדרכה לקבל שבת בהדלקתה, אסור לה להדליק נר חנוכה. וי"א שאף אסור לה לצוות לשליח להדליק עבורה נר חנוכה. ויש חולקים. אולם בעלה או אחד מבני ביתה יכולים להדליק נר חנוכה. שקבלת שבת שלה, לא הוי קבלת שבת לכל בני ביתה. (ילקו"י)

ד'- **בעוד היום גדול - ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה**, כמ"ש בריש סי' תרע"ב.

וכבר כתבנו בשם האחרונים **דצריך ליתן בה שמן עד שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים**, וכן במדליק נרות, ואם אין לו כ"כ שמן ונרות גדולות,

פרק ד' - מקום הנחת נר חנוכה בע"ש

א' - כתב מרן בשו"ע (תרפ' ס"א) -
בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ
בין הנרות לפתח, בשביל הרוח, שלא
יכבה הנרות כשפותח את הדלת:

ב' - כתב בשו"ע (תרפ' ס"ב) - **בערב**
שבת אסור לקבוע הנרות בדלת עצמה
אחורי הדלת, ויש מי שמתיר. (ועיין
 לעיל סימן רע"ז סעיף א):

ג' - **בליל שבת צריך ליתן וכו'. וה"ה**
בחול צריך לזוהר דהא דככתה אין
זקוק לה דוקא בדיעבד. [פר"ח. וכ"כ
 השו"ג אות א' והר"ח בשם ראש יוסף.
 מ"ב אות א'] והא דנקט בשבת, משום
 דצריך שמירה יותר, א"נ אגב דסעיף
 ב' דשם דוקא בשבת. [מ"ב שם. ועיין
 לעיל סי' תרע"ג אות נ"ד]: (כה"ח שם)

ד' - לשים לב! **אסור להזיז את**
החנוכיה ממקומה בשבת גם לאחר
שהנרות כבו

והוא צריך את מקומה, **יעשה תנאי**
מער"ש שברצונו להזיזה לאחר שיכבו
 הנרות. וי"א דיניח מער"ש על החנוכיה
 או במגש שהחנוכיה עליו סוכריה וכדו'
 כדי שיהיה מותר להזיזה.

פרק ה' - 'שבת חנוכה' מסוגלת מאוד

שבת מסוגלת - **כשחל ראש חודש**
בשבת של חנוכה:

א' - שבת קודש, חג החנוכה, ראש
 חודש טבת. 'קדושה משולשת וברכה
 משולשת שבשלתם מאיר אור גדול

בפני עצמו, וכשמתאחדים יחד נשפע
 שפע גדול לכל אחד מישראל עד בלי
 די'. (הרה"ק החוזה מלובלין זיע"א)

ב' - שבת ראש חודש, מה שמבקשים
 השבת הזאת מתקבל בשמים, אומר

שבת מסוגלת - חג החנוכה, ראש
 חודש טבת. 'קדושה משולשת וברכה
 משולשת שבשלתם מאיר אור גדול

שבת קודש, חג החנוכה, ראש
 חודש טבת. 'קדושה משולשת וברכה
 משולשת שבשלתם מאיר אור גדול

שלנו לכבוד המלך. **לשוני עט סופר מהיר** יכתבו את מילוי מבוקשו לתת לו תכף ומייד ומהר. ה' יזכנו! (בשם צדיקים)

- מעלת השמחה גדולה מאוד, ובמיוחד בשבת, ויותר בשבת של חנוכה. ע"י שמחה מגיעים למדרגות גדולות מאוד ועצומות. (בשם צדיקים)

דוד המלך ע"ה (תהילים מ"ה) "רחש ליבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר".

'רחש' ר"ת - ר"אש חודש, ח'נוכה, ש'בת. **לבי דבר טוב** אם ברצוני לבקש דבר. **אומר אני מעשי למלך** לבקש בשבת הזאת מהמלך, ולומר לו על קבלה טובה והתחזקות מהמעשים

פרק ו' - נר חנוכה במוצש"ק

דלאחורי אפוקי יומא עדיף טפי, נוהגין להדליק נר חנוכה תחלה, ושוב א"א להבדיל עליו אפי' לאחר שדלק כשיעור.

[ב"ח. עט"ז. מ"ב א"א].

ומיהו מ"ש אפי' לאחר שדלק **כשיעור**, זהו לפי סברתו, אבל לפי פסק השו"ע לעיל סי' תרע"ב סעי' ב', לאחר שהודלק כשיעור שרי, אלא שכבר כתבנו שם או' כ"א, דכמה אחרונים קיימיה בשיטת הב"ח דאם הניח השמן בנר בהתם אפי' לאחר שהודלק כשיעור אסור ליהנות ממנו יעו"ש:

ב- כתב בכה"ח, (שם א"ב), **מדליקין נ"ח בכה"נ קודם הבדלה**. כ"כ ב"י בשם

כתב מרן בשו"ע (ס' תרפ"א), **במוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה, שאין נהנים לאורו, ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו: מדליקין נר חנוכה בכה"נ קודם ההבדלה:**

כתב הרמ"א בהגה, **וכ"ש בביתו שמדליק ואח"כ מבדיל שהרי כבר הבדיל בכה"נ.**

א'- כתב בכה"ח, (שם א"א), **במוצאי אין מבדילין בנר חנוכה וכו'.** נראה דדוקא כשיברך תחלה על הדלקת נ"ח אין להבדיל עליהן אח"כ, אבל יכול לברך תחלה על הנר להבדלה ולכבותה, ולחזור ולהדליקה למצות נר חנוכה, ועדיף טפי למיעבד הכי, דכיון דעביד ביה מצוה חדא ליעבד ביה מצוה אחריתי, אלא דכיון דק"ל

חנוכה תחלה מ"מ ראוי לו להבדיל בביתו ברישא והדר להדליק נ"ח יעו"ש.

וכתב המש"ז א"א, כי כ"ה מנהג אביו הרב כפסק הט"ז וכי"א שכתב הלבוש, וכ"ה נוהג ואין לגעור בשום אדם כי יש לו על מה לסמוך יעו"ש. וכ"כ המחזה"ש דבבהכ"נ אין לשנות שום מנהג, ובביתו דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

וכ"כ הברכ"י ובספרו מחבר"ר, דאין למחות ונהרא ונהרא ופשטיה יעויין שם. וכ"כ בספרו מו"ב אות ש"ב **דהנכון להדליק אחר ההבדלה** ונהרא נהרא ופשטיה עכ"ל.

וכתב היפ"ל ח"ב דכ"ה מנהג עירו אזמיר להבדיל בבית תחלה ואח"כ להדליק וכתב שכ"ה נמי מנהג שאלוניקי וקושטא כמ"ש הרב ב"ד סי' תע"ד והרב רב דגן הלוי דף קנ"ח ע"ד. וכן המנהג בעה"ק ירושת"ו יעו"ש. וכ"כ אביו הרב ברו"ח סימן זה, ובספרו מל"ח סימן כ"ז אות י"ז יעו"ש. וכ"כ הרב בן א"ח פרשת וישב אות כ"א וכתב **שוהו הדרך הנכונה יותר:**

מש"כ בהגה. שהרי כבר הבדיל בבהכ"נ. הלשון מגומנם דאם כבר הבדיל בבהכ"נ למה צריך עוד להבדיל, ואפשר לומר בשביל אנשי ביתו. וכמ"ש לעיל ס' רצ"ו א' נ"א יעויין שם.

התה"ד סי' ס', דמדליקין נ"ח בבהכ"נ קודם הבדלה **כדי לאחר אפוקי יומא**, והרד"א כתב שיש מדליקין אותה אחר שמבדילין על הכוס ואח"כ יאמר יפתח ה' וכו' עכ"ל ב"י.

ופסק כאן בש"ע כהתה"ד. וכ"כ בד"מ דמהרי"ל ואגור וכלבו כתבו כדברי התה"ד. **וכן נוהגין להדליק קודם הבדלה**, עכ"ל. ועיין לקמן א"ד.

ג'- כתב בכה"ח, (שם א"ג), **ומי ששכח אתה חוננתנו יבדיל ואח"כ ידליק**, דהא נהיגי עכשיו האנשים שלא להדליק קודם הבדלה שבתפלה, כמ"ש סי' רצ"ט, א"כ אסור להדליק כיון שלא הבדיל, ואע"ג שיכול לומר המבדיל בין קודש לחול וידליק, מ"מ כיון שי"א לעולם מבדילין תחלה, א"כ בכה"ג יש לעשות כוותייהו, ומ"מ בצבור לא יעשה כן רק יאמר המבדיל בין קודש לחול וידליק ואח"כ יבדיל. [מ"א סק"א. מ"ב א"ב, ועיין לעיל סי' רצ"ט ס"י].

ד'- כתב בכה"ח, (שם א' ד-ה), מש"כ בהגה. וכ"ש בביתו שמדליק ואח"כ מבדיל וכו'. וכ"כ הלבוש. וכ"כ המאמר א"א דכן מנהגם.

אלא שכתב שם הלבוש די"א בביתו מבדיל תחלה ואח"כ מדליק דאין שייך כאן אחורי אפוקי יומא כיון שכבר הבדילו בבהכ"נ, וכן הט"ז האריך הרחיב בזה ומסיק להלכה ולמעשה הגם שכבר נהגו בבהכ"נ להדליק של

מנהגם, בדבר הדלקת נרות חנוכה. שאין זו חומרא וחסידות בעלמא לנהוג במוצאי שבת כרבינו תם, אלא חומרא חשובה מחשש לספק איסור סקילה, וכיון שמרן פסק שאם לא הדליק בחצי שעה ראשונה מדליק והולך כל הלילה, יש לעבב ההדלקה במוצאי שבת עד לזמן רבינו תם. ויש להם להבדיל בבית קודם הדלקת נרות חנוכה. ואין לחוש בזה לספק ברכות אחר שמדליק אחר חצי שעה מצאת הכוכבים לשיטת הגאונים, כיון שהמנהג להדליק בברכה גם אחר חצי שעה מצאת הכוכבים, ובמקום מנהג אין חוששין לספק ברכות.

- **בזמן הזה שמדליקים בפנים, ואין לו נר אחר, יש אומרים שאפשר להקל לברך בורא מאורי האש על נר חנוכה, בשעת הדחק.** (ילקו"י)

- **המתארחים בשבת, ובמוצש"ק חוזרים לביתם וישנים שם, צריכים להדליק במוצש"ק בביתם.**

ה' - **כתב בילקו"י - במוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה, שאין נהנים מאורו, ואין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו.**

- **פשט המנהג להדליק נר חנוכה בבית הכנסת, קודם שהשליח צבור מבדיל על הכוס, אבל המבדיל בביתו, להוציא את בני ביתו ידי חובתן, יש לו להקדים ההבדלה לפני הדלקת נר חנוכה.**

ושליח צבור ששכח לומר בתפלה ערבית אתה חוננתנו, אם הוא נמצא בצבור, יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, וידליק נר חנוכה, ואחר כך יבדיל על הכוס. ואם הוא ביחיד בביתו, בלאו הכי קודם מבדילין על הכוס, ואחר כך מדליקין נר חנוכה.

- **הנוהגים בכל מוצאי שבת שלא לעשות מלאכה עד שיעור שעה וחומש, כשיטת רבינו תם, ומרן השלחן ערוך, גם במוצאי שבת חנוכה לא ישנו**

יב. - סימן תרפ"ב-תרפ"ד - התפילות בחנוכה

פרק א' - "ועל הניסים"

כמ"ש בספר יוסיפון, וי"א חשמונאי ע"ד יאתיו חשמנים, והוא דרך גדולה. [ב"י].

וכ"כ ה"ר דוד אבודרהם, חשמונאי יוחנן המכונה חשמונאי. וכן איתא בסדר עולם דיוחנן כהן גדול שתי שמות היו לו יוחנן חשמונאי.

מיהו הפר"ח כתב דצ"ל חשמונאי האלף בחיריק. ור"ל כי הוא בא ממשפחה של חשמונאי. וכן הסכים הרב רב פעלים ח"ד סי' ל"א כדברי הפר"ח יעו"ש. וכ"כ בספרו בן א"ח פ' וישב א' כ"ה: [ועיין לעיל בעניין מי הוא מתיתיה וכו', באריכות]

- אומר על הנסים בבהמ"ז בברכת הארץ ובתפלה בברכת מודים. **דכולי מילי דחנוכה הודאה נינתו.** [ט"ז סק"א. מ"ב א"ב]: (כה"ח שם א"ב)

- **ואם לא אמר אין מחזירין אותו.** והיינו דשבת וי"ט דבר תורה, ויש

א. הזכרת "ועל הניסים" בתפילה ובהמ"ז, ואם שכח:

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפ"ב ס"א), כל שמונת ימי חנוכה אומר על הנסים בברכת המזון, בברכת הארץ, ובתפלה בברכת מודים, ואם לא אמר אין מחזירין אותו. (ועיין לעיל ס' רצ"ד ס' ד' וה').

ומיהו אם נזכר באותה ברכה כ"ז שלא הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - **יש אומרים כששכח על הניסים בברכות המזון, כשמגיע להרחמן יאמר, הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (כל בו, וכבר נתבאר סימן קפ"ז סעיף ד')**

ג'- כתב הכה"ח (שם א"א), **כל ח' ימי חנוכה אומר על הנסים וכו'.** כתוב באורחות חיים יוחנן הוא חשמונאי,

שאר ימים בתפלתו שלא בזמנו, בדיעבד לא הוי הפסק. ועוד יש לומר שביום כ"ד כסלו היו בסיום הנצחון במלחמה על אויביהם ולא מיחזי כשיקרא מה שאמר אז על הנסים בתפלתו.

- אפילו אמר על הנסים, ולא המשיך בימי מתתיה בן יוחנן כ"ג וכו', אלא המשיך ועל כולם, אם נזכר לפני הזכרת ה' צריך לחזור ולפרט הנס של חנוכה.

- אם טעה ולא אמר "על הנסים" בתפלה, אם נזכר באותה ברכה, קודם שיאמר "השם" בחתימת הברכה (של "הטוב שמך ולך נאה להודות"), כגון שאמר "ברוך אתה" ונזכר, חוזר ואומר מודים אנחנו לך על הנסים וכו', וממשיך ועל כולם וכו'. ואם לא נזכר עד שהזכיר שם ה' (כדי לחתום הטוב שמך וכו') אינו חוזר. ויסיים החתימה "הטוב שמך ולך נאה להודות", ואינו רשאי לומר שם "למדני חקיך" שיראה כאומר פסוק, דהוי הפסק שלא לצורך, מאחר ואינו צריך לחזור.

- אם טעה בהלכה, ואחר שסיים התפלה חזר להתפלל מפני ששכח "על הנסים", ושוב נזכר שלפי הדין אינו צריך לחזור, צריך להפסיק מיד, אפילו באמצע הברכה. ויאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ואינו מועיל שיסיים תפלתו על דעת תפלת

בהם קרבן מוסף, ור"ח נמיי. הילכך תיקנו להזכיר בתפלה, ומחזירין אותו, משא"כ חנוכה כל עיקרו דרבנן ומשו"ה אין מחזירין אותו. [משבצות זהב א"ב]: (כה"ח שם א"ד)

- מאד יודרו שלא ישבח "על הנסים" בתפלה ובכרפת המזון. (מורה באצבע, ס"ט, ס' שא)

ד- כתב בילקו"י - בערבית ליל חנוכה, אומרים "ועל הנסים" בתפלה, אף על פי שלא הספיקו להדליק נר חנוכה בביתם, ורק הדליקו נר חנוכה בבית הכנסת, ואפילו מתפללים לפני שקיעת החמה, שעדיין לא הדליקו נרות חנוכה אפילו בבית הכנסת, מכל מקום צריך לומר ועל הנסים בהודאה. וכן בכל התפלות של חנוכה צריך לומר ועל הנסים.

- אם חל הלילה הראשון של חנוכה בליל שבת, וכל יחידי הקהל הדליקו נרות חנוכה בביתם ובאו להתפלל בבית הכנסת מנחה וערבית, ולפני מנחה הדליק השליח צבור את נרות החנוכה בבית הכנסת, אף על פי כן אין הקהל אומר על הנסים במנחה, שהוא שייך לכ"ד כסלו. שאינו שייך לימי חנוכה עצמה.

ומיהו בדיעבד מי שטעה ואמר על הנסים, דינו כמו שכתב השלחן ערוך (סימן קח סעיף יב), הטועה ומזכיר מאורע

שכח לאומרו, כל זמן שלא הזכיר "השם" בחתימת הברכה **חוזר**. ואם הזכיר שם ה' **אינו חוזר**. וטוב שאם **שכח על הנסים בברכת המזון**, שבאמצע הרחמן יאמר: הרחמן הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וכו'.

- **מי שהתחיל לסעוד ביום השמיני של חנוכה, והמשיך בסעודתו עד אחר צאת הכוכבים**, שהוא מוצאי חנוכה, אף על פי כן **יאמר על הנסים בברכת המזון**. אבל אם התפלל ערבית באמצע הסעודה, ואחר כך מברך ברכת המזון בלילה, אין לו להזכיר על הנסים בברכת המזון, אף שעיקר סעודתו סעד ביום פורים.

ב. הזכרת "ועל הנסים" במוסף ומעין שלש:

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפ"ב ס"ב), גם במוסף של שבת ושל ראש חודש צריך להזכיר של חנוכה אף על פי שאין מוסף בחנוכה:

ב'- כתב בכה"ח (א טו), גם במוסף של שבת ושל ר"ח צריך להזכיר וכו'. דיום הוא שנתחייב בד' תפילות. ואם לא אמרו אין מחזירין אותו. (ט"ז סק"ד. משבצות זהב א"ד, מ"ב א"ו).

ג'- כתב בילקו"י, אין להזכיר מעין המאורע בחנוכה (ובפורים) בברכה מעין

נדבה. אבל בערבית ימשיך בתפלתו, ויכוין בדעתו שתהיה תפלה זו לנדבה, ויחדש בה דבר. נכון שהשוכח "על הנסים" ונוצר אחר חתימת הברכה, שיאמרנו בסוף התפלה כשמסיים "אלהי נצור", ויאמר מודים אנחנו לך על הנסים וכו', עד ונודה לשמך הגדול סלה. אבל אינו רשאי לאומרו בין ברכת הטוב שמך ולך נאה להודות, לברכת שים שלום, משום הפסק.

- **מי שטעה ואמר "על הנסים" בעבודה, דהיינו בברכת רצה, במקום יעלה ויבא**, אם נזכר בהודאה, חוזר ואומר במקומו כתיקון חז"ל, ואם לא נזכר אלא בסוף התפלה, אינו חוזר, שאין בזה כל חשש הפסק במה שאמרו שלא במקומו.

- **אם טעה בימי חנוכה, ואמר בימי מרדכי ואסתר וכו' במקום בימי מתתיהו וכו', יצא.**

- **אין לדלג נוסח על הנסים בחנוכה או בפורים או לקצרו, בכדי להספיק לענות קדיש או קדושה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו אם המצוה השניה גדולה וחשובה יותר. והוא הדין בליל ראש חודש, שאין לדלג "יעלה ויבא" משום כך. וכן בתענית צבור שאין לדלג "עננו" בשביל זה.**

- **גם בברכת המזון של חנוכה צריך לומר על הנסים בהודאה, לפני "על הכל ה' אלהינו אנחנו מודים לך". ואם**

ג'- כתב בילקו"י, יש לומר **ועל הנסים** בתוספת אות ו', שחוזר על מה שאמר תחלה מודים אנחנו לך על נסיך ועל נפלאותיך שבכל עת, ועל הנסים וכו'.

- בנוסח על הנסים של חנוכה, בימי מתתיה בן יוחנן **חשמונאי** ובניו, היותר נכון לומר **חשמונאי**, הנוץ בפתת, והאלף נחה, ולא לבטאת את האלף בחיריק. והנהגים לומר חשמונאי האלף בחיריק, יש להם על מה לסמוך. אך נכון יותר לומר הנוץ בפתת והאלף נחה.

- כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל. כן הנוסח הנכון. ואין לומר כשעמדה "עליהם", והרוצה לאומרו, צ"ל ועל עמך ישראל, עם וא"ו.

- מלכות יון הרשעה, פשט המנהג לומר הרשעה, הריש בחיריק.

- לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי צונך. כן צריך לומר, ולא לשכחם מתורתך.

- צריך לומר וקבעו שמונת ימי חנוכה אל"ו בהלל ובהודאה. וכתב המגן אברהם שהוא כמו שאנו אומרים במועדים את יום חג פלוני הזה. וכן המנהג.

שלש, ורק בדיעבד, אם עבר והזכיר לפני החתימה, אינו חוזר ומברך.

ג. נוסח **ועל הנסים**:

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפ"ב ס"ג), אין אומרים כשם שעשית וכו', אלא מסיים ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת, ויש אומרים שאומרים אותו:

ב'- אין אומרים כשם שעשית וכו'. י"א לפי שאמרו חכמים לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות, וטעות הוא, שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בל יחיד, אבל בשביל הצבור שרי, אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר, משום דאמרו חכמים דכל דבר דהוי להבא תקנו בלהבא, ובדבר דהודאה הוי לשעבר. [ב"י. פר"ח. מ"ב או' ז':] (כה"ח שם א' טז)

- וי"א שאומרים אותו, דכיון שצורך רבים הוא שפיר דמי. [טור]. ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. [ב"י. פר"ח. מ"ב א"ח]. והא דלא כתב כן בשו"ע אלא סתם שאין לאומרו, מפני שכ"ה דעת הרא"ש שאין לאומרו, כמ"ש הטור, אלא רק בב"י גלה דעתו דעבד כמר וכו', אבל מ"מ ס"ל דהיותר טוב שלא לאומרו דשב וא"ת עדיף: (כה"ח א' טוב)

ונפלאות, בלשון רבים, והיינו נס הנצחון על מלכות יון הרשעה, וגם נס השמן. וכן בפורים צ"ל "נסים ונפלאות", נס מפלתו של המן, והעמלקים, ונס גדולתו של מרדכי הצדיק. (ילקו"י)

- "לך" עשית שם גדול וקדוש בעולמך. כן צ"ל.

- ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן "כהיום הזה".

- צריך לומר: ועשית עמהם 'נסים

פרק ב' - 'הלל תחנון ושינויים בתפילה בחנוכה'

אין אומרים אל ארך אפים בב' וה' בחנוכה, ויה"ר אחר ס"ת.

ולענין הלל אם מותר לומר בבית האבל עיין בשע"ת, אבל האבל בעצמו בודאי לא יאמר:

ב'- כל ח' ימי חנוכה גומרין את ההלל. והטעם משום דחלוק בנרותיו, כל יום חלוק משלפניו, והרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו.

ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום.

ועוד שהרי קוראים בנשיאים, ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו, א"כ כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל. [ב"י. לבוש]. (כה"ח שם א"א)

- ואחר ההלל אומרים חצי קדיש, ולא קדיש שלם, שכיון שאין בו מוסף

א. הלל ותחנון בחנוכה:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תרפג), כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם), וכל שמונת ימי חנוכה אין אומרים תחנון, וצו"ץ {ר"ת של צדקתך צדק, וצדקתך צדקתך. בשבת}, ולמנצח, וצדוק הדין, גם בערב חנוכה במנחה, ועיין לעיל סימן קל"א (מהרי"ל ומנהגים):

ב. טעם אמירת הלל בחנוכה, ודיני הקדיש:

א'- כתב במ"ב - גומרין את ההלל לפי שבכל יום נוסף נס חדש, ועוד יש טעמים עיין בב"י. ואחר ההלל אומרים חצי קדיש.

מי שהוא אבל בשחרית אין מתפלל לפני העמוד דיש הלל, הא ערבית מתפלל דמתפלל בר"ח ג"כ ערבית.

אותו בביתו כך, ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין אומות העולם כבשה אחת בין כמה אריות שואגים לטרף, ובכן ישקיף ירא ה' משמים וישיב את שבות עמו וירחמיהו, כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ תלאים מכל העמים אשר נפוצו שמה, **ומזה הטעם כל המרבה לספר בניסים הרי זה משוכח כי היא תהיה שורש פורה גאולתנו ופדיון נפשינו בגלות החיל הזה כמ"ש פרק ו' דפסח ע"ש.** (חמדת ימים)

ג. פרטי דיני הלל בחנוכה ושינויים בתפילה:

א'- כתב בילקו"י - **בכל יום משמונת ימי חנוכה בתפלת שחרית גומרים את ההלל, בין יחיד בין צבור. ומברכים לפניו, אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההלל, ולאחריו ברכת "ההללוך". ומסיימים ב"אמן" כמו בכל מקום שיש ב' ברכות שהמברך מסיים באמן.**

- **יחיד שהתחיל לגמור ההלל בחנוכה, ושכח לברך "לגמור את ההלל" קודם ההלל, ונזכר באמצע מזמורי ההלל, יברך במקום שנזכר, ויסיים על סדר ההלל. כי מה שמברך לגמור את ההלל אין פירושו שצריך לגמרו כולו, אלא הוא לשון קריאה. ואם טעה ואמר ההלל בדילוג, כמו שנוהגים לקראו בראש חודש, ונזכר רק לאחר שסיים את כל ההלל, יחזור לגמור את ההלל כולו, בלי ברכה.**

מניחים הקדיש שלם (ר"ל התקבל) עד אחר סדר קדושה, כמו בשאר ימי החול, דביום שיש בו מוסף אומרים קדיש שלם אחר ההלל על התפלה הראשונה כדי שיאמרו אח"כ ג"כ קדיש שלם על תפלת מוסף משא"כ הכא. [לבוש]. (כה"ח א"ב)

- **המדלג מילה אחת מן ההלל, לא יצא ידי חובה, דהלל בחנוכה הוא כמו מגילה בפורים.** (עיין שער הציון תפח)

ג'- כי על כל אלה ראוי לדרוש אליהם פרטי הדברים האלה למנוע העם מכל המעשים המקולקלים האלו וכיוצא בהם, אך שתהיה השמחה משוערת במדה ובמשורה לשם שמים בזכרון גבורותיו יתברך להגיד בפני הגדולים עם הקטנים הנסים והפורקן והגבורות אשר גמלנו אלהינו מרחם כרוב רחמיו וחסדיו אשר בזה שמו הגדול מתעלה בעולם.

הוא סגולה נפלאה לעורר את הרחמים לפני אלהינו אבינו אב הרחמן לגלות החיל הזה ימים רבים ורעים לישראל אשר אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו ועמו וצאן מרעיתו מוכים ומעונים דווים וסחופים והלעג השאננים הבוז לגאי יונים כי נאמו גוים אבדה תקותם.

אכן בהודות והלל לה' אותותיו ונפלאותיו אשר עשה יחד נכמרו רחמיו יתברך ויאמר אשרי המלך שמקלסים

וקדושה או אפילו אמן דברכות, מותר לו לענות הכל אף שהוא קודם ברכת יהללוך.

ג'- **כל היום כשר לקריאת ההלל** מהנץ החמה עד שקיעתה, שנאמר ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה' (מגילה כ:), ובדיעבד אם קרא את ההלל אחר עמוד השחר קודם הנץ החמה יצא.

ד'- **גם האבל חייב לגמור את ההלל בברכה**, בכל ימי החנוכה, אף כשמתפללים בבית הנפטר. וכל שכן הצבור שמתפללים בבית האבל. **ורק בראש חודש** שההלל אינו אלא ממנהג, רבים נוהגים שאין האבל קורא את ההלל, מפני שאינו יכול לומר "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", כי האבל אסור בשמחה. ולכן מנהגינו בראש חודש שיוצאים לחדר אחר ואומרים שם את ההלל, ואחר כך חוזרים לחדר שבו נפטר המנוח. וכשאין אפשרות לעבור לחדר אחר האבל יצא לחדר אחר והם יאמרו ההלל. וכל זה כשהנפטר מת באותו בית, אבל אם נפטר בבית חולים, אומרים הלל בראש חודש בחדר שמתפללים, ורק האבל לא יאמר ההלל. **אבל בחנוכה הכל גומרים את ההלל כרגיל.**

ה'- **נשים פטורות מאמירת ההלל בימי החנוכה**, אף על פי שחייבות בנר

- **כל יחיד מיחידי הקהל רשאי לברך על ההלל ברכת לגמור את ההלל**, ויגמור ההלל עם השליח צבור, (ואין צורך לצאת ידי חובה הברכה מהשליח צבור). ואם סיים הברכה "לגמור את ההלל", ובטרם יתחיל לומר את ההלל שמע את השליח צבור שסיים גם הוא את הברכה, לא יענה אחריו אמן, דהוה ליה הפסק בין הברכה שבירך בעצמו, לקריאת ההלל.

- **הקורא את ההלל ביום טוב**, בימים שגומרים בהם את ההלל, ואחר כך **נסתפק** אם קרא ההלל בדילוג כמו בראש חודש, כיון שאמר חלק ממנו הוה ליה ספיקא דרבנן ואין לחזור ולקרוא מספק. ומכל מקום בדילג בודאי, ביום טוב, יש לחזור ולגמור את ההלל בלי ברכה.

ב'- **אסור להפסיק כדיבור באמצע ההלל**, ומכל מקום השומע ברכה מחבירו, והוא באמצע מזמורי ההלל, יש לו לענות "אמן". וכל שכן שעונה קדיש וקדושה וברכו באמצע ההלל, אף כשגומרים את ההלל. אבל אמן דתתקבל אין לענות. מה שאין כן בהלל דראש חודש אפשר לענות אמן דתתקבל גם כן, הואיל ואין אנו מברכים עליו.

- **אם סיים את ההלל עד סופו**, ואמר הפסוק האחרון עד כי לעולם חסדו, ושמע דברים שבקדושה, קדיש

שאומרים בתפלת שחרית קודם ה' מלך
ה' מלך, גם בימי חנוכה מתחילים בו
בפסוק ארוממך ה' כי דליתני, כמו בכל
השנה.

ולא ישנו בחנוכה להתחיל "מזמור
שיר חנוכת הבית לדוד", כמו שכתוב
במקצת סדורים, אלא יתחילו כמו בכל
השנה מפסוק ארוממך, כי מאחר
שעתידיים לאומרו בשלימות בסוף
התפלה אין לכפלו פעמים.

ורק בסוף התפלה אחר מזמור של
יום מתחילים לומר המזמור הזה
בפסוק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

ובראש חודש טבת אומרים אותו
אחר תפלת מוסף, אחר מזמור "ברכי
נפשי" שהוא משום ראש חודש (שנאמר
בו עשה ירח למועדים), כי ראש חודש
נחשב תדיר לגבי חנוכה, ולכן
מקדימים ברכי נפשי ואחר כך מזמור
שיר חנוכת הבית לדוד.

חנוכה, משום שאף הן היו באותו הנס,
מן ההלל פטורות, כשם שהן פטורות
מן ההלל במועדי ה'.

ואם רצו לגמור ההלל, רשאות
לגמורו, אך לא תברכנה, דספק ברכות
להקל, וגם הנשים מבנות אשכנז
הנוהגות לברך על כל מצות עשה
שהזמן גרמא, מכל מקום כאן לא
תברכנה על ההלל בחנוכה, כיון שזו
מצוה שאין בה עשייה.

ו'- **בכל שמונת ימי חנוכה יאמרו**
בשחרית בית יעקב לכו ונלכה באור
ה', ומזמור של יום כרגיל, ואין לומר
אלא "היום כך בשבת" ולא יותר. ואחר
כך **מזמור שיר חנוכת הבית**.

ויש נוהגים שלא לומר מזמור של
יום רק מזמור שיר חנוכת הבית, ויש
להם על מה שיסמוכו.

- **המזמור ארוממך ה' כי דליתני**

פרק ג' - 'קריאת התורה בחנוכה'

בברכת כהנים. (וי"א שמתחילין "ביום כלות
משה" (טור), וכן אנו נוהגין).

וקורא אותו עם כהן ולוי, וישראל
קורא "ביום הראשון". (ויש אומרים שהכהן

א. קוראים בקרבנות הנשיאים:

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפד ס"א),
קורין בקרבנות הנשיאים שכפרשת
נשא, שלשה בכל יום, ומתחילין

- **וי"א שישראל קורא ביום שלאחריו וכו'.** יש סמך למנהג זה, מהא דתנן פ"ב דתענית אנשי מעמד היו קורין ביום הראשון בראשית ויהי רקיע. בשני יהי רקיע ויקוו המים וכן בכל יום ויום, ועושין כן כדי לקרות לג פסוקים מהודשים כיון דאפשר. [פר"ח]. (כה"ח א"ט)

ד'- כתב בילק"י - **שמונת ימי חנוכה קוראים בפרשת הנשיאים**, וכשחל יום ראשון של חנוכה בחול, מתחיל הכהן מפרשת כהנים עד "ויקריבו אותם לפני המשכן", והלוי קורא משם עד "ויהי המקריב ביום הראשון", והשלישי קורא משם עד "ביום השני".

ויש נוהגים שהכהן קורא עד סיום ברכת כהנים בלבד, ואף על פי שיש להם על מה שיסמוכו, נכון להודיעם שיותר טוב להמשיך עד "לפני המשכן", ואם יסכימו לבטל מנהגם תבוא עליהם ברכה. ואין צריך לומר שאם טעה השליח צבור וסיים לכהן "ואני אברכם". וקפץ הכהן ובירך ברכה אחרונה שיצא, ואין מחזירין אותו.

- **ביום השני קורא הכהן הפרשה של יום השני עד "מלאה קטרת"**, והלוי משם עד ביום השלישי. והשלישי חוזר וקורא ביום השני עד ביום השלישי. ואם טעו וקראו של יום שלישי ביום שני או להיפך, וסיימו

קורא כל אותה הפרשה עד "ביום הראשון", והלוי והישראל קורין "ביום הראשון", (מנהגים), וכן נוהגין).

ביום שני קורא כהן "ביום השני" עד "פר אחד בן בקר", ולוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר וקורא "ביום השני", ועל דרך זה בכל יום.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם), ויש אומרים שישראל קורא ביום שלאחריו, דהיינו "ביום השלישי", וכן בכל יום, וכן נוהגין. (הגהות מיימוני פרק י"ג מהלכות תפלה).

- כתב בשו"ע (שם), **ביום שמיני מתחילין "ביום השמיני"**, וגומרין כל הסדר, וקורין פרשה ראשונה של 'בהעלותך', (ונוהגין לסיים כן עשה את המנורה), (מנהגים).

ג'- **קורין בקרבנות הנשיאים וכו'.** ומפרש בפסיקתא **משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה כסליו.** [טור]. והיינו דהקמת משה את המשכן לא היה עד ר"ח ניסן ואז הקריבו הנשיאים קרבנם ואנו קורין פ' הנשיאים בחנוכה אחר השלמת המשכן. [ט"ז סק"א. ועיין לעיל סימן עת"ר א' י"ב]: (כה"ח שם א"א)

- **ומתחילין בברכת כהנים.** ומנהג יפה הוא, **לפי שנעשה הנס ע"י כהנים.** [טור. לבוש. ט"ז סק"ב]: (כה"ח שם א"ב)

- אם טעו וקראו שלשה עולים בימי חנוכה בפרשת השבוע, וסיימו הקריאה, יצאו י"ח. דקיימא לן (מגילה כט:) אין משגיחין בחנוכה.

- מנהג יהדות מרוקו, בעת פתיחת ההיכל בשחרית אומרים תשעה פסוקים אלו, כאשר הש"ץ מקריאם והציבור חוזר אחריו.

נר לרגלי דכרף ואור לנתיבותי. נר ה' נשמת אדם חופש כל חדריו בטן. פי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ואורח צדיקים כאור נוגה הולך, ואור עד נכון היום. לךוד ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד. פי אתה תאיר נרי, ה' אלקי יגיה חשכי. קומי אורי פי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח. מאין כמוף ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה.

כן הוא מנהג יהודי מרוקו והוא מנהג קדום, ומובא בסידור אהבת הקדמונים לקהל מגורשי ספרד בעיר פאס, למעלה מחמש מאות שנה, וכ"כ בספר כתר שם טוב למקובל ר' שם טוב גאגין זעוק"ל (חלק א' עמי ש"מ), וכן כתב בספר נר מצוה (עמוד סג). כך הביא הרב דוד עובדיה זע"ל בספר נהגו העם (חנוכה אות ה') כ"כ גם בס' ירים משה (עמי 350), לר' משה אזגורי מחור' תלוואת. וכן מנהג יהודי תוניס, אלגייר ראה בספר זה השולחן (עמ' פג א"א).

הקריאה, יצאו ידי חובתם, ואין צריך לחזור ולקרוא אפילו עדיין הספר תורה מונח לפניהם.

וכן הוא הדין לשאר ימי חנוכה. וכן אם טעו וקרא הלוי "פר אחד" של היום שאחריו.

- ביום השמיני קורא הכהן עד מלאה קטורת, והלוי משם עד ביום התשיעי, והשלישי חוזר וקורא ביום השמיני, וממשיך משם הלאה, עד "כן עשה את המנורה". וכן פשט המנהג בארצנו הקדושה, ואין לשנות.

- אם טעה השליח צבור וקרא לשלושתם "ביום השמיני" בלבד, כשאר הימים, אינו חוזר, ומכל מקום אם עדיין לא החזירו את הספר תורה למקומו, טוב שימשיך לקרוא השלישי בלי ברכה מ"ביום התשיעי" עד "כן עשה את המנורה".

- אם טעה החזן וסיים הקריאה בסוף פרשת נשא, ולא קרא עד כן עשה את המנורה, כנהוג, יש אומרים שצריך לחזור ולקרוא פרשה זו בלי ברכה, דאמנהגא לא מברכינן.

ויש חולקים ואומרים שמכיון שמעיקר הדין הקריאה היא עד סוף פרשת נשא, שהיא סיום פרשת הנשיאים, לכן אפי' עדיין לא החזירו הספר תורה להיכל, ואין כאן טירחא דצבורא אין צריך לקרות יותר.

עדיף ומקצת שוש אשיש. וי"א במה דברים אמורים כשיש החתונה בשבת הראשונה דחנוכה, אבל אם היתה חתונה בשבת שנייה דחנוכה מפטירין שוש אשיש הואיל וכבר הפטירו בחנוכה בשבת ראשונה. [לבוש בסעי' ג' מ"א סק"א].

אמנם הא"ר א"ז כתב דמרמ"א משמע שאין מדלגין אלא קורין בשל חנוכה לחוד וכ"מ במטה משה, וה"ה בשבת שנייה דלא כי"א שכתב הלבוש וכמדומה שכן נוהגין עכ"ל.

ור"ל דאין מפטירין רק בחנוכה לחוד בין בשבת ראשונה בין בשבת שנייה. וכ"כ אשל אברהם א"ה, מ"ב א"ח. (ועיין לעיל ססי' תכ"ח בהגה ובדברינו לשם או' ג').

ד'- כתב בילקו"י - **כשחל יום ראשון של חנוכה בשבת**, מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים שבעה עולים (לכל הפחות) בפרשת השבוע, והמפטיר קורא מברכת כהנים עד ביום השני, ומפטיר "רני ושמחי בת ציון". ובשבת שנייה המפטיר קורא מביום השמיני עד כן עשה את המנורה, ומפטיר **בנרות דשלמה, ולעולם אין מוזכרים חנוכה בברכת ההפטרה.**

ג. קריאת התורה והפטרה בראש חודש טבת.

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפד' ס"ג), **אם חל ראש חודש טבת בשבת**, מוציאים

- **ממנהגי יהדות לוב:** ביום ראשון של חנוכה **עולה ראשון לתורה גבאי בית הכנסת**, במקום כהן. מנהג עתיק זה בא כדי לחלוק כבוד לגבאי בית הכנסת, המקדיש כל השנה זמנו לענייני בית הכנסת שלא על מנת לקבל פרס, ונבחרה לו עלייה זו מכיוון שהיא מתחילה בברכת כוהנים. אין הכוהנים מקפידים על כך, שהרי נזכר שהם הם המברכים. (מבשר טוב)

ב. קריאת התורה והפטרה בשבת חנוכה.

א'- כתב מרן בשו"ע (תרפד' ס"ב) - **בשבת שבחנוכה מוציאים ב' ספרים**, באחד קורא בפרשת השבוע, ובשני קורא בשל חנוכה, ומפטיר "רני ושמחי". ואם חלו בו ב' שבתות מפטיר בשניה במלכים בנרות דשלמה.

ב'- כתב הרמ"א (הגה שם) - ואם חל חתונה בשבת זו, מפטירין בשל חנוכה (מנהגים):

ג'- **ומפטיר רני ושמחי. על שם ראיתי והנה מנורת זהב כולה וכו'.** [רש"י מגילה דף ל"א ע"א]. ואין מוזכרין דחנוכה בברכת ההפטרה, שאין הפטרה באה בשביל חנוכה, דהא אי לאו דשבת אין מפטירין בחנוכה. [לבוש]: (כה"ח שם א' יד')

מש"כ בהגה. ואם חל חתונה בשבת זו מפטירין בשל חנוכה. דפרסומי ניסא

בו, כי כ"ה המנהג לעולם ההפטרות
היא מעניין מה שסיימו בו בתורה.

[לבוש]: (כה"ח א"כ)

ד' - כתב בילקו"י - ראש חודש טבת
שחל להיות בימי החול של חנוכה,
מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים
בספר תורה הראשון שלשה בשל
ראש חודש, ומתחיל "צו את בני
ישראל", ובספר תורה השני קורא
העולה הרביעי בשל חנוכה, בנשיא
של אותו יום. שתדיר ואינו תדיר,
תדיר קודם.

- אם טעה החון והתחיל לקרוא
לכהן בספר תורה של חנוכה, יש
אומרים שצריך להפסיק, ולקרוא בשל
ראש חודש, ויש אומרים שאין צריך
להפסיק, אלא יגמור קריאת החנוכה
עם העולה, ואחר כך יעלו שלשה
עולים לספר תורה של ראש חודש.
וכן עיקר.

- אם טעה החון וקרא ארבעה עולים
בשל ר"ח וכבר הוציאו שני ספרי תורה,
צריך לקרוא לעולה חמישי שיקרא
בשל חנוכה, כדי שלא יהא פגם לס"ת,
שהוציאוהו ולא קראו בו.

- ראש חודש טבת שחל בשבת,
מוציאים שלשה ספרי תורה, בראשון
קוראים פרשת השבוע, ומן הדין עולים
בו ששה, והשביעי משלים הקריאה
בספר שני, שהוא של ראש חודש,
ומתחילים מן הפסוק וביום השבת,

ג' ספרים, וקורין ששה בפרשת השבוע,
ובשני קורא אחד בשל ראש חודש
ומתחיל "וביום השבת", ובשלישי קורא
מפטיר בשל חנוכה, ומפטיר 'רני
ושמחי'. ואם חל ראש חודש בחול,
מוציאין ב' ספרים וקורין באחד
שלשה בשל ראש חודש, ובשני קורא
אחד בשל חנוכה. ואם טעה החון
וקרא רביעי בשל ראש חודש, אם
לא הוציאו ספר שני אין צריך לקרות
יותר, אבל אם הוציאו ספר שני, משום
פגמו צריך לקרות חמישי בשל חנוכה.

ב' - כתב הרמ"א (הגה שם), ואם טעה
והתחיל לקרות בשל חנוכה, צריך
להפסיק לקרות בשל ראש חודש
(אבודרהם ברכות). ואם צריך לברך על
קריאת ראש חודש עיין סימן ק"מ:

ג' - ובשני קורא א' בשל ר"ח, והא
דמקדים ר"ח לחנוכה משום דתדיר
קודם, ואעפ"י שיש בשל חנוכה פרסומי
ניסא, לית לן בה כיון דעכ"פ יקראנה
אח"כ, כ"כ התוספות. ט"ז סק"ג. ועיין
במנחות מ"ט ע"ב גבי תמידין ומוספין
דמסיק דהא דתדיר קודם למצוה
בעלמא יעו"ש: (כה"ח א' יח)

- ומפטיר רני ושמחי. ולא של ר"ח,
אע"ג שהיא תדירה, הואיל וא"א לקיים
שניהם ר"ח ופרסומי ניסא, שאין
מדלגין מנביא לנביא, פרסומי ניסא
עדיף.

ועוד הואיל וסיימו בשל חנוכה
בתורה, קורין ג"כ בהפטרות למה שסיימו

ד' - קריאת התורה בחנוכה וראש חודש:

א' - כשחל יום ראשון של חנוכה בשבת, מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים שבעה עולים (לכל הפחות) בפרשת השבוע, והמפטיר קורא מברכת כהנים עד ביום השני, ומפטיר "רני ושמחי בת ציון".

ובשבת שניה המפטיר קורא מביום השמיני עד כן עשה את המנורה, ומפטיר בנרות דשלמה, ולעולם אין מזכירים חנוכה בברכת ההפטרה.

ב' - ראש חודש טבת שחל בשבת, מוציאים שלשה ספרי תורה, בראשון קוראים פרשת השבוע, ומן הדין עולים בו ששה, והשביעי משלים הקריאה בספר שני, שהוא של ראש חודש, ומתחילים מן הפסוק וביום השבת, והעולה אומר קדיש, שבזה נשלמו העולים שהם חובת היום.

והמפטיר קורא בספר תורה השלישי בפרשת הנשיאים, וגם הוא אומר קדיש, ומפטיר רני ושמחי בת ציון.

- ואם עלו בספר תורה הראשון שבעה עולים או יותר, העולה האחרון בספר תורה הראשון, אומר גם כן קדיש.

ונמצא שאומרים שלשה קדישים, קדיש אחר כל ספר תורה. וכן המנהג.

והעולה אומר קדיש, שבזה נשלמו העולים שהם חובת היום. והמפטיר קורא בספר תורה השלישי בפרשת הנשיאים, וגם הוא אומר קדיש, ומפטיר רני ושמחי בת ציון.

ואם עלו בספר תורה הראשון שבעה עולים או יותר, העולה האחרון בספר תורה הראשון, אומר גם כן קדיש. ונמצא שאומרים שלשה קדישים, קדיש אחר כל ספר תורה. וכן המנהג.

וכן יש לנהוג בראש חודש ניסן שחל להיות בשבת, שמוציאים בו שלשה ספרי תורה, שיש לומר קדיש על הספר תורה הראשון, רק אם עלו שבעה עולים או יותר, כגון שהעלו מוספין, שאז יש לומר חצי קדיש לכל ספר תורה, מאחר ונשלמה חובת היום בספר הראשון.

- בשבת וראש חודש טבת, אם אחר הקריאה בס"ת הראשון, טעה וקרא תחלה בפרשת הנשיאים, וסיים, ואחר כך קרא המפטיר בס"ת של ראש חודש, אע"פ כן מפטיר בהפטרות רני ושמחי בת ציון, דפרסומי ניסא עדיף מתדיר, (כדאיתא בשבת כג:).

ומכל מקום טוב שקודם הברכות שאחר ההפטרה, יאמר פסוק ראשון ופסוק אחרון של השמים כסאי, ואח"כ יברך. ובדיעבד אם הפטיר בהשמים כסאי, והתחיל לברך אחריה, יצא.

כיון שהזכיר מוסף של ר"ח בנוסח ברכת "אתה יצרת".

- בתפלת "אתה יצרת", אם טעה ואמר את "מוסף" ולא אמר "מוספי", יצא.

ו'- סעודת שבת חנוכה ור"ח:

א'- וירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות, וכ"ש אם חל בו ר"ח ג"כ, וכן ירבה בר"ח טבת שהוא בתוך ימי חנוכה, בשביל פרסום הנס. (כה"ח שם א' יג)

ב'- תוספות בברכת המזון.

"על הניסים" - חנוכה. רצה והחליצנו" - שבת. יעלה ויבוא" - ראש חודש.

ג'- סעודת ראש חודש כשחל בשבת:

- כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח. (מ"ב תיט סק"ב)

- וכתב הב"ח בשם הירושלמי פ"ק דמגילה שאם ר"ח בשבת יש לעשות סעודת ר"ח באחד בשבת, משום דבשבת אינו ניכר שעושה משום ר"ח, אלא שכתב דלא נהגו כן יעו"ש.

ג'- בשבת וראש חודש טבת, אם אחר הקריאה בס"ת הראשון, טעה וקרא תחלה בפרשת הנשיאים, וסיים, ואחר כך קרא המפטיר בס"ת של ראש חודש, אע"פ כן מפטיר בהפטרות רני ושמחי בת ציון, דפרסומי ניסא עדיף מתדיר, (כדאיתא בשבת כג:).

ומכל מקום טוב שקודם הברכות שאחר ההפטרה, יאמר פסוק ראשון ופסוק אחרון של השמים כסאי, ואח"כ יברך. ובדיעבד אם הפטיר בהשמים כסאי, והתחיל לברך אחריה, יצא.

ה'- סדר תפילת ראש חודש שחל בשבת:

א'- ר"ח שחל בשבת, ערבית שחרית ומנחה מתפלל כשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה, ואינו מזכיר של שבת באמצע 'יעלה ויבוא'.

ב'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכה' ס"ג) - ראש חודש שחל להיות בשבת, כולל במוסף בברכה רביעית שבת וראש חודש, וחותרם מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

כתב בחזו"ע - חל ר"ח בשבת שצריך לומר במוסף "אתה יצרת" לכלול מוספי שבת ור"ח, וטעה והתפלל מוסף של שבת בלבד, או מוסף של ר"ח בלבד, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל.

ואם טעה במוסף של שבת ור"ח, וחותרם בא"י מקדש השבת (בלבד), יצא.

מילה, או סעודת מצוה אחרת, שיוצא ידי חובה גם ידי מצות סעודת ר"ח. (ילק"ו)

ז' - סדר וסגולת הוצאת ג' ספרי תורה:

א' - בשבת שמוציאים ג' ספרי תורה, כגון: שבת ור"ח אדר שהוא גם שבת "שקלים", או שבת ור"ח ניסן שהוא גם שבת "החדש", או בשבת ר"ח וחנוכה, או בשמחת תורה.

מנהג הספרדים ועה"מ, לומר:

**"מי לא יראך מלך הגוים, פי לך
יאתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל
מלכותם, מאין פמוך".** (ירמיהו פ"י פ"ז).

"מאין פמוך יהוה, גדול אתה, וגדול
שמן בגבורה". (שם פ"ו).

"יהוה אלהים אמת, הוא אלהים
חיים ומלך עולם, מקצפו תרעש הארץ,
ולא יכלו גוים ועמו". (שם פ"י).

"אתוהי פמה רברבין ותמהוהי פמה
תקיפין, מלכותה מלכות עלם ושלטנה
עם דר ודר". (דניאל פ"ג פ' לג)

"שמע ישאאל, יהוה אלהינו, יהוה
אחד". (דברים פ"ו פ"ד).

"יהוה מלך, יהוה מלך, יהוה ימלך
לעולם ועד". (ספר היכלות רבתי - ברייתא

מיהו עיין ב"י שכתב בשם הר"ן פי
אחר בדברי הירושלמי דלא על
סעודתו יום ר"ח קאמר אלא על סעודה
שעושין לעבר החדש יעו"ש וכן פי
קרבן נתנאל על הרא"ש פ"ק דמגילה
יעו"ש ונראה דמפני זה לא נהגו כן.

ובסדור רב יעב"ץ כתב דנכון
להרבות בסעודה רביעית יותר ממנהגו
כדי להשלים חובת סעודת ר"ח.

- וכשחל ר"ח שבת ויום א' הנכון
שביום א' ירבה לסעודת ר"ח.
והמדקדקים ראיתי שכשחל ר"ח בחול
עושין מאכל א' יותר לכבוד ר"ח
וכשחל בשבת עושין מאכל א' יתירה
ממה שעושין לכבוד שבת, שכנה"ג
בהגב"י, [א"ר א"א, ח"א כלל קי"ח א"ב].

ואם הוא עני ואין ידו משגת יוסיף
לפחות בפירות שיקנה מין פרי לאכלו
בר"ח, [בן א"ח פ' ויקרא א"י]. ועיין לעיל
סי' רמ"ב א"ט]. ואחד הנשים ואחד
האנשים שוו בחיוב זה. סידור רב
יעב"ץ. (כה"ח תיט')

- כשחל ראש חודש בשבת אין
צריך לאכול עוד כזית בשביל כבוד
ראש חודש, ומה שאוכל לכבוד שבת
עולה לו גם לכבוד ראש חודש, ולא
שייך לומר בזה אין עושין מצות
חבילות חבילות. ובפרט שאין סעודה
זו חיוב כמו סעודות שבת. וכן הוא
הדין אם סועד בר"ח סעודת ברית

שְׁלוֹשָׁה סְפָרֵי תוֹרָה. וְזֶה הַזְמַן עֵת רְצוֹן
גְדוֹלָה מְאֹד.

דרבי עקיבא. מסכת סופרים - פרק י"ד הלכה ח).
[אומרים ב' פעמים]

- הבית ישראל מגור זצ"ל אמר לכמה
אנשים שיכוונו לאיזה בקשה בפתחת
הארון קודש, והקב"ה ימלא משאלות
לבם. סגולה זו בדוקה ומנוסה.

"אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא". (תהילים פ'
ק"ח פ' כה). [אומרים ב' פעמים].

"אָנָּא יְהוָה הַצְּלִיחָה נָּא". (שם).
[אומרים ב' פעמים].

ח' - סגולה לחזרה בתשובה:

ליל חנוכה שחל בר"ח טבת, סגולה
גדולה להתפלל על מי שרוצים
שיחזור בתשובה מפני שביום זה שב
בתשובה ישמעאל בן אברהם אבינו
ואז נפטר א"א, עד שזכה לראות את
בנו שב בתשובה. נאמר על א"א
"תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה" ר"ת טבת.
ואם את ישמעאל השיב ה' בתשובה,
יכול להשיב כל אחד. (בשם צדיקים).

וממשיכים "גְּדָלוּ לַיהוָה אֶתִּי
וְנִרְוַמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו, וְגו'".

יאמרו זאת ברתת ובזיע
ובהתלהבות, כי זה מעמד מיוחד מאד,
וטוב שגם אחינו האשכנזים יאמרו
זאת.

[הגר"ח פ', מרן חכם מרדכי אליהו
זיע"א סידור 'קול אליהו, מנהגי בית
אל ס"ו]

- יום ראש חודש טבת הוא יום
הלידה ויום הפטירה של אברהם אבינו
בן אמתלאי ע"ה, סגולה להתפלל על
הילדים שעזבו את הדת. (ספר הקדמון
"קרנים" וכן כתוב בספר הק' בת עין)

ב' - **סוד נפלא במעלת פתיחת הארון**
- **היכל, כשמוציאים שלושה ספרי**
תורה בשבת הזאת ראש חודש וחנוכה:

איתא בספר הקדוש "היכלות"
המיוחס להתנא הקדוש רבי ישמעאל
בהן גדול זיע"א.

- סגולה להתפלל בר"ח טבת על
מי שנמצא בתערובת עם גויים, כי
ביום זה גרש עזרא הסופר את
הנשואים בנישואי תערובת.

שֵׁשׁ שָׁעָר בְּשָׁמַיִם שֶׁנִּפְתַּח אַךְ רַק
בְּשַׁעַת פְּתִיחַת אֲרוֹן קֹדֶשׁ בְּשִׁמוּצֵיָאִים

י.ג. סימן תי"ז-תכ"ה - 'ראש חודש'

פרק א' - 'שבת מברכין'

ב' - מקור ההכרזה:

החל מראש חודש ניסן של שנת יציאת מצרים (ב'תמ"ח) קיימו ישראל מצות קידוש החודש עפ"י ראית המולד, שני עדים כשרים שראו את המולד, היו מופיעים בפני בית הדין המיוחד של קידוש החודש, ולאחר שנחקרה עדותם כדת ונתקבלה ע"י ביה"ד, הכריז ראש ביה"ד "מקודש החודש", מיד היה ביה"ד מודיע לכל ישראל שידעו שהתחיל החודש החדש, ויהיו זריזין להתכונן לקיום כל המצוות השייכות לאותו חודש, כגון מועדי קודש וכל המצוות השייכות להם, (שופר, קרבנות, תענית, סוכה, ד' מינים, מצה, וכו').

סדר זה היה קיים מימות משה רבנו ע"ה, כל ימי בית המקדש הראשון ואף המשיך בימי הבית השני וגם אחרי חורבן בית המקדש השני, עד זמנו של הלל השני.

בתקופת נשיאותו של הלל השני (בזמנם של אבאי ורבא), שהיה דור שלשה

כתב מרן בשו"ע (ס' תיז), ראש חודש מותר בעשיית מלאכה והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב.

כתב במשנה ברורה, (שם סק"א), ר"ח וכו'. מנהג קדמונינו לברך את החודש בשבת שלפני ר"ח, חוץ מלפני ר"ח תשרי, ורמז לזה בכסה ליום חגנו. ויש מקומות שאין נוהגין לברך ר"ח אב משום שהוא חודש של פורעניות. ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח ויזהרו בכל הלכות החודש. ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד [מ"א]:

א' - 'שבת מברכין':

השבת שקודם ראש חודש, שבה מכריזים על ראש החודש הקרב ובא, ומתפללים שהחודש יהיה חודש מוצלח וטוב. נקראת 'שבת מברכין'.

הכרזה זו עם התפילות הנלוות אליה (יהי רצון ויחדשהו), נקראת 'הכרזת ראש חודש' - 'ברכת החודש'.

ממילא גם לא היה יכול להיות קיים טכס שאנו קוראים לו היום "ברכת החודש" - "הכרזת ראש חודש".

כל הענין הזה של ברכת החודש הוא, מנהג מחודש שהונהג אחרי חתימת התלמוד. (ומנים ומועדים - הרפנס)

ג- סדר קידוש החודש בזמן המקדש:

וקידוש זה היה נעשה בעסק גדול ובברכות ובתשבחות.

זקני סנהדרין וחשובי ירושלים היו יושבים וממתינים לעדי החדש. באו עדים, חוקרים אותם ואם היתה עדותם מכוונת, בית דין אומרים: מקודש החדש, מקודש! והיו מברכין שלש ברכות על כוס יין: ברכה ראשונה, על היין: ברכה שניה, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר גלה סוד חידוש הירח, הורם ולמדם זמנים חדשים וימים טובים, מנה נבונים סודרי עתים וכו ברוך אתה ה' מקדש ישראל וראשי חדשים. ואומר לאחר סיום הברכה: הודו לה כי טוב! ברכה שלישית - אליהו הנביא במהרה יבוא אלינו, המלך המשיח יצמיח בימינו, כהיום הזה בירושלים ששים ושמחים כולנו בבנין בית המקדש, ירבו ימים טובים בישראל, ירבו תלמידי תורה בישראל, מקודש החדש, מקודש וכו מקודש בתורה, מקודש בהלכה, מקודש בעליונים, מקודש בתחתונים, מקודש. ברוך אתה ה' מקודש בציון מקודש

עשר אחרי הלל הזקן, גברו הגזרות הקשות של הקיסר קונסטנטין, שהיה נוצרי אדוק, על היישוב היהודי בא"י, בעטיים של הכמרים הנוצרים שהסיתו את הקיסר להציק ליהודים.

בעקבות הגזרות נאלץ הנשיא להפסיק את קידוש החודש עפ"י עדי ראיה, מתוך נאמנותו לתפקידו האחראי בדבר קידוש החודש לכלל ישראל, ויתר הנשיא מרצונו על תפקידו הנשיאותי הרם, והחליט למסור "סוד העיבור", לחכמי ישראל בבבל, שהם יקדשו את החודש מכאן ואילך, על יסוד חשבון ערוך שנמסר להם ע"י בית דינו של הנשיא הלל.

בכך ניתק הלל השני כל השפעה של מלכות הרומאים על מעשי בית הדין בדבר קידוש החודש, ושחרר את חכמי ישראל מן התלות ברומאים הרשעים, שהיו מתנכלים למקדשי החודש ולשלוחי החודש, בכדי להפריע ליהודים בקיום מצוות ה', (סנהדרין יב).

במשך כל אותה תקופה של אלף שש מאות שבעים ואחת שנים, שנמשכה מזמנו של משה רבנו ע"ה עד הלל השני, לא היו יודעים ישראל באיזה יום יחול ראש החודש הבא, לפני שבית דין קידש אותו חודש, כלומר את עיצומו של יום ראש חודש.

- יש קהילות ששליח ציבור אחוז את ספר התורה בידו ומברך את ברכת החודש עם הציבור.

- כתב ה'כף החיים' (ס' תיז' א"א), ראש חודש וכו'. שבת קודם ר"ח אחר קריאת הפטרה קודם אשרי מכריז ש"צ ומודיע להקהל באיזה יום יחול ר"ח או אם יהיה יום א' או שני ימים. [אבודרהם. כנה"ג סי' רפ"ד בהגב"י. מ"א סק"א].

כתב ה'כף החיים' (ס' רפד' ס"ק מב), כתב הרד"א ז"ל שבת שקודם ר"ח אחר קה"ת קודם אשרי מכריז הש"ץ לקהל באיזה יום יחול ר"ח. וכ"כ בעל 'תיקון יששכר'. וכן הוא המנהג, זולת ר"ח תשרי שאין מכריזין, משום דכתיב "בכסא ליום חגנו", ופירשו בו בא' מן הפירושים שאין מכריזין אותו.

ושבת שלפני ר"ח אב כתב בתיקון יששכר דף נ"ז יש מקומות שאין מכריזין אותו, ויש מקומות שמכריזין אותו ואומרים יהפכהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו ישראל לטובה, במקום יחדשהו וכו', (כנה"ג בהגה"ט). [עיין מל"ח ס"י א"א]

בדברי שלום (מנהגי בית אל אות סא) כתב שאומרים כרגיל. (עיין כה"ח רפ"ד, ות"ז)

ב.- נכון לידע **זמן המולד** בשעה שמברכין על החודש:

בירושלים, מקודש בכל מקומות ישראל, מקודש בפי רבותינו, מקודש בבית הועד. ואומר לאחר סיום הברכה: הודו לה כי טוב!

ולפי שמצות קידוש החודש היתה מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל בגאולתם הראשונה ממצרים, ולפי שבה תלויה קביעת כל המועדים ורוב הענינים הנתלים בהם, לכן עשו אותה סנהדרין ברגש בהודיה ובברכה:

ועכשו שאין לנו סנהדרין מעברי שנים ומקדשי חדשים, עושים זכר לקידוש החודש בברכה שאנו מברכין עליו בשבת הקודמת לו, וקבעו בה תפילות מענין היום: (התודעה)

ד'- זמן ההכרזה:

א.- בשבת שקודם ראש חודש, אפילו בראש חודש אב, אחר קריאת התורה וקודם מוסף **מכריזים** ראש חודש ואומרים "יהי רצון", וכו', ראש חודש פלוני יהיה ביום פלוני.

ומוסיפין להכרזה זו תפילה תחילה וסוף.

חוץ מראש חודש תשרי, שאין מכריזין, דכתיב, "בכסה ליום חגנו".

האדמו"ר הזקן ביאר בשם הבעש"ט - "כל חודשי השנה מתברכים ע"י ישראל, את חודש תשרי מברך הקב"ה בעצמו".

מיסוד בית מדרשו של רש"י וסיעתו), מצויה **הכרות החודש** אחרי קריאת התורה של שבת, כנהוג, וז"ל: ואם חל ראש חודש בשבת הבאה (שבוע הבא), מכריז החזן ומודיע לרבים יום קביעותו, מפני תקנת המועדות ותקנת תפילת המוספים והלל, ולבטל בהם הנשים ממלאכה, ואומר:

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחירות, יגאלנו ויקבץ נידחנו מארבע כנפות הארץ, חברים כל ישראל לירושלים, עיר הקודש, ונאמר אמן.

אם הוא שני ימים אומר: ויום פלוני חשבונו של יום פלוני.

יחדשהו הקב"ה עלינו לששון ולשמחה, לרווח ולהצלה והצלחה, ולחיים ולשלום, ונאמר אמן.

ג. יהדות ספרד, שסדר רב עמרם גאון נכתב עבורם ולפי בקשתם, נהגו ע"פ הנוסח של רב עמרם גאון, ולא שינו את מועד הכרות ראש החודש.

ד. המקור הספרדי הקדום לענין הנ"ל הוא של רבי דוד אבודרהם, וז"ל: שבת קודם ראש חודש אחר קריאת ההפטרה, קודם אשרי, מכריז שליח ציבור ומודיע לקהל באיזה יום יחול ר"ח, או אם יהיה יום אחד או שני ימים'. (מביא עוד את סדר רב עמרם גאון, אבודרהם - הכרות ר"ח)

ולכן יש נוהגים שהגבאי או רב הקהילה מכריז בבית הכנסת בשעת קריאת "יהי רצון" על זמן מועד המולד בדיוק:

מדייקים בזמן מועד המולד עד כדי ציון השניות או בלשון המקובלת וכך וכך "חלקים".

- כתב בחזו"ע חנוכה עמ' רנח', ואין מנהגינו להכריז על שעת המולד של הלבנה.

ג. כשם שקידוש החודש היה מעומד, כך ברכת החדש אומרים אותה מעומד (בעמידה), משעה שהחזן מתחיל: 'מי שעשה נסים לאבותינו'.

ה'- נוסח הכרות ר"ח

א. הנוסח הראשון להכרות ראש חודש הובא בסדר רב עמרם גאון, (סידור התפילה הראשון שנכתב בימי גאוןי בבל, מהדורת גרש ירחים עמ' קלא').

נוסח זה כולל ארבע בקשות הפותחות "יהי רצון", "מי שעשה נסים לאבותינו וכו'", "בסימן טוב יהא לנו ר"ח וכו'", "יחדשהו וכו'".

[בנוסח המקורי נהגו לאמרו ביום ראש חודש עצמו ולא בשבת שלפני ראש חודש].

ב. במחזור ויטרי, (המקור הקדום ביותר לספרי תפילות בנוסח יהודי צרפת ואשכנז,

כן בשום מקום מפני שהם היו מקדשים החדש בזמנו ע"פ הראיה כי להם נמסר קדושו, שנאמר "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם". אתם כתיב והם מסרו להם העיבור, ולולי הם לא היינו יודעים מתי יבא החדש, ולכן אנו מזכירין אותם לטובה שיקיים אותם הבורא ויחזיר עטרה ליושנה ויקדשו החדש כבראשונה. [אבודרהם. שלמי חגיגה דף רי"ט ע"ג].

ז- נוסח ההכרזה ע"מ:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, לְכוֹנֵן אֶת בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהַשִּׁיב שְׁבִינְתוֹ לְתוֹכוֹ בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, לְרַחֵם עַל פְּלִיטָתֵנוּ, וְלַעֲצוֹר הַמַּגְפָּה, וְהַמְשַׁחִית, וְהַחֲרֹב, וְהַרְעֵב, וְהַשְׁבִּי, וְהַבְּזֶה, מֵעֲלֵינוּ וּמֵעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, לְקַיֵּם לָנוּ אֶת כָּל חֻמְי יִשְׂרָאֵל, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, שְׁנַשְׁמַע וְנַתְּבַשֵּׁר בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת, בְּשׁוֹרוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחְמוֹת, מֵאֲרַבַּע כְּנַפּוֹת הָאָרֶץ, וְאָמְרוּ אָמֵן:

מִי שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבוֹתֵינוּ וּמְצַרִּים גְּאֻלָּם, הוּא יִגְאֵל אוֹתָנוּ וְיָשִׁיב בָּנִים לְגְבוּלָם, בְּסִימָן טוֹב יְהִי לָנוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ (פְּלוֹנִי) בְּיוֹם (פְּלוֹנִי).

ה.- במסכת ברכות טז' איתא - רב בטר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום".

האחרונים הנהיגו בקהילות באשכנז לומר בקשה זו לפני ברכת החדש, "יהי"ר מלפניך ה' אלוקינו שתחדש עלינו החדש הזה לטובה ולברכה, ותתן לנו חיים ארוכים, וכו'".

ויש שהוסיפו בסוף הבקשה "בזכות תפילת רב", או "בזכות תפילת רבים", אמן סלה.

בעדות המזרח קיבלו מסדר רב עמרם גאון את אמירת הבקשות "יהי רצון מלפני אבינו שבשמים וכו'" לאמר בהכרות ראש חודש בשבת שקודם ראש חודש, כפי שנאמרו בדורות הראשונים בעיצומו של יום ראש חודש.

ו.- כתב בכה"ח (ס' תיז' א"ב), ואומר תחלה יהי רצון מלפני השמים לכוון את בית חיינו וכו' כך אומרים ברוב המקומות בספרד. ויש מקומות שאומר יהי"ר מלפני אלהי השמים. וטעמם מפני שאין ראוי לומר מלפני השמים שנראה כשואל מאת השמים. ונ"ל שאין לחוש, שהרי כתוב בדניאל די שליטין שמיא, והטעם הקב"ה שהוא שוכן שמים. [אבודרהם].

והטעם שמבקשים רחמים על החכמים בהכרות ר"ח מה שלא מצינו

וְלַבְרָכָה, לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה, לִישׁוּעָה
וּלְנַחְמָה וְנֹאמַר אָמֵן.

- נוסח נוסף לברכת החודש:

בשבת שלפני ראש חודש מכריז
החזן ואומר: יהי רצון וכו', וכן יהי
רצון מלפני אלהי השמים, לקיים
ולהשאיר לנו את כל החכמים מחכמי
ישראל. וכן לקיים ולהשאיר לנו מכל
אותם המורים תורה בישראל. וכל
אותם המרבים תורה בישראל. וכל
אותם שדורשים ומודיעים דברי תורה
לישראל. וכן לקיים ולהשאיר לנו כל
אותם שאוהבים לתורה ואוהבים
לשמוע דברי תורה ומטים אוזניהם
לשמוע דבר ה' ולכם לעשות דבר ה'.
להאריך לנו שנותיהם וחיייהם לטובה,
הם ובניהם ונשיהם בכל מקומות
מושבותיהם ואמרו אמון.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים,
לקיים ולהישאר לנו כל הצדיקים שיש
בתוך הקהל. וכל שמועילים לציבור.
וכל הנכנסים בצרת הציבור. וכל
המשתדלים בצרכי הציבור באמת ובר
לבב. להאריך לנו שנותיהם וחיייהם
לטובה ואמרו אמון.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים,
לקיים ולהשאיר לנו כל אותם הנדיבים
והטובי העין והרחמנים שיש בקהל.
והמחזיקים ביד התורה וביד לומדיה.
והמתעסקים בצרכי המדרש. וכל

יְחַדְּשֵׁהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵינוּ
וְעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מְקוֹם שֶׁהֵם,
לְטוֹבָה וְלַבְרָכָה, לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה,
לִישׁוּעָה וּלְנַחְמָה, לְפְרִיָּסָה וּלְכַלְכֵּלָה
טוֹבָה, לְשִׁמּוּעוֹת טוֹבוֹת, וּלְכַשׁוּרוֹת
טוֹבוֹת, וּלְגִשְׁמִים בַּעֲתָם, וּלְרְפוּאָה
שְׁלָמָה, וּלְגֵאֲלָה קְרוֹבָה, וְאִמְרוּ אָמֵן:

- נוסח ההכרזה אשכנז:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו, שתחדש עלינו את החדש
הזה לטובה ולברכה, ותתן לנו חיים
ארוכים, חיים של שלום. חיים של
טובה, חיים של ברכה, חיים של
פרינסה, חיים של חלוץ עצמות. חיים
שיש בהם יראת שמים ויראת חטא,
חיים שאין בהם בושה וכלמה, חיים
של עשר וכבוד, חיים שתהא בנו
אהבת תורה ויראת שמים, חיים
שימלא ה' משאלות לבנו לטובה, אמן
סלה:

(הכרזת המולד)

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל
אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו
בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע בנפות
הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן:

ראש חודש (פלוני) יהיה ביום (פלוני)
הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יְחַדְּשֵׁהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵינוּ
וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה

- בברכת החודש אנו אומרים: "מי שעשה נסים לאבותינו" ובהמשך "הוא יגאל אותנו בקרוב". תפילה זו תקנו כי מצווה זו ניתנה לראשונה בשעת גאולה, משום כך אנו מבקשים שנוכל לעשותה גם היום מתוך גאולה וקיבוץ כל נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ.

ז- הטעם להכרות ר"ח בשבת:

- כתב בשבלי הלקט (ס' קע) - מה שמכריזים אותו בשבת שלפני ראש חודש, אינו זכר לקידוש החודש, שהרי אין מקדשין ר"ח אלא בזמנו... וכן מה שמכריזין אותו בשבת שלפני ראש חודש, אינו זכר לקידוש החודש... אלא להשמיע לעם שבבית הכנסת יום קביעת החודש... לפי שבימות החול פעמים בני אדם טרודין במלאכתן ואין באין לבית הכנסת..."

- יש בברכה זו שעושים ברבים וביום קהילה לכל (בשבת, שהכל מתקהלים בביהכ"ס), משום זכר לקידוש החודש שהיו הסנהדרין עושים בכל חודש וחודש, כשבאו עדים והעידו שראו את הירח החדש, וקדשו בית דין את החדש על פיהם:

ועכשו שאין לנו סנהדרין מעברי שנים ומקדשי חדשים, עושים זכר לקידוש החודש בברכה שאנו מברכין עליו בשבת הקודמת לו, וקבעו בה תפילות מענין היום:

המשתדלים להעמיד תורה בישראל. ולהאריך לנו שנותיהם לטובה ואמרו אמן.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים ולהשאיר לנו כל אותם הזריזים וכל יראי ה' המשגיחים על תיקון בית המדרש. וכל המתעסקים בצרכי בית הכנסת. וכל המשתדלים להעמיד תורה בישראל. ולהאריך לנו שנותיהם לטובה ואמרו אמן.

(חכם שמואל אדוני ברזאני זיע"א ספר 'אבני זיכרון' תיקון ראש חודש)

ז- בשבתות מברכין שבתקופת החורף, נוהגים להוסיף בתפילת יחדשהו הקב"ה לטובה ולברכה, לששון ולשמחה, ולהוסיף ולגשמים בעיתם.

בחלק מקהילות ישראל מוספים בקיץ "ולטללי ברכה".

- בנוסח 'יהי רצון' הנהוג לומר לפני ההכרזה (אשכנז), מבקשים על חיים טובים שיתחדשו עלינו בחדש הבא - באחת עשרה לשונות של טובה. חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה וכו', וכוללים בכך כל חדשי השנה בברכת כל חודש וחודש, מלבד חודש תשרי שאין כוללים, מפני שכל ענינו של חודש זה, שחותכים בו חיים לכל השנה. (ובשנה מעוברת - אדר ב כלול בברכת אדר א):

(גם בשבת שלפני ראש השנה) בהשכמה קודם התפילה וקודם לימוד חסידות, ועדיף בציבור בבית הכנסת.

קריאת תהילים זו היא כלי לברכת החודש, ומוסיפה כח בברכת החודש.

(ומי שלא הספיק לסיים קריאת ספר תהילים בבוקר, יכול לסיימו במשך השבת, ואם לא הספיק בשבת יסיים אותו עד ראש חודש).

- על אמירת תהילים בשבת מברכים בציבור אומר הרבי הרי"צ: "דבר אמירת תהילים האמור, אינו שייך לאיזה נוסח, ומצד אהבת ישראל, עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות, אשר יוקבע בכל הבתי כנסיות באיזה נוסח שיהיה."

- אמנם ראש חודש עצמו הוא יום כללי שבו כלולים כל ימות החודש והוא מנהיג את ימי החודש ומשפיע עליהם ככל ראש המנהיג ומשפיע על הגוף.

אף על פי כן, אין אומרים את כל ספר התהילים בראש חודש, אלא דוקא בשבת שלפני ראש חודש, מאחר שאמירת תהילים בשבת קודש פועלת ומשפיעה הרבה יותר, כי שבת היא מקור הברכה והשפע לכל ימות החול.

כי במידה מסוימת שבת מברכים היא יום כללי, המשפיע על כל ימי

- בברכת החודש ב"שבת מברכים" יש לא רק זכר למעמד קידוש החודש שהיה בעבר ושיהיה לעתיד לבוא בבית הדין הגדול שבירושלים, אלא יש בו מעין הכרות בית דין מתי יחול ראש חודש ומעין קידוש ראש החודש, וכמו שיהיה לעתיד לבוא בבית הדין הגדול בירושלים.

ח'- הזכרת נשמות והשכבה:

בשבת מברכים אין מזכירים נשמות המתים, וכן אין אומרים אב הרחמים.

כיון שיש בה תוספת של שמחה.

אבל אומרים אב הרחמים בשבת מברכין שבימי הספירה, ויש אומרים גם בשבת שמברכין ראש חודש אב, כיון שאין השמחה בה מרובה בגלל האבלות שנוהגים בימים אלה.

והנוהגים כהגר"א אין אומרים אב הרחמים בכל שבת מברכין חוץ משבת שמברכין ראש חודש אב.

נוסח עדות המזרח, תפילת האזכרה לקרובים המתחילה בהמרחם וכו', אומרים בכל שבת, כולל בשבת מברכים.

ט'- הנהגות ב'שבת מברכין':

- הרבי הרי"צ זיע"א תיקן לקרוא את כל ספר תהילים בשבת מברכין

היא יום כללי הרבה יותר מראש חודש.

- מובא בפלא יועץ (ערך צרה) - בשעת צרה סגולה להנצל לקרא את כל התהילים, וטוב שיקראו גם לפי אותיות שם העיר, (פרק קיט לפי אותיות הא-ב).

החודש באופן חזק הרבה יותר מראש חודש, ויש לו השפעה ישירה על כל ימי החודש, שהרי ראש חודש עצמו מתברך מן השבת שלפניו.

ואכן כל ימי החודש נמצאים בשבת מברכים בדקות ובעילוי יותר מאשר בראש חודש עצמו, ושבת מברכים

פרק ב' - 'ערב ראש חודש'

א. תענית ערב ר"ח:

א- כתב מרן ב'בית יוסף' (א"ח ס' תכ"ג) - 'עולת ר"ח שהייתה באה על תולדת ימי החדש ולפיכך קראו ר"ח זמן כפרה'. עכ"ל.

- בב"ח (טור א"ח תרפ"ז) - הובא "מי שרגיל להתענות בערב ר"ח".

- כתב ה'מגן אברהם' (ש"ע א"ח ס' תי"ז) - 'נהגו קצת להתענות ערב ר"ח וכו', הטעם משום מעוט הירח.

ושמעתי שהמקובל ר' ישראל סרוק זצ"ל התענה ביום המולד עד שהגיע המולד ואז אבל, אפילו חל המולד בחצי היום וכו', ונראה לי מנהג טוב לומר סליחות קודם תפילת המנחה, כי מן המנחה ולמעלה חל ר"ח.

- כתב ה'פרי חדש' (א"ח סימן תי"ז) - 'יש אנשי מעשה שנוהגים להתענות

כל ערב ר"ח בשביל מיעוט הירח, ומטו משמיה דמהר"מ קורדוורו (קורדובירו, הרמ"ק) ז"ל שהיה קורא אותו יום כיפור קטן, לפי שבו מתכפרין עוונות של כל החדש דומיא דשעיר ר"ח, כדאמרינן במוסף זמן כפרה לכל תולדותם.

- כתב ה'אליה רבה' (א"ח סימן תי"ח-תי"ט) - 'אנשי מעשה מתעניין ער"ח והוא במקום שעיר ר"ח על מעוט ירח'.

'שארז"ל והביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח, כלוטו בעבורי על. שמיעטתי הירח ממאור שלה, ואני רוצה לעשות לה כבוד שיתכפרו בה כל ישראל בכל עת שמתחדש וכו'.

[וע' בהרי"ף דמגיה בש"ס דצ"ל הביאו כפרה אלי באלף, ולא בעין עלי].

המתלכלכים כל היום בעוונות במשאם ובמתנם וכיוצא, כדי לשוטפם מטינופם, ולהיות להם לזיכרון בין עיניהם להשגיח על טהרת נפשם וגופם.

- כתב ב'כף החיים' (ס' תיז' א"י) - 'חסידים ואנשי מעשה נוהגין להתענות בערב ר"ח.

- כתוב בס' 'מנות הלוי' שהטעם הוא שתענית בא להם במקום שער שהיו מביאין על מיעוט הירח. [כנה"ג בהגה"ט מ"א סק"ג. א"ר סי' תקי"ח. פר"ח בס' זה. ברכ"י או' א' ועיין בס"ח סי' צ"ז שכתב שחכם אחד צוה לבנו שלא יעבר עליו יותר מל' יום בלא תענית וא"כ גם לזה מועיל תענית ער"ח. והאחרונים כתבו דתענית יום אחד לשלושים יום הוא טוב לרפואת הגוף וע"כ יניח אותו בער"ח. ומ"מ לא יתכוין לזה אלא לעשות רצונו יתברך].

ג. תענית קודם המולד:

כתב הגאון חיד"א זיע"א (מורה באצבע' ס"ז אות קעו') - נכון הדבר שהתענית יהיה לפני המולד, ואם המולד בחצי היום יתענה יום שלפניו.

- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א (כה"ח ס' לב' א"ז) - 'הרב החי"ל זצוק"ל וכו' הנהיג אותנו שלא להקפיד על זה במשמרת ער"ח ניסן, וער"ח אב, לפי מה שפסק בשו"ע ס' תקפ' עיי"ש'. (עיין שם באריכות).

ב' - עיין במדבר כח' טו', שבועות ט', חולין ס', כיון שאין בית מקדש ואין קרבנות, התפילות כנגד ולכן כך (עולת ר"ח, זמן כפרה), מזכירים בתפילת מוסף.

ג' - הנה **מרעיון הכפרה אין אלא צעד קטן לרעיון התשובה, המביאה לידי כפרה**, ואחד הדרכים המביאים לידי תשובה הריהו, הצום. אך "אין גוזרין תענית על הצבור בראש חדש" (תענית, שו"ע תיח). לכן נהגו להתענות בערב ראש חודש.

ב. עיקר התענית:

כתב הרב חיד"א זיע"א (פרכי יוסף סימן תיז) - 'מנהג ישראל בכמה מקומות להתענות ערב ראש חודש, ככתוב בפרקי דחסידי בעלי המוסר.

עוד כתב הרב (מורה באצבע, ס"ז ס' קעד'-קעו) - 'מי שיוכל להתענות כל משמרת החדש הוא דבר גדול. ועקר התענית הוא לפשפש ולחקר היטב הדק מה שחטא בכל החדש, ולחזור בתשובה, פי התענית הוא הכנה להכניע גופו לשוב, ואם יעשה תענית לבד מבלי משים אשר חטא ולשוב, במעט לא עשה כלום.

- כתב הגאון יעב"ץ (מבוא לסדר יו"כ קטן בסידורו של היעב"ץ) - 'נהגו רבים להתענות בערב ראש חודש, וטוב הדבר ביחוד להזהיר את העם

ד. ערב ר"ח ביום שישי:

א'- אם חל ער"ח ביום שישי, דעת הבא"ח (ש"ב ויקרא ד) שיתענו ביום ו'. דעת הבה"ח (ס' תיז' א' בא) להקדים ליום ה', (וכ"ד ערוך השולחן ס' יא). דעת המ"ב (תיז' סק"ד), שאותן שאומרים סליחות יתענו ביום ה', ואותם שאין אומרים סליחות יתענו ביום ו', (במ"ב תק"נ יא' משמע כהבה"ח).

- כשחל ר"ח ביום ששי או ביום שבת או ראשון, מקדימין להתענות ביום חמישי. (ילק"י)

ב'- עיין ב'כף החיים' פלאגי' שם - אם חל ר"ח ביום ראשון ובשבת וכו'.

ה. מי המתענים:

אע"פ שמנהג טוב להתענות בער"ח קודם המולד, וכן בער"ה, כשהוא אדם בריא ויכול לסבול התענית, מ"מ תלמידי חכמים או מלמד תינוקות, שהתענית עלולה לגרום למיעוט בלימודם, אין להם להתענות בער"ח, שאין לך דבר גדול יותר מלימוד התורה. ואפילו פקיד ושכיר לא יתענה לפי שממעט במלאכת בעל הבית, זולת תענית ציבור שמתענים על כל צרה שלא תבוא, או תעניות הכתובים במקרא (יו בתמוז, ת"ב, גדליה, עשרה בטבת), שבזה חייבים ולא יפרשו מהציבור. (חזו"ע חנוכה, ילקוט יוסף)

- ב'כף החיים' (ס' תכס' ס"ק כז) הביא דעות שלדעת השו"ע אפשר להתענות, וסיים בשם הגאון חיד"א שאין להתענות כלל כהרמ"א. (עיין ברבנו חיים פלאגי' ובא"ח (סוף ההגדה אר"ח) דמתענים).

- בזמן שהמולד קודם חצות היום (יום קודם), מתענים ביום שלפניו, (לדעה שמתענים). (בא"ח ז'ישב', עיין בחיד"א וכה"ח)

- כתב ב'כף החיים' (שם א' טו), **בשנת העיבור בחודש שיהיה מולד החודש יו"ד שעות קודם ר"ח**, אם יתענה האדם ל"ז שמות קודם המולד. דהיינו שיפסוק מבע"י ובלילה שניה ישב בתענית עד עת המולד, ויקרא בתחלת הלילה בזוה"ק שמות דקב"ה, "הנה אנכי שולח מלאך" ע"ס הפרשה, וספרא דצניעותא כולו, ובפ' יתרו דע"ט ע"ב ומשה וכו', ובפ' פקודי דס"ב ע"ב ר"ש פתח ע"ס הפרשה, ובזוהר ויקרא ד"צ ע"ב "איש מזרעך" עד דצ"ז באשרי כי אשרוני בנות. ובפ' פנחס דר"מ צו את בני עד דרמ"ב והא אוקימנא. ובדרמ"ז כלולה בשמן כתית עד דרנ"ח הכתר א"ס אקרי והאדרא רבא ובסוף הלילה יקרא התהלים ב"פ שעולה כמנין כפר. ויאמר התפלה הסדורה בליל חג השבועות. **ויעלה לו ארבע מאות תעניות, ויתוקן עון חלול ה', ועון הקרי, וכשיהיה המולד או יפסוק תעניתו ומוכטח לו שהוא בן עוה"ב ולא יהיה ניזוק באותה שנה, אכ"ד עכ"ל הזהב.** מכ"י הרב הקדוש ז"ל.

עליו דין, ופורש ממנו מכל וכל, ואם שב בתשובה, טוב. ואם לא, המקטרג בא ואומר "פלוגי שבא לפניך והתוודה על עווננו, בועט באדונו וכך וכך עוונותיו". ויזהר בזה כדי שימצא עבד נאמן לפני ה'.

- הרמ"ק הקדוש רבי משה קורדבירו זיע"א (רבו של האר"י הקדוש) היה מכנה את ער"ח "יום כיפור קטן", לפי שבו מתכפרים העוונות של כל החודש.

דומיא דשעיר ר"ח, וכמו שאמרו במוסף, ראשי חודשים לעמך נתת, זמן כפרה לכל תולדותם. (בעניין זמן כפרה וכו' עיין שבלי הלקט ס' קעו, ב"י תכג'. בעניין יוב"ק עיין בכה"ח פלאגי ס"ל א"ג).

- כתב רבנו יונה זיע"א (ס' היראה) 'יום אחד בחודש (ראוי בער"ח) יצמצם במאכלו, ויבכה ויפרט מעשיו ויאמר "אוי לי שעשיתי חטא פלוני, אוי לי כמה חייבתי נפשי למלכו של עולם". וזו היא התשובה המעולה, ויתהה על עוונותיו, ויעזוב חטאיו, ויתפלל בכל יום בלשונו על כל חולי ישראל שיתרפאו, וכו' וכו' ושישובו כל ישראל בתשובה שלמה'.

- כתב ה'משנה ברורה' (ס' תיז' סק"ד) - 'יש שנוהגין להתענות ער"ח, וכו', והכל לפי כח האדם, וכו', כתבו הספרים דאף מי שאינו מתענה מ"מ יראה לעשות תשובה ביום זה ולתקן

- עיין בכה"ח פלאגי זיע"א (ס' לב א' ב-ד) במעלת וחשיבות התענית והלימוד בערב ראש חודש.

ע' 'מורה באצבע' (ס"ו אות קעה), ובחמ"י, כה"ח פלאגי (ס"ל א"א), 'כף החיים' סופר סימן תיז' א"יב - סדר לימוד ביום המשמרה.

ו. קבלת תענית:

אפילו מי שדרכו להתענות בכל ערב ראש חודש נכון לקבל התענית בכל פעם במנחה ביום שקודם ערב ראש חודש. וכל שכן מי שאין דרכו להתענות בכל ערב ראש חודש שצריך לקבל את התענית מראש. (ילקו"י)

ז. מנהג נדר:

הנוהג להתענות בכל ערב ראש חודש, ולא אמר בלי נדר קודם שהתחיל במנהגו, אם נאנס בערב ראש חודש אחד ואינו יכול להתענות, אינו צריך התרה, ורק אם רוצה לבטל מנהגו לגמרי יעשה התרה על שלא אמר בלי נדר. (ילקו"י)

ח. תשובה בערב ר"ח:

- כתב בזוה"ק (פ' בא מא) 'על האדם לספר ולפרט לה' כל חטאיו שעשה, כיון שהמקטרג עומד תדיר לפני ה', כדי לתבוע את בני האדם לדין, וכיון שהקדים ופרט חטאיו, לא נשאר פתחון פה למקטרג, ולא יכול לתבוע

כל ס' תהלים ובין ספר וספר מאריכין בתחנונים, ואח"כ לומדים בס' ראשית חכמה עד שיתקבצו הקהל להתפלל מנחה. הר"י בואינו ז"ל. פר"ח.

ונראה דתחלה יאמרו הסדר מ"ש באו' הקודם ואח"כ יאמרו בישעיה וכו'.

ועוד נראה דכ"ז הסדר הוא להמון העם, אבל מי שתורתו אומנותו ויש לו לב מבין בגמ' ופ' א"צ לבטל כדי לומר סדר זה דבלא"ה ת"ת מכפר עם התשובה, וע' סי' א"א לא ודו"ק.

ב'- יש נוהגים להתפלל במנחה של ער"ח תפלת יום כפור קטן, לפי שבו מתכפרים עוונות כל החודש, ואומרים סליחות ותחנונים קודם תפילת מנחה מפני שהוא עת זמן כפרה, וכן כי מן המנחה ולמעלה חל ראש חודש, (מגן אברהם שם).

ג'- בערב ר"ח חשון לא אומרים מפני חודש תשרי, (וכן מפני שזה עתה היה יום כפור הגדול), וכן בער"ח טבת מפני חנוכה, וכן ער"ח אייר מפני חודש ניסן דאסור בתענית. וכן ער"ה, (ערב ר"ח תשרי), וסימנך חטא"ת. (רמ"א תרפ"ג).

המתענים בכל ער"ח יתענו גם בער"ח חשון. (כה"ח ס' תכ"ט ס"ק לו). לפי"ז יו"כ קטן יעשו.

ד'- יש נוהגין לצום בערבי ראשי חודשים ולערוך "סדר יום כפור קטן"

את אשר עוות בכל החודש, מאחר שהוא יום אחרון של כל החודש כמו ער"ה מכל השנה, ואז בודאי יהיה לו יום החודש זמן כפרה לכל תולדותיו.

ט. יום כיפור קטן:

א'- כתב הבה"ח (ס' תקפ"א א' כג) - בערב ר"ח אלול נהגו רבים להתענות ולעשות סדר יום כפור קטן אף במקום שאין נוהגין לעשות כסדר הזה בשאר חדשים, כדי שיכינו לבם לתשובה, ואם חל ר"ח בשבת יש מקדימים לעשות ביום ה' שלפניו. וקצת אנשי מעשה אין נוהגין כן. (מט"א אר"ג).

- כתב ב'כף החיים' (ס' תיז' א' יג) 'נהגו פה עיה"ק ירושת"ו שביום ער"ח מאריכין בתפלות ותחנונים על אורך גלותינו, ואח"כ מתקבצים יחידי סגולה בב"כ ובבתי מדרשות, וקורין קודם חצות פ' 'ויקרא' כולה, ופ' צו עד 'להקריב את קרבניהם במדבר סיני', ובישעיה סי' ב' מן 'נכון יהיה' עד 'ולא ילמדו עוד מלחמה', ובסי' י"א 'ויצא חוטר מגזע ישי' עד 'כי גדול בקרבך קדוש ישראל'. ובירמיה סי' ל"א מן 'מצא חן במדבר' עד 'ולא יהרס עוד לעולם'. וביחזקאל בסי' מ' 'בעשרים וחמש שנה' עד סופו. יואל סי' ג' מן 'והיה אחרי כן אשפוך את רוחי' עד סופו, משלי 'אשת חיל' עד סופו. ואח"כ לומדים מס' אבות, ומס' מדות, ומס' תמיד, וסי' אמ"ת, ואחר חצות קורין

המערבי לא נוהגים חלק זה) אח"כ הפיוט עננו ופרק ח' בתהילים "למנצח על הגיתית" (אלה שאמרו פרק ח' במקום פרק כ', אומרים כאן פרק כ').

ואחריו חצי קדיש, כשיש עשרה מתענים, מוציאים ספר תורה וקורין ויחל, והעולה שלישי מפטיר בנביא הפטרת דרשו כמו בשאר ימי תענית, לאחר הקריאה מתפללים שמ"ע, והיחיד המתענה אומר עננו בברכת שמע קולנו, והש"ץ אומר אותה בחזרת התפילה בין גואל לרופא. ואומרים סדר הסליחות כפי שסודר בסידורים - וזהו סדר יום כפור קטן. (סדור תפילה 'צלותא דאברהם'. שירותא דצלותא מאת יעקב בכ"ר ישראל חנוך ז"ל ורדיגר).

- בני ישיבה ואברכים אינם צריכים להתבטל מלימודם לצורך תפלות יום כפור קטן, דבלאו הכי לימוד תורה מכפר עם תשובה. (ילקוט יוסף)

- בספר 'אשכבתיה דרבי' (הספרים והנהגות של הסטייפלר) - הובא בשם הסטייפלר זיע"א 'מקובל היה בישיבות שתפילת יום כפור קטן מסוגלת לבטל גזירות'.

י. תפילה בתענית:

- בתענית ער"ח או בתענית שובבי"ם וכד', אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת אין להוציא ס"ת ולקרא יחל משה, כיון דאין רוב הציבור

לפי הסדר דלהלן: לתפילת מנחה, גדולה או קטנה, מתאספין בבתי כנסיות, הש"ץ מתעטף טלית ומניח תפילין (ויש מקומות שגם הצבור), ומתחילין ממזמור קב' שבתהילים 'תפילה לעני כי יעטוף', ואח"כ הפיוט "יום זה" שחיברו רבי יהודה אריה ממודינא, שהשם "יהודה אריה ממודינא" חתום עליה, "יום זה יהי משקל כל חטאתי בטל במיעוטו כדמות ירח", אח"כ פרק כ' בתהילים "למנצח וכו' יענק" (י"א פרק ח', ואת פרק כ' אומרים להלן במקום פרק ח'). כמה פסוקים ואח"כ הפסוק "השיבנו" שלוש פעמים. ולאחריה אל מלך וי"ג מידות. אח"כ הסליחה "משאת כפי" שחיברה רבי מרדכי בר שבת. ולאחריה אל מלך וי"ג מידות. אח"כ הסליחה "בשר עמך" שחיברה רבי אליעזר בר יצחק הלוי. ולאחריה אל מלך וי"ג מידות. שמונה פסוקים שמוזכר בהם המילה טוב, אח"כ הסליחה "בת עמי לא תחשה" שחיברה רבי בנימין בן אברהם מן הענוים. ולאחריה אל מלך וי"ג מידות. אח"כ הסליחה רחמנא אידבר לן ולאחריה אל מלך וי"ג מידות. אח"כ "אל תעש עמנו" שהוא חלק מפיוט הנאמר במוסף של יום הכיפורים. הוידוי הגדול של רבינו ניסים. אל ארך אפיים וי"ג מידות. קבלת עול מלכות שמים על ידי הפסוקים "שמע ישראל" "ברוך שם" שלוש פעמים "ד' הוא האלוקים" שבע פעמים ו"ד' מלך" (בקצת קהילות אשכנז

ובגמרא (מסכת סוטה לד ע"א) איתא - 'כלב בן יפונה הלך והשתטח על קברי אבותינו הקדושים בחברון, ואמר "אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת המרגלים".

- עיקר כל הייחודים הם או בעת שתשתטח על קברי הצדיקים או אפילו בביתך, שלא על קברי הצדיקים. והנה אם תיחדם על קברי **חודש** או בט"ו לחודש כי אז יש השגה יותר משאר הימים. ובשבתות ובימים טובים וראשי חודשים לא תשתטח כי אז נפשותם עולות למעלה, ואינם מושגות, ואפילו בחצי היום, תוכל להתפלל עליהם, אבל לא תיחד ייחודים, ואם תיחד בביתך, לא תיחד אלא אחר חצות לילה, לפי שאז היא עת רצון כנודע, ואז היא השעה הנבחרת מכל שאר השעות.

(חכם חיים שאול הכהן דוויק, בניהו בן יהוידע, חלק ב', זיכור הנפש, דף א').

ב' - כתב בבא"ח (חנוכה) - **בחנוכה אין הולכים לבית הקברות ביום יארציט כנהוג**. ומי שיש לו יארציט בתוך ימי חנוכה ילך קודם חנוכה, אבל הולכין להשתטח על קברות הצדיקים זיע"א, וכן המנהג פה עירינו שהולכין על מצבת אדונינו יהושע כהן גדול בתוך ימי חנוכה בערב ראש חודש: [עין מל"ח דאוסר]

מתענה. (כה"ח פלאגי ס' לב' א"ה, ועיין במשנ"ב תי"ו דבתפילת יוב"ק קוראים זיחל)

- הנוהגים לומר בתענית ער"ח נוסח 'עננו' בין גואל לרופא, אין למחות בידם, ומ"מ בעי לפחות עשרה מתענים. (כה"ח שם)

- בתענית ער"ח או בתענית שובבי"ם וכד', אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת אין לעשות 'נשיאות כפים' במנחה, שלא התירו לישא כפיהם במנחה אלא בתעניות צבור. ומ"מ אם הכהן עלה לישא כפיו לא ירד.

- אפילו מי שדרכו להתענות בכל ער"ח נכון לקבל התענית בכל פעם במנחה ביום שקודם ער"ח, וכל שכן מי שאין דרכו להתענות בכל ער"ח.

יא. קברי צדיקים:

א' - יש נוהגים לעלות לקברי צדיקים בכל ער"ח, להתפלל שם לפני ה"ת, כדי שנסמות הצדיקים יבקשו רחמים עלינו לפני כסא כבודו יתברך.

ותלמידי חכמים ובני ישיבות אין להם להרבות בזה ולהבטל מלימודם כדי להתפלל בקברות צדיקים, שאין לך דבר גדול יותר מלימוד תורה.

- בזוהר הקדוש מבואר שיש ענין בעליה לקברי הצדיקים.

יב. התרת נדרים:

א'- חסידים ואנשי מעשה נוהגים לעשות 'התרת קללות ונדרים' בכל ערב ראש חודש, ומנהג טוב הוא, דיום תשובה הוא עזר וסיוע לקבל עתירתנו על התרת קללות ג"כ. (כף החיים פלאגי ס' לב' א' יז)

ב'- חסידי בית אל יכב"ץ אשר בעיר קדשנו ירושלים ת"ו נוהגים לעשות התרה בכל ערב שבת בכל השנה ומנהג יפה הוא. (כף החיים סימן תקפ"א א' יב).

ג' - 'אמנם ראוי לכל אדם שילמוד הלכות נדרים כי יש הרבה נדרים שא"א להתיר אותם ונכשלים בהם.

גם צריך כל אדם שיהיה נזהר שיבין מה שהוא אומר, (בנוסח התרת נדרים), ולא כמו שחושבין הע"ה שהוא איזה תחנה.

וראיתי מהיראים שאינם מבינים בל"ה"ק שאומרים הנוסח של התרת נדרים בלשון לע"ז. (כף החיים סימן תקפ"א א' צט).

יג. תחנון:

- אין אומרים 'תחנון' במנחה של ערב ראש חודש, כדין כל יום שאין אומרים בו וידוי, שגם בתפילת מנחה שלפניו, אין אומרים בו וידוי.

והוא הדין כשחל ר"ח במוצאי שבת, אין אומרים "צדקתך" בתפילת מנחה של שבת שלפניו.

- אין אומרים תיקון חצות - תיקון רחל, בער"ח שלאחר המולד. אע"פ שאומר תחנון.

ובשנת השמיטה אין אומרים כלל תיקון רחל בארץ ישראל. (ילקו"י)

- בתנוכה לא אומרים תחנון כל ח' ימים.

יד. תפילה ותהילים:

- מנהג טוב לקרא את כל ספר התהילים בערב ראש חודש, שהוא דבר המעורר לתשובה ומסוגל לכפרת עוונות.

- ער"ח שבת, סגולה להתפלל על הילדים שעובו את הדרך, הילולת אברהם אבינו שזכה ליצחק וישמעאל, [שחזר בתשובה]. (דעה א). (בשם צדיקים).

טו. פרקי אבות:

כתב הגר"ח פלאגי זיע"א (מועד לכל חי פרק א' אות ב) - טוב ללמוד בכל ערב ראש חודש מסכת אבות, וכו', וכלל גדול להתודות תחילה קודם הלימוד.

טז. טבילה:

- מנהג ותיקין לטבול בערב ראש חודש, ולפחות יעשה טבילת ידיים קודם הלימוד. (חמ"י דף טז' ע"ג, כה"ח פלאגי ס'לב א'י)

גברים בערבי חגים, ראש השנה, כיפור וכדו', אך לטהרת נשים לבעליהם אין לעצה זו כל ערך עד שתטבול במקוה ממש, וכלשון הרמב"ם (בהלכות איסורי ביאה פרק יא הלכה טז) "אין האשה עולה מטומאתה ויוצא מידי ערוה עד שתטבול במי מקוה כשר... אבל אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה, ב"כרת". שאין לך דבר שמעלה מטומאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעיין או בימים שהם כמעין כמו שיתבאר בהלכות מקואות".

- אם גם זה אינו יכול לעשות, טוב שיטול ידיו ארבעים פעמים:

כך הסדר לטהרת הידיים:

יערה תחלה על יד ימין פעם אחת, ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב, וכן פעם אחת על יד שמאל, ויכוין גם כן באות ראשונה של שם ע"ב, ועוד יערה פעם שניה על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב, וכן פעם שניה על שמאל, ויכוין באות שניה, וכן על זה הדרך, עד עשר פעמים, ויחזור ויערה עשרה פעמים בזה אחר זה על ימין, ויכוין בכל פעם באות אחת דעשרה אותיות שם ע"ב, ויערה אחר כך עשר פעמים בזה אחר זה על שמאל, ויכוין בהם בעשרה אותיות שם ע"ב על הסדר, נמצא סך הכל ארבעים פעמים, וכנזכר

- כשאין אפשרות לטבול במקוה טהרה:

כתב הגאון רי"ח ב'בן איש חי' (ש"א, נצבים, כה"ח תקפ"א א' פה) - 'אם האיש אנוס, שלא יוכל לטבול, ישפוך על גופו תשעה קבין מים, בהיותו עומד ערום, ויבוא אדם אחד וישפוך עליו המים, מראשו ועד רגליו. ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין, יחלקם בשנים או שלשה כלים, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין, ויזהר לשפוך השני, קודם סיום קלוח הראשון, וכן יעשה בשלישי. (בן איש חי' ש"א, נצבים)

כתב ב'ילקוט יוסף' - אם אינו יכול לטבול במקוה מאיזה סיבה, נכון שישפוך על גופו תשעה קבין מים, והוא לערך שתיים עשרה ליטר ושש מאות גרם. ואפשר לעשות זאת גם על ידי מקלחת, שיעמוד תחת הסילון של המקלחת כשהברז פתוח, עד שישער שכבר נשפכו על גופו מים בשעור ט' קבין, ואין צריך שיהיה כח גברא לזה. וברור שאין הבדל בזה בין במים צוננים למים חמים. (חזו"ע וילקו"י עי"ש)

[ודבר זה מועיל לסילוק הטומאה אך לא לתוספת קדושה, דזה אפשר להשיג רק על ידי טבילה במקווה טהרה. (כה"ח תקכ"ט ס"ק ל"ב)].

- למנוע מכשול יש להדגיש כי עצה זו מועילה אך ורק לטבילה של

ולא תשישות כח, לא גשם ולא מזג אויר קשה בחורף ובקיץ, היו יכולים למנוע צאתן של מתרימות אלה. וכך היינו רואים נשים זקנות, שחוחות קומה, שבקושי רב היו יכולות ללכת, עושות מאמץ עליון ויוצאות בכל ערב ראש חודש לקיים מצוה זו הכרוכה בהליכה מייגעת במשך שעות מבית לבית....

ויותר ממה שהגבאית מברכת את התורמת ומאחלת לה שזכות רחל אמנו הצדקת תגן עליה ועל כל משפחתה, מרעיפה התורמת את ברכותיה על ראשה של הגבאית המתרימה שבאמצעותה יכלה לקיים את נדרה ולהיות מהשותפות למחזיקות ידיהם של לומדי התורה בארץ הקודש, וכד'. (חכם פריגא (ישועה) זוארץ זיע"א, חכמות נשים)

יח. יהי רצון מלפני אלהי השמים:

- כתב ב'כף החיים' פלאג'י (ס"לב א"א)
- 'אע"פ שאמרו בשבת שלפני ר"ח ה'יהי רצון' של קבלת ראש חודש, עם כל זה ביום ער"ח לערב, אחר המנחה קודם קדיש בתרא, הוא יותר עיקר, דיאמרו כל היהי רצון של קבלת ראש חודש. עיי"ש באריכות.

- נוסח הכרות ר"ח:

'יהי רצון מלפני אלהי השמים, לכונן את בית חיינו ולהשיב שכינתו לתוכו

בספר אמת ליעקב ניניו ז"ל בקונטרס ש"א, יעוין שם. (בן איש חי ש"א, נצבים)

[אותיות של שם ע"ב הן כך: י' ו' ד' (גימט' 20). ה' י' (גימט' 15). ו' י' ו' (גימט' 22). ה' י' (גימט' 15). סה"כ גימטריה 72 שהם ע"ב].

אחרי הנטילה יאמר עשר פעמים את הפסוק: "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי". ויכווין "לב טהור ברא", ר"ת "טבל" וסופי תיבות "אבר". שבטבילת אבר אחד נטהרים כל אבריו. (ועיין ר"פ בסוד ישרים תפילה מיוחדת לזה).

יז. צדקה:

ירבה בצדקה בערב ראש חודש, ורבו מעלותיה וסגולותיה. (מל"ח)

- היו מספר נשים, בטריפולי הבירה ובערי השדה שהיו מחזיקות 'קופת רחל אמנו', קופה שהכנסותיה קודש לשיבות ספרדיות ידועות בירושלים. לקופה זו היו מתנדבות בעיקר נשים... אחדות מהנשים המחזיקות אצלן קופות אלה, היו יוצאות בכל ערב ראש חודש ומסתובבות בבתים בכדי לאסוף תרומות ל"רחל אמנו", וכמובן, היו נענות בסבר פנים יפות וכל אשה תרמה כפי יכולתה.

זכות זו להיות הגבאיות של רחל אמנו נחשבת, ובצדק, לזכות גדולה שעליה אין לותר בשום פנים, לא זקנה

ואמרו אמן: מי שעשה נסים
לאבותינו וממצרים גאלם, הוא יגאל
אותנו וישיב בנים לגבולם, בסימן
טוב יהא לנו ראש חדש (פלוני) ביום
(פלוני). יחדשהו הקדוש ברוך הוא
עלינו ועל עמו ישראל בכל מקום
שם, לטובה ולברכה, לששון
ולשמחה, לישועה ולנחמה, לפרנסה
ולכלכלה טובה, לשמועות טובות,
ולבשורות טובות, ולגשמים בעתם,
ולרפואה שלמה, ולגאולה קרובה,
ואמרו אמן:

במהרה בימינו, ואמרו אמן: יהי רצון
מלפני אלהי השמים, לרחם על
פליטתנו, ולעצור המגפה, והמשחית,
והחרב, והרעב, והשבי, והבזה, מעלינו
ומעל עמו ישראל, ואמרו אמן: יהי
רצון מלפני אלהי השמים, לקים לנו
את כל חכמי ישראל, הם ונשיהם
ובניהם ותלמידיהם, בכל מקומות
מושבותיהם, ואמרו אמן: יהי רצון
מלפני אלהי השמים, שנשמע
ונתבשר בשורות טובות, בשורות
ישועות ונחמות, מארבע כנפות הארץ,

פרק ג' - 'ראש חודש'

א. מלאכה בראש חודש:

מלאכה, אלא רק מלאכת טויה
ובדומה. וכל מה שלא נהגו לאסור,
מותר.

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תיז), ראש
חודש מותר בעשיית מלאכה. והנשים
שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא
מנהג טוב.

וכן מותר להן לסרוג ולתפור לצורך
בני ביתם, ללא קבלת שכר, וכן
להכניס בגדים לתוך מכונת כביסה
ולהפעילה, או לשטוף כלים ולנקות
את הבית. ואין חילוק בין נשים
נשואות לרווקות.

כתב הרמ"א בהגה (שם), ואם המנהג
לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות
קצתן, אולינן בתר המנהג (ב"י).

- נשים העובדות לצורך פרנסת
הבית, אינן צריכות להתבטל מעבודתן
בכל ראש חודש.

ב'- ראש חודש מותר בעשיית
מלאכה, ונהגו הנשים שלא לעשות
מלאכה בראש חודש, והוא מנהג טוב.

אבל לא נהגו לאסור עליהן כל

קודמות, לכן טוב שימעט בעבודתו וירבה בעסק התורה יותר מכל יום.

כ"כ בס' סדה"י - 'דטעם שמחת ר"ח משום שהוא יו"ט ללבנה שנתחדש אורה, וצריכים אנו לשמוח בשמחתה שישראל מונין ללבנה ובשלומה יהיה לנו שלום, וע"ז הנוהג שלא לעשות בו מלאכה הוי מנהג ואין לבטלו על שום דבר בעולם כ"א ע"צ הדחק והאונס ובהתרה, וכן הנשים הנוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח שכר טוב יש להם על מנהגם ואין להם לבטלו, וכו'.
(עיין חז"ע חנוכה ע' רמז)

ב.- לנשים: נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח, ויש להן מצוה ושכר טוב ע"ז. (מגילה כב', ראשונים)

איתא בירושלמי (פ"ק תענית) 'הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא'.

הטעם:

- איתא בפ' מ"ד מפרקי דר' אליעזר - **לפי שלא רצו נשים ליתן נומיהם לבעליהן במעשה העגל**, לכך נתן להם הקב"ה שכרן בעוה"ז שיהו משמרות ר"ח יותר מהאנשים, ושכרן לעוה"ב שהן עתידות להתחדש כנשר נעוריהן, כמו המולד של הר"ח. (טור ס' תיז).

- כתב עוד הטור משם אחיו הר' יהודה ז"ל (שם) - **לפי שהמועדים נתקנו**

ובלאו הכי הרבה נשים כיום אינן נמנעות מלעשות מלאכה בראש חודש, ויש להן על מה שיסמוכו. ואין מנהג זה רק לנשים ולא לאנשים.

- אסור לכופ את אשתו לעשות מלאכה בראש חודש, אפילו במקום שנהגו הנשים לעשות מלאכה, ואפילו משרתת יהודיה אם רצתה להמנע מלעשות מלאכה אין לכופה, זולת בישול ואפיה ושאר צרכי הבית. (חז"ע חנוכה, ילקו"י)

ג.- בעניין המלאכה בראש חודש:

א'. לאנשים: י"א דהוי ר"ח כשאר ימות החול, ואם נהגו שלא לעשות בו מלאכה הוי מנהג בורות ולא בעי התרה. (פר"ח. וכ"כ דברי יוסף סי' מ"ה).

והב"ד הברכ"י א"ד, וכתב וכ"נ, דהא ק"ל דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט יעו"ש.

אמנם בס' יוסף אומץ ס"ו ובשיר"ב סי' זה חזר מדבריו וכתב דאיש שרוצה שלא לעשות מלאכה בר"ח רשאי ותחשב לו לצדקה כיון דאיכא כמה מרבוותא דסברי הכי יעו"ש. (כה"ח שם א' כח)

כיון דלדעת רבים מרביתנו הראשונים יש עניין נכון מאוד שגם הגברים יימנעו מעשיית מלאכה בראש חודש, וכך היה מנהגם בשנים

חנה, כאשר יעו"ש, א"כ נמצא בידינו טעם נכון, על הנשים דאינם עושות מלאכה בראש חודש, כיון דע"י אישה הנה בא, ומועד דידהו מיקרי, ולהם יאתה דישבתו ממלאכתן. (כה"ח פ; לד' יח)

- ועוד הטעם לפי **שהנשים מושרשים בכחי המלכות**, ויש לה עילוי בר"ח כמ"ש בשער הכו" דף ע"ו ע"ב יעו"ש. (כף החיים, סופר, ס' תיז' א' כו', עיין ילקוט שמעוני פ' פנחס).

[עיין עוד בתשב"ץ ח"ג ס' רמד', יד נאמן דף לו' ע"ד, מדרש תלפיות ד' קמח ע"ד, חזו"ע]

ד' - מנהג טוב או חיוב:

- כתב בביאור הלכה, צ"ע בכוונת המחבר אם לדעתו עכ"פ מצד מנהג מחויבות כל הנשים לנהוג כן מצד שהוא מנהג קדום שאמותיהם החזיקו בו כבר, וכשאר דברים המותרים שבנות ישראל קבלו עליהם מזמנים קדמונים שבודאי כל הדורות מחויבים לנהוג כן, או כוונתו רק לומר דאשה שנוהגת כן הוא מנהג טוב [וגם אין רשאה לחזור ממנהג זה וכמו כל מנהג של מצוה שאין להתירו וכדמוכח בב"י בשם שב"ל] אבל לכתחלה אין כל אשה מחויבת לנהוג כן אף מצד המנהג.

ומדברי ר' ירוחם (ומובא בב"י) שכתב דלאותן שנהגו וכו' וכן ממה שמסיים

כנגד אבות. פסח כנגד אברהם דכתיב לושי ועשי עוגות ופסח היה. שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק. סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכות. וי"ב ראשי חודשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא, עכ"ל.

- באור זרוע (ח"ב, ס' תנד) כתב עוד טעם אחר - **לפי שבכל חודש וחדש האשה מתחדשת בטהרתה וטובלת וחוזרת לבעלה**, והיא חביבה עליו כיום החופה, וכשם שהלבנה מתחדשת בכל ראש חודש והכל שמחים לראותה, כך האישה הכשרה מתחדשת בכל חודש על בעלה וחביבה עליו כמו כלה חדשה, ולכך יום ר"ח הוא יו"ט של נשים, יעו"ש. והביאו ד"מ א"א.

- בדעת זקנים (מבעלי התוספות, פר' ויקהל בפסוק 'זיבואו האנשים על הנשים') כתבו - **הנשים הביאו תכשיטיהן למשכן בשמחה**, והיו זהירות וזריזות במלאכת שמים, שנאמר 'וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה וכו'', לפיכך זכו הנשים לנהוג שלא לעשות מלאכה בראש חודש, כי בר"ח ניסן הוקם המשכן, ואגב אותו ר"ח משמרות בכל ראשי חודשים של השנה.

- לפי מש"כ במדרש תנחומא פ' וירא, **ראשי חודשים נתנו לנו ע"י תפילת**

במנהגה, ואם משעה שגדלה נהגה לעשות מקצת מלאכות אין לאסור עליה שעל זה אינה מצווה כלל שבוה לא היה מעולם מנהג שוה לכל ישראל, וגם בימים קדמונים יש שנהגו לעשות קצת מלאכות ויש שקדשו עצמם ולא עשו בשום מלאכה, אלא דאם היא בעצמה נהגה מתחלה שלא לעשות שום מלאכה או בסתם הוי כקיבלה עליה לפרוש מכל מלאכה ועל אופן זה אמורים דברי מג"א, ואין סתירה כלל מדבריו שגם הוא מודה שעב"פ כל בת ישראל מחויבת לנהוג לפרוש עב"פ ממקצת מלאכות ושיהא הבלד בין יום זה לשאר ימות החול.

מנהג טוב - הב"ח כתב שיטה אחרת בזה ולדבריו האי מנהג לאו לאחמורי אנשיא קאתי ולמונען ביום זה ממלאכה, רק לאקולי.

והיינו דהן בעצמן אם רוצין לעשות מלאכה אפילו מלאכה כבדה בודאי מותרות אלא דאין הבעל רשאי לכופן לעשות מלאכה (חוץ ממלאכת הבית כבישול ואפיה וכדומה).

והוסיף עוד דלאו דוקא לאשתו אין הבעל יכול לכופה אלא אפילו למשרתיו ג"כ אין יכול לכופ [ובשביל זה קרא הכתוב לער"ח יום המעשה ולא ר"ח ע"ש].

אלא שיש חילוק בדבר דלמשרתיו אינו יכול לכופ למלאכה כבדה

שם וז"ל והיה להן לאסור כל מלאכה וכו' או להתיר וכו' עיי"ש, משמע דאף מצד המנהג אינה מחויבת כל אשה לנהוג כן רק למי שכבר נהגה במנהג זה, אבל לא שהוא מנהג לכל ישראל שכל אשה ואשה בכל דור ודור מחויבת לנהוג כן מצד אל תטוש תורת אמר, וכן משמע לכאורה ממ"א סק"ג בשם ב"י ושאר פוסקים, דבנשי דידן הדבר תלוי עיי"ש.

אלא דבאמת אף אם נימא שדעת ר' ירוחם להקל בזה מ"מ אין להקל, כי מרוב הפוסקים הראשונים משמע שאין הדבר תלוי כלל בנשי דידן אלא מצוות ועומדות הן מאמותיהם מדורות קדומים, עיין בשב"ל שכתב שהרי קבעוהו לחוק מימות משה רבינו, וכן דעת הרוקח והאו"ז שכתבו בסתם נשים אסורות במלאכה, וכן משמע באשכול וכן דעת אבודרהם וכן משמע בס' המנהיג וכן מוכח דעת רש"י ותוס' במגילה ובשאר מקומות, ושלא כמשמעות ר' ירוחם שהיה המנהג חדש בעיניו ושנהגו שלא ע"פ ש"ס שלנו רק ע"פ הירושלמי עיי"ש.

וגם ממג"א ס"ק ג' אין סתירה דאף לדברינו שכל אשה צריכה לקבל עליה מנהג זה היינו דאינה רשאה עב"פ לעשות יום זה כחול ממש לעסוק בכל המלאכות, דלענין זה מצוות ועומדות מימים קדמונים, אבל לענין שלא תעסוק בשום מלאכה תלוי הדבר

ולאשתו אינו יכול לכופף לעסוק בשום מלאכה אף לקלה עי"ש.

אכן מכל הפוסקים שהבאתי למעלה לא משמע כדבריו אלא דיש מצוה על הנשים למנוע בר"ח ממלאכה [וממילא בודאי אינו יכול לכופה למלאכה] גם מה שמשמע מדבריו דלתירוץ בתרא דתוספות הוא רק לענין שאינו יכול לכופף למשרתיו בר"ח לעשות מלאכה כבדה [והיינו אף דהשכירן למלאכה זו והם עוסקים בה תמיד] מפשטיות לישנא דתוספות לתירוץ זה משמע דמלאכות כבודות מדינא אסור לכל.

אכן בין כך ובין כך הוא דבר חדש שלא נזכר בפוסקים שהוא רק תירוץ חד בתוספות דאסור מדינא מלאכות כבודות וש"פ אין סוברין כן וכמו שכתב הפר"ח דאנשים שנוהגין שלא לעשות מלאכה בר"ח הוא מנהג בטעות וכ"כ הברכי יוסף והעתיקו בש"ת.

והרב יעב"ץ במור וקציעה כתב דמסתברא דבלילה מותרים במלאכה דהוי בצנעא ולא נאסרה בר"ח אלא מלאכת פרהסיא ולא חמיר נמי מת"צ ועי"ש עוד במה שכתב להקל במלאכות קלות ואיני יודע אם נהגו כדבריו בכל זה:

- וכיון שנהגו בו איסור אין להם רשות לבטל מנהגם דהו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור

וכו'. ועוד שהרי קבעוהו לחוק מימי מרע"ה. (שבולי הלקט ס' קסט)

ה' - כשהחדש מעובר אם צריך לשמור שני ימים אין בזה אלא מנהג מדינה ואין מחמירין עליהם. (שה"ל ס' קסט). והיינו דביום א' שהוא ל' לחדש שעבר אין לחוש. (פר"ח). וברוקח (ס' רכח) כתב כשר"ח ב' ימים לא יעשו מלאכה בשניהם והב"ד ב"י. (כה"ח א' כט, חז"ע חנוכה ע' רמז)

- כתב רבנו ירוחם - דאותן שנהגו שלא לעשות מלאכה אין להם לעשות שום מלאכה, כי ראיתי כמה נשים טועות ואומרות אין לנו לטוות אבל נעשה מלאכה אחרת, והיה להן לאסור כל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה עכ"ל.

וכתב הב"י, ואני ראיתי נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה להשתכר אלא תופרות בגדי כלי הבית.

ונראה שגם זה אין לעשות מאחר שנהגו שלא לעשות מלאכה צריכות ליזהר מלעשות כלל.

ואפשר דמעיקרא הכי קבילו עלייהו לשנותו מחול ממש ולא לאסור במלאכות שאין עושות להשתכר (כ"י תיז). (עיין ב"ח לעיל בביאור הלכה).

וכ"כ הרשב"י בתשו' ח"ג סי' רמ"ד שנהגו הנשים איסור לטוות ונהגו היתר

ראש חודש ולא ליטול הצפרנים, ויש אומרים שלא ציוה אלא לזרעו, ולכן אין חוששים לצוואותיו, ומסתפרים בר"ח. וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

וכן מותר לגזוז צפרנים בר"ח, וכמו שפסק מרן בשו"ע (ס' תקלב) לעניין חול המועד. ובפרט בר"ח שחל בערב שבת, דקיי"ל בשו"ע (ס' רס) שמצוה לגזור הצפרנים. (חזו"ע חנוכה רנב)

ב'- ענייני תספורת:

- **בעת שמסתפר יכוין**, להעביר כוחות הדינין, ולקיים מצות הפאות, ומצות "ביומו תתן שכרו", ו"לא תבא עליו השמש", ומצות לגלח לכבוד יו"ט. (בא"ח נצבים, כה"ח א"פ)

- וכשאדם מסתפר יכוין לקיים, מצות "לא תקיפו פאת ראשיכם, ולא תשחית וכו'", והם ב' מצות בפאת הראש, א' מכאן וא' מכאן, וה' מצות בפאת הזקן, כמ"ש בגמ' שחייב על כל אחת ואחת. וגם יכוין שהוא מספר שער ראשו להיותן דינין תקיפין. [שעה"מ שם]. וכשהוא נותן שכר המגלח יכוין שהוא מקיים מצות "ביומו תתן שכרו", ו"לא תבא עליו השמש וכו'". וכשהוא ערב שבת או יום טוב יכווין שהוא מסתפר לכבוד שבת או יו"ט.

נמצא המגלח מקיים י"ד מצות, ז' מצות ל"ת בפאות כנוצר, ועוד יש שנים שכתב בעל החינוך והם

בשאר מלאכות בתפירה וכיוצא ונתן טעם בדבר יעו"ש. והב"ד המחב"ר א"ב, וכתב נהרא נהרא ופשטיה. (כה"ח שם)

- ואם המנהג לעשות מקצת וכו'. ונכון הוא לנשים לנהוג בעצמם שלא לעשות שום מלאכה בר"ח אפי' אינם עושים להשתכר ואפי' אינה מלאכה כבדה ואפי' לטוות פשתן וכיוצא בו ממלאכות הקלות. (עו"ש א"ר א"ה. כה"ח לב)

- אזלינן בתר המנהג. דבודאי מעיקרא אדעתא דהכי קבילו עלייהו לנהוג. (בי" מ"ב).

ודוקא היכא שקבילו בפירוש, אבל בדרך סתם אין להקל להם דבר זה. (משא מלך ח"ו כנה"ג בהגב"י. מ"א סק"ג, מ"ב סק"ד, כה"ח לג)

- ואסור לכופף אשתו אפי' במלאכה קלה ולמשרתיו ועבדיו העברים במלאכה כבדה. (ב"ח שכנה"ג בהגב"י מש"ז א"א).

ומשמע דאפי' במקום שנהגו לעשות אינו יכול לכופה. (עו"ש וכ"כ א"ר שם. בא"ח פ' ויקרא).

ושפחתו העברית הרי היא כאשתו דאפי' למלאכה קלה אינו יכול לכופה. (מתה"ש). (כה"ח)

ב. תספורת וגזיזת צפרנים:

א'- יש נוהגים לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד שלא להסתפר ביום

אחת מצד שמאל. וחמש מצות בחמש פאות הזקן ואל שדי יהיה בעזרתו תמיד. והריני מכין עצמי להיות מדור וכסא אל אדם הקדוש וכפתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו ונאמר פי בצלם אלהים עשה את האדם: ונאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

ויהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שתהיה חשובה ומקבלת ורצויה לפניך מצות תגלחת זו שאני מקיים עתה. כאלו פונתי בכל הפונות הראויות לכון במצוה זו ותעשה מצוה זו פרי למעלה במקום הראוי כרצונך.

רבון עלמא אנן בעינן לאשתדלא ביקרך. יהא רעוא קמך למיהב לן חילא לאתערא ביקרך ולמעבד רעותך ולסדרא כלא כדקא יאות. ואע"ג דלית אנן ידעין לשוואה רעותא ולבא לתקנא כלא. יהא רעוא קמך דתתרעי בעובדא דילן ותתקן תיקונא דלעילא כדקא יאות. ותחשב לן כאלו אשתדלנא ביקרך כרעותך לסדרא כלא כדקא יאות. ועל דא אנן מצלין קמך ונאמר. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ונעשה ידינו כוננה עלינו ונעשה ידינו כוננה: כוננה ואתקין תקונא לעילא כדקא יאות עלינו אע"ג דלית אנן ידעי לשוואה רעותא אלא בעובדא בלחודוי. מעשה ידינו כוננהו לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא בהאי עובדא כדקא יאות. יהיו לרצון |

"בחקותיהם לא תלכו", ו"לא ילבש גבר וכו'", הרי ט', ועשה "ביומו תתן שכרו", וב' לא תעשה "לא תבא עליו השמש". ו"לא תלין" כשנותן שכר המגלח, ואם הוא עני יש עוד לאו אחד "ולא יקרא עליך וכו'", הרי ד', וט', הרי יג, ומצות עשה דרבנן כשהוא מגלח לכבוד שבת או יו"ט הרי י"ד מצות. (כה"ח רלב' א' טו)

- המגלח ונותן שכר שכיר ביומו ולכבוד שבת או יו"ט יכוין לקיים י"ד מצות וחשבנו ג' לזין במצות שכיר, ועתה ראיתי בבבא מציעא (ק"יא ע"א) שחשב ה' לאוין ועשה, והביאה בית יוסף (ח"מ סי' של"ט) ובשו"ע שם יעו"ש. וא"כ הו"ל ט"ז מצות שיכווין לקיימם: (כה"ח רנא' א' יט')

- טוב לומר "לשם יחוד" קודם התספורת. (כמובא בלשון חכמים ח"א נח.).

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו, ליחדא אותיות יוד וה"א באותיות וא' וה"א ביהודא שלים (יהוה), בשם בל-ישראל. הריני מוכן ומזומן היום הזה שהוא יום ערב חג השבועות לגלה ולהעביר שערות ראשי בתער שהוא מספרו עולה כמספר שם מצמצית וגם עולה מספר התער כמספר אותיות שם (אדני') במלואם והריני מוכן להעביר דינים הקשים, והריני מוכן לקיים שתי מצות בפאת הראש פאה אחת מצד ימין ופאה

צפרנים קשה מאד יעו"ש. ועיין לעיל
סי' קס"א סעי' א' ובדברינו לשם או'
ד':

- בענין קציצת הצפרנים אמר מורי
ז"ל כי בחול יש להם הארה מצד
הקליפה, אך בע"ש אחר הטבילה הם
מאירים מצד הקדושה ונכרים בהם
דברים רבים ובע"ש חוזרין לכמות
שהיו. (פע"ח שם).

- ג' דברים נאמרו בצפרנים, שורפן
חסיד קוברן צדיק זורקן רשע. ופרש"י
ז"ל חסיד עדיף מצדיק כשקוברן איכא
למיחש דהדרי ומגלו ע"כ. (נדה י"ז ע"א).

וטעמא שמא תעבור עליהן אשה
עוברה ותפיל, ובמקום דלא שכיחי
נשים מותר לזורקן. ואי אשתנו מההוא
דוכתא דהוון מעיקרא תו לא מזקי.
(מ"ק דח"י ע"א).

ולא יקוץ על בגדיו, ולא ילקטם
שם, כי גורם רעה לעצמו. (ר"ח א"א).
ונראה דלפי דעת האר"י ז"ל שלא היה
חושש מלקוץ אותם ביום אחד גם
בזה אין לחוש:

- כתב הרמ"א (ס' רס) - 'כשנוטל
צפרניו לא יטול אותן כסדרן וכו'. (בשם
ר' דוד אבודרהם)

מיהו התשב"ץ סי' תקס"א כתב
שמהר"ם ז"ל אינו חושש ליטול צפרניו
כסדר. והביאו מט"מ שם וט"ז סק"ב.

אמרי-פי והגיון לבי לפניך יהנה צורי
וגאלי: ויהי | נעם אדני אלהינו עלינו
ומעשה ידינו בוננה עלינו ומעשה ידינו
בוננהו: ע"כ

- הכוונה המובאת ב"לשם יחוד"
היא: במצוות התספורת הוא מכוון
לקיים שתי מצות בפאת הראש, פאה
אחת מצד ימין, ופאה אחת מצד
שמאל, וחמש מצות בחמש פאות
הזקן.

ובשמשלם לספר יכוין לקיים מצות
"ביומו תתן שכרו" (שכל אומן כשמסיים
המלאכה, זהו זמן הפרעון. **ויכוין בזה לא
רק בערב שבועות אלא בכל פעם
שהולך להסתפר**).

ג'- עניין גזיזת הצפרנים:

- עיין בעץ חיים (שער ל"א פ"ב) שכתב
כי הצפרנים הם שורש קליפות, אלא
שהיא זכה בתכלית הזכות והיא יונקת
ממקום בקיעת הבשר בסוף האצבעות
ומה שהוא כנגד הבשר הוא בתכלית
הזכות אבל מה שעודף מן הצפורן
ויוצא לחוץ מכנגד הבשר של האצבע
זה צריך לחתוך אותה כי שם נתלים
החיצונים ויונקים בתכלית, וז"ש בזוהר
(ויקהל ד"ח ע"ב) ובג"ד לא בעא ליה
לאינש לרבאה לאינון טופרין וכו', והוא
השיעור שהוא חוצץ בענין הנטילה
של הידים כנז' לרז"ל, והוא מה שעודף
מכנגד הבשר, לכן ענשו של המגדל

בלשון קבלת תענית בעלמא אינו צריך התרה ואם קבלו עליו בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר צריך התרת חכם. (ועיין ביורה דעה סימן רט"ו סעיף ג):

- אם נשבע להתענות כך וכך ימים ואירע בהם ראש חדש השבועה חלה עליו מטעם איסור כולל ואם נשבע בפירוש להתענות בראש חדש נראה לי שחלה עליו שבועה כיון שאינו אלא מדרבנן אלא שמדברי הרמב"ם נראה לכאורה שהוא מדאורייתא (ועיין לקמן ס' תק"ט):

- המתענה בראש חודש או בחנוכה ופורים תענית חלום צריך למיתב תענית לתעניתיה.

ב'- אסור להתענות בראש חודש, מפני שהוא יום שמחה לישראל כמו שדרשו חז"ל (במדבר י' י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם". (ר"י בן גיאת ראש וטור ס' תיח)

- אסור להתענות ביום ראש חודש, ואע"פ שאין שום חיוב לאכול פת בר"ח, מצוה להרבות בסעודת ר"ח בבשר ודגים, ובכל מיני פירות וכיו"ב. (חזו"ע חנוכה ע' רנה)

ג'- כתב הרמ"ע מפאנו (סי' ע"ט) - 'יזהרו המתענים לפני ר"ח שלא יכנסו בו כשהם מעונים אלא ראוי למהר בסעודת הלילה, ע"כ. (הובא במגן אברהם ס' תיז' סק"ג)

וכ"כ בשער הכו' דף ס"ב ע"ד דהאר"י ז"ל היה חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שבת מידי ומרגליו והיה קוצצן כסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנו' בס' אבודרהם בענין קציצת הצפרנים עכ"ל.

וכתב החיד"א במחזיק ברכה א"ד, דהגם דהמ"א הביא משם ס' מגיד מישרים שאין לקוץ צפרני ידים ורגלים ביום אחד ונמשכו אחריו א"ר והתו"ש וכ"כ העו"ש דיש סכנה מי שנוטל של ידיו ורגליו ביום אחד, מאחר דבשער הכו' כתב שהאר"י ז"ל לא היה חושש לזה ליכא למיחש למידי יעו"ש. וכ"כ בספרו ברכי א"ה (ס' רס' סק"ה), וכתב שכן פשט המנהג ואין גם אחד נוהר בזה כלל יעו"ש (וכ"כ בשו"ת יוסף אומץ ס"ס לז'). והב"ד השע"ת או' ב': (כה"ח ס' רס' א' ט'-יז)

ג. תענית בר"ח:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תיז) **ראש חודש אסור בתענית:**

- אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים חנוכה ופורים, ואם התחילו שגזרו להתענות כך וכך ימים והתחילו בהם קודם ראש חודש אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענין ומשלימין:

- יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ראש חודש או שקבל עליו להתענות בראש חודש אם קבלו

בחול נמי דרכם להדליק נר אחד, דוודאי לא ישבו בחול בחושך; מיהו, העניים אין להעמיס עליהם שני נרות בר"ח, אלא ידליקו נר אחד באותו נר שמדליקים בו בשבת; כי ודאי גם העניים יש להם נרות מיוחדים לשבת להדליק בהם, ובזה ניכר כבוד ר"ח.

- כתב ה'כף החיים' (סופר, ס' תיט' א"ז) - 'המנהג הנכון הוא לעשות שינוי בהדלקה משבת ליו"ט דהדלקת ר"ח מנהג וגם אינו אלא בקצת מקומות והדלקת שבת חובה ולכל ישראל. ובזה יתרבה כבוד ר"ח ויגדל עליו כבוד שבת ויו"ט. (החיד"א מחבר א"ג)

ועיין לעיל סי' רס"ז או' ט' שכתבנו דחסידים ואנשי מעשה נוהגין להדליק כמנין העולים לס"ת יעו"ש. ולפחות מי שאין ידו משגת יעשה איזה שינוי.

- כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (כה"ח לד' אי"א) - ורחש לבי דבר טוב, דאם חל ר"ח שני ימים, ביום שני ושלישי, או ביום שלישי ורביעי, יביא השמן לתמידין ביום השלישי, בין אם הוא יום ראשון של ר"ח או יום שני, יען מצינו לחז"ל שאמרו (ילקוט ראובני קג) דהאילנות נבראו ביום שלישי, ובכללם נברא השמן זית למאור, יעו"ש.

א"כ מי שידליק בבית הכנסת ביום שלישי לפני היכל ה' בשמן זית, יהיה שכרו גדול, שאמר לשמן שידליק ביום

הביאו הפר"ח וכתב דהיינו שיתענה עד שקיעת החמה אלא דמשעת צאת הכוכבים ואילך אסור להתענות, יעו"ש.

ד. הנהגות בר"ח:

א'- הדלקת הנר:

- בליל ר"ח טבת נוהגים להדליק נר וליתן צדקה לע"נ רבי מאיר בעל הנס זיע"א, (מועד לכל חי סימן כז. בשם בנו הרב אברהם. בא"ח. כף החיים).

- מנהג יפה להדליק נרות בליל ר"ח כמו שנוהגים להדליק בע"ש ויו"ט, ובפרט בבתי הכנסת לכבודו של היום. (פר"ח, 'מחזיק ברכה' ס' תי"ט סק"ג. מהר"י יוזפא ביוסף אומץ' ס' תרפג. זכר דוד' מאמר ג' ר"ח ע' קה)

- כתב ב'בן איש חי' (ש"ב ויקרא) 'מנהג ותיקין להדליק נרות בליל ר"ח, ואפילו בקיץ שיושבים על הגג וזורח אור הכוכבים באוויר. וכתב הרב חסד לאלפים, שהוא נהג להדליק בשבת שבעה נרות, וביוה"כ שישה, וביו"ט חמישה, ובר"ח ארבעה, כמספר העולים לספר תורה, עיין שם. ובביתנו המנהג להדליק שבעה - הן ביוה"כ, הן בימים טובים - ובר"ח ארבעה, וכן בחוה"מ ארבעה. ואותם שדרכם להדליק בשבת שני נרות, ידליקו בר"ח גם כן שני נרות, שאם ידליק נר אחד, במה ניכר ר"ח על ימות החול? דהא

- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א - 'כל המבקש פני צדיק, (הקבלת פני רבו) ובפרט בראש חודש ובחגים ובמועדים, זוכה דבניו יהיו עומדים תמיד בבית המדרש, ונלמד מיתרו. עיי"ש. (כף החיים' פלאגי' ס' לד' א' יז)

כתב ב'כף החיים' (ס' תיט' א"ח) - 'חייב אדם להקביל פני רבו בר"ח, והטעם כי גם בר"ח יש נפש יתירה במת הפתח, ואז אם יקבל פני רבו יושפע לו מכח רבו, אבל עיקר הוא בשבת כי כל היום יש נפש יתירה וברגל לא איצטריך ראייה כי יש בו ג"כ כתר ואינו גרוע מר"ח. [פע"ח שער י"ט פ"ג יעו"ש].

ומשמע דוקא אם הולך ללמוד כי עי"ז יושפע לו אבל אם אינו הולך ללמוד אין חיוב.

ג- מלבוש חשוב:

- הן אמת דראוי שיהיה לו לאדם מלבושים מיוחדים לראש חודש, ונתנו סימן על זה, חמ"ש חליפות שמלות, דהוא ר"ת חודש מועד ש'בת.

מיהו צריך שיהיו של שבת יותר מהודרים וטובים משל ר"ח וכו'. (הגר"ח פ' כה"ח לד' כא)

- מנהג טוב ללבוש מלבוש חשוב לכבוד ראש חודש. (כף החיים, ס' תיט' א"ו)

הזה, כי לכך נוצר, ודבר בעיתו, ביזמו תתן שברו כפול, ועל עלוי הנשמות, יועיל השמן הרבה בראש חודש, דיש להם עליה, דבראש חודש אינו שולט גהינם.

ב- הקבלת פני רבו:

- איתא בזוה"ק פר' 'חיי שרה' (מדרש הנעלם דף קכו' סע"א), ר' אליעזר אול למוחמי אפיה לר"בן יוחנן בן זכאי בריש ירחא, כד מטא גביה, אמר ליה בירא דנבע מיא מדידיה יתיר, מאי בעי הכא, אמר ליה, חייב אדם להקביל פני רבו, שנאמר "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת". (ע"ע סוכה כז).

וכתב רבינו חננאל (ר"ה טז): ואמרינן מכלל דבחודש ושבת חייב לקבל פני רבו, ופרכינן והא ברגל קאמר, ופרקינן שאם רבו שרוי במקום קרוב לו, חייב להקביל פני רבו בכל חודש ושבת, ואם הוא במקום רחוק חייב להקביל פניו ברגל. ע"כ. וכ"כ בחי' הריטב"א (ר"ה שם).

ובירושלמי (רפ"ה דעירובין) איתא, כל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה, שנאמר "והיה כל מבקש ה' וכו'".

ועיין מג"א (ס' שא' סק"ז), ובשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב (ס"ג), מאור ישראל (ר"ה טז): חזו"ע חנוכה (ע' רנט).

ותשעה ימים וחצי), לפיכך, אף שא' לחודש חל למחרת (כדי לאזן את החודשים, כמבואר בהלכה א), ראוי לעשות ר"ח גם ביום חידוש הלכנה, לפיכך עושים יומיים ר"ח. - - התשב"ץ (ג. רמד) כתב, שהיו נוהגים להימנע ממלאכה בר"ח ולערוך סעודות, וכבר מתחילת יום שלושים היו נוהגים כן, שאולי יבואו עדים ואותו יום יתקדש כר"ח, ואם לא היו באים עדים, ממילא נהגו גם ביום שלמחרת ר"ח. נמצא שכאשר החודש מלא נהגו ר"ח יומיים (בדומה לר"ה). ואף שקרבנות מוסף הקריבו רק בא' לחודש.

מתוך הטעמים הללו יוצא שבחודש מלא יש קדושה בשני הימים, ולכן אומרים בשניהם הלל ומוסף ויעלה ויבוא.

וכתב בספר לאור ההלכה לרב זוין, במאמר על ר"ח, שלשיטת רש"י ושלטי גיבורים (ר"ה פ"א), בעבר נהגו בחודש מלא לקיים יום אחד ר"ח, ולדעת אור זרוע ח"ב הל' ר"ח, ומהרש"א ב"מ נט, ב, קיימו ר"ח יומיים. ונחלקו גם בביאור הפסוק משמואל א, ב, כז: "וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי". לתשב"ץ ורבנו ישעיה הכוונה ליום שני של ר"ח, ולרש"י והרד"ק הכוונה ליום שאחר ר"ח שהיה יום חול. וי"א שנוהגים יומיים מפני הספק, ונדרחו דבריהם, ולכן השוכח לומר יעלה ויבוא בשחרית ומנחה - חוזר בשני הימים.

ד' - אימתי ראש חודש יום אחד ואימתי יומיים:

כאשר החודש חסר (29 ימים), ראש החודש הבא הוא יום אחד. אולם כאשר החודש מלא (30 ימים), ראש החודש הבא נמשך יומיים, היום הראשון הוא ל' לחודש הקודם, והשני א' לחודש הבא. ולמרות שעיקר ראש חודש הוא ביום השני, שכן הוא הראשון לחודש הבא, וממנו סופרים את ימי החודש, מכל מקום גם ביום הראשון משני ימי ראש חודש, שהוא יום השלושים לחודש שעבר, נוהגים בכל דיני ראש חודש - מתפללים בו מוסף, אומרים הלל, ואומרים 'יעלה ויבוא' בתפילות וברכת המזון. ומי ששכח לומר בו 'יעלה ויבוא' בתפילת שחרית או מנחה, צריך לחזור ולהתפלל. כמה טעמים נאמרו לקיום ראש חודש במשך יומיים, והובאו בהערה.

לכאורה יש לשאול, הרי ר"ח הוא היום הראשון של החודש, ומדוע כשהחודש מלא גם יום השלושים לחודש הקודם נחשב לר"ח?

- באר ב'שבולי הלקט' (קסח), בשם רבנו שלמה והרי"ד (רבי ישעיה הראשון), וכך מובא בברכ"י תכז, שכאשר החודש מלא, חידושה של הלכנה חל באמצע היום השלושים (לאחר עשרים

ה. סעודת ראש חודש:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תיט') - **מצוה להרבות בסעודת ראש חודש.**

- מה שמרבה בסעודת ראש חודש ביום, די בכך, ואינו צריך להרבות גם בסעודת ליל ראש חודש, שעיקר מצות סעודת ראש חודש היא ביום.

- נראה שהנשים מוזהרות יותר להרבות בסעודת ראש חודש, שהרי ר"ח ניתן לנשים ביתר שאת, יותר מן האנשים. (כדלעיל בענין מלאכה בר"ח לנשים. חז"ע)

ב'- כתבו בשיורי כנה"ג, ובאליה רבה - אנשי מעשה נוהגים שכאשר חל ר"ח בימי החול, **עושים מאכל או תבשיל אחד לכבוד ר"ח בסעודתו יותר מבכל הימים.**

ואם חל בשבת עושים מאכל או תבשיל אחד יותר מכל שאר השבתות, כדי שיהיה ניכר שזהו לכבוד ראש חודש. (כ"כ במ"ב).

ומ"מ א"צ להרבות גם בליל ר"ח, כיון שאין מקדשים את החודש בלילה.

- **ראש חודש וחנוכה**, תרתי למעליותא להרבות בסעודת ראש חודש.

- מהר"ם די לונזאנו בס' 'דרך חיים' כתב, שהיה נוהג לאכול בר"ח ג'

סעודות, כדי שיזכיר יעלה ויבא של ר"ח בכל סעודה. (הובא ב'יוסף אומץ' יוזפא, ס' תרצד'. ע' חז"ע חנוכה)

- עיין הגר"ח פלאג'י בכה"ח (לד' כב) מנהג טוב דביום ר"ח לעת ערב לערוך השולחן ואוכלים מבעוד יום, בעד הלילה של מוצאי ר"ח. עיי"ש באריכות.

- "מצווה להרבות בסעודת ראש חודש" - סימן תי"ט בשו"ע.

סימנך: תעשה יום ט"וב. (בשם חכם בן ציון אבא שאול זיע"א) וכן, ת'אכל יותר ט"וב.

ג'- כתב רבנו ישעיה מטראני זיע"א - 'רגילים לשמוח בר"ח ולעשות סעודות גדולות'.

- כתב 'הרוקח' זיע"א - 'מצוה לאכול בראש חודש כמו במועדים'.

- כתב רבנו אשר מלוניל זיע"א - 'נהגו כל ישראל לעשות סעודות גדולות יותר משאר הימים מפני כבוד היום, כי ראש חודש הוא יום כפרה לישראל'.

- כתב ב'כף החיים' (סופר, תיט' א"א) - 'מצוה להרבות בסעודת ר"ח' ד'איתקש למועד דכתיב 'וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם'. ואיתא נמי בפסיקתא 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ ממה שמוציא בשבתות

בשם צדיקים דרשו - 'כל מזונותיו של האדם קצובין לו מתשרי עד תשרי חוץ מתשרי'. דהיינו תלמוד תורה, ש'כתות, ראשי חודשים, ימים טובים, שבאלו אם יבזבו יותר יקבל יותר ואם יבזבו פחות יקבל פחות'.

ה' - הטור (ס' תיט) הביא לשון הירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) סעודת פורים וסעודת ראש חודש מאחרים ולא מקדימים.

(כלומר, שאם חל ר"ח בשבת, יש לעשות סעודת ר"ח באחד בשבת, כי בשבת לא ניכר שעושה כן לכבוד ר"ח. וכ"כ המג"א בשם הרי"ף והרא"ש).

והוכיח מכאן דסעודת ראש חודש מצוה היא.

ועוד דאיתקש ראש חודש למועד, שנאמר "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם", וכתב גבי דוד (שמואל א, כ' כט), "כי זבח משפחה לנו", ור"ח היה. ע"ש. ועיין מ"ש הב"ח.

וכתב מרן הב"י בשם הרוקח (ס' רכח), מצוה לאכול בראש חודש כמו במועד. עיי"ש.

וכתב מרן החיד"א (מחזיק ברכה תיט) - כשם שהאדם חייב לכבד המועדים, כך חייב לכבד ראשי חודשים, שגם בהם יש הארת הנפש. (עיין במטה משה ס' תקל).

ויו"ט ור"ח וחוש"מ ומה שהתנוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו ואם פוחת פוחתין לו. טור.

ד' - כתב ה'אור זרוע' זיע"א (ס' תנג) - **'המוציא הוצאות לסעודת ראש חודש, ואוכל ושמה בו בטוב, הרי זה משוכח'.**

- איתא בגמ' ביצה (טז) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים חוץ מהוצאת שבתות, והוצאת י"ט, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו'.

- כתבו הפוסקים בשם מדרש פסיקתא (דרב כהנא, פסקא כח) 'כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה (מתשרי) עד ר"ה (תשרי) חוץ ממה שמוציא בשבתות ויו"ט ור"ח וחווה"מ ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו ואם פוחת פוחתין לו'.

וכתב הב"י דמה שאמר מה שהתינוקות מוליכין וכו' קאי על שכר לימוד, והב"ח פירש דקאי על ר"ח, והכונה על מה שאנו נוהגין לשלוח ע"י התינוקות מעות של ר"ח לרבן ואין לבטל המנהג ע"כ: (מ"ב שם)

וכן אמרו במדרש (ויקרא רבה ריש פרשה ל') שאף ראש חודש הוא חוץ מההוצאות הרגילות.

ו'- סעודת ראש חודש כשחל בשבת:

- כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח. (מ"ב תי"ט סק"ב)

- וכתב הב"ח בשם הירושלמי פ"ק דמגילה שאם ר"ח בשבת יש לעשות סעודת ר"ח באחד בשבת, משום דבשבת אינו ניכר שעושה משום ר"ח, אלא שכתב דלא נהגו כן יעו"ש.

מיהו עיין ב"י שכתב בשם הר"ן פי' אחר בדברי הירושלמי דלא על סעודתו יום ר"ח קאמר אלא על סעודה שעושין לעבר החדש יעו"ש וכן פי' קרבן נתנאל על הרא"ש פ"ק דמגילה יעו"ש ונראה דמפני זה לא נהגו כן.

ובסודור רב יעב"ץ כתב דנכון להרבות בסעודה רביעית יותר ממנהגו כדי להשלים חובת סעודת ר"ח.

- וכשחל ר"ח שבת ויום א' הנכון שביום א' ירבה לסעודת ר"ח. והמדקדקים ראיתי שכשחל ר"ח בחול עושין מאכל א' יותר לכבוד ר"ח וכשחל בשבת עושין מאכל א' יתירה ממה שעושין לכבוד שבת, שכנה"ג בהגב"י, [א"ר א"א, ח"א כלל קי"ח א"ב].

ואם הוא עני ואין ידו משגת יוסיף לפחות בפירות שיקנה מין פרי לאכלו בר"ח, [בן א"ח פ' ויקרא א"י. ועיין לעיל סי' רמ"ב א"ט]. ואחד הנשים ואחד האנשים שוו בחיוב זה. סידור רב יעב"ץ. (כה"ח תי"ט)

- כתב בספר 'סדר היום' שלא צריך להרבות בסעודת ר"ח אב, משום ד'משנכנס אב ממעטין בשמחה'.

- כשחל ראש חודש בשבת אין צריך לאכול עוד כזית בשביל כבוד ראש חודש, ומה שאוכל לכבוד שבת עולה לו גם לכבוד ראש חודש, ולא שייך לומר בזה אין עושין מצות חבילות חבילות. ובפרט שאין סעודה זו חיוב כמו סעודת שבת. וכן הוא הדין אם סועד בר"ח סעודת ברית מילה, או סעודת מצוה אחרת, שיוצא ידי חובה גם ידי מצות סעודת ר"ח. (ילקו"י)

ז'- סגולת סעודת ראש חודש:

מובא בשם הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל, "ושם בת אשר שרח", 'שרח' נוטריקון ס'עודת ראש חודש.

ואמרו חז"ל, תתק"ג (903) מיני מיתות רח"ל, יש בעולם, כמספר "תוצאות", כמש"כ דוד המלך בתהילים "ולמוות תוצאות". והמילים "בת אשר", גימ' תתק"ג (903), מכאן שע"י **סעודת ראש חודש ניתן לבטל המיני מיתות רח"ל**. ע"כ.

הנפש. אור צדיקים סי' ל"א או' א', מחב"ר או' א', וע"כ יש לאכול סעודת ר"ח על השלחן ודרך כבוד כמו בשבת וי"ט'. (כה"ח סופר תיט א"ה)

ט'- ברכת המזון:

- מזכירין 'יעלה ויבוא' בברכת המזון.

ואם לא אמר אין מחזירין אותן, שהרי אין חיוב לאכול פת בראש חודש, ולא נתחייב כלל בברכת המזון מצד ראש חודש. (עיין כה"ח א"ב בשם הר"ן שחייב לקבוע סעודתו על הפת, ועיין חזו"ע חנוכה באריכות דלא כהרב כף החיים, דהבבלי והרמב"ם ובשו"ע ס"ל דאין חובה. עיי"ש)

ואם נזכר קודם שהתחיל בברכת הטוב והמטיב, יאמר שם בלי שם ומלכות ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון. (ע' במ"ב ב"ה קפח' דאומר בשם ומלכות, ועיין ברכי יוסף דסב"ל. חזו"ע חנוכה)

והשוכח לומר יעלה ויבוא בראש חודש בברכת המזון, יכול לאומרו בהרחמן. [וירא שמים יצא ידי חובת כל הדיעות ויאכל פת בסעודת ראש חודש]

י'- בעניין אמירת 'מגדול ביום שאומרים בו מוסף:

א.- כתב האבודרהם, קבלתי מרבתי כי בשבת י"ל מגדול ישועות בוא"ו ובחול מגדיל ביו"ד.

- בזה שבני ישראל סועדין סעודת ראש חודש, הם מבטלים כל מיני מיתות האלו שלא ישלטו בעולם. וזהו פירוש הכתוב 'ושם בת אשר', 'ושם' עולה כמנין 'רצון'. 'בת אשר' עולה תתק"ג, פי' כשמתעורר רצון למעלה להביא ח"ו לעולם אחד מתתק"ג מיני חולאים אלו, העצה לזה 'שרח', נוטריקון סעודת ראש חודש. שע"י שסועדים סעודת ר"ח מבטלים את כולם. (ע' עוד במאה קשיטה' לרימ"ע מפאנו א' צח) [עבודת עבודה' מטאהש זצוק"ל פ' שלח]

- רבי נחמן מברסלב כתב ספר ובו חדושים נוראים והוא צוה לשורפו מיד עם פטירתו, רבי נתן זכה להציץ בו וראה כתוב 'סעודת ראש חודש מסגל לבנים'. ופרשו זקני החסידים שהפונה גם לזכות לבנים וגם לרווח מהם נחת! (שיח שרפי קדש)

ח'- סעודה מכובדת:

- בחידושי הר"ן שבת כ"ד כתב בשם הר' יהונתן ז"ל שחייב לקבוע סעודתו בר"ח על הפת ולברך ברה"מ יעו"ש, והביאו פת"ע סי' תי"ז או' א', והגם שכתבנו לעיל רסי' תי"ח דאפי' אבל פירות יצא, מ"מ יר"ש יצא ידי כולם, ויש לבצוע ג"כ על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול, והמכבד את המצות שכרו כפול ומכופל. (כה"ח סופר תיט א"ב)

- כמו שאדם חייב לכבד המועדים כך חייב לכבד ר"ח, שגם בו יש הארת

ג. - ראה עוד בטעמי המצוות לאריז"ל פרשת עקב ובקונטרס שפת אמת [לרבי יעקב ניניו] בסוד הענין.

ד. - כתב בעל "מקור ברוך" (כ"כ בספרו "ברוך שאמר").

בשמואל ב' כתוב "מגדול", ובתהילים (י"ח) כתוב "מגדיל".

בנוסח המתוקן של ברכת המזון היה מובא הפסוק משמואל ב' (מגדול) וכדי שלא יטעו ויאמרו "מגדיל" אזי באו המדפיסים וכתבו "מגדול (ש"ב)...". - ר"ל "מגדול" משמואל ב' ולא מתהילים. (ש"ב = שמואל ב.). לאחר זמן מישהו טעה והבין ש-ש"ב פירושו שבת. ומאז נכנסה הטעות שבשבת אומרים "מגדול ישועות" ולהוציא מיום חול שבו אומרים "מגדיל ישועות. עכ"ל.

אולם כבר רבי ראובן מרגליות (כהגדת באר מרים) דחה את דבריו, עפ"י דברי האבודרהם (הובא לעיל) שביאר את טעם השינוי בין שבת לחול (והובאו דבריו ב"דרכי משה" סוף סימן קפ"ט, יע"ש).

וכידוע רבי דוד אבודרהם חי שנים רבות לפני שספר שמואל נתחלק לשמואל א' ב'.

עוד הביא שם רבי ראובן מרגליות את פירושו של המהרנ"ש (רבי נתן שפירא בעל מבוא שערים, מרביותו של הרמ"א) שבספרו על ברכת המזון הסביר את

ונ"ל הטעם, מפני שהשבת הוא מלך גדול כנגד החול.

ומגדול הוא מלא בוא"ו וחול"ם בוא"ו הוא מלך גדול. ומגדיל הוא חסר יו"ד וחיר"ק בלא יו"ד הוא מלך קטן.

ועוד מגדיל הוא בתהלים עדיין לא היה דוד מלך. ומגדול הוא בנביאים כבר היה מלך. עכ"ל.

ב. - כתב השל"ה הקדוש (פרשת נח תורה אור ג) - וזהו סוד מגדול ומגדיל, מגדול הוא בית ה' מדור השכינה מתעורר מלמטה למעלה, כי כן נקודה ראשונה היא חירק תחת ה'מם' והחירק הוא למטה, ואח"כ מסיים בנקודת חולם למעלה על י'.
מגדיל מתחיל ב'פתח', רומז על ידו של הקב"ה פתוחה והקב"ה פותח, והוא התעוררות מלמעלה למטה, כי כן מסיים בנקודת חירק בסוף תיבה והוא למטה.

מגדיל מתחיל ב'פתח', רומז על ידו של הקב"ה פתוחה והקב"ה פותח, והוא התעוררות מלמעלה למטה, כי כן מסיים בנקודת חירק בסוף תיבה והוא למטה.

אבל מעלת מגדול על מגדיל שהוא כתובים רוח הקודש, ומגדול הוא נביאים שהוא מעלה יתירה על כתובים.

ושבת וחודש הם זמנים המורים על רוממות ישראל, החודש מורה כי תחדש אור ישראל בסוד אור הלבנה כאור החמה וגו', ומכל שכן שבת המורה על קדושת עולם שכולו שבת, על כן קוראין בהם מגדול, עכ"ל.

ואיתא בר"ה (כה), חידושה של לבנה
אחר כט' יב' תשצג'. "עשה ירח
למועדים" גי' תשצ"ג.

- כתב הטור (ס' תכג), אומרים מזמור
זה אחר תפלת מוסף, מהטעם הנ"ל.

וכתב ב'חמדת ימים' (דף יז) דאומרים
גם בליל ר"ח לפני תפילת ערבית.

ב'- מנהג אמירת "ברכי נפשי", יש
לו יסוד וסמך בזוה"ק, (מדרש הנעלם פ'
וירא צו): דיש בו עליה לנשמות
הנפטרים. וז"ל, א"ל ר' אליעזר לר'
עקיבא, הא דכתיב וכסא כבוד ינחילם,
דא יעקב אבינו דעביד ליה קב"ה כרסי
יקר בלחודוי לקבלא אולפן נשמתא
דצדיקיא, וקב"ה אזיל עמיה בכל ירחא
וירחא, וכד חמי יקר שכינתיה, האי
נשמתא מברכת וסגדת קמי קב"ה,
ואמרת "ברכי נפשי את ה' וכו'", עיי"ש.

- כתב רבנו יעקב בן רבנו יום טוב
אלגאזי זצ"ל - 'כיון שיש נפש (נשמה,
תיקוני הזוהר, וביארו שהוא נפש) יתירה
בראש חודש, לכן איכא טוב טעם
לומר ברכי נפשי'.

ג'- יש שנמנעו לאמרו משום איסור
קריאת מקרא בלילה, למעשה אין
להמנע משום שכל שנתקן דרך תפילה
ושבח לבורא אין בו כל חשש. (יביע
אומר ח"ו א"ח ס"ל)

- וטוב שיקדימו לאומרו בבין
השמשות של ליל ר"ח. (חז"ר)

החילוק, עפ"י הדין שבשבת אין קוראין
ב"כתובים" רק ב"נביאים". (דמגדיל הוא
בתהילים והוא מכתובים לכן לא קוראים, ומגדול
הוא בשמואל והוא מנביאים לכן קוראים).

ה.- 'מגדול' ישועות מלכו' - פסוק
הוא בשמואל, וכתוב: 'מגדיל' וקרי:
'מגדול' - בחולם, אבל בתהילים כתיב
וקרי: 'מגדיל' - בחיריק, ולכן נהגו
בברכת המזון לומר 'מגדיל' - בחיריק,
ובשבת ויום טוב אומר: 'מגדול' -
בחולם, כי החולם נקרא 'מלך' אצל
המדקדקים והחיריק בלא יוד נקרא
'עבד' כנודע.

ועוד 'מגדיל' - בתהילים עדיין לא
היה דוד מלך, ו'מגדול' - בנביאים
שאז הוא 'מלך'.

והעולם אומרים: שביום שיש בו
'מוסף' - אומרים 'מגדול', ונותנים סימן
חדש: 'זשבת קרוא מקרא' - רצה לומר:
בראש חודש ושבת אומרים: 'מגדול'
- שהוא הקרי של שמואל.

(חכם שאול הכהן זיע"א -ס' 'ערבי פסחים')

ו. ברכי נפשי:

א'- בליל ראש חודש נוהגים לומר
קודם תפילת ערבית המזמור 'ברכי
נפשי', משום שנרמז בו ראש חודש,
ויצירת בראשית, שנאמר "עשה ירח
למועדים", שע"י הירח נקבעים חגי
ומועדי ישראל ור"ח. (אבודרהם דף נג' ע"ג,
אליה רבה ס' תכג' ו')

ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו (ובאיזה מקום שזכר שאינו חוזר עיין לעיל סימן רצ"ד סעיף ד' וד), בין שראש חודש יום אחד בין שהם שני ימים, מפני שאין מקדשין את החדש בלילה. אבל אם לא אמרו שחרית ומנחה מחזירין אותו.

ואם נזכר קודם שהתחיל מודים אומר במקום שזכר. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים, אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה, ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו חוזר לראש, ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שיעקור רגליו חוזר לרצה.

- כתב הרמ"א בהגה - ואם הוא ספק אם הזכיר או לאו, אין צריך לחזור (כל בו הלכות תפלה). ושליח ציבור ששכח מלהזכיר בשחרית עיין לעיל סימן קכ"ו:

- כתב מרן בשו"ע (ס' תכד), **מוכירין יעלה ויבא בברכת המזון, ואם לא אמר אין מחזירין אותו, ואם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר ברוך שנתן ראש חודש לעמו ישראל לזכרון.**

כתב הרמ"א בהגה: ועיין לעיל סימן קפ"ח סעיף ז': (עיין מב' שם)

ב.- בראש חודש אומרים 'יעלה ויבוא' בתפילת העמידה ובברכת המזון.

- בליל שבת ור"ח מנהגינו שלא לאומרו, ואין הדבר תלוי אלא במנהג. (כה"ח פלאגי ס' לד' א' יד, חז"ע חנוכה)

ז. שינוי ותוספת בתפילת ר"ח:

א'- אין אומרים וידוי ונפילת אפים, בתפילות ראש חודש, וכן בקריאת שמע שעל המיטה.

ולא במנחה שלפניו, ואין אומרים בו מזמור יענך ה' ביום צרה, ומזמור תפלה לדוד. כיון דנחשב מועד.

- בתיקון חצות לא יאמר 'וידוי' ולא 'תיקון רחל' אלא 'תיקון לאה' בלבד. (בשנת השמיטה לא אומרים תיקון רחל בא"י)

ב'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכא), **נוהגין באשכנז שאומרים פרשת "ובראשי חודשיכם", שחרית אחר פרשת התמיד. ובספרד אין נוהגין לאומרה לפי שעתידין לקרות אותה בספר תורה:**

- מנהגינו באמירת הקרבנות לאמרם בראש חודש כרגיל, ואין מוסיפין בו פסוקי "ובראשי חודשיכם" אחר פרשת התמיד, לפי שעתידין לקרוא אותה בספר תורה. (ילק"י)

ח. יעלה ויבוא:

א.- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב), **ערבית שחרית ומנחה מתפללים שמונה עשרה ברכות ואומר יעלה ויבא ברצה.**

- מי שטעה בתפלתו בדבר שאינו חוזר עליו, כגון שלא אמר יעלה ויבא בערבית של ראש חודש, ולאחר שסיים תפלתו טעה וחשב שצריך לחזור וחזר והתפלל, ונזכר באמצע העמידה שלא היה צריך לחזור על פי הדין, יכול ליתן בדעתו שתהיה תפלה זו לנדבה, וימשיך להתפלל.

והני מילי בערבית, אבל אם אירע לו שטעה בתפלת שחרית וטעה בדברים שאינו צריך לחזור עליהם, כגון שלא אמר עננו בתעניות צבור, או שלא הזכיר על הנסים בחנוכה ופורים, וחשב שצריך לחזור, ובאמצע תפלתו נזכר שאינו צריך לחזור להתפלל, יפסיק באמצע העמידה, ולא מועיל שיתן בדעתו שמכאן ולהבא תהיה תפלתו לנדבה.

ה.- שליח צבור שטעה בתפלת הלחש של ערבית של חול המועד, ולא הזכיר יעלה ויבא בתפלה, יחזור להתפלל לחש אחר סיום עלינו לשבת, ובליל שבת יוכל לסמוך על ברכה מעין שבע שמברך אחר העמידה.

ואם אינו שליח צבור יאמר לשליח צבור שיכוין עליו להוציאו ידי חובת התפלה, ויענה אמן אחר הברכה.

ו.- אם שכח או מסופק אם אמר, בשחרית ומנחה חוזר לראש תפילת העמידה.

"זכרנו לטובה ביום ראש חודש הזה" בברכת "מעין שלוש".

ג.- בתפילת העמידה בערבית אם שכח ולא אמר או מסופק אינו חוזר.

בברכת המזון אם שכח ולא אמרו, אם נזכר אחר שחתם "בונה ירושלים", יאמר בלי שם ומלכות "ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון", וימשיך ברכה רביעית. אבל אם נזכר אחר שהתחיל ברכה רביעית, אינו חוזר. אך טוב שאחר שאמר "הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה", יאמר "יעלה ויבוא". ואם מסופק אם אמר אינו חוזר.

ד.- מי ששכח להזכיר יעלה ויבוא בערבית של ראש חודש, ונזכר אחר שהזכיר שם ה' של ברכת המחזיר שכינתו לציון, אינו רשאי לסיים "למדני חוקיך".

- המתפלל ערבית בליל ראש חודש, אינו רשאי לדלג על אמירת "יעלה ויבוא" או לקצרו כדי להספיק לענות קדיש שלאחר תפלת שמונה עשרה, ואף על פי שאם לא אמר יעלה ויבוא בליל ראש חודש אין מחזירין אותו, מכל מקום לכתחלה אין לו לדלג על אמירתו, או לקצר את הנוסח.

- מי ששכח לומר יעלה ויבוא בליל ראש חודש, אינו רשאי לחזור ולהתפלל בתורת נדבה.

שאם שכח להזכיר יעלה ויבוא תהיה תפלה זו לחובה, ואם הזכיר יעלה ויבוא תהיה תפלה זו לנדבה.

ואם אירע דבר זה בשבת, אף על פי כן יחזור ויתפלל, ויחשוב בלבו תנאי של נדבה.

- מי שנסתפק באמצע שמונה עשרה באיזה הלכה, ואין לו אפשרות אחרת לברר הדין אם יכול להמשיך בתפלתו או לא, רשאי לעקור רגליו להביא ספר לעיין.

- מי שלא הזכיר יעלה ויבוא בשחרית, אם ירצה יוכל לצאת ידי חובה בשמיעת החזרה.

- מי ששכח לומר יעלה ויבוא בראש חודש או בחול המועד, והתחיל מודים, ובאמצע נזכר שלא אמר יעלה ויבוא, ופסק וחזר לומר יעלה ויבוא בלא חתימת ברכת המחזיר שכינתו לציון, והמשיך באמירת מודים, חייב לחזור לרצה ולומר שוב יעלה ויבוא עם חתימת המחזיר שכינתו לציון, שדינו כמי שדילג ברכת רצה.

ואם סיים את כל תפלת שמונה עשרה, יחזור להתפלל בתנאי של נדבה, וקודם שיחזור יאמר שאם הוא חייב להתפלל, תהיה תפלה זו לחובה, ואם לאו תהיה התפלה לנדבה.

- תלמיד חכם שהצבור ממתינים לו שיסיים תפלתו אם שכח לומר יעלה

בברכת המזון אם שכח ולא אמרו, אם נזכר אחר שחתם "בונה ירושלים", יאמר בלי שם ומלכות "ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון", וימשיך ברכה רביעית.

אבל אם נזכר אחר שהתחיל ברכה רביעית, אינו חוזר.

אך טוב שאחר שאמר "הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה", יאמר "יעלה ויבוא". ואם מסופק אם אמר אינו חוזר.

- יחיד שטעה בשחרית בראש חודש ולא אמר יעלה ויבוא וסיים תפלתו, ונזכר לאחר שהתפלל מוסף, אף על פי כן חוזר ומתפלל שחרית להזכיר יעלה ויבוא.

אם עדיין לא עבר זמן תפלת שחרית, וחוזר להתפלל אותה אחר תפלת מוסף, טוב ונכון לחזור ולהניח תפילין.

- הדבר פשוט שמי ששכח לומר יעלה ויבוא בראש חודש, אינו רשאי לחזור ולהתפלל מפסוקי דזמרה, אלא יחזור רק על תפלת שמונה עשרה.

- מי שמסופק אם הזכיר יעלה ויבוא בתפלת שחרית או מנחה של ראש חודש, דינו כאילו ודאי לא הזכיר יעלה ויבוא.

ואם נזכר אחר שסיים תפלתו, כשחוזר להתפלל יעשה תנאי ויאמר,

שעבר זמן תפלת מנחה, ובלילה כבר אינו ראש חודש, יש אומרים שאינו צריך להתפלל ערבית שנים, כיון שבלאו הכי אינו יכול להזכיר יעלה ויבא בערבית, אחר שכבר אינו ראש חודש.

ויש חולקים ואומרים שדינו כאילו לא התפלל מנחה כלל [ולא רק שהחסיר מעין המאורע, אלא כאילו לא התפלל כלל. עיין תוס' והרא"ש ברכות כו, ולכן צריך להתפלל ערבית שנים.

ולדינא, יש לו להתפלל ערבית שנים, אך קודם שיתפלל תפלת שמונה עשרה השניה, יאמר שאם אינו חייב להתפלל ערבית שנים הרי זו תהיה לנדבה.

- אם חל ראש חודש ביום ששי, ושכח לומר יעלה ויבא במנחה, ונזכר בליל שבת, לא יתפלל תשלומין, אלא יכוין בברכה מעין שבע.

- אם טעה ואמר נוסח "יעלה ויבא" קודם ועל כולם [במקום שאומרים בו ועל הנסים], וסיים תפלתו, חוזר ומתפלל ומזכיר יעלה ויבא ברצה במקום שתיקנו חכמים.

וכן מי שאמר יעלה ויבא קודם רצה, בתפלת חוה"מ, או בשחרית ומנחה של ר"ח, וסיים תפלתו, צריך לחזור ולומר שוב יעלה ויבא במקומה, קודם ואתה ברחמיך הרבים.

ויבוא באופן שצריך לחזור מתחלת רצה, וחושש לטורח צבור, אסור לו לרמוז לשליח צבור שיתחיל בתפלת החזרה.

אבל אם הוא נטרד ע"י שממתינים לו, ואינו יכול לכוין היטב, רשאי להסב פניו לשליח צבור ולרמוז שיתחיל בחזרה.

- מי שלא אמר בשחרית של ר"ח יעלה ויבוא, וגם לא התפלל מוסף, ונזכר בזה אחר שהגיע זמן המנחה, [שאו נודע לו שהיום ראש חודש], יתפלל מנחה, ואחר כך מוסף, ואחר כך שמונה עשרה לתשלומי שחרית.

כי המוסף ביחס לתפלת התשלומין נחשב לתדיר יותר, ואחר תפלת התשלומין יקרא את ההלל בדילוג.

ואין צריך להניח תפילין בעת שחוזר להתפלל תשלומין לשחרית.

וכן הדין במי שנאנס ולא התפלל שחרית ומוסף של שבת, ועבר האונס בזמן מנחה, שיעשה כאמור. ואם הזמן מצומצם ואין סיפק בידו להתפלל אלא תפלה אחת, יש אומרים שיתפלל מוסף, ויתפלל ערבית שנים לתשלומי מנחה.

ויש אומרים שיש להעדיף להתפלל תפלת מנחה, ולא מוסף.

- מי ששכח לומר יעלה ויבוא במנחה של ראש חודש, ונזכר אחר

בשים שלום ולאחר שהכהנים ברכו ברכת כהנים, שאז דינו כיחיד ששכח שצריך לחזור לרצה, כשהוא חוזר וממשיך משם על הסדר ומגיע לברכת כהנים, אין לכהנים לישא שוב את כפיהם.

- שליח צבור שטעה בתפלת החזרה ושכח לומר יעלה ויבא בראש חודש [שחרית או מנחה], או בחול המועד, והשלים תפלתו, אין מחזירין אותו מפני טורח צבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש חודש.

אבל אם נזכר שלא אמר יעלה ויבא אחר שחתם המחזיר שכינתו לציון, יאמר שם יעלה ויבא.

ואם התחיל בתיבת מודים ונזכר שלא אמר יעלה ויבא, או שהמשיך בברכות שלאחר מכן, וקודם שהשלים תפלתו נזכר שלא אמר יעלה ויבא, חוזר לרצה, ואין בזה טורח צבור.

י. אישה:

- אשה ששכחה לומר יעלה ויבוא בשחרית ומנחה בראש חודש, דינה כדין האיש.

- אם התפללה שחרית כהוגן בהזכרת ר"ח, ובמנחה שכחה להזכיר ר"ח, אע"פ שמצד הדין די היה לה בשחרית, מ"מ הואיל ובאה להתפלל

אך טוב שיתנה שאם אינו חייב לחזור ולהתפלל תהיה תפלתו תפלת נדבה.

ואם אמר יעלה ויבא בשומע תפלה, מן הדין אינו חוזר, ומ"מ אם סיים תפלתו ורוצה לחזור, יתפלל בתנאי דנדבה.

ט. שליח ציבור:

א'- שליח צבור שטעה ולא אמר יעלה ויבוא בראש חודש או בחול המועד בתפלת הלחש שלו בשחרית או מנחה, או שלא שאל טל ומטר בימי החורף, וסיים תפלתו, סומך על החזרה שמתפלל בקול רם ומזכיר בה יעלה ויבוא.

ולא יחזור להתפלל לחש, מפני טורח צבור, שיצטרכו להמתין לו עד שיסיים התפלה השניה.

- שליח צבור שטעה בתפלת הלחש שלו ולא הזכיר יעלה ויבא בשחרית או מנחה של ראש חודש, או חול המועד [גם בערבית], או שלא שאל טל ומטר בימי החורף, ולא נזכר עד שהגיע בתפלת החזרה למקום שטעה בו, ונתן בדעתו לצאת ידי חובת התפלה, יצא ידי חובתו, ואין צריך לחזור ולהתפלל.

ב'- שליח צבור ששכח לומר יעלה ויבוא בראש חודש ולא נזכר אלא

- כתב ב'כף החיים' (ס' תכב' א' יט) ז'יהא זריו וזוכר לומר יעלה ויבא אפי' בערבית וברה"מ, שאם לא יאמרנו מגרעות נתן ולא מסמנא מלתא, וכבר היה מעשה בזמן האר"י ז"ל בא' ששכח יעלה ויבא בערבית ואמרו לו בחלום שהשכינה אמרה עליו נתנני ה' בידי לא אוכל קום. חס"ל או' ה'.

יב. מנהגים ונוסח 'יעלה ויבא':

א'- יש נוהגים שכאשר השליח צבור אומר בחזרת התפלה ב'יעלה ויבא' זכרנו ה' אלקינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה וכו', עונים אחר כל משפט "אמן". ויש להם על מה שיסמוכו, אך אין חיוב לענות אמן זו, אלא ממנהג בעלמא.

ולכן מי שנמצא באמצע פסוקי דזמרה, וכל שכן בקריאת שמע וברכותיה וברכות ארוכות, לא יפסיק לעניית אמן זו. (חזו"ע חנוכה)

ב'- בנוסח 'יעלה ויבא' שאומרים בר"ח, נכון יותר לומר ביום ראש החודש הזה. [ולא ר"ח].

בנוסח 'יעלה ויבא' יש האומרים באופן כזה: "יעלה ויבא, יגיע יראה וירצה, ישמע ויפקד ויזכר וכו'". וכן הוא הנוסח בסידורים ישנים. והרוצה לדקדק יאמר כן.

הנוסח הנכון לומר ביעלה ויבא ממנהגינו: "לחן ולחסד ולרחמים, לחיים טובים ולשלום".

מנחה, עליה להתפלל תפלה כתקנתה, ואם שכחה יעלה ויבא, חייבת לחזור ולהתפלל בהזכרת ר"ח.

וטוב שקודם שתחזור להתפלל תאמר, 'אם אני חייבת להתפלל שנית, תהא תפלתי תפלת חובה, ואם אינני חייבת לחזור ולהתפלל, תהא תפלתי זאת תפלת נדבה'. (חזו"ע)

יא. הזהירות באמירת 'יעלה ויבא':

- כתב הגאון רבנו חיים פאלאג'י זיע"א (כף החיים ס' לג' א"א) - 'אמרו הקדמונים, דהשוכח מלהזכיר יעלה ויבא ידאג כל החודש, לכן השמש יתחיל תפלתו לומר עמידה קודם הציבור, כדי שירים בקולו כשאומר יעלה ויבא, או המתפללים עצמם יאמרו יעלה ויבא בקול רם, וכן באמירת על הניסים, ויאמרו תיבות 'יעלה ויבא' או 'על הניסים' בלבד, והם הממהרים בתפילה כדי לזכות לאחרים המאחרים, ולא יפסיק להכריז השמש בין גאולה לתפילה, וכו'. עיי"ש.

- עוד כתב הרב שם - ועל כל פנים יבוש ויכלם, דאיך בא ומתפלל לפני ה', ואומר זכירה אחת לפניו בכללות וכו', אין ספק דהוא דבר קשה, וה' הטוב יכפר בעד, למי שאינו משים אל לבו לכוון בתפלתו ושוכח. עיי"ש מעשה בימי רבנו האר"י ז"ל באחד ששכח.

יג. הלל:

א. - קריאת וברכת ההלל:

א' - כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ב) - **וקורים הלל בדילוג בין יחיד בין צבור**, ויש אומרים שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרוא את ההלל (ואם בירך לגמור אין צריך לחזור). (מרדכי פרק במה מדליקין ושבולי לקט). ולבסוף יהללוך.

והיחיד אין מברך עליו, ויש אומרים שאף הצבור אין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה.

- כתב הרמ"א בהגה - ויש אומרים דגם יחיד מברך עליו (טור בשם הרא"ש ורבינו תם), וכן נוהגין במדינות אלו.

ומכל מקום יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור. ויש אומרים דכשיחיד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים דאז הוא כרבים (מרדכי פרק במה מדליקין ואגור בשם שוחר טוב). ונהגו כן בהודו ולא באנא:

ב' - אחר חזרת הש"צ בתפילת שחרית, קוראים את ההלל בלי ברכה בדילוג (לא הלל גמור - שלם), בעמידה בכונה ובשמחה. (שו"ע ס' תכב' קריאת ההלל מנהג ולכן לא מברכים, ולדעת הרמ"א מברכים)

- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א (כה"ח ס' לג' א' טז) - מנהג רע הקבע בכמה מקומות, דאומרים הלל במרוצה כבלע את הקודש, הרצים יצאו דחופים, ועד מהרה ירוץ דברו, כל כי האי, העדר טוב ממציאיותו, וכבר נתקן בראש חודש בדילוג, וראוי היה שיעשו עוד דילוג אחר, ולא יאמרו בריצת שפתיים תבלעמו ארש', כי ע"כ הש"ץ לא ישמע לקול מלחשים, אלא יאמר בשפה ברורה ובנעימה, בשובה ונחת, ורוח תשימו ותנח התיבה. עיי"ש.

- ומנהגינו לקרוא את ההלל בראשי חודשים בלא ברכה, לא בתחלתו ולא בסופו. וכן המנהג בכל ארץ ישראל. וכן בחול המועד פסח.

אבל בימי חג הסוכות, חג השבועות, יום טוב ראשון של פסח, ושמונת ימי החנוכה, מברכים בלשון "לגמור את ההלל".

ואם טעה ובירך לקרוא את ההלל כמנהג האשכנזים, יתקן מיד תוך כדי דיבור ויאמר לגמור את ההלל. ואם עבר זמן תוך כדי דיבור, יצא, ואין לחזור ולברך.

- ספרדי המתפלל בבית כנסת של אשכנזים בראש חודש, ועבר לפני התיבה כשליח צבור, אינו רשאי לברך על קריאת ההלל כמנהג אשכנז, דשב ואל תעשה עדיף, אלא יתן לאחד

הספרדיות לברך על ההלל בראש חודש, שאסור לאשכנזי להורות לספרדי נגד דעת מרן, ולכן עליהם לחנך את הבנות הספרדיות אך ורק לפי דעת מרן השלחן ערוך.

ולדעת השלחן ערוך המברך על ההלל בראש חודש נושא שם שמים לבטלה, ואיסורא קעביד.

ד' - כתב בכה"ח (סופר חכב' א' כב) - זמנין שאומרים הלל בר"ח, מצינו שרמזו דוד בתהלים "הללויה הללו אל בקדשו", י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים, ולפיכך אנו כופלים כל הנשמה על שנה מעוברת שיהא לה י"ג חדשים ועל חודש ב' ימים. (שה"ל בשם הגאונים. ב"י).

והגם דהי"ב חדשים א' מהם ר"ה ואין בו הלל מ"מ שם ר"ח עליו וראוי לקריאת ההלל אם לא היה יום דין.

ה' - עוד כתב הרב 'הטעם שמדלגין בהלל בר"ח, משום דר"ח הוא יום סליחה וכפרה לכפר על התינוקות משום אסכרה שהיה רגיל ליפול עליהם, וקרוב ר"ח מכפר עליהם, וכיון שהוא יום כפרה וסליחה הוי כמו ר"ה ויוה"כ, שהם ימי הדין, ואין אומרים שירה גמורה. (לבוש סעי' ג).

ו' - אין אומרים זמן (שהחיינו) מפני שאין מברכין זמן בפחות מל' יום, ולפעמים מקצת החדשים חסרים.

מהצבור שיברך על ההלל במקומו. וכן אם נוסע לחוץ לארץ למקום שנהגו לברך על ההלל, ועומד כשליח צבור, יתן לאחר לברך.

- ספרדי המתפלל עם אשכנזים בראש חודש, ושומע ברכה על ההלל מפי שליח צבור אשכנזי, לא יענה אמן, מאחר שלדעת הרמב"ם זו ברכה לבטלה. וטוב שיענה אמן בהרהור הלב. וכן השומע ברכת על מצות תפילין מאשכנזי, יהרהר אמן בלבו.

- עדות הספרדים שבחול"ה היו נוהגים לברך על ההלל בר"ח, "אקב"ו לקרוא את ההלל", ועתה זכו לעלות לא"י, עליהם לנהוג כמנהג ארץ ישראל ולא לברך על ההלל בר"ח, וכן בכל ימי חג הפסח. (חוץ מיו"ט הראשון של פסח שגומרים בו את ההלל בברכה).

ואם טעה וברך על ההלל, יאמר מיד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שיש אומרים שלדין הוי ברכה לבטלה.

ג' - נשים פטורות מקריאת ההלל, ואם ברצונן לאומרו בראש חודש רשאיות, ואין בזה שום חשש. אבל אסור לנשים ספרדיות לברך על ההלל בראש חודש. וכן ביו"ט, מלבד בליל פסח שהנשים חייבות לברך ולקרוא את ההלל.

וחובה קדושה על מנהלי הסמינרים לבנות, שלא לחנך את הבנות

וכו" עד הסוף, שהוא פסוק "הודו לה' כי טוב". (חזו"ע, עיי"ש באריכות) ואם שכח מלכפול פסוקים אלה, אין צריך לחזור.

ג. הפסק בהלל:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ד) - **לענין הפסקה**, אפילו באמצע שואל בשלום אדם שהוא צריך לנהוג בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, אבל בענין אחר לא יפסיק.

כתב הרמ"א בהגה - ודוקא בראש חודש ופסח בימים שאין גומרים הלל, אבל כשגומרים אותו לענין הפסקה דינו כמו בקריאת שמע. ועיין לקמן סימן תפ"ח סעיף א'.

ב'- בהלל שאומרים בראש חודש, מותר לענות אמן גם על "תתקבל" ו"על ישראל", וכן על אמן דברכות, גם באמצע הפרק.

אבל אין לענות "ברוך הוא וברוך שמו". וכ"ש שאין להפסיק בדברים בטלים באמצע ההלל.

- כל יום שיש בו מוסף אומרים קדיש תתקבל אחר ההלל, שהוא סיום תפלת שחרית.

- מי שטעה ובאמירת ההלל בראש חודש אמר פרק "לא לנו", או פרק "אהבתי", לא חשיב כהפסק, כיון שהם מענין ההלל בימים שגומרים בהם את ההלל.

ז'- ראוי לכתחלה לחוש לאומרים שיש לקרוא את ההלל בצבור, ואם נאנס ואינו יכול לקרוא את ההלל עם הצבור, יאמר ההלל אף בינו לבין עצמו.

ויחיד שאחר להגיע לבית הכנסת בראש חודש, והצבור היו קוראים את ההלל, וחושש פן לא יוכל לקרוא את ההלל אחר כך עם הצבור, דשמא לא ימצא אחר כך מנין אחר, נכון שיקרא את ההלל עם הצבור, אף שעדיין לא התפלל.

ואם מצא אחר כך מנין אחר והתפלל בצבור יכול לחזור ולקרוא את ההלל עמהם, ואין בזה משום "כל הקורא הלל בכל יום הרי זה כמחרף ומגדף".

- בהלל אפילו עשרה בנ"א קוראים כאחד, ושאר הציבור שומעים ומכוונים לצאת ידי חובתם, יוצאים י"ח.

ח'- זמן קריאת ההלל הוא כל היום, ואם קרא קודם עה"ש יחזור ויקראנו אחר שעלה עה"ש.

ב. פסוקים כפולים:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ג) - בענין הפסוקים שכופלין בו, וכן בפסוקים ששליח ציבור אומר והקהל עונים אחריו, כל מקום כפי מנהגו:

ב'- צריך לכפול כל הפסוקים שבסוף ההלל, מפסוק "אודך כי עניתני

ב'- כתב ב'שבולי הלקט' (ס' קעג) שהורה ר' מאיר, שמצות קריאת ההלל מעומד.

- 'הטעם כתב הר' בנימין ע"ש הכתוב "הללו עבדי ה' שעומדים וכו'", (כה"ח תכב' א' נג).

רק בליל פסח שהוא יושב דרך היסבה וחירות, לא הטריחוהו חכמים לעמוד.

- לא ישען בהלל על עמוד או קתדרא, א"כ הוא חולה או זקן מופלג, או בעל בשר. (שו"ע ס' קמא, כה"ח שם)

ז.- הלל בבית האבל:

כשמתפללים בבית האבל בר"ח, נכון שיכנסו הצבור לחדר אחר ושם יקראו ההלל. והאבל עצמו לא יקרא ההלל שנאמר בו "לא המתים יהללו יה" (דוקא ר"ח שההלל הוא מנהג, משא"כ בחנוכה דהאבא אומר. עיין חו"ע חנוכה)

ח.- סגולות:

א'- סגולת ה'הלל':

איתא בפסחים קי"ז - 'אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן'.

כתב גע"ו רי"ח זיע"א ב'בן יהוידע' - פרש"י ז"ל - לישנא מעליה נקט, ועוד נראה לי נקט כן, לומר שתיקנו לאמרו על כל פרק ופרק, וכווננו בזה שיהיה בו תועלת באמירתו גם כן,

ולפיכך אינו צריך לחזור על אמירת ההלל כתקנתה בראש חודש.

ד.- שהה בהלל:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ה) - **אם הפסיק בו ושהה** אפילו שהה כדי לגמור כולו אינו צריך לחזור לראש:

ב'- קרא ההלל והפסיק בו, בין באונס בין ברצון, אפילו שהה כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור לראש ההלל. (חו"ע)

ה.- קריאת ההלל למפרע:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ז) - **הקורא הלל למפרע** לא יצא (טעה יחזור למקום שטעה בו) (רבינו ירוחם):

ב'- מי שקרא את ההלל ושינה מסדר הפרשיות, שקראן להיפך שלא בסדר, לא יצא ידי חובה.

ג'- יחיד שהיה עומד בפסוקי דזמרה בימי ראש חודש, וחול המועד פסח, והצבור התחילו לומר את ההלל, אף שיש אומרים שמותר להפסיק לומר ההלל עם הצבור, מכל מקום שב ואל תעשה עדיף, וימשיך בתפלתו כרגיל, שלדעת האר"י ז"ל אין לומר דברים שלא בסדרן בסדר התפלה שתוקן בידי אנשי כנסת הגדולה והנביאים האחרונים.

ו.- קריאת ההלל מעומד:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכב' ס"ז) - **מצות קריאת הלל מעומד:**

- כתב מרן ראש הישיבה הגאון הגדול חכם מאיר מאזוז שליט"א, בר"ח הרבה נוהגים לומר אחרי ההלל "ואברהם זקן", וזו סגולה לאריכות ימים, ואחרי שגומרים את הפסוק, י"א זבדיה ישמרני ויחיני'. אבל יש בו גרסאות, י"א זבדיה, וי"א זבביה. מאיפה בא ה'זבביה' הזה? זקן בא בימים, ר"ת זבב, והוסיפו לו אותיות יה'.

אבל בכלל לא כדאי לומר את זה, כי כאשר אתה אומר זבדיה ישמרני ויחיני, זה כאילו אתה בוטח בו, וזבדיה זה מלאך, והמלאך בעצמו צריך מישהו (ה) שיבטח אותו. מה זה ישמרני ויחיני? הוא ישמור ויחיה אותך? דוד המלך אמר 'ה' ישמרנו ויחיהו ואשר בארץ ואל תתנהו בנפש איביו'. לכן אנו אומרים "ה' ישמרני ויחיני". ואם אתה רוצה לכון בפסוק זבדיה או זבביה אתה יכול לכון, אבל גם זה עדיף שלא.

ומ"מ בודאי שלא לומר זבדיה ישמרני ויחיני, כי השמירה לא בידו, והחיים לא בידו, אלא הכל בידי שמים.

(בית נאמן' חיי שרה גליון 333. וכן 282. 1351)

יד. קריאת התורה:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכג' ס"א) - **אומר קדיש תתקבל וכו' ומוציאין ספר תורה וקורים בו ד' אין פותחין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא:**

בעבור על כל צרה שתהיה נגזרת בעולם, שלא תבוא עליהם, שיגאלו ממנה בשביל ההלל, כי זכות זה של אמירת ההלל, דוחה הצרה מעליהם, וגם אם מוכרח שתבוא עליהם, יהיו נגאלים ממנה תכף.

ב'- סגולה לאריכות ימים:

יאמר בסיום ההלל את הפסוק "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" ג' פעמים. ויכוין בשם המלאך זבדיה'. (ויכוין בזי"ן של זקן נקודה שבא. ובית של ב"א נקודה קמץ. ודל"ת נקודה שבא במ"ם אחרונה של בימים כי היא מתחלפת בדל"ת באלף בית דא"ק בכ"ד דמ"ח. וי"ה של הו"ה נקודה היו"ד שבא והה"א קמץ, נמצא שיכוין בשם זבדיה נקוד בניקוד יהב"ך שמספרו חסד).

ויאמר ישמרני ויחיני כן יהי רצון מלפני אלהים חיים ומלך עולם אשר בידו נפש כל חי, אמן. (חמדת ימים דף כ', כה"ח סופר אות זין, מ"ח מס' ר"ח פ"ב, ש"ץ דף רכ"ג ע"ד).

- רשאים לומר את פסוקי ההלל בעל פה, וכן פסוק ואברהם זקן, מאחר שהם שגורים בפי כל. (ילקו"י)

- מותר לומר זבדיה' בפיו, כיון שהוא גם שם אדם בעזרא (פ"ח פ"ח), והוי כשמות מיכאל גבריאל רפאל, שמותר לקראם בפיו. (חזו"ע חנוכה)

"צו", "ואמרת". והלוי חוזר וקורא הפסוק "ואמרת להם" עד "עולת תמיד". הישראל קורא מפסוק "עולת תמיד" עד "ובראשי חודשיכם", והרביעי קורא "ובראשי חודשיכם" עד סוף הקריאה. ואומר קדיש.

- גם כשאין לוי בבית הכנסת, אין לשנות מן המנהג הפשוט שבקריאת הספר תורה, שבראש חודש בקריאה השנייה מדלג לפסוק ואמרת להם.

וכן יעשה הכהן שקורא במקום לוי. וכן עיקר להלכה, שהכהן עולה במקום לוי ומברך וקורא.

ג'- **ראש חודש טבת שחל בימי החול**, מוציאין ב' ספרי תורה, וקוראין שלשה עולים בספר תורה הראשון בפרשת ראש חודש. ואין השלישי אומר קדיש. והעולה הרביעי קורא בספר תורה השני, בפרשת הנשיאים, לחובת קריאת היום, והרביעי אומר קדיש. ואם טעה והתחיל הראשון לקרוא בספר תורה השני, יסיים קריאתו בענין חנוכה, והשלשה שאחריו יקראו בפרשת ראש חודש. ואם לאחר שבירך ברכת התורה פתח הספר ומצא של חנוכה, ועבר וגלל הספר תורה לקריאת ראש חודש, בדיעבד אינו חוזר לברך שנית, אלא אם כן דיבר בדברים שאינם מענין הקריאה. (ילקו"י)

- אחר קדיש תתקבל שאחר ההלל, מוציאין ספר תורה וקוראים בו בפרשת ראש חודש, ומנין העולים ארבעה, אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם. ואין מפטירים בו בנביא. (ילקו"י)

- מצוה להשתדל לעלות לספר תורה בראש חודש, והמשלים (רביעי) יותר משובח, ואם ראש חודש ב' ימים עולה בשניהם, והעליה של יום ב' יותר מעולה מיום ראשון. (כן איש חי ש"ר פר' ויקרא אות כ', כה"ח תכג' א"ט).

- נכון לומר קודם הוצאת הספר תורה בראש חודש "ברוך שמייה" במקום נוסח היהי רצון שבסידורים.

ומכל מקום במקומות שנהגו לומר "יהי רצון", ואינם רוצים לשנות ממנהגם, ישארו במנהגם, ורק אם כל הקהל מסכימים יש להעדיף לומר "ברוך שמייה", וכן יש להנהיג.

ב'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכג' ס"ב) **וקורא הכהן** ג' פסוקים שהם "וידבר", "צו", "ואמרת", ולוי חוזר וקורא "ואמרת", וקורא "את הכבש אחד", "זעשירית האיפה", וישראל קורא "עולת תמיד" עד: ובראשי חודשיכם, ורביעי קורא "ובראשי חודשיכם" עד סוף:

- סדר הקריאה: הכהן קורא ג' פסוקים, בפרשת התמיד, שהם "וידבר",

טו. תפילת מוסף:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכג' ס"ג) - **אומר קדיש ואשרי ובא לציון ואין אומרים יענך ה' ביום צרה, ומחזיר ספר תורה למקומו ועומדים להתפלל תפלת מוסף, ומחזיר שליח ציבור התפלה ואומר כתר, וכשמגיע למלא כל הארץ כבודו ואומר לעומתם משבחים כמו בקדושת שחרית, ואחר שסיים חזרת התפלה אומר קדיש ואומר מזמור ברכי נפשי את ה':**

- אחר קריאת התורה אומרים חצי קדיש, ומנהגינו על פי דעת האר"י ז"ל להחזיר את הספר תורה למקומו מיד אחר הקדיש, ואחר כך אומרים אשרי ובא לציון, ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה ומזמור תפלה לדוד, ואומרים "בית יעקב" ושיר של יום, ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

ויש נוהגים להחזיר את הספר תורה אחר אמירת אשרי יושבי ביתך, (כמו שנתבאר בשו"ע). ויש לאחר שיר של יום. (חזו"ע חנוכה)

ב'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכג' ס"ד) - **נוהגים לחלוץ תפילין כשרוצים להתפלל מוסף:**

- ויחלצום אחר אמירת חצי קדיש, ולא קודם הקדיש. ויש בזה סוד נשגב, וכן ראוי לנהוג.

ומי ששכח לחלוץ את התפילין והתפלל עמהם מוסף, אינו צריך לחזור ולהתפלל מוסף.

ואם נזכר בזה באמצע תפלת מוסף, יכסה את התפילין שבראשו בטלית שעליו.

- חולצים תפילין קודם תפילת מוסף, הטעם שבחזרת הש"ץ אומרים בקדושה "כתר יתנו לך" ולא נכון שבאותה שעה מונח גם על ראשנו כתר של תפילין, וכיון שבחזרה לא ראוי שיהיו עליו לכן גם בתפילת העמידה לא מניחים. (בית יוסף, שו"ע)

- כתב בכה"ח (סופר, תכג' א' כו) - 'לפי שתפלת מוסף היא במקום קרבן מוסף, ובעת הקרבת המוסף הוא כמו יו"ט ממש וא"צ אות. [לבוש]. והטעם בסוד עיין שער הכוונות דף ל"ח ע"ד יעו"ש:

- המניח תפילין של רבינו תם, יניחן קודם קריאת התורה, ואפשר להניחן בעת שאומרים בריך שמיה עם פתיחת ההיכל. ויקרא עמהן שתי פרשיות של קריאת שמע.

ואותם הנוהגים להניח תפילין של רבינו תם אחר התפלה וללמוד עמהם, בראש חודש אין נכון לכתחלה להניחן אחר תפלת מוסף.

אולם השליח צבור שאינו יכול לשהות בהנחת תפילין של רבינו תם, מפני טורח צבור, יכול להניחן אחר מוסף.

וכן מי שהוא כבד פה, ואם יניח תפילין של רבינו תם לפני מוסף, יפסיד

ויש לומר תוספת זו עד כל חודשי החורף, לרבות חודש אדר, ולא יותר.

אבל מראש חודש ניסן ואילך אין צריך להוסיף תיבות אלה.

- כתב האליה רבה (ס' תכג' סק"ו) - מפי השמועה, יש כאן יב' לשונות של ברכה כנגד יב' חודש, ומוסיפים "ולכפרת פשע" כנגד חודש העיבור.

וי"א הטעם לפי שחזקיה עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו (דברי הימים ב' פ"ל פ"ב, פסחים נו), ולבסוף התפלל חזקיהו "ה' הטוב יכפר בעד". לכן גם אנו מתפללים בלשון הזה. (עיין חור"ע)

- כתב הגר"ח פלאגי זיע"א (מ"ח ס' כח' א' יב') - בשנת העיבור הטעם להוסיף במוסף ראש חודש ולכפרת פשע, וגם מתענים בהם בימי השובבי"ם, הוא משום דהשמש והירח קרבו ויאתיו זה לזה, ואנו חוששים דיתנו עדיהן ויעידו על העונות. (עיין בכף החיים ס' לד' א"ג, מה שכתב שם הרב)

ה'- יש אומרים שאין לומר במוסף של ראש חודש "את מוסף יום ראש החודש הזה", אך מנהגינו לומר תיבת הזה, ואין לשנות מהמנהג בזה.

- בנוסח מוסף של ראש חודש יש האומרים: זכרון לכולם יהיה. ויש אומרים: זכרון לכולם יהיו, ויש אומרים זכרון לכולם היה, ויש סמך לכל הסברות הנ"ל.

תפלה בצבור, רשאי להניחן בראש חודש לאחר מוסף.

- אף במקום שנהגו שאבי הבן והסנדק מניחין תפילין בשעת המילה, מכל מקום בראש חודש אין להניח תפילין, לאחר מוסף, דשב ואל תעשה עדיף. ויש שאוסרים בכלל להניח תפילין בשעת המילה. אך הנהוגים כן יש להם על מה שיסמוכו.

ג'- תפילת מוסף:

- תפילת מוסף זמנה לכתחילה עד חצות היום, ובדיעבד זמנה עד השקיעה.

- זמן תפלת מוסף לכתחילה עד סוף שבע שעות (חצות), ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע, ואף על פי כן יצא ידי חובה, מפני שזמנה כל היום.

ולכן אם עברו שבע שעות, עם כל זה יתפלל מוסף. ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל היום, אין לה תשלומין. ויש בה נשיאת כפים.

- יש לעשות חזרה גם במוסף ובקדושה אומרים "כתר", וכשמגיע למלוא כל הארץ כבודו אומר: לעמתם משבחים ואומרים, כמו בקדושת שחרית.

ד'- **בשנה מעוברת מוסיפים במוסף "ולכפרת פשע"**. ואם שכח להוסיף זאת, אינו חוזר.

מוסף, הואיל ולא הזכיר כלל עניין המוספין, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפלת המוספין. (חזו"ע)

טז. ערב ראש חודש שחל בשבת:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכה ס"ב) - **ראש חודש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חודש**" (ואין דוחין עניה סוערה ולא שמעו משום מחר חודש) (מנהגים).

ואם ראש חודש שני ימים שבת ויום ראשון, מפטירין "השמים כסאי", ונוהגים לומר אחר כך פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת "ויאמר לו יהונתן", לזכר שמחר גם כן הוא ראש חודש.

- כתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים שאין להפסיק מנביא לנביא אומרים ואין אומרים, רק הפטרת ראש חודש (תרומת הדשן סימן ב' ופסקיו סימן צ"ד) וכן נוהגין. אבל אם ההפטרה באותו נביא עושין כן, וכן אם היה חתונה בראש חודש או בשאר שבתות שאין דוחין ההפטרה:

- אם חל ר"ח באחד בשבת, מפטיר בשבת שלפניו הפטרת "ויאמר לו יהונתן מחר חודש".

ואם חל ר"ח שני ימים ביום שבת וביום ראשון, מפטיר "השמים כסאי", ואח"כ נוהגים להפטיר פסוק ראשון

- מי שטעה בראש חודש וחתם במוסף מקדש ישראל ויום הזכרון, או מקדש ישראל והזמנים, לא יצא ידי חובה, וחייב לחזור ולהתפלל מוסף.

ו'- נשים פטורות מתפלת מוסף בראש חודש, אך טוב שתשמענה תפלת החזרה של מוסף מפי השליח צבור.

ואם מתפללות מוסף אין למחות בידן, שיש להן על מה שיסמוכו.

ז'- ואחר שסיים חזרת התפלה אומר קדיש תתקבל, ואומר מזמור ברכי נפשי את ה' וכו', משום שנזכר בו עשה ירח למועדים.

ח'- תפלת מוסף ראש חודש הואיל והיא באה רק לפרקים, **צריך להסדיר אותה תחילה.**

ונהגו שלא להסדיר התפילה תחלה, מכיון שמתפללים אותה מתוך הסידור. (חזו"ע חנוכה)

- מי שהתחיל להתפלל מוסף של ר"ח, ובסיום ג' ראשונות **נוצר שלא אמר יעלה ויבוא בתפלת שחרית, יש לו לסיים תפלתו לשם תפלת שחרית, ויזכיר בה יעלה ויבוא, ויוצא ידי חובת תפלת שחרית.** (חזו"ע)

- מי שעמד להתפלל מוסף ר"ח, **וטעה והתפלל תפלת שחרית במקום**

ביום, אומר מעין המאורע בברכת המזון, אף לאחר כמה שעות. אולם אם התפלל ערבית באמצע סעודתו, אינו מזכיר מעין המאורע בין בשבת בין ביום טוב, בין בראש חודש ובין בחנוכה ופורים.

- אם חל ראש חודש ביום ראשון, וסיים לאכול סעודה שלישית אחר שחשכה, מזכיר רצה והחליצנו בלבד, ולא יאמר יעלה ויבא, שהדבר נראה כסותר עצמו אם יאמר רצה והחליצנו וגם יעלה ויבא. (כ"כ בא"ח חוקת כ"ב).

- כן הדין למ"ב (שם סקל"ג) נמי אם פסק לאכול פת עד השקיעה, אמנם אם אוכל פת במוצ"ש שהוא ר"ח, לדעת המ"ב בשם מג"א והרבה אחרונים אומר יעלה ויבוא ולא יאמר רצה, ולדעת הט"ז ועוד יאמר גם רצה וגם יעלה ויבוא ע"ש, וכתב בקצש"ע (מד"י י"ז) על כן יש למנוע שלא לאכול אז בלילה [פת].

- כדי לא להכנס לספק, טוב לסיים סעודתו וברכת המזון קודם השקיעה.

יז. ראש חודש שחל בשבת:

א'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכה' ס"א) - **ראש חודש שחל להיות בשבת** ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר 'יעלה ויבא' בעבודה, ואינו מזכיר של שבת ב'יעלה ויבא'.

ופסוק אחרון מהפטרת "ויאמר לו יהונתן מחר חודש", להזכיר שגם מחר ראש חודש. (חזו"ע)

ב'- "צדקתך בערב ר"ח שחל בשבת:

- אין אומרים תחנון בערב ראש חודש בתפילת המנחה.

- אם חל שבת ביום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים 'צדקתך צדק וכו'.

לכן אין אומרים בתפילת מנחה של שבת קודש שחל בו ערב ר"ח, צדקתך וכו'.

ג'- 'יעלה ויבוא' בברכת המזון של סעודה שלישית:

- כתב מרן בשו"ע (קפ"ח ס"י) - **היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בברכת המזון, דאזלינן בתר התחלת הסעודה והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה:**

- כתב בילקו"י - היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברכת המזון [ואין לחוש בזה להפסק], דאזלינן בתר התחלת סעודתו. וכן המנהג. וכן אם היה אוכל ביום טוב או בראש חודש, או בחנוכה, או בפורים, וחשך היום, מזכיר יעלה ויבא או על הנסים בברכת המזון, שבכל כיוצא בזה הולכים אחר תחלת הסעודה, וכיון שהתחיל סעודתו

[וכן כשחל ראש חודש אב בשבת, מנהגינו להפטיר שמעו דבר ה', כפי המקובל להפטיר בשבתות בין המיצרים, בתלחא דפרענותא. ונכון שבסיום ההפטרה יאמר המפטיר פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת השמים כסאי, שיהיה היכר ברור גם לראש חודש. ואחינו האשכנזים חלוקים בזה במנהגם. ובכל מקום יעשו כמנהגם. - ילקו"י.]

- ובברכות ההפטרה בשבת ר"ח אין המפטיר מזכיר של ר"ח כלל, אלא רק ברכות ההפטרה של שבת בלבד. וכן המנהג. (שו"ע רפד, חזו"ע)

- בשבת ור"ח אם טעה המפטיר, וקרא הפטרה של פרשת השבוע, במקום "השמים כסאי", ונזכר קודם שיברך ברכות אחרונות של ההפטרה, יקרא הפטרת השמים כסאי, מבלי לברך ברכה ראשונה של ההפטרה, ואחר הפטרת השמים כסאי, יברך הברכות האחרונות.

ואם לא נזכר אלא עד אחר שסיים לברך כל ברכות ההפטרה לאחריה, בכל זאת יקרא הפטרת השמים כסאי בלי לברך לא לפניה ולא לאחריה. (חזו"ע)

- מי שקנה עליית ששי וגם עליית מפטיר בשבת וראש חודש, שיש בו ב' ספרי תורה, ובא לעלות לעליית מפטיר, כיון שעלה לא ירד. אבל אם

ומוציאים שני ספרים, וקורין בראשון שבעה בסדר היום, ובשני קורא מפטיר "וביום השבת", ובראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה.

ומפטירין "השמים כסאי" (ואם מזכיר של ראש חודש עיין לעיל סימן רפ"ד סעיף ב').
חוץ מראש חודש אלול שחל להיות בשבת שמפטירין "עניה סוערה".

- כתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים "השמים כסאי" (טור ומרדכי פרק בני העיר ומנהגים). וכן נוהגים במדינות אלו, אבל ראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין "שמעו" (אבודרהם ומרדכי פרק בני העיר ומנהגים). ויש אומרים "השמים כסאי", וכן עיקר במקום שאין מנהג (תרומת הדשן סימן י"ט ומנהגי מהרא"ק).

ואם אירע ראש חודש בד' פרשיות מפטירין בשל פרשה (מנהגים). ועיין לקמן סימן תרפ"ה:

- כתב בחזו"ע (חנוכה) - ר"ח שחל בשבת, ערבית שחרית ומנחה מתפלל כשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה, ואינו מזכיר של שבת באמצע 'יעלה ויבוא'.

ומוציאין שני ספרי תורה, וקוראים בס"ת הראשון שבעה בפרשת השבוע, ובשני קורא המפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם עד סוף הפרשה.

ומפטיר השמים כסאי. חוץ מראש חודש אלול שחל להיות בשבת שמפטיר עניה סוערה.

וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח. (מ"ב תיט' סק"ב)

- וכתב הב"ח בשם הירושלמי פ"ק דמגילה שאם ר"ח בשבת יש לעשות סעודת ר"ח באחד בשבת, משום דבשבת אינו ניכר שעושה משום ר"ח, אלא שכתב דלא נהגו כן יעו"ש.

מיהו עיין ב"י שכתב בשם הר"ן פי' אחר בדברי הירושלמי דלא על סעודתו יום ר"ח קאמר אלא על סעודה שעושין לעבר החדש יעו"ש וכן פי' קרבן נתנאל על הרא"ש פ"ק דמגילה יעו"ש ונראה דמפני זה לא נהגו כן.

ובסדור רב יעב"ץ כתב דנכון להרבות בסעודה רביעית יותר ממנהגו כדי להשלים חובת סעודת ר"ח.

- וכשחל ר"ח שבת ויום א' הנכון שביום א' ירבה לסעודת ר"ח. והמדקדקים ראיתי שכשחל ר"ח בחול עושין מאכל א' יותר לכבוד ר"ח וכשחל בשבת עושין מאכל א' יתירה ממה שעושין לכבוד שבת, שכנה"ג בהגב"י, [א"ר א"א, ח"א כלל קי"ח א"ב].

ואם הוא עני ואין ידו משגת יוסיף לפחות בפירות שיקנה מין פרי לאכלו בר"ח, [בן א"ח פ' ויקרא א"י. ועיין לעיל סי' רמ"ב א"ט]. ואחד הנשים ואחד האנשים שוו בחיוב זה. סידור רב יעב"ץ. (כה"ח תיט')

עלה בעליית משלים, לא יעלה לעליית מפטיר. [דאין אדם אחד עולה לשני ס"ת, משום לעז ובזיון לס"ת]

ב'- כתב מרן בשו"ע (ס' תכה' ס"ג) - **ראש חודש שחל להיות בשבת, כולל במוסף בכרכה רביעית שבת וראש חודש, וחותרם מקדש השבת וישראל וראשי חודשים:**

- כתב בחזו"ע - חל ר"ח בשבת שצריך לומר במוסף "אתה יצרת" לכלול מוספי שבת ור"ח, וטעה והתפלל מוסף של שבת בלבד, או מוסף של ר"ח בלבד, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל.

ואם טעה במוסף של שבת ור"ח, וחותרם בא"י מקדש השבת (בלבד), יצא.

כיון שהזכיר מוסף של ר"ח בנוסח ברכת "אתה יצרת".

- בתפלת "אתה יצרת", אם טעה ואמר את "מוסף" ולא אמר "מוספי", יצא.

- **שַׁבַּת וְרֵאשׁ חֹדֶשׁ יוֹתֵר מִסְגָּל לְהַעֲלוֹת הַתְּפִלָּה.** (ספר המדות, תפלה אות מח)

ג- סעודת ראש חודש כשחל בשבת:

- כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח,

ב- כתב הגר"ח פאלאגי זיע"א - אני מדבר בצדקה, דנודע דהמרבה בצדקה בראש חודש, שכרו כפול משאר ימים. ומי כעמך ישראל, דבכל מקום רודפי צדק אנשים ונשים בריש ירחא, יותר משאר הימים, ובפרט בשבת, ויקר יתנו בזה למתא 'נא אמון' יע"א, דסוחריה בקרבה נוהגין להפריש בראש חודש סך גדול, כל אחד לפי עסק שלו, כדי לתת ממנו לעניים וארחי פרחי, ואין ספק דהיא שעמדה להם להיות יחד עשירים, דגם ה' יתן הטוב.

וכן ירבה ביראת ה' כל היום, ולעשות רצון אבינו שבשמים בכל פינות שהם פונים, אמן נצח סלה ועד.
(כף החיים' פאלאגי סימן לד' אות כד')

- ויש לתת בר"ח צדקה לעניים כמו שנותנים בכל ערבי שבתות ויו"ט, רו"ח.
(כה"ח סופר תיט א"ז)

יט. מעלת ראש חודש:

- מעלה גדולה יש לראש חודש שהוא בחינת שבת, שאין אור (אש) של גהינם שולט בר"ח. (מרדכי ערבי פסחים לו'. החיד"א בברכ"י ס' תיט' בשם מהר"י לינגו, ובמדבר קדמות' מע' ג' א' יב')

דאיתא בזוה"ק (פ' נח דף סב' ע"ב) דהני רשיעי יתוקדון בנורא דדליק ולא

- כתב בספר סדר היום שלא צריך להרבות בסעודת ר"ח אב, משום ד'משנכנס אב ממעטין בשמחה'.

- כשחל ראש חודש בשבת אין צריך לאכול עוד כזית בשביל כבוד ראש חודש, ומה שאוכל לכבוד שבת עולה לו גם לכבוד ראש חודש, ולא שייך לומר בזה אין עושין מצות חבילות חבילות. ובפרט שאין סעודה זו חיוב כמו סעודות שבת. וכן הוא הדין אם סועד בר"ח סעודת ברית מילה, או סעודת מצוה אחרת, שיוצא ידי חובה גם ידי מצות סעודת ר"ח. (ילקוט יוסף)

חי. צדקה בר"ח:

א'- 'אשרי אדם שיש לו בראש חודש תלמידי חכמים על שולחנו, ומי שחננו ה' דהושיב ישיבה בביתו, ראוי דביום ר"ח יהיה עורך שולחן לפניהם, כפי השגת ידו, דהוא דבר גדול שיהיה לו הצלחה והרוחה, בכל החודש ובחנוני נא בזאת, המארח ת"ח ועניים בתוך ביתו בראש חודש.

ועיין נוהג כצאן יוסף א' יג', ושם הביא סמך מהפסיקתא, שיוליכו התלמידים לרבם מעות בראש חודש, ואם מוסיף מוסיפין לו, דהכל קצוב מתשרי חוץ מתשרי, והוא משני צדדים, ודו"ק. (כף החיים פאלאגי סימן לד' אות כג, עיי'ע מש"כ ברוח חיים' ס' תיט')

- **שָׂרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה הוּא מְרֹאֵשׁ חֹדֶשׁ.**
 על בֵּן בְּרֹאֵשׁ חֹדֶשׁ מִשְׁתַּלְּשֵׁלֶת
 הַתְּשׁוּבָה בְּכָל הַנְּבֵרָאִים וּמִגִּיעַ לָהֶם
 הַרְהוּר תְּשׁוּבָה. וְאִפְלוּ רְשָׁעִים
 שְׂבִיגֵיהֶנּוּ מִכְרָחִים לְאִיזָה חֲרָטָה
 בְּרֹאֵשׁ חֹדֶשׁ, שְׂשִׁבִין וּמִתְחַרְטִין
 וּמוֹדִים וּמִתְבַּיְשִׁים. (ליקוטי עצות - ראש
 חֹדֶשׁ)

יפקון מניה בר מריש ירחי ושבת,
 כדכתיב (ישעיה סו' כג) "והיה מדי חודש
 בחדשו ומדי שבת בשבתו, יבוא כל
 בשר להשתחות לפני אמר ה'". ע"כ.
 וכן כשם שישנה נשמה יתירה
 בשבת, כך ישנה נשמה (מבואר במפרשים
 דהיינו 'נפש') יתירה בראש חודש. (לא
 כאותה דרגה גבוהה של שבת).

פרק ד' - תפילות וסגולות לר"ה

לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן
 חֹדֶשׁ בִּקְרָבִי (ב"פ):

לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיד
 וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וּלְיַלָּה לְמַעַן תִּשְׁמֹר
 לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכְּתוּב בּוּ כִּי אַז תִּצְלִיחַ
 אֶת דְּרָכְךָ וְאַז תִּשְׁכִּיל:

וְאַמְרָתֶם כֹּה לְחַי וְאַתָּה שְׁלוֹם וּבִיתְךָ
 שְׁלוֹם וְכָל אֲשֶׁר לְךָ שְׁלוֹם (ג"פ):

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
 בְּשַׁבְּתוֹ יִבּוֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו
 אָמַר ה':

וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שִׁפְתוֹ מִזָּה וּמִזָּה
 כָּל עֵץ מִאֲכָל לֹא יִבּוֹל עֲלֵהוּ וְלֹא יִתֵּם
 פְּרִיו לְחֹדְשֵׁי יִבְכֹּר כִּי מִימֵי מִן
 הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיָה פְּרִיו
 לְמִאֲכָל וְעֲלֵהוּ לְתִרּוּפָה:

א. **'תפילה לחודש טוב ומבורך
 ולסימנא טבא'**

תפילה מאת גאון עוזנו ותפארתנו
 מרן רבנו יוסף חיים זיע"א בעל ה'בן
 איש חי'
 (ס' 'לשון חכמים' ח"א), [עדיף לאומרה
 בלילה].

**'לישועתך קויתי ה', לישועתך קויתי
 ה', לְפִוּרְקֶךָ סִפְרִית ה'.**

אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָא, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה
 נָא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָא, אָנָּה ה'
 הַצְּלִיחָה נָא:

יֵשׂא בְּרַכָּה מֵאֵת ה' וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל:

וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר
 פְּרִיו יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעֲלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל
 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ:

שְׁלוֹה, שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה, שְׁעָרֵי תּוֹרָה,
שְׁעָרֵי תְּפִילָה, שְׁעָרֵי תְּשׁוּעָה.

"תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים, שׁוֹבַע שְׂמֵחוֹת
אֶת פְּנֵיךָ, נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֹצֵחַ".

"יְהִיו לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּיזוּן לְפִי
לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי".

ב. סגולת 'עלינו לשבח'

'סגולה נפלאה לכל צרה וצוקה,
ובפרט בזמן הדבר שמדת הדין
מתוחה, לאמר בכל ג' תפילות של
ראש חודש, 'עלינו לשבח וכו' עד אין
עוד, ישר והפוך ז' פעמים, ובפעם
ראשונה יאמר אב"ג ית"ן, (אנא בכח וכו'),
ובפעם שניה קר"ע שט"ן, וכו', ואחר
כך יאמר על כן נקוה לך עד גמירא,
ויכוין בסופי תיבות "מהרה" בתפארת'
עוזך", סופי תיבות תכ"ה, ואח"כ יאמר
מזמור ז' "שגיון לדוד וכו'", [פרי עץ
חיים שער יט' פרק ג'].

(כף החיים סופר סימן תכ"ה ס"ק כט')

כך הסדר:

'עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה
ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי
הארצות, ולא שמנו כמשפחות
האדמה. שלא שם חלקנו בהם, וגורלנו
ככל המונם, שהם משתחוים להכל
וריק ומתפללים אל אל לא יושיע.
ואנחנו משתחוים לפני מלך מלכי

ותעדי זהב וכסף ומלבושך שש
ומשי ורקמה סלת ודבש ושמן אכלת
ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה:

אלוקינו ואלוקי אבותינו, חדש עלינו
את החודש הזה, "חודש" (פלוני) לטובה
ולברכה, לששון ולשמחה, לחיים
טובים ולשלום. ויהיו כל ימי החודש
הזה, הוא חודש (פלוני), ברוכים, טובים
ומתוקנים. ותבשרנו בהם בשורות
טובות, ותשמיענו בהם ששון ושמחה.
ותחוננו בהם חכמה, בינה ודעת
מאיתך, ונהיה מדובקים בתלמוד
תורה. ותשלח ברכה והצלחה והרוחה
בכל מעשינו.

ותפתח לנו ולכל ישראל אחינו:

שְׁעָרֵי אֹרַח, שְׁעָרֵי אֱהָבָה וְאַחֻוּה,
שְׁעָרֵי בְּרָכָה, שְׁעָרֵי בִּינָה, שְׁעָרֵי גְדוּלָה,
שְׁעָרֵי גִילָה, שְׁעָרֵי דַעַת, שְׁעָרֵי הוֹד
וְהִדָּר, שְׁעָרֵי הַרוּחָה וְהַצְלָחָה, שְׁעָרֵי
וְעַד טוֹב, שְׁעָרֵי וְתַרְנוּת, שְׁעָרֵי זְכוּיוֹת,
שְׁעָרֵי חֲדוּה, שְׁעָרֵי חוֹכְמָה, שְׁעָרֵי
חֲמֵלָה, שְׁעָרֵי חַיִּים טוֹבִים, שְׁעָרֵי חַן
וְחֶסֶד, שְׁעָרֵי טוֹבָה, שְׁעָרֵי יְשׁוּעָה, שְׁעָרֵי
כִּלְכִּלָה, שְׁעָרֵי לִימוּד תּוֹרָה לְשִׂמְחָה,
שְׁעָרֵי מְזוּזָה טוֹב, שְׁעָרֵי נְדִיבוּת, שְׁעָרֵי
נְעִימוֹת, שְׁעָרֵי סְמִיכָה, שְׁעָרֵי עֲזָרָה,
שְׁעָרֵי עוֹשֶׁר, שְׁעָרֵי פְדוּת, שְׁעָרֵי פְּרִנְסָה
טוֹבָה, שְׁעָרֵי צְדָקָה, שְׁעָרֵי צְהִלָה, שְׁעָרֵי
צְמָח, שְׁעָרֵי קוֹמְמִיּוֹת, שְׁעָרֵי קָרוֹן פְּנִים,
שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלִימָה, שְׁעָרֵי רָצוֹן,
שְׁעָרֵי רַחֲמִים, שְׁעָרֵי שְׁלוֹם, שְׁעָרֵי

לאחר הפעם הרביעית יאמר:

**"בְּרַכְּם סְהַרְם, רַחֲמֵי צְדָקְתְּךָ, תְּמִיד
גְּמִלִם".** (בס"ד צת"ג)

לאחר הפעם החמישית יאמר:

**"חֲסִין קְדוּשׁ, בְּרוּב טוֹבְךָ, נִהַל עֲדָתְךָ".
(חק"ב טג"ע)**

לאחר הפעם השישית יאמר:

**"יְחִיד גָּאָה, לְעַמְּךָ פְּנֵה, זוֹכְרֵי
קְדוּשְׁתְּךָ".** (יג"ל פז"ק)

לאחר הפעם השביעית יאמר:

**"שׁוֹעֲתֵנוּ קִבֵּל, וּשְׁמַע צַעֲקֵתֵנוּ, יוֹדַע
תַּעֲלָמוֹת".** (שק"ו צ"ח)

"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אח"כ יאמר "על כן נקוה לך" עד הסוף, ויכוין בסופי תיבות "מהרה" בתפארת' עוזך", סופי תיבות תכ"ה:

**עַל כֵּן נִקְוֶה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, לְרִאוֹת
מְהֵרָה בְּתַפְאֵרַת' עֲזֹךְ,** (יכוין תכ"ה),
לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִילִים
כְּרוֹת יִפְרֹתוֹן, לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת
שְׁדֵי, וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ,
לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ. יִבִּירוּ
וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל, כִּי לָךְ תִּכְרַע
כָּל בָּרָךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לִשׁוֹן. לְפָנֶיךָ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וַיִּפְּלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יִקָּר
יִתְנוּ, וַיִּקְבְּלוּ כָּלֶם אֶת עַל מַלְכוּתְךָ,
וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי

הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה
שָׁמַיִם וַיְסֹד אָרֶץ, וּמוֹשֵׁב יִקְרוּ בְּשָׁמַיִם
מִמַּעַל, וְשֹׁכֵינֵת עִזּוּ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים.
הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲיִן עוֹד אַחַר, אִמֵּת מַלְכֵנוּ
וְאַפְסֵ זוּלָתוֹ. כְּפִתוּב בַּתּוֹרָה, וַיִּדְעַת
הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ, כִּי יְהוָה הוּא
הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ
מִתַּחַת. אֵינן עוֹד:

'עוֹד אֵינן מִתַּחַת הָאָרֶץ וְעַל מִמַּעַל
בְּשָׁמַיִם הָאֱלֹהִים הוּא יְהוָה כִּי לְבַבְךָ
אֶל וְהַשַּׁבָּת הַיּוֹם וַיִּדְעַת בַּתּוֹרָה כְּפִתוּב
זוּלָתוֹ וְאַפְסֵ מַלְכֵנוּ אִמֵּת אַחַר עוֹד וַאֲיִן
אֱלֹהֵינוּ הוּא מְרוֹמִים בְּגִבְהֵי עִזּוּ וְשֹׁכֵינֵת
מִמַּעַל בְּשָׁמַיִם יִקְרוּ וּמוֹשֵׁב אָרֶץ וַיְסֹד
שָׁמַיִם נוֹטֵה שֶׁהוּא הוּא בְּרוּךְ הַקְּדוּשׁ
הַמְּלָכִים מַלְכֵי מְלָךְ לְפָנֵי מִשְׁתַּחֲוִים
וְאַנְחָנוּ יוֹשִׁיעַ לֹא אֶל אֶל וּמִתְפַּלְלִים
וְרִיק לְהַבֵּל מִשְׁתַּחֲוִים שֶׁהֵם הַמוֹנֵם
כָּכָל וּגוֹרְלָנוּ כְּהֵם חֲלַקְנוּ שֶׁם שְׁלֹא
הָאֲדָמָה כְּמִשְׁפָּחוֹת שִׁמְנוּ וְלֹא הָאֲרִצוֹת
כְּגוּיֵי עֲשָׂנוּ שְׁלֹא בְּרֵאשִׁית לְיוֹצֵר גְּדֻלָּה
לְתַת הַכֹּל לְאֲדוֹן לְשִׁבַּח עֲלֵינוּ:

לאחר הפעם הראשונה יאמר:

**"אֲנֵא כִבֵּחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַתִּיר צְרוּרָה".
(אב"ג ית"ץ)**

לאחר הפעם השנייה יאמר:

**"קִבֵּל רִנָּת, עַמְּךָ שׁוֹבְנוּ, טְהַרְנוּ נוֹרָא".
(קר"ע שט"ו)**

לאחר הפעם השלישית יאמר:

**"נָא גְבוּרָה, דוֹרְשֵי יְחוּדְךָ, כְּכַבַּת
שְׁמֹרִם".** (נג"ד יב"ש)

לפרנסה טובה: (י"א לאמר ג"פ)

[הובא בס' שערי ציון השלם החדש
 (אב התש"ן, הוצאת נחלי בינה) מתוך כת"י]
 נוסח התפילה:

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלוֹהֵי וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתַי, שֶׁתְּבָרֵךְ כָּל מַעֲשֵׂי יָדֶי עַד בְּלִי
 דֵי, מִיָּדְךָ הַמְּלֵאָה תִּשְׁבִּיעֵנִי, וּמֵאוֹצְרֶךָ
 הַטּוֹב תִּמְלֵא בֵיתִי וְתִשְׁבִּיעֵנִי, וְתַצְלִיחַ
 דְּרָכֵי וְאַרְחוֹתַי וְשָׁמוֹר רְגְלֵי וְנִתְיֹבוֹתַי,
 כִּי בְיָדְךָ מְסוּרִים כָּל חַי וְיִהְיוּ מְזוֹנוֹתַי
 בְּיָדְךָ מְסוּרִים וּמְתוֹקִים, וְלֹא יִהְיוּ בְּיַד
 בְּנֵי אָדָם, כִּי הֵם מְרִים וְקָשִׁים כְּלַעֲנָה,
 בְּבִשְׁת פָּנִים מְכַלִּימִים.**

לכן, ברחמיך הרבים תחתם לי
 מזונות מיִדְךָ הטובה המלאה, ויהיו
 שלמים. ותדריכני בדרך ישרה לפניך
 ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך
 ובעיני כל רואי, כי אל רחום וחנון
 אתה. ברוך שומע תפלה.

ד. סגולה לר"ח מרבנו בעל 'הבן איש
 חי' זיע"א:

כתב מרן גע'ו רבנו יוסף חיים זיע"א,
 (לשון חכמים' ח"ב סימן ט) - 'ידוע שיש
 כ"ח פסוקים שיש בהם כל אותיות
 אלפא ביתא מן א' ועד ת', ובכללם
 הם חמשה פסוקים אלו, וטוב לאומרם
 בטעמים מן ראש השנה ועד שמיני
 עצרת בכל יום, וגם יאמר אותם בכל
 ראש חודש'.

המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלך
 בכבוד. בכתוב בתורתך: יהוה ימלך
 לעלם ועד: ונאמר: והיה יהוה למלך
 על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה
 אחד ושמו אחד:

אח"כ יאמר מזמור (ו) "שגיון לדוד
 וכו'":

**"שגיון לדוד אשר-שר ליהוה על-
 דברי-כוש בן-ימיני: יהוה אלהי בך
 חסיתי הושיעני מכל-רדפי והצילני: פן
 יטרף בארצה נפשי פרק ואין מציל: יהוה
 אלהי אם-עשיתי זאת אם-יש-עול בכפי:
 אם-גמלתי שולמי רע ואחלצה צוררי
 ריקם: ירדף אויב | נפשי וישג וירמס
 לארץ חיי וכבודי | לעפר ישכן סלה.
 קומה יהוה | באפק הנשא בעברות צוררי
 ועורה אלי משפט צוית: ועדת לאמים
 תסוכבך ועליה למרום שובה: יהוה ידן
 עמים שפטני יהוה בצדקי ובתמי עלי:
 יגמר-נא רע | רשעים ותכוּן צדיק ובחן
 לבות וכליות אלהים צדיק: מגני על-
 אלהים מושיע ישרי-לב: אלהים שופט
 צדיק ואל זעם בכל-יום, אם-לא ישוב
 חרבו ילטוש קשתו דרך ויכוּננה: ולו הכין
 בלי-מות חציו לרלקים יפעל: הנה יחבל-
 און והרה עמל וילד שקר: בור כרה
 ויחפרהו ויפל בשחת יפעל: ישוב עמלו
 בראשו ועל קדקדו חמסו ירד: אודה
 יהוה בצדקו ואומרה שם-יהוה עליון:**

ג. תפילה זו חוכרה על ידי הרמב"ן,
 לאומרה בכל ראש חודש, מסוגל

ת"ו, ולמען סודותיהם, תחוס ותחמול
 ותרחם עלי, ותצילני מכל צרה וצנקה,
 ותצילני מכל גזרות קשות ורעות,
 ותמלא ידי מברכותיך ומעושר מתנות
 ידיך, ותפרוש עלי סבת שלומך, ותקנני
 בעצה טובה מלפניך, ותשפיע לי שפע
 שלום טובה וכרבה וחיים וחסד
 ורחמים וחרות וגאולה וישועה ורוח
 והצלה ופרנסה טובה וכלכלה, ותעזרני
 על דבר כבוד שמך, רפאני ה' וארפא,
 הושיעני ואושעה פי תהלתי אתה: "יהיו
 לרצון | אמריפי והגיון לבי לפניך יהוה
 צורי וגאלי".

ה. תפילה לפרנסה:

כתב הגר"ח פאלאג'י זיע"א (ימצא
 חיים) - 'כתב בספר 'מפעלות אלהים',
 בכל ראש חודש בתפילת י"ח קודם
 שמסיים "ברוך אתה ה' המברך את
 עמו ישראל בשלום" יאמר תפלה זו
 בקדושה ובטהרה ובכונה. לפרנסה
 טובה.

**'יהי רצון מלפניך ה' הגדול והנורא
 הקדוש והטהור** (תזרה מאוד שלא להוציא
 השמות מן השפה ולחוץ חלילה וחלילה רק
 להוציא הדיבור מתוך הגרון, והפה יהיה עצום
 וסתום - יהאורה"ן בשכמלו"י יהוה) שתמלא
 רצוני ומשאלתי ותזמן לי פרנסתי
 בריוח ולא בצמצום ותצילני מכל
 חסרון כיס ומכל צרה ומכל דבר רע
 ומכל מה שלבי ירא ממנו ברוך אתה
 ה' המברך את עמו ישראל בשלום.

א'- זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו
 ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת
 מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו
 תקחו: (שמות טז' טז)

ב'- או והנסה אלהים לבוא לקחת
 לו גוי מקרב גוי במסת באתת
 ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה
 ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל
 אשר עשה לכם יהוה אלהיכם
 במצרים לעיניך: (דברים ד' לד)

ג'- כה אמר יהוה עשו משפט וצדקה
 והצילו גזול מיד עשוק וגר יתום
 ואלמנה אל תנו אל-תחמסו ודם נקי
 אל-תשפכו במקום הזה: (ירמיה כב' ג)

ד'- ולקחת כסף וזהב ועשית עטרות
 ושמת בראש יהושע בן יהווצדק הכהן
 הגדול: (זכריה ו' יא)

ה'- ועלי הטה חסד לפני המלך
 ויועציו ולכל שרי המלך הגברים ואני
 התחזקתי ביד יהוה אלהי עלי ואקבצה
 מישראל ראשים לעלות עמי: (עזרא
 ז' כח)

אח"כ יאמר תפילה זו:

**'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
 אבותינו, שתעשה למען רחמיך וחסדיך,
 ולמען פסוקים שקריתי לפניך אשר
 בכל פסוק מהם יש בו כל שנים ועשרים
 אותיות התורה מן אות אלף ועד אות**

1. סגולה לזיכרון:

כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (כף החיים' ס' לד' א"ב) - 'זאת מצאנו, דכשחל ראש חודש שני ימים, יאמר ע"ב פעמים פסוק "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר". ישר והפוך, והוא סגולה לזכירה, וגם יאמר ר"ת חכמ"ה, פסוקי תמניא אפי, (פרק קיט' לפי סדר אותיות חכמ"ה)

בתשובה. נאמר על א"א ת'קבר ב'שיבה טובה" ר"ת טבת. ואם את ישמעאל השיב ה' בתשובה, יכול להשיב כל אחד. (בשם צדיקים)

- **יום ראש חודש טבת** הוא יום הלידה ויום הפטירה של אברהם אבינו בן אמתלאי ע"ה, **סגולה להתפלל על הילדים שעובו את הדת.** (ספר הקדמון "קרנים" וכן כתוב בספר הק' בת עין)

2. **ליל חנוכה שחל בר"ח טבת, סגולה גדולה להתפלל על מי שרוצים שיחזור בתשובה מפני שביום זה שב בתשובה ישמעאל בן אברהם אבינו ואז נפטר א"א, עד שזכה לראות את בנו שב**

- **סגולה להתפלל בר"ח טבת על מי שנמצא בתערובת עם גויים, כי ביום זה גרש עזרא הסופר את הנשואים בנישואי תערובת.**

יד. - סדר לימוד לחנוכה, וספורי הניסים שארעו בחנוכה

פרק א' - סגולת הלימוד בחנוכה בפסוקים השייכים למדות ימים אלו:

כשלו ונפלו והמה חמורים כעון בועלי
נשג"ז שאין לך עון שלא ימצא בו עון
פשעו וגם דוגמתו כמו שביארנו פרטי
כל העונות ודוגמתם בספר מחמדי עין
עיין שם.

סדר הלימוד לשמונה ימי חנוכה:

ועל כל אלה ישים כל איש הנלבב
את לבו יחיש מפלט לו בשמונה ימים
אלו בסדר הזה, תחלה יפריש מממונו
נדבה העשיר לפי עושרו והדל לפי
כחו אפילו פרוטה אחת לתת לעניי
תורה יום יום, ואחר כך יהגה בתורה
ובנביאים ובכתובים ובזוהר כסדר הזה
והמה נחלקים לשמונה חלקים דבר
יום ביומו.

סדר לימוד ליום ראשון של חנוכה:

תורה: פרשת וישלח סימן ל"ב פסוק
כ"ד ויותר יעקב לבדו וכו' עד בכף
ירך יעקב בגיד הנשה שבסוף הסימן,
ובפרשת ויחי סימן מ"ט פי"ג זבולון

כתב ב'חמדת ימים' - אכן ה"א זו
דרך ישכון אור בקבוע עתים יום יום
משמונה ימי חנוכה להגות בלימודי
ה' במקראי קדש שבתורה ובנביאים
ובכתובים אשר בסוד הצבא'ות הוצק
יסודם, וגם לאחרונה בזוהר ובתקונים
במאמרים הנמצאים בם בסוד הנצח
וההוד תרין ירכי קשוט במקומות
מפוזרים אשר בסוד קריאתן מאירים
ומזהירים מדותיהן למעלה כאשר
הודעתין בחלק זה כמה פעמים.

ובכן ימצא כל איש כדי גאולתו
מאשר היה מטיל חלשים על הני ברכי
דשלהי והאריך גלות המר והנמהר
בהגביר השעיר כלביא יקום על
הברכים ועל השוקים בעון קפוץ ידו
מלחחזיק ידיים רפות הנאהבים
והנעימים בניה של תורה כאמור
למעלה בספר הזוהר בסוד והוא צולע
על ירי"כו, ואף גם זאת מאשר פגם
בגלגול זה או בגלגול אחר בנשג"ז חס
ושלום או בעונות אחרים אשר רבים

תורה דף קס"ב ע"א ויקח לו יעקב וכו' עד סוף עמוד ב' זכאה חולקיה, ובפרשת וישלח דף ק"ע ע"ב ר"ש פתח כמראה הקשת עד דף קע"א ע"ב בשמאלה עושר וכבוד, ובפרשת ויחי דף ר"מ ע"ב ת"ח זכאה חולקיה דיעקב וכו' עד דף רמ"ב ע"א נגידו דעלמא דאתי.

סדר לימוד ליום שני של חנוכה:

תורה: פרשת תרומה סימן כ"ה פ"ח ועשית שנים כרובים וכו' עד פסוק כ"ב אל בני ישראל (בסוד נ"ה שנקראים כרובים כמו שאמרו בזהר פנחס בר"מ דף רל"ז נ"ה אתקריאו כרובים).

נביאים: מלכים א' סימן ו' פכ"ג ויעש בדביר שני כרובים עצי וכו' עד סוף הסימן ויבנהו שבע שנים.

תהלים: סימן פ' יושב הכרובים הופיעה, וסי' צ"ט יושב כרובים תנוט הארץ וכו', וסי' ס"ח סולו לרוכב בערבות וכו', (ועיין בזהר פרשת תרומה דף קס"ה), וסי' קי"א הללויה אודה ה' וכו', (ברזא דשכל טוב לכל עושיהם עיין זוהר בראשית דף ח).

ובוהר: פרשת בשלח דף ס' ע"ב ויאמר אם שמוע וכו' עד דף ס"א ע"א זה ה' קוינו לו, ובפרשת משפטים דף ק"ד ע"ב יהודה אתה וכו' עד דף ק"ה ע"א ועם אנשים ותוכל, ובדף ק"ט ע"ב פתח ואמר שמעו הרים וכו' עד דף

לחוף ימים וכו' עד פסוק ט"ו ויהי למס עובד וכו', ובפרשת וזאת הברכה סימן ל"ג פ"ז בכור שורו הדר לו וכו' עד פסוק י"ט ושפוני תמוני חול. (ועיין בסוד קרני ראם נ"ה כמו שאמרו בתקונים דף ע"ב).

נביאים: מלכים א' סימן ז' פי"ג וישלח המלך וכו' עד פסוק כ"ב ותתום מלאכת העמו"דים.

כתובים: שיר השירים סי' ה' פ"א באתי לגני וכו' עד פסוק ט"ו שוקיו עמודי שש, (ושם סוד אפיקי מים נ"ה במ"ש בזהר אחרי מות ס"ח ע"א ע"ש), ובסימן ז' פ"א שובי שובי השולמית וכו' עד דודי צפנתי לך שבסוף הסימן (סוד רהט"ם ושקתות המים נ"ה כמו שאמרו בתקונים וסוד חמוקי ירכ"ך כנודע).

תהלים: סי' מ"ה (כי בו סוד על ירך גבור כמו שאמרו בזהר בשלח דף ס"א), וסי' מ"ח סוד אלהים בארמנותיה (וסוד ירכתי צפון כנזכר בזהר ויקרא דף ה'), וסי' קכ"ח (שבו סוד אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך סוד ג' עדרי צאן הרובצים עליה), וסי' מ"ב כאיל תערוג על אפיקי מים.

זוהר: פרשת בראשית דף ב' ע"א ר"ש פתח הנצנים נראו בארץ וכו' עד עמוד ב' ועשית שני כרובים זהב, ובדף ז' ע"ב בראשית ר' חייא פתח וכו' עד דף ח' ע"א כורסייא על קיומא כדקא יאות, ובדף כ"א סוף ע"א תנינא נהירו דאזיל וכו' עד דף כ"ב ע"א ברזא דמהימנותא, ובפרשת ויצא סתרי

וכנו תרין כליין תרין סמכי קשוט כמו שאמרו בתקונים דף ע"ב ע"ב).

נביאים: ישעיה סימן ח' פט"ז צור תעודה כו' עד סימן ט' פ"ו קנאת ה' צבאות תעשה זאת, (ועיין סוד תורה ותעודה בווהר אמור דף ז'), ובסי' י"ב פ"א ואמרת ביום ההוא וכו' עד סוף הסימן קדוש ישראל, (ועיין סוד מעיני הישועה בווהר בלק דף רי"ב ע"ב), ובסי' נ' פ"ד אדני אלהים נתן לי לשון לימודים (עיין זוהר אחרי מות דף ס') עד סימן נ"א פ"ג תודה וקול זמרה.

תהלים: סי' ט"ז נעימות בימנך נצ"ח, וסי' ח' אשר תנה הודך על השמים, וסי' ע"ד למנה אלהים זנחת לנצ"ח וכו', וסי' כ"א ה' בעזך וכו' הוד והדר תשוה עליו.

ובוהר: פרשת ויקרא דף ה' ע"א רבי אבא פתח וכו' עד ריש עמוד ב' מילין אילין סלקין, ודף י"א ע"א ר"א אמר וכו' עד עמוד ב' וראו את כבודי, שם דף כ"ה ע"ב פתח רבי חייא עד סוף הפרשה, פרשת צו דף ל"ה ע"א פתח ר"א ואמר ואשים דברי בפוך וכו' עד סוף הפרשה, פרשת אחרי מות דף נ"ט ע"א כי בענן אראה על הכפרת עד סוף העמוד הוא סוד הכרובים כפירוש הרב זלה"ה סוד נ"ה, ודף נ"ז ע"ב ר"ש פתח כל הנחלים וכו' עד דף נ"ח ע"א לעילא ותתא, ודף ס' ע"ב בסופו פתח רבי חזקיה ואמר וכו' עד דף ס"א ע"א ומראה ולא בחידות.

ק"י ע"א תקיף בגוברין, ובדף קי"א ע"ב ויותר יעקב לבדו עד דף קי"ב ע"א כל טיבו דעלמא, ובפרשת תרומה דף קס"ה ע"א ז' רקיעין אינון וכו' עד סוף ע"ב כ"ש מאן דעביד עובדא, ובדף קע"ה ע"ב תאנא כתיב מי מדד עד דף קע"ו ע"א דקאים עלייהו.

סדר לימוד ליום שלישי של חנוכה:

תורה: פרשת תרומה סי' כ"ו פט"ז ועשית את הקרשים וכו' עד פסוק ל' אשר הראית בהר.

נביאים: ישעיה סי' ו' פ"א בשנת מות וכו' עד פסוק ה' כי את המלך ה' צבאות ראו עיני, ובהושע סימן י"ב פסוק ו' וה' אלהי הצבאות וכו' עד פסוק י"א וביד הנביאים אדמה, ובזכריה סימן ט' פ"ב שובו לבצרון וכו' עד סימן י' פ"א לאיש עשב בשדה.

תהלים: סי' כ"ד ה' צבאות הוא מלך וכו' וסי' מ"ו וסי' נ"ט וסי' פ"ד.

ובוהר: פרשת פקודי דף רמ"ה ע"א היכלא קדמאה ותניינא שסודם בנ"ה כנודע עד דף רמ"ח ע"א ובעלמא דאתי, ושם דף רנ"ז ע"ב ואצטריכו ישראל דרזא דמהימנותא וכו' עד דף רנ"ח ע"ב וארצנו תתן יבולה, ובדף רכ"ז ע"ב ואת האלף וכו' עד סוף רכ"ז ע"ב ברזא עלאה.

סדר לימוד ליום רביעי של חנוכה:

תורה: פרשת כי תשא סימן ל' פ"ז ועשית כיוור נחשת וכנו וכו', (כנודע דכיוור

סדר לימוד ליום חמישי של חנוכה:

תורה: פרשת ויקהל סימן ל"ו פ"ב
ויעש את הקרשים וכו' עד סוף הסימן
ואדניהם חמשה נחשת.

נביאים: ישעיה ס' ל"ג פט"ו הולך
צדקות וכו' עד נושא עון שבסוף
הסימן, חבקוק סימן ג' פ"א תפלה
לחבקוק וכו' כסה שמים הודו וכו' עד
סוף הסימן למנצ"ח בנגינותי.

תהלים: ס' י"ג עד אנה ה' תשכחני
נצח וכו', וסימן ק"ג וק"ד הוד והדר
לבשת.

ובוהר: פרשת אחרי מות דף ס"ז
ע"ב ר' אבא הוה יתיב וכו' עם רעיא
מהימנא עד דף ס"ח ע"א צדיק וצדק,
ובפרשת מצורע דף נ"ג ריש ע"ב ת"ח
בר נש וכו' עד לנביאי מהימני באותו
עמוד, פרשת אמור דף צ' ע"ב ר"א
הוה יתיב וכו' עד סוף העמוד ויהי
בשלם סוכו, ודף צ"ג ע"א בר"מ רזא
דקדוש קדוש ה' צבאות עד בכל יומא
באותו עמוד, ודף צ"ו ע"ב תו פתח
שירו לה' וכו' עד דף צ"ז ע"א ותומכיה
מאושר.

סדר לימוד ליום שישי של חנוכה:

תורה: פרשת ויקהל סימן ל"ז פ"א
ויעש בצלאל את הארון וכו' עד פסוק
ט' היו פני הכרובים.

נביאים: ישעיה סימן ל' פכ"ו והיה
אור הלבנה וכו' והשמיע ה' את הר"ד

קולו וכו' עד פל"ב תנופה נלחם במ,
ובהושע סימן י"ד פ"ב שובה ישראל
עד פסוק ז' ויהי כזית הודו וריח לו
כלבנון.

כתובים: דברי הימים א' ס' ט"ז פ"ח
הודו לה' קראו בשמו וכו' עד פסוק
ל"ז והלל לה', ובסי' כ"ט פ"י ויברך
דוד וכו' עד פסוק י"ג ומהללים לשם
תפארתך.

ובוהר: בלק דף קפ"ט ע"א פתח
איהו ובגפן שלשה שריגים עד עמוד
ב' אמר ר' אלעזר בריך רחמנא
דשדרני הכא, שם דף קצ"ג ע"א ר"א
ורבי אבא הוה אזלי וכו' עד עמוד ב'
אמונה או"מן מן תרין, ובפרשת פנחס
בר"מ דף רכ"ג ע"א ר"א קום לחדשא
מילין קמי שכינתא עד עמוד ב' משום
דרדיפי מייא, ושם דף רל"ו ע"א פתח
רעיא מהימנא עד עמוד ב' אתאחדת
ביחודא חד, ושם דף רמ"ד ע"א
ובחבורא קדמאה וכו' עד לאתפרשא
בינייהו באותו עמוד, ובפרשת האזינו
דף רצ"ה ע"ב הנחמדים מזהב וכו' עד
סוף דף רצ"ו ע"ב.

סדר לימוד ליום שביעי של חנוכה:

תורה: פרשת ויקהל סימן ל"ח פ"ח
ויעש את הכיור נחשת וכו' עד סוף
הפרשה.

נביאים: זכריה סימן ה' פ"א ואשוב
ואשא עיני וכו' עד סוף סימן ו' תשמעון
בקול ה' אלהיכם, ובסי' י' פ"א שאלו

ובתקונים: ריש תקון י"ט דף ל"ח ע"א עד דף ל"ט ע"ב רפדוני בתפוחים אילין אינון תרין סמכי קשוט, ובתיקון כ"א דף נ"ח ע"א בעל קבלה איהו עמודא דאמצעייתא וכו' עד סוף התקון ודא איהו סוף פסוק, ובדף ס"ז ע"א ועוד איהו לב אלהים וכו' עד סוף התיקון, ובתיקון כ"ז דף י"ב ע"ב עד דף י"ג ע"ב עד בהון שריין תרין סמכי קשוט, ובדף ט"ו ע"א כנוי דא אלהים וכו' עד דף ט"ז ע"ב עד צבאות אילין תרין נביאי קשוט, ובתקון ל"ג כולו, ובדף ק"ד ע"א שבעה ושבעה מוצקות עד ק"י ע"א עד באימא תתאה אשתמודע.

ואשרי אנוש יעשה זאת יחזיק במעוון לקבוע עתים בימים אלו ימי רצון לשמוע בלימודים ואל סדר זה יפקח עיניו כי חביבה תורה בשעתה לתקן את מעוותו, וברוב אונים משפיע לנביאים ויעריצו ויאדירו בעוז תפארתם למעלה ולצבות בטן ולנפיל ירך של גבול הרשעה.

ואף גם זאת כי ישים כל איש על לבו מה שבא בתקונים בכמה מקומות כל היום דו"ה דא הו"ד דאיהו ירך דילה דאתחזרת איהו דו"ה באלף חמשאה וכו', לעומת זה נעוז בעוז לימודי ה' להאיר ההוד מחשכתו כי נגע בכף ירך יעקב, ובכך יתגלה ויתראה הדר כבוד ההוד ועוז הנצח סוד קרני פרה בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ

מה' מטר וכו' עד סוף הסימן ובשמו יתהלכו נאם ה'.

כתובים: תהלים סימן צ"ו שירו לה' שיר חדש וכו' הו"ד והד"ר לפניו וכו', וסי' קמ"ה הדר כבוד הודך וכו', וסי' קמ"ח הודו על ארץ ושמים.

תקונים: דף א' ע"ב חסידים גבורים וכו' עד דף ג' ע"א וראו כל עמי הארץ וכו', ובדף ט' ע"א תלת רצועין נצח והוד וכו' עד סוף ע"ב דנטיל מיניה הוד, ובדף כ"ח שביעאה בנצח וכו' עד דף כ"ט ע"ב דכל חגין מתחגגין בה, ובדף ל"ג ע"ב אדהכי וכו' עד דף ל"ה ע"א הרוצה להחכים ידרים, ובדף מ"ח ע"א קרני פרה לגבך דאינון תרי נביאי קשוט וכו' עד דף מ"ט ומבינה נביאים נצח והוד.

סדר לימוד ליום שמיני של חנוכה:

תורה: פרשת פקודי סימן מ' פי"ז ויהי בחדש הראשון וכו' עד סוף הפרשה.

נביאים: ביום זה יקרא בסדר קריאת הנביאים בליל שבועות שלשה פסוקים ראשונים ואחרונים מכל נביא ונביא וכן בכתובים מטעם שסוד הנביאים הם בנצח והוד אשר משם יניקת הנביאים, וכתובים עמהם כי לא בשוקי האיש ירצה אפס בסוד הצדיק עמהם.

שתהא עתה עת רחמים ורצון להיות
למודינו נחת רוח לפני כסא כבודך
ויהיה עולה לפניך כאילו השגנו סוד
תעלומותיהם, והיו למאורות ביכ"ן
ובוע"ז האיתנ"ים מוסדי אר"ץ ירעיפו
שמים טלם ברהי"ם בשקת"ות המים
כ"ל העובר על הפקו"דים מאזני צדק
ושחקים יזלו צדק, והיו הכרוב"ים
פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם
על הכפורת ופניהם איש אל אחיו אל
הכפורת יהיו פני הכרובים.

ומשם יושפע עלינו בני ישראל
שפע ישועה ורחמים למחול ולסלוח
פגמינו בעריות נש"גז בגלגול זה או
בגלגול אחר והחשכנו מאורות נצח
ישראל לא ישקר ומאורות הדר כבוד
ההוד בתת לאחרים הודינו, עתה הוד
והדר תשוה מבריקים ומזהירים עד
להפליא ושחקים יזלו צדק, ואף גם
אשר פגמנו ולא החזקנו ותמכנו ידיים
רפות עניי בני תורה והטלנו חלשים
בתרין סמכי קשוט ברכי דרבנן
דשלהי, והגברנו הנחש ההולך על גחון
והוא נחש ינחש על הברכים ועל
השוקים והידיים ידי עשו, נתן למשסה
יעקב וישראל לבוזים רשע מאריך
ברעתו והנה עבדיך מוכים אויה לנו
אהא עלינו.

ועתה ה' אלהינו ידענו כי חטאנו
וברוב איולתנו שגינו, ואתה בטובך
תעורר רחמיך עתה תשוב תחננו וכפר
עון פשעינו להאיר מאורות אשר

כמו שאמרו בתקונים דף מ"ח ועוד
קרני פרה נצח והוד בהם עמים ינגח
יחדיו וכו', ושם נאמר קרני פרה לגבך
דאינון תרין נביאי קשוט עלייהו אתמר
מצמיה קרן לדוד ומצמיה קרן ישועה
וכו', ועל סוד זה נאמר ועל ברכים
תשעשעו.

**ועל כל אלה יאותה לנו לעתור
ולרצות בקרב הימים האלה על כל
זאת ולצרף איתנו זכות מתתיהו בן
יוחנן כי נתקן הוד זה בשמונה ימים
אלו על ידו, כי על כן נתקן נוסח על
הנסים במודים ברכת ההוד. כמו שכתב
הרב זלה"ה. (חמדת ימים)**

תפלה אחר סדר הלימוד:

ואנכי תקנתי נוסח תפלה כוללת כל
פרטי הדברים האלה יעתירו בשפה
אחר סדר הלימוד **יום יום משמונה
ימי חנוכה** או אם יקבעו יום אחד
להגות בסדר הנ"ל כולו כאחד וזה
תוארה.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו אלהי הצבאו"ת יושב
הכרובים, שבזכות מעשה הצדקה
ובזכות כל פסוקי תורה נביאים
וכתובים ותעלומות חכמה אשר בסוד
לימו"די ה' הוצק יסודם אשר למדנו
בם היום ובזכות תיבותיהם
ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם
והשמות המצורפים בהם בראשי
תיבות וסופי תיבות וחילופי תיבות,

ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, כן בנצח הודך תמוך רגלך על כס הפלאות וכימי צאתנו מארץ מצרים הראנו נפלאות לנו בני רחומיך מוכים ומעונים בארץ שביינו כי גרשונו היום מהסתפח בנחלת ה', אלהים צבאות השיבנו והאר פניך ונושעה.

ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך וירום הוד'ו 31 ותנשא מלכותו וקרנ'י ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ, והשיבה שופטינו כבראשונה ויועצנ'ו כבתחלה ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ ועמד ורעה בעוז ה' בגאון שם ה' אלהיו, ונקוו אליו כל הגוים לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד כי לך אנו מחכים ולישועתך אנו מצפים, אל תבישנו משברינו ה' אלהינו, מלך ביופיו תחזינה עינינו כל מחזה שד"י, עשה למען שמך וכו', יהיו לרצון וכו', ויהי נועם ה' וכו'.

החשכנו, חגור חרבך על יר"ך גבור לצבות בטן ולנפיל ירך נחש הארור ועל גחונו ילך וישוב אל הארץ כשהיה נחש עפר לחמו, ואתה ברחמיך הרבים תחפוץ בנו וחזק בני רחומיך חלושי תלאות הזמן ודו"ה לבם באנחות יגוניהם והודם נהפך עליהם למשחית, על זה היה דו"ה לבנו שנות ראינו רעה וקרע רוע גזר דינינו, והפוך יום דו"ה להוד והדר והושיענו ה' אלהינו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך.

וזכות (בפורים יאמר זכות מרדכי ואסתר צדיק וצדק) כהניך הקדושים מתתיה בן יוחנן כהן גדול ובניו יעמוד לפניך לעמוד בימין אביוני עמך דווים וסחופים ונבוכים בארץ לא להם להוציא מצרה נפשינו מבור גלות החיל הזה, והראנו הוד לטובה ויראו שונאינו ויבושו יחזו אויבינו ויכלמו, וכשם שעמדת להם בימים האלה ובזמן הזה בעת צרתם ורבת את ריבם ודנת את דינם ונקמת את נקמתם ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך

נשתנה, ויועץ בליבו מה שיוכל לעשות על זה. ואז יוחנן בן מתתיהו עשה לו חרב, שתי אמות ארכה וזרת אחת רחבה, תחת בגדיו עטופה. ויבוא ירושלים, ויעמד בשער המלך, ויקרא לשוערים. ויאמר להם: אני יוחנן בן מתתיהו באתי לבוא לפני ניקנור. ואז באו השוערים והשומרים, ויאמרו לו: הכהן הגדול מהיהודים עומד בפתח. ויען ניקנור ויאמר להם: בא יבוא.

ואז יוחנן הובא לפני ניקנור. ויען ניקנור ויאמר ליוחנן: אתה הוא אחד מן המורדים אשר מרדו במלך, ואינם רוצים לשלום מלכותו. ויען יוחנן לפני ניקנור ויאמר: אדוני, אני הוא, עתה באתי לפניך, אשר תרצה אעשה. ויען ניקנור ויאמר ליוחנן: אם כרצוני אתה עושה, קח חזיר ושחטוהו על הבמה, ותלבש בגדי מלכות, ותרכב על סוס המלך, וכאחד מאוהבי המלך תהיה.

וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר: אדוני, אני ירא אנוכי מבני ישראל, פן ישמעו כי עשיתי כן וסקלוני באבנים. עתה יצא כל איש מלפניך, פן יודיעום. אז ניקנור הוציא מלפניו כל איש.

בעת ההיא נשא יוחנן בן מתתיהו עיניו לשמים ותיקן תפלתו לפני אלוהיו, ויאמר:

אלוהי ואלוהי אבותי, אברהם יצחק ויעקב, אל תתנני נא בידי הערל הזה,

בשנת עשרים ושלוש שנים למלכו, היא שנת מאתים ושלוש עשרה שנים לבנין בית האלוהים, שם פניו לעלות לירושלים.

ויען ויאמר לשריו: הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר בירושלים בינינו. לאלהינו אינם מקריבים, ודתינו אינם עושים, ודתי המלך עוזבים לעשות דתם. וגם הם מייחלים ליום שברון המלכים והשלטונים, ואומרים מתי ימלוך עלינו מלכנו, ונשלוט בים וביבשה, וכל העולם ינתן בדינו. אין כבוד למלכות להניח לאלה על פני האדמה.

עתה בואו ונעלה עליהם, ונבטל מהם הברית אשר כורת להם: **שבת ראש חודש ומילה.**

וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו.

באותה שעה קם אנטיוכוס המלך וישלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב. ויבוא לעיר יהודה לירושלים. ויהרוג בה הרג רב, ויבן במה בבית המקדש, במקום אשר אמר אלוהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכנ שכינתי לעולם, במקום ההוא שחטו את החזיר, ויביאו את דמו לעזרת הקודש.

ובהיות זה, כאשר שמע יוחנן בן מתתיהו פהן גדול כי זה המעשה נעשה, נמלא קצף וחרמה, וזיו פניו

גזרה גמורה על שבת ראש חודש ומילה.

בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפזו, מצאו איש אשר מל את בנו, והביאו האיש ואשתו ויתלו אותם בנגד הילד. וגם אישה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה, ותמל אותו לשמנת ימים, ותעל על חומת ירושלים ובנה מהול בידה. ותען ותאמר: לך אומרים בגרים הרשע, אתם חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כורת עמנו, ברית אבותינו לא נבטל ממנו, שבת ראש חודש ומילה מבני בנינו לא יוסר. ותפל את בנה לארץ, ותיפול אחריו, וימותו שניהם כאחד.

ורבים מבני ישראל אשר היו עושים פן בימים ההם, ולא שינו את ברית אבותם.

בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלו לאלו: בואו ונלך ונשבוב במערה, פן נחלל את יום השבת. וילשינו אותם לפני בגרים. אז בגרים הרשע שלח אנשים חלוצים, ויבואו וישבו על פי המערה.

ויאמרו אליהם: יהודים, צאו אלינו, אכלו מלחמנו ושתו מייננו ומעשינו תהיו עושים.

ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה: זוכרים אנחנו אשר צונו ה' על הר סיני "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי תשבוב", עתה

כי אם יהרגני, וילך וישתבב בבית דגון אלוהיו, ויאמר אלהי נתנו בידי.

באותו שעה פסע עליו שלש פסיעות, ויתקע החרב בלבו, וישלך אותו חלל בעזרת הקודש לפני אלוהי השמים.

ענה יוחנן ויאמר: אלוהי, לא תשים עלי חטא כי הרגתיו בקודש, עתה פן תתן את כל העמים אשר באו עמו להצר ליהודה ולירושלים.

אז יצא יוחנן בן מתתיהו ביום ההוא, וילחם בעמים ויהרוג בהם הרג רב. מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלה ושנים (ושבעים) אלה אשר היו הורגים אלה לאלה.

בשובו בנה עמוד על שמו, ויקרא לו "מכבי ממית החוקים".

ויהי כאשר שמע אנטיוכוס המלך כי נהרג ניקנור משנהו, צר לו מאוד, וישלח להביא לו את בגרים הרשע המטעה את עמו.

ויען אנטיוכוס ויאמר לבגרים: הלא ידעת אם לא שמעת, אשר עשו לי בני ישראל. הרגו חיילי ויבזו מחנותי ושרי. עתה על ממונכם אתם בוטחים, או בתיכם לכם הם, בואו נעלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר ברת להם אלוהיהם: שבת ראש חודש ומילה.

אז בגרים הרשע וכל מחנותיו באו לירושלים, ויהרוג בהם הרג רב, ויגזור

שנית קם בגריס הרשע ויבוא לירושלים, בקע בחומה וינתק המבוא, וישבר במקדש שלוש עשרה פרצות. וגם מן האבנים שיבר, עד אשר היו כעפר. ויחשוב בלבו ויאמר: הפעם הזאת לא יוכלו לי, כי רב חילי ועוז ידי. ואלוהי השמים לא חשב בן.

וכששמעו חמשה בני מתתיהו, קמו ויבואו למצפה גלעד, אשר היה שם פליטה לבית ישראל בימי שמואל הנביא. צום גזרו, וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלוהי השמים.

אז נפל בלבם עצה טובה יהודה הבכור, שמעון השני, השלישי יוחנן, הרביעי יונתן, החמישי אלעזר.

ברך אותם אביהם וכן אמר:

יהודה בני, אדמה אותך ליהודה בן יעקב, אשר היה נמשל באריה.

שמעון בני אדמה אותך לשמעון בן יעקב, אשר הרג יושבי שכם.

יוחנן בני אדמה אותך לאבנר בן נר שר צבא ישראל.

יונתן בני אדמה אותך ליונתן בן שאול, אשר הרג עם פלישתים.

אלעזר בני אדמה אותך לפנחס בן אלעזר, אשר קנא לאלוהינו והציל את בני ישראל.

טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את יום השבת. בהיות זה באשר לא יצאו אליהם היהודים, הביאו עצים וישרפו על פי המערה, וימותו כאלף איש ואישה.

אחרי כן יצאו חמשה בני מתתיהו, יוחנן וארבעת אחיו, וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב, ויגרשום לאי הים, כי בטחו באלוהי השמים.

אז בגריס הרשע נכנס בספינה אחת, וינס אל אנטיוכוס המלך, ועמו אנשים פליטי חרב.

ויען בגריס ויאמר לאנטיוכוס: אתה המלך שמת ציווי לבטל מן היהודים שבת ראש חודש ומילה, מרמה גדולה ומרד בתוכה. אשר אם ילכו כל העמים והאומות והלשונות, לא יוכלו לחמשת בני מתתיהו: מאריות הם חזקים ומנשרים הם קלים ומדובים הם ממהרים. עתה המלך, עצתי תיטב עליך, ולא תלחם באנשים מעט. כי אם תלחם בהם, ותבוש בעיני כל המלכים. לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות מלכותיך, ויבואו שרי החילות, ולא ישאר מהם אחד. גם פילים מלובשים שריונים יהיו עמיהם.

וייטב הדבר בעיני אנטיוכוס המלך, וישלח ספרים לכל מדינות מלכותו, ויבואו שרי כל העמים והממלכות, וגם פילים מלובשים שריונים עימיהם באו.

ויסגרו הפרצות, ויטהרו העננה מן
ההרוגים ומן הטומאות.

ויבקשו שמן זית נר להדליק המנורה,
ולא מצאו כי אם צלוחית אחת, אשר
הייתה חתומה בטבעת הפתח הגדול,
וידעו כי היתה טהור, והיה בה פשיעור
הדלקת יום אחד.

ואלוהי השמים אשר שיכן שמו שם,
נתן בה ברכה והדליקו ממנה שמונה
ימים.

על כן קיימו בני חשמונאי קיום,
וחזקו איסור ובני ישראל עימם באחד,
לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה
ושמחה, בימי מועדים הפתובים
בתורה, ולהדליק בהם נרות, להודיע
אשר עשה להם אלוהי השמים
ניצוחים.

ובהם אין לספוד, ולא לגזור צום
ותענית, זולתי אשר מקובל עליו מלפני
זה, ויתפלל לפני אלוהיו.

אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו
בהם לבטל עבודת מלאכה.

ומן העת ההוא לא היה שם למלכות
יון. ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני
בניהם מהעת הזאת ועד חרבן בית
אלוהים מאתים ושש שנים.

על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל
גלותם, שומרים את הימים האלה,
ויקראו להם ימי משתה ושמחה
מחמשה ועשרים לחודש כסליו שמונה
ימים. מן העת ההיא ועד העולם לא

על זה יצאו חמשה בני מתתיהו ביום
הזה, וילחמו בעמים, ויהרגו בהם הרג
רב. ויהרג מהם יהודה. באותה שעה,
כאשר ראו בני מתתיהו כי נהרג יהודה;
שבו ויבואו אל אביהם. ויאמר להם:
למה שבתם? ויענו ויאמרו: אשר נהרג
יהודה אחינו, אשר היה חשוב ככולנו.
ויען מתתיהו אביהם ויאמר אליהם:
אני אצא עמכם ואלחם בעמים, פן
יאבדו בית ישראל, ואתם נבהלתם על
אחיהם. ויצא מתתיהו ביום ההוא עם
בניו, וילחמו בעמים. ואלוהי השמים
נתן כל גיבורי העמים בידם, ויהרגו
בהם הרג רב, כל אחויו חרב וכל מושכי
קשת, שרי החיל והסגנים, לא נותר
בהם שריד. וינוסו שאר העמים
למדינות הים. ואלעזר היה מתעסק
להמית הפילים, ויטבע בפרש הפילים.
וכאשר שבו, בקשוהו בין החיים ובין
המתים ולא מצאוהו, ואחר כך מצאוהו
אשר טבע בפרש הפילים. וישמחו בני
ישראל כי ניתנו בידהם שונאיהם. מהם
שרפו באש, ומהם דקרו בחרב, ומהם
חלו על העץ. ובגרים הרשע המטעה
את עמו, שרפו אותו בית ישראל באש.
ואז אנטיוכוס המלך, כאשר שמע אשר
נהרגו בגרים הרשע וכל שרי החיל
אשר עמו, נכנס בספינה וינס למדינת
הים. כל מקום אשר היה בא שמה,
מורדים בו וקוראים אותו "הבורח".

אחרי כן באו בני חשמונאי לבית
המקדש, ויבנו השערים הנשברים,

הוא יַעֲשֶׂה לָנוּ נְסִים וּנְפִלְאוֹת, וַיְקוּיֵם
בְּנוּ מִקְרָא שְׁכָתוֹב "כִּי־מִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת". סֵלִיק מַגִּילַת
אֲנְטִיּוֹכּוֹס

יִסּוּרוּ מֵהֶם אֲשֶׁר הָיוּ בְּבֵית מִקְדָּשָׁם
הַכּוֹהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְחַכְמֵיהֶם, אֲשֶׁר קִיַּיְמוּ
עֲלֵיהֶם וְעַל בְּנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם.
הָאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם נֶס וּפְלֵא,

פרק ג' - סיפור ניסי מלחמת חשמונאי ממדרש אגדה:

ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל
עוד, הבה נתחכמה לו לבטל מהם את
השבת ומילה וראש חודש, וייטב הדבר
בעיני שריו ועבדיו לעשות כדבר
המלך, בעת ההיא שלח את ניקנור
משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא
לירושלים ויצר עליה בקול ענות
וחירופים לחרף מערכות אלהים ויהרוג
בה הרג רב.

**מעשה בבתו של מתתיהו בן יוחנן
כ"ג.**

אמר ר' שמעון בן יוחאי בת היתה
לו למתתיה בן יוחנן כהן גדול שאין
כיופיה בעולם ומקודשת לאחד מבני
חשמונאי ובא אחד מן היוונים ותפסה
בבלוריתה והציע ספר תורה תחתיה
ובא עליה בפני ארוסה, ולהעלות חימה
ולנקום נקם בנו במה בבית המקדש
וישחטו דבר אחר ויביאו את דמו אל
עזרת הקדש.

והנה נס זה מהולל בתושבחות
במדרש אגדה נמצא בכ"י ישן וזה
לשונו. (הובא בחמדת ימים)

בשנת עשרים ושלוש שנים למלך
אנטיוכוס הוא שנת ר"ג לבנין בית
שני, רוח רעה נוססה בו וחרב חדה
לשונו שלופה מתערה להכות ארץ
בשבט פיו, ויען ויאמר לכל שריו
ועבדיו הפרתמים היושבים ראשונה
במלכות, הלא תדעו הלא תשמעו כי
הנה עם בני ישראל אשר בירושלים
גוי עז פנים ודתיים שונות מכל עם
ואת דתי המלך אינם עושים אשר
גובה וגבה להם האומרים ידינו רמה
ותמיד כל הימים מקוין שברון המלכים
לאמר, כי הנה החשך יכסה ארץ
וערפל לאומים וזרח בחשך אור
לישרים ולכל בני ישראל יהיה אור
במושבותם.

ולי אני המלך אין שוה להניחם
ועתה קומו ונקומה עליה למלחמה לכו

ותרכב על מרכבת המשנה אשר לי ואשר ניתן כתר מלכות בראשך.

ויאמר יוחנן אנכי אעשה כדברך כאשר אדוני מצוה, רק אין דבר כי יגורתי מפני האף והחימה עם בני ישראל הן אזבח את תועבת ה' על המזבח לעיניהם ולא יסקלוני, אך בזאת יאות לי לעשות כדברך בהוציאך כל איש מלפניך ואני ואתה ואין זולתך ואז אעשה כדבר המלך פן יודיעון הדבר אל עם בני ישראל, ותיטב הדבר בעיני המלך ויצו לאמר הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש איתו לכל הנצבים עליו.

**תפלת יוחנן אל ה' בבית המקדש
קודם הריגת ניקנור.**

ויהי בלכתם ויתפלל יוחנן לפני ה' ויאמר, ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים ואת הארץ, הטה ה' אזנך ושמע פקח ה' עיניך וראה ושמע את דברי אנטיוכוס אשר שלחו לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם, אמנם ה' החריבו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום, ועתה ה' אלהינו הושיענו נא מידו פן ילך וישתבח ויתפאר בבית דגון אלהיו לאמר אלהי נתנם בידי וכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

דברי יוחנן בן מתתיה למלך ניקנור.

ורוח ה' לבשה את יוחנן בן מתתיה ויקנא קנאת ה' צבאות ויחמול על עם הקדש שה פוזרה ישראל וילבוש בגדי נקם לנקום נקמת בני ישראל מאת היוונים, ויועץ בלבבו ויעש לו חרב קטנה ויחגור אותה תחת מעילו ויצא לרחוב העיר ויבא עד לפני שער המלך ויקרא לשוערים ויאמר אליהם אני יוחנן בן מתתיה הנני בא לבא לפני אדוניכם, ויאמרו נערי המלך אל המלך הנה יוחנן הכהן הגדול עומד בחצר ויאמר המלך יבא ויבא יוחנן לפני המלך.

ויאמר לו ניקנור מדוע אתה עובר את מצות המלך ואינך חפץ בשלום מלכותו, הלא ידעת אם לא שמעת כי יש לאל ידי בכח גבורת חיילותי לעשות עמכם רע עד בלתי השאיר לכם שריד ופליט כי עתה גם אותך הרגתי ואותם שרפתים כקש אשר תדפנו רוח, ומי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי.

ויען יוחנן למלך לאמר עתה באתי אליך את כל אשר תחפוץ אעשה לא אסור ממצותיך ימין ושמאל, ויאמר לו המלך במה יודע איפה כי אתה סר אל משמעתי הלא כאשר תקרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך בחלב ודם החזיר הזה ותלבש בגדי מלכות אשר לבש בו המלך

בעבור כבוד המקום ברוך הוא ולא בטלו ברית אבותם.

מסירות נפשם של ישראל על המילה.

ואשה אחת מבני הלויים מלטה את בנה לשמונה ימים בתופים ובמחולות, והיא עלתה על חומות ירושלים ובנה חתן דמים מהול בידה ותען ותאמר לפני ה', כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך, לא נסוג אחור לבנו ותט אשורינו מני ארתיך והשליכה עצמה מעל החומה וימותו שניהם, וכאלה רבים מבני ישראל כמוהם היו עושים ולא שינו ברית אבותם ואת קדוש ישראל יעריצו.

סיפור מסירות נפשם של ישראל על השבת בהיותם במערה.

וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו הנה דבר המלך בחימה שפוכה לבטל ממנו את השבת, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וכתוב בתורתנו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, הלא טוב לחסות בה' ונשבות את שביתתנו אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו, ויוועצו לשבות במערה אחת הם נשיהם וטפם.

ויאמרו למלך לאמר הנה אנשים באו הנה במערה אחת לשבות את שבתותם, וישלח המלך את חיילותיו

וכבלות עתירתו חיזק ואימץ לבבו ויאמר, ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים ואנקמה נקמת בני ישראל, ויקרב יוחנן אליו ויתקע החרב בלבו ויהי באשר כרע שם נפל שדוד את פני הקדש, ויהי אך יצוא יצא יוחנן כהן גדול מאת פני הקדש וירע בתרועה גדולה ויערוך מלחמה בעמים ויהרוג בהם הרג רב שבעת אלפים ושבע מאות ושנים ושבעים מבלעדי העם אשר נהרגו איש בחרב רעהו.

גזירות אנטיוכוס על ישראל.

ויהי כאשר שמע אנטיוכוס כי נהרג משנהו ניקנור ויצר לו מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול ויאמר אליהם האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי אשר השחיתו וחיבלו חיילותי ויבוזו מחנותי ושרי ועתה מה אנו מחשים, הבה נא נבא עליהם למלחמה לבטל מהם את השבת וחדש ומילה ומי האלהים אשר יציל אותם מידי.

וישלח לבגרים בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלים ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון ויכעיסוהו בבמות ובפסיליהם יקניאוהו במזבח אלהים ויעבירו קול במחנה מטעם המלך לאמר, כל איש אשר ישמור את שבתות ה' וחדש ומילה יומת, ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם

ועתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם במתי מעט פן נהיה לבזו וקלס לעיני כל העמים ומלכי ארץ וכל לאומים, אם על המלך טוב יכתב ונשלוח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו כל שרי עם ועם ולא ישאר מהם עד אחד, ויעש המלך כדבר בגריס ויבאו מכל מדינות המלך שרי עם ועם עם אלפים ורבבות חיילות חלוצי צבא.

וכאשר ראה בגריס כי כביר מצאה ידו וחיילים יגבר רוב מאד מחנהו אין חקר ואין מספר קם שנית ויבא לירושלים ויצר עליה, הוא החל לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם ובקע החומה וינתק וישבר במקדש שלש עשרה פרצות, ויחשוב בלבו לאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי.

אמר רבי יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אליהם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם ואם גבריאל יעמוד בנו וישרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמינו בדם חזיר ובש"ז של סוסים ולא יגעו בנו.

תפלת ישראל בעת צרתם.

נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד

חלוצים לצבא וישבו על פי המערה ויקראו אותם אליהם בדבר המלך לאמר מדוע מריתם את דת המלך ועתה בואו נא וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלחתם את נפשותיכם ממות, ויענו כל העם יחדיו לאמר אשר דבר ה' נעשה ונשמע אשר ציונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשובת, הלא טוב לנו מות ביד ה' פה ולא נחלל את יום השבת חס ושלום, וכאשר ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלך בדתי מלכיהם ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו לפני ה' כאלף איש ואשה.

עצת בגריס לאנטיוכוס להלחם בישראל.

ויהי כשמוע יוחנן בן מתתיה וארבעה אחיו את כל זאת אזרו חיל בגבורתם ובעזרם ומגינם אביהם שבשמים אשר בטחו בו וילחמו בעמים ויהרגו הרג רב אין חקר ואין מספר לא נשאר בהם עד אחד אפס בגריס אשר נס אל אנטוכיא אל המלך ועמו אנשים פליטי חרב מוכים ומעונים, ויען בגריס ויאמר לאנטיוכוס המלך הן אתה שמת טעם לבטל מהם את השבת ראש חדש ומילה נבול תבול אתה וכל העם אשר ברגלך אשר אם ילכו כל העמים וכל הלשונות לא יוכלון לעמוד בפני חמשת בני מתתיה כהן גדול, מאריות גברו ומנשרים קלו.

ורצע אותם במרצע של אש ואמר הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו, וכשהיו היוונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבם של היוונים, הוי חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה.

והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו, וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממנו והטילו לבתיהם של ישראל שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים, ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל ומהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ולבגריס הרשע שרפו אותו בית ישראל באש, ואז אנטיוכוס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגריס וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו אל המקום אשר היה בא שמה מורדים בו וקוראין אותו הבורח.

טהרת המקדש ומציאת השמן ע"י בני חשמונאי.

ואחר כך באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו השברים הנשברים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומהטומאות ויבקשו שמן זית זך להדליק את המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה

שלא יתבזה בגוים, עבשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת ובך כתיב גדול העצה ורב העלילה, אמר הקדוש ברוך הוא חייכם מחשבותי גדולה משלכם כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב, באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח, אולי יבואו להם גוים פרסיים לעזרם.

בני חשמונאי בצום ותפלה על ישועתם.

ואז חרה לו למתתיה כהן גדול ואמר לו לחשמונאי, ולא כתוב ארור הגבר אשר שם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו, אמר לו יפה אמרת אני ושבעת בני ואתה ושלשת בניך הם י"ב כנגד י"ב שבטי יה עדות לישראל מובטח אני בקדוש ברוך הוא שיעשה לנו נסים ונפלאות, ויצומו וילבשו שק ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכם מלפני ה' עצמו עשתונותם, מנשרים קלו מאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב.

סיפור הניסים שראו ישראל במלחמה.

אמר רב יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקדוש ברוך הוא שבעים שרים של מעלה משרי אומות העולם

ועל הצלתם ונס האסוך ההוא קבלו וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את שמונת ימי חנוכה בהלל ובהודאה בכל שנה ושנה וזכרם לא יסוף מזרעם, ברוך הרב את ריבנו ונוקם את נקמתנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו ברוך האל המושיע. ע"כ.

בטבעת הכהן גדול וידעו כי היה טהור והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד, ואלהי השמים אשר שכן שמו שם הניח ברכה בו והיו מוצאים כל לילה ולילה אחר עריכת הנרות האסוך מלאה שמן והעלו הנרות ממנה שמונה ימים.

פרק ד' - מעשה יהודית:

והיכליהם שרף באש, בשנת עשר שנים למלכותו שם פניו לעלות ולכבוש ירושלים עיר הקדש וקיבץ מאה ועשרים אלפים שולפי חרב ותשעים ושנים אלף בעלי חצים, ויאמר המלך אליהם הנה עם בני ישראל אשר בירושלים משונים בדתיהם ואת דתי המלך אינם עושים, הוות בקרבה ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה, עתה קומו ונקומה עליה למלחמה ולא יזכר שם ישראל עוד.

כתב ב'חמדת ימים' - וכפי מה שכתב רבינו נסים ז"ל שיש לאכול מאכל גבינה וחלב בחנוכה זכר לנס שהאכילה יהודית לאויב חלב להרדימו, נראה כי גם הנס ההוא נעשה בקרב הימים האלה או לפניהן או לאחריהן ועושים זכרון הנס בקרב ימי חנוכה ההן להודיע לבני אדם נפלאות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' ורב טוב לבית ישראל.

מעשה המלך החסיד שדיבר בשבח היהודים.

ויען מלך אחד אשר היה כבוש תחת ידו במלחמה ויאמר לו חדל לך המלך מאלהי עולם אלהי ישראל אלהי האלהים ה' גבור מלחמה מושל בגבורתו עולם, עיניו בגוים תצפנה

הביאותיו בבית חמדת את מעשה ה' כי נורא הוא בעבור ישמעו ויראו יכירו וידעו עוזו ונפלאותיו אשר עשה ולאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא יראת הרוממות וזה תוארו.

ויהי בימי אליפורני מלך יון מלך גדול וחזק והוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב טירותם

את ישראל תפול גם אתה כמוהם כנפול בני עוולה, ויקחו אותו עבדיו ויביאו אותו מחנה ישראל פתח שערי ירושלים וישבו אל אדוניהם.

והמלך בא ברחובות ירושלים אסור בכבלי ברזל וימצא שם שרי צבאות ישראל עוזיהו בן מיכה וכרמי ויתמהו איש אל אחיו וישאלו את פיו, ויספר להם את כל אשר קרהו על כי דיבר טוב על ה' ועל ישראל עמו ואשר ציוה המלך למסור אותו ביד ישראל להמיתו בחרב בהריק חרבו בישראל, ואשר אמר ארדוף אשיג אריק חרבי תורישמו ידי וחירף מערכות אלהים חיים לאמר מי בכל אלהי הארצות אשר הציל את ארצו מידי כי יציל ה' את ירושלים.

תפלת שרי ישראל בבית המקדש מצרת אליפורני.

ויהי כשומעם שרי ישראל את דברי המלך רעדה אחזתם שם חיל כיולדה ויבואו אל מקדש ה' וישתחוו לה' בבכי ובצעקה גדולה ומרה לאמר, ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים ואת הארץ, הטה ה' אזנך ושמע פקח עיניך וראה ושמע דברי אליפורני אשר חירף מערכות אלהים חיים ומלך עולם, אמנם ה' החריבו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם באש

הסוררים להלחם עם עמו ונחלתו לא ימלט, ולא עוד אלא שכל אומות העולם נקראו נכרים וישראל הם עם קרובו ומי יגש ויערב אל לבו להלחם עמו, לך התבונן במלכים הראשונים שעברו על שפשטו ידיהם בישראל מה עלתה בהם כמו פרעה וסנחריב ויתר המלכים, נבול תבול אתה וכל העם אשר ברגליך ולא תוכל להלחם בישראל אשר מנשרים קלו מאריות גברו הלא המה הגבורים אשר מעולם אנשי שם.

גירוש המלך החסיד לעיר ירושלים.

ויהי כשמוע אליפורני המלך את דברי המלך ההוא ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו לאמר מי זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמר כי עם בני ישראל רב ועצום ממני ואשר כח בהם לעמוד בפני חיילי הרבים כחול הים, ומי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי.

ויחר אפו מאד ויצו לייסר את המלך ההוא בשפטים גדולים כי דיבר סרה על עוצם חיילותיו לאמר כי לא יעצרו כח בפני עם בני ישראל, ויצו המלך לאנשי הצבא לאוסרו בנחשתים ולהוליכו אל מחנה העברים לירושלים באף ובחימה ובקצף גדול לאמר ככה יעשה לאיש אשר דיבר טוב על ישראל, קום לך אתם והיה באבדי

בדרכים הצרים אשר בהם נתיב ההר וישמרו אותם יומם ולילה.

ואליפורני בלכתו סביב ההר מצא סילוני המים אשר חוץ לעיר ויצו לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס אותם, ויבואו חיילי הצבא אל המלך לאמר לו כי בני ישראל אינם בוטחים לא בחנית ולא בחיצים ולא בקשת אפס ההרים הרמים וכל הגבעות מחזיקים אותם, ואתה למען תוכל להם בלי מערכת מלחמה שום תשים שומרים על מקורי המים לבלתי יוכלו לעלות מים מהמה ותמית אותם בצמא מבלי חרב או ימסרו לך את העיר מפני הצמא, וייטב הדבר בעיני המלך ולפני כל שלישיו וישם מסביב שרי מאות על מקורי המים.

ויהי לעשרים יום אחרי שומו ממשמרה זאת נתמעטו המים מהבורות ומהפלגים לכל יושבי ירושלים ויצמא העם למים, ויאספו בני ישראל אל עוזיהו כל האנשים והנשים בחורים ונערים יחד כולם פה אחד לאמר, ישפוט אלהים בינינו ובינך כי הריעותה לנו ומאנת לענות מפני המלך ועל כן ימסור אלהים אותנו בידיהם ואין עוזר ונפלטו לעיניהם ברוב הצמאון ועתה נמסור עצמנו בלב שלם למלך, הלא טוב לנו לעבוד לה' והיינו עבדים לאליפורני ממותינו בצמא ומהיותנו דראון לכל בשר בראותינו בנינו ובנותינו מתים

כי לא אלהים המה כי מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדם ועתה ה' אלהינו הושיענו נא מידו, שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו כי לא תעזוב הבוטחים בשמך וכי תשפיל הגבר אשר הובטח באדם ובגבורת הסוס יבטח.

ויהי ככלות את תפלתם לפני ה' נחמו את המלך ההוא וידברו על לבו לאמר, ה' אלהינו ואלהי אבותינו אשר הודעת את שמו ואת גבורתו יהיה מגן עורך והוא יראך את מפלת האויב הרע הזה בנקום ה' אלהינו נקם נקמת בני ישראל ויהי ה' עמך ואיתנו תשב בטוב בעיניך, ובא עוזיהו וקבלו בביתו ויעש לו משתה גדול ואחר כך נתקבצו כל העם ויתפללו כל הלילה שואלים עזר מאת ה'.

המצור שעשה אליפורני סביב ירושלים.

ויהי ממחרת היום הזה ציוה אליפורני לעלות למלחמה עליהם והעם הרגליים אנשי חיל היו מאה ועשרים אלפים איש והפרשים י"ב אלפים נתקבצו יחדיו בכח גדול וביד חזקה נגד בני ישראל, וכאשר ראו בני ישראל את ריבויים ישבו על הארץ ויעלו עפר על ראשם ויצעקו בני ישראל אל ה' להושיעם מיד אויביהם ויקחו את כלי זייניהם וישבו

חסד מה' עוד חמשה ימים אולי ישוב חרון אף ה' ויתן כבוד לשמו, ואם אחרי חמשה ימים לא יושיע ה' לנו נעשה כאשר דיברתם.

יהודית ונערותיה מתפללות בעליית

הגג.

ויהי כשמוע את הדברים האלה יהודית האלמנה בת בארי והיא היתה יראת ה' מאד ותעש לה יהודית בעליות ביתה חדר מיוחד להתפלל בו ותשב שם עם נערותיה, והיא היתה מענה בצום נפשה כל ימי חייה והיא היתה אשת יפת תואר מאד ותהי יהודית נושאת חן בעיני כל רואיה כי היתה יראת את ה'.

יהודית מעוררת הכהנים והעם לבטחון בה'

והיא כאשר שמעה כי דיבר עוזיהו למסור את העיר אחר חמשה ימים שלחה לקרוא את הכהנים חברי וקרמי ויבואו אליה, ותאמר אליהם יהודית מה זה הדבר אשר חשב עוזיהו לעשות למסור את העיר ביד האויב אם לא יבא ישועתינו תוך חמשה ימים ומי אתם כי נסיתם את ה', לא זו הדרך לקבל חסד המקום ברוך הוא רק להעיר חרון אף ה', האפס לנצח חסדו כי שמתם גבול לחסדיו ולרחמיו לשום לכם יום כפי בחירתכם, חלילה לסור מאחרי ה', חסדי ה' כי לא תמו כי לא כלו רחמיו, טוב ויחיל ודומם לתשועת

לפנינו, מעידים אנחנו היום את השמים ואת הארץ ואת אלהי אבותינו הפוקד עלינו כפי עונותינו כי תמסרו תכף ומיד את העיר ביד חיל האויב ונמות מהרה לפי חרב.

תפלת עוזיהו בתוך ההיכל.

ויהי כשומעם את צעקת בני ישראל כל שרי צבאות ישראל צעקו צעקה גדולה ומרה ויבכו בכי גדול תוך ההיכל ויצעקו אל ה' קול אחד לאמר חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו, אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל, כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש, על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפונך, אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים, כי נועצו לב יחדיו עליך ברית יכרותו.

אנא האל אב הרחמן חמול על עמך ועל נחלתך ואל תמסור בני בריתך ביד העמים אשר לא ידעוך, למה יאמרו הגוים איה אלהיהם, וברוב גאונך תהרוס קמיק, עשה להם כמדיו כסיסרא כיבין בנחל קישון, נשמדו בעין דאר היו דומן לאדמה, שיתמו נדיבמו כעורב וכזאב וכזבח וכצלמונע כל נסיכמו.

וכאשר כלו הצעקות והבכי קם עוזיהו ועיניו זולגות דמעות ואמר אליהם חזקו ויאמץ לבבכם אחי ונקוה

ויאמרו אליה עוזיהו והכהנים צדק כל אמרי פיך אין בהם נפתל ועקש, נואלנו ואשר חטאנו לשום גבול לישועת ה' ולכן העתירי בעדינו כי ישרה ויראת את ה' את, ותאמר להם יהודית אנכי אתפלל לה' בעדיכם וגם אתם העתירו אל ה' בעדי להקים את עצתי אשר חשבתי לעשות לנקום נקמת בני ישראל מאת היונים.

ולכן לעת ערב תעמדו בשערי העיר ואצא אני ושפחתי עמי בלילה, ואתם אל תחקרו ממני אנה אני בא אפס כי תמיד תהיה תחינתכם בפיכם לה' אלהי ישראל לפקוד את עמו בעבור כבוד שמו, ויאמר אליה עוזיהו לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שאלתך אשר שאלת מעמו ויהי ה' עמך לנקום אותנו מאויבינו אמן.

תפלת יהודית קודם צאתה לדרך.

ויהודית נכנסה בחדרה ותלבש שק ואפר ותעל עפר על ראשה ותשתחוה לה' ותשפוך את נפשה בצום ובבכי ותפלה לפני ה' וכה אמרה בתפלתה, ה' אלהי שמעון אבי אשר שמת בידו חרב להתנקם מהנכרים אשר טמאו וגילו את ערות דינה אחותם ונתת את נשיהם בשבי ואת בנותיהם וכל שללם לבוז ביד עבדיך אשר קנאו את קנאתך.

פקדני נא ה' אלהי כרוב חסדך כי כל דרכיך צדק ומשפטיך תהום רבה והבט נא את מחנה האויב הרע הזה

ה' כי לא יזנח לעולם ה' כי אם הוגה וריחם כרוב חסדיו, רגע ידבר על גוי ועל ממלכה וניחם על הרעה.

ועתה לכו ונשובה אל ה' כי ארך אפים הוא ונשאלה ממנו סליחה וכפרה על זה העון בבכי ובצום ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע, וכאשר נבהלה נפשינו מפני זדונם כן נגילה ונשמחה בישועתו כי לא הרשענו כאבותינו אשר עזבונו ויקטרו לאלהים אחרים ועל כן נמסרו לחרב ולשבי ולחרפה ולכלימה ביד שונאיהם, ואנחנו לא נדע אל אחר זולתי אלהינו אין עוד מלבדו והוא ידרוש דמינו מיד קמינו למען כבוד שמו.

ועתה אחי אתם הכהנים לה' ונפש כל עמו ישראל תלויות בכם ואתם חזקו ויאמץ לבבכם ולב כל ישראל לאמר אליהם כי אבותינו הובאו בניסיון לנסות אותם אם באמת אהבו את ה' אלהיהם, ואתם תאמרו אליהם כי אברהם אבינו עמד בנסיונו של מקום ודה' אהבו וכן יצחק ויעקב ומשה ושאר האבות נמצאו נאמנים לפני ה' ביסורין, וכל מי שלא עמד בניסיון ביראת ה' והתלוננו לפני ה' נגפו לפני המשחית וימותו במכת הנחשים, ועתה התבוננו וראו כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהינו מייסרנו ולמות לא נתננו בעבור שמו הגדול והנורא.

עניים אתה תשמע צעקת הדל תקשיב ותושיע, חנני ושמע תפלתי ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש, ותן דבר בפי ועצה בלבי לקיום בית מקדשך למען ידעו כל הגוים כי אתה אלהים חיים ואין זולתך אלהים.

סיפור צאת יהודית מן העיר.

ויהי ככלות יהודית להתפלל לה' את כל התפלה והתחינה הזאת ותקם מן המקום אשר השתחוה שמה לה' מכרוע על ברכיה וכפיה פרושות השמים, ותקרא את שפחתה ותבא אל היכל ביתה ותסר בגדי אלמנותה והשק מעליה ותרחץ את גופה ומשחה עצמה בשמן המור ותקלע את קלעות שערותיה ותשם כתר על ראשה.

ותלבש בגדים יקרים מוזהבים ותכשיטים חריטים ושהרונים ועגילים וטבעות ותיפה את עצמה בכל תמרוקי הנשים וכ"ד קישוטיה, וה' נתן לה זיו ויופי הרבה למצוא חן בעיני כל רואיה, ותתן יהודית ביד אמתה שפחתה נאד חלב וחמת יין וצלוחית שמן וקמח ולחם וגבינה ותלך לה.

וכאשר באה אל שערי העיר מצאה את עוזיהו ואת הכהנים המקוין אותה שמה, ותעבור לפנייהם ויאמרו לבי לשלום ואלהינו יתן חן וחסד בעיני כל רואיך ויתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא לטובה ותתהלל עליך ירושלים עיר הקדש ותהי שמך בכלל החסידים

אשר חירף מערכות אלהים כאשר ראיתה את מחנה מצרים ברודפם חמושים אחרי ישראל עמך ונחלתך אשר בטחו במרכבותיהם ובסוסיהם וברוב חילם והשקפת על מחניהם והבהלת אותם במחשכים, תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן במים אדירים.

כמוהם יהיו גם אלה ה' אלהי הבוטחים על חילם וברכב ובפרשים ובחיצים ובקשת המתהללים בחניתותיהם, ולא ידעו ולא יבינו כי אתה ה' אלהינו ה' איש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר, חשוף זרוע גבורתך כבראשונה ושבור באש גבורתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו, אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים לבא במקדש ולטמא היכל קדשיך ולנתק קרן מזבחך.

אנא ה' עשה למענך אם לא למענינו, חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה, ולצר הצורר הרע הזה אליפורני המלך קדמה פניו הכריעהו וילכד בפח עיניו לאהוב אותי ותחלהו בחולי החשק בי ותן בנפשי חוזק למיאוסו ובידי כח ואל להשמידו, יפלו במכמוריו רשעים יחד אנכי עד אעבור ויהיה זה זכר לשמך הגדול כי תמכור אותו ה' אלהי ביד אשה.

ואתה ה' לא בגבורת הסוס תחפץ ומלכות זדון לעולם שנאת, שועת

יהודית את המלך יושב על כסא מלכותו השתחוותה לו אפים ארצה ויקימוה עבדי המלך כי כן מצות אדוניהם, אז אמר לה המלך תגילי ותשמחי בלבבך ואל תיראי כי לא אחפוץ במות כל אשר יחפוץ לעבדני ולא הייתי מרים חרבי וחניתותי על עמך אם לא מאסוני, ועתה תאמרי נא לי על מה נסת וברחת מעמהם ותבחרי לבא אלינו.

דברי יהודית למלך אליפורני.

ותאמר לו יהודית אנחנו חטאנו לפני ה' אלהינו ולכן דיבר ביד הנביאים אל העם לייסר אותם על עוונם, ועל כן בני ישראל פחדו ממך כי חטאו לפני ה' אלהיהם וכבד הרעב בהם והנה נחשבנו כמתים מפני הצמאון עד אשר הסכימו לשחוט את צאניהם ולשתות את דמם, וחשבו להמיר את הקדשים אשר ציוה ה' אלהיהם בשמירתם ושלא יהנו מהמה בחטים ביין ובשמן ואם יעשו זה המה יאבדו ואתה תעמוד, וכאשר ידעתי זה אני אמתך נסתי מאתם ושלחני אלהים להגיד לך.

ואולם אנכי יהודית אמתך עובדת את ה' אלהי גם עתה בהיותי אצלך אשר על כן אנכי אצא שלש פעמים ביום ואתפלל לפני ה' אלהי ואתנפל לפני אלהי והוא יגיד לי מתי ישלם להם כפועלם וכרוע מעללותם ואבא

ובמספר הצדיקים ויענו כל העם אשר שם אמן.

ותצא יהודית מן העיר היא ואמתה, ויהי כאשר ירדו מן ההר בעת עלות השחר פגעו בה משומרי המלך אליפורני ויתפשוה לאמר מאין באת ואנה תלכי, ותאמר אליהם יהודית מבנות העברים אנכי ואברח בהחבא מאיתם כי ידעתי כי ימסרו בידכם, ולכן חשבתי אצלי לאמר אלכה נא לי לפני שער אליפורני לגלות לו סודות עם היהודים ולהורות לאנשי הצבא את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ללכוד את העיר ולתופשה ולא יפול ממחנהו עד אחד.

וכאשר שמעו את דבריה האנשים אשר תפשוה הביטו את תוארה ויפיה והמה ראו כן תמהו מנועם אמרותיה במועצות ודעת, ויאמרו אליה ברוך טעמך כי חלצת נפשך ממות וחכמת בעצתך לבא אל אדונינו, ותדעי באמת כי בעמדך לפניו ייטב לך ותמצאי חן וחסד בעיניו ויביאו אותה למלך.

ומיד כאשר באתה לפניו וישא המלך את עיניו וירא את יופיה וזיו הדרה בערה בו אש החשק והתאוה ויחלה המלך מחולי החשק, וכל שריו ועבדיו הפרתמים היושבים לפני המלך אמרו מי אשר ימאס בעם העבריים אשר יש להם נשים יפות כאלה ומי לא ילחם עמהם בעבורן, וכאשר ראתה

להניחה ולעשות כל חפצה ולצאת ולבא ולהתפלל לפני ה' אלהיה, ותצא בכל לילה ולילה מחוץ למחנה לטבול את גופה תוך ברכת המים ובעלותה מלטבול שפכה את נפשה בבכי ואנקה לפני ה' אלהי ישראל לישר את דרכה בישועת עמה, ובאה אל האהל בטהרתה ותאכל בסעודת הערב.

משתה אליפורני ונאר החלב שהשקתו.

ויהי ביום השלישי ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו ויאמר אל סריסו שומר הפלגשים לאמר, לך נא ראה אם תוכל לפתות ולרצות את יהודית הזאת שאבא אליה, ואז בא הסריס אל יהודית ויאמר אליה אל תבושי ואל תכלמי לבא אל אדוני ואולי ייטב לך לאכול ולשתות עמו.

ותאמר לו יהודית מי אנכי אשר אמנע מאדוני כל אשר ייטב לו וכל הישר בעיניו אעשה כי כל אשר יחפוץ אדוני המלך הוא טוב לי כל ימי חיי, ותקח ותלבש בגדי תפארתה ותבא ותעמוד לפניו, ויהי כראות המלך את יופיה תכף הוכה ונחלה מאהבתו אותה, ויאמר לה המלך אכלי לחמך בשמחה ושתי בלב טוב יינך כי מצאת חן בעיני, ותאמר לו יהודית אשתה אדוני כי שמח לבי ויגל כבודי היום שמחה רבה מכל ימי חיי, ותשב ותאכל ותפתח את נאד החלב ותשת וגם את

ואגיד לך ואעבורך בכל חוצות ירושלים ויהיו כל עדת בני ישראל כצאן אשר אין להם רועה ולא יחרץ כלב לשונו נגדך כי כל זה נאמר לי במראות האלהים ולמען חרון אף ה' שולחתי להגיד לך כל זה.

וייטב הדבר בעיני המלך ובעיני כל עבדיו ויראו האנשים ויתמהו בראות חכמתה כי רבה, ויאמרו איש אל רעהו אין אשה משכלת כזאת בכל הארץ ביופי בחן ובשכל, ויאמר לה המלך הטיב אלהים עמך אשר שלחך לפני למען תמסור את עמך בידינו ובעבור דבריק הטובים אם כה יעשה לי אלהיך, אלהיך אלהי ואת תהיי ראשונה במלכות ויהי שומעך בכל הארץ.

ויצו המלך להביא אותה בבית נכותו ויצו להאכילה מעל שלחנו, ותאמר לו יהודית לא תוכל אמתך לאכול מאשר צוית לתת לי פן יקראני אסון אבל אוכל מאשר הבאתי עמי, ויאמר אליה המלך ואם יחסר לך את אשר הבאת לך עמך מה נעשה לך, ותאמר יהודית חי נפשך אדוני שלא יחסר לי זה עד אשר יקים ה' את דברי אשר חשבתי לעשות.

ותשאל עוד בעת בואה אל האהל רשות לצאת בלילה ובעת עלות עמוד השחר חוץ מן המחנה להתפלל לה' אלהיה שלשה ימים, ויצו את אנשיו

ותצאנה שתיהן יחדיו כמנהגן להתפלל ותעבורנה את כל המחנות ואין פוצה פה ומצפצף עליהן כי כן ציוה עליהן המלך, ובסובבן את העמק באו בשערי העיר ותאמר יהודית אל שומרי החומות מרחוק בקול ששון ובקול שמחה פתחו שערים כי עמנו אל אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל.

ויהי כאשר שמעו את קולה אנשי העיר ויקראו את כהני ה' ויאספו כולם מגדול ועד קטן יצאו לקראתה בשמחה ובשירים ובהלל ובהודות לה, והדליקו נרות כל חוצות ירושלים ובחצריהם ובטירותם עטרו כולם בבגדים חמודים וכלי יקר ואבנים טובות ומרגליות לכבוד ולתפארת, ויביאו את יהודית אל תוך העיר בשמחה גדולה כי חשבו לבלתי ראות פניה עוד ויסוכבוה כל ישראל סביב.

דברי יהודית לקהל ישראל על חסדי ה'.

ותעל יהודית במקום גבוה ותהם את כל העם ויהם העם עמדו לא ענו עוד, ואז ענתה יהודית בקולה קול עוז לאמר, הללי ירושלים את ה' הללי אלהיך ציון כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך, הללו את ה' אלהינו הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גודלו אשר לא עזב חסדו ואמיתו למיחלים לחסדו ועשה חסד ביד שפחתו וימכור

המלך השקתה וישמח ויגל המלך עמה מאד וישתה יין הרבה מאד ממה ששתה כל ימי חייו.

תפלת יהודית באהל המלך קודם הריגתו.

ויהי אחרי כן הלכו כל עבדי המלך איש איש על מקומו ויסגור סריס המלך את דלתי האהל אשר שם יהודית עם המלך וילך לו ויהודית לבדה באהל ואליופורני המלך במטתו ישן כמת, ותאמר יהודית אל אמתה לעמוד בחוץ לשמור לפני האהל, ותעמוד יהודית לפני המטה ותתפלל בדמעות רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וכה אמרה בתפלתה, חזקני ה' אלהי ישראל ואנקמה את נקמת עבדיך ישראל לחזק בריחי שערי ירושלים עיר מקדשך, סמכני כאמרתך ואל תבישני משברי בחוזק עוזיך.

ובכלותה להתפלל קרבה אל העמוד אשר בראש מטתו ושלפה חרבו של אליפורני עצמו אשר היה תלוי בעמוד, ובשולפה את החרב תפשה אותו משערי ראשו ותאמר חזקני נא ה' האלהים והכתה פעמים על צוארו וחתכה את ראשו, ותשלח את אמתה ותקח את כלי מלחמתו אשר היו תלויים בעמודים והכתה את כל גופו מכף רגל ועד ראש אין בו מתום פצע וחבורה ומכה טריה, ותתן ראש אליפורני ביד שפחתה לשום אותה באמתחתה.

ישראל ותאמר לו יהודית, ה' אלהי ישראל אשר הודעת את שמו ואת גבורתו ואמרת כי הוא יקום נקמתנו מאויבינו הנה הוא יתברך שבר ראש כל הרשעים בלילה הזה בידי, ולמען תדע כי כן הוא הנה ראש אליפורני אשר בזדונו ובעזות לבו מאס את אלהי ישראל וישטום אותך להרגך לאמר, כאשר נכה עם ישראל מוכה תפול ביניהם וחרבי יעבור בך.

וכאשר ראה המלך החסיד ההוא את ראש אליפורני ויפול על פניו ארצה ויאמר כן יאבדו כל אויביך ה', ויפול על רגל יהודית וישתחוה לה ויאמר אליה ברוכה את מאלהיך בכל אהלי יעקב כי כל גוי ועם ועם אשר ישמע את שמעך יהללו עליך את שם ה' אלהי ישראל.

תליית ראש אליפורני בחומת העיר.

ותאמר יהודית את כל העם שמעו נא לי אחי ועמי ותלו את הראש הזה על ראש חומותינו, והיה כאשר יזרח השמש ולקחתם כל אחד מכם את כלי זיינכם ותצאו בתרועת מלחמה ואל תרדו למטה אפס כי תקעתם ותריעו ובכן שומרי החומות ילכו אל שר חילם לעוררו למלחמה, וכאשר יבואו השרים באהל אליפורני וימצאו אותו מגולל בדמו תפול עליהם אימתה ופחד, ובראותכם אותם בורחים רדפו מהר אחריהם בחוזק כי ה' יתן אותם תחת רגליכם.

ה' ביד אשה שפחתו לשונא ועוכר ישראל בלילה הזה, ותוציא מאמתחתה את ראש האויב צורר היהודים אליפורני הרשע, ועתה אחי חי ה' כי שמרני מלאך ה' בצאתי מכאן וביושבי שמה ובשוכי הנה ולא נטמאתי והביאני ה' אלהיכם אליכם בשמחה ובישועה והמליט נפשי בישועתם, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

וכל ישראל השתחוה לה' אפים ארצה ויאמרו אליה, ברוך ה' אשר בידך השפיל אויבינו המחרף והמגדף מערכות אלהים, כל גוים סבבונו בשם ה' כי אמילם, דחה דחיתונו לנפול וה' עזרנו, כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע.

ועוזיהו נשיא ישראל אמר אליה ברוכה את לה' עליון מכל הנשים מנשים באהל תבורך, ברוך ה' אשר ברא את השמים ואת הארץ ואשר הצליח את דרכיך להביא ראש מלך אויבינו צורר היהודים והגדיל היום את שמך ולא ימוש זכר תהלתך מפי כל האנשים אשר יזכרו את חסדי ה' לעולם כי לא חמלת על נפשך בעת צרה ויגון עמך ויענו כל העם אמן ואמן.

דברי המלך החסיד אל יהודית.

ויקראו אל המלך אשר היה עומד בבית עוזיהו אשר דיבר טוב על

כולם מפני הפחד והיראה, ובבורחם מלפני העברים הרודפים אחריהם חמושים עזבו כל רכושם וינוסו במשעול הכרמים ובנתיבות ההרים, וכאשר ראו כן בני ישראל ירדו מן ההרים וירדפו אחריהם וירדפו בתרועת חצוצרות ובקול שופר חזק מאד והיו מכים את כל הנמצאים מכה גדולה מכת חרב וירדפום עד החרמה.

ויתר העם ירדו אל מחנה האויב וישללו את כל שללם שלל הרבה מאד אין מספר בצאן ובבקר ברכב ובסוס ובכל מטלטלי אהליהם וכולם נתעשרו מגדול ועד קטן משלליהם, וכזמן שלשים יום לא נשלם שללם אשר שללו בני ישראל רק כל עושר אליפורני וכל רכושו ניתן ליהודית זהב וכסף ומרגליות ואבני יקר אשר לו, הכל ניתן לה מאת העם.

גירות המלך החסיד שגורש לירושלים.

ואז המלך אשר בבית עוזיהו אשר דיבר טוב על ישראל בראות הנס אשר עשה ה' אלהי ישראל עזב מעבוד האלילים והאמין בה' וימול את בשר ערלתו ובא לחסות תחת כנפי השכינה הוא וכל ילידי ביתו עד היום הזה.

שירת הנשים ויהודית לה'.

וכל עדת ישראל ששים ושמחים עם יהודית ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות והיו אומרות הודו

וכן עשו בני ישראל כאשר האיר היום תלו על ראש החומות את ראש האויב הצורר ויקח כל איש ואיש איש כלי מלחמתו בידו ויצאו ותקעו והריעו תרועה גדולה, וכאשר ראו כן שומרי החומות באו באהל מלכם אליפורני והשמיעו קול גדול בפתח האהל להעירו, וכאשר באו השרים והשלישים אמרו לסריסים לא עת התמהמה לכו ועוררו את המלך כי יצאו העכברים מחוריהם ופיתו אותנו למלחמה.

ואז דחק ונכנס סריס המלך שומר הפלגשים באהל אליפורני ויעמוד לפני קלעי מטתו ויספוק את כפיו אולי ישן הוא ויקץ כי חשב כי עודינו ישן עם יהודית, וכאשר לא הרגיש דבר קרב אל המטה ויסר את הקלעים וירא גוף אליפורני מושלך ארצה ומגולל בדמו וראשו איננו, ויצעק צעקה גדולה בבכי ויקרע את בגדיו ויבא באהל יהודית ולא מצאה.

ויצא החוצה אל העם ויאמר אליהם אשה אחת עברית עשתה הרעה הגדולה הזאת והנה אדונינו המלך מת ומושלך על הארץ ומגולל בדמו וראשו איננו, וכאשר שמעו כן שרי החיל קרעו כולם את בגדיהם ויפול עליהם אימה וחשיכה גדולה ותהי צעקה גדולה ומרה במחנותם.

מנוסת האויבים.

וכאשר שמעו כל החיל כי נהרג ומת גבורם יצא מהם כל עצה ויברחו

יהודית הקדישה שללה לבית ה'.

ויהי אחר התשועה הגדולה הזאת כאשר נטהרו כל ישראל העלו כולם עולות וזבחים ונדרים, ויהודית הקדישה את כל שללה לבית האלהים ויעשו עם יהודית שמחת זאת הישועה שלשה חדשים, ובכל ימי חיי יהודית לא קם מזיק על ישראל ותשקוט הארץ אחרי מותה שנים רבות ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. עד כאן מצאתי בקובץ ישן. (חמדת ימים)

פקח עיניך וראה גדולים מעשה ה' עוזו ונפלאותיו אשר עשה, הפודינו מיד מלכים הגואלינו מכף כל עריצים, השם נפשינו בחיים ולא נתן למוט רגלינו וידריכנו על במות אויבינו וירם קרנינו על כל שונאינו.

לה' כי טוב כי לעולם חסדו, את יהודית אם בישראל, את תהלת ירושלים, את שמחת ישראל, את כבוד עמינו כי עשית בכח חזק ואמץ לבך ויד ה' היתה עמך לחזק אותך ומבורכת תהיי לעולם, ויען כל העם אמן ואמן וזקנים עם נערים ישמחו יעלצו במצלתים ובנבלים.

ותשר יהודית את השירה הזאת לה' ותאמר, הללו את ה' בתוף שירו לה' במחול, שירו לו שיר חדש הודו וקראו בשמו, ה' איש מלחמה ה' שמו, ה' אלהים גדול אתה ונורא בכח ואין דומה לך, כל הבריות יעבדוך ויודוך ה' כל מעשיך כי אמרת ותהי ושלחת את רוחך ונבראו, ההרים והיסודות ירעשו וכדונג נמסו מלפני גבורתך, ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב, מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא.

טו. - 'סדר ברכת הדלקת נרות חנוכה השלם'

המה ינחוני ליראה ולאבה את שמך, ובכח סגולת הדלקת מאורות נר חנוכה תחכמנו באור תורתך אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו כדבר האמור מפי כבודך, לא ימושו מפיק ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ובזכות מתתיה כהן גדול ובניו בנצח הודך הראנו נפלאות ובאורך נראה אור, והאר פניך על מקדשך השמים והיה לעת ערב יהיה אור, ותחזינה עינינו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ומלך ביזיו תחזינה עינינו אמן, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'.

'לשם יחוד' - מהרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב בעל הבני יששכר' וצוקל

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו, ליחד שם י"ה ב"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מכון בהדלקת נר חנוכה לקים מצות בוראי באשר צווני חכמינו ז"ל לתקן את שורשה במקום עליון:

'לשם יחוד' - מבעל החמדת ימים' זיע"א

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה ב"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנני בא לקיים מצות הדלקת נר חנוכה לתקן את שורשה במקום עליון, ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא עתה עת רצון לפניך להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה כאילו השגתי כל הסודות הנפלאים והנוראים אשר הם חתומים בה, ותעלה לפניך עם כוונת מעשה המצוה הזאת הנעשית על ידי בני ידיך היודעים כל כוונות שמותיך הקדושים הראויים לבא בהדלקה זו הפעלים ייחוד וזווגי מדות הקדושות העליונות ולהאיר בשכינת עוֹזֵיך המאורות הגדולים אשר בם תמצא היונה מנוח לכף רגלה ולא תכבה בלילה נר"ה, והיה אור הלכנה באור החמה מנח"ל בדרך ישתה על בן ירים ראש.

ומשם יושפע לי אני עבדך לאור באור החיים כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשבי, שלח אורך ואמיתך

"לשם יחוד" – ממרן גע'ז רבנו יוסף חיים זיע"א – ס' לשון חכמים' ח"א ס' ל"ה

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא אותיות יוד וה"א באותיות וא"ו וה"א ביחודא שלים (יהוה), בשם כל-ישראל. הנה אנכי בא לקיים מצות עשה מדברי סופרים להדליק נר חנוכה לתקן שורש מצוה זו במקום עליון. ויהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי, שיהא עתה עת רצון ותהיה חשובה ומקבלת ורצויה לפניך מצות הדלקת נר חנוכה אשר אני מוכן לקיים עתה. ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל-הכונות הראויות לכון בנר חנוכה מקום הנחתה. וכאלו כונתי בכל-הכונות הראויות לכון בפתילה בהשמת הפתילה בתוך הנר. וכאלו כונתי בכל-הכונות הראויות לכון בהשמת השמן אשר בחלוף אותיות א"ת ב"ש הוא שם ב"ט בנקוד קמ"ץ קמ"ץ ונקוד שב"א ובאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכון בהדלקת הפתילה ובעליית השלהבת וסודותיה ורמזיה. ויעלה לפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי כאלו כונתי בכל-הכונות הראויות בכרכות שתקנו לנו חכמים ז"ל לברך על מצוה זו של הדלקת נר חנוכה וסודותיהם ורמזיהם ואורות העליונים הנמשכים עד ידיהם. ועל-דרכיך נגה אור. אל יהוה וי אר-לנו,

ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה ומקבלת ומרצה לפניך מצות הדלקת נר חנוכה כאלו כונתי כל הכונות שכונו הכהנים משרתי השם בעת אשר הערו למות נפשם בשביל כבוד שמך הגדול הגבור והנורא. ואתה ברחמיך הרבים עוררת נצחך עליהם לנצח את אויביהם ולנצח על מלאכת בית יי, והנני עושה על דעתם ועל כונתם ועל דעת כל הצדיקים והחסידים שהיו באותו הדור שהשפעת להם נסיה וזכו לאור באור החיים, ועל דעת כל הצדיקים והחסידים שבדורותינו, ופי כפיהם ועשיתי בעשייתם, ובזכות המצוה הזאת תזכנו לנצח את אויבינו ולנצח על מלאכת בית יי, וגלה כבוד מלכותך עלינו מהרה ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו ומפי זרע זרעינו מעתה ועד עולם, ונזכה לבנים תלמידי חכמים אמן בן יהי רצון. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת. מלך על כל העולם בלוי בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצה, וידע כל פעול פי אתה פעלתו ויבין כל יציר פי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפ"ו (בג"י חנוכה) יהוה אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה (בג"י כ"ז פעמים חנה אותיות חנוכה, ובג"י מתיהו ב"ן יוחנן כה"ן גדול חשמנאי ובג"י). אמן נצח סלה ועד:

להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה כאלו השגתי כל הסודות הנוראים אשר הם חתומים בה, ותעלה לפניך עם פונת מעשה מצוה זאת הנעשית על ידי בני ידידיך המכונים כל שמותיך הקדושים הראויים לבא בהדלקה זו, המעלים יחוד וזווג מדות הקדושות העליונות, ולהאיר בשכינת עוןך המאורות הגדולים, ומשם ישפע שפע לי אני עבדך (פלוני בן פלונית) לאור באור החיים "כי אתה תאיר נרי ה' אלקי יגיה חשבי". שלח אורך ואמתך המה ינחוני ליראה ולאהבה את שמך וללמוד וללמד את תורתך הקדושה תורה שבכתב ותורה שבעל פה בהתמדה גדולה ולכבוד שמך יתברך ויתעלה.

ובכח סגולת נר חנוכה תחכמנו באור תורתך אנו וזרענו וזרע זרענו, ויקים בי מקרא שכתוב 'לא ימושו מפיה ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ויהיו זרעי וזרע זרעי תלמידי חכמים אהובים למעלה ונחמדים למטה, ותחזק את לבכם לתורה ועבודה הכל כרצונך הטוב, ואזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות באמת. גל עינינו ונביטה נפלאות מתורתך הקדושה לכון לאמתה של תורה וסודותיה. ובזכות מתתיהו כהן גדול ובניו הראנו נפלאות, ובאורך נראה אור, וטהר את לבבנו לעבודתך והרחיקנו ממידות רעות

באור־פני־מלך חיים, לאור באור החיים. ויעלה לפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי כאלו פונתי בשלשה היחודים של בחינת (הו"ה) (אה"ה) שמספרם מ"ז ובחינת (הו"ה) (אלה"ם) שמספרם יב"ק ובחינת (הו"ה) (אדנ"י) שמספרם צ"א ושלתם הם כ"ה אותיות שעולים מספר נ"ר הנרמזים בנר חנוכה. ויעלה לפניך כאלו פונתי בשם הקדוש הנקרא (נח"ל) הרומז בר"ת נ"צר ח"סד באלפים ונרמז בר"ת ל"הדליק נ"ר החנוכה. ויעלה לפניך כאלו פונתי בהמשכת הארת הפנים העליונים שהם שני שמות (אל אל) במילואם (אלף אלף אלף למד) שעולים מספר ש"ע ונרמזים באותיות ש"ע של שעשה נסים ויתמתק בהם שם אלהים במילואיו (אלף למד ה"י ירד מ"ם) שעולה עם המשה אותיות הפשוטות מספר ש"ה ונרמז באותיות ש"ה של שעשה נסים. ויהי | נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

'לשם יחוד' קודם הדלקת נר חנוכה מספר 'משפט צדק'

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו ליחוד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני בא לקים מצות הדלקת נר חנוכה לתקן את שרשה במקום עליון. ויהי רצון מלפניך ה' אלקי אבותי שיהיה עתה עת רצון לפניך

לעמו יתן יהוה יְבָרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם׃
עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאָמְרוּ אָמֵן.

תפילה לחנוכה ממוהר"ן מברסלב
זיע"א – (ליקוטי תפילות ח"ב, תפילה ב', א"ס)

וְזָכְנוּ לְקַיֵּם מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה
כְּרָאוּי, בְּכָל פְּרֻטְיָה וְדִקְדוּקְיָה וְכוּנּוּתְיָה
וְתִרְיָג מִצְוַת הַתְּלוּיִים בָּהּ, וְלִקְיִים כָּל
הַמִּצְוֹת שֶׁל חֲנוּכָּה בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה,
לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְבָרְכָךְ, וְלוֹמַר הֲלֵל שְׁלֹם
בְּשִׂמְחָה וְחֻדוּה רַבָּה וּבַהֲתַעֲוֵרוֹת גְּדוֹל
בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה גְדוֹלָה כִּי בְּרַחֲמֶיךָ
הַרְבִּים קִבַּעַתְּ לָנוּ שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה
לְהוֹדוֹת וּלְהֵלֵל לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל שֶׁהֵם
שַׁעֲשׂוּעַ עוֹלָם הַבָּא. וְזָכְנוּ בְּרַחֲמֶיךָ
הַרְבִּים לְקַיֵּם מִצְוֹתֶיךָ בְּאַמְתָּ עַד
שְׁנֹכְהָ לְהַמְשִׁיךְ עֲלֵינוּ בְּאַמְתָּ שַׁעֲשׂוּעַ
עוֹלָם הַבָּא תָּמִיד, שֶׁהוּא הוֹדָאָה לְשִׁמְךָ
הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ, וּבִפְרֻט בִּימֵי הַחֲנוּכָּה
הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם יָמֵי הוֹדָאָה, עַד שְׁנֹכְהָ
לְהִתְקַרֵּב אֵלֶיךָ בְּאַמְתָּ, וְלִדְעַת וּלְהַפִּיר
אוֹתָךְ, וּלְהוֹדוֹת לָךְ, וּלְבָרְכָךְ סֵלָה
בְּאַמְתָּ לְעוֹלָם כִּי טוֹב כְּמוֹ שִׁכְתוּב.
"הוֹדוּ לָהּ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ",
וְנֹכְהָ לְהַמְשִׁיךְ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁל שִׁבְתָּ
לְשִׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל, עַד שְׁנֹכְהָ לְהִיּוֹת
בְּשִׂמְחָה תָּמִיד כְּרִצוֹנְךָ הַטוֹב בְּאַמְתָּ.

אֲנֵי ה' מֵלֵא מִשְׁאַלּוֹתֵינוּ בְּרַחֲמִים,
וְזָכְנוּ מִהֲרָה לְכָל מָה שֶׁבִקְשָׁנוּ מִלְּפָנֶיךָ,
בְּאִפְן שְׁנֹכְהָ מִהֲרָה לְהִיּוֹת כְּרִצוֹנְךָ

וּמִחֲשֻׁבוֹת זְרוֹת וְכוּ', וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ
בְּשׂוֹבֵךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת
הַנְּרוֹת, וְשֵׁם נַעֲבֹדְךָ בִּירְאָה בִּימֵי עוֹלָם
וּכְשָׁנִים קְדְמוֹנִיּוֹת:

יְהִיו לְרִצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיּוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ
ה' צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי. וְאֲנִי תַפְלְתִי לָךְ ה' עַת
רִצוֹן אֲלִקְיִים בְּרַב חֲסִדְךָ עֲנֵנִי בְּאַמְתָּ
יִשְׁעֶךָ:

וְיִהִי נֵעַם ה' אֲלִקְיֵנוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

תפילה לחנוכה ממוהר"ן מברסלב
זיע"א – (ליקוטי תפילות ח"א, תפילה יד',
א' רו')

וְעִזְרוּנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, שְׁנֹכְהָ לְקַיֵּם
מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה בְּזִמְנֵנוּ
בְּשִׁלְמוֹת כְּרָאוּי בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה
וּבְכוֹנָה גְדוֹלָה וְעִצּוּמָה כְּרָאוּי וְנֹכְהָ
לְתַקֵּן כָּל הַתְּקוּנִים הָאֵלֶּה שֶׁהִזְכַּרְנוּ
לְפָנֶיךָ עַל יְדֵי מִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה וַיִּחַשַׁב
לְפָנֶיךָ קִיּוֹם מִצְוֹתֵנוּ כְּאֵלּוֹ קִיּוּמָהּ בְּכָל
פְּרֻטְיָה וְדִקְדוּקְיָה וְכוּנּוּתְיָה וְתִרְיָג
מִצְוַת הַתְּלוּיִים בָּהּ וַיֵּאִירוּ לְפָנֶיךָ אוֹר
קִדְשָׁת מִצְוֹתֵנוּ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּלִם
וְנֹכְהָ לְתַקֵּן כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּלִם, עַל יְדֵי
קִיּוֹם מִצְוָה זוֹ וְעַל יְדֵי קִיּוֹם כָּל הַמִּצְוֹת
דְּאוּרֵיִתָּא וְדִרְבְּנֵן שֶׁתּוֹכְנוּ בְּרַחֲמֶיךָ
לְקַיֵּם בְּלִם בְּאַהֲבָה וּבִירְאָה וּבְשִׂמְחָה
גְדוֹלָה וּבְשִׁלְמוֹת גְדוֹלָה, עַד שְׁנֹכְהָ
לְהַמְשִׁיךְ שְׁלוֹם מֵאִתְךָ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
בְּלִם וַיִּקְרָא שִׁכְתוּב. "יְהוָה עוֹ

ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו
 ודחילו, ליחדא שם יוד ה"י בוא"ו
 ה"י ביחדא שלים, בשם כל ישראל,
 הנה אנחנו באים לקיים מצות הדלקת
 נרות חנכה כמו שתקנו לנו רבותינו
 וזכונם לברכה, עם פליהמצות
 הכלולות בה, לתקן את שרשה במקום
 עליון, לעשות נחת רוח ליוצרינו
 ולעשות רצון בוראנו.

הטוב באמת "למען דעת כל עמי הארץ
 כי ה' הוא האל הים אין עוד".

מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ
 עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה
 דעו כי ה' הוא אל הים הוא עשנו ולו
 אנחנו עמו וצאן מרעיתו באו שערי
 בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו
 שמו כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור
 ודור אמונתו ברוך ה' אל הי ישראל
 מהעולם ועד העולם אמן ואמן.

ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה
 ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו

לשם יחוד קדשא בריך הוא

קודם ההדלקה מברכים "להדליק נר" ו"שעשה נסים" ואח"כ מדליקים.

**ברוך אתה אדני אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
 במצותיו וצונו להדליק נר חנכה: (יכוין ר"ת שם נח"ל)**

**ברוך אתה אדני אלהינו מלך העולם שעשה נסים
 לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:**

בערב הראשון בלבד או בפעם הראשונה שמדליק, מוסיף ברכה שלישית - "שהחיינו"

**ברוך אתה אדני אלהינו מלך העולם שתחיינו
 וקיימנו והגיענו לזמן הזה:**

אחר שידליק נר אחד (י"א כל הנרות) יאמר נוסח זה שיש בו ל"ו תיבות: [ל"ו תיבות,

לבד הנרות הללו]

**הנרות הללו אנחנו מדליקים, על הניסים, ועל
 התשועות, ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו, ע"י**

בְּהִנְיָךְ הַקְדוּשִׁים, וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכַּה הַנִּירוֹת
הִלְלוּ קוֹדֶשׁ, וְאִין לָנוּ רִשׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֱלֹהִים
לְרֹאוֹתֶם בְּלִבָּה, בְּדִי לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ עַל נִסֶּיךָ
נִפְלְאוֹתֶיךָ וְתִשׁוּעוֹתֶיךָ.

ואחר ההדלקה יאמר אלה מקראי קדש ר"ת שילוב

יאהד"ונהי: (ס' חמדת ימים)

י'הוה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשׁוּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סְלָה. אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא
הִבֵּט מִשְׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקוּד גִּפְן זֹאת.
ה'וֹדִינוּ לָךְ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקִרְוֹב שְׁמֶךָ
סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ. דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֲסִדֶיךָ
בְּקִרְבֵי הַיְכָלְךָ. וְאֵתָהּ יְהוּה אֱלֹהִים
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַקִּיְצָה לִפְקוּד
כָּל הַגּוֹיִם אֶל תַּחֲוֹן כָּל בּוֹגְדֵי אֹן סְלָה.
נְהַר פְּלִגְיוֹ יִשְׁמְחוּ עִיר אֱלֹהִים קְדוֹשׁ
מִשְׁכַּנִּי עֲלִיוֹן. הוֹשִׁיעֵנו יְהוּה אֱלֹהֵינוּ
וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ
לְהִשְׁתַּבַּח בְּתֵהֱלֹתֶיךָ. יְהוּה אֱלֹהִים
צְבָאוֹת הַשִּׁיבֵנו הָאָרֶץ פְּנִיךָ וְנִשְׁעָה. יְהִיו
לְרִצּוֹן וְכו'.

אה"כ יאמר:

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:
אֲרוֹמְמֶךָ אֲדֹנָי כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שִׁמְחָתָהּ
אִיבִי לִי: אֲדֹנָי אֱלֹהֵי שׁוּעָתִי אֲלִיךָ
וְתִרְפָּאֵנִי: אֲדֹנָי הַעֲלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי

חִייתָנִי מִיַּרְדֵּי בּוֹר: זְמַרוּ לְאֲדֹנָי חֲסִידָיו
וְהוֹדוּ לְזִכָּר קְדוֹשׁוֹ: כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים
בְּרִצּוֹנוֹ. בְּעֶרְב יִלִּין בְּכִי וּלְבַקֵּר רִנָּה:
וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְשִׁלְוֵי בַל אֲמוּט לְעוֹלָם:
אֲדֹנָי בְּרִצּוֹנְךָ הַעֲמַדְתָּה לְהַרְרֵי עֵז.
הַסְתַּרְתָּ פְּנִיךָ הִייתִי נִבְהַל: אֲלִיךָ אֲדֹנָי
אֲקַרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֲתַחֲנֵן: מַה בָּצַע בְּדַמִּי
בְּרַדְתִּי אֶל שַׁחַת הַיּוֹדֶךָ עֲפָר הַיִּגִּיד
אֲמַתְךָ: שָׁמַע אֲדֹנָי וְחֲנַנִּי אֲדֹנָי הִיָּה
עֵזֶר לִי: הַפְּכֵת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחַת
שָׁקִי וְתִאֲזַרְנִי שִׁמְחָה: לִמְעַן יִזְמְרֶךָ
כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם אֲדֹנָי אֱלֹהֵי לְעוֹלָם
אֲוֹדְךָ:

סְגוּלָה לְשִׁמְרָה לֹזֵמֵר כָּל לַיְלָה אַחֵר
הַדְּלֵקַת נְרוֹת חֲנוּכָה ז"פ "וְיִהִי נוֹעַם",
ו"יֹשֵׁב בַּסֵּתֵר":

וְיִהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

יֹשֵׁב בַּסֵּתֵר עֲלִיוֹן בְּצֵל שְׂדֵי יִתְלוֹנָן:
אֲמַר לְאֲדֹנָי מַחְסֵי וּמִצּוֹדְתֵי אֱלֹהֵי
אֲבֹתָנוּ: כִּי הוּא יִצְלַח מִפֶּחַ יְקוֹשׁ

בחלוקה לשמונת לילות החנוכה, (כל לילה שני מזמורים, למעט ערב שבת).

יש שנהגו לומר מזמור קי"ט, הערוך לפי סדר האותיות, כל לילה מלילות החנוכה, יאמר שלוש אותיות, למעט ערב שבת. (כגון, בלילה הראשון יאמר אותיות א, ב, ג)

יש שנהגו לומר גם את המזמורים: יט', לג', מה', ק', קיא', קיב', קכד', קלג', קנ'.

[יט']

למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע. יום ליום יביע אמר ולילה ללילה יחזה דעת. אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם. בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם. והוא כחתן יצא מחפתו ישיש בגבור לרוץ ארח. מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו. תורת יהוה תמימה משיבת נפש עדות יהוה נאמנה מחבימת פתי. פקודי יהוה ישרים משמחי לב מצות יהוה ברה מאירת עינים. יראת יהוה טהורה עומדת לעד משפטי יהוה אמת צדקו יחדו. הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים. גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב. שגיאות מי יבין מנסתרות נקני. גם מזדים חשך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי

מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת בנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרם: יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש: רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: פי אתה אדני מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: פי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונוך פן תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרוך תרמס בפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי: ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי:

נהגו לאמר למנצח בנגינות, בצורת המנורה. (החיד"א - מדבר קדמות ד' כא).

למנצח בנגינות מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו. יאר פניו אתנו. סלה: לדעת בארץ דרכך. בכל גוים ישועתך: יודוך עמים אלהים. יודוך עמים כלם: ישמחו וירננו לאמים. כי תשפט עמים מישור. ולאמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים. יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבולה. יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים. וייראו אותו כל אפסי ארץ:

יש שנהגו לומר, חמישה עשר מזמורי "שיר המעלות" שבתהילים

סופר מהיר: יפִּיפִּית מִבְּנֵי אָדָם הוֹצַק
 חֵן בְּשִׁפְתוֹתַיךָ עַל כֵּן בִּרְכֵךְ אֱלֹהִים
 לְעוֹלָם: חָגוּר חֲרַבְךָ עַל יָרֵךְ גְּבוּר הוֹדֵךְ
 וְהַדְרֵךְ: וְהַדְרֵךְ צִלַּח רִכְבּ עַל דְּבַר אִמַּת
 וְעִנְיָה צֶדֶק וְתוֹרָה נִוְרָאוֹת יְמִינֶךָ: חֲצִיךָ
 שְׁנוּנִים עִמִּים תַּחְתִּיךָ יִפְלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי
 הַמֶּלֶךְ: כִּסְאֶךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וְעַד שֶׁבֶט
 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבֶט מַלְכוּתֶךָ: אֶהְבֵּת צֶדֶק
 וְתִשְׁנֵא רִשְׁע עַל כֵּן מִשְׁחַךְ אֱלֹהִים
 אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שִׁשׁוֹן מִחֲבֵרֶיךָ: מֵר
 וְאֶהְלוֹת קְצִיעוֹת כֹּל בְּגִדְתֶיךָ מִן הַיְכָלִי
 שֶׁן מְנֵי שִׁמְחוּךָ: בְּנוֹת מַלְכִים בִּיקְרוּתֶיךָ
 נִצְבָּה שֶׁגַּל לִימִינֶךָ בְּכַתֵּם אוֹפִיר: שְׁמַעֵי
 בַת וְרָאִי וְהִטִּי אֶזְנוֹךָ וְשִׁכַחֵי עַמְּךָ וּבֵית
 אֲבִיךָ: וַיִּתְאוּ הַמֶּלֶךְ יִפְיָךְ כִּי הוּא אֲדֹנֶיךָ
 וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ: וּבַת צַר בְּמִנְחָה פְּנִיךָ
 יִחַלוּ עֲשִׂירֵי עָם: כֹּל כְּבוֹדָה בַת מֶלֶךְ
 פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זֹהָב לְבוֹשָׁה:
 לְרִקְמוֹת תוֹבֵל לְמֶלֶךְ בְּתוֹלוֹת אַחֲרֶיהָ
 רְעוּתֶיהָ מוֹכָאוֹת לָךְ: תוֹבֵלָנָה בְּשִׁמְחַת
 וְגִיל תְּבַאֲיָנָה בְּהִיכַל מֶלֶךְ: תַּחַת אֲבֹתֶיךָ
 יִהְיוּ בְּנֵיךָ תִּשְׁתַּמְּנו לְשָׂרִים בְּכֹל הָאָרֶץ:
 אֲזַכִּירָה שִׁמְךָ בְּכֹל דֶּר וְדָר עַל כֵּן עִמִּים
 יְהוֹדֵךְ לְעֹלָם וְעַד:

[ק]

מזמור לתודה הריעו ליהוה כל
 הארץ. עבדו את יהוה בשמחה באו
 לפניו ברננה. דעו כי יהוה הוא אלהים
 הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו.
 באו שערינו בתודה חצרתיו בתהלה
 הודו לו ברכו שמו. כי טוב יהוה לעולם
 חסדו ועד דר ודר אמנותו.

מִפֶּשַׁע רַב. יִהְיוּ לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּינוּ
 לְבִי לִפְנֵיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלִי:

[לג]

רָנְנוּ צְדִיקִים בְּאֲדֹנֵי לִישָׁרִים נְאוּה
 תְּהַלְלָה: הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי בְּכִנּוּר בְּנִבְל עֲשׂוֹר
 זָמְרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ הִיטִיבוּ נֶגֶן
 בְּתִרְעוּהָ: כִּי יִשָּׂר דְּבַר אֲדֹנֵי וְכֹל מַעֲשָׂהוּ
 בְּאִמּוֹנָה: אֶהָב צֶדֶקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד אֲדֹנֵי
 מִלְּאָה הָאָרֶץ: בְּדַבַּר אֲדֹנֵי שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ
 וּבְרוּחַ פִּיו כֹּל צָבָאָם: כִּנֵּס כְּנֹד מִי הַיָּם
 נִתַּן בְּאוֹצְרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירָאוּ מֵאֲדֹנֵי
 כֹּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוּרוּ כֹּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל:
 כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא צוּה וַיַּעֲמֵד: אֲדֹנֵי
 הַפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחֲשָׁבוֹת עַמִּים:
 עֲצַת אֲדֹנֵי לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחֲשָׁבוֹת לְבוֹ
 לְדָר וְדָר: אֲשֶׁרֵי הִגּוּי אֲשֶׁר אֲדֹנֵי אֱלֹהֵי
 הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשְׁמַיִם הִבִּיט
 אֲדֹנֵי רְאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן
 שִׁבְתוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הִיִּצֵר
 יַחַד לְבָם הַמְּבִיחַ אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אִין
 הַמֶּלֶךְ נוֹשַׁע בְּרַב חֵיל גְּבוּר לֹא יִנְצַל
 בְּרַב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוֹס לְתִשׁוּעָה וּבְרַב
 חֵילוֹ לֹא יִמְלֹט: הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנֵי אֵל יִרְאוּ
 לְמִיחָלִים לְחֶסֶדוֹ: לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם
 וּלְחַיּוֹתָם בְּרַעֲב: נִפְשָׁנו חֲכַתָּה לְאֲדֹנֵי
 עֲזָרְנוּ וּמִגִּנְנוּ הוּא: כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לְבַנּוּ כִּי
 בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ בְּטַחְנוּ: יְהִי חֶסֶדְךָ אֲדֹנֵי
 עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

[מה]

למנצח על ששנים לבני קרח
 משפיל שיר ידידת: רחש לבי דבר
 טוב אמר אני מעשי למלך לשוני עט

[קיא]

לנו בקום עלינו אדם. אזי חיים בלעונו
בחרות אפם בנו. אזי המים שטפוננו
נחלה עבר על נפשנו. אזי עבר על
נפשנו המים הזידונים. ברוך יהוה שלא
נתננו טרף לשניהם. נפשנו בצפור
נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר
ואנחנו נמלטנו. עזרנו בשם יהוה עשה
שמים וארץ.

[קלג]

שיר המעלות לדוד הנה מה טוב
ומה נעים שבת אחים גם יחד: בשמן
הטוב על הראש ירד על הזקן זקן
אהרן שירד על פי מדותיו: בטל חרמון
שירד על הררי ציון כי שם צוה אדני
את הברכה חיים עד העולם:

[קנ]

הללויה הללו אל בקדשו הללויה
ברקיע עזו. הללויה בגבורתיו הללויה
כרב גדלו. הללויה בתקע שופר הללויה
בנבל וכנור. הללויה בתף ומחול
הללויה במנים ועגב. הללויה בצלצלי
שמע הללויה בצלצלי תרועה. כל
הנשמה תהלל יה הללויה.

יש שנהגו לומר תפילת 'אנא בכח'
(יא ז"פ) מול הנרות:

אנא בכח, גדלת ימינך, תתיר צרורה.
[אב"ג ית"ן]

קבל רנת, עמך שגבנו, טהרנו נורא.
[קר"ע שט"ן]

הללויה אודה יהוה בכל לכב בסוד
ישרים ועדה. גדלים מעשי יהוה
דרושים לכל חפציהם. הוד והדר פעלו
וצדקתו עמדת לעד. זכר עשה
לנפלאותיו חנון ורחום יהוה. טרף נתן
ליראיו יזכר לעולם בריתו. כח מעשיו
הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. מעשי
ידיו אמת ומשפט נאמנים כל פקודיו.
סמוכים לעד לעולם עשויים באמת
וישר. פדות שלח לעמו צוה לעולם
בריתו קדוש ונורא שמו. ראשית חכמה
יראת יהוה שכל טוב לכל עשיהם
תהלתו עמדת לעד.

[קיב]

הללויה אשרי איש ירא את יהוה
במצותיו חפץ מאד. גבור בארץ יהיה
זרעו דור ישרים יברך. הון ועשר בביתו
וצדקתו עמדת לעד. זרח בחשך אור
לישרים חנון ורחום וצדיק. טוב איש
חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. כי
לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צדיק.
משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטח
ביהוה. סמוך לבו לא יירא עד אשר
יראה בצריו. פזר נתן לאביונים צדקתו
עמדת לעד קרנו תרום בכבוד. רשע
יראה וכעס שגיו יחרק ונמס תאות
רשעים תאבד.

[קכד]

שיר המעלות לדוד לוליה יהוה שהיה
לנו יאמר נא ישראל. לוליה יהוה שהיה

לבושה. נודע בשערים בעלה; בשבתו
 עם זקני ארץ. סדין עשתה ותמכר;
 וחגור נתנה לבנעני. עז והדר לבושה;
 ותשחק ליום אחרון. פיה פתחה
 בחכמה; ותורת חסד על־לשונה. צופיה
 הליכות ביתה; ולחם עצלות לא תאכל.
 קמו בניה ויאשרוה; בעלה ויהללה.
 רבות בנות עשו חיל; ואת עלית על
 כלנה. שקר החן והבל היפי: אשה
 יראת ה' היא תתהלל. תנו לה מפרי
 ידיה; ויהללה בשערים מעשיה.

יש שנהגו לומר, מזמור 'ותתפלל חנה'

(שמואל א' פ"ב).

ותתפלל חנה ותאמר: עלץ לבי בה;
 רמה קרני בה, רחב פי על אויבי, כי
 שמחתי בישועתך. אין קדוש בה, כי
 אין בלתך, ואין צור כאלהינו. אל תרבו
 תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיהם,
 כי אל דעות ה' ולו נתכנו עללות. קשת
 גברים חתים, ונבשלים אורו חיל.
 שבעים בלחם נשכרו ורעבים חדלו,
 עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים
 אמללה. ה' ממית ומחיה מוריד שאול
 ויעל. ה' מוריש ומעשיר משפיל אף
 מרומם. מקים מעפר דל מאשפת ירים
 אביון, להושיב עם נדיבים וכסא כבוד
 ינחלם, כי לה' מצקי ארץ וישת עליהם
 תבל. רגלי חסידיו ישמר, ורשעים
 בחשך ידמו, כי לא בכח יגבר איש.
 ה', יחתו מריביו עליו בשמים ירעם,
 ה' ידין אפסי ארץ, ויתן עז למלכו
 וירם קרן משיחו.

נא גבור, דורשי יחודה, כבכת
 שמרם. [נג'ד יכ"ש]

ברכם טהרם, רחמי צדקתך, תמיד
 גמלם. [בט"ר צת"ג]

חסין קדוש, ברוב טובך, נהל עדתך.
 [חק"ב טנ"ע]

יחיד גאה, לעמך פנה, זוכרי קדשתך.
 [יג"ל פז"ק]

שועתנו קבל, ושמע צעקתנו, יודע
 תעלומות. [שק"ו צי"ת]

ואומרים בלחש: ברוך שם כבוד
 מלכותו לעולם ועד:

יש שנהגו לאמר, 'אשת חיל' (משל)
 (פ' לא)

אשת חיל, מי ימצא; ורחק מפנינים
 מכרה. בטח בה לב בעלה; ושלל לא
 יחסר. גמלתהו טוב ולא רע, כל ימי
 חייה. דרשה צמר ופשתים; ותעש
 בחפץ כפיה. היתה כאניות סוחר;
 ממרחק תביא לחמה. ותקם בעוד
 לילה, ותתן טרף לביתה וחק לנערתייה.
 זממה שדה ותקחהו; מפרי כפיה נטעה
 ברם. חגרה בעוז מתניה; ותאמץ
 זרועתייה. טעמה, כי טוב סחרה; לא
 יכבה בלילה נרה. ידיה שלחה בכישור;
 וכפיה תמכו פלך. כפה פרשה לעני;
 וידיה שלחה לאביון. לא תירא לביתה
 משלג; כי כל ביתה לבש שנים.
 מרבדים עשתה לה; שש וארגמן

ולכל ישראל שערי ישועה. לישועתך קייתי יהוה: עזי וזמרת יה ויהי־לי לישועה. יהוה הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו: אָנָּא יהוה הושיעה נָא. אָנָּא יהוה הצליחה נָא. קול | רנה וישועה באהלי צדיקים. שוש אָשִׁישׁ ביהוה תגל נפשי באלהי פי הלבישני בגדי־ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכחן פאר וכפלה תעדה כליה: הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יהוה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

אָנָּא יהוה לַמַּעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַנִּקְרָא נח"ל, הַיּוֹצֵא מִן רֵאשֵׁי תְבוֹת נוֹצֵר חֹסֵד לְאַלְפִים, וְהַרְמוֹז בְּרֵאשֵׁי תְבוֹת לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה, תְּחוּס וּתְחַמַּל וּתְרַחֵם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וּתְפַתַּח לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל:

שְׁעָרֵי נְדָבָה, שְׁעָרֵי נְעִימוֹת שְׁעָרֵי נְשִׂאוֹת, שְׁעָרֵי נְהַר שְׁלוֹם:

שְׁעָרֵי חֶזֶק, שְׁעָרֵי חַיִּים טוֹבִים, שְׁעָרֵי חֲכָמָה, שְׁעָרֵי חַמְלָה, שְׁעָרֵי חֲנִינָה, שְׁעָרֵי חֲדוּה, שְׁעָרֵי חֶסֶן רַב, שְׁעָרֵי חֶסֶן יְשׁוּעוֹת, שְׁעָרֵי חֶפְזָה, שְׁעָרֵי חֵן, שְׁעָרֵי חֶסֶד, שְׁעָרֵי חֲדָרִים מְלֵאִים כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים, שְׁעָרֵי חֲלוֹנוֹת עֲלוֹנִים:

שְׁעָרֵי לִבּוֹב, שְׁעָרֵי לְבוֹן, שְׁעָרֵי לַחֵם רַב, שְׁעָרֵי לַחֵם מְשֻׁנָּה, שְׁעָרֵי לֶקַח טוֹב, שְׁעָרֵי לֵב טוֹב, שְׁעָרֵי לְמוֹד תּוֹרָה לְשִׁמָּה:

וַיַּחֲפְרוּ עַבְדֵּי־יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שֵׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: מֵהַ יָקָר חֶסֶדְךָ

הַמְּנַחַת אֲלֵעֶזֶר' מִמוֹנֶקְטָאשׁ זִיע"א, הִיּה נוֹהַג לֹמַר תִּיכַף כִּשְׁהִיָּה מִסִּיִּים אֶת הַהַדְלָקָה, אֶת תְּפִילַּת "אִמַּת וַיִּצִּיב וַנִּכּוֹן וְקִים וַיִּשְׂר", וְעִזְרַת אֲבוֹתֵינוּ" עַד "עוֹשֶׂה פֶּלֶא".

אחר הדלקת נרות חנוכה יאמר בקשה זו

ממרון גע'ו רבנו יוסף חיים זיע"א בעל ה'בן איש חי'

בקשות יקרות שכתב רבנו, ונעתקו מכ"י רבי אברהם ח"ר נסים בן אחי רבינו שנמצא לאחרונה בבגדאד.

(ספר 'ישיבות בגדד' חלק הנספחים נספח ז', וספר 'ברכת הריח' ח"א)

נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי:

אָנָּא יהוה לַמַּעַן זְכוֹת נֵר חֲנוּכָּה שְׁעוּלָה בְּמִסְפָּר הַצְּלַח"ה אַהֲב"ה חַמְלָה בְּלִבְלָה. תִּשְׁפִּיעַ לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמֶיךָ וּחֲסִדֶיךָ שְׁפַע הַצְּלַח"ה אַהֲב"ה חַמְלָה בְּלִבְלָה. וְעֵשֶׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד, וַיַּעֲלֵנוּ וַיְבִיאוּנוּ וַיַּגִּיעוּנוּ וַיִּרְאוּנוּ וַיִּרְצוּנוּ לְפָנֶיךָ אוֹתִיּוֹת נֵר חֲנוּכָּה, וַיְהִיוּ צְנוּרוֹת לְקַבֵּל לָנוּ הַשְּׁפַע אֲשֶׁר תִּשְׁפִּיעַ לָנוּ בְּרַחֲמֶיךָ וּחֲסִדֶיךָ מֵאוֹצְרוֹ הַטוֹב. וּתְפַתַּח לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׁעָרֵי הַצְּלַח"ה, שְׁעָרֵי אַהֲב"ה, שְׁעָרֵי חַמְלָה, שְׁעָרֵי בְּלִבְלָה:

אָנָּא יהוה לַמַּעַן זְכוֹת נֵר מְצוּרָה שְׁעוּלָה בְּמִסְפָּר יְשׁוּעָה, תְּפַתַּח לָנוּ

אֱלֹהִים, וּבְנֵי אָדָם בְּצֶלַח בְּנִפְיָךְ יְיָ הַסִּיּוֹן:
 יְרוּיִן מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ, וּנְחַל עֲדֻנְיָךְ תִּשְׁקֶם:
 כִּי עֲמַךְ מְקוֹר חַיִּים. בְּאֶרֶץ נְרָאָה אֹר.
 מִיָּם עֲמָקִים דְּבָרֵי פִי אִישׁ נִחַל נוֹבֵעַ
 מְקוֹר חֲכָמָה:

תפילה לחנוכה, מהרה"ק מוהר"ן מברסלב זיע"א (ליקוטי תפילות)

ה שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך. ותעזור לנו בזכות הצדיקים שנוכה לפעול כל בקשותינו לפניך בכל מה שאנו צריכים, בגשמיות וברוחניות, תבטל הטבע ותשגיח עלינו בהשגחתך לטובה ולברכה לחיים ולשלום, יומשך עלינו שפע טובה וברכה וחיים ורפואה ופרנסה ובריאות הגוף וכל טוב, שלא כדרך הטבע כלל. מלא רחמים זכרנו בזיכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו ה' אלוהינו אהבת הקדמונים, זכות כל הצדיקים והחסידים והקדושים, בזכותם תושיענו בכל מה שאנו צריכים להושע, בגוף ובנפש וממון, בגשמיות וברוחניות ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך.

רבונו של עולם מלא רחמים, שלח לי ישועות רבות בכל עת ורגע ממעיני הישועה. כי אתה גלית לנו שיש לך מעינות של ישועה שאינם נפסקות לעולם כמעין הנובע שאינו פוסק. עזרני והושיעני ישועות שלמות ואמתיות ממעינות הקדושים האלה,

זכני והושיעני בכח וזכות הצדיקים האמתיים שהם בחינת מעיני הישועה, שזכו להשיג ולגלות ולשאוב מימי התורה בששון ממעיני הישועה, שיש להם כח גדול לנצח לעזור ולהגן ולהושיע לכל החוסים בהם להצילם משאול תחתיות ומתחתיו, ולזכותם לחיי עולם לעד ולנצח כאשר נגלה לפניך אדון האמת והשלום. ותושיעני בכל עת ורגע בישועות נפלאות ממעיני הישועה, כי גלוי וידוע לפניך בעל הישועות, שבעצם רחוקי ממך בלי שעור, והיצר הרע מתגבר בכל עת בכמה מיני התגברות ומניעות ועוכבים ובלבולים ועקמימיות שבלב עד אין מספר, אני צריך ישועות רבות ונפלאות בכל עת ורגע, שתפתח לנו ברחמיך העצומים ממעיני הישועה, שתהיה הישועה נובעת ומתחדשת לנו בכל עת ורגע, באופן שנוכה להנצל בכל עת ממה שאנו צריכין להנצל, בדרכי ישועתך הנפלאות המתחדשים ונובעים בכל עת ורגע ממעיני הישועה. ותקדשנו ותטהרנו על ידם מכל הטמאות ומכל הגלולים ומכל הכתמים ומכל הפגמים שבעולם. וקים לנו מקרא שכתוב: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם":

בכל יום מימי חנוכה אחר חצות לילה ואחר תפלת שחרית ביום יאמר בקשה זו

ביתך ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל ובהודאה. ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה:

וכשם שבמים אלו הושעת את עמך ישראל מיד מלכות יון הרשעה, והוצאתם מעבדות לחרות, ומיגון לשמחה, ומאפלה לאור גדול, כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו הגדל חסדך עמנו, הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו, ותצילנו מפל צרה וצוקה. ותצילנו מפל הפסד ונזק. ותצילנו מפל מכשול ותקלה. ותצילנו מפל יגון ואנחה. ותצילנו מפל עצבון ודאגה. ותצילנו מפל בושה וכלמה. ותצילנו מעניות תורה ומעניות מצות. ותצילנו מעניות ממון ומדלות ומחסרון כס. ותצילנו משנאה וקנאה ומחלוקת. ותצילנו מעין הרע דשונאים ואוהבים. ותצילנו מפל עין רעה שיש בעולם, ואל ישלטו בנו ואל יעשו בנו שום רשם, ובצל כנפיק תסתירנו, ושמר צאתנו ובואנו לחיים טובים ולשלום:

אנא ה', אתה אל ישועתנו, נוצר חסד לאלפים, תעורר רחמיה, ובחסדיך הרבים תחון עלינו ותוציאנו משעבוד ועבודה של החובות אשר אנחנו חיבים לבני אדם, כי עבד לזה לאיש מלוה. ותתן לנו ברחמיה ובחסדיך פח ויכלת לשלם כל חוב

**ממון געז רבנו יוסף חיים זיע"א
בעל הבן איש חי**

בקשות יקרות שכתב רבנו, ונעתקו מכ"י רבי אברהם ח"ר נסים בן אחי רבינו שנמצא לאחרונה בבגדאד. (ספר 'שיבות בגד' חלק הנספחים נספח ז', וספר 'ברכת הריח' ח"ג)

נודה לך יהוה אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון. על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך שלמדתנו. ועל חקי רצונך שהודעתנו. ועל חיים ומזון שאתה ון ומפרנס אותנו:

על הנסים ועל הפרקן. ועל הגבורות. ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה: בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו בשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשבחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיה הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. ורשעים ביד צדיקים. וטמאים ביד טהורים. וזדים ביד עוסקי תורתך. לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן בהיום הזה. ואחר כך באו בניך לדביר

אבינו אב הרחמן היה נא קרוב לשועתנו, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, דלות מעשים בשורה. קרב חסד וצדקה מאליה, כי כן דרבך לעשות חסד חנם עם כל בריה. אתה האל המתנהג בחסידות, הנותן ליעף כח, העושה צדקות עם כל בשר ורוח, וחנון ורחום נקראת, בכתוב חנון ורחום ה' ארך אפים וגדל חסד, טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו:

אל מלא רחמים אתה ידעת בצרות נפשנו, ולפניך גלוי וידוע כל מחסורנו וכל צרכנו. ה' נגדך כל תאותנו ואנחתנו ממך לא נסתרה. מהר חושה לעזרתנו ועשה למען שמך שלא יתחלל בנו. לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד. חננו ועננו ושמע תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

נוהגים לשורר את הפיוט הקדוש "מעוז צור ישועתי".

(חיברו אחד מהראשונים רבי מרדכי בן רבי יצחק ז"ל, והמנהג לאמרו יסודו קדמון)

[פיוטים נוספים לחג החנוכה לעיל, ט. פרק ט']

מעוז צור ישועתי לך נאה לשבח. תכון בית תפילתי ושם תודה נזבח. לעת תכין מטבח מצר המנבח. אז אנמר בשיר מזמור חנכת המזבח.

של ממון שאנחנו חיבים לכל אדם, הן לבני ברית, הן לאינם בני ברית, ולא ישאר עלינו שום חוב של ממון לשום אדם מפל צד ואופן שבועלם, ונהיה בני חורין משעבוד נכסים ומשעבוד הגוף מפל צד ואופן, ואל תצריכנו לידי מתנות בשר ודם ולא לידי הלואתם מעתה ועד עולם:

וכשם שבזימים אלו עמדת לישראל בעת צרתם, רבת את ריכם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, תכרית את כל אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו, וכל הקמים עלינו לרעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. תפול עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו באבן. יהיו כמזיץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה. ועשה עמנו אות לטובה, עשה עמנו אות לישועה, עשה עמנו אות לרחמים. ויראו שונאינו ויבושו יחזו אויבינו ויכלמו כי אתה ה' עזרתנו ונחמתנו:

וכשם שבזימים אלו עשית נסים בשמן המנורה ושלתת בו ברכה, בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו תעשה עמנו נסים, ותמלא כל חסרונותינו מאוצרך הטוב, וברב טובך וחסדיך הרבים תמלא ידינו מברכותיך ותעשרנו מעשר מתנות ידיך, ותתן לנו עשר גדול והון רב מידך הרחבה והמלאה, העשירה והפתוחה, ויהיה בתינו מלא ברכת ה':

ואויב שמו מחית. רב בניו וקניניו על
העץ תלית.

יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים.
ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל
השמנים. ומנותר קנקנים נעשה נס
לשושנים. בני בינה ימי שמונה קבעו
שיר ורננים.

חשוף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה.
נקם נקמת עבדיך מאמה הרשעה. בי
ארכה השעה ואין קץ לימי הרעה.
דחה אדמון בצל צלמון הקם לנו רועים
שבעה.

רעות שבעה נפשי ביגון כחי בלה.
חיי מררו בקשי בשעבוד מלכות עגלה.
ובידו הגדולה הוציא את הסגלה. חיל
פרעה וכל זרעו ירדו כאבן במצולה.

דביר קדשו הביאני וגם שם לא
שקטתי. ובא נוגש והגלני כי זרים
עבדתי. ויין רעל מסכתי כמעט
שעברתי. קץ בכל זרבבל לקץ שבעים
נושעתי.

ברות קומת ברוש בקש אגני בן
המדתא. ונהיתה לו לפח ולמוקש
וגאותו נשבתה. ראש ימיני נשאת

לזכות

נר"ב מב"ת אביטל בת רבקה רחל תחי', לבי בת אביטל תחי', ישי
בן אביטל הי"ו.

א"מ מרדכי בצלאל בן אידן וב"ב הי"ו. א"מ אושרה בצלאל בת
פרלה תחי'. מ"ח רפאל שמואל בוחבוט בן עליה וב"ב הי"ו. מ"ח
רבקה רחל בוחבוט בת סימי תחי'. נתנאל סבג בן ברוריה וב"ב
הי"ו. משה דיאס בן אילנה וב"ב הי"ו. רפאל בצלאל בן אושרה
הי"ו. שלמה נזרית וב"ב הי"ו.

לזכות וזיווג הגון

יוכבד נחמה בת אושרה תחי'. אודליה בת אושרה תחי'. רפאל
בן אושרה הי"ו. לאה בת אושרה תחי'. מתן בן גילה הי"ו. סער
בן גילה הי"ו. ליאל ישראל בן אודלי הי"ו. יצחק בן אודלי הי"ו.
יעל בת רבקה רחל תחי'. נחמן בן רונית הי"ו. נתן בן רונית הי"ו.
אודל בת רונית תחי'. עמנואל בן רונית הי"ו. אחיקם שרון משה בן
שרונה הי"ו.

לזכות ולרפואה שלמה

סבתי פרלה בן חמו בת מסעודה תחי'. סבתא סימי מלכה בת
חנינה תחי'.

יצחק בן חמו בן פרלה הי"ו. מאיר בן חמו בן פרלה הי"ו. גילה
דיאס בת פרלה תחי'.

זְכוּת עוֹלָם בְּהִיבָלָה

מרן גע"ו רבנו הגדול חכם עובדיה יוסף בן גורג'יה זיע"א
זצוקללה"ה.

מו"ד הצדיק רבי בנימין זאב בערי בן אהובה זיע"א
זצוקללה"ה.

'הצדיק מדעננה' רבי רפאל ארדי בן עזיזה זיע"א
זצוקללה"ה, גלב"ע יב' תמוז התשפ"ב.

סבי מאיד בצלאל בן יוכבד ז"ל. סבי חיים בן חמו בן מרדס ז"ל. יצחק
תורג'מן בן לונה ז"ל. שמעון בן חמו בן פרלה ז"ל. שמעון בצלאל בן אירן
ז"ל. סבא חנניה מלכה בן רחל ז"ל. אהרון לוי בן שרה ז"ל. רחמים דיאס
בן רבקה ז"ל. יצחק מסעוד בוחבוט בן עליה ז"ל

שלמה תורג'מן בן מסעודה ז"ל גלב"ע י' בשבט התשפ"ב

סבתי יוכבד בצלאל בת מרים ע"ה. סבתי אירן בצלאל בת חנה ע"ה.
רותי קבסה בת פרלה ע"ה. ברוריה סבג בת רבקה ע"ה. אילנה דיאס בת
ריגינה ע"ה. סבתא עליה בוחבוט בת אסתר ע"ה.

יה"ד תנצבה"א.

